T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

FAHRÎ'NİN HUSREV U ŞÎRÎN'İ (METİN VE TAHLİL), NİZÂMÎ VE ŞEYHÎ'NİN ESERLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZLEM GÜNEŞ

2502030190

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kemal YAVUZ

İSTANBUL 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM** Dalında **2502030190 numaralı ÖZLEM GÜNEŞ'İN** hazırladığı **"FAHRİ'NİN HÜSREV Ü ŞİRİN'İ (METİN VE TAHLİL), NİZAMİ VE ŞEYHİ'NİN ESERLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI"** konulu ~~YÜKSEK LİSANS~~ / **DOKTORA** TEZİ ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi uyarınca 21.**05.2010 CUMA** günü saat 14.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ....KABULÜ....'ne* **OYBİRLİĞİ** ~~**OYÇOKLUĞUYLA**~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. KEMAL YAVUZ	Kabulü	
PROF. DR. MUHAMMET NUR DOĞAN	Kabulü	
PROF. DR. AZMİ BİLGİN	Kabulü	
YRD. DOÇ. DR. CEMAL AKSU	Kabulü	
PROF. DR. SABAHAT DENİZ	Kabulü	

Besim Ömer Paşa Caddesi Beyazıt-34452-İstanbul
Tel: 0 212 440 00 00 Fax: 0 212 440 03 40

ÖZ

FAHRÎ'NİN HUSREV U ŞÎRÎN'İ (METİN VE TAHLİL), NİZÂMÎ VE ŞEYHÎ'NİN ESERLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZLEM GÜNEŞ

Fahrî, hakkında kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmayan XIV. yüzyıl şairidir. Onun 1367/h.768'de yazdığı Husrev u Şîrîn mesnevisi günümüze tek nüsha olarak ulaşabilmiştir. Fahrî, Aydınoğlu İsa Bey'e sunduğu bu eserini oluştururken Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden ve Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inden faydalanmış ve hikâyeyi bazı motifler katarak zenginleştirmiştir.

Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn* eserini inceleyen bu çalışma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde XIV. yüzyıl mesnevi edebiyatı ve Husrev u Şîrîn tercümeleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölüm, Fahrî'nin hayatı hakkında eserinden elde edilen bilgilerin tartışıldığı ve mesnevinin şekil ve muhteva bakımından incelendiği bölümdür. Ayrıca bu bölümde Nizâmî ve Şeyhî'nin aynı adlı mesnevileri şekil özellikleri bakımından Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i ile karşılaştırılmıştır. İkinci bölümü Fahrî'nin eserinin Nizâmî ve Şeyhî'nin mesnevileriyle konu ve motifler bakımından mukayesesi oluşturmaktadır. Üçüncü ve son bölümde ise Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inin transkripsiyonlu metni bulunmaktadır.

Fahrî, bu mesneviyi Anadolu'da tercüme eden ilk şair olması nedeniyle önemlidir. Türkçe kelimeler kullanmaya çalışması ve döneminin dil özelliklerini vermesi bakımından Türk dili ve edebiyatı için zengin bir kaynaktır.

ABSTRACT

**FAHRÎ'S "HUSREV U ŞÎRÎN" (TEXT AND ANALYSIS)
AND IT'S COMPARISON WITH
NİZÂMÎ AND ŞEYHÎ'S "HUSREV U ŞÎRÎN"S**

ÖZLEM GÜNEŞ

Fahrî who we have no information about, is a poet of 14th century. His *Husrev and Şîrîn* masnavi written in 1367/h. 768 has a singly copy. He presented his poem to Aydinoglu İsa Bey. He had followed Nizâmî and benefited from Firdawsi and he added some figures himself, too.

This study consists of three parts. In the preface part, general information about the masnavi literature and Turkish and Persian poets who had written *Husrev and Şîrîn* masnavis is given. In the first part, *Husrev and Şîrin* masnavi is introduced and a contextual study of content and form is carried. In the second part, Fahrî's *Husrev and Şîrîn* is compared with Nizâmî and Şeyhî's *Husrev and Şîrîn* with respect to subject and motives. In the third and last part, the trascriptive text is given.

ÖN SÖZ

Husrev u Şîrîn, Sâsânî hükümdarı Husrev-i Perviz ile Ermen melikesi Şîrîn arasında geçen bir aşk macerasının adıdır. İslam milletlerinin edebiyatlarında önemli bir yer tutan, birçok şaire ilham kaynağı olan bu hikâye, tarihî bir gerçeğe dayanmaktadır. Bu tarihî gerçeği edebî sahaya taşıyan kişi Firdevsî; hikâyeye asıl şeklini veren ve onu klasikler arasına sokan ise Nizâmî'dir. Şairin mesnevi tarzıyla ölümsüzleştirdiği hikâye hem Türkler hem de İranlılar tarafından bir hayli rağbet görmüştür.

Türk edebiyatında ilk defa Husrev ile Şîrîn hikâyesi yazan şair Altın Ordu sahasında yetişmiş olan Kutb'dur. Altın Ordu hükümdarı Tini Bek ve eşi Melike Hatun'a sunulan eser, Kıpçak şivesiyle 1341 yılında yazılmıştır.

Anadolu'da yazılmış ilk *Husrev u Şîrîn* ise Fahrî'ye aittir. Asıl adı Fahrüddin Yakub b. Muhammed olan Fahrî, eserini Aydınoğlu İsa Bey adına 1367/h.768'de yazmıştır. Bu eser, sadece Anadolu'da tercüme edilen ilk *Husrev u Şîrîn* mesnevisinin metnini ihtiva etmesi bakımından önem taşımaz, aynı zamanda edebiyat tarihi kaynaklarında anılmayan şairin varlığına tanıklık eden tek vesika olma hüviyetini de taşır.

Fahrî'yi ve eserini ilim âlemine tanıtan Barbara Flemming'dir. Flemming, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz'de hocası Profesör Karl Süssheim'in kitapları arasında bulduğu eseri etraflıca incelemiştir.

Çalışmamız giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde XIV. yüzyıl mesnevi edebiyatı ve *Husrev u Şîrîn* tercümeleri hakkında bilgi verilmiş, bu bağlamda Nizâmî, Kutb, Fahrî, Şeyhî ve Ali Şir Nevâi'nin hayatlarına ve eserlerine atıfta bulunulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde Fahrî'nin hayatı hakkında eserinden elde edilen son derece sınırlı bilgiler aktarılmış; mesnevi şekil ve muhteva bakımından ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Eser, muhteva bakımından incelenirken vakaya dayalı mesnevilerin anlatma esasına bağlı türlerden olması dikkate alınmış, bu türlerin en gelişmiş şekli kabul edilen roman etrafında gelişen inceleme metotlarından faydalanılmıştır. Ayrıca belli başlı motifler tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm, Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn* mesnevisinin konu ve motifler bakımından Nizâmî ve Şeyhî'nin aynı adlı eserleri ile mukayese edildiği bölümdür. Mukayeseye zemin hazırlamak düşüncesiyle önce karşılaştırılmaya alınan *Husrev u Şîrîn* mesnevileri vaka çevresinde parçalara ayrılmış, Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*

mesnevisinin metin halkalarına ve yer yer mana birliklerine inilerek mukayese yoluna gidilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde mesnevinin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Tek nüshadan hareketle sağlam bir metin ortaya koymanın zorluğu ve bunun araştırmacıya getirdiği mesuliyet sahaya uzak olmayan herkesin malumudur. Bununla birlikte bu tip dil yadigarlarımız üzerinde yapılacak çalışmaların son derece önem arz ettiğine inanıyoruz.

Kutb'un Nizâmî'den tercümesiyle edebiyatımıza giren bu aşk hikâyesi, Fahrî ile Anadolu'ya taşınmış Şeyhî ile edebiyatımızda zirveye ulaşmıştır. Böyle önemli bir eserin kültür dünyasına kazandırılması hususunda beni cesaretlendiren ve çalışmam esnasında yardımlarını benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Kemal YAVUZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu uzun ve yoğun çalışma döneminde bana sabırla katlanan eşime ve çocuklarıma da teşekkür ediyorum.

Özlem GÜNEŞ
İstanbul 2010

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bs.	: Baskı
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DTCF	: Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
Ens.	: Enstitüsü
Fak.	: Fakültesi
h.	: Hicri
Hz.	: Hazret
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
İst.	: İstanbul
m.	: Miladi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Öl.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDV-İA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
t.y	: Basım tarihi yok
Ü.	: Üniversite
v.	: Varak
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayını/Yayınları/Yayınevi
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا آ	a-ā	ش	ş
ا آ	a, e, ı, i, u, ü	ص	ṣ
ء	’	ض	ḍ,ż
ب	b, p	ط	ṭ
پ	P	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s̱	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك گ	ñ, k, g
خ	ẖ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ḏ, ẕ	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ü, ū
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	ى ي	y, ı, i, ī
س	s		

GİRİŞ

XIV. YÜZYILDA MESNEVİ EDEBİYATI VE HUSREV U ŞÎRÎN TERCÜMELERİ

XIV. yüzyıl mesnevi edebiyatı bakımından bir hayli zengindir ve bu dönemde yazılmış mesnevilerin çoğu günümüze kadar ulaşmıştır. Tespit edilen elli sekiz eserden, on beşinin müellifi ve tarihi bellidir; yirmi dokuzunun müellifi ve birinin de sadece telif tarihi bilinmekte, on bir mesnevinin ise müellifi de tarihleri de bilinememektedir[1].

Bu asırda yazılan mesnevilerin çoğu dinî mesnevilerdir. (Tursun Fakı'nın *Hz. Peygamberin Ebucehil'le Güreşi*, Kirdeci Ali'nin *Güvercin Destanı*, İzzetoğlu'nun *Tavus Mucizesi*, Sadreddin'in *Mucize-i Muhammed ve Geyik Destanı* bu türün örnekleridir.) Hz. Ali'nin efsanevi cenklerini anlatan *Gazavât-ı Ali* türünde ayrı bir bölüm meydana getirecek mesnevilerin yanı sıra *Risâletü'n-Nushiyye*, *Ferhengnâme-i Sa'dî Tercümesi*, *Nasihatnâme* gibi ahlaki mesneviler de dönemin öne çıkan eserleri arasındadır.

Her dönemin vazgeçilmezlerinden olan aşk ve macera mesnevileri de şu isimlerle karşımıza çıkar: *Süheyl ü Nevbahar*, *Kıssa-i Yusuf*, *Varka ve Gülşah*, *Mihr ü Vefa*, *Bahtiyarnâme*, *Yusuf ve Zeliha*, *Işknâme*, vs.

Mantıku't-Tayr, *Garibnâme*, *Fakrnâme*, *Vasf-ı Hâl* ve *İbtidanâme Tercümesi* tasavvufî mesneviler içinde yer alırken, *Kerâmât-ı Ahi Evran*, *Menâkıbe'l-Kudsiyye*, *Maktel-i Hüseyin*, *İskendernâme*, *Mansurnâme* mesnevileri menkabe türünden eserler grubunda zikrolunabilir[2].

XIV. yüzyıl mesnevileri, halk tipi mesneviler ve edebî-ilmî mahiyetteki mesneviler olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Halk tipi mesneviler genellikle;

- Beyit sayısının az olması,
- Tek bir vezin kullanılması,
- Kafiye ve vezin bakımından daha fazla ihmallerin bulunması,

---

[1] Amil Çelebioğlu, **Türk Edebiyatı'nda Mesnevi**, İstanbul, Kitabevi, 1999, s.43.
[2] **A.e.**, s. 44.

- Tertip hususiyetlerinin daha basit bir şekilde uygulanması, tevhidî bir giriş ve salavattan sonra salavatın gelip hemen sonra konuya başlanması, bazı bölümlerin bulunmaması (sebeb-i telif, methiye, hatime),
- Halk için yazılıp dolayısıyla meclislerde şifahî olarak okunduklarından dillerinin sade, mevzularının dinî, ahlaki ve hamasi olması gibi bazı özelliklere sahiptirler[3].

Tursun Fakı'nın, Yusuf-ı Meddah'ın *Mûcizât-ı Nebî*, *Gazavât-ı Ali Hikâyeleri* ile Şâzî'nin *Maktel-i Hüseyin*'i halk tipi mesnevilerin örnekleridir.

Edebî ve ilmî mahiyetteki mesnevilerde ise;

- Beyit sayısı daha çoktur.
- Tek vezinli olanlar bulunmakla beraber, çok vezinde şiir ihtiva edenler de vardır.
- Kafiye ve vezin ihmalleri daha azdır.
- Tertib hususiyetleri daha klasiktir.
- Bu tür eserler, dinlenmekten çok okunmak için yazılmışlardır. Genellikle münevver zümreye hitap ederler.

Mantıku't-Tayr, *Hurşidnâme*, *Işknâme* ve *İbtidânâme* gibi tasavvuf ve aşkı konu alan mesneviler, genellikle bu bölümdedir.

XIV. yüzyıldaki tercüme mesneviler daha çok vaka olarak tercüme edilmiş, bunlar dil, ifade ve üslup hususiyetleri, çeşitli ilaveler, mevzulardaki tasarruflar ile tercümelerden çok nakil mahiyetinde ve aynı zamanda bir hayli telifî beyitleri de ihtiva eden eserlerdir.

"*XIII-XIV. Asır Dil Yadigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri*" isimli makalesinde Prof. Dr. Kemal Yavuz şu tespitlerde bulunur: "Tavâif-ı mülûk adını verdiğimiz beylikler devrinde tebaa Türk idi. Selçuklular zamanından beri Anadolu'ya gelmiş ve gelmekte devam eden göçler burasını tamamen Türkleştirmişti. Anadolu'ya gelen bu büyük halk kitlelerinin okuma yazma bilip öğrenmesinden tabiî birşey olamazdı. Çünkü halkın terbiyesi ancak ortaya çıkacak

---

[3] **A.e.**, s. 45.

kültür faaliyeti ile mümkün olacaktı. Halkın hatta beylerin Arapça ve Farsça bilmemeleri cemiyette ortaya çıkan okuyup yazma ihtiyacı Türkçe eserlerin bir an önce yazılmasını gerektiriyordu. Ayrıca Türkçe eser vermenin başka sebepleri de vardı. Bunları maddeler halinde yazarsak:

- Padişahların ve emirlerin isteği ile Türkçe eser verme ve onların kültür faaliyetlerini desteklemeleri,
- Tamamen Türk olan tebaanın Türkçe yazmaya zorlanması ve öğrenme istekleri,
- Türkçe eser vermekle mensubu bulundukları millete ilim yönünden hizmet, hayır dua ile anılma ve unutulmama düşüncesi,
- Tercüme arzusu yanında, Tatar ve Kırım Türkçesi'ni beğenmeyerek bu şivelerde görülen eserleri Anadolu Türkçesi'ne çevirme gayretleri,
- Meslek gayreti,
- Mevzûda çeşitlilik ortaya koyma düşüncesi,
- İbret için eser yazma,
- Müelliflerdeki Türkçe şuuru

gibi sebepler bu devir dil yadigarlarının yazılmasına temel teşkil etmiştir"[4].

XIV. yüzyıl mesnevilerinden edebî ve ilmî mahiyetler grubuna giren ve Anadolu sahasındaki ilk *Husrev ü Şîrîn* tercümesi olan Fahrî'ye ait mesnevi bu yönüyle dikkatimizi çekmiştir. Çalışmamıza konu olan esere geçmeden önce hikâyenin tarihî menşei, gelişimi ve edebiyatımızdaki yansımaları üzerinde durmamız gerekir.

Doğu edebiyatlarında çok yayılmış ve tanınmış hikâyelerden biri olan *Husrev u Şîrîn*'in konusu Sâsânî hükümdarı Husrev'in (m.596-628) hayatına ve aşk maceralarına dayanmaktadır. Tarihî kaynaklar Husrev'in saltanatını, siyasi hayatını geniş bir şekilde ele aldıkları hâlde Şîrîn ile ilişkisi noktasında çok az bilgi vermişlerdir. Esasen hikâye birinci planda ve en geniş ölçüyle aşk macerasını anlatmakla beraber, ikinci planda siyasi hadiselere, mücadelelere temas ederek ve bu iki cepheyi birbirine bağlayarak Husrev'in hayatını ve maceralarını bir bütün hâlinde

---

[4]Kemal Yavuz, "XIII-XIV. Asır Dil Yadigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Ankara, s. 54.

ortaya koymaktadır.

Tarihî kaynaklarda Husrev'in siyasi mücadeleleri hakkında verilen bilgiler birbirine benzer ve birbirini tamamlar niteliktedir. Hikâyenin büyük bir bölümünde Husrev ile Behrâm-ı Çûbîn arasındaki siyasi çekişmeye tanık oluruz. Bu durumu kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Hürmüz'ün Türkistan Hakanı Sâye Han ile savaşında büyük başarılar kazanan komutanı Behrâm, bu zaferin verdiği şımarıklıkla ve Hürmüz'ün haksız muamelesinden sonra isyan eder. Bir hile ile Husrev ve babasının arasını açan Behrâm, tahta sahip olmak ihtirasıyla İran Beylerini de kışkırtarak Medâyin'e yürür. Medâyin Beyleri Behrâm'ı şah olarak istemediklerinden Azerbaycan'a kaçmış olan Husrev'i çağırarak tahta oturtmak isterler. Husrev gelir, babasının gözlerine mil çekildiğini görür, Behrâm ile savaşır ama yenilir. Tahtı Behrâm'a bırakarak Rum Kayser'ine iltica eder. Kayser'in yardımıyla bir ordu kurar, Behrâm'ı yener ve 38 yıl tahtın sahibi olur. Behrâm ise Çin Hakan'ına sığınır.[5] Verilen bu bilgiler birçok kaynakta aynıdır. Yalnız teferruat sayılabilecek küçük noktalarda farklılıklar göze çarpmaktadır.

Şîrîn meselesine gelince kaynaklardaki muhtelif rivayetler birkaç grupta toplanabilir. Firdevsî'ye ve Nizâmî'ye göre Şîrîn Ermen melikesinin kardeşinin kızıdır. *Ravzat-us-safa*, *Habîb-üs-siyer*, *Taberi Tarihi*'nde Şîrîn bir cariye, Bizans hakkında kapsamlı bir tarih yazan Lebeau'ya göre ise Romalı bir Hristiyan kızdır.[6] Şîrîn hakkındaki rivayetlere çalışmamızın "Şahıs Kadrosu" başlığı altında detaylıca değinilmiştir.

Hikâyenin Husrev ve Şîrîn'den sonra gelen en önemli kahramanı Ferhâd'dır. Ferhâd hakkında tarihî kaynaklarda bir kayıt yoktur. Nizâmî, Ferhâd'ın Rum diyarında su yolları yapmakla meşhur usta bir mühendis ve mimar olduğunu söyler. Fahrî ve Şeyhî ise Ferhâd'ı, Husrev'in müşaviri Şâvûr'un Çin'den arkadaşı olarak gösterir.

Husrev'in ihtişamlı saltanatından bahseden tarihî kaynaklar, onun musikişinaslarından, atından, hazinelerinden söz açmayı da ihmal etmemişlerdir.

---

[5] Faruk K. Timurtaş, **Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn'i (İnceleme Metin)**, İstanbul Ü. Yay., 1980, s.18.

[6] **A.e.**, s.20.

Husrev meşhur musiki üstadı Bârbed'den ve yelden daha hızlı koşan atı Şebdîz'den *Ravzat-us-safa*, *Habîb-üs-siyer*, *Taberi Tarihi*'nde bahsedilmiştir.[7]

Husrev u Şîrîn hikâyesinden yazılı edebiyatta bir bütün olarak ilk bahseden Firdevsî'nin *Şehnâme*'sidir. Kaynaklar, Ebu Muhammed Abdi ve Ahmed bin Muhammed gibi şairlerin, bu eserden önce de Şîrîn, Şebdiz ve Husrev'in Kasr-ı Şîrîn'in duvarlarındaki tasvirlere bakarak onlar hakkında, bölümler halinde de olsa, şiirler söylediklerini kaydetmiştir[8]. Ayrıca bu konuda, şairleri ve tarihî olayları besleyen bir sözlü edebiyat geleneği de olmalıdır. Nitekim, eserin yazılı edebiyata mal olduğu bir dönemde Nizâmî'nin hikâyeyi Bürdalı ihtiyarlardan dinlediğini söylemesi de bunun bir delilidir[9]. Tarihî kaynaklardaki rivayetlerin muhtelif oluşu da bu sözlü geleneğin renkliliğinden kaynaklanmış olabilir. Yine bir çeşit destani tarih olan eserinde, *Husrev ile Şîrîn*'in aşk macerasını bir epizot halinde değerlendiren Firdevsî'den önce bazı şairlerin hikâyenin belli kahramanlarını işleyen şiirleri de bizce bu sözlü edebiyat geleneğinin bir tezahürüdür. Olayları ve kişileri değerlendirirken, bir tarih kitabı gibi davranmayan toplumsal hafıza, bir dönemin kudretli hükümdarının sergüzeştinin sadece en belirgin ve en trajik yönlerini değerlendirmiş ve yetiştirdiği şairlere de bu kadarını verebilmiştir.

Eserini yazarken, bahsettiğimiz sözlü gelenek ve şiirlerle birlikte *Taberi Tarihi* ile diğer irili ufaklı şehnâmelerden de yararlanan Firdevsî, olayları genel olarak Taberi ile paralel bir akış içerisinde vermiştir.

Etkileri bugün bile devam eden bu hikâye tarih boyunca değişik medeniyet daireleri içerisinde, birçok şair ve yazar tarafından ele alınmıştır. Çalışmamıza temel teşkil eden mesnevi Fahrî'ye ait *Husrev u Şîrîn*'dir. Sâsânî devrine ait efsaneyi en güzel şekilde hikâyeleştirerek ün kazanan Nizâmî'nin, Altın Ordu sahasında yetişen ve Türk edebiyatında ilk defa *Husrev ile Şîrîn* hikâyesini yazan şair Kutb'un, bu eseri ve hikâyeyi edebiyatımızda zirveye taşıyan Şeyhî'nin ve Ali Şir Nevâi'nin *Husrev u Şîrîn* mesnevileri hakkında bilgi verip, Fahrî ile Nizâmî ve Şeyhî'yi karşılaştıracağız.

---

[7] **A.e.,** s.21.
[8] Gönül Alpay Tekin, **Ali Şir Nevâi-Ferhâd u Şîrîn**, Ankara, TDK Yay., 1994, s.15.
[9] Nizâmî, **Husrev u Şîrîn**, Çev.Sabri Sevsevil, İstanbul, MEB Yay., 1986, s.33.

NİZÂMÎ

Selçuklular döneminde yaşamış olan Nizâmî Gence'de doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, 1141/h.535'te doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı İlyas'tır. *Leyla vü Mecnun*'unda bildirdiğine göre babasının adı Müeyyed Yusuf'tur[10].

Nizâmî daha çocukken babasını ve annesini, bundan bir süre sonra da onun bakım ve terbiyesini üstlenen dayısı Hâce Hasan'ı kaybetmiştir.

Ortaya koyduğu eserlerden ve çağdaşlarınca "Hâkim" diye anılmasından Nizamî'nin yüksek tahsil görmüş olduğu anlaşılmaktadır. *İskender-nâme*'sinde tanınmış bütün Yunan Filozoflarını konuşturmasından Yunan felsefesine olan vukufu ortaya çıkmaktadır. Bârbed'in Husrev için kompoze ettiği besteleri anlatmadaki mahareti, onun aynı zamanda iyi bir müzik bilgisine de sahip olduğunu ortaya koyuyor. Ayrıca bolca yaptığı iktibaslardan şairin islami bilgilerdeki derinliği hakkında da fikir sahibi oluyoruz.

Nizâmî'nin bazı eserlerini kaleme alırken faydalandığı kaynakları orjinallerinden okuduğunu ifade etmesi, onun Pehlevice, Nesturice ve İbranice'yi, en azından, anlayacak kadar bildiği fikrini uyandırmaktadır.

Nizâmî'nin ne zaman öldüğü de kesin olarak bilinmemektedir. *Mecma-ül Fusahâ* ve *Devletşâh Tezkiresi*'nde h.576 olarak gösterilen ölüm tarihi; *Nefahâtü'l-Üns*'de h.592, *Keşfü'z-Zunûn*'da h.596 şeklinde kayd edilmiştir[11].

Metîn bir üsluba, saf, akıcı, tatlı bir nazım diline sahip olan Nizâmî, parlak ve zengin hayalleri ve esaslı bilgisiyle İran'ın birinci derecede şairleri arasında yer almıştır. "Destan-sera"lıkta, Firdevsî'den sonra en büyük kudreti göstermiş olan Nizâmî'nin bu sahadaki muvaffakiyetine kendinden sonra gelenlerin hiçbirisi yetişememiştir. *Mahzenü'l-esrar*, *Husrev-ü-Şîrîn*, *Leyla vü Mecnun*, *Heft Peyker* ve *İskendernâme*'den teşekkül eden hamsesine (Penc Genc) sonraları birçok nazireler yazılmış ise de hiçbiri onun eserlerinin ayarında değildir[12].

---

[10] Mehmet Emin Resulzade, **Azerbaycan Şairi Nizâmî**, (1951 tarihli MEB baskısından tıpkıbasım), İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 1991, s. 41.
[11] Timurtaş, **a.g.e.**, s.23.
[12] **A.e.**, s.23-24.

Hamsesinin ikinci eseri olan ve 6512 beyitten ibaret bulunan *Husrev-ü-Şîrîn*'i h.576 (m.1180-1181) yılında tamamlamıştır. Nizâmî, *Husrev-ü-Şîrîn*'i Selçuklu hükümdarı III.Tuğrul ile İldeniz oğlu Atabeg Şemseddin Ebu Cafer Muhammed ve kardeşi Azerbaycan Atabeglerinden Kızıl Arslan adlarına yazmıştır. Sâsânî devrine ait efsaneyi en güzel şekilde hikâye eden bu eseriyle büyük şöhret kazanmıştır.

Bazı kaynaklar, mesnevi tamamlandığı zaman, Atabek Muhammed bin İldeniz'in vefat ettiğini ve kardeşi Kızıl Arslan'ın onun yerine tahta oturduğunu; Kızıl Arslan'ın, Nizâmî'nin saraya çağrılması için emirler verdiğini; şairin gelişini haber alınca da, onun zahidliğine ve manevi kişiliğine hürmeten, hazır olan eğlence sergilerini kaldırıp, şarkı ve çalgı seslerini iptal ettiğini, kendisinin de bizzat yerinden kalkıp saygı merasimini ifa ederek ona layık olan yeri gösterdiğini, beraber sohbet ettikten sonra, Nizâmî'nin sultan için yazmış olduğu kasideyi bir râvînin ayağa kalkarak okuduğunu, kasideden sonra *Husrev u Şîrîn*'in okunmaya başlandığını, sultanın, elini şairin omuzuna koyarak tam bir şevkle dinlediğini ve arada bir ona "aferin" dediğini, sonunda da; "Siz bana yepyeni bir hayat bağışladığınız ve ismimi ebedi kıldınız, şimdi size borçluyum" diyerek, kendisine Hamduniyan kasabasını ödül olarak verdiğini nakletmektedir. Aynı hadiseyi, *Husrev u Şîrîn*'in sonunda, bizzat şairin kendisi de daha detaylı olarak anlatmaktadır.

Nizâmî'nin bu ikinci mesnevisi, konu itibariyle, Firdevsî'nin *Şehnâme*'de ayrıntıya girmeden işlediği, 33. Sasani hükümdarı Husrev-i Pervîz'in (saltanatı 590-628), Ermen prensesi Şîrîn ile olan aşk hikâyesini anlatmaktadır. Kaynağını bu yaşanmış tarihi olaydan alan hikâye, Nizâmî'nin kalemiyle edebî bir nitelik kazanmış, Fars dilinin en büyük lirik şaheserlerinden biri olma payesine yükselmiştir.

Husrev u Şîrîn'de vaka, Firdevsî'den alınmadır. Tarihî bir rivayete dayanır. Bazı edebiyat tarihçileri Doğu edebiyatındaki ilk manzum romanın bu mesnevi olduğunu kabul ederler. Kahramanlarının psikolojilerine dikkat etmesi, baş kahramanların şahsiyetlerindeki değişme ve gelişmeleri dinamik olarak tasvir etmesi, Nizâmî'nin mesnevi yazmadaki genel başarılarındandır[13].

Husrev u Şîrîn, mevzu bakımından, esas itibarı ile Sâsâni hükümdarı Husrev-i

[13] Yavuz Akpınar, "Nizâmî", **TDV-İA.**, C.VII, s.72.

Pervîz'in hayatını anlatır ve hükümdara ait *Şehnâme*'de bulunan kısma tekabül eder. Şu kadar var ki burada tarihî vakalar destani bir şekilde değil, daha ziyade son derece incelmiş aşk duygularını tahlil ve ifade edecek bir şekilde manzum bir aşk romanı haline getirilmiştir[14].

Nizâmî'den sonra yazılan bütün *Husrev u Şîrîn* mesnevileri aruzun aynı kalıbı "mefâîlün mefâîlün feûlün" ile yazılmıştır. 6500 beyitten oluşan eser, Doğu edebiyatlarında adeta bir geleneğin öncüsü olmuştur.

KUTB

Hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız Kutb adlı veya mahlaslı bir şair tarafından 1341-1342 yılları arasında[15], Nizâmî'den şekil ve vezin ile tercüme edilen *Husrev u Şîrîn*, eldeki kayıtlara göre Türk edebiyatında bu konuda yazılmış ilk eserdir[16]. Ayrıca bu mesnevinin Altın Ordu sahasında yazılmış ilk edebî eser olma özelliği de vardır[17]. Kutb'un *Husrev u Şîrîn*'i, Kıpçak şivesiyle, Altın Ordu hükümdarı Tini Bek Han ve onun ilim ve irfan hamisi eşi[18] Melike Hatun adına kaleme alınmıştır[19]. Eserin Bibliotheque Nationale'de 312 numarada buluna tek nüshası Berke Fatih adında bir Kıpçak fakîhi tarafından, sonuna 66 beyitlik bir ilave yapılarak istinsah edilmiştir. Eserden ilk defa bahseden Jean Deny'dir[20]. Eserin metni, tıpkıbasımı ve sözlüğü A.Zajaczkowski tarafından üç cilt halinde yayımlanmıştır[21].

Necmeddin Hacıeminoğlu, eseri neşretmiş ve dil hususiyetleri bakımından incelemiştir.

---

14 Ahmed Ateş, "Nizami," **İA**, C. IX, İstanbul, MEB Yay., 1957, s. 323.
15 Necmettin Hacıeminoğlu, **Kutb'un Husrev u Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri**, İstanbul Ü. Yay., İstanbul, 1968, s. IX.
16 Timurtaş, **a.g.e.**, s.37
17 Hacıeminoğlu, **a.g.e**, s.XII.
18 Timurtaş, **a.g.e.**, s.37
19 Hacıeminoğlu, **a.g.e**, s.IX
20 Timurtaş, **a.g.**e., s.37
21 **A.e.**

FAHRÎ

Mevcut kayıtlara göre Anadolu sahasında ilk *Husrev u Şîrîn* Fahrî'nin eseridir. Asıl adı Fahrüddin Yakub b. Muhammed olan Fahrî, Aydınoğulları Beyliği'nde yetişmiştir. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Eserdeki kayıtlardan o bölgeden olduğu ve Aydınoğulları sarayına intisap ettiği anlaşılmaktadır.

Husrev u Şîrîn'in sonundaki kayıtlardan eserin, Aydınoğlu İsa Bey adına yazıldığı ve h. 9 Recep 768 (m.12 Mart 1367) tarihinde bitirildiği anlaşılmaktadır. Eser, *Şehnâme*'den ve Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inden faydalanılarak vücuda getirilmiştir. "Mefâîlün mefâîlün feûlün" vezniyle nazm edilen eser, 4683 beyittir. Prof. Karl Süssheim'in kitapları arasında ortaya çıkan eser, bugün Marburg Devlet Kütüphanesi'ndedir. Eser ve müellifi hakkında Dr. Barbara Flemming tarafından etraflı bir inceleme yapılmıştır[22].

ŞEYHÎ

XV. asır şairlerinden olan Şeyhî, Germiyanlı olup aynı zamanda tabip de olması nedeniyle Hekim Sinan adıyla şöhret kazanmıştır. Adı bazı kaynaklarda Yusuf, bazılarında Sinan olarak geçen Şeyhî kendisini Yusuf Sinan olarak takdim etmektedir. Kütahya'da doğmuştur. Latifi tezkiresinde onunla ilgili "Murad Han-ı Gazi devrinde geldügi" şeklindeki kayıttan ve meşhur bir hekim olarak 1415/h. 818'de Çelebi Sultan Mehmed'i tedavi ettiği zaman 40-45 yaşlarında olması ihtimalinden hareketle 1371-1376 yılları arasında doğduğu tahmin edilebilir[23].

Germiyan'ın ileri gelen ailelerinden olduğu zannedilen Şeyhî'nin babasının adının, kaynaklarda verilen muhtelif bilgilerden hareketle Mecdeddin Ahmet olduğu tahmin edilmektedir. Fatih ve II. Beyazid devri ulemasından Molla İzari ile aynı dönem şairlerinden Germiyanlı Cemali ise Şeyhî'nin yeğenleridir.

Şeyhî tahsiline devrinin kültür merkezlerinden biri olan Kütahya'da başlamış, burada Ahmedî'den dersler almış, daha sonra İran'a giderek başta tıp olmak üzere,

---

[22] **A.e.,** s.38.

[23] **A.e.**, s. 59.

devrin diğer geçerli ilimlerini öğrenmiştir. Sehi Bey onun, İran'daki öğrenimi esnasında Seyyid Şerif-i Cürcani ile birlikte olduğunu ifade etmiştir[24].

İran dönüşünde Ankara'ya uğrayan ve burada Hacı Bayram Veli'ye intisap eden Şeyhî'nin Hacı Bayram'ın halifesi olduğuna dair rivayetlere rağmen fiilen şeyhlik yaptığını gösteren herhangi bir ipucu yoktur.

Şeyhî, Karaman seferi sırasında Ankara'da rahatsızlanan Çelebi Sultan Mehmed'i tedavi etmek üzere çağrılmış, başarılı olunca da kendisine tımar olarak Tokuzlu köyü verilerek sultanın özel tabipliğine tayin edilmiştir. Kaynaklarda Şeyhî ile ilgili verilen bilgiler arasında *Harnâme*'nin onun Tokuzlu köyüne giderken köyün eski sahipleri tarafından soyulması üzerine kaleme alınarak padişaha sunulduğu da kayıtlıdır[25].

Şeyhî'nin son dönemlerini nerede geçirdiği ve ne zaman öldüğü hakkında herhangi bir kayıt yoktur. Ancak 1429'da Germiyan oğlu Yakup'a yazdığı mersiyeye istinaden şairin bu tarihten sonra öldüğünü söyleyebiliriz[26].

Şeyhî'nin *Divan*'ı dışında, *Harnâme* ve *Husrev u Şîrîn* adlı iki mesnevisi vardır. Ayrıca *Neynâme* adlı ufak bir mesnevisi ile tıbba dair eseri ve *Habnâme* adını taşıyan Farsça'dan tercüme edilmiş bir mesnevisinin de bulunduğu rivayet edilmiştir.

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'i, büyük hacimde bir mesnevidir. Faruk K. Timurtaş'ın sekiz nüshayı karşılaştırarak elde ettiği metin 6944 beyittir. *Husrev u Şîrîn*'inde, hikâyeye girmeden önce, 775 beyitlik bir bölüm vardır. Bu bölüm klasik tertibe uygun yazılmıştır. Konunun işlendiği bölüm Şeyhî tarafından 11 bölüme ayrılmıştır. Aruzun "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbıyla yazılan eser II. Murad'a ithaf edilmiştir.

---

[24] **A.e**., s. 61-62.

[25] **A.e.,** s. 70.

[26] Faruk K. Timurtaş, "Şeyhî", **İA**, C.XI, İstanbul, MEB. Yay., 1993, s. 474-479.

ALİ ŞİR NEVÂİ

Bir Uygur ailesine mensup olan Ali Şir Nevâi 9 Şubat 1441/h. 17 Ramazan 844'te Herat'ta doğdu. Babası Kiçkine Bahadır Timur'un trorunlarının hizmetinde bulunmuş, daha sonra da Babur Şah'ın yanında önemli bir mevki sahibi olmuştu. Şahruh'un ölümüyle çıkan karışıklıklar yüzünden babası, o sırada altı yaşlarında bulunan şairi alarak Yezd üzerinden Irak'a gitti. Horasan'daki karışıklık sona erince, geri dönen Kiçkine, bir süre sonra oğluyla birlikte Babür'ün hizmetine girdi. Ali Şir Nevâi, burada kendisi gibi himaye edilen Hüseyin Baykara ile tanıştı. Giriştiği uzun müdahalelerden sonra 1469'da Herat'ı ele geçiren Hüseyin Baykara, dostu Ali Şir Nevâi'yi yanına çağırdı. Herat'ın alılnışından bir ay sonra buraya gelen Ali Şir Nevâi Baykara'ya ünlü *Hilâliyye* kasidesini sundu. Bu tarihten itibaren saraydaki edebî faaliyetleri yürütmenin yanında ömrünün sonuna kadar devlet işlerinde de Sultan Hüseyin'in yardımcısı oldu. Bağlılığın bir belirtisi olarak *Mecalisü'n-Nefâis'*in sekizinci bölümünü bütünüyle Hüseyin Baykara'ya ayırdı[27].

Ali Şir Nevâi, devlet işlerinde uzun süre hizmet ettikten sonra, saraydaki entrikalar ve çekemeyenlerin müdahaleleri yüzünden yorgun düşüp hastalandı. 31 Aralık 1500'de Hüseyin Baykara'yı Esterâbad dönüşünde karşılarken yere yıkıldı. Bu olaydan üç gün sonra da öldü.

Nevâi'nin edebî, biyografik, linguistik ve dinî eserler olarak tasnif edebileceğimiz birçok eserinin arasında çalışmamızın konusu ile ilgili *Ferhad u Şîrîn* adlı bir mesnevisi de vardır. Nizâmi ve Hüsrev-i Dihlevî'nin *Şîrîn ü Pervîz* adlı mesnevisinden ilham alınarak yazılan bu eser 1483-1484'te bitirilmiştir[28]. Aruzun "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbıyla yazılmıştır.

Mesneviyi diğer *Husrev u Şîrîn*'lerden ayıran özellik, ağırlık merkezinin yani hikâyenin Husrev yerine Ferhâd üzerinde kurulmasıdır. Ferhâd, Nevâi'nin mesnevisinde sıradan bir insan olmayıp Çin Hakan'ının oğludur. 5780 beyitten ibaret olan mesnevi Gönül Alpay Tekin tarafından inceleme ve edisyon kritik halinde yayımlanmıştır[29].

---

[27] Günay Kut, "Ali Şir Nevâi", **TDV-İA**, C.II, İstanbul, 1989, s.449-450.
[28] **A.g.m**. s. 450.
[29] **A.g.m.**, s. 451.

Husrev u Şîrîn ve Ferhad u Şîrîn Adlı Eserlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

DÖNEM	ŞAİR	ESER ADI
XIV. Yüzyıl	Kutb	Husrev u Şîrîn
	Fahrî	Husrev u Şîrîn
XV. Yüzyıl	Şeyhî	Husrev u Şîrîn
	Nevâi	Ferhâd u Şîrîn
XVI. Yüzyıl	Ahmed-i Rıdvan	Husrev u Şîrîn
	Muîdi	Husrev u Şîrîn
	Sadrî	Husrev u Şîrîn
	Hayâti	Husrev u Şîrîn
	Harîmi	Ferhâd u Şîrîn
	Âhi	Husrev u Şîrîn
	Celîli	Husrev u Şîrîn
	Lâmi'i	Ferhâd-nâme
	Efşancı	Husrev u Şîrîn
	Şâni	Ferhâd-nâme
	Sâhiri	Husrev u Şîrîn
	İmamzâde Ahmed	Husrev u Şîrîn
	Halife	Husrev u Şîrîn
	Mahvi	Husrev u Şîrîn
XVII. Yüzyıl	Fasih Ahmed Dede	Husrev u Şîrîn
XVIII. Yüzyıl	Sâlim	Husrev u Şîrîn
	Ömer Bâki	Ferhâd-nâme
XIX. Yüzyıl	Mustafa Ağa Nasr	Husrev u Şîrîn
	İsmail Nâkâm	Ferhâd u Şîrîn
XX. Yüzyıl	Samed Vurgun	Husrev u Şîrîn
	Nâzım Hikmet	Ferhâd ile Şîrîn

Toplam 25 *Husrev u Şîrîn* çevirisi vardır.

I.BÖLÜM
FAHRÎ VE HUSREV U ŞÎRÎN'İ

1.1. FAHRÎ'NİN HAYATI

Beylikler dönemi, Türk dilinin şaha kalktığı bir dönemdir. XI. yüzyılda başlayan Selçuklu fetihleri, Anadolu'ya çok sayıda Oğuz kitlesinin gelmesine sebep olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte onun yerini alan Anadolu beylikleri döneminde Türkçe artık beylerin saraylarında itibar görmeye başlamıştır. Çünkü bu beylerin çoğu Farsça bilmedikleri için her yerde Farsça yerine Türkçe kullanmayı zorunlu kılmışlardır[30].

Bu Türkmen beylerinin her biri aynı zamanda bulunduğu şehri sanat ve kültür merkezi hâline getirmiş; ilim ve sanat adamlarını korumuşlardır. Korunan, teşvik edilen şair ve sanatkârlar çok güzel eserler vücuda getirmişlerdir. İşte böyle bir ortamda yetişmiş olan Fahreddin Yakub bin Mehmed hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Eserleri ve hayatı hakkında şuara tezkirelerinde bilgiye rastlanmaz. Bugün hakkında bilgi sahibi olamadığımız pek çok şair ve yazar gibi Fahrî hakkında da bilgiye yine kendi eserinden yola çıkarak ulaşıyoruz.

Fahrî ile ilgili eserden ulaştığımız ilk bilgi şairin ömrünün sonlarına yaklaştığıdır.

Eyü yavuz çü geçdi 'ömür öñi
Ümīḏüm var ki ola ḫayr ṣoñı (90)

Aslında o bu eseri tercüme etmeye başlangıçta talip değildir. Nizâmî ile boy ölçüşemeyeceğini düşünür.

Didim şāhā ḳuluñ ḥaddi degül bu
Benüm şi'rümde yoḳdur rengi ne bū

Ki ol ulu sözine medḫal idem
Veyā bir müşkilin anuñ ḥal idem

Ki şi'ri ṭoludur dürlü 'ibārat
Leṭāyifdür serāser isti'ārāt (147-149)

---

[30] Muhammet Nur Doğan, **Eski Şiirin Bahçesinde**, İstanbul, Ötüken, 2002, s.82.

Aydınoğlu İsa Bey'in Sultan Mahmud'u ve Firdevsî'yi örnek göstererek arkasında unutulmayacak bir eser bırakma isteği fikrini değiştirir.

Ölümden ṣoñra bizi ideler yād̲
Revānumuzı añup ḳılalar şād̲

Cihān durduḳça adumuz ḳalısar
Ḳalursa mālūmuz yādlar alısar (160-161)

Ne soyum var ne gücüm var ne mālum
H̲üd̲āvendüm bilür her dürlü ḥālüm

İki eylügine pādāş idebilem
Veyā yüzden biri şükrini ḳılam

Elümden bu gelür ancaḳ ki mādām
Ş̤āhuñ medḥini idem ṣubḥ u ger şām (210-212)

Fahrî, mesnevinin "Hatm-ı Kitab" bölümünde kendisinden ve ölen oğullarından bahseder. Bu otobiyografik bilgi şu beyitlerle dile getirilmiştir.

Ḳocalıḳ 'ömrine baṣduñ ḳadem uş
Nedīm oldı saña şimdi nedem uş

Zamāne urdı saña birḳaç kez dağ
İçüñde ḳomadı ḥasret odı yağ

Oġullar ölümi kesdi gücüñ hem
Birisi zah̲mıña olmadı merhem

Muḥammed diyü aġladuñ biraz gün
Ururduñ göge āh Aḥmed diyü ün

Bu kez Maḥmūd-ıla h̲oş eglenürken
Ṣoñumda ḳala diyü öglenürken

Sa‘ādet ḳılmadı baẖt-ıla yārı
Aradan gitdi virdi saña zārī (4660-4665)

İsa Bey'in sarayında özel bir mevkide bulunduğunu da şu beyitle vurgular:

Çü ‘ām iken idindi ben ḳulın ẖāṣṣ
Pes andan vācib oldı bā-żıd iẖlās (183)

Şair adı ve lakabı ile ilgili bilgiyi ise şu beyitlerde açıklar:

Kemīne ḳul bu Faẖreddīn laḳablu
Bu illü yoḳ Mıṣırlu yā Ḥaleblü

Adı Ya‘ḳub özi ibn-i Muḥammed
Şehini isteyen dāyim muẖalled (4673-4674)

Fahrî'nin ölüm tarihi hakkında bir bilgi mevcut değildir.

1.2. FAHRÎ'NİN HUSREV U ŞÎRÎN MESNEVİSİ

1.2.1. Mesnevinin İsmi

Fahrî mesnevinin giriş bölümünde eserin ismini iki şekilde verir. Birincisi *Pervîz ü Şîrîn* diğeri ise *Işk-nâme*'dir.

Şeker gibi bu Türkī dilce düzdük
Senüñçün ḳıṣṣa-ı Pervīz ü Şīrīn (230)

Temām ola elümde ‘Işḳ- nāme
Şehüm adına irürem tamāme (239)

Yukarıdaki beyitlerden anlaşılacağı üzere Fahrî eserinin ismine *Işk-nâme* demektedir. Ancak aşağıdaki beyitte eserinin adını şu şekilde belirtir.

Bunı oḳıyan ister kim duta yāḏ
Ki bunuñ adıdur Şîrîn ü Ferhāḏ (2917)

1.2.2. Telif Sebebi

Fahrî, *Husrev u Şîrîn* mesnevisini kaleme alma nedenini sebeb-i telif bölümünde şöyle açıklamaktadır. İsa Bey, Fahrî'den Nizâmî'nin Farsça *Husrev u Şîrîn* eserini mecliste okumasını rica etmiş, tüm hikâyeyi dinledikten sonra çok beğenmiş; fakat bu eseri halk tam olarak anlayamayınca Fahrî'ye Nizâmî'nin eserini tercüme etmesini söylemiş. Fahrî, bu teklife önce sıcak bakmamış; ama daha sonra kabul edip bu görevi yerine getirmiştir.

Çü Ḫusrev dāsitānın diñledi şāh
Olup Şīrīn sözinden cümle āgāh

Buyurdı āferīn her beytine yüz
Çü maʿnī bikrini gördi yüze yüz

Ḫavāṣṣ-ı devleti aʿyān-ı leşker
Ḳamusı mihter ü bihter ü server

Didiler şehriyārā kāmkārā
Bu maʿnī olsa-y-idi āşikārā

Ki bize daḫı ḥaẓẓ olaydı vāfir
Budur biz cümlemüzde meyl-i ḫāṭır

Ki geçmiş işleri hem añlayavuz
Biraz ʿibret dutuban ṭañlayavuz

Yavuzlar fiʿilini bilüp ḳoyavuz
Eyüler işine cāndan uyavuz

Şehüme ol ṭoġrular gibi ṭapavuz
Ḫıyānetler yolın ḳoyup sapavuz

Ki öldiyse Niẓāmī aña cān ol
Anuñ şīrīn sözine tercümān ol

‘Acemden ḥāṣıl itdi ol s̱enālar
N’ola ger Türk eren ḳıla du‘ālar (134-146)

1.2.3. Yazıldığı Tarih

Anadolu’da Husrev u Şîrîn hikâyesi ilk olarak 12 Mart 1367 yılında Fahrî mahlasını kullanan Fahreddin Yakup bin Mehmed tarafından tercüme edilmiştir.

Fahrî eserini yazdığı tarihi “Hatm-ı kitâb” kısmında şu beyitlerle bildirmektedir:

Yiñi yıl başı Ferverdīn-i Nevrūz
Ki olmış-ıdı güneş ‘ālem-efrūz

Receb ayı doḳızında seḥer-gāh
Ḳuzı burcında ol seyyāre yā şāh

‘Alem urmış-ıdı kim bitdi bu defter
Haḳ’a minnet ḳomadı bunı ebter

On ikinci güni āẕer-māhuñ
Temām itdüm du‘āsın pādişāhuñ (4678-4681)

1.2.4. Eserin Kime Takdim Edildiği

Eser, Aydınoğlu İsa bin Mehmed’e sunulmuştur. Fahrî, hikâyeye başlamadan önce Mübarizüddin Mehmed Bey’in yaptığı hizmetlerden ve oğulları Gazi Umur Bey, Hızır Bey, Süleyman Şah, İbrahim Bey’den bahseder. Yaşadığı dönem hakkında çok fazla bilgiye sahip olmadığımız[31] Mehmed Bey’in en küçük oğlu İsa Bey’i öven şair, sözlerinin onu yeterince anlatamayacağını vurgular ve şahına dua eder.

Şāh-ı ferḫunde faḫr-ı devlet ü dīn
Mükerrem ‘Īsā bin Mehmed bin Aydın (262)

[31] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, TTK Yay., 1988, s.112.

Çalab geçmişlerine raḥmet itsün
Benüm alḳışlarum şāhuma yitsün (268)

Yüzi güneş gibi tābende olsun
Cihānda baẖt-ıla pāyende olsun

Şeker şīrīn sözine çāker olsun
Ḳamu Ḫusrevler aña kihter olsun

Cihān durdukça dursun devletiyle
Ki ẖalḳı ṭoyurur çoḳ ni'metiyle (275-277)

Yigāne faẖr-i mülk ü devlet ü dīn
Şehinşāh 'Īsā bin Meḥmed bin Aydın

Cihānda devleti pāyende olsun
Cihān şāhları aña bende olsun (2931-2932)

Fahrî mesnevinin son bölümünde bu destanı şahı için yazdığını söyler.

Şehin-şāh adına bu dāsitānı
Düzüp geldi öper bu āsitānı (4677)

1.2.5. Eserin Nüshası

Eser tek nüshadır ve bugün Marburg Devlet Kütüphanesi'nde 1069 numarada kayıtlıdır. Bu nüshayı Barbara Flemming, Staatbsbibliothek Preussischer Kulturbesits'de Prof. Karl Süssheim'ın (1870-1947) kitapları arasında bulduktan sonra bir tanıtım makalesiyle yayımlamıştır. Daha sonra da inceleme, transkripsiyonlu metin ve tıpkı basımdan oluşan bir çalışmayı 1974 yılında ilim âlemine sunmuştur.

1.2.6. Beyit Sayısı

Eser, 168 varak ve 4683 beyitten oluşmaktadır. Harekeli olan metinde satır sayısı 15'tir. Satırlar sütunlarla bölünmüş ve eser okunaklı bir şekilde yazılmıştır.

1.3. HUSREV U ŞÎRÎN MESNEVİSİNİN İNCELENMESİ

1.3.1. Dış Yapı İncelemesi

1.3.1.1. Mesnevide Kullanılan Nazım Şekilleri ve Mesnevinin Plânı

Fahrî, *Husrev u Şîrîn* hikâyesini mesnevi nazım şekliyle ve bu nazım şeklinin hemen bütün hususiyetlerine riayet ederek kaleme almıştır. Bunun yanı sıra Fahrî eserinde kaside nazım şeklini de kullanmıştır ve geleneğe uyarak eserin giriş bölümüne yerleştirmiştir.

Bilindiği gibi mesnevi geleneğinde genel planda üç bölüm bulunmaktadır:

A. Giriş Bölümü
B. Konunun İşlendiği Bölüm
C. Bitiş Bölümü

Fahrî'nin eserini bu bölümleri nazarı dikkate alarak şu şekilde inceleyebiliriz:

A. Giriş Bölümü: Fahrî eserine 13 beyitlik bir girişle başlamıştır. Besmeleyle söze başlayan Fahrî, ikinci beyitte Allah'a hamd ve sena eder. Üçüncü beyitte, Allah'ın çeşitli isimlerini zikreder.

Ḫüḏāyā pādişāhā kirdigārā
Kerīmā mün'imā perverdigāra (3)

Daha sonra sırasıyla Allah'ın rahmetine sığınarak kötü işlerden uzak durmayı, yazdığı kitabın güzel fikirlere vesile olmasını, okunduğu yerlerin miskler gibi kokmasını, kitabının yaralı gönüllere merhem olmasını, âşıkların gönüllerini süslemesini ister.

Eserde ilk 13 beyit ile ondan sonra gelen beyitler arasında bir kopukluk vardır. Özellikle ikinci sayfada ilk beyit olarak geçen 14. beyitin "egerçi" başlaması eserin bazı sayfalarının kopup kaybolduğu fikrini uyandırmaktadır.

Fahrî 23. beyitten itibaren Allah'ın varlığının ve birliğinin delillerini sunar, bu kâinatın yaratıcısını arar, Allah'a kulluk etmenin benlikten geçmek suretiyle olacağını ifade edip yeri geldikçe Allah'tan af dilemeye çalışır. Bu bölümün herhangi bir başlığı yoktur.

Münezzehsin ta'alluḳdan açarsın
Ne vālidsin ḥaḳīḳat ne veledsin (55)

Kerīm ü lem-yezelsin bāri vü bir
Ne noḳṣān var işüñde vü ne taḳṣīr (58)

...

Baña yol gösterüp yabana ṣalma
Çü evvel virdüñ āḫir girü alma

Bu köynüklü dimāġuma devā ḳıl
Çü bilürsin nedür ḥācet revā ḳıl

Ḳapuñda Faḫrī 'āciz bī-nevādur
Ḳılursañ ḥālini yigrek revādur (87-89)

Fahri 92.beyitten itibaren herhangi bir başlık koymadan 36 beyitlik bir Naat yazar. Bu bölümde Hz. Peygamberi en güzel şekilde övmeye çalışır, ondan kendisine şefaatçi olmasını ister ve bir kez daha Allah'tan bu vesileyle affedilmeyi bekler.

Yiñilik buldı şer'inden nübüvvet
Aña uymaḳdan oldı 'aḳla ḳuvvet

Sözi ṭatlu-y-ıdı geh gāhi ḫūnrīz
Kilīḏiydi dili gāh gāh ḳılıç tīz

Ayāza ḫāṣṣ çavı eyle ki ṭolmış
Özi Maḥmūd iken Mes'ūd olmış

Çalap nuṣret ḳılıcın virmiş aña
Bulur devlet kişi kim anı aña (102-105)

Sınuḳ göñlini luṭfuñ-ıla ekle
Yavuz düşmenden īmānını bekle (126)

Eger anuñ suçı daġ-ısa aġır
Senüñ ʻafvuñ ḳıyāsı yoḳdur āḫir (127)

Fahrî Naat'tan sonra eseri yazma sebebini belirtir (128-212.beyitler) ve kaside nazım şekliyle "Medh-i Fahruddîn" başlığı altında dönemin sultanını över. (213-235.beyitler) 236. beyitten itibaren, Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mübârizüddin lakabının sahibi Aydınoğlu Mehmed Bey'den başlayarak oğulları Hızır Bey'i, Umur Paşa'yı, Süleyman Bey'i, İbrahim Bey'i ve İsa Bey'i öne çıkan özellikleriyle tanıtır.

Mübāriz Ġāzī Meḥmed Beg bin Aydın
Ki andan oldı bu uc ili aydın (242)

Sikenderdür biri Dārā-yı Dārā
Ḫıżır Beg şehriyār-ı mesned-ārā (253)

İkinci Rüstem-i devrān ḫüdāvend
Umur Pāşā-yı ġāzī vü ʻadû-bend (255)

Üçünci oġlınuñ adı Süleymān
Ki şāh dirdi aña Gebr ü Müsülmān (257)

Daḫı bir oġlı İbrāhīm Beg ol kim
Hevā ḳuşı oḳından-ıdı billüm (259)

Beşinci oġlı şāhınşāh-ı aʻẓam
Ḫüdāvend-i ḫüdāvendān-ı ʻālem (261)

Şāh-ı ferḫunde faḫr-ı devlet ü dīn
Mükerrem ʻĪsā bin Mehmed bin Aydın (262)

Mesneviye giriş kısmı, Fahrî'de 277 beyittir. Fahrî'nin bu giriş kısmında yaptığı en büyük yenilik Fahreddin İsa Bey'i övdüğü kasidedir.

B. Konunun İşlendiği Bölüm: Mesnevilerde, "âgâz-ı dâstân", "matla-ı dâstân", "âgâz- ı kıssa", "âgâz-ı kitâb"... gibi başlıklarla başlayan "konunun işlendiği bölüm", mesnevinin ana bölümüdür. Edebiyatımızda mesnevilerin bu bölümde ele aldıkları konulara göre tasnif edildiğini görüyoruz.

Fahrî, eserinde konunun işlendiği asıl bölüme "Āġāz-ı dāsitān" başlığı ile girer ve eserini iki kısma ayırır. Eserde geçen şu beyitlerden bunu açıkça anlıyoruz:

Çü Şāvūr (u) Şīrīn ḳıṣṣasını dün
İşitdüñ diñle bir ḫoş ḳıṣṣa bugün

Ṭolu derd ü fiġāndur bu ne ḳıṣṣa
Ki her ḥarfi olupdur ẓarf-ı ġuṣṣā

Bunı oḳıyan ister kim duta yād̠
Ki bunuñ adıdur Şīrīn ü Ferhād̠ (2915-2917)

O halde hikâyenin birinci bölümü Şāvūr (u) Şīrīn başlıklı 2642 beyitlik bölümdür. İkinci bölüm ise 1732 beyitlik Şīrīn ü Ferhād'dır. Fahrî bu bölüme 15 beyitlik bir giriş yapmıştır.

Fahrî, eserinde hikâyenin asıl bölümünün geçtiği yeri Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn* ile Firdevsî'nin *Şehnâme* isimli eserlerinden istifade ederek oluşturmuştur. Fahrî, *Şehnâme*'den özellikle Husrev-i Pervîz'in hayatına ait kısmı almıştır. Fahrî, Nizâmî'nin "O gelin (Meryem) ile uğurlu padişah (Husrev-i Pervîz) için nasıl tezahürat yapıldığını, Niyatus ile ne kadar asker gönderildiğini, cenahların bir tavus kanadı gibi nasıl donatıldığını, ben burada tekrar etmem, çünkü başkası Firdevsî vaktiyle onları yazmış[32]" diye eserinden çıkardığı veya birkaç beyitle geçiştirdiği yerleri *Şehnâme*'den alarak genişletmiştir. Flemming, Fahrî'nin bu tavrının sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

"Fahri'nin kendi Türkçe versiyonunda, Nizâmî'nin klâsik Farsça eserinden başka bir gayesi var, zira onu asıl ilgilendiren tarihî hikâyedir. Bundan dolayı,

---

[32] Nizâmî, **a.g.e.**, s. 147.

Nizâmî'ye olan hayranlığına rağmen öncüsünü –Nizâmî'yi- bu hususta tenkit etmeye bile cesaret edebiliyor.

'Acem dilince duran düzdi 'ışḳın
Ne cengīn ẕikr ḳıldı vü ne ṣulḥın

Fahrî bu sözlerinde pek haksız değildir. Hakikaten Nizâmî, Husrev-i Pervîz'in en kuvvetli rakibi olan Behrâm Çûbîn hikâyesini çok kısa anlatıyor. Tekrar aşk hikâyesine döndükten sonra, Behrâm Çûbîn'den bir daha hiç bahsetmiyor. Diğer taraftan, Husrev'in Bizans'taki sürgünü sırasında başından geçen maceralarını da anlatmıyor.

Buna karşılık, Fahrî eserinde bu boşlukları doldurmaya çalışıyor. Bunun için daha eski bir kaynağa başvuruyor ve doğrudan doğruya Nizâmî'nin de esas kaynağı olan Firdevsî'nin *Şehnâme*'sine dayanıyor. Fahrî, Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden aldığı parçaları hezece çevirerek eserinin içine sokuyor.

Böylece Fahrî'nin eseri tarihî, hattâ destani diyebileceğimiz bir mahiyet kazanıyor, ön sözünden de anlaşıldığı gibi bunu bilerek yapıyor"[33].

Fahri, *Şehnâme*'den yaklaşık 1575 beyit tercüme etmiş veya aldığı beyitlerin manasını yorumlamıştır[34].

C. Bitiş Bölümü: Bitiş bölümü " Ḫatm-ı kitāb" başlığını taşır ve 36 beyittir. Şair, bu bölümde artık yaşının elliyi geçtiğini, oğullarının ölümünün kendisini çok üzdüğünün belirttikten sonra kitabını ne zaman tamamladığına dair bilgi vererek eserini bitirir.

[33] Barbara Flemming, "Beylikler Devrinin Bir Romantik Mesnevisi: Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i", **I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi (1st 1973 İstanbul, Turkey)**, İstanbul, 1979, s. 327.
[34] Ahmet Kartal, "Nizâmî'nin Husrev u Şîrîn'i ile Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'inin mukayesesi," **Türk Yurdu**, C.XX, S.153-154 Temmuz 2000, s. 362.

1.3.1.2. Vezin

Fahrî, yukarıda belirttiğimiz gibi eserini Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn'i* ile Firdevsî'nin *Şehnâme*si'nden istifade ederek yazmıştır. Nizâmî, eserini hezec bahrinin "mefâîlün mefâîlün feûlün"; Firdevsî , mütekârib bahrinin "feûlün feûlün feûlün feûl" kalıbıyla yazmıştır. Fahrî ise, Nizâmî'nin eserinde kullandığı vezne bağlı kalarak eserinde tamamen aruzun "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbını kullanmıştır.

Bu müseddes kalıp, kısalığı ve işlekliği nedeniyle daha çok mesnevi biçiminde yazılmış uzun hikâyelerde kullanılmıştır. Bu kalıpla söylenmiş uzun mesnevi eserlerinin bazıları şunlardır: Ahmed Fakîh'in *Çarh-nâme'*si, Yunus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyve'*si, Kutb'un *Husrev ü Şîrîn'i,* Harezmî'nin *Muhabbet-nâme'*si, Hocendî'nin *Letâfet-nâme'*si, Kemaloğlu'nun *Ferah-nâme'*si, Elvân Çelebi'nin *Menâkıbü'1-Kudsiyye'si,* Şeyhoğlu Mustafa'nın *Hurşid ü Ferahşâh'*ı, Mehmed'in *Işk-nâme'si,* Ahmedî'nin *Cemşîd ü Hıırşîd* ve *Tenihü'l-Ervâh'ı,* Abdülvasî Çelebi'nin *Halil-nâme'*si, Ahmeî Dâî'nin *Çeng-nâme'si,* Şeyh Elvân Şirâzî'nin *Gülşen-i Râz* çevirisi, Hatiboğlu'nun *Bahri-Hakâyık'ı* Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn'i,* Yazıcı-zâde Mehmed'in *Muhammediye'si,* Halîlî'in *Firkat-nâme'si.* Cem Sultan'ın *Cemşîd ü Hurşîd'i,* Hamdullah Hamdî'nin *Tuhfetü'l-Uşşâk,* Cemâli'nin *Hümâ ve Hümâyûn* ya da *Gülşen-i Uşşâk* mesnevileri, Ca'fer Çelebi'nin *Heves-nâme'*si, Ahî'nin *Hikâyet-i Şîrîn û Pervîz ve Rivâyet-i Giilgûn u Şebdiz'*i, Güvâhî'nin *Pend-nâme'*si, Mehmed Sûzî Çelebi'nin *Gazavât-nâme-i Mihaloğlu Ali Bey'*i, Lâmi'î Çelebi'nin *Vîs ü Râmin* ve *Şehrengiz* mesnevileri, Kemâlpaşa-zâde'in *Yusûf u Züleyhâ'*sı, Hayreti'nin *Yenice Şehrengizi*, Zâti'nin *Şem ü Pervâne'*si, Şâhidi'nin *Tıhfe-i Şâhidî* adındaki Farsça-Türkçe sözlüğü, Bursalı Celilî'nin *Husrev ü Şîrîn'i,* İznikli Bekâyî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevisi, Yahya Bey'in *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisiyle *Edirne* ve *istanbul* Şehrengizleri[35].

Fahrî için rahatlıkla diyebiliriz ki, vezni eserine başarılı bir şekilde tatbik edememiştir. Hemen hemen her beyitte görülen imale, zihaf, ulama gibi vezin

[35] Haluk İpekten**, Eski Türk Edebiyatı, Edebi Bilgiler (Nazım Şekilleri – Aruz Ölçüsü)**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. Yay., 1989, s.81-82.

aksaklıkları bunu teyit etmektedir. Bunun sebebi tahminimize göre o dönemde aruz vezniyle Türk dilinin tam olarak kaynaşamamasıdır. Bunun yanında Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize geçiş döneminde olması, Türkçede uzun vokalin bulunmaması, özellikle Fahrî'nin eserini yazarken Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçelerini yazma eğiliminde olması gibi sebeplerin rol oynadığını söylemek gerekir.

Fahrî'nin eserinde karşılaştığımız aruz uygulamalarını şöyle inceleyebiliriz:

Vasl: Sözlük anlamıyla vasi "birleştirme, ulaştırma" demektir. Aruz terimi olarak vasl (ulama), iki kelimenin birleştirilmesi, birlikte okunmasına denir. Sessiz harfle biten bir sözden sonra sesli harfle başlayan bir söz gelirse, sondaki sessiz, ikinci kelimenin seslisine bağlanarak birlikte okunur. Bu aruz uygulamasının Fahrî'nin eserindeki örnekleri şunlardır:

Meger kim raḥme**t i**de pādişāhı
Aña dutmaya ol geçmiş günāhı (364)

Görüñ imdi atalarumu**z i**şin
O**l ü**ründü şehinşāhlar doḳışın (1835)

Se**n ö**z ḳuluña buyur işbu sözi
Yaraşmaz dünyede hergiz şāh özi (2507)

Çü bitisin oḳudı Ḫusre**v a**nuñ
Özine üşdi ḳayġusı cihānuñ (2518)

İmâle: Arapçada imâle "çekme, uzatma, bir tarafa eğme" demektir. Aruz terimi olarak kısa hecenin aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına da imâle adı verilir. Aruzda iki türlü imâle yapılmıştır:

a. İmâle-i maksûr (Kısa Uzatma): Buna illet (hastalık) ya da istihlâf da denir[36]. İmâle-i maksûr Türkçe kelimelerde yapılan uzatmadır. Türkçede uzun sesli bulunmadığı için kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasına imale denir ve aruz uygulamasında büyük hata sayılır.

Eyü yavuz ne kim bu arada var
Senüñ lutfuñdan iy Ḥaḳ raḥmet umar (43)

Yürürdi her yaña bir serv-i ṭannāz
Açılmış her budaḳda bir yiñi yaz (1576)

Külüngine çü vire ṣan'ata baş
Yiri balıġa ḳuş gibi yaza fāş (2949)

Bunı didi el urdı yine ṭaġa
Külüng aġlayu ṣaldı ṣola ṣaġa (3373)

b. İmâle-i memdûd (Çok uzatma): Buna imâle-i memdûde veya medd de denir. Arapça ve Farsça kelimelerde bir uzun heceyi ya da sonu iki sessiz harfle veya "hemze" ile biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece olarak okumak demektir. Bu, aruzda kusur sayılmadığı gibi, şairlerce çoğu kez ahengi arttırmak için özellikle yapılmıştır.

V'eger ẖoşnūd olasın hīç saña
Ziyān olmaya aṣṣı ola baña (36)

Toġışı baẖtlu vü ḳutlu baẖtı
Bititmiş ṭāli' aña tāc u taẖtı (283)

---

36 Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 2.bs., İstanbul, Dergâh Yay. 1997, s.143.

Bir endīşeyle bir yıl **ṣabr** ḳıldı
Bu ḥāli kimse ne sizdi ne bildi (3587)

Çü başın burdı ṭoldı **müşk** ḳoynı
Çü döndi diledi ‘özrini boynı (1607)

Zihaf (kısaltma): Aruz terimi olarak zihaf, uzun okunması gereken hecelerin kısa okunmasına denir. Uzun sesli heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uydurabilmek için yapılır. Zihaf imâlenin tersidir ve yalnız yabancı kelimelerde yapılır. Zihaf hoş karşılanmayan bir vezin kusurudur.

Eyvānı cümle yıkılmış görinmez
Zamān anı **vī**rān ḳılmış görinmez (484)

Biraz baḳdı oda yaḳdı özini
Gidermezdi **hīç** andan ol gözini (520)

Pinhān bir gece kim olmuşdı müşkīn
Göñüldi ḳaṣrına Şīrīn-i şīrīn (720)

Çü göñül ṭā**vū**sından ḳaldı boş bāġ
Bāġa gül dirmege girdi ḳara zāġ (1409)

Ses türemesi: Fahrî’nin *Husrev u Şîrîn*’inde vezin gereği olarak bazı kelimelerde ses türemesi olayı görülmektedir:

Buyurdı düzdi bir ṭuz ḳız **ṭılısmı**
Ki farḳ itmezdi andan kimse cismi (1988)

Hemān-dem bir **zirih** gencinden aldı
İki Hindū ḳılıç ḳalanı ḳaldı (4387)

Ses düşmesi: Eserde vezin gereği Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerde bazı seslerin düştüğü görülür:

Ki anlar Ḫusrev'eydi iki ṭayı
K'alardan pehlevānlar yirdi ḳayı (732)

Aña Ḫusrev eyitdi k'iy şehinşāh
Yoḳ olsun gözlerüñçün ḳılmayan āh (932)

Ki ḳaçan kim aradan gide kīne
Nit' olıcaḳ kişi taḫtuña bine (1953)

1.3.1.3. Kafiye

Kafiye divan şiirinde ses; redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır[37]. Divan edebiyatında kafiye vezinle birlikte şiirde ahengi tesis eden en önemli unsurdur. Fahrî mesnevisini dile getirirken bu önemli enstrümanı başarıyla kullanmış, uzun soluklu eserinde ortaya çıkabilecek ritm monotonluğunu ortadan kaldırmak için kafiye çeşitlerine ve redife bol bol yer vermiştir. Türkçe kelime ve eklerle yapılan kafiiyeler genellikle yarım ve tam kafiyeler olmakla beraber, Arapça ve Farsça kelimelerle yapılan kafiyeler tam ve zengin kafiye olma özelliğini taşırlar. Buna mukabil rediflerin çoğunluğu Türkçe eklerle, kelimelerle ya da kelime gruplarıyla örülmüştür. Redifler eserde musiki ahengine hizmet eden en önemli unsurlardan olduğu rahatlıkla müşahade edilebilmektedir.

Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde kullandığı kafiye çeşitleri ve örnekleri şöyledir:

Türkçe isimlerle yapılmış kafiyeler:

Bunı didi ve girü yire yüzi
Ḳoyup ağladı çoḳ köyündi özi (372)

[37] Muhsin Macit, **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları**, Ankara, Akçağ Yay., 1996, s. 83.

Ḳodı utanduġından el yüzine
Sipāsiyle cevāb eytdi sözine (863)

Çü ḳarşusına gele ol ḳamu gül
Ne dirsin saña mı baġlaya göñül (1362)

Türkçe fiillerle yapılmış kafiyeler:

Baña öñ süçi virdüñ esrük itdüñ
Bu kez esrük ḳoyuban daşra gitdüñ (1704)

Ulułıġuñ eger artuḳ olaydı
Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı (2515)

Teni altun götürmekden dürüldi
Atı gevher yükiñden hem yoruldı (3379)

Türkçe isim ve fiillerle yapılmış kafiyeler:

Giçen gice ile güç eyledi çoḳ
Ne ḳılar çün ki şāhdan ḳorḳusı yoḳ (342)

Çalabuñ buyruġıyla yıġılur ol
Çalab diyicegin inanıcı ol (479)

Ol ilde var-idi bir yazı key giñ
Siz aña iy eren gül yazusı diñ (2120)

Türkçe ve Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Yine başdan nişāt itdiler āġāz
Yine başladılar içerler az az (537)

Göñülden yār-idi Çūbīne ol şūm
Gözine yavuz işüñ bir avuç ḳum (1310)

Birisi ‘ayş itmeg-içün adı fāş
Biri gizlü ki uyḳuya ḳoya baş (4051)

Türkçe ve Arapça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Çü dem aḳlıḳdan urdı ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Oḳıdı def-i nevmīdi ḳaralıḳ (588)

Vezīri didi dīne ne ziyān var
Geyürse Ḳayṣerüñ ṭonın cihāndār (2301)

Daẖı bir Zād-ı Ferruẖ adlu erdi
Ki şāhuñ işiginde mu‘teberdi (4310)

Arapça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Beşinci oğlı şāhınşāh-ı a‘ẓam
Ḫüdāvend-i ẖüdāvendān-ı ‘ālem (261)

Melik buyurdı aña ẖāṣṣ-ı ẖil‘at
Mücellā buldı daẖı öñdin rıf‘at (930)

Ḳala Behrām’a ṣanma tāc-ıla taẖt
Bilür her kişide kim var-ısa baẖt (1275)

Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Yavaşlıḳda vü erlikde yegāne
Çalabdan baẖtulu vü bī-bahāne (380)

Ṣanasın aña şāhlıġ-ıdı pīşe
Ki Dimne defterin oḳur hemīşe (944)

Veger olmaz-ısañ bir dem baña rām
Nite dileyesin ‘öẕr iy dil-ārām (3942)

Arapça ve Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Aña bir ḳaṣr yapġıl kim cehennem
Anuñ ḳatında olsun bāġ-ı ḫurrem (780)

Aña ṭañdur ʻimāret ṣarp u düşvār
Ki el ṣunmadı işe bilge miʻmār (3003)

Ki devletde bunuñ gibi degül kem
Gehī gülmek sevinmek gāh mātem (4450)

Cinaslı kafiye:

Henüz aġzumda ḳoḳar süd iy ata
Süd içen cānını kim oda ata (368)

Seni aldayuban döndürmesün yüz
Bilürven olmış iş buncılayın yüz (1357)

Saña ben düzmeyince yazuġ u su
Ne ārām isteyem ne aş u ne su (1760)

Yarım kafiye:

Alıp ḳāġıd aldı resm çizdi
Bi-ʻaynih Ḫusrev'üñ yüzini düzdi (505)

Çü bildi kim gümānsuz ol gelen ṣu
Ṣanur kim Ḫusrev-i Pervīz ola bu (1212)

Anın ṭut aġacına ṭaş ururlar
Ki yavrısını aṣılmış görürler (4306)

Tam kafiye:

Ḫüdāvendā Ḫüdāvendā delim yıl
Cihāndār u cihāngīr-i cihān ḳıl (930)

Bu cengīler başı işitdi sözi
El urdı çekdi ḳılıç ḳından özi (1229)

Çalap taḳdīr şöyleydi ki Meryem
Gözin yumdı vü öldi dünyeden kem (3500)

Zengin kafiye:

Varup gice cihānı ḳıldı rūşen
Cihān bir külḫan-iken oldı gülşen (495)

Hevā ḳuşları çünkim dutdı ārām
Ḳalem kāġıd getürüñ didi Behrām (1241)

'Alem urmış-ıdı kim bitdi bu defter
Ḥaḳ'a minnet ḳomadı bunı ebter (4680)

Tunç kafiye:

Eger suçsuz dökerler şimdi yüz ḳan
Dimezler kim bu ḳanum ya su mı aḳan (354)

Ḳara ḳuyruḳlu bir ablaḳ ata ol
Baḳır ṭoynaḳlu binmiş tozıdur yol (984)

Ne şīrīndür eger ḳaḳıya Şīrīn
'Aceb mi Ḫusrev'e ger ḳıya Şīrīn (3988)

1.3.1.4. Redif

Takı halinde redif:

Ol aydında ki rūşendi güneşden
Süçi olmış revān bir başa başdan (1574)

Ḳulaġuma eyitdi gizlü özi
Gerek eydem işide şāh bu sözi (2660)

Şehin-şāh adına bu dāsitānı
Düzüp geldi öper bu āsitānı (4677)

Kelime halinde redif:

Ḳıġırdıcı ḳıġırdı şehr içinde
Ki olmasun ulular ḳahr içinde (321)

Ḳılıçdur dil bu söze hīç gümān yoḳ
Ki anuñ ḳorḳusından tende cān yoḳ (2901)

Ḳaḳıyup didi ki döner degülem
Bu ḳavle durımazsam er degülem (3185)

Kelime grubu halinde redif:

Cihān issi cihāndan yig severdi
Cihān n'olur ki cāndan yig severdi (319)

Benüm-ile ne kīnüñ var i gice
Bilimezven ne dīnüñ var i gice (3678)

1.3.1.5. Dil ve Üslup

Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn* mesnevisinde kullanmış olduğu dil devrinin özelliklerini yansıtır. Bizce bu eserin en önemli yanı Fahrî'nin özellikle tercüme yaparken hemen hemen bütün Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçeleri ile tercüme etmesidir.

Bıraḳmışdı saçından suya aġı
Ne balıḳ kim dutardı ay u ṭaġı (602)

Benümdür bilgil imden girü bu taḫt
Güneşden balıġa dek devlet ü baḫt (1097)

Çü nevbet Ḫusrev'e geldi didi şāh
Ki aslan vardı bir çayırda nāgāh (1546)

Silīḥüm var [ü] gencüm leşkerüm çoḳ
Ne var elde ki eydem bende ol yoḳ (1792)

Kimesne bulmaz 'ömre pādişāhlıḳ
Ne aṣlan bīşede ne ṣuda balıḳ (2005)

Güneş çün gökde açdı gizlü rāzı
Çeriler başı ḳatdı davul-bāzı (2244)

Geyik ḳorḳusıyla ḳaplan sinerdi
Tavuḳ şāhīnüñ üstine binerdi (2456)

Eger otacılıḳdan bile-y-idüñ
Aduñı elde bellü ḳıla-y-ıduñ (2601)

Ḳuluñ ḳapu yaruġına ḳodı baş
Diler kim Behrām özine ura baş (2665)

İrişdi Bārbed̲ bülbülce öte
Elinde ṣu gibi ḳopuzı duta (2741)

Şairin konuşma üslubunu yakaladığı mısralar anlatıma hareketlilik kazandırmanın ötesinde sıcaklık ve samimiyet de katar. Günlük hayattan renkler barındıran bu mısralar, hikâyenin akışı içinde kahramanların birbirleriyle diyolog halinde bulunduğu bölümlere yerleştirilmişlerdir. Hikâyeyi bir bütünlük içinde takip eden okuyucu bu söyleyişlerin farklı sesini hemen hissedecektir.

Husrev'den ayrı düşen ve hicranla kendinden geçen güzel Şîrîn, bir gün asabiyetle Şâvûr'a, tehdit kokan sözler söyler. Karşında Husrev varmış gibi konuşan Şîrîn'in kızgınlığı okuyucuya çabuk tesir etmektedir.

Ki şāh ger diye kim anı severven
Eyit kim aldamaġını ḳovarvan

Veger eydürse Şīrīn'e açam yüz
Eyit kim Meryem orucı-y-ıla düz

Dise Şīrīn'i bu göñlüm unıtmaz
Eyit ḥelvāya esrük raġbet itmez

Dir-ise dudaġın öpmek yiter iş
Eyit kim aġuzuñdan ıraḳ bilme diş

Dir-ise ḳuçavan ol müşk-i mūyı
Eyit kim var unıt işbu umuyı

Viṣāli dirse anuñvan eyit sen
Ki aġzuñ dut veger ne söylerin ben (2850-2855)

Eserde hikmetli söyleyişler vardır. Fahrî, hikmetli söyleyişleri hikâyenin akışı içinde kimi zaman hâkim anlatıcı vasfıyla kendi, kimi zaman da herhangi bir kahramanın ağzından söyler. Bu hikmetli sözler sanatkârın mensup olduğu kültürün

lügatinin, eşya ve hadiselere bakış açısının idaresinde şekillenmesi bakımından dikkate değerdir. Şair hikmetli sözleri söylerken bilhassa tabiat unsurlarından ve içtimai değerlerden faydalanır. Hükmünün dayanağı olarak ortaya koyduğu bu unsurlar hemen herkesin zihninde kolayca şekillenebilecek imajlar ve benzetmelerle sunulur. Bunlar eserde kimin ağzından çıkarsa çıksın konuşan kollektif şuurdur.

Mesnevi boyunca sıkça tesadüf ettiğimiz bu tarz söyleyişlerin bir kısmını örnek olması bakımından buraya alıyoruz.

Adil olmak ve iyilik yapmak üzerine söylenen hikmetli sözler:

Gücüñ nice ki yiter dāḏ ḳıl dāḏ
Ki ḳılalar aduñ eylüg-ile yāḏ

Eyü yavuz cihāndan bellü gider
Ne baẖtulu kişi kim eylük ider (357-358)

Dostluğun önemini anlatan hikmetli sözler:

Gereklüdür her işde yār nā-çār
Çalabdur kim aña yoḳ beñdeş ü yār

Delim işler ki ol yār-ıla biter
Çoḳ iş yar olmaduġı-y-ıla yiter (532-533)

Fahrî, Behrâm-ı Çûbîn ile ilgili hikâyeye geçerken Behrâm'ın, Hürmüz'e yaptığı ihaneti hatırlatır. Bunun üzerine hainlik ve vefayı konu alan hikmetli sözler söyler.

Kişi kim döndüre yüzin beginden
Buru olmasun eksük göbeginden

H̱ıyānet olana hī̄ç er dimez er
H̱ıyānet etmegini hem yimez er

Dükensün egrinüñ güni vü yaşı
Cihānda olmasun kim gözi yaşı

Begine ṭoġru olandur Müsülmān
Ki ḫāyın kişide yoḳ hergiz īmān

Yolın egmez kimüñ var-ısa uṣṣı
Ki egrülikde bulmaz kimse aṣṣı

İşi oñmaz-ısa cürm ü ḫıyānet
V’eger oñar-ısa adı ḫıyānet

Ṭuz etmek saḳlamaḳ ulu hünerdür
Ṭuz etmek bilmeyen itden beterdür

İte ger viresin bir pāre etmek
Ḳapuñdan bilmez ayruḳ seyre gitmek

Tenüñde var-ısa nāmūs ile ‘ār
Yüri itden daḫı kem olma zīnhār

Gerek ṭoġru ola vü yoldaşına
Nice gelse ḳatı gün er başına

Eger er kişi-y-iseñ hā emānet
Begüñe olmasun işüñ ḫıyānet

Eger ḳışın v’eger yazın vü yayın
Eyit kim ḳılmasun dünyāda ḫāyin

Zihī mülḥid zihī yoḳ işlü nākes
Ki adın ṣata ola kimḫā aṭlas

Vefā er kişiye Ḥaḳdan ‘aṭādur
Vefāsuzlara er dimek ḫaṭādur

Cefā ḳılsa begüñ aña vefā ḳıl
Dimezven kim vefā ḳılsa cefa ḳıl

Gözetme altunuñ çoġını iy yār
Ḫarābātī degülseñ iy vefādār

Kim altun çoḳ virürse aña dönme
Ya kerkes gibi her murdāra ḳonma

Ṭoġan bigi saña şeh bilegi pes
Anı gözle naẓar her yañadan kes

Begini gözledügi-y-içün aru
Nite balı virür şīrīn yā aru

Öñince er kişinüñ adı egri
Aña oġrasa yigrek ḳara aġrı

Eyü ad-ıla olsa yaḫşı kişi
Dirilüp egrilik olınca işi (612-623)

Doğruluk üzerine söylenen hikmetli sözler ise şunlardır:

Cihānuñ yigrek işi ṭoġrulıkdur
Kişinüñ yatlu fi'li oġrulıkdur

Ḥurūfı gör ki cümle muḫtelifdür
Hemīn ṭoġru arada bir elifdür

Bu yigirmi ṭoḳuz ḥarfe çü bünyāḏ
Uruldı ilk elif naḳş itti üstāḏ

Elif ṭoġrulıġından kān içinde
Mekān idindi belkim cān içinde (679-682)

Didi ol kim bilüden geydi tācı
Ki ṭoġru söylemekdür sözi acı (1127)

İhsan, tatlı söz ve deliye uymamak üzerine söylenen hikmetli sözler:

Kul eyler ādemi her yirde iḥsān
Ki iḥsānuñ ḳulıdur cümle insān

Ḳulaḳdan semrir ādem ṭatlu sözden
Degül ḥayvān ki semriye boġazdan

Delüye uymaġıl virürse yüz genc
Ki her gencinde gizlü ola yüz renc (796-798)

Ölümden kaçılamayacağını anlatan şu beyit dikkate değerdir:

Degül mümkin ölümden olmaḳ āzād
Eger yüz ḳat geyürse kişi pūlāḏ (1155)

Sıkıntıların baki kalmayacağını anlatan sözler ise şunlardır:

Dir-idi olmaġıl nevmīḏ şehden
Kişi çoḳ baẖta irer derd ü āhdan

Ḳarañu gice çün rūşen gün olur
Gümānsuz yavu ḳılan girü bulur (1272-1273)

Sözünde durmanın önemi şu beyitlerle ifade edilmiştir:

Ḳavulsuz kişiye olmayı gör yār
Kefensüz ölsün ol kim ḳavli yoḳ var

Gücüñ yitdükçe ḳavli sima bekle
V'eger geñsüz sınursa girü ekle

Kimüñ kim ḳavli yoḳsa dīni hem yoḳ
Kimüñ kim ḳavli vardur dīni var çoḳ (1926-1928)

Mihîn Bânû'nun ölümü üzerine şair bizi dünyanın faniliği üzerinde düşündürür:

Her işüñ öñi var [u] hem ṣoñı var
Sevinmekden ṣoñucı derd ü ġam var

Ḳaçan gördüñ kim ola şīşe ṭaşdan
Ki ṣoñra yaradı ol işe ṭaşdan

Fiġān bu çarḫ elinden ḳamu göyner
Ki gāh şīşe düzer gāh şīşe oynar

Arı evvelde virür balı aru
Soñ ucı girü yir ol balı aru

Bu cisme kim ṭoludur üsküfi yil
Ne aldanduñ kime ḳaldı bu yoḳ il

Şu yilden kim başuñdan üsküf alur
Yıḳulur serv ot ḫoş tāze ḳalur

Bu cān bünyād̠ yolıdur çün bilürsin
Ne aṣṣıyla yile tekye ḳılursın

Cihān ṣınamaġa ḳıldumdı tedbīr
Cihān ḫoşluġı el ḳaşımaġı bir

Çün el ḳaşıyasın ol ḫoş görinür
Velī ṣoñucı acıdan urınur

Bu resme dünye cāmınuñ ʻuḳārı
Ol esrükligi vü ṣoñra ḫumārı (2417-2427)

Ki ḥasret vireyimiş ol serencām
Dirīġā kimse almaz dünyeden kām

Cihān bir kişiye virmez amānı
Delünüñ ola bir söze gümānı

Delimler geldiler bunda ḳalan kim
Murād alan cihāndan ol fülān kim

Kime virür cihān bir dürlü rāḥat
Ki urmaz ṣoñra yüz dürlü cerāḥat

Kime virdi eyit ol ni‘met ü genc
Ki bulmadı ṣon ucı miḥnet ü renc

Kişi kim dünyeden ister murādı
Ḳazansun eylük itmekle yig adı (2924-2929)

Sözü yerinde kullanmanın önemine değinen beyitler:

Gerek sözi bilüye derc ḳılmaḳ
Çeküp altun pes andan ḫarc ḳılmaḳ

Söz oḳdur degme yire atmaḳ olmaz
Kirişden çün çıḳa oḳ dutmaḳ olmaz

Söz aġızda iken dutmaġa yarar
Ki aġızdan çıḳıcaḳ ṭaş yarar

Ḳızıl dil iy niçe başdan ḳara yaḳan
Döküpdür saru yüze işit inan

Cigerler oda yandı dilden el-ḥaḳḳ
Başın yile virür bir sözle aḥmaḳ

Dil epsem olsa ni’düñ baş esendür
Çü bī-hūḏe uzana baş kesendür

Çü bir vaṣfa olupdur dil ü ẖançer
ʻAceb mi ẖançerüñ kesdügi ẖançer

Dile dāñ yire mi didiler ad dil
Ki yaʻnī her neye kim uġrasañ dil

Gücüñ yitdükçe ḳısa dut zebānı
Dilersen kim doḳunmaya ziyānı

Uzansa ejdehādur kim uzanur
Delüdür ol kim ejdehā ḳazanur

Begendiler sözüñ azın [u] özin
Ki ḳoyarlar aşa oranla tuzın

Ḳılıçdur dil bu söze hīç gümān yoḳ
Ki anuñ ḳorḳusından tende cān [yoḳ]

Ḳılıç ḳından çıḳıcaḳ ṭaşı yarar
Dil aġızda iken ol işe yarar

Başa dil ṣordı kim māluñ nicedür
Ki yirüñ cümle āʻżādan yücedür

Dile virdi cevābın baş özüñ
Nice dek dura vü çıḳmaya sözüñ

Esenven hīç derdüm yoḳ rencüm
Ne aġrum var ne ṣayrum var ne sancum

V'eger bī-hūde söze başlayasın
Belā[ya] uġraduban ṭaşlayasın

Dili her kim ḳısa dutarsa başı
Esen ola vü uzun ola yaşı

Uzadan dilini ‘ömrin ḳılur kem
Ögüt duta vü gör bu sözi muḥkem

Dilüñ dut söyleme sen iy ḳarındaş
Ki dilden oldı uṣlular içi baş (2890-2909)

Hikmetli söyleyişler içinde Husrev'in Şîrîn'i getirmek için Meryem ile konuştuğu sahnede kadınlar hakkında söylenilen sözler, dönemin kadınlara bakış açısını yansıtması yönüyle önem taşır.

Vefā ḳılmaz didi ol söz bilen Tāt
Ne ‘avrat ne ḳılıç ne bindüġüñ at

Erenler istediler çāre[yi] çoḳ
Vefā ‘avratda gördiler ki hīç yoḳ

Vefā erlikdür ‘avratda ne ister
Çü ‘avrat didüñ anda mihr göster

Göñül baġlamaġıl bu bī-vefāya
Ki andan uġramışvan çoḳ cefāya

Çekerseñ ġayreti pür-derd olasın
Yoġ-ısa ġayretüñ nā-merd olasın

Biri yaluñuz ol kim şāḏ olasın
Daḫı sūsen gibi āzāḏ olasın (2765-2770)

Ayrıca Fahrî'nin muhtevanın bir sonucu olarak hisli ifadeleri sıkça kullandığı ve bunda başarılı olduğu gözlemlenir. Bu hisli söyleyişler kahramanın hüzünlü portrelerinin kelimelere aksettiği, inleyişlerin, ah çekişlerin göğe ulaştığı bir atmosfere okuyucuyu dâhil eder.

Ferhâd'ın, Şîrîn'in dağa yaptığı nakşıyla konuşması aşkın kelimeleri coşturduğu sahnelerden biridir.

Şu göñüli yıḳma kim cānı sensin
Cihānda derdinüñ dermānı sensin

Çü girdüñ bu ġarībüñ ḳanına öñ
Ḳonuḳ idinmek-içün yolını öñ

Ḳan içdüm ḳanum içme iy yüzi aḳ
Ġarībem iy yüzüm ṣāruña ṭopraḳ

Ġarīblıḳdan çü yoḳ ṭapuñ naṣībi
Ġarīblıḳdan saḳın bıḳma ġarībi

Eger ben yilisem iy boyı şimşāḏ
Sögüt gibi başuñ ṣal bu yile şāḏ

Veger ṭopraḳsam iy genc-i revān sen
Bu ṭopraḳda ziyāret-ḫāne eyleñ

Ḳomazsañ iy yanar şem'üm gibi ṭaġ
Çırāġuñda sızuram bir gice yaġ

İşigünden ıraġ öldürme bārī
Ki kimse şöyle dutmaz hīç yārı (3240-3247)

Fahrî, tekrarlarla beytin iç ahengini zenginleştirmekle kalmamış, tekrarları zaman zaman söyleyişin hissiliğini artırmak için de esaslı bir vasıta olarak kullanmıştır. Eserde tespit ettiğimiz tekrarlar şunlardır: *budaḳ budaḳ 30, yir yir (52), deste deste (152), yini yini (223, 1339), arpa arpa (309,4181), az az (537), pāre pāre (563), bıñardan bıñara (805), añul añul (1316), ive ive (1324), ḫoş ḫoş (1568), az az*

(1570), güher güher (1602), ögüt ögüt (1949), laḥẓa laḥẓa (2034), ḳaya ḳaya (3293), azın azın (3559,4147,4250), nice nice (3931).

Tasvirler divan edebiyatı ananesinin kalıpları dışına çıkmasa da edebî bakımdan güçlü ve güzel ifadelerle sunulurlar. Tasvirler gücünü, sanatkârın ananeye vâkıf olmasından alır. Fahrî, bunu tesis ederken tekrarların, atasözlerinin, deyimlerin ve söz sanatlarının ifade imkânlarından faydalanmayı da bilmiştir.

1.3.1.5.1. İktibaslar

Ayet İktibasları

Fahrî, mesnevisinde Nizâmî'nin eserinde yer alan ayet ve hadislere pek fazla yer vermemiştir.

Münezzehsin ta'alluḳdan açarsın
Ne vālidsin ḥaḳīḳat ne veledsin[38] (53)

Ne beñzersin ne beñzer kimse saña
Naẓīruñ yoḳ ne beñzer kimse saña[39] (54)

Çün emrüñle ulaşdı nūna bir kāf
Yaradıldı cihān ez- ḳāf u tā- ḳāf[40] (56)

Bu ma'nīden olupdur baña ma'lūm
Ki sensin bir ü bār u ḥayy ü ḳayyūm[41] (73)

[38] Kur'an-ı Kerim, 112/3
[39] Kur'an-ı Kerim, 112/4
[40] Kur'an-ı Kerim, 36/82
[41] Kur'an-ı Kerim, 3/2

1.3.1.5.2. Atasözleri

"Atasözleri, beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulus hâline yükselmiş, medenileşmiş törelerdir[42]". Atasözlerinden bazılar nazımdan ziyada nesre daha yakın iseler de birçoklarının da vezne uygun geldikleri görülür. Genelikle divan edebiyatında beyitler hâlinde gördüğümüz sözlerin, mısra şeklinde olanları da çoktur.

Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde atasözü olarak tespit ettiğmiz beyitler şunlardır:

Urur neşter ḳan alan yād eline
Velī ditrer eli kendü ḳulına (347)

Yavuz ḳılma oġuldan hīç göñüli
Ki ala dāḏuñ andan oġul oġlı (378)

Çü Sulṭān emridür ben bende me'mūr
Mes̱eldür dilde ke'l-me'mūr ma'ẕūr (493)

Mes̱eldür kim Çalab doġruyı sever
Eşek yükden ḳaçup aġırdı sever (633)

Gözi yolda kişi göñli yarımdur
Ki bu yolda belālardan 'aẓimdür (791)

Ki virmişdi eşek kim bula boynuz
Ḳulaḳdan çıḳdı oldı ḥāli yavuz (1131)

Sıçan inine sığmazdı 'aceb bu
Ki bağlar kuyrugı ucına cārū (2368)

[42] Dehri Dilçin, **Edebiyatımızda Atasözleri**, 2.bs., Ankara, TDK Yay. 2000, s. 15.

Ḳaraca-y-ıdı bir zengīde dīdār
Ḳızıllıġa döner çün oldı bīmār (2369)

Kişide bir dil ü iki ḳulaḳdur
İşitse iki vü bir dise ḥaḳdur (2910)

Şeker ṣanup ṣorardı bal dudaġın
Üzümin yir-idi ṣormaz-ıdı bāġın (3608)

Mesel hoşdur işittün ola nice
Ki sayrunun helaki oldı gice (3671)

Ölü sayruya gice canı virmek
Ki sayrudan beter sayruyı görmek (3672)

Boyun çekmek güzeller āletidür
Niyāz itmek sevenler ʿādetidür (4004)

Bogulmış da ne tābut u ne ẖoḏ raẖt
Ölü daẖı bulurmış dünyede baẖt (4098)

Şehd ḳanda-y-ısa şekker gelür ṭuş
Yuvada çiftiyile dölenür ḳuş (4212)

Boyınduruḳda çift olmazsa öküz
Yiri ṣapan demüri yırtamaz düz (4213)

Çü ʿömrüñ dünyede yarım nefesdür
Sana bir loḳma vü bir ẖırḳa besdür (4656)

1.3.1.5.3. Deyimler

Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'i zengin bir deyimler hazinesini ihtiva eder. Bunlardan bazıları içlerinde bulundukları beyitlerle birlikte aşağıda gösterilmiştir.

V'eger ne bir nice ṭopraḳ olavuz
Ki dīvāruñda bir sāġış bulavuz (31)

Güneş yüz çün gök aṣārdan çevürdi
Serv dīvāra irdi sancaḳ urdı (333)

Henüz agzumda kokar süd iy ata
Süd içen canını kim oda ata (368)

Bir oġlana ki devlet ola yoldaş
Atası buyruġından çekmeye baş (376)

Yanaġı ılduzuñ yüzini urmış
Yüzi ayuñ günüñ boynını burmış[43] (416)

Çün elden vardı ol iş el götürdi
Dükendi ṣabrı ayaḳtan oturdı (445)

Çü ḫalvet buldı pīr ü yār-ı hem-rāz
Söze başladı ḳodı kibr-ile nāz (558)

Ṭaġıtġıl aḳçayı şāra vü ile
Ola kim viresin ol şāhı yile (647)

Vebāni'de görürem didi ılduz
Gerek bura ḳulaġuñ şāh-ı Hürmüz (685)

Ḫorōs ötince şīşe başdan atmış
Ḫorōs ol kim eyü vakt-ile ötmiş (773)

---

[43] M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yay., 1999, s. 63.

Eger biz Güstehem <u>göñlin yıḳavuz</u>
Cihāndan zārılıġ-ıla çıḳavuz (906)

Ben öñdin <u>hoş dutam</u> avıdam anı
Yig andan kim dökem yoḳ yire ḳanı (1032)

Bunı didi vü ḳondı ḳayġulu şāh
Ḳodı tācın yire <u>ḳıldı delim āh</u> (1066)

Ben imdi Hürmüz’üñ kīnin dilerven
Bu Īrān taḫtına hem <u>diş bilerven</u> (1094)

Şāha ne ol delim ḳıymetlü tācı
Çü ṭatlu <u>cānını virürdi</u> acı (1102)

V’eger ḳorḳarısañ şāhdan <u>gözüñ aç</u>
Bu şehr-i Ṭaysuġūn’dan raḫtuñ al ḳaç (1215)

Kişi kim Rūm ilinde ilde <u>baş ol</u>
Çalabdan yaña hīç ḳomadı baş ol (1838)

Pes andan yazdı ḳamuñuz <u>el açuñ</u>
Yavuz uslu şehi ḳoyup u ḳaçuñ (2176)

Ḳodılar kürsī altundan oturdı
Şehinşāh bu <u>sözi dile getürdi</u> (2197)

Şehüñ öñinde <u>bil baġladılar</u> fāş
K’Īrānlula ḳulum diyü savaş (2231)

İki yüz kez <u>olur</u> göñül <u>peşīmān</u>
Velīkin bulımaz derdine dermān (2377)

Bir elle ṭaş keser balçıḳ gibi yaş
Daḫı bir elle <u>başar baġrına ṭaş</u> (3303)

Varup Ferhāḏ özini gördi bildi
Dilin açdı vü göñlin ṭar ḳıldı (3405)

Göñül baġladıysa aña boyından
İşi endīşesi geçdi oyından (3584)

Düşüp pīl ayaġı altında yatmaḳ
Yig andan kim çıgāna el uzatmaḳ (3995)

Ṭolu aydan çü bir güneş ayırdı
Ne yandı içi ne göñli ḳayurdı (4505)

1.3.1.5.4. Edebî Sanatlar

Şairin üslubuna tesir eden en önemli unsurlardan biri de kullanmış olduğu edebî sanatlardır. Fahrî'nin eserinde kullanmış olduğu edebî sanatlar hakkında fikir edinilebilmesi için sanatlar harf sırasına göre kısaca ele alınmış, gerekli görülen yerlerde kısa izahlar yapılmıştır.

Cinas: Manaları farklı olan kelimeler arasındaki yazılış ve söyleyiş birliği veya benzerliğine cinas denir.

Cinas-ı Tam: Harflerin çeşitleri, sıraları, sayıları ve seslerinin aynı olmasıdır.

Buyurdı āferīn her beytine yüz
Çü ma'nī bikrini gördi yüze yüz (135)

Ne us olur ne rāy olur bu ne ög
Ulu şāhin diyü kendüzüñi ög (1104)

Kişi kim Rūm ilinde ilde baş ol
Çalabdan yaña hīç ḳomadı baş ol (1838)

Cihānı uṣlu kişi <u>acı göre</u>
Dirilen ṭatlu gire <u>acı göre</u> (2441)

Yüzi ‘aḳsinden anuñ cümle <u>yazı</u>
Ṭolu la‘l oldı vü māt itdi <u>yazı</u> (3295)

Uzadan senden artuḳ <u>nāruma el</u>
Ṣunıcaḳ esridürven <u>nāruma el</u> (4134)

Cinas-ı Nâkıs: Sözkonusu olan iki kelimeden birinin çeşit, sayı ve sesçe ayrılık, farklılık göstermesidir.

Şehi Aydınlaruñ yigi vü <u>fahrī</u>
İşāret ḳıldı ben ḳula ki <u>Fahrī</u> (128)

Geçer ol acı süçi-y-ile <u>Şīrīn</u>
Cihān esridür ol acıyla <u>şīrīn</u> (538)

Serāperde uyup ḳondı cihāndār
Bile ḳondı çeri oldı cihān dār (2121)

Ki iy şāh-ı cihān Ḫaḳan-ı <u>Çīni</u>
Ḳatuñda görmedi hīç kimse <u>çīni</u> (2530)

Ḳomaz işüñ eyü-y-ise vü <u>ger dūn</u>
Bilin baġlapdur işbu işe <u>gerdūn</u> (3498)

Çü Şīrīn oldı <u>şīrīn-ter şekerden</u>
Ṣalādur didi <u>Şīrīn ter-şekerden</u> (4221)

Hüsn-i Ta‘lil: Bir hadiseye veya bir duruma, ifadeye güzellik katacak tarzda, kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir.

Utanup ol biñardan āb-ı ḥayvān
Ḳarañlık içinden oldu penhān (591)

Şîrîn'in yıkandığı pınardan utandığı için āb-ı ḥayvān (ölümsüzlük suyu) kendini karanlıklara gizlemiştir.

Yüzi ʻaḳsinden anuñ cümle yazı
Ṭolu laʻl oldı vü māt itdi yazı (3295)

Şair, ilkbaharda ovada rengarenk çiçeklerin açmasını Şirin'in yüzünün tabiata aksetmesine bağlar.

İstiâre: Bir şeyi gerçek anlamı dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır.

Yeşil yapraḳda ḳızıl ṣu içerdi
Aña dek kim bu ṣaru gül ḳaçardı (332)

Güneş sarı güle, kadeh yaprağa, şarap kızıl suya benzetilerek istiare yapılmıştır.

Hezārān nergis ol gökde ṭolundı
Ki yüz yapraḳlu ṣarı gül bulundı (589)

Beyitte gökteki yıldızlar nergise benzetilerek açık istiare yapılmıştır.

Zümürrüd pāresin kāna getüre
Yiñi yazı gülistāna getüre (823)

Eserde Husrev tarafından Şâvûr'a söylenen bu beyitte zümürrüd ve yini yazı ile Şîrîn; kān ve gülistan ile Husrev kastedilmiştir.

Sen altun ferlü tāzī atlara bin
Ki bindi ağaç ata Behrām Çūbīn (2723)

Tabut ağaç ata benzetilerek açık istiare yapılmıştır.

Yaluñuz oturan büt boş giden māh
Özinden boş yaluñuz yaʻnī bī-şāh (2792)

Beyitte geçen büt ve mah kelimeleri Şîrîn için kullanılmıştır.

Ger añmazsañ beni iy ṭolu ayum
Benüm bāġumsın u hem yaz u yayum (3222)

İstifham: Doğrudan doğruya heyecana bağlı sanatlardan olan istifham, hayret, elem, nefret, kin gibi heyecan ve duyguların soru şeklinde tezahürüyle ortaya çıkar. Fakat bu sorulara cevap beklenmez. Sorular cevap almak için değil duygu ve heyecanların daha açık, daha şiddetli ve daha etkili biçimde ortaya konulması endişesinden doğmuştur.

Ki bundan daẖı yig dün mi geliser
Bu gülden daẖı yig gül mi geliser

Niçün bunca ıraḳdan gözleyevüz
Niçün yol yüriyüp iz gizleyevüz (1496-1497)

V'eger ḳanuz ḳanuñ hīç ḳaynamaz mı
Göñül bizdin yaña hīç oynamaz mı (1499)

Ni'çün ḳara bulut gibi durursın
Öñünde ot mı ḳılıc mı görürsin (3680)

İştikak: Aralarında mana ve terkip itibarıyla fark olmak kaydıyla bir kökten başka bir kelimenin, kelimelerin türetilmesidir. Bu tür kelimelere de müştak kelimeler denilmektedir.İfadeye süs vermek maksadıyla müştak kelimelerin bir araya toplanması sanatına iştikak denir.

Delim ṣoruldı anda gizlü vü fāş
Ki ne naḳş bilindi vü ne naḳḳāş (543)

Anuñçün kim işüm şūrīde oldı
İşüm gibi göñül şūr-ıla ṭoldı (560)

Ne ṣūret kim ṣūretçi düzdi anı
Nişānı var mı līkin ḳanı cānı (571)

Ṣūret gösterüp oḳıduġın afsūn
Ḳılup bir fitne fitne-y-ile meftūn (806)

Ḳatı yımşaḳ eger zişt ü eger hūb
Eger merdūd u ger maṭlūb maḥbūb (1855)

Leff ü Neşr: Bir beytin ilk mısrasında bahsedilen şeylerle ilgili olan sözleri ikinci mısrada kullanmaktır.

Anuñ şem'inde yüz pervāne gördüm
Yüzine ḳarşu yüz dīvāne gördüm (413)

Çü Husrev gitdi Behrām'ı ne it'lüm
Ki hāyin oldı ol hāmı ne it'lüm (735)

Saña düşmen olan 'ömri ḳısalsun
Saña yavuz ṣanan cānı kesilsün (903)

Gehī ṭopı güneş iltürdi geh māh
Gehī Şīrīn ururdı ucı geh şāh (1397)

Ne Şīrīn'den añaru geçdi Pervīz
Ne Gülgūn'ı ḳoyup 'azm itdi Şebdīz (1355)

Ger ol ay-ısa biz hem āfitābuz
Vü Keyhusrevse biz Efrāsiyābuz (1366)

Mübalağa: Sözün etkisini arttırmak için bir şeyi olamayacağı biçimde yahut olduğundan çok veya az gösterme sanatıdır.

Ki on yay barmaġ ucıyla çekerdi
Anuñ yasını güciyle çekerdi (301)

Yanaġı ılduzuñ yüzini urmış
Yüzi ayuñ günüñ boynını burmış (416)

Çerisi ṭaġ gibi oldı revāne
Sürerlerdi varınca Nehrevāne (922)

Deñize ẖançerüm oḳursa efsūn
Gerek başdan başa suyı ola ẖūn (1010)

Ḳarınca bulmadı yol kim geçeydi
Siñek hem bulmadı yir kim uçaydı (2223)

Nida: Sanatkârın çok duygulanmasına ve heyecanlanmasına sebep olan hadiseleri, varlıkları gözünün önüne getirip onlara seslenmesi sanatına nida denir.

Ki i̱y̱ yār i̱y̱ göñül alıcı i̱y̱ cān
Büt-i Şīrīn hep ẖūblara sulṭān (3316)

Ne ṭañ i̱y̱ lājiverdī gök bu işüñ
Ki her giceden ayruḳsı dün işüñ (3676)

Benüm-ile ne kīnüñ var i̱ gice
Bilimezven ne dīnüñ var i̱ gice (3678)

Eger kāfir degülseñ i̱y̱ ẖurūs bir
N'içün göstermedüñ āvāz u tekbīr (3685)

Rücû‘: Bir fikri daha kuvvetli anlatmak için, önce söylenilen sözden caymış gibi görünmektir.

‘Acepdür yundığı çeşme gül-i ter
Yalan didüm ki gül ẖōd ṣuda yiter (601)

Tariz: Sözün muhatabını cevap imkânından mahrum bırakacak şekilde hakiki ve mecazi manaları dışında zerafetle kullanılmasıdır.

Kiçilikten ululıġa er oldı
Boyı çekdi vü boyı server oldı

Ṭolu müşk oldı ṭolu geydügi ‘āc
Ferīdūndur ṣanasın urınup tāc (1000-1001)

Tecâhül-i Ârif: İnsanın bildiği bir gerçeği, bir nükteye bağlı olarak bilmiyormuş gibi göstermesidir.

Senüñle içerem şāḏ olmayam mı
Seni gördüm sa‘ādet bulmayam mı (1656)

Tekrir: Manayı kuvvetlendirmek maksadıyla, manzum ya da mensur bir parçada aynı kelimeyi veya kelime gruplarını birkaç defa tekrarlamaktır.

Göñülde dutmaġıl ḳayġu göñülde
Göñülde aġudur ḳayġu göñülde (458)

Ne ḳoyup anı ḳaçmaġa yarardı
Ne bir dem anı ḳuçmaġa yarardı (521)

Ne süçi içer ü ne cām dutar
Ne dün uyur ne gün ārām dutar (584)

Ki dihḳān aṣlı şāhlıġa yaramaz
Özini yile virür ṣoñra az az (1276)

Geh arḳa virür ü geh avıdur ḳul
Geh aṣṣı gösterür geh ziyān ol (1807)

Telmih: İfade içinde zikr etmeksizin herhangi bir kıssaya, geçmişteki bir olaya, meşhur hikâyelere, efsanelere, malum bir şahsa, çeşitli inanışlara, ayetlere veya bir hadise, ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek sanatıdır.

Ne beñzersin ne beñzer kimse saña
Naẓīruñ yoḳ ne beñzer kimse saña (55)

Beyitte İhlas suresine atıfta bulunulmuştur.

Ḫalīl anuñ çerīsi ḫayletāşı
Mesīḥ işgi çavuşlar-ıdı başı (109)

Beyittte İbrahim peygamber ile İsa peygambere atıfta bulunulur.

Ṭaña batırdı Mecnūnı ḫayāli
Oyında yindi vü Leylī cemāli (421)

Leyla ile Mecnun hikâyesi hatırlatılmıştır.

Biraz bu güllere taḥsīn iderdi
Biraz ol bülbüle telḳīn iderdi (513)

Gül ile Bülbül hikâyesine atıfta bulunulmuştur.

Ki virmişdi eşek kim bula boynuz
Ḳulaḳdan çıḳdı oldı ḥāli yavuz (1131)

Atasözüne atıfta bulunulmuştur.

Cihān ṭolusa Mecnūn-ıla Vāmıḳ
Anuñ mānendi yoḳ Şīrīn'e 'āşıḳ (3480)

Aşk hikâyelerinin kahramanlarına atıfta bulunulmuştur.

Tenasüp: Manaca, aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelimeyi, tezat meydana getirmemek şartıyla bir arada kullanmaktır.

Ḳanı leşker ḳanı at u ḳanı pil
Ḳamusından es̱er ḳalmadı key bil (171)

Dirildiler güli reyḥān ü sünbül
Gehī serv oldılar gāh deste gül (508)

Delim süçiyi kim cāma çekerler
Dirüp cür'a diyü elden dökerler (1369)

Aña virdi güher altun u dīnār
Bahālu la'l u hem lü'lü'-yi şehvār (2210)

Kesem ol bī-hüner H̱usrev başın fāş
Ne el ḳalsun teninde ne ayaḳ baş (2535)

Teşbih: Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki şey veya şeylerden benzerlik itibarıyla zayıf olanı kuvvetli olana benzetmek sanatıdır.

Tenüm ṭopraḳ ki beynüm dānen-idi
Göñül şem'üñde bir pervānen-idi (75)

K'ilāhī Faḫri'nüñ göñlini aç ḫōş
Bu kāfir nefsinüñ zünnārını şeş (125)

Güherdür bilgenüñ sözi gümānsuz
Baña endīşe şöyle gösterür yüz (960)

Arusuzsın yaradana yaġısın
Yavuzlıḳ şehrisin fitne ṭaġısın (1091)

Çü Ḫusrev gördi ki ol cümle cānān
Çemende ḳumrılardur evde ṭoġan (1392)

Teşhis: İnsan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı, duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermek teşhis sanatıdır.

Çü zülfin gicenüñ taradı devrān
Çırāġına dünüñ pervāne-veş cān (494)

Semen sāḳī piyāle nergise yük
Benefşe serḫoş ü ḳızıl gül esrük (1435)

Reyāḥīn ḳızları el yüze urmış
Çiçek saçını ṭaramaġa durmış (1438)

Felek bile ḳıla savaş senüñle
Ura düşmenlerüñe ṭaş senüñle (1692)

Çü gün güneş gözgüsini açdı
Gice yüz biñ gözin yumdı vü ḳaçdı (2960)

Tezat: Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce, duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır.

Sen aġlatduġuñı ol güldüreydi
Diri ḳılduġuñı ol öldüreydi (68)

Soñ ucı buldı bir ancılayın yir
Ki ṭıfl anda ola bir haftada pīr (718)

Bu ẓulmetde vilāyet virmeye nūr
Bu ṭamuda ḳanāʿat itmeye ḥūr (860)

Çü bu deyri ḳoyup gitmek gerekdür
Gülişmek aġlamaḳdan yigirekdür (1422)

Hele siz diñlenüñ içüñ ü yiyüñ
Ne siz işidüñ ne hayr u şer diyüñ (2114)

1.3.2. Eserin Dil Özellikleri

Husrev ü Şîrîn tercümesi Aydınoğulları bölgesinde yazılmıştır. Üzerinde çalıştığımız eser bu şekli ile Eski Anadolu Türkçesi metinleri arasında yer almakta ve o devir Türkçesinin genel özelliğini taşımaktadır. Dil yönünden bakınca çalıştığımız Fahrî'nin *Husrev ü Şîrîn*'inde aşağıya aldığımız eklerle karşılaşırız.

1.3.2.1. İsim

A.Çokluk Eki

Eski Türkçeden günümüze kadar varlığını koruyan ve en az değişikliğe uğramış eklerdendir. Eski Anadolu Türkçesi devresinde de +lar, +ler işlek bir şekilde kullanılmıştır.

yılduz-lar 18, pehlevan-lar 2306, atlu-lar 2316, ulu-lar-a 2346, aġaç-lar 2447, şāh-lar-uñ 2500, sübaş-lar-ın 2519, pāsbān-lar 2534 an-lar-a 2540, uslu-lar 2653, sancaḳ-lar-ı 3121, ẖūb-lar-uñ 4000, yüzlü-ler 2469, gören-ler 3009, söz-ler 3081, gün-ler-üm 3127, seven-ler 3825

B.İyelik Ekleri

Teklik 1. şahıs : -m, -(u)m, -(ü)m

Eski Anadolu Türkçesinde teklik 1. şahıs iyelik eki olarak -m kullanılmaktadır. Dönemin bir özelliği olarak görülen yuvarlaklaşma üzerinde çalıştığımız eserde de görülmektedir:

cān-u-m 2645, ayaġ-u-m-ı 2649, baġr-u-m-a 2684, baş-u-m 2690, boyn-u-m-a 2772, bünyāḏ-u-m-ı 2869, ad-u-m-ı 2869, baġr-u-m-ı 3855, dimaġ-u-m 2794, döşeg-ü-m-e 3635, göñl-ü-m-e 3318, ḥācet-ü-m-i 3177, ḥāl-ü-m-i 3268, iş-ü-m-i 2803, ḳapu-m-ı 4133, ḳat-u-m-a 2506, ḳol-u-m-dan bilü-m-den 2847,

ḳulaġ-u-m-a 2660, il-ü-m-den 2847, ṭon-u-m-ı 3031, ṣayr-u-m-ı 3934, dün-ü-m 3692, güc-ü-m 3694.

Teklik 2. şahıs : -ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ

‘ayb-u-ñ-ı 3932, ad-u-ñ-ı 2601, ad-u-ñ-ıla 3238, ayaġ-u-ñ 2390, baş-u-ñ-dan 2423, dirlig-ü-ñ 2392, el-ü-ñ-den 4625, inṣāf-u-ñ 2324, iş-ü-ñ 2388, ḳat-u-ñ-da 2530, mizāc-u-ñ-dan 2432, murād-u-ñ 2402, öz-ü-ñ 2325, öz-ü-ñ-den 3946, rāz-u-ñ-ı 2606, yüz-ü-ñ-den 3946

Teklik 3. şahıs : **-ı, -i ; -sı, -si**

Teklik 3. şahıs eki, ünsüzle biten isimlere -ı, -i ; ünlü ile biten isimler de ise -sı, -si’dir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve üzerinde çalıştığımız eserde daima düz olarak karşımıza çıkmaktadır.

ḳayġu-sı 2518, sayru-sı 2608, biti-si-n-i 3548, çeri-si-n-e 3984, boy-ı 4416

Bu ekte dikkat çeken bir durum bazen bir yığılmaya rastlanmasıdır.

Ṭama‘suz bir ü birisi āzād 2848 , Birisi ‘ayş itmeg-içün adı fāş 4051

Birisi zaḫmına olmadı merhem 4662, Eşek beyinlü beynisinde yengeç 4290

Çokluk 1 .şahıs :-muz, -muz ; -(u)muz, -(ü)müz

Metnimizde 1.şahıs iyelik ekleri -muz, -müz ; -(u)muz, -(ü)müz olarak tespit edilmiştir. Devrin diğer eserlerinde görüldüğü gibi bu ek Husrev u Şîrîn’de de aynı şekildedir.

ata-muz 2440, devlet-ü-müz 2725, göñl-ü-müz 2565, ḳat-u-muz-a 2317, ḳoyun-u-muz 2985, ḳulaġ-u-muz 3522, sağış-u-muz 3475, tedbīr-ü-müz-den

2887, var-u-muz 3014, yol-u-muz-da 3173, el-ü-müz-i 3521, ṣoḥbet-ü-müz 3938

Çokluk 2.şahıs :-ñuz, -ñüz ; -(u)ñuz, -(ü)ñüz

Bu ekler de 1. şahıs iyelik ekleri gibi yardımcı sesleri yuvarlak tespit edilmiştir, -ñuz, -ñüz ; -(u)ñuz, -(ü)ñüz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Baş-u-ñuz 4332, genc-ü-ñüz-e 2351, ḳamu-ñuz 2351, renc-ü-ñüz-e 2351, suç-u-ñuz 2696,yir-ü-ñüz-e 4369

Çokluk 3.şahıs : -ları, -leri

Metnimizde şu örnekler tespit edilmiştir, bunlar daha da çoğaltılabilir.

Ḳul-ları 2347, sübaş-ların 2519, baş-ları 2574, armaġan-ları-n-ı 2578,

sarāyuñ iş-leri 2708, göz-leri-nden 2731, güzeller göz-leri-n-i 2737

C. İsim Tamlamaları

İki ismin belirli kurallar çerçevesinde kurduğu kelime grubudur.İsim tamlamalarını, belirtili ve belirtisiz olmak üzere ikiye ayrılır.

Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın ilgi hâli eki, tamlananın da iyelik ekini aldığı kelime gruplarıdır. Belirtili isim tamlamaları mülkiyet, nisbet ve izafet ifade ederler.

Metnimizdeki belirtili isim tamlamaları şunlardır:

Anuñ ḳaṭı 714, ḳamunuñ gözleri 1343, cihānuñ yarısu 1641, ḳamunuñ göñlin 1898, atamuñ ḳardaşına 2324, Niyāṭūs'un özini 2332, cihānuñ mülki 2444, şāhlaruñ göñline 2500, cihānuñ ḳulları 2347, anuñ işi 2493, ṣulṭānlarun cānı

vü gözi 2520, Behrām'un göñli 2545, yüzüñ suyını 2591, şehüñ ḥükmine 2785, şehüñ raẖşı 2788, Meryem'üñ göñlini 2789

Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı eksiz, tamlananı iyelik eki alan, belli bir aidiyet taşımayan kelime grubudur. Tamlamayı oluşturan birinci isim, ikinci ismin cinsini, çeşidini, bildirir. Edebiyatımızda sıkça kullanılan teşbih ve istiare sanatlarında kullanılır.

soñ ucı 718, ḳayṣer ögüdinden 2328, Meryem sözini 2332, H̱usrev sözi 2336, güneş burcında 2357, ṣıçan inine 2368

Ç. İsim Çekimi

a.İlgi hâli ekleri

Metnimizde ilgi hâli eki -uñ, -üñ ve -nuñ, -nüñ'dür. Ünlüyle biten isimlerin sonuna -nuñ, -nüñ; ünsüzle biten isimlere -uñ, -üñ getirilmektedir. Ben ve biz zamirlerinin ise aldığı ek –üm'dür. Birinci şahıs zamirlerindeki bu değişimi m dudak ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı etkisi olduğu görüşü ileri sürülmektedir.

İş-üñ öñi 2418, atam-uñ ḳardaşına 2324, cihān-uñ mülki 2444, şāhīn-ün üstine 2456, sen-üñ ilçüñ 2506, yüz-üñ suyını 2591, Merv'üñ içinde 2627, şehüñ ḥükmine 2785, şeh-üñ raẖşı 2788, Meryem'üñ göñlini 2789, sen-ün inṣāfuña 2795, ev-üñ uğrısını 2834, süd-üñ sevdāsı 2939, perde-nüñ ardında 2967, göñli-nüñ ḳuşı 2981, iş-üñ ṣevābı 3178, şeh-üñ ṭağı 3179, gün-üñ 'ışḳıyla 3756 , şeh-üñ peyġāmını 3788,

b. Yönelme hâli eki

Eski Türkçe devresindeki -ġa, -ge ekinden inkişaf eden yönelme hâli eki, bu dönemde ve üzerinde çalıştığımız metinde -a, -e olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekin

Batı Türkçesi sahasına geçerken ek başındaki ġ ve g ünsüzleri düşmütür. Ek, ünlüyle biten kelimelere geldiği zaman araya yardımcı -y- sesi gelmektedir.

Almaġ-a 2318, baña 2320, şehriyār-a 2321, Niyeṭūs'a 2322, ḳardaşın-a 2324, sañ-a 2329, ḳatın-a 2345, ulular-a 2346, burcın-a 2357, aña 2359, su-y-a 2380, od-a 2380 yoḳuş-a 2406, ḳayġu-y-a 2428, uyku-y-a 2502, ḳapu-y-a 2622, uṣlu-y-a 2644, ejdehā-y-a 2810, ḳaya-y-a 2998, yazı-y-a 3028, havā-y-a 3034, sevdā-y-a 3110, ṭapu-y-a 3782, Tañrı'ya 3965, ḳuyu-y-a 4353

c.Yükleme hâli ekleri

Eski Türkçe devresinde yükleme ekinin üç şekli mevcuttur.

-ı / -i ; -(y)ı / -(y)i eki

En yaygın olarak kullanılan ve isimlerin yalın hâline getirilen -ġ ve –g'dir. Bu ekin Batı Türkçesine geçerken düşmesi sonucu, ekin yardımcı ünlüleri olan -ı ve -i bu yükü üzerlerine almışlardır. Ünlü ile biten kelimelerde araya -y- yardımcı ünsüzü gelmiştir. Genel olarak ünlü ile biten bir isimden sonra yükleme hâli eki -yı, -yi'dir; fakat metnimizde hemze güzel he (ū) ile biten bir kelimede araya yardımcı ünsüz almamıştır:

Bu ḳara gice'i aydın seḥer it 3240

ẖıṣımlıġ-ı 2328, ḳayġu-y-ı 2335, ḳuşı 2373, bāḏām-ı 2384, ṣu-y-ı 2386, ṭopraġ-ı 2395, cihān-ı 2415

-n eki

Eski Türkçe döneminde, bütün iyelik eklerinden sonra kullanılan -n yükleme hâli eki, metnimizde yalnız 3. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmıştır.
Örnekleri pek çoktur.

Çü bitisi-n oḳudı Ḥusrev anuñ 2518, Eyitdi sevgüsi-n cāndan gidergil 3163

Çü gördi nāmesi-n Şīrīn-i şīrīn 3492, Deliksüz incüsi-n bir demde deldi 3647

Bu yolı aç u kīne ḳapusı-n yap 3938, Göñül ḳapusı-n u gencin açardı 4079

Ṭudaġı-n şöyle raġbetle öperdi 4172

-(n)ı, -(n)i eki

Eski Türkçe döneminde zamirlere gelirden -nı, -ni yükleme ekinin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve üzerinde çalıştığımız metinde kullanımdan düştüğünü görmekteyiz, zamirlere mahsus olan bu ek, artık kullanılış alanından düştüğü için, arkaik bir şekil olarak yalnız bunı, anı gibi işaret zamirlerinde kalmıştır[44].

Bu dünyādan a-nı īmānla göndür 2446, Ne ol bu-nı ne bu a-nı görürdi 2777

ç.Bulunma hâli eki

Ek, Eski Anadolu Türkçesinde bütün ünsüzler (tonlu-tonsuz)'den sonra -da ve -de şeklindedir. Hem Eski Türkçe döneminde hem de bazı Türk lehçelerinde ekin ünsüz uyumuna tâbi olduğu görülmektedir. Ekin metnimizdeki imlâsı (د) şeklinde olduğu için kendisinden önceki ünsüzün tonlu veya tonsuz olması durumu değiştirmemekledir, Türkçenin her döneminde bugünkü şeklini muhafaza eden bulunma hâli ekinin eski Türkçede aynı zamanda ayrılma fonksiyonu da üstlendiği bilinmektedir.

Metnimizde seçtiğimiz örnekler şunlardır:

Güneş olmış güneş burcun-da manẓūr 2357, Bu şahlıḳ-da baña ger yār olaydı 2365

Açuḳlıḳ dünyā-da anca belürdi 2458, Degül gizlü cihān-da anun işi 2493

Ḳıla İrān u Ṭurān'da fiġānlar 2534, Meger Şīrīn'i göreni ol cihān-da 3423

Ki ben uyḳu-da baẖtuñ yār u bī-zār 4057, Hem an-da urdı kendüzine ẖançer 4569

---

[44] Zeynep Korkmaz, **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları**, Ankara, TDK Yay., 2000, s.139.

Hemān ol dünye-de yiri yanar nār 2350, Bu gündeven bu gün-de kim görürsin 3223

Elüñ-de olmışam semüz gibi ḫor 3250, Ne yir-de gördiyse zaḫmını dil-ber 4569

d.Ayrılma hâli eki

Bilindiği gibi, eski Türkçe devresinde ayrılma hâli eki -din, -din; -tın, -tin'dir[45]. Ayrılma hâli ekinin, üzerinde çalıştığımız metinde ve Eski Anadolu Türkçesi devresine ait diğer eserlerde -dan, -den şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ekin imlâsının (دن) şeklinde olması, yani tonlu olması ünsüz uyumunun olmadığının da göstergesidir.

Neler virmişdi altun-dan gümiş-den 2326, Cevāhir-den ü bizden dürlü iş-den 2326 Ulaşmaḳ-dan ḫışımlıḳ-dan ṭavar-dan 2327, Çeri-den ṭon-dan at-dan cümle var-dan 2327, Otur devletle an-dan istegil kām 2373, Ki Şīrīn çünki şāh-dan girü ḳaldı 2380, Ol ot-dan çıḳdı uş dütünün imdi 2393, Başın zārīyle ṭopraḳ-dan götürdi 2395, Şu yil-den kim başuñ-dan üsküf alur 2423, Mizācuñ-dan çü döne istiḳāmet 2432, Dudağın-dan şeker ol deñlü saçdı 2973, Ağıl-dan ḳaṣra irince hüner-mend 2999

Ayrıca Eski Türkçeden gelen ve kalıplaşmış olarak -dın, -din ekine de rastlanmaktadır.Bunlar;

yaña-dın 2775, 4148 yazı-dın yaña 3021, ḳay-dın 3031, öñ-din 2401, 2524, 3193, 3344, 3953, 4160, ben-din yaña 4043 kelimelerinde görülmektedir.

45 A.Von Gabain, **Eski Türkçenin Grameri,** Çev. Mehmet Akalın, Ankara, TDK Yay., 1995, s. 64.

e.Eşitlik hâli eki

-ca, -ce ile: Ekin eski şekli -ça, -çe'dir. Metinde tesbit ettiğimiz eşitlik hâli eki -ca, -ce'dir.

Felek şun-ca ki ẖīle issi dursaḳ 2438, Açuḳlıḳ dünyāda anca belürdi 2458 Yüriyen dörd ayaḳlu an-ca kim bes 2470, Ġuṣṣam bir ḳılca dutmaz hīç cānda 2840, Açıldı lāle yapraġın-ca ẖāli 2946, Uyıma iy göz āẖır bun-ca esrük 3433 Ki an-ca yatasın ṭopraḳda bī-cān 3434, Cānum ḳayġu suyında ni-ce yüze 2645 Göresin niçe kez bu yire düşdüm 2811, Kızıl dil iy ni-çe başdan ḳara yaḳan 2893 İki ṭaş-ça olurmış cevheri ol 2965

Bu ek, ayrıca "benzerlik" de bildirmektedir.

Olurmış yig arslan-ca cihān-dār 3339, Cihān oldı şehe bayram-ca ẖurrem 3552, İrişdi Bārbeḏ bülbül-ce öte 2741, Saçu saçdılar aña pīlce altun 3144

-layın, -leyin ile: Metnimizde eşitlik hâli görevi ile kullanılan bir başka ek de -layın, -leyin ekidir. "gibi" edatının yerine kulanılan bu ek bazı kelimelerle kalıplaşarak zarflaşmıştır.

Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Aña uġur-layın çoḳ alḳış itmiş 747, Yine bıldur-layın bir gice durdı 3619

Dün uzunında mūm-layın yanaram 3682, Ki yoḳ ancı-layın hīç pādişāhuñ 4528, Güzel ṭavūs-layın giderdi ol māh 4559, Uġur-layın ḳılalum ʿışḳ-bāzī 2784, Uġur-layın şeh-ile eyle ʿişret 2791

f.Vasıta hâli ekleri

Sebep, vasıta ve zaman bidiren ektir.

-la, -le; -ila, -ile ; -(y)ıla, -(y)ile ekleri

İsim çekim eklerinden olan bu hâl eki metnimizde ile edatı kullanılarak yapılmıştır, “ile” edatının ekleşerek uyuma tâbi olmasıyla meydana gelen bu ek, işlekliği gittikçe azalan (-n) ekinin yerini almıştır. Ekleşme yeni başladığı için, (-la/-le)’li şekillerini kullanılması daha çok vezin zorlamasından ileri gelmektedir. Ünlü ile bilen isimlere y yardımcı ünsüzü alarak bağlanmaktadır.

ay-ıla 2355, taḫt-ıla 2360, yaş-ıla 2363, ṣabr-ıla 2409, söz-ile 2523, eylüg-ile 2527, fikr-ile 2537, derd-ile 3474, anuñla 2383, fınduḳla 2384, īmānla 2446, atlu-y-ıla 2322, vaṣl-y-ıla 2378, ‘ışḳı-y-ıla 3810, vaṣfıyla 3873, ṭonıyla 4359 deşneyle 2670

-n eki

Vasıla hâli ekinin eski şekli -(ı)n’dir. Ek, bazı kelimelerde kalıplaşmıştır. Metinden seçtiğimiz örnekler şunlardır:

Ayaġuñ añsuzı-n bir gence batdı 2390, Geyikle gündüzi-n ṣoḥbet ḳılurdı 3057

-cılayın, -cileyin

Çü Ḳayṣer an-cılayın söz işitdi 1786, Ki yoḳ an-cılayın hīç pādişāhuñ 4528

Çü yoḳ sen-cileyin yār-ı vefā-dār 3239, Gele sen-cileyin eyü binüp ata 3322

g.Yön (cihet) ekleri

-ra, -re eki

Metnimizde bu ekle yapılan örnekler şunlardır:

içre : Erenler ḳan çamurı içre batmaḳ 1007

ṭaşra : Alur raẖtını ṣabr u ṭaşra çıḳar 2376

ṣoñra : Ḳavışmışdı ẖayātı ṣoñra başa 2412

üzere : Oturmışdı ol taẖt üzere epsem 1991

-anı, -erü eki

Bu ek Eski Türkçedeki -ġaru, -gerü ekinden inkişaf etmiştir.

içerü : Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan 2809

ilerü : Virüp ilçiye dutdı ilerü yol 2275

yuḳaru : Aşaġa yuḳaru ararlar-ıdı 3118

yañaru < yaña + ru "tarafa"

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan bir edattır. Esasen yön ifade eden yaña kelimesine ayrıca -ru eki getirilerek bu mānā kuvvetlendirilmiştir[46]. Metnimizde bir yerde geçmektedir.

yañaru : Medāyīn'den yañaru 'azm itdi 4180

D.İsimden İsim Yapma Ekleri

Metnimizde geçen isimden isim yapma ekleri şunlardır:

-cı, -ci ;-çı, -çi: Türkçenin en işlek eklerinden olan, genelde meslek isimleri yapmaya yarayan bir ektir. Bazen, bir işi âdet hâline getirmeyi de anlatır.

yazı-cı 2200 , tapu-cı 2310, kapu-cı 2603 , ota-cı 3099 , yaġma-cı 3292 , göñül alı-cı 3316, ḳan saçı-cı 3402, ḳulluḳ-cı 3702 , oyın-cı 3878 çal-ıcı 4149 , söz ẖaber viribi-ci 2659 , savaş-çı 2659 , taş-çı 3279 , ẖaber-ci-si 3089

---

[46] Necmettin Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul, MEB Yay., 1992, s. 109.

-an,en: Eski Türkçe devresinde çokluk eki olarak kullanılan, daha sonraki dönemlerde bu işlevini yitirmiş olan, bugün kalıplaşmış birkaç kelimede yaşayan ektir.

N'ola ger Türk er-en ḳıla du'ālar 146
Degülven kiçi oġl-an aldayasın 3842
Aña uslu er-en virdi cevābı 3105

-ez: İşlek olmayan bir ektir.

Genez "kolay", Geñez alalum südi bir sehl yol aç 2985

-ca, -ce ;-ça, -çe: Ek, esasında eşitlik ekidir, Ekin kullanım alanları şunlardır:

a. İsim soylu kelimelere, özelikle sıfatlara, zamirlere çekim eki gibi getirilerek, "eşitlik, benzerlik, görelik, nisbet" gibi kavramlar yükler.

Bu buñ-ca söz ü sav u rāy urmaḳ 1888, Oturmış yig arslan-ca cihān-dār 3339 Gülef-çe ḳoḳumı alup salasın 3835, Kızıl dil iy ni-çe başdan ḳara yaḳan 2839 Uyıma iy göz āḫır bun-ca esrük 3433, Felek şun-ca ki ḥīle issi dursaḳ 2438 Ḳara-ca-y-ıdı bir zengīde dīḏār 2369, Ġuṣṣam bir ḳıl-ca dutmaz hīç cānda 2840, Demürden ḳapu gördi ṭaş-ça baġlu 3778, Şehüñ ḳatına geldi yüzi gül-ce 4054, Naẓar bir gök-çe-ge yine bıraġa 3529

b. İyelik ekinden sonra kullanılarak "görelik, sıra, kadar" anlamları katar.

Ölen ardın-ca hergiz kimse ölmez 3536

c. Dil isimleri yapar.

Ben ol Türk'em *(ü)* *Ṭ*at-ca hem bilürem 3962

-caḳ,-cek: Az da olsa bu eke aşağıdaki kelimelerde rastlanmıştır.

Ümīdlü olsa dilkü-cek olur çerb 3393, Ki çoḳ içen kişi tīz-cek bitendür 2402

Çu bu elli yıl oyn-caḳ 'ömriyçün sen 3435

-gü: İsimden isim yapan ektir. İşlek olmayan bu eke metnimizde bir yerde rastlanmaktadır.

Çü gün güneş göz-gü-si-n-i açdı 2960

-cuk, -cük: Anlama "küçültme, azlık, sevgi, şefkat, acıma" kavranılan katarak isimler yapan bir ektir.

Güher ḳabar-cuġ-ın-dan açdı yāḳūt 3909, Ḳızıl ḳıvır-cuġ u ḳuvvetlü vü ṣaġ 4188, Baḳar yoḳsul keçi-cüg-i yüzine 3417, Aḳar ṣular yanında bīşe-cük var 501,Gelin-cüg-i günüñ oldı ẖacil-māh 4185, Gelin-cük gibiven bu ṭaş içinde 2799, Ġuṣṣāsıyla birez-cük oldılar zār 3413, Bürin-cük ayuñ üstinden götürdi 3469

-daş, -deş : İsim kök ve gövdelerinde "ortaklık, eşitlik" gibi anlamlar katar

Bir oğlana ki devlet ola yol-daş 376, Yarın-daş-ı perī yüzlü semen-ber 1425 Didi bir atamuñ ḳar-daş-ı-n-a var 2324, Hemān-dem ḳız ḳarın-daş-ı irişdi 2677, Gehī ḳulanla yol-daş olurdı 3055, Didiler cümle yo-ldaş-a ki gözleñ 3117, Ki beñzerdi ana baş-daş u ḳol-daş 3604, Ḳarın-daş-ı yüzine yüz ḳoyup ḳan 2702, Ne ortaḳ var aña ne beñ-deş ü yār 2490

-duruḳ,-dürük: İşlek olmayan bir ektir, Genellikle alet isimleri yapar.

Boyın-duruḳ-da çift olmazsa öküz 4215

-(ı)l: İşlek olmayan eklerden biridir. Benzerlik ifade eder, yeş-i-l (< yaş-ı-l), ḳız-ı-l kelimelerinde vardır. Bu ek –l eski –sıl, -sil'den gelmektedir[47].

Ḳız-ı-l dil iy niçe başdan ḳara yaḳan 2893, Ḳız-ı-l gül bitüre ṣan'atla yaza 2951, Ḳız-ı-l güldür ki hīç saçmadı rengin 3643, Ḳız-ı-l yākut-ıla 'anber

[47] Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yay., 1993, s.168.

senüñ var 3941, Çü H̱usrev gördi ḳız-ı-l gül perīden 4174, Ḳamer gibi yaş-ı-l mıḳna‘ ṣarınmış 4558

-duz, -düz: İsim soylu sözcüklerden genellikle "ışık, parlaklık" kavramı veren sözcükler kurmaya yarar.

Sabā ol saçı yüzden gice gün-düz 414, Ŝoñucı didi ıl-duz sayıcı er 1869

Ne dünle uyḳu vü ne gün-düz rāḥat 2878, Felek ṭāḳından ılduz olıcaḳ fāş 3120, Benüm günüm gibi ıl-duz cihāna 3230, Degüldür bu ṭāli‘-le ı-lduz-um tā 3322, Gice yidigen ıl-duz-ın yaḳarvan 3330, Budur iş gice vü gün-düz zamāna 3425, Göge ıl-du-zı ārāyīş viren ol 3464, H̱üdāvendā dünümi gün-düz eyle 3691

-kek: İsme gelen bu ek yalnızca "irkek" kelimesinde vardır.

Ḳaçardı bīşe ḳoyup ir-kek aṣlān 2679

-la,-le: İsimden isim yapan, bir ektir. Zaman zarflarına eklenerek anlamı pekiştirir.

Eyitdi ḳāṣide ṭañ-la selāma 2501, Senüñ adıña dün-le pāsbānlar 2534

Çü devlet ḳapusı açıldı ṭañ-la 272, Ne dün-le uyḳu vü ne gündüz rahat 2878

Yarasa gibi dün-le ḳılma pervāz 3960

-layın, -leyin: İsim ve isim soylu kelimelere getirilerek, zarf yapmaya yarar.

Ugur-layın ḳığırdı bir eri Hürmüz 671, H̱aber uğur-layın virdi degül fāş 2776

Cevābın hem uğur-layın virürdi 2777, Uğur-layın irişevüz perī-vār 2783

Uğur-layın ḳılalum ‘ışḳ-bāzī 2784, Oturdı pīl-leyin ‘ışḳ-ıla ẖatun 3144

-lık,-lik, -luk,-lük: İsim ve isim soylu kelimelere eklenerek yeni isimler oluşturur. Soyut isimler yaptığı gibi meslek ve makam isimleri de türeten bir ektir.

Bugün sen bu ḫısım-lıġ-ı yıḳarsın 2328, Şeh-i Pervīz'e degdi pādişāh-lıḳ 2355, lraḳ-lıḳ ḳayġusına eyledi ṣabr 2378 , Tenüñde nice olsa ten dürüst-lik / Ṭabī'at bilmeye hīç dürlü süst-lik 2431, Biş on ḳul-luḳ-cı aldı ḫāṣṣ anuñla 3762, Çü Bānū şāh-lıġ-ı Şīrīn'e degdi 2451, Ucuz-lıġ-ı vü ḳız-lıġ-ı cihānuñ 2460, Cihān ḫoş-luġ-ı el ḳaşımaġı bir 2425, Ulu-lıġ-uñ eger artuḳ olaydı 2515 Diye Behrām'a öñdin çoḳ ulu-lık 2524, Ḳazansun ey-lük itmekle yig adı 2929 Ne ayru-lıġ-ı-n-a doyabilürdi 3024, Bu şarṭ-ıla ki ḳul-luḳ itmiş olam 3180 Yavuz-lıḳ beklemeñ beg-lik ḳamu dīn 2348

-lu, -lü: Metnimizde yuvarlak ünlülüdür.

Eyitdi hep aña giz-lü sözini 2411, Delim incinüben ḳayġu-lu oldı 2485 Cihānı uṣ-lu kişi acı göre / Dirilen ṭat-lu gire acı göre 2441 Virüp ṭonı delim altun-lu çīnī 2549, Bir iş vardur velīkin ḳorḳu-lu key 2625 Güher ṭon-lu irisi vü uvaġı 2718, Bu derd-ile nice it cān-lu oldum 3272 Güzel yañaḳ-lu şūḫ u serv-ḳamet 3317, Delim ḳıymet-lü bir ḳaṣr-ı şahāne 2344, Yavuz endīşe-lü dīvden biterdür 2582, Ḳulaġına eyit giz-lü bu sözi 2635, Ala iy gölge-lü ḳaba aġaç hāy 2682

-(ı)ncı, -(i)nci: Sayı isimlerinde kullanılan bir ektir, ünlüsü dar düzdür.

Dutar Merrīḫ biş-inci felekden 225, İki-nci Rüstem-i devrān ḫüḏāvend 255 İki-nci bir ṭoḫumdan yüz bulurdı 2458, Çü gün dörd-ünci-si 'işret düzeldi 2737, İki-nci ger bulursa ḳatuma yol 4043, Yidi-nci gice kim iş vardı elden 4177, On iki-nci güni āẕer-māhuñ 4681

-ra, -re: İsimlere gelerek, yön gösteren zarf ve zaman zarfı türetir.

Alur raẖtını ṣabr u ṭaş-ra çıḳar 2376, Ḳavışmışdı ẖayātı ṣoñ-ra başa 2412

Ki ṣoñ-ra yaradı ol işe ṭaşdan 2419

-rak, -rek: Çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir.

Bilüñ artuġ-raḳ olsa ḳalaydı 2515, Bu işden ẖūbı-raḳ yoḳdur işüñ hīç 2388

Ki andan ḳatı-raḳ gelmez baña and 3176, Şekerden ṭatlu-raḳ görinür öze 2911

Murāduñ bigi kiçi-rek bitendür 2402, Pes ol yig-rek ki ol ay-ıla herbār 2783

–**sı**: İsimden isim yapmaya yarayan, işlek olmayan bir ektir. Metinde bir kelimede kullanılmıştır**.**

Ki her giceden ayruḳ-sı dün işüñ 3676, Bu kez ayruḳ-sı ava ḳıldı tedbīr 3746

Bu gice çaġıruñ ayruḳ-sı dünden 4370

-sul: Metnimizde yalnız “yoksul” kelimesinde geçen bir ektir.

Düşük yoḳ-sul evine ol kemişe 323, Bu genci vireler yoḳ-sul-a aca 1278

Ki terk içinde yoḳ-sul zebūn-ıdı 2595, Ne yoḳ-sul bildi rāzını ve ne bay 2619

Baḳar yoḳ-sul keçicügi yüzine 3417

-cılayın, -cileyin: Daha çok zamirlerle kullanılan bir ektir ve “gibi” manası verir.

Çü yoḳ sen-cileyin yār-ı vefā-dār 3239, Gele sen-cileyin eyü binüp ata 3322

Ki yoḳ an-cılayın hīç pādīşāhuñ 4528

-ge: İki kelimede kullanılagelmiş, işlek olmayan bir ektir.

Şu lebden öz-ge kim aġzı şekerdür 4135

-suz, -süz: Geldiği kelimeler –lu, -lü ekinin zıddı bir anlam verir.Olumsuz sıfat yapar. Metnimizde geçen örneklerinde ünlüsü daima yuvarlaktır.

Yavuz işlü eri suç-suz ḳıranı 757, Gümān-suz bilürin kim iş bu rāzı 1184

Yigit aslan su-suz çıḳdı busudan 1524, Sağış-suz alḳış itdi Ḳayṣer aña 2049

Eyitdi virme göñül ḳılma cān-suz / Didi kim bu iki düşmendür an-suz 3155

Ki ḳıldı nāzenīn ḳuş-suz budağı 3450, Ki suç-suz bir teni yitürdi nā-gāh 3455

Yazuḳ-suz enbiyānuñ ḥulletiyçün 3708, Ne utanmazlıġ itdi ol vefā-suz 3992

Ki baḳmaz kimse devlet-süz yüzine 2370, Kiçiydi yaramaz-ıdı bilü-süz 2492

Aña beglik atam virdi bilü-süz 2492, Direk-süz çarḫ-ı gerdān eyleyen ol 2568

Mühür-süz basmasını İrān'a hīç iz 2617, Henüzdil-süz-lig-ile ḳalmış olam 3713, 'Aceb ne ḳorḳu-suz ḳıydı bu şāha 2683

E.Fiilden İsim Yapma Ekleri

-ak,-ek: Fiillere gelerek onlardan alet ve yer isimleri yapmaya yarar İki ünlü arasında ekin ünsüzü sedalılaşmaktadır.

Ḳanı ol Kāviyānī sanc-aġ-un yā 4473, Süpürürdi yolın yirin yat-aġ-ın 3054

Anuñi eger yat-aġ-ı oldı taḫta 3533, Yid-ek-ler yügrişür Türkī vü Tāzī 4197

Hemān şekker dökicidür dur-aġ-um 3888, Götürgil bir bıç-aġ-ı hey revān ol 2628, Kes-ek atan kişi yidügi ṭaşdur 3549

-mak, -mek: Bütün fiil ve gövdelerine gelebilen ve Eski Türkçeden bu tarafa işlek olarak kullanılan bir ektir.

Gehī göñline sög-mek yād iderdi 2387, Ne dölen-mek ne biraz uyḳuya vardı 2502, Bunuñ gibi sözi di-mek degül key 2511, Ne lāzım içerü düş-mek ḳuyudan 2844, Ḳara ṭopraġa dök-mek yig bahārı 2844, Dir-ise dudağın öp-

mek yiter iş 2853, Ki andan geç-mek olur yolcıya daġ 3173, Bahāne oldı kes-mek baña ṭaġı 3357, Ki su yoḳuşa çıḳ-maḳ ḳatı müşkil 2406, Aña uç-maḳ gibi düzdi bir odaḳ 2579, Söz oḳdur degme yire at-maḳ olmaz 2891, Eyitdi cān ṣat-maḳ ne edebdür 3150

-ma, -me: -mak, mek gibi işlek olan bir ektir.

İrişdi attı ḳaz-ma-sın ṭaġına 3441

-k, -k; **-(u)ḳ, (ü)k** : Genellikle sıfat yapmaya yarayan fiilden isim yapan bir ektir.Dönemin yuvarlaklaşma temayülünden ek de nasibini almıştır. Ekin, bir örnekte düzlüğünü koruduğu görülmektedir. İki ünlü arasında kalan ünsüz sedalılaşır.

Yüzün birḳaç gün aç-u-ḳ olsun u aḳ 4451, Del-ü-ksüz incüsin bir demde deldi 3647, Daḥı iste-k dirīġ olamaya sizden 2612, Eger yügrü-k-ise şeb reng-i Şebdīz 2822, Ne gice döşe-g-üm-e kimse geldi 3655, Didi şāhdan ḳaçan kim buyr-u-ḳ ola 2564

-mur: Sadece "yağmur" kelimesinde görülen bir ektir. Ekin ünlüsü yuvarlak olduğu için ünlü uyumunun dışındadır.

Ṣedef bulmışdı Nisān yaġ-mur-ın-dan 1450, Gehī yaġ-mur çala ḳoldaş olurdı 3055, Gice ḳaṭına yaġ-mur-ca gelürdi 3057

-n: İşleklik alanı pek geniş olmayan bir ektir.

Bahā virüp ṣat-u-n alduñ cihānı 2641, Viribidi gel-i-ncük gibi şāha 4236

Onıncı kişi egmiş-idi boy-ı-n 2968, Yi ḫurmā bu düt-ü-n-den saña ne sūḏ 2758

-ş: Pek işlek olmayan eklerdendir.

Açuban ḳamu gizlenmiş saġ-ış-ın 2540, Yalan ṣanma ki girçekdür bu saġ-ış 3261, Ḥaḳīḳat añlana işbu saġ-ış-dan 3400, Bu ġafıllıḳda añlaġıl saġ-ış-uñ 3406

F.Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ma-/-me-: Geçmiş, gelecek zaman, işlek, dilek, emir, gereklilik çekimlerinde, fiil kök ya da gövdeleriyle, zaman bildiren ekler arasında kullanılarak olumsuzluk kavramları sağlayan işlek bir ektir.

Cihānda gör-me-mişven saña mānend 3614,Beni hīç gör-me-mişdür yadı raḳsın 3837, Ki baġlu ḳal-ma-yısar dāyim ayaḳ 4451, Bilürsin ḳal-ma-yısar bunda deyyār 4054, Ki bugün ḳayġuyı ḳıl-ma-yalum yāḏ 2335, Ḳo-ma-yam kimse gözin kim ola yaş 2353

-°n-, -ın- / -in-: Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra -n-, ünsüzle bitenlerden sonra araya koruyucu ses alarak gelen -n- eki, Türkçe'nin en eski devirlerden bu tarafa kullanılan bir ektir[48]. Geçişli fiillerden dönüşlülük tabanlar yapmaya yarar.

Çü yurd id-in-di göñül 'ışḳı nāçār 2376, Gelin id-in-di kābīn ḳıydı arı 3646

Beze-n-miş tāc-ı Efrīḏūnla başı 3738, Çün el ḳaşıyasın ol ẖoş gör-in-ür 2426

Velī ṣoñ ucı acıdan ur-ın-ur 2426, Ki okınsa sev-in-ür cümle özler 2919

-°ş-, -ış- / -iş-: Fiil kök ya da gövdelerine gelerek, fiildeki kavramın birden çok özne tarafından meydana getirildiğini belirten işteş tabanlar yapar.

Yidekler yügr-iş-ür Türkī vü Tāzī 4197, Ḳalupdı ol gül-iş-lerden gül-iş-den 4199

[48] Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),** Ankara, TDK Yay.827, 2003, s. 128.

-° t-*:*Umumiyetle geçişsiz eylemlere gelerek ettirgen tabanlar yapar.

Aḳ-ıt-dı gözlerinden yaşı Gülgūn 2735

-ur- / -ür-; -ar- / -er: Geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden geçişli fiiller türetmeye yarar.

Ḳızıl gül bit-ür-e ṣan'atla yaza 2951, Benüm avum durur ger ṭoy-ur-ursañ 4496

-dur-/-dür-: Geçişli ve geçişsiz fiillerden ettirgen tabanlar türeten bir ektir.

Gehī yaş-ıla ṭol-dur-ur-dı cām 2363, Ne yirde ḳon-dur-ur-sa-m ḳon dime yoḳ 3795

-° 1-, -ıl- / -il-: Geçişli fiil kök ve tabanlarından geçişsiz fiiller türetmeye yarayan bir ektir.

Bu kez emreyledi yaz-ıl-dı menşūr 4271, Delim ḳandan ki H̱usrev'den saç-ıl-dı 4517, Gözi Şīrīn'üñ uyḳudan aç-ıl-dı 4517

to- "doymak":

Eyitdi işbu derde ṭoy ögüñ dir 3164, Didi kim cāna kim ṭoydı ẖaber vir 3164

Ṭoyınca yigüdür ancaḳ naṣībün 2429, Ne ayrulığına ṭoyabilürdi 3024

ḳo- "koymak"*:*

Seni bāġa ḳoyınca ḳana ṭaldum 2867, Meger balçıḳ ḳoyam mührine nā-gāh 2651, Ḳaçardı bīşe ḳoyup irkek aṣlān 2679, Anı ḳoyup ayruġa ṭapmaya İrān 2687

1.3.2.2. Zamir

a.Şahıs Zamirleri

Zamirler ismin yerine geçen veya onları işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. İsimler, nesnelerin doğrudan karşılayan kelimeler olmasına rağmen, zamirler nesneleri temsil ve işaret yoluyla karşılamaktadır. Bilindiği gibi, teklik birinci ve ikinci şahıs zamirleri ek aldığında kökleri değişmektedir.

Metnimizdeki şahıs zamirleri aşağıdadır.

Teklik 1**.** şahıs zamiri "ben"

Teklik 2. şahıs zamiri "sen"

Teklik 3. şahıs zamiri "ol"

Çokluk 1. şahıs zamiri "biz"

Çokluk 2. şahıs zamiri "siz"

Çokluk 3. şahıs zamiri "anlar"

Şahıs zamirleri: ben, biz

ben :

'İnāyet ḳapusın ben ḳulıña aç 4, Sözi nice añam yigdür ki ben genc 1880 Ḳodum bu nāmeye mührümi ben uş 1970, Ne bunuñ gibi söze ben uyandan 2510, Çü ben ḳulluġuna baġlayavan bil 2536, Getürdügüm sözi ben şāha virem 2662, Sözi baña getürdi pehlevānlar 2546, Eyitdi baña gitdi āferīn ol 2566, Ṣorarsın baña ki nite geçersin 4094, Didi kim baña diñlenmek merāmdur 3165, Benüm 'ömrüm irişdi şimdi yüze 2645

biz :

Eger biz Güstehem göñlin yıḳavuz 906, Ki uṣlular-ıla biz tedbīr ḳılduḳ 1882 Bu işe biz nice dermān ḳılalum 1981, Gel imdi biz ikimüz 'azm idelüm 2790

Ki Çīnde biz ikiydük ġamdan āzād 2956, Ki bizüm var yolumuzda ulu ṭaġ 3173, Gerekdür göñli bizümle bir etmek 3786, Yā yaḳındur bize va'deye yitmiş 4109, Didi şāha yüzüğün bize ferruḥ 4411, Digüz bizde ne gördi suç şer özi 4327, Götüre işbu ḳaydı daḫı bizden 4490

Şahıs zamirleri: sen, siz

sen:

Göñül vir kim seni bile yaḳın ol 5, Yig andan ger ıraḳ olasın sen 1313

Eger benden üzilürseñ sen iy cān 1658, Sen imdi dınma dek dur çıḳ aradan 1822, Didi gözlegil sen işbu rāzı 1860, Bugün sen bu ḫısımlıġı yıḳarsın 2328

İşini ḳayṣerüñ virme yile sen 2331, Eger baġlap ayaġın iyesin sen 2498

Saña şāh disün İrānī vü Rūmī 2533, Ḫışımdur şimdi saña şāh-ı İrān 2572

Eytdi dilese hep sende varı 3161, Velīkin sevgü sende görmedüm ben 3916

Budur senden benüm evvel niyāzum 4041, Uzadan senden artuḳ nāruma el 4134

Seni bu ḳulluġa digil kim idi 4409, Bir iki daġ arasında seni bir 4437

Senüñ gencüñden artuḳ oldı genci 2484

siz:

Siz olsañuz gerek ṣoñra şāh andan 887, Kiçidür siz ḳamudan imdi yaşum 952

Eger iñlerse sizden kimsene zār 2349, Size ben açısarvan bu zamān rāz 1160

Ḳamunuz pādişāh siz gencüñüze 2351, Özinden ıraḳ olman dāyimā siz 2551

Daḫı islek dirīġ olamaya sizden 261, Bu 'ömrümden dülik sizüñle birlik 4131

Eyitdi yoḳ size ḳorḳu(dan) āzār 4326, Ki sizde tīz eyidüñ egri kim var 4330

Şahıs zamirleri: ol; anlar

Teklik 3.şahıs zamiri ol'dur, çekim ekleri aldıklarında kök değişikliği görülmektedir. Çokluğu "anlar"dır. Çekim şekilleri aşağıdaki gibidir.

ol:

Dahı dil kim oḳıya āferin ol 5, Ḳılursañ raḥmeti yirincedür ol 49

Olısar yiri ol güç idenüñ dār 2350, Sen evvel buġda yi ol saña yiter 2374

Yuvalanurdı yirde bir zamān ol 2382, Çün el ḳaşıyasın ol hoş görülür 2426

Naṣībüñ ol kim ola boġazuñ ṭoḳ 2430, Ki yaraşa ol ikiye ululıḳ 2547

Sözi söylerdi ol diñlerdi ẖaḳan 2575, Degül uṣlu kişi ḳatında ol kem 2733

Ne ol bunı ne bu anı görürdi 2777

anuñ :

Anuñla lāle yırtup jāle saçmış 2383, Anuñ-çün kim diye ẖaḳan-ı şāha 2560

Ki geydügi anuñ kürk-idi key ẖām 2596, Anuñ sayrusı gördi baġrın ıssı 2608

Anuñ ur göbegine zaẖmı birkaç 2637, Ne kişi kim işide ünin anuñ 2638

anı :

Anı kim müşkil itmişsin ḥal itmez 71, Anı añ bu müsülmānlıktan utan 356

Bu dünyādan anı īmānla göndür 2446, Anı tāc issi ol Hürmüz getürdi 2584

Anı deşneyle urdı ol ḥīle-sāz 2670, Anı ḳoyup ayruġa ṭapmaya İrān 2687

Beni ġam-gīn anı ẖurrem ḳılasın 2759, Anı oẖşar-ıdı vü ṣabr iderdi 2775

aña:

Göriş Bendūy-ıla ẖoş şöyle aña 2330, Ḳapucılar aña ẖoş söylediler 2966

Ḫoş oldı göñül aña didi Pervīz 2334, 'İnāyet çün aña geldi ilāhī 2359

Çü ḳutlu oldı aña taẖt-ıla tāc 2360, Şeh işinden aña virürdi peyġām 2396

Mihīn Bānū virürdi ana ümīḏ 2410, Kiliḏin gencinüñ hep virdi aña 2413

anda:

Çü Şāvur anda vardı yiñiydi yaz 472, Gelür bir yorġa ḳısraḳ dāyim anda 478

Ne bunda var ġaraż ne anda var kīn 2570, Çü ‘āşıḳ oldı esrük anda daḳı 3378

Durup Ḫarrād-ı Berzīn anda üç ay 2619, Aġız açmazdı söze anda deyyār 2719

andan :

Ḳamu yılduzlar andan dutdı fālın 18, Yig andan ger ıraḳ olasın sen 1313

Pes andan ol Medāyin'den yaña şāḏ 2343, Özi andan ṭolu endīşe oldı 2538

Biter öñdin toḫum andan yaşarur 2401, Gülef yüzlüler andan girü ḳaldı 2469

Dönüben andan odaġına vardı 2502, Olur devletle andan islegil kām 2373

ancılayın:

Kimüñ kim ancılayın cānı ola 1455, Ki yoḳ ancılayın hīç pādişāhuñ 4528

anlar :

Ger anlardan kiçiyse yaşına vardur 270, Ki bulalar iki yigidi anlar 2546

Ḳaravaşlardur anlar kim görürsin 3636

anları :

Ḳıġırduḳ anları kim gördiler güç 1897, Bir anları gözet gör kimler ola 2130

Ḳıġırdı anları kim ululardı 2539, *Ḳıġ*ırdı anları Ḫaḳan-ı Çinī 2549

anlara :

Sevinmekden hemīşe anlara iş 514, Delim söz söyledük anlara ṣoñ uç 1897

Eyitdi anlara Behrām'uñ işin 2540, Üründü suyı ḳoşdı anlara şāh 2552

Ne ḳıldı anlara sen ne umasın 2710, Çün oldı ṭatlu dirlik anlara zehr 4283

anlardan :

K'anlardan pehlevānlar yirdi ḳayı 73, Anlardan ṣordı geçmiş işleri bol 1861

Bir anlardan ki viribidi şāh 3123, Çü ben ol andı anlardan işitdüm 3348

b.İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri bu, şu, ol, o ve şol'dur.

İşaret zamiri bu'nun çokluk şekli bular ve bunlar'dır. Metnimizde bunlar şekline rastlayamadık.

bu :

Bu olsun dāyimā sermāye-i ʻışḳ 11, Bunuñla ġuṣṣalu gün ḫurrem olsun 12

Ṣıçan inine ṣığmazdı ʻaceb bu 2368, Delim bunuñ gibi efsāne göñül 2375

Ne bunuñ gibi söze ben uyandan 2510, Ne ol bunı ne bu anı görürdi 2777

Ki bunuñ adıdur Şīrīn ü Ferhād̠ 2917

bular:

Ki oğuldan alurlardı bular dād̠ 353, Bulardan daḫı her kim añadi yār 733

Bular cān virdi Şīrīn ġuṣṣasından 4211, Ki yavuz göz bulardan dāyima dur 4200

bunı :

Niẓāmīden dutaruz yād̠ bunı 359, Neyidügin bunı yazan murādın 549

Bunı oḳıyan ister kim duta yād̠ 2917, Eger ḳorsam bunı işüm yıḳıldı 3102

Bunı çün gördi altun sacdı fi'l-ḥāl 3340, Bunı sen Bīsütūn ṭağına bağla 3345

bunda :

Didiler bunda bir cād̠ū gelüpdür 707, Eger bunda iki hafta ṭuravan 837

Ne bunda var ġaraż ne anda var kīn 2570, Göresin bunda yüz Behrām-ı Gūr'ı 2730, Delimler geldiler bunda ḳalan kim 2926, Diyem ḳulluḳçuma bundaki süt al 2987, Didi kim bunda ḳalmazsam olur hem 3168, Çü bundan daḫı yig vaḳta irevüz 3019

şu:

İşaret zamiri şu'nun çokluk şekli şular ve şunlar'dır. Eski Anadolu Türkçesi yādigārlarında fazlaca kullanılan bu şekillerin metnimizde örnekleri yer almamaktadır.

'Acapladı ki şunca kiçi oğlan 375, Felek şunca ki ẖīle issi dursak 2438

ol:

İşaret zamiri ol ile şahıs zamiri ol arasında çekim yönünden br fark yoktur. Metinde işaret zamirleri, daha çok, isimler önünde sıfat göreviyle kullanılmıştır.

anda "orada":

Ne bunda var ġaraż ne anda var kīn 2570, Durup Ḫarrāḏ-ı Berzīn anda üç ay 2619, Uyuban anda Çūbīn sözine ol 2699, Aġız, açmazdı söze anda deyyār 2719

işbu :

Metnimizde yer işaret zamirleri bugünkünden farklı değildir. İşbu zamiri metnimizde bir hayli kullanılmıştır. İsimlerin önünde belirtme görevinde kullanılmıştır.

Züḥal çarẖından işbu pīre dek ol 314, Ki çün işbu iki leşker yüze yüz 961

Yaradılmışuñ işbudur nihādı 2417, Sen öz ḳuluña buyur işbu sözi 2507

Aña küstāẖ didi işbu sözi 2581, Nice ẖor oldı işbu yolda özüm 2831

uş:

Ṭonuñ var uş degülsin zār u giryān 2623, Dutulmışdur benüm nökerlerüm uş 2649, Bu işi görürin uş āşikāra 2782, Ṭapu ḳılmaḳdan aña uş egildüm 2833

c.Dönüşlülük Zamirleri

Metnimizde öz, kendü ve kendüz dönüşlülük zamirleri vardır. Bugün Türkiye Türkçesinde öz ve kendüz kullanılmamaktadır.

öz:

Eger özüme ger saña ṭaparam 46, Geñez ḥikmetlerüñ göster özüme 79

Gözi açuḳ çırāġına özi nūr 94, Özi Maḥmūd iken Mesʿūd olmış 104

Yaza Ḫaḳan-ı Çīn özine biti 2488, Saña vardı (vü) uġurladun özin 2495

Sen öz ḳuluna buyur işbu sözi 2507, Yaraşmaz dünyede hergiz şāh özi 2507

Cevāb işitdi İrānludan özi 2520, Diye eylüg-ile Ḫaḳana özi 2527

Çü ḫaḳan işigine irdi özi 2559, Yaratġan özi ne öñ āferīn ol 2566

Meger ḫaḳan ḫalvetde buldı özi 2581, Daḫı yüklüdür özi ḳatı ṣayru 2661

kendü:

Vire sözümle bilkim kendü tācın 1300, Anı ḳurtardı kendü gitdi Behrām 2142

Didi kendüye kim ne söyle ne dīn 2593, Ḫaber kendü ayaġ-ıla aparur 2846

Meger kim kendüden çıḳmaḳ dilerdi 3069, Şeha virdi çü kendü açdı behrin 3501, Ki ol şāhı vü kendü unutmış 3142, Şehi ḳondurdı kendü çıḳdı gitdi 3799

kendüz < kendü + öz: Bu zamir kendü + öz kelimelerinden meydana gelmiştir.

Bizi kendüligümizden ḳıl āzād 32, Çü kendüzini gördi ol ṭolu māh 517

Ḳılurdı kendüziyle kār u zār ol 2678, Ki yārı kendüzinden itmedi farḳ 3072

Urursa kendüzine ḫūb görmez 3075, Bir işi kendüziyçün duta cüst 3563

Velī ṣanʿatdur kendüzin götürdi 3811, Saña kendüzümi teslim iderven 4037

Hem anda urdı kendüzine ḫançer 4569

ç.Soru Zamirleri

Soru zamirleri, canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden kelimelerdir. Soru zamiri, bugün olduğu gibi şahıslar için "kim", nesneler için ise "ne" zamiridir. Bu asıl soru zamirlerden başka farklı kelime türlerine iyelik eki ilavesiyle zamire dönüştürülür.

kim :

Disün kim kim viribimişdür anı 2672, Ḳuyu ger olsa yolda kim geçerdi 3061

ne :

Bizüm ḳulluġumuzdan ne araya 33, Cihānı gör ki Behrām'a ne ḳıldı 2709

Vefā erlikdür 'avretde ne ister 2767, Gözüm oynar bu kez iyvāh ne göre 2843

Veger anın saçarsam suç ne ḳıldı 3102

kanda :

Perī misin nesin ḳanda gidersin 4025, Daẖı ḳanda var-ısa uṣlu āgāh 4210

Eligdürem anı ḳandasa bulam 2955

d.Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri, bir kelimeyi bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka bir kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve aynı zamanda, içinde "zamir" anlam ve işlevini de bulunduran bir zamir türüdür. Türkiye Türkçesinde bu işlev için Farsçdan alınmış olan *ki* zamiri kullanılmaktadır[49] .

Bu zamirler hem ana cümle ile yardımcı cümle arasında bağ kurar hem de her iki cümlenin şahısları arasında ilgi bağı kurmaya yarar. Her iki bağlama zamiri de *"ki* o" anlamını verir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

---

[49] **A.e.**, s. 449.

ki :

Eyitdi H̱usrev'e Meryem ki şimdi 2319, Dimez midi saña ḳayṣer ki H̱usrev 2329, Felek şunca ki ḥīle issi dursak 2438, Çü bilindi ki ṣulṭtān-ı cüvān-baẖt 2464, Gözetdi er ki bilür ola sözi 2559, Gözet Behrām rūzī tā ki Behrām 2629 Dirīġa ki yıḳıldı yüce ḳapuñ 2688, Teni ditrerdi şol resme ki sögüt 2701 Pes ol yigrek ki ol ay-ıla her-bār 2738, Degül H̱usrev ki Keyẖusrev'se ol şāh 2814

kim:

Göñülden bir mūrāda kim sen aḳduñ 2389, Cihāndan bir çırāḳ kim sen urduñ 239l, Yaramaz yol eri kim tīz süre 2403, Çü vaḳtı ola kim döne inişe 2407 Ol oẖtın kim irişdi 'ömri yaşa 2412, Velī ṭā'atda kim taḳṣīri çoḳdur 2448 Anuñ-çün kim diye ẖaḳan-ı şāha 2560, Eyit emrüne 'āṣī kim görüpdür 2755 Erenler kim deñizden tuz ḳoparur 2846, Uzansa ejdehādur kim uzanur 2899 Kişi kim dünyeden ister murādı 2929, Didi şāh kim 'ayıbdan bu ḳatıraḳ 3628

e.İlgi (Vasfiyet) Zamiri

İlgi zamiri –ki'dir. İlgi zamiri isimlerin ya eksiz, ya da bulunma hâli ekini almış şekillerine gelir.

ki:

Diken ḳoydı içümdeki bu başa 2802, Görünmezdi buẖūrdan gökdeki nūr 3754 Tenüñ içindeki cān Tañrınuñdur 4626, Diyem ḳulluḳçuma bundaki süt al 2987, Bu ṭāli'deki pī-rūz aldıdı baẖt 2358

-ġı :

Unutmaz hergiz aġzındaġı balın 3583

1.3.2.3. Fiil

Fiil Çekimi

a. Bildirme (Haber) Kipleri

Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki metnimizde -di, -di'dir. Ekin ünsüzü, yeni Türk harflerinin kabulüne kadar hep dal ile yazılmıştır. Metinde dört yerde ek, ünsüz uyumuna tabi olmuştur. 3447 ve 3671. beyitlerde ekin imlâsında "şedde" kullanılmıştır.

Cevābını eyitti āşiḳārā 552, Yavuz sözler çoḳ ögrettiler aña 3403

Ki bitti çıbuğı hem virdi üzüm 3447 İrişdi attı ḳazmasın ṭağına 3441

Mes̱el ẖoşdur işittüñ ola nice 3671

Ekin, teklik ve çokluk 1. ve 2. şahıslarında ünlüsü daima yuvarlak; 3. şahıslarda daima düzdür. Eski Anadolu Türkçesi döneminde görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde iyelik kaynaklı şahıs eklerinin kullanıldığı görülmektedir.

Teklik	1. Şahıs	-m
	2.Şahıs	-ñ
	3. Şahıs	eksiz
Çokluk	1.Şahıs	-ḳ,-k
	2.Şahıs	-ñuz, -ñüz
	3.Şahıs	-lar, -ler

Teklik 1.Şahıs: -du-m, -dü-m

besle-dü-m 9, çıḳar-du-m 1697, dutma-du-m 1775, oḳu-du-m 2506, var-du-m 2803, ḳıl-du-m 2827, sı-du-m 2877, yañıl-du-m 3862, çıḳ-du-m 4107, ḳo-du-m 4128, gönül-dü-m 2692, vir-dü-m 2795

Teklik 2. şahıs: -du-ñ, -dü-ñ, -tü-ñ

yoġur-du-ñ, buyur-du-ñ 26, farz eyle-dü-ñ 27, aldan-du-ñ 2422, uġurla-du-ñ 2495, ur-du-ñ 2729, çıḳar-du-ñ 2797, vir-dü-ñ 2872, gör-dü-ñ 3991, ister-dü-ñ 4475, elikdür-dü-ñ 2389, işit-tü-ñ 3671

Teklik 3. şahıs: -dı, -di, -ti, -tı

göster-di 18, ḳıl-dı 19, işit-di 1314, avıt-dı 2332, dut-dı 233, ḳıl-dı 2360, var-dı 2396 ḳıġır-dı 2411, eyit-di 2319, gel-di 2334, iç-di 2455, gönül-di 2471 , at-tı 3441, bit-ti 3447

Çokluk 1. şahıs: -du-k, -dü-k

ḳıl-du-ḳ 2912, bulma-du-ḳ 2547

Çokluk 2. şahıs: -du-ñuz, -dü-ñüz

gel-dü-ñüz 2562

Çokluk 3. şahıs: -dı-lar, -di-ler, -ti-ler

iriş-di-ler 1380, al-dı-lar 1400, ko-dı-lar 1426, aç-dı-lar 2562, bul-dı-lar 2609, al-dı-lar 2971, düz-di-ler 2577, dök-di-ler 2731, begen-di-ler 2900, viribi-di-ler 3404, öğret-ti-ler 3403

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış, -miş'tir. Bazen de zarf-fiil eki -up, -üp ekinin öğrenilen geçmiş zaman yerine geçtiği görülmektedir.

Teklik	1. Şahıs	-am, -em; -van, -ven; -ın, in
	2.Şahıs	-sın, -sin
	3. Şahıs	eksiz (-durur, -dur, -dür)
Çokluk	1.Şahıs	-uz,-üz (İstek ve dilek çekimlerinde –vuz, -vüz)
	2.Şahıs	-sız, -siz
	3.Şahıs	-lar, -ler

a. -mış, -miş eki ile

Teklik 1. şahıs: -mış-am

dut-mış-am 459, al-mış-am 1047, ol-mış-am 3250, dur-mış-am 4092, vir-miş-em 3885, it-miş-em 3885

Teklik 2. şahıs: -mış-sın

it-miş-sin 71, ol-mış-sın 1637, yaradıl-mış-sın 4628

Teklik 3. şahıs: -mış-durur, -miş-durur; -mış-dur, -miş-dür

ṭoġ-mış-dur 843, vir-miş-dür 1099, yan-mış-dur 1665, bıraḳ-mış 2357, boġazlan-mış 2381, viribi-miş 2531 dutul-mış-dur 2649, uġra-mış-dur 2697, dut-mış-dur 3809, iris-miş-dür 2561, bezeñ-miş-dür 3953, dut-mış-durur 4363

Çokluk 1. şahıs: -mış-uz, -miş-üz

otur-mış-uz 511, ol-mış-uz 4100

Çokluk 3. şahıs: -mış-lar, -miş-ler

bin-miş-ler 4198

b. -up, -üp eki ile

ol-updur 21, dut-updur 947, ḳal-updur 1683, al-updur 2032, ol-updur 2750, bul-updur 2837, dut-updur 3084, yat-updur 3084, batı-updur 3856, ḳatıl-updur 3856, vir-üpdür 2755, gör-üpdür 2755, ḳıl-upsın 3950, al-upsın 4129

Geniş Zaman

Eski Türkçe devresinden bu tarafa kullanılan geniş zaman eki -r; -ar, -er; -ur, -ür'dür. Metnimizde de bu ekler kullanılmıştır, (Geniş zaman çekiminde zamir menşeli şahıs eklerini görmekteyiz.)

Teklik	1. şahıs	-am, -em; -van, -ven; -ın, -in
	2.şahıs	-sın, -sin
	3. şahıs	eksiz (-durur, -dur, -dür)
Çokluk	1. şahıs	-uz, üz (İstek ve dilek çekimlerinde -vuz, -vüz)
	2.şahıs	-sız, -siz
	3. şahıs	-1ar, 1er

a. -r eki ile

Teklik 1. şahıs: -r-am, -r-em; -r-in

va-r-am 749, aġla-r-am 3675, ṣına-r-am 3227, söyle-ri-m 2855

Teklik 2. şahıs: -r-sın, -r-sin

bağışla-r-sın 2650, di-r-sin 2797, n'eyle-r-sin 3313

Teklik 3. şahıs: -r (şahıs eksiz)

di-r 3086, yi-r 2421, söyle-r 2599, dile-r 2665, ḳo-r 2763, uyı-r 2651

baġla-r 2368, oyna-r 2421

b. -ar, -er eki ile

Teklik 1. şahıs: -ar-am, -er-em; -ar-van, -er-ven

id-er-ven 236, sev-er-ven 1678, ḳorḳ-ar-am 2514, um-ar-am 4009, id-er-em 3696, yil-er-em 4104 ; ḳorḳ-ar-van 2781, yan-ar-van 3262, yıḳ-ar-am 3369

Teklik 2. şahıs: -ar-sın, -er-sin

bit-er-sin 1318, dut-ar-sın 2870, ṣor-ar-sın 3328, dir-er-sin 2622, sev-er-sin 2863

Teklik 3. şahıs: -ar, -er (şahıs eksiz)

dut-ar 2373, ṭoġ-ar 2476, ṣat-ar 2583, yor-ar 2649, saç-ar 2950,

aç-ar 2950, yan-ar 3487

Çokluk 1. şahıs: -ar-uz, -er-üz

yan-aruz 3475

Çokluk 3. şahıs: -ar-lar, -er-ler

geç-er-ler 503, dut-ar-lar 1901, ḳoy-ar-lar 2900, dür-er-ler 2718, iç-er-ler 3568

c. -ur, -ür eki ile

Teklik 1. şahıs: -ur-am, -ür-em; -ur-van, -ür-ven

yaraş-ur-am 2809, sız-ur-am 3247, bil-ür-em 3256, gel-ür-ven 852, bul-ur-van 2948, bil-ür-ven 2603, eyd-ür-ven 2780

Teklik 2. şahıs: -ur-sın, -ür-sin

işid-ür-sin 60, gör-ür-sin 1047, ṣan-ur-sın 3633, al-ur-sın 4105, bil-ür-sin 4654, vir-ür-sin 3719

Teklik 3. şahıs: -ur, -ür (şahıs eksiz)

bul-ur 2372, yıḳul-ur 2423, yazıl-ur 2447, bıraġ-ur 2480, ol-ur 2589, vir-ür 2421, düriş-ür 2439, bilin-ür 2445

Çokluk 2. şahıs: -ur-sız, -ür-siz

ḳıl-ur-sız 4363

Çokluk 3. şahıs: -ur-lar, -ür-ler

dur-ur-lar 502, al-ur-lar 3149, ol-ur-lar 4001, bil-ür-ler 4643

Geniş zamanın olumsuzu:

Teklik 1. şahıs: -maz-am, -mez-em; -maz-van, -mez-ven

bil-mez-em 2367, it-mez-em 4101, di-mez-em 4129,

di-mez-ven 626,1624, 2362

Teklik 2. şahıs: -maz-sın, -mez-sin

utan-maz-sın 1134, bul-maz-sın 1637, ḳal-maz-sın 2708, yi-mez-sin 3515

Teklik 3. şahıs: -maz, -mez

ḳo-maz 2329 gör-mez 2325, sev-mez 2366, ol-maz 4167

Çokluk 1. şahıs: -maz-uz, -mez-üz

di-mez-üz 1895,ol-maz-uz 4488, bil-mez-üz 4423

Çokluk 3. şahıs: -maz-lar, -mez-ler

getür-mez-ler 1843, bitür-mez-ler 1846, taġla-maz-lar 3826

Gelecek Zaman

Metnimizde –ası, -esi; -acak, -ecek ve –ısar, -iser olmak üzere üç gelecek zaman ekine rastlanmıştır. Örnekleri aşağıdadır.

a.-ası, -esi eki ile

'-ası, -esi' birleşik bir ektir. Ekin -a / -e parçası, gelecek zaman kavramı vermektedir. Ek daha sonra hayırdua ve beddualarda kullanılmıştır[50]. Metnimizde her ikisine de örnek vardır.

Degüldür egrilik ḳıl-ası kişi 1742, Ḳabul ol-ası 'öẕr-ile yüzi aḳ 3603,

Çü öldürdüñ nice ol-ası ġamgīn 3477

b. -acaḳ, -ecek eki ile

Sen ol varsın ki kimsin diy-ecek yoḳ 3714, Yat-acaḳ girdege iletdi Şāvūr 4052,

Dügün yindek bunun gibi ol-acaḳ 4577

[50] Mevlüt Gülmez, "Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i (2317-4683) Metin-Gramer-Sözlük" Konya, Selçuk Ü., Basılmamış Yüksek Tezi, 2004, s.285.

c. -ısar, -iser eki ile

Teklik 3. şahıs: -ısar, -iser

oḳun-ısar 159, ṭol-ısar 585, ol-ısar 2350, al-ısar 3924, n'ol-ısar 4377, biç-iser 3184, düş-iser 3381, geç-iser 4123, göç-iser 4123, añma-y-ısar 3217, ḳalma-y-ısar 4451

Şimdiki Zaman

Metnimizde olduğu gibi, diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de şimdiki zaman için özel bir ek kullanılmamıştır. Şimdiki zaman kipini karşılamak üzere -r; -ur, -ür : -ar, -er geniş zaman ekleri kullanılmıştır, -yor ekine eserde rastlayamadık. Ancak 14. yüzyıl metinlerinin bazılarında yorı- şeklinin varlığı bilinmektedir.

Metnimizde "-maḳda, -mekde" sıfat-fiil ekinin şimdiki zaman fonksiyonunda kullanıldığını görülmektedir.

-maḳda, -mekde ile

Güher bil-mekde Yezdāna sipās it 16, Görürven ata bin-mekde özüm süst 1599, Ḳatı siḥr itdi çal-maḳda Nikīsā 4121, Çü gördiler bize gel-mekde çoḳ renc 2338, Ki görmişdi söz ögren-mekde çoḳ renc 2379, Didi kim yile yil-mekde sen ol yār 2516

b. Dilek Kipleri

İstek Çekimi

Bugün olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi'nde de istek eki olarak a, -e kullanılmakta idi. Eski Türkçe devresindeki -ġay, -gey ve daha sonraki -ġa, -ge'den inkişaf ettiği bilinmektedir.

Teklik 1. şahıs: -a-m, -e-m

döş-e-y-em 156,di-me-y-em 1961, ḳıl-a-m 2318, dut-a-m 2366, ṣal-a-m 2499, ḳoy-a-m 2536 al-a-m 2613, ağırla-y-a-m 2751, bıraġ-a-m 2772, as-a-m 2772, kes-e-m 2535 id-e-m 3238, gir-e-m 3275, di-y-e-m 3319, ir-me-y-e-m 1696, di-me-y-e-m 1961, dök-me-y-e-m 3864, döndür-me-y-e-m 3865

Teklik 2. şahıs: -a-sın, -e-sin

vir-e-sin 647, ir-e-sin 1940, işid-e-sin 2024, bul-a-sın 2498, ḳıy-a-sın 2498, dut-a-sın 2628, var-a-sın 2634, azıd-a-sın 2640, ṣan-a-sın 4416, gör-e-sin 2730, dön-me-y-e-sin 2862, ḳon-ma-y-asın 2862, bul-ma-y-a-sın 3534, añlat-ma-y-a-sın 4041, bin-me-y-e-sin 3533

Teklik 3. şahıs: -a, -e (şahıs eksiz)

var-a 2330, ol-a 2353, yırt-a 3031, sav-a 3860, iç-e 2363, görin-e 3765, eyle-y-e 4535, ol-ma-y-a 36, 3862

Çokluk 1. şahıs: -a-vuz, -e-vüz; -a-uz, -e-üz

id-e-vüz 28, dön-e-vüz 1643, gir-e-vüz 1850, var-a-vuz 2616, ḳıl-a-vuz 3284, iris-e-vüz 2783, vir-e-vüz 3403, gör-e-vüz 4284

Çokluk 2. şahıs: -a-sız, -e-siz

gör-e-siz 1234, işid-e-siz 2016, bul-a-sız 31 17, bil-e-siz 3359

Çokluk 3. şahıs: -a-lar, -e-ler

Kes-e-ler 348, vir-e-ler 1278, yüz-e-ler 1469, bul-a-lar 2546, bağla-y-a-lar 3764, ur-a-lar 3289, eyle-y-e-ler 4487, di-y-e-ler 4182, düz-e-ler 4545

Emir Çekimi

Bugün olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi devrinde de ekin her şahsa göre çekimi farklılık arz etmektedir. Bu dönemde emir 1. şahıs için hem -ayın,-eyin hem de -ayım, -eyim şekli kullanılmıştır.

Teklik 2. şahıs için hem ekli -ġıl, -gil, hem de eksiz şekli kullanılmıştır.

Teklik 1. şahıs: (y)-ayın, (y)-eyin; (y)-ayım , (y)-eyim

di-y-eyin 290, an-ma-y-ayın 1070, ḳıl-ayın 2778, dut-ayın 82779,

çıḳar-ayın 2797, ağla-y-ayın 2839, gid-eyin 2879, ḳaḳı-y-ayın 2804,

dut-ayım 2533, olayım 3136

Teklik 2. şahıs: (eksiz)

eyit 1842, 2324, vir 2320, dir 1456, 3216, ḳıl 2497, dur 3132, ṣabr it 2399, ḳo 3792

Teklik 2. şahıs: -gil, -ġıl

gözet-gil 397, bil-gil 889, dökme-gil 1636,iste-gil 2373, getür-gil 2605, götür-gil 2628, di-gil 3627, işit-gil 4468, ḳo-ġıl 2331, dut-ġıl 3156, añla-ġıl 3406,

Teklik 2. şahıs: -ma-ġıl, -me-gil

it-me-gil 1036, döndür-me-gil 1141, ol-ma-ġıl 2633, bağla-ma-ġıl 2768, yi-me-gil 3963

Teklik 3. şahıs: -sun, -sün

it-sün 268, kesil-sün 903, öl-sün 1926, ḳal-sun 2535, ḳo-sun 2574,

yan-sun 2753, ḳazan-sun 2929, ol-sun 4476, yi- sün 2353, di-sün 2533,

git-sün 2547

Teklik 3. şahıs: ma-sun, -me-sün

gel-me-sün 6, bil-me-sün 2606, göster-me-sün 3231, baṣ-ma-sun 2617

Çokluk 1. şahıs: -alum, -elüm

aç-alum 528, çap-alum 1393, yogur-alum 1500, ol-alum 2335, ḳıl-alum 2784, dut-alum 2784, al-alum 2985, var-alım 4593, id-elüm 3113

Çokluk 1. şahıs: -ma-y-alum, -me-y-elüm

ḳıl-ma-y-alum 2335

Çokluk 2. şahıs: -ñ; -uñ, -üñ;

ḳıl-uñ 2347, dök-üñ 2348, dut-uñ 2348, vir-üñ 2352, gir-üñ 4489

Çokluk 2. şahıs: -unuz, -ünüz

id-üñüz4320

Çokluk 2. şahıs: -ñ; -uñ, -üñ

bekle-meñ 2348

Çokluk 3. şahıs: -sunlar, -sünler

iletsünler 4442

Dilek-şart çekimi

Dilek-şart eki sa, -se'dir. Eski Türkçe döneminde -sar, -ser olan şart eki, r'nin düşmesi sonucu bugünkü hâlini alınıştır. Öğrenilen geçmiş zamanda kullanılan şahıs ekleriyle çekimlenmiştir.

Teklik 1. şahıs: -sa-m, -se-m

oḳır-sa-m 40, bul-sa-m 1657, baṣar-sa-m 4682, sür-se-m 3325

Teklik 2. şahıs: -sa-ñ -se-ñ

uġra-sa-ñ 2897, gizle-se-ñ 2437, vir-se-ñ 2860, iste-se-ñ 3007, söyle-se-ñ 3901.

Teklik 3. şahıs: -sa, -se (şahıs eksiz)

ol-ma-sa 777, geyür-se 2301, ol-sa 2417, añla-ma-sa 2508, ḳal-sa 2686, uzan-sa 2899, oḳın-sa 2919, ṭap-sa 2947,baḳ-sa 3049, di-se 2852, işit-se 2910, gör-se 3049

Gereklilik çekimi

Türkiye Türkçesinde gereklilik eki olan -meli, -malı ekinin yerine metnimizde -maḳ gerek, -mek gerek şekilleri vardır. Ayrıca metinden hareketle -e, -a istek ekinin gereklilik görevini yerine getirdiği de görülmektedir

-mek gerek, maḳ gerek ile

Dolandır-mak gerek bu göñli cānı 451, İşitdi ne ki işit-mek gerek-di 3550, Viribi-mek gerek-di bir biş on pir 3832, Hemīn ol-mak gerek bu gice ṣābir 4007

-e ile

Viribidiklerüm çün dön-e-ler tīz 1848, Felek rāzın ḳıl-a-lar āşīḳāra 4181, Diy-e-ler girçegini şehriyāra 4181

-gerek ile

gerek eydem 2660, gerek bata 3538, Gerek diyem ki işitmeye deyyār 2632

1.3.2.4. *Sıfat-Fiiller (Partisipler)*

Partisipler, fiillerin sıfat ve isim şekilleridir. İsim ve sıfatlardan zamana bağlı oluşlarıyla ayrılırlar. İsim ve sıfatların aldıkları tüm ekleri alabilir; yüklendikleri görevleri icra edebilirler. Bazen kalıcı isimler de yaparlar.

Geniş zaman sıfat-fiil ekleri

Metnimizde tespit ettiğimiz sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-an, -en

yaz-an er 2201, aḳ-an su 2400, dut-an 2480, ḳal-an 2712, otur-an büt 2792, ḳuşan-an-lar 3740, ṭoġ-an 2819, oyna-y-an er 2842, ṣan-an-lar 4477, aġla-y-an ḳaraġı 3706, dur-an çıraġı 3706, ılduz ṣay-an er 4436, iç-en kişi 2402, gör-en-ler 3009, sev-en-ler 4004, bilmey-en 4287, çıḳ-an ün 3219

-ur, -ür; -ar, -er

Ne bir ḥāl añlad-ur kişi bulurdı 3045, Hemān ol dünyede yiri yan-ar nār 2350

Uç-ar ḳuşı bıraġur dāne aġa 2480, Pes andan oldı yan-ar od gibi tīz 3957

-maz, -mez

Yara-maz devlet 2400, yara-maz yol eri 2403, yara-maz yigüyi 2435,

Olur ol-maz ẖikāyet 4034, Denil-mez sözüñi 3657

Geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri

-duk, -dük

ḳıl-duġ-ını 2325, buyur-duġ-um 3183, bu göñlin al-duġ-uñ kişiye dāḏ it 3249, Anadan ṭoġ-duġ-um gün zī yavuz gün 3353, dinme-dük ḳap 2565, ‘Aceb mi ẖançerüñ kes-düg-i ẖançer 2896, Yi-düg-i ḳoyın ḳısraḳdan olurdı 2935

mış, -miş

ḳarar-mış yazıyı 2238, boġazlan-mış ḳoyun 2381, otur-mış ḳulları 2717

Gelecek zaman sıfat-fiil ekleri

-acak, -ecek

ṭap-acaḳ bir evi 4263, bas-acaḳ yir 4594

ası, -esi

Çü öldürdüñ nice ol-ası ġamgīn 3477, Ḳabul ol-ası ‘öẕr-ile yüzi aḳ 3603

1.3.2.5. Zarf Fiiller

Geçici fiil şekilleridir. Metnimizdeki zarf-fiil şekilleri ve üstlendikleri görevler aşağıda belirtilmiştir.

Hâl bildirenler:

-a, -e eki

ayur-a 2761, ḳayur-a 2761, ṣarar-a ṣoldı 2468, düş-e dur-a 3027, çıḳ-a geldi 3736, uç-a-maz (< uç-a u-maz) 3668, duy-a-maz (< doy-a u-maz) 2781

-ı, -i, -u, -ü

al-ı virürseñ 2650 al-ı Gülgūn 2631, ḳapuya var-u 2622, segird-ü git 2626, aġlay-u ṣaldı 3373, Gehī aġlay-u āh diy-ü dururdı 3983, aġırlay-u 2966, ḳıġır-u 3240, ṭol-u virdi 2702, sevin-ü 3757

-ken, iken

içer-ken 1471, avāre-y-iken 1680, yürür-ken 1030, görür-ken 3217, baḳar-iken 2671, aġızda iken 2892, ġālibde iken 3255

-(y)uraḳ, -(y)ürek

Eyle-y-ürek 700, sürerdi avla-y-uraḳ 3747

Zaman bildirenler

-ınca, -ince

Vir-ince 1195, gel-ince 1209, ṭoy-ınca 2429, ol-ınca 2656, sın-ınca 2675, ṭoġur-ınca 2829, ḳoy-ınca 2867 görün-ince 2503, gül-ince 2845, yitdüg-ince 4227

-madın, -medin

baġlan-madın 2711, dur-madın 2685, dur-madın 3204 otur-madın 3365, oḳı-madın 2798, iç-medin 2392, gör-medin 2484, göster-medin 2630

-mazdan

sıġın-mazdan 3785

-alı, -eli

ol-alı 2177, yarad-alı 4617

-(y)ıcaḳ, -(y)icek

ol-ıcaḳ 2373, var-ıcaḳ 2633, al-ıcaḳ 2805, ṣun-ıcaḳ 4134, ḳurı-y-ıcaḳ 3440 gel-icek 2501, diy-icek 2636, gül-icek 3842, düz-icek 2950

-duk, -dük sıfat-fiil ekinden oluşan ekler:

-duḳça, -dükçe

gör-dükçe 522, ol-duḳça 2443, yil-dükçe 2898

-duḳda, -dükde

ol-duḳda 2613

-duġınca, -dügince

yit-dügince 4227

Bağlama görevli zarf-fiiller

-p ; (v)up, (y)üp

Gör-üp 2296, bağla-p 2498, iste-p 4598, çaldur-up 2336, yırt-up 2383, aḳtar-up 2682, ḳaḳ-up 2793, bağla-y-up 3002, yi-y-üp 2335, bükil-üp 2385, viribi-y-üp 3558, gelür-üp 4230, düken-üp 4476

-(y)uban, -(y)üben; -ubanın, -übenin

var-uban 2343, yaz-uban 2346, ḳoy-uban 2512, alda-y-uban 2761, yıḳ-uban 4280, ilt-üben 2321, incin-üben 2485, işid-üben 3788, dart-uban-ın 2889, bat-uban-ın 3280

1.3.2.6. Birleşik Fiiller

Birleşik fiil, isim veya fiil soylu bir kelimeye yardımcı bir fiilin (eyle-, it-, kıl-) getirilmesiyle oluşur. Metnimizde değişik yapıda pek çok yardımcı fiil vardır. Bunların büyük bir bölümünü "isim + yardımcı fiil" şeklinde olduğu görülmektedir. Metnimizde aynı zamanda "fiil + yardımcı fiil" örneklerine de rastlamak mümkündür. Fiillerin birleşik şekilleri şu bölümlerde toplayabiliriz:

1. Birleşik kipler, zaman ve şekil eklerinin hikâye, rivayet, şart şekilleridir.

2. Yardımcı fiillerle yapılan birleşik şekiller

3. Tasvirî fiiller

4. İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler

Türkçede birleşik fiiller, çeşitli devir ve bölgeye göre bazı değişiklikler gösterse de sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Metnimizde tespit ettiğimiz yardımcı fiiller şunlardır:

ol- :

ṣāḏ oldı 2295, ẖoş oldı 2334, ortaḳ olmaz 2351, ‘imāret ola 2354, münevver oldı 2355, güneş olmış 2357, ḳutlu oldı 2360, yār olaydı 2365, müzdār olaydı 2365, server olmaz 2371, Ḳayṣer olmaz 2371, ser-gerdān olurdı 2385, çevgān olurdı 2385, ṣayru oldı 2414, ḳayġulu olsa 2417, gencüñ ola 2430, az olmaz 2433, raẖmet olsun 2450, gevher olur 2459, artuġa olmaya 2467, vāḳıf oldı 2468, artuḳ oldı 2484, şeh oldı 2484,

eyle- :

aydın eyle 7, taze eyle 8, tefekkür eylediler 1868, fikr eyler-idi 2889, ẖarc eyler-idi 2889, çāre eyleyem 2939, yüzün eyler 2954, yir eylediler 2966, şād eyle 2983, ābād eyle 2984, fehm eylemezdi 2989, rūşen eyler 3105, cehd eyle 3186, ta‘lim eylediler 3329, teslīm eylediler 3329, gündüz eyle 3691, yüz eyle 3691, helāk eyler 3693, raḥm eyle 3711, ‘azm eyledi 3730, pāk eyle 3791, ẖāk eyle 3791

it-:

dirīġ itme 2338, ṣabr it 2399, niṡār itdi 2465, āsān itme 2521, ẖoş itdi 2610, alḳış itdi 2654, raġbet itmez 2852, şerḥ itdi 2959, vaḳf itdi 2991, yāḏ iderdi 2387, feryāḏ iderdi 2387, ṣabr iderdi 2775, ‘azm idelüm 2790, rencūr idersin 2875, yaġmur idersin 2875

ḳıl-:

artuḳ ḳılam 2318, tekye ḳılursın 2423, müsellem ḳıldı 2454, ḳanā‘at ḳılmadı 2475, üründü ḳıl 2532, pāre ḳılam 2618, ṭapuñ ḳılsaydı 2679, esrük ḳıldı 2739, ẖurrem ḳılasın 2759, çāre ḳıluram 2762, vefā kılmaz 2765, ḥikāyet ḳıldı 2787, ẖaṭa ḳıldum 2827, şeydā ḳıldı 2922

1.3.2.7. Tasvirî Fiiller

Tasvir fiiller, fiillere a, -e veya -u, -ü, ; -ı, -i zarf-fiil şekillerine özel filler getirmek suretiyle yapılır. Bunlara aynı zamanda kurallı birleşik fiiller de denir.Tezlik, yaklaşma, süreklilik, iktidar (yeterlilik) fiilleri olmak üzere dört çeşittir:

Süreklilik ifade edenler

Fiillere getirilen zarf-fiil şekillerinden sonra dur-, gel-, gör- fiillerinin getirilmesiyle yapılır. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

diye dur- : Ki ger bir yirde düşersem diye dur 3267

ditreyü dur- : Yirinden ditreyü durdı vü ẖoş bu 3311

ḳılı dur- : Eger ḳılı durursa ḳurd-ıla ḥarb 3393

düşe dur- : Düşe dura nite durursa ṣayru 3027

yuya gör- : Bilü-y-ile göñülden yuya gör ġam 4454

segirdü gel- : Segirdü geldi ol Ḫaḳan-ı Çīn’e 2529

Tezlik ifade edenler

Türkiye Türkçesinde fiil kök ve gövdelerine zarf-fiil ekleriyle ver- yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır. Metnimizde fazla örneği yoktur.

di-y-ü vir- : Ḫaber otacı geldi diyüvirdi 2004

al-ı-vir- : Eger alıvirürseñ mührḥ-i Ḫaḳan 2050

Yaklaşma ifade edenler

Yaklaşma fiilleri yaz- yardımcı fiiliyle yapılır, fiilde bildirilen hareketin meydana gelmeye başladığını anlatır. Metnimizde bir yerde tespit ettik.

düşe yaz- : Düşeyazdı yire olup özi süst 3810

Yeterlik (iktidarî) fiili

İktidarî fiil, bil- yardımcı fiiliyle yapılır. Bugün Türkiye Türkçesinde olumlu şeklini gördüğümüz yeterlilik ekinin, bu dönemde olumsuzu u- fiiline menfi ek getirilmesiyle karşılandığı bilinmektedir. Olumsuz şeklinde, zarf-fiil ekinden sonra gelen u-fiili araya herhangi bir yardımcı ses gelmeyeceğinden u- düşer. Eski Anadolu Türkçesinde genellikle -ı, -i zarf-fiil ekleri kullanılır.

bil- yardımcı fiili ile

duta bil- : Degülven ḳuş ki kişi dutabile 2819

döye bil- : Ne ayrulığına döyebilürdi 3024

yuda bil- : Ne ol şerbetleri yudabilürdi 3496

duta bil- : Elin yalvaranuñ dutabilen sen 3696

saya bil- :Ṣaġışın suyınuñ kim saya bile 758

u- fiilinin olumsuzu ile

bilimez < bil-i(u)-maz : Çoḳ ‘avret var bilimez elliden yüz 2763

bilimezven < bil-i (u)-maz : Bilimezven ne dīnüñ var i gice 3678

bulımaz < bul-1 (u)-maz : Velīkin bulımaz derdine dermān 2377

bulımaz < bul-a (u)-maz : Bulımaz nitelik buyruġına yol 2568

idemez < it-e (u)-maz : Özi işine çāre idemez hīç 3097

kurtarımaz < kurtar-a (u)-maz: Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı 3005

uçamaz < uç- a (u)-maz : Uçamaz diyeydüñ ölmiş ḳara ṭaġ 3668

yırtamaz < yırt-a (u)-maz : Yiri sapan demüri yırtamaz düz 4215

İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler:

Metnimizde “isim + yardımcı fiil”le kurulan, biri yahut her ikisi de anlamlarını bırakıp yeni grup ve anlamlar kazanan, kısaca deyim yapan fiiller de vardır.

aç-:

göñül aç- 865, el açdı 1797, mührini açdı 1977, göz aç 2497, ağız açmaz-ıdı 2674, ağız açmazdı 2719, açam yüz 2851, yol aç 2985, rāzın açardı 3022, el açdı 3192, söz açardı 3277, gözin açdı 3305, dilin açdı 3405, el açmayuban 3893, göñlüm açdı 3913

baġla-:

ḳuşaḳ baġladı 3192,

kes-:

ümīḏi kesdi 2594, sözüñi kes 2794, baş kesendür 2895, gücin kesdi 4476, ümīdi kesilmiş 4554,

ur-:

fal urġıl 1339, bāġa urdı 1434, el urdı 1777, dermān ursun 1864,rāy ur 2521, od urduñ 2729, oḳ ur 2816, od urınca 2829, dırnaḳ uram 2836, mühr urdı 2849, fāl ururdı 3074, felek urundı 3122, naḳş urdı 3193, tāc ura 2687, demür urur 3288, eyer uralar 3289, ālet uralar 3289, ‘ışḳ odı urdı 3353, el urdı 3373, ṭaş urdı 3396, iz urdı 3592, ‘Alem urduñ 3910, ṭaş ururlar 4306, yüz urdı 4355, ṭa‘na urur 4416,

üz-:

boynını üz 3344,

1.4. HUSREV U ŞÎRÎN'İN DIŞ YAPI UNSURLARI BAKIMINDAN NİZÂMÎ VE ŞEYHÎ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Mesnevide Kullanılan Nazım Şekilleri, Mesnevinin Planı ve Vezin

Gerek Nizâmî, gerek Fahrî ve gerekse Şeyhî eserlerini mesnevi nazım şekilleriyle yazmışlardır.

Nizâmî eserine Allah'tan kendisine başarı kapısını açmasını ve hakikati arama yolunu göstermesini istediği bir girişle başlar. Nizâmî daha sonra yazmış olduğu bu eserin dünyada itibarlı olmasını, okunduğu yerde yeni yeni fikirlerin oluşmasını, okunduğu yerlerin ise miskler gibi kokmasını Allah'tan istedikten sonra Allah'ın ondaki manaları yüceltmesini ve hiçbir zaman kıymetten düşürmemesini diler. Daha sonra ise kendine seslenerek Tevhîd'e dair ne biliyorsa söylemesini ister.

Fahrî de eserine 13 beyitlik bir giriş yapar. Bu bölüme *besmele* ile başlayan Fahrî, ikinci beyitte Allah'a hamd ve sena eder. Üçüncü beyitte, Allah'ın çeşitli isimlerini zikrederek Nizâmî'nin yazdığı ilk 7 beyti ya tercüme eder ya da yorumlar. Son üç beyti ise kendisi ilave etmiştir.

Şeyhî de eserine Nizâmî gibi 35 beyitlik bir girişle başlar. Şeyhî, bu giriş kısmının başına besmele-i şerîfi yazmıştır. Daha sonra ise bu bölüme Allah'a hamd, besmele, Hz. Peygamber ve diğer peygamberlere selât u selâm ihtiva eden Arapça iki beyit yazarak girer. Şeyhî'nin bu bölümü Nizâmî'den tamamen müstakil olarak yazdığı hissedilmekle beraber bazı beyitlerde Nizâmî'nin etkisi görülmektedir[51]. Son beyitte Şeyhî, Nizâmî gibi kendisine seslenerek *Tevhîd*'e başlamasını söyler.

Nizâmî, bu girişten sonra bir *Tevhîd* yazar. Nizâmî bu *Tevhîd'e* Allah'ın ismi ile başlamıştır. Bu *Tevhid* Fahrî'nin eserinde yoktur. Biz bu durumu, bu kısmın eserin sahifelerinin kopup kaybolması sonucu olduğunu tahmin ediyoruz. Çünkü eserde özellikle ilk 13 beyit ile ondan sonra gelen beyitler arasında muhteva bakımından bir kopukluk vardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi özellikle ikinci

[51] Ahmet Kartal, "Nizâmî ile Şeyhî'nin Husrev u Şîrîn'lerinin Mukayesesi", **Tunca Kortantamer İçin**, Ed. Yavuz Akpınar, İzmir, Ege Ü., Edebiyat Fak. Yay., 2007, s. 297.

sayfada ilk beyit olarak geçen 14. beyitin "*egerçi"* kelimesiyle başlaması bu düşüncemizi teyit etmektedir.

Şeyhî de Nizâmî gibi 55 beyitlik bir *Tevhîd* yazar ve ona *besmele* ile başlar. Bu kısmı Şeyhî, Nizâmî'den farklı bir içerikle yazmıştır.

Şeyhî'de bu *Tevhîd'*den sonra Nizâmî'nin *Husrev ile Şîrîn*'inde olmayan 16 beyitlik kaside nazım şekliyle yazılmış *Tevhîd,* 89 beyitlik *Tevhîdin mertebelerini* anlattığı bölüm ve yine kaside nazım şekliyle yazılan 22 beyitlik bir bölüm gelmektedir.

Nizâmî, *Tevhîd'den* sonra *Gözlerin Delil Araması ve İlâhî Tevfika Erişmesi* başlığı altında bu kâinatın yaratıcısını arar ve Allah'a kulluk etmenin benlikten geçmek suretiyle olacağını ifade eder.

Fahrî'de bu kısmın yukarda belirttiğimiz sebepten dolayı ilk 22 beytinin eksik olduğu görülmektedir. Fahrî'nin eserinde bu bölüm 23. beyitten itibaren başlamaktadır.

Şeyhî ise, *Kelime-i Çend be-Târik-i Hikmet der-Vahdet-i Aferiniş ve Kıdem-i Aferid-gâr* başlığı altında 108 beyit tutarında yaratılışın birliği ve yaratıcının kadimliği hakkında bazı hikmet yollu sözler söyler. (217-324. beyitler)

Nizâmî, *Gözlerin Delil Araması ve İlâhî Tevfika Erişmesi* başlıklı şiirinden sonra *Af Dileme* başlığı altında Allah'tan af dileyen bir bölüm yazmıştır.

Fahrî'de bu bölüm 76 beyittir (26-91. beyitler) ve herhangi bir başlığı yoktur.

Şeyhî ise 100 beyitlik Allah'a yakarışını dile getiren *Ender-Münâcât-ı Bârî Ta'âla* başlığı altında Allah'a münâcâtını dile getirmiştir. (325-424. beyitler)

Nizâmî, *Af Dileme* başlıklı şiirinden sonra *Der-Na't-i Resûl-i Ekrem Salla'lâhu 'Aleyhi ve Âlihi ve Sellem* başlığı altında bir *Na't* yazar.

Fahrî, herhangi bir başlık koymadan yazdığı 36 beyitlik (92-127. beyitler) *Na't'a* Nizâmî'de olmayan 4 beyit ile başlar. Daha sonra Nizâmî'nin şiirinden bazı beyitleri tercüme eder ve kendisi de yeni eklemeler yaparak şiirini oluşturur.

Şeyhî de önce mesnevi nazım şekliye 76 beyitlik, daha sonra kaside nazım şekliyle 50 beyitlik iki tane *Na't* yazar. Kasidesine ise Arapça bir beyit ile başlamıştır.

Nizâmî daha sonra sırasıyla kitabı yazma sebebini belirttikten sonra, Tuğrul Arslan ve Atabek Şemsüddin Ebû Ca'fer Mehmed bin İldeniz hakkında iki medhiye yazar. Sonra *Yer Öpme Zamanında Söylenen Sözler* başlığı altında padişahı çeşitli sözlerle övdükten sonra padişaha layık nasıl bir hediye takdim edebileceği konusundaki düşüncelerini ifade eder ve son olarak padişaha duada bulunur. Padişah Muzafferüddin Kızılarslan'ı medhettikten sonra *Hikâye* başlığını taşıyan bölüm gelir. Nizâmî, bundan sonra *Bu Kitabın Derlenmesi Hakkında* başlığı altındaki bölümde söz hakkındaki düşüncelerini belirttikten sonra bu mesneviyi yazma sebebini ve nasıl yazdığını belirtir. Sonra *Aşk'a Dair Birkaç Söz* başlığı altında aşk hakkındaki düşüncelerini belirten Nizâmî, bu bölümün sonunda doğru okuyan ve güzel yazanların dışında değersizlerin bu hikâyeden nasibleri olmamasını ister. Nizâmî esere giriş kısmının sonunda ise, *Kitabın Yazılışından Ötürü Özür Dileme* başlıklı bir bölüm yazmıştır.

Fahrî, *Na't*'tan sonra eseri yazma sebebini belirtir ve kaside nazım şekliyle *Medh-i Fahruddîn* başlığı altında dönemin sultanını över. (213-235.beyitler) Nizâmî'de geçen bahsettiğimiz diğer kısımları ise eserine almamıştır.

Şeyhî ise, *Na't*'tan sonra eseri yazma sebebini (67 beyit) belirttikten sonra, önce mesnevi nazım şekliyle (43 beyit) daha sonra kaside nazım şekliyle (40 beyit) Sultan Murâd'ı öven iki şiir yazmıştır. Giriş bölümünü Sultan Murâd'a nasihat yollu yazdığı 75 beyitlik bir şiir ile sona erdirmiştir. Nizâmî'nin bahsettiğimiz diğer bölümlerini ise eserine almamıştır.

Mesnevinin giriş kısmı Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde toplam 570 beyit iken[52] Fahrî'de 277 beyittir. Fahrî'nin bu giriş kısmında yaptığı en büyük yenilik Sultan Fahrüddin'in medhi için yazdığı şiiri kaside nazım şekliyle yazmış olmasıdır. Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'i de 775 beyittir. Bu ise giriş bölümünün Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde daha geniş tutulduğunu göstermektedir. Şeyhî bu bölümü yazarken yazmış olduğu şiirlerde büyük oranda müstakil davranmış, Nizâmî'den farklı yazmış ve kendi sanat kudretini gösterme çabasına girmiş, bunda da belirli ölçüde başarılı olmuştur. Bu şiirlerde Nizâmî'nin etkisi hiç yok denecek kadar azdır. Şeyhî'nin bu

[52] **A.e.**, s. 298.

bölümü yazarken yaptığı en büyük yenilik kaside nazım şekliyle 4 tane şiir kaleme almasıdır. Ayrıca mesnevisine Arapça 2 beyit ile başlaması, kasidenin bir tanesinin matla‘ beytini Arapça yazması ve özellikle *Tevhîd*’in mertebelerini anlattığı şiirinde aralara muhteva olarak ayet ve hadislerden alınmış Arapça beyitler yerleştirmesi de Şeyhî’nin eserinde görülen yeniliklerdendir.

Nizâmî, mesnevide *Husrev u Şîrîn* arasında geçen aşkın anlatıldığı esas bölümü iki kısma ayırmıştır. Birincisi *Husrev u Şîrîn Hikâyesinin Başlangıcı* başlığı ile başlayan ve Ferhâd’ın hikâyeye dâhil olduğu kısma kadar olan bölümdür. İkinci kısım ise, Ferhâd kıssasından başlayıp *Nasihat ve Kitabın Sonu* bölümüne kadardır.

Fahrî de eserini Nizâmî gibi iki kısma ayırmıştır.

Çü Şāvur (u) Şīrīn ḳıṣṣasın dün
İşitdüñ diñle bir ḫoş ḳıṣṣa bugün

Ṭolu derd ü fıġāndur bu ne ḳıṣṣa
Ki her ḥarfi olupdur ẓarf-ı ġuṣṣa

Bunı oḳıyan ister kim duta yāḏ
Ki bunuñ adıdur Şīrīn ü Ferhāḏ (2915-2917)

Fahrî’nin yukardaki beyitlerden Ferhâd kıssasına kadar olan kısmın hikâyenin birinci bölümü olduğunu ve onun bu bölüme *Şâvûr u Şîrîn* ismini verdiğini öğreniyoruz. Ayrıca ikinci kısma ise Fahrî, yine bu beyitlerden anladığımıza göre *Şîrîn ü Ferhâd* ismini vermiştir. Fahrî’de hikâyenin birinci kısmı 2642, ikinci kısmı ise, 1732 beyittir. Görüldüğü gibi, hikâyenin anlatıldığı bölüm, Nizâmî’de Fahrî’den daha geniştir. Yalnız burada şunu belirtmek isteriz ki, büyük bir ihtimalle eserin bazı sahifelerinin kopmasından dolayı Fahrî’nin büyük ihtimalle tamamını veya bir kısmını tercüme ettiği bölümler eserinde yoktur.

Nizâmî, bu bölümlere başlamadan önce herhangi bir giriş yapmamış direkt konuya geçmiştir.

Fahrî de Nizâmî gibi hikâyenin ilk bölümüne giriş yapmadan doğrudan başlamıştır. Ancak Fahrî, Nizâmî'den farklı olarak *Şîrîn ü Ferhâd* ismini verdiği ikinci bölüme başlamadan önce 15 beyitlik bir giriş yapmıştır. Şeyhî ise, mesnevisinin bu kısmını 11 bölüme ayırmış ve her bölümü *Matla'-ı Dâstân, Âgâz-ı Kıssa* başlıklarıyla belirtmiştir:

1. Bölüm: Matla'-ı Dâstân ve Âgâz-ı Kıssa 16 beyitlik bir giriş yapmıştır. 29-43/776-1167[53]
2. Bölüm: Matla'-ı Dâstân Bu bölüme 8 beyitlik bir giriş yapmıştır. 43-63/1168-1706
3. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 11 beyitlik bir giriş yapmıştır. 63-81/1707-2218
4. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 11 beyitlik bir giriş yapmıştır. 81-94/2219-2567
5. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 11 beyitlik bir giriş yapmıştır. 94-130/2568-3520
6. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 7 beyitlik bir giriş yapmıştır. 130-144/3521-3892
7. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 9 beyitlik bir giriş yapmıştır. 144-159/3893-4250
8. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 20 beyitlik bir giriş yapmıştır. 159-186/4252-4950
9. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 9 beyitlik bir giriş yapmıştır. 186-206/4951-5472
10. Bölüm: Matla'-ı Dâstân 18 beyitlik bir giriş yapmıştır. 206-251/5473-6621
11. Bölüm: Matla'-ı Dâstân13 beyitlik bir giriş yapmıştır. 251-264/6622-6944

Şeyhî, Nizâmî'den farklı olarak bu bölümlere 7 ila 20 beyit arasında değişen beyitlerle birer giriş yapmış, daha sonra hikâyeyi anlatmaya başlamıştır. Şeyhî, ayrıca ekseriyetle alt bölümleri de anlatırken kısa bir giriş yaparken Nizâmî ise doğrudan konuya girmiştir.

Şeyhî'nin bu bölümde yaptığı yenilik ise kahramanların ağzından onların psikolojik ve ruhi tahlillerini veren 24 gazel, 1 kaside ve 1 terci-bend nazım

---

[53] Örnek verilen beyitlerde (/) işaretinin solundaki rakam sayfa numarasını, sağında bulunan rakam ise beyit numarasını göstermektedir.

şekilleriyle yazılmış şiirlere yer vermesidir. Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şîrîn'in münacatı bütünüyle mesnevi nazım şekliyle yazıldığı halde, Şeyhî bir kısmını mesnevi şeklinde (204-5/5448-52) yazdıktan sonra, kendi ağzından *Kasîde Ender Münâcât* başlığı altında ve kaside nazım şekliyle başka bir münacat (205-6/5453-67) daha yazmıştır.

Husrev'in av yerinde oluşturduğu meclisde, Bârbed ile Nikîsâ'nın karşılıklı söylediği şiirler Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde gazel olarak verilmektedir. Bu bölümler muhteva olarak gazeldir. Fakat şekil olarak mesnevidir. Her ikisi de bu bölümleri belirli makamlara göre okurlar. Şeyhî ise, bu bölümlerin başında gazel nazım şekliyle yazdığı bölüme yer verir.

Nizâmî eserinin son bölümüne yani bitiş kısmına *Nasihat ve Kitabın Sonu* bölümü ile başlar. Nizâmî burada çeşitli nasihatlar verdikten sonra, bu eseri okuyanların kendisini onun satırları arasında görebileceğini, eseriyle kendisinin bir ipek böceğine benzediğini ve yapraktan ipek çıkarıp verdiğini fakat kendisine kıydığını söyler. Nizâmî daha sonra şu bölümlerle eserini bitirir:

Çekemeyenler Hakkında

Tuğrul Şahın Hâkim Nizâmî'yi Çağırması

Şemsü'd-dîn-i Muhammed-i Cihân-Pehlevânın Ölümüne Acınma

Fahrî, eserinde hikâyenin asıl bölümünün geçtiği yeri Nizâmî'nin *Husrev ü Şîrîn* ile Firdevsî'nin *Şehnâme* isimli eserlerinden istifade ederek oluşturmuştur. Fahrî, *Şehnâme*'den özellikle Husrev-i Pervîz'in hayatına ait kısmı almıştır. Fahrî, Nizâmî'nin "O gelin (Meryem) ile uğurlu padişah (Husrev-i Pervîz) için nasıl tezahürat yapıldığını, Niyatûs ile ne kadar asker gönderildiğini, cenahların bir tavus kanadı gibi nasıl donatıldığını, ben burada tekrar etmem, çünkü başkası Firdevsî vaktiyle onları yazmış", diye eserinden çıkardığı veya birkaç beyitle geçiştirdiği yerleri *Şehnâme*'den alarak genişletmiştir.

Fahrî *Hatm-i Kitâb* bölümü ile eserine son vermiştir. Eserin son bölümü, Fahrî'de Nizâmî'ye göre kısadır. Bu bölüm, Nizâmî'de 266 beyitken Fahrî'de 36 beyittir.

Fahrî, gerek Nizâmî'den gerekse Firdevsî'den aldığı bölümlerin başlıklarını Türkçe vermiştir. Fakat bazen Fahrî'nin eserinde geçen başlıklarda hatalar vardır. Bu

hatalar, özellikle verilen başlık ile o başlık altında işlenen konunun birbirinden tamamen farklı olması şeklinde kendisini göstermektedir. Mesela 1343. beyitten hemen sonra "Behrâm'ın kaçtığı yirdir" başlığı atılmış ama bu bölümde kaçan kişi Behrâm değil Husrev'dir.

Şeyhî'nin ölümünden dolayı eserin son kısmı eksik kalmıştır. Cemâli ise, Şeyhî'nin eserine 109 beyit ve iki parçadan oluşan iki zeyl yazmıştır. Cemâli yazmış olduğu bu zeyl manzumelerinin birincisinde Şeyhî'nin ölümünden, ikincisinde Sultan II. Murâd'dan bahsetmiştir. Ayrıca son manzumede Sultan II. Murâd'ı methetmiştir.

Şeyhî mesnevisinde gerek bölüm başlıklarını gerekse alt bölüm başlıklarını Nizâmî gibi Farsça olarak yazmıştır.

Fahrî, yukarıda belirttiğimiz gibi eserini Nizâmî'nin *Husrev ü Şîrîn'i* ile Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden istifade ederek yazmıştır. Nizâmî, eserini hezec bahrinin "mefâîlün mefâîlün feûlün", Firdevsî , mütekârib bahrinin "feûlün feûlün feûlün feûl" kalıbıyla yazmıştır. Fahrî ise, Nizâmî'nin eserinde kullandığı vezne bağlı kalarak eserinde tamamen aruzun "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbını kullanmıştır. Şeyhî de aynı kalıba bağlı kalmıştır. Şeyhî özellikle mesnevisinin çeşitli yerlerinde yazdığı gazeller ve kasideler ile terciibendde aruzun çeşitli vezinlerini de kullanmıştır.

1.5. HUSREV U ŞÎRÎN'İN İÇ YAPISI

1.5.1. Anlatma Esasına Bağlı Bir Tür Olarak Vakaya Dayalı Mesneviler ve Roman

Edebî eserleri şekil ve muhteva bakımından türlere ayırmaya gayret eden çalışmaların, herhangi bir metnin dâhil olduğu edebî türü tanımanın sağlayacağı pratik faydalardan kaynaklandığı söylenebilir. Zira türün konvansiyonel dilinin bilinmesi yazarın eserine vermek istediği anlama nüfuz edebilmenin[54], edebî metni yorumlayabilmenin temel şartlarındandır. Türün konvansiyonel dili zaman içerisinde şekillenir ve yazarı kurumsallaşmış hüviyetiyle kendine uymaya mecbur eder. Elizbar Javelidze'nin ifadesiyle yazarın kendi çağına hâkim kurallara ve estetik kategorilere uymaktan başka yapabileceği bir şey yoktur. Bu bakımdan estetik yasalar, genellikle çağdaş edebî eğilimleri de belirler[55].

Yazarın bu konvansiyonel dili belirli sınırlarla ve aralıklarla zorlaması, mevcut türler arasında diyaloglar kurması kimi zaman yeni türlerin doğmasına, tür mutasyonlarının gerçekleşmesine zemin hazırlar. Roman bunun en güzel örneğidir. Jale Parla'ya göre roman, doğuşu kadar varoluşunu da tür mutasyonlarına borçlu bir edebî türdür ve bu türün ilk örneği olarak kabul edilen Cervantes'in *Don Quijote* (1605) isimli eseri başarısını, türler arasında sağladığı diyaloga borçludur. Romanın varoluşunu tür mutasyonuna bağlayan bu görüş, onun arkasında sadece teatral komedi, destan ve romanın bulunduğunu iddia etmekle kalmaz, "einfache formen" (basit şekiller) olarak anılan mektup, günlük, seyahatname (veya "muhayyel yolculuk"), hatıra, 17.yüzyılda "karakter yazıları" ve deneme gibi türlerin de bu oluşuma katkıda bulunduğunu ileri sürer[56].

Esasen Aritoteles ve Horace'den günümüze kadar tür kavramı ve edebî türlerin tasnifi problemi üzerinde durulmuş, pek çok farklı tasnif denemesi yapılmışsa da bugün ana hatlarıyla tebarüz etmiş ve herkes tarafından kabul edilmiş bir tasniften söz etmemiz mümkün değildir. Buna rağmen modern edebiyat teorilerinden bir çoğunun şiir-nesir farkını dikkate almayarak hayalgücüne dayalı

---

[54] Jale Parla, **Don Kişot'tan Bugüne Roman,** İstanbul, İletişim Yay., 2000, s.28.
[55] Elizbar Javelidze, **Ortaçağ Türk Şiiri Çalışmalarının Metodu ve Tipolojisi Üzerine, Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler,** Haz. Mehmet Kalpaklı, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1999, s. 179.
[56] Rene Wellek; Austin Varren, **Edebiyat Teorisi,** Çev. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir, Akademi Kitabevi, 1993, s. 211.

edebiyatı (Dichtung) kurgu (roman, küçük hikâye, destan); (manzum veya mensur) dram ve (daha çok eski 'lirik şiir'e yakın şekilde düşünülen) şiir diye ayırmak eğiliminde olduğunu görürüz[57]. Bu modern teorilerin ortak hususiyetleri tasvirci olmaları, türlerin muhtemel sayısıyla ilgili bir sınırlama getirmemeleri ve yazarları kendine uymaya mecbur eden kurallar koymamalarıdır. Modern tür teorisi geleneksel türlerin birbiriyle karışabileceğini ve trajikomik gibi yeni bir tür meydana getirebileceğini; türün, saflık esası olduğu kadar kapsamlılık veya zenginlik esası üzerine de inşa edilebileceğini (tek bir şeye indirgenmiş türlerin yanı sıra yeni şeylerin ilavesiyle oluşan türleri) kabul eder. Bir türün diğer bir türden farkı üzerinde ısrarla durmak yerine, özellikle Romantiklerin her "orijinal deha"nın ve her sanat eserinin yegâneliğini önemle vurgulamalarından sonra, bir türü tür yapan şeyi, o türdeki eserlerin ortaklaşa kullandığı edebî anlatım vasıtalarını ve ortak amacı bulmaya çalışır. Buradan hareketle türü, yazarın kullanabileceği, okurun da zaten bildiği hazır bir estetik anlatım vasıtaları olarak tanımlar[58].

O hâlde divan edebiyatında herhangi bir vakayı planlı bir şekilde hikâye eden ve şiirle hikâyenin birleştiği eserler olarak karşımıza çıkan mesneviler tür bakımından hangi kategoride ele alınabilirler?

Bu sorunun cevabı, vakaya dayalı mesnevilerin konvansiyonel dilinin çözümlenmesi ve bu tarz eserlerin incelenmesi hususunda bir metot ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır.

Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatında Hikâye* I, isimli makalesinde divan edebiyatı çerçevesinde vücut bulan hikâyeleri kaynakları bakımından, konu ve nitelikleri bakımından, yapısı ve kahramanları bakımından ayrı ayrı tasnif etmeye çalışır. Kaynakları bakımından hikâyeleri, konuları kutsal kitaptan ya da Arap ve Fars edebiyatından alınmış anonim hikâyeler ve konuları ulusal hayattan alınmış yerli hikâyeler olmak üzere iki ana başlıkta ele alır. Manzum eserlerden *Yusuf u Züleyha, Leylâ ve Mecnûn, Husrev ü Şîrîn;* mensur eserlerden *Süleyman- nâme*, *Kelile ve Dimne* ilk kategoriye; Taşlıcalı Yahya'nın *Usul-nâme*'si, Ataî'nin *Heft Han*'ı, Cinânî'nin *Ravzatu'l-Cinân*'ı, Sabit'in *Dere-nâme* ve *Berber-nâme*'si ise ikinci kategoriye örnek olarak verilir.

---

[57] **A.e.**, s. 202.
[58] **A.e.**, s. 210.

Levend, makalesinde hikâyeleri konu ve nitelikleri bakımından da şu başlıklarda tasnif etmenin mümkün olduğunu söyler:

- Dinî konular, enbiya ve evliya menkıbeleri (*Üveysü'l-Karenî, Şeyh San'an, Camasb-nâme, Mansur-nâme, Yusuf u Züleyha, Kıssa-ı Musa ve Hızır, Süleyman-nâme* gibi)
- Aşk hikâyeleri (*Leylâ ve Mecnûn*)
- Kahramanları tarihten alınmış hikâyeler (*Husrev ü Şîrîn, İskender-nâme, Behram-ı Gurg* gibi),
- Temsilî hikâyeler (*Gül ü Bülbül, Şem ü Pervane, Mihr ü Müşteri, Hilal ü Bedr* gibi),
- Tasavvufî hikâyeler (*Hüsn ü Aşk, Cân u Cânân, Gülşen-i Aşk* gibi),
- Serüven hikâyeleri (*Vamık u Azra, Vîs ü Râmin, Hayrabâd* gibi),
- Sergüzeşt-nâme ve hasbıhâl yollu hikâyeler (*Fürkat-nâme, Derd-nâme, Heves-nâme* gibi).

Levend, hikâyeleri son olarak yapısı ve kahramanlarının durumu itibarıyla tasnif etmeye çalışır. Bu tasnifte hikâyeler önce kahramanlarının çift kahramanlı (*Yusuf u Züleyha, Leylâ ile Mecnûn, Husrev ü Şîrîn* vs.) ve tek kahramanlı (*İskender ve Behram Şah hikâyeleri*) olmalarına göre ikiye ayrılır, sonra çift kahramanlı aşk hikâyeleri, kahramanlarının tasavvufî ve temsilî olmalarına göre gruplandırılır[59].

Agâh Sırrı Levend divan edebiyatında yazılan hikâyeleri bu şekilde manzum ya da mensur olmalarını dikkate almadan tasnif ederken, bu hikâyelerin belli başlılarını verdiği listeyi manzum ve mensur olarak düzenler[60].

Osmanlı Kültürünün Tanıtılmasında Edebî Türlerin Önemi isimli makalesinde Metin Akkuş, Osmanlının yaşam felsefesinin, tercihlerinin ve sosyal aktivitelerinin bütün yaşamı kucaklayan edebî türlerin tanınmasıyla mümkün olacağını tespit ettikten sonra, Osmanlı edebiyat ürünlerini yapı, şekil, üslup ve

---

[59] Agâh Sırrı Levend, Divan Edebiyatında Hikâye I, **TDAY Belleten**, 1967, Ankara 1989, s.72-73.
[60] **A.g.m.**, s. 95-117.

muhteva açısından değerlendirmeye çalışır. Yazar, Osmanlı edebiyatında bugün epik, lirik, dramatik türlerle bunların uzantıları olarak bilinen diğer türlerin karşılıklarının bulunduğunu, ancak bunun farklı yorum ve adlandırmalarla sunulduğunu iddia eder[61]. Daha sonra bu edebiyatın türlerini anlatım tekniği açısından Düzyazı (Nesir) ve Şiir (Nazım) olmak üzere iki ana başlıkta gruplandırır;

Düzyazı (Nesir) Türleri: Dinî metinler, menkıbevî İslam tarihi, dinî-destani metinler, hikâye, halk hikâyeleri, destani eserler, destani tarihler, tarihler (vakanüvis tarihleri), tezkire-i şuara, münşeat, hiciv, seyahat-nâme, sefaret-nâme, ahlak ve siyaset kitapları, resmi yazışmalar vd.

Şiir (Nazım) Türleri: Divan (kaside, gazel, musammat, müztezad, rubai, tuyug, kıta, tarih, muamma, lugaz ve müfretler) ve mesnevi konuları (aşk, din ve tasavvuf, ahlak, öğretim, savaş ve kahramanlık, şehir ve şehir halkı ve diğer konular)[62].

Akkuş, mesnevileri anlatım tekniği açısından şiir (nazım) türleri arasında zikrettikten sonra, bu tarz eserlerin Osmanlı edebiyatının ilk müstakil şiir örnekleri olduğunu vurgular. Mesnevileri orijinal adlandırmayla birer dâstân (epos) kabul eder. Dâstânlar anlatmaya dayalı eserlerdir ve Osmanlı edebiyatında masal-efsane; roman-hikâye ihtiyacını karşılarlar[63].

Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* isimli eserinde anlatma esasına bağlı metinleri asıl unsuru vaka olan metinler olarak tanımladıktan sonra bu kategoriye destan, masal, halk hikâyesi, hikâye ve romanla birlikte mesneviyi de dâhil eder. Vakanın yok sayıldığı zaman bu vadiye giren eserlerden elde bir yığın sözden başka bir şeyin kalmayacağını söyler[64]. Bu edebî nevileri tarih, biyografi, seyahat yazısı, hatıra ve benzeri eserlerden ayıran hususiyetin vakanın itibari olmasından kaynaklandığını da vurgular[65]. Aktaş, Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk* mesnevisini roman dikkatiyle ele aldığı makalesinde ise

---

[61] Metin Akkuş, "Osmanlı Kültürünün Tanıtılmasında Edebî Türlerin Önemi" **Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları**, Erzurum, Atatürk Ü. Fen-Edebiyat Fak. Yay., No:248, 2000, s. 41.
[62] **A.e.**, s. 42.
[63] **A.e.**, **s.** 43.
[64] Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş,** Ankara, Akçağ Yay., 1998, s. 11.
[65] **A.e.**, s. 14-15.

vakaya dayalı mesnevileri tarih içinde gördüğü işlev bakımından romana yaklaştırır:

"Bu yazıyla mesnevilerin, bu arada *Hüsn ü Aşk*'ın roman olduğunu iddia etmek istemiyoruz. Ancak, mesnevilerin belirli bir tarihî devirde toplumumuzda roman ihtiyacını karşılayan edebî nevilerden biri durumunda olduğunu söylemekten de çekinmeyeceğiz. Çünkü yazılı ve sözlü her metni, arzettiği yapı ve muhteva hususiyetleri, varlık sebepleri dikkate alınarak gruplandırmak istediğimizde mesnevilerin romanların yanında yer aldığını görürüz.[66]"

Leylâ ve Mecnûn Romanı- Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn isimli eserinde Mehmet Kahraman, mesnevilerin roman olduğunu birçok kaynağı tartışarak ortaya koymaya çalışır. Mesnevilerin Batı edebiyatında; romanın ise Doğu edebiyatında karşılıklarının hangi edebî türler olabileceği sorusuna açıklık getirmeye uğraşır. Kahraman'a göre, *Leylâ ile Mecnûn* gibi eserleri günümüze taşımanın yollarından biri, onları güncel bir adla karşılamaktır. Bu bakımdan mesnevilere 'roman' denilmesini, roman teknikleriyle mesneviler arasındaki ilişkileri ortaya çıkaracak araştırmalar yapılmasını teklif eder[67]. Ona göre Leylâ ile Mecnûn ve benzeri metinler, bir ön kabul halinde herkesçe benimsendiği için, edebiyat bilgileri ve teori kitaplarında hep "nazım şekilleri" adı altında tasnife tabi tutulmuşlar ve sadece "şekil" bakımından değerlendirilmişlerdir. Halbuki metinlere konu bakımdan yaklaşmak da mümkündür ve konu bakımından yapılacak bir tasnifte mesnevilerin muhtemel yeri romanların yanı olacaktır[68].

Klâsik Romana ve Leylâ vü Mecnûn'a Dair isimli makalesinde Necmettin Türinay, makalenin başlığından da anlaşılacağı gibi vakaya dayalı mesnevileri birer klasik roman olarak kabul eder. Türinay, makalesinin *Leylâ vü Mecnûn, Mesnevi ve Şiir* alt başlığında günümüzde roman ve hikâye olarak adlandırılan anlatma esasına bağlı metinlerin, divan edebiyatında ekseriyetle mesnevi biçiminde ortaya çıktığını söyler. Şiirle hikâyenin birleştiği bu eserlere yaklaşırken biçimin mi yoksa

---

[66] Şerif Aktaş, " Roman Olarak Hüsn ü Aşk", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 27, Aralık 1983, s. 94.

[67] Mehmet Kahraman, **Leylâ ve Mecnûn Romanı 'Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn'**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 2000, s. 11.

[68] **A.e.**, s. 110.

muhtevanın mı esas alınması gerektiğini vuzuha kavuşması zorunlu bir problem olarak ortaya koyar[69].

Anlatı Tekniği Açısından Leylâ vü Mecnûn Mesnevisine Bir Yaklaşım isimli makalesinde Mustafa Ayyıldız, modern anlamda yapılacak bir tasnif ve adlandırmanın roman grubuna mesnevileri de dâhil edeceğini, mesnevilerin kurmaca olmakla roman nevinden sayılmayı haketiklerini söyler[70].

Mustafa Miyasoğlu da mesnevileri vücut bulduğu zamanın ve muhitin ifade vasıtalarından biri olarak tespit ettikten sonra bu görevi bugün romanın üstlendiğini iddia eder:

"O günler kendini mesnevi ve şifahî hikâyelerle ifade ediyordu. Bu günleri, daha doğrusu yaşadığımız zamanı da ancak roman kucaklayabiliyor.[71]"

Ayrıca, Miyasoğlu her kültürün romanı olduğunu ileri sürerek Osmanlı dönemindeki mesnevileri, bu kültürün en yetkin roman örnekleri olarak görenlere hak verir[72].

Mesnevileri roman olarak kabul eden bu anlayışların biçimden ziyade muhtevayı ve muhtevanın bedii fonksiyonunu esas aldıkları görülüyor. Vakaya dayalı mesnevilerin itibari bir vaka etrafında şahıs kadrosu, zaman ve mekân unsurlarını ihtiva etmesi, anlatma esasına bağlı türlerin en gelişmiş şekli olan romanla mesnevi arasında kurulan ilginin mihverini teşkil ediyor. Şiirle hikâyenin birleştiği vakaya dayalı mesnevilere roman dikkatiyle bakmakla, onlardan modern romanın bütün hususiyetlerini bulmayı beklemenin ayrı ayrı şeyler olduğu ortadadır. Zira bu tarz mesneviler anlatma esasına bağlı diğer türlerle bilhassa halk hikâyeleri, masallar, hatta destanlarla da mevzuyu işleyiş bakımından ciddi benzerlikler gösterirler. Vakaya dayalı mesnevileri peşinen roman olarak kabul etmek Elizbar Javehdze'nin ifadesiyle, yazarın imlediği (coded) mesajının ya da simgenin aslına uygun bir tarzda çözümlenmesini (decoding)[73] zorlaştıracaktır. Bu bakımdan

---

[69] Necmettin Türinay, "Klâsik Romana ve Leylâ vü Mecnûn'a Dair", **Fuzûlî Kitabı** Haz. Beşir Ayvazoglu, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür işleri Daire Başkanlığı Yay., 1996, s. 228.

[70] Mustafa Ayyıldız, "Modern Anlatı Tekniği Açısından Leylâ vü Mecnûn Mesnevisine Bir Yaklaşım", **Dergâh Dergisi,** Mart 1995, s. 61.

[71] Mustafa Miyasoğlu, **Roman Düşüncesi ve Türk Romanı**, İstanbul, Ötüken, 1998, s.26-29.

[72] **A.e.,**126.

[73] Elizbar Javelidze, **a.g.e.**, s. 179.

mesnevileri roman ya da başka bir adla karşılamanın mesnevi kavramının bütün tedayilerini okuyucunun zihninden koparacağı, geleneksel kodların çözümlenmesini zorlaştıracağı ortadadır. Üstelik mesnevi edebiyatımızda sıkça görülen aynı konunun farklı şairlerce yeniden yazılması, modern roman anlayışıyla açıklanması güç bir hususiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. O halde mesnevi şairinin eserini ortaya koyma niyetiyle roman yazarının eserine vücut verme niyeti arasında da izaha muhtaç ayrılıklar var demektir. Bu, mesnevi okuruyla, roman okurunun eser karşısında takındığı tavır için de geçerlidir. Büyük bir ihtimalle mesnevi okuru, bildiği, duyduğu, hatta başka şairlerin eserleri vasıtasıyla haberdar olduğu bir hikâyeyle karşı karşıya olduğunun farkındadır. Bunu roman okuru için söylemek mümkün değildir.

O halde vakaya dayalı mesnevileri kendi gelenek ve imkânları dairesinde düşünmek, fakat özellikle roman etrafında şekillenen modern inceleme metotlarından vakaya dayalı mesneviler üzerinde yapılan tetkiklerde istifade etmek en sıhhatli yol olsa gerektir.

1.5.2. Vakanın Özeti

Nûşinrevân'ın ölümünden sonra, tahta oğlu Hürmüz geçer. Babası gibi o da ülkeyi adaletle, başarıyla idare etmekte ve Allah'tan bir oğul istemektedir. Duaları kabul olur, Cenab-ı Hak ona bir erkek evlat verir.

Hürmüz, oğlunun yüzünde gördüğü husrevlik alameti sebebiyle adını Husrev-i Pervîz koyar. Geçen her sene çocuğun Hürmüz'ün gönlündeki sevgiyi arttırmaktadır. Husrev, yedi yaşına girince vakti, boş geçmesin diye babası ona Büzürgümîd adında bir öğretmen tahsis eder. Husrev, az zaman içinde hocasından çok şeyler öğrenir ve on yaşına geldiğinde at ve silah kullanmakta büyük bir usta olduğunu herkese gösterir.

Hürmüz, oğlunun yeteneklerini gördükçe mutlu olamakta ve her an haline şükretmektedir. Bu şükrün nişanesi olarak adaletini arttırmak ister. Tellalarla, memleketin her tarafına kimsenin başkasına zulm ve haksız muamele yapmamasını ilan ettirir. Eğer bir at ekinlikte otlarsa, eğer bir çapulcu meyve bahçesine girerse, eğer bir kimse namahrem bir kadının yüzünü görür, yahut bir evde bir sevgili ile oturursa onu en ağır şekilde cezalandıracağını söyler.

Bir gün Husrev ava çıkar. Bir müddet dolaştıktan sonra sular ve yeşillikler içinde bir köy görüp maiyetiyle birlikte oraya gider. Gündüz çimenlikte gece de bir ev buldurup orada sabaha kadar içip eğlenirler. Meğer onlar böyle zevk ederken, atlardan biri, ekini ziyana uğratır ve güzel bir köle de bir köylünün bahçesinden koruk koparır. Ertesi gün birkaç gammaz, Hürmüz'e gider. Husrev'in bir köye gidip, yoksul bir adamın evini zarara uğrattığını, atının bir ekini harap ettiğini, kölelerinden birinin koruk çaldığını ve işret meclisi kurup namahrem bir kadınla çalgı çaldırarak zevk ettiğini haber verirler. "Başka biri bütün bunları yapsaydı ocağını söndürürdün" diyerek de Hürmüz'ü kışkırtırlar.

Bu duruma çok kızan Hürmüz Husrev'in cezalandırılmasını emreder. Atının ayağını keserler, kölesini bağ sahibine verirler, şarapları dökerler, eşyalarını o gece konakladıkları evin sahibine bağışlarlar. Çalgıcının tırnaklarını söküp sazının tellerini koparırlar. Husrev, bu durumdan büyüklerinin şefaatı ile başını kurtarır. Hürmüz, oğlunun pişmanlığını görünce yumuşar, onu affeder ve veliahtı yaptı.

Husrev insaf, adalet ve zühdden ayrılmaz. Bir gece, ibadethanede dua ettikten sonra, uykuya dalar ve rüyasında dedesi Nûşinrevân'ı görür. Dedesi, Husrev'e kaybettiği dört şeye karşılık Allah'ın dört güzel şey ihsan ettiğini müjdeler. Bunlar, Şîrîn adında çok güzel bir sevgili, Şebdîz adlı çok hızlı koşan bir at, muhteşem bir taht ve Barbed adında bir sazendedir. Husrev uyandıktan sonra Allah'a şükreder ve dedesinin vaatlerinin gerçekleşeceği günü beklemeye başlar.

Husrev'in Şâvûr adında çok etrafında dünyayı gezmiş, nakkaşlıkta usta bir yardımcısı vardır. Şâvûr Husrev'e İrmen tarafında ikamet eden bir güzelden bahseder. Bu kızın çevresinde yetmiş asilzade kızın cariye olarak bulunduğunu, Şebdîz adında çok hızlı koşan, siyah bir atı olduğunu anlattır. Husrev bütün bunları dinleyince Şîrîn'e aşık olur. Artık her gün Şâvûr'a bu meseleyi açar, gün geçtikçe sevda duyguları şiddetlenir. En sonunda Şâvûr'a Şîrîn'i istemek için, İrmen'e gitmesini söyler. Şâvûr derhal hazırlanır ve yola çıkar.

İrmen diyarına vardığı zaman mevsim yazdır. Şîrîn'in cariyelerle birlikte hangi yaylada olduğunu öğrenmek için o bölgede mermerden yapılmış, çok eski zamanlardan kalma bir kiliseye misafir olur. Şâvûr keşiş kıyafetiyle o kiliseye iner, rahipler kendisini iyi karşılarlar. Şâvûr, o gece dinlenmek için kilisede kalır ve rahiplerden Şîrîn'in nerede bulunduğunu öğrenir.

İnanışa göre bu kilisenin önünde bir mağara ve içinde kara taştan yontulmuş tılsımlı bir at şekli vardır. Kısraklar her asırda döl almak için gelir, bu taşa şehvetle sürünüp gebe kalırlar. Doğan tay, yelden daha hızlı koşar. İşte Şebdîz de bu taşın neslindendir.

Şâvûr, sabahleyin erkenden, Şîrîn ve arkadaşlarının bulunduğu yere gider. Husrev'in resmini bir kağıda yapar, ağaca asar ve ortadan kaybolur. Biraz sonra Şîrîn, cariyeleriyle birlikte o çimenliğe gelip şarap içip eğlenmeye başlarlar. Bir ara gözü Husrev'in resmine ilişir. Emreder, resmi getirirler. Şîrîn gözünü resimden ayıramaz. Her bakışta biraz daha sarhoş olur ve kendinden geçer. Etrafındakiler, âşık olacağından korkup resmi yırtarlar. Şîrîn'e periler gizledi diye yalan söylerler. Orasının perili olduğunu söyleyerek oradan uzaklaşırlar ve atlarını başka sahraya sürerler.

Ertesi sabah güneş doğmadan önce Şâvûr kızların konaklayacağı yere gider ve aynı şekilde bir resim yaparak dala asar. Şîrîn resmi görünce "getirin"der. Resme karşı yiyip içip eğlenmeye başlarlar. Cariyeler, Şîrîn'in kendinden geçmiş hâlini görünce işin önemini anlarlar ve resmin esrarını öğrenmeye karar verirler. Şîrîn, cariyelerine, yollara çıkıp gelen geçenden resme dair bilgi istemelerini emreder. Fakat cariyeler bir şey öğrenemezler.

Ertesi sabah Şâvûr rahip kılığına girerek Şîrîn'in bulunduğu yere gider. Şîrîn, Şâvûr'un yüzünü görünce onu tanır gibi olur ve cariyelerine rahibi getirmelerini söyler. Cariyeler rahibin yanına gider ve resme dair sorular sorarlar. Şâvûr, bu soruların cevabını şimdi veremeyeceğini, verse dahi ayakta konuşmayacağını söyler. Cariyeler, Şâvûr'un sözlerini Şîrîn'e iletirler ve Şîrîn heyecan içinde Şâvûr'un yanına gider. Konuşmaya başlarlar. Şîrîn yeri gelince resmi sorar. Şâvûr yalnız kalırlarsa anlatacağını söyler. Ortam müsait olunca Şâvûr Husrev'den bahseder resmin ona ait olduğunu söyler. Şîrîn de utana sıkıla Husrev'i sevdiğini itiraf eder. Şâvûr bu itiraf karşısında her şeyi olduğu gibi anlatır. Resmi kendisinin yaptığını, Husrev'in de Şîrîn'e aşık olduğunu, gece gündüz bu aşkla yandığını söyleyip Husrev'in armağanı olan çok kıymetli bir yüzüğü Şîrîn'e verir. Şîrîn de bu işe bir çare bulmasını ister. Şâvûr, ertesi gün av bahanesiyle Şebdîz'e binip yola çıkmasını tembih eder. Şîrîn Medâyin'e doğru yola çıkar. Artık çok yorulmuştur. Üstü başı toz içindedir, nazik vücudu çok hırpalanmıştır. Nihayet yeşillikler arasında çok güzel bir pınar görür.

Etrafa bakınır, kimseleri göremeyince, atını bir tarafa bağlar, soyunarak suya girer.

Husrev Şâvûr'u Şîrîn'i istemek maksadıyla İrmen'e gönderdiğinden beri, dört gözle sevgilisinden haber beklemektedir. Aynı zamanda babasının hizmetini görmektedir. Hürmüz'ün oğluna olan sevgisini çekemeyenler, yeni bir hileye başvururlar. Bu işin başında olan kişi bir zamanlar Hürmüz'ün başkumandanı olan Behrâm'dır. Hürmüz onu Sâve Şah üzerine göndermiş, Behrâm bu seferden başarılarla dönmüştür. Fakat Hürmüz'ün veziri onu Behrâm'a karşı kışkırtmış; Hürmüz de Behrâm'a bir mektupla birlikte kadın kıyafetleri yollamıştır. Behrâm bunları giyip adamlarının yanına çıkınca Hürmüz'e karşı büyük bir öfke oluşur. Behrâm bütün bunların intikamını almak için Rey'e gelir ve Husrev adına para bastırarak ülkenin dört bir yanına dağıtır. Hürmüz, bunu duyunca şüphelenir ve korkar. Husrev'i bir hile ile yakalamayı düşünür. Bu olayı haber alan Büzürgümîd, Husrev'e işin esası anlaşılınyacaya kadar oradan uzaklaşmasını tavsiye eder. Husrev bunun üzerine sarayına döner, cariyelerine iki haftalığına ava çıkacağını, bu zaman zarfında siyah bir at üzerinde güzel bir kız gelirse onu misafir edip ağırlamalarını, bu köşkte sıkıldığı takdirde sahraya çıkarmalarını ve arzu ettiği bir yerde ona köşk yaptırmalarını tembih eder.

Atına binip maiyetiyle birlikte İrmen tarafına doğru yola çıkan Husrev, bir tesadüf eseri olarak yolda o ay yüzlünün saçlarını yıkadığı yerde yavaşlarlar. Husrev etrafı dolaşmaya çıkar. Dolaşırken çimenlerin ortasında gözüne berrak bir su ilişir. Huri gibi bir kız, siyah atını bir tarafa bağlamış suda yıkanmaktadır. Şîrîn bir peri hızıyla sudan çıkar, örtünür ve Şebdîz'e biner, atını sürüp oradan uzaklaşır.

Şîrîn, Husrev'den ayrıldıktan sonra süratla yol almaya başlar. Medâyin'deki köşke varır, nişanı gösterir. Cariyeler, bu kızın Husrev'in bahsettiği kız olduğunu anlayarak onu ağırlarlar. Şîrîn o kadar güzeldir ki bu güzellik karşısında kıskançlık damarları kabarır. Şîrîn, Husrev'in babasından korkarak av bahanesiyle kaçtığını ve İrmen tarafına gittiğini duyunca canı çok sıkılır. Yolda gördüğü gencin Husrev olduğunu da anlar, çok üzülür ve kendine kızar.

Bir müddet köşkte kaldıktan sonra hastalanacağını düşünerek hava değişmesi gerektiğini, yüksek bir dağ üzerine saray istediğini bildirir. Cariyeler bu isteğinin Husrev tarafından da söylenildiğini belirtirler. Şîrîn'i çekemeyenler havası kötü bir yerde köşk yaptırıp, ölümünü hazırlamakla ondan kurtulabileceklerini düşünürler.

Usta bir mimar çağırırlar. Şîrîn'i cadı diye tanıtırlar ve mimarı şehirden ve halktan uzak çok kötü havalı bir yerde köşk yapması konusunda ikna ederler. Ücret olarak atlas ve altın verirler.

Mimar kavuştuğu hazinelerin memnuniyetiyle dağ dağ dolaşır ve en ücra bir yerde, kaya ve taş içinde bir yer bulur ve köşkü yapar. Şîrîn köşke göçer ve Husrev'in gamını kendisine arkadaş ederek zamanını geçirir.

Husrev'in gittiğinden haberdar olan Hürmüz, Husrev'in dayıları Güstehem ve Bendû'yu zindana attırır. Veziri Azergeşesb'i durumu öğrenmesi için görevlendirir.

Husrev, pınar başındaki o karşılaşmadan sonra, gözlerinden uyku uzaklaşmıştır. İrmen istikametine doğru ilerlemektedir ve Dağıstan sınırını geçince Mihîn Bânû'ya Husrev'in geldiği haber verilir. Şehre yaklaştığı zaman Mihîn Bânû Husrev'i karşılamaya çıkar ve büyük iltifatlar ederek, hürmet göstererek onu misafir eder.

Günlerini, Şîrîn'in hasretiyle şarap içerek geçiren Husrev, bir gece işret meclisinde iken Şâvûr'un geldiğini haber verirler. Husrev çok sevinir, gelmesini emreder. Şâvûr, başından geçenleri bir bir anlatır. Şîrîn'i Medâyin'e gönderdikten sonra, hava değişimi nedeniyle hasta düştüğünü bu yüzden onun yanında gidemediğini söyler. Husrev, Şâvûr'un anlattıklarından çok memnun kalır ve ona ihsanlarda bulunur. En sonunda Şâvûr'un Medâyin'e gidip Şîrîn'i getirmesine karar verirler.

Bir gün Husrev eğlence meclisindeyken Mihîn Bânû yanına gelir. Onunla çeşitli mevzular üzerine konuşurken Şîrîn'i yad ederler. Husrev, Şîrîn'in Medâyin'de olduğunu ve müsade ederse bir adam gönderip getirteceğini söyler. Mihîn Bânû, bu sözleri işitince çok mutlu olur. Husrev'e dualar eder. Şîrîn'i getirecek adama Şebdîz'in kardeşi Gülgûn'u verceğini bildirir. Husrev atın Şâvûr'a verilmesini emreder. Gülgûn hazırlanır, Şâvûr binip yola çıkar. Bir ay sonra Medâyin'e varır. Şîrîn'i orada bulamayınca köşke gider. Şîrîn'e vaziyeti anlatır. Şîrîn de yaşadıklarını Şâvûr ile paylaşır. Şâvûr, Husrev'in selamını söyler, kendisini beklediğini belirtir. Şîrîn hazırlanır, Gülgûn'a binip Şâvûr ile birlikte İrmen'e doğru hızla yol almaya başlar.

Beri tarafta Husrev hasretle yarinin yolunu beklemektedir. Bir gün bir haberci gelir ve Husrev'e babasının gözüne mil çektiklerini, tac ve tahtın kendisine kaldığını

ve Medâyin’e dönmesi gerektiğini söyleyen fermanı okur ve Husrev bu duruma çok üzülür.

Husrev ülkesine geri döner, tahta geçer. Her ne kadar gönlü Şîrîn’in aşkıyla yansa da memleket işini bırakmanın hata olduğunu düşünerek öyle güzel işler yapar ki adaleti dedesi Nûşinrevân’ın adaletini unutturur. Görünüşte şahtır ama bütün düşüncesi Şîrîn’dir. Husrev, Şîrîn’in atı Şebdîz ile kendini avutmaktadır.

Behrâm Husrev’in şah olduğunu duyunca saltanat sevdası daha bir alevlenir. Gizlice ülkenin dört bir tarafına mektuplar yazarak babasının gözüne Husrev’in mil çektirdiğini, sarhoş olan, bir ud sesine ülkesini bağışlayacak birinin hükümdar olamayacağını, söyleyerek halkı Husrev aleyhine kışkırtır. Sonra büyük bir orduyla Medâyin’e doğru hareket eder.

Behrâm’ın taht hırsını gören kız kardeşi ona ne kadar akıl verse de Hürmüz’e ihanet etmemesi gerektiğini söylese de yine de onu ikna edemez. Husrev ise savaş hazırlığındadır. Dayısı Güstehem, Husrev’e kardeşi kardeşe kırdırtmaması gerektiğini söyleyip oradan gitme konusunda Husrev’i ikna eder. Husrev, Şebdîz’e atlayarak tac ve tahtını Behrâm’a bırakıp otağını Azerbaycan’a getirir.

Bir sabah ava çıkan Husrev, Şîrîn’in avlandığı yere gelir. O sırada Şîrîn de av kovalıyordur, karşılaşırlar. Birbirlerini görünce hayran kalırlar.

Şîrîn Husrev’i evine davet eder. Mihîn Bânû’ya Husrev’in geldiğini bir adamla haber verir. Mihîn Bânû büyük bir ihtişamla Husrev’i karşılamaya çıkar. Husrev’i muhteşem bir saraya götürür, ona hazineler verir.

Mihîn Bânû, Husrev ile Şîrîn arasındaki aşkı sezer, ateşle barutun bir arada duramayacağını düşünerek Şîrîn’i yanından ayıramaz. Bir gün Şîrîn’i yanına çağırır, fakat onun sevdasına baş eğmemesini, duyduğuna göre sarayında on bin cariyesi bulunduğunu, bir güle kanaat etmeyeceğini, dürüst ve iffetli davranmasını, böyle yaparsa Husrev’in onu kendisinden bütün merasimleri yerine getirerek isteyeceğini anlatır ve Şîrîn’i uyarır. Şîrîn nikah olmadan Husrev’e teslim olmayacağına yemin eder. Bu yemin üzerine Mihîn Bânû yalnız kalmamak şartıyla gezip tozmalarına izin verir.

Artık sevgililer çekinmeden buluşup kimi zaman çevgan kimi zaman da ava çıkarak günlerini geçirirler. Bir gün Husrev eğlence meclisi kurmak için Şîrîn’den müsade istemeye fırsat kollar fakat imkân bulamaz. Nihayet bir gece Şîrîn’e

arzusundan bahseder. Şîrîn razı olur. Ertesi gün çimenlikte şarap içerler, eğlenirler, koşarlar.

Yine başka bir gün cenneti andıran bir bahçede otağı kurmuş eğlenirlerken bir aslan askerin üzerine saldırır. Herkes korkup bir tarafa kaçar. Husrev sarhoştur. Şîrîn'in aşkıyla, yanında kılıcı ve oku olmadan aslanın üzerine yürür. Kulağına öyle bir yumruk vurur ki aslanı yere serer. Askerlerine aslanın başını kesmelerini, postunu yüzmelerini söyler. O günden sonra padişahların bezm esnasında yanlarında kılıç bulundurmaları âdet olur.

Bu olaydan sonra Husrev Şîrîn'i öper. Şîrîn, ancak sarhoş zamanında buna müsade etmektedir. Mehtaplı güzel bir gecede bezmde yine şiirler okunur, Husrev'in emriyle kızlar ve Şâvûr sırasıyla birer kıssa anlatırlar.

Gündüzler ve geceler avla ve eğlenceyle geçmekte, Husrev, Şîrîn'i elde edebilmek için fırsat kollamaktadır. Yine mehtaplı bir gece, zevk ve eğlence meclisi kurulmuştur. Meclistekiler sarhoş olmuş, gözlerini uyku bürümüştür. Husrev ile Şîrîn başbaşa. Husrev sabredemez. Şîrîn'i kucaklar, öper ve ona sahip olmak ister. Şîrîn razı olmaz. Uzun uzun konuşup münakaşa ederler. Husrev ne yaptıysa da Şîrîn'i kandıramaz. Böyle konuşurlarken uykuya dalarlar. Ertesi sabah, Husrev erkenden uyanır, şarap içmeye başlar. Birden Şîrîn'i kucağına alarak göğsünü şiddetle sıkar. Şîrîn kendisini kurtarıp "Ben istemedikten sonra bana dokunamazsın, benim gibi zayıfa gücünü göstereceğine, Behrâm'a kuvvetini göster. Tahtını, tacını, onun elinden al. Sonra nasıl olsa ben senin olurum." diyerek Husrev'e çıkışır.

Husrev bu sözler karşısında kızar, üzülür. Aynı zamanda gayrete gelir ve atına biner, veda ederek yola çıkar.

Husrev'in gönlü Şîrîn'e kırıldığı için süratle Rum diyarına gitmeye karar verir. Behrâm'ın adamlarına karşı ihtiyatlı davranmakta, geceyi gündüze katarak yol almaktadır. Atını önce ismini çok duyduğu bir kiliseye sürer. Kilisenin büyük rahibi, remil, ilm-i nücum ve kehanette çok ustadır. Ondan, sevinçli haberler öğrenir, mutlu olur. Sonra kiliseden ayrılır. Denizin kenarına kadar süratle ve atını çatlatırcasına, fersah fersah yol alır. Kayser'in yanına Konstantiniyye'ye gider. Rum Kayseri bu gelişten çok memnun olur. Büyük komutanlarını Husrev'i karşılamaya gönderir. Kayser de Husrev'e büyük hürmette bulunur. Filozoflarından Husrev'in otuz sekiz yıl tahtta kalacağını öğrenince tacını tahtını ona teslim eder ve kızı Meryem'i

Husrev'le evlendirir. Aslında Meryem, Husrev ile gönül rızasıyla evlenmemiştir çünkü Rum kızının İran Şah'ı ile evlenmesini istemeyen bir filozof büyü yapmıştır, büyü bozulunca her şey tatlıya bağlanır.

Kayser'in yardımıyla kırk elli bin kişilik bir ordu hazırlanır. Behrâm'ın ordusuyla karşılaşırlar. Husrev'in tahtı bir filin üzerindedir. Savaşı buradan idare etmektedir. Yanında da hocası Büzürgümîd vardır. Vakti gelince, Büzürgümîd Husrev'e "Vaktidir, ordunu ileri sür" der. Bunun üzerine Husrev, Nil gibi köpürerek Behrâm'ın üzerine yürür. Behrâm'ın ordusu yenilir ve Behrâm Çin'e kaçarak canını kurtarır.

Husrev ikinci defa Medâyin tahtına geçer. Dünya onunla saadete kavuşur. Her taraftan takdir ve tebrikler yağar. Taca ve tahta erişmiştir ama Şîrîn'in hasreti gönlünü yakmaktadır. Çünkü Meryem vardır. Onunla gönülsüz evlenmiştir ama yine onun sayesinde saltanatı İsa'nın burcuna kadar yükselmiştir.

Şîrîn'i ananarak gönlünü teskin etmeye çalışan Husrev için sabırdan başka çare yoktur. Şîrîn, Husrev'den ayrı düştükten sonra, ona yaptığı muameleye çok pişman olur, üzülür, sararır, solar. Bazen Husrev'in yanına gitmeyi düşünür, bazen de sabretmenin doğru olduğuna kanaat getirir.

Bu çaresizlikle başedemeyip durumunu Mihîn Bânû'ya açar. Mihîn Bânû bu işe sabr ve tahammül etmek gerektiğini, acele etmenin kendisine zarar vereceğini zamanın en iyi ilaç olduğunu söyler. Şâvûr da Şîrîn'e Mihîn Bânû gibi nasihatlarda bulunur.

Bir gün Mihîn Bânû Şîrîn'i yanına çağırır, nasihatte ve vasiyette bulunur. Artık devlet işlerinden çok yorulmuştur ve sıhhati de bozulmuştur. Bir müddet sonra vefat eder, tahtını, tacını, bütün malını mülkünü Şîrîn'e bırakır. Şîrîn günlerce yas tutar.

Devletin ileri gelenleri Şîrîn'i tahta çıkarır. Şîrîn mazlumların üzerinden zulmü kaldırır ve zulme sebep olacak hiçbir kanun bırakmaz. Herkes kendisinden memnundur. Fakat, Şîrîn'in günleri Husrev'den haber alamadığı için üzüntü ve ızdırap ile geçer. Gelen geçene Husrev'i sorar. Husrev'in tahtına kavuştuğunu fakat Meryem'in kıskançlığı nedeniyle sıkıntıda olduğunu Meryem'in kendisinden başkasını sevmeyeceğine dair kendisine yemin verdirdiğini öğrenince daha fazla üzülür, perişan olur, güçten düşer. Padişahlığı bir bendesine bırakarak Şâvûr ve

birkaç cariyesiyle birlikte çok miktarda mal ve eşya ile Medâyin'deki kasrına gider.

Behrâm yenilince Çin Hakan'ının yanına gider, bu durumu öğrenen Husrev, hakana mektup yazar ve Behrâm'ı ister. Hakan kendisine sığınan birine bunu yapamayacağını söyleyerek Husrev'i reddeder. Behrâm'ı güvendiği iki askeriyle Husrev'in üzerine gönderir. Fakat bu arada Husrev de boş durmaz. Güvendiği adamlarından Harrâd-ı Berzîn'i Çin'e gönderir. Harrâd-ı Berzîn Behrâm'ı öldürmesi için bir adam tutar. Bu adam Behrâm'ın peşinden gider, hasta kızından haber getirdiğini söyleyerek ona yaklaşır ve onu öldürür. Behrâm son nefesini verirken yaptıklarına pişman olur ve çevresindekilerden Husrev'e kul köle olmalarını ister.

Bir sabah Husrev, emir, kumandan ve köleleri etrafında kendisi tahta oturmuş, kabul merasimi yapıyorken bir haberci gelir ve Behrâm-ı Çûbîn'in ölüm haberini verir. Husrev bu haberden çok etkilenir ve üç gün yas tutar.

Üç günlük yastan sonra, dördüncü gün, bir işret meclisi kurdurur. Husrev kendinden geçince Bârbed'in getirilmesini emreder. Bârbed elinde sazı gelir ve tatlı nağmeli otuz makamı seçer. Bunları büyük bir ustalıkla çalar. Bârbed her çalışta Husrev ona "aferin" deyip, otuz altın verir. Kısaca o gün Bârbed'e hazineleri bağışlar.

O gece Husrev, haremine çekildiğinde aşk sarhoşu olarak Meryem'e Şîrîn için rica eder. "Şîrîn'in benden uzak kalması iyi olur ama benim yüzümden bu hâle düştü, adı çıktı. İzin ver onu yanımıza alalım cariyelerle kalsın, yüzüne asla bakmam" dediyse de Meryem kabul etmez. Şîrîn'i getirirse kendini asacağını söyler. Husrev yine sabra mahkumdur. Nedimi Şâvûr ile ancak gizlice buluşmakta ve bu sayede Şîrîn ile haberleşmektedir. Şîrîn bu halin vefasızlıktan değil Meryem yüzünden olduğunu düşünür. Bu arada Şâvûr Husrev'in yanına gitmesi konusunda ısrar edince Şîrîn ona çıkışır böyle bir şeyin kendisine yakışmayacağını söyler ve Şâvûr'u sert bir dille uyarır. Şâvûr, Şîrîn'i dinledikten sonra onun ne kadar haklı olduğunu anlar ve bir daha sözünü düşünmeden söylemez.

Şîrîn, çocukluğundan beri süt içmeyi çok sevmektedir. Fakat kasrın bulunduğu yer, dağ, taş olduğu için çobanlar sürüyü uzak yerlerde otlatmaktadır. Otlakla kasır arası uzak ve gelip gitmesi zordur. Bu yüzden Şîrîn taze süt bulmakta güçlük çekmektedir.

Bir gece bu meseleyi Şâvûr'a açar. Şâvûr da o civarda sanatkar Ferhâd adıyla

bilinen bir mühendisin bulunduğunu, bu sorunu ancak onun çözebileceğini söyler. Ferhâd'la Çin'de aynı hocadan ders aldıklarını kendisinin kalemle, Ferhâd'ın tişesiyle nakış yapmakta usta olduğunu söyler.

Ertesi sabah Şîrîn'in de izniyle o bölgeyi araştırır. Ferhâd'ı bulur ve sevinçle köşke getirir. Ferhâd görünüşte zayıf bir adamdır ama ondaki kuvvet filde yoktur. Şîrîn, ona yapılacak işi anlatır. Şîrîn'in tatlı sesini işiten Ferhâd, kendisinden geçer, aklı başından gider. Şîrîn'in ne söylediğini anlamaz. Şîrîn'in huzurundan ayrıldıktan sonra cariyelerden istenilen işin ne olduğunu sorar, onlar da anlatır. Şîrîn'in otlakta sağılan sütü, kasırda hemen içmek için oraya bir su yolu yapılmasını istediğini öğrenince hemen çalışmaya başlar. Bir ay gibi kısa bir sürede ark, havuz ve çeşme yapar.

Artık koyunların sütü rahatça kasra gelebiliyordur. Şîrîn, Ferhâd'ın çalıştığı yere gider. Yapılan işi çok beğenir. O kadar güzeldir ki insan eliyle yapılmamış sanki öyle yaratılmıştır. Şîrîn mükafat olarak en değerli mücevherlerini ve kulağından çıkardığı küpesini verir fakat Ferhâd bu mücevherleri alıp Şîrîn'in ayaklarının altına saçar. Sonra ağlayarak huzurdan ayrılır ve sahranın yolunu tutar.

Ferhâd gönlünü Şîrîn'in sevgisine teslim etmiştir. Aşk, onun bütün vücudunu esir almış, sabr bırakmamıştır. Günleri üzüntüyle geçmekte, sahraları dolaşmaktadır. Teselli verecek kimsesi yoktur. Vahşi hayvanlarla dost olmuştur. Geceler, gündüzler gelip geçer fakat o, derdinden ne yer ne de içer. Bazı zamanlarda Şîrîn'in kasrı civarına gelir, havuzu dolaşır, uzaktan ay yüzlü sevgilisine secde eder. Sonra yeniden sahraya döner.

Ferhâd'ın bu hali her tarafta söylenir bir hikâye olur ve dilden dile yayılır. Adamlarından biri bunu Husrev'e anlatır. Padişah bu olayı duyunca Şîrîn'e olan aşkı bir kat daha artar. Bu hususta ne yapacağını bilemez. Husrev birkaç sadık adamı ile bu konuyu istişare eder. Ferhâd'ın önüne bir yapı işi koyup ömrü oldukça onu o zor işle meşgul etmeye karar verirler. Çünkü başka hiçbir şey bu duruma çözüm olamaz.

Husrev, meclistekilerin sözlerini dinledikten sonra, Ferhâd'ın getirilmesini emreder. Ferhâd, ne Husrev'e bakar, ne de tahtına. Aslanlar gibi yere çöker. Önüne etek etek altın dökerler. Fakat Ferhâd bunlara bakmaz, Husrev'in sorduğu sorulara öyle güzel cevaplar verir ki Husrev, bunlar karşısında hayran kalır. İşe altın ve gümüşle çare bulamayan Husrev, Bîsütûn Dağı meselesini ortaya atar. O dağda

askerlerinin geçmesi için bir geçit yapmasını ister. Bunu başarabilirse, onu muradına kavuşturacağını söyler.

Ferhâd'ı Bîsütûn Dağı'na götürürler. Önce bir taşın üzerine Şîrîn'in resmini yapar. Ona bakar, ağlar ve aşka gelir. Sonra da kayaları kesmeye koyulur. Şîrîn bir gün Ferhâd'ın neler yaptığını görmek için dağa gider. Ferhâd onu görünce kendinden geçer, Şîrîn'in sözleriyle kendine gelir. Şîrîn dağdan inerken atı sakatlanır, Ferhâd atı üstündekiyle birlikte sırtına alır, kasra götürür, dağa döner ve işine devam eder. Bu ziyareti Husrev'e haber verirler. Ferhad'ın Şîrîn'i gördükten sonra şevklendiğini, bir darbede kayaları parçaladığını söylerler. Husrev, yanındakilere danışır ve Şîrîn'in öldüğü yalanının Ferhad'a söylenmesine karar verilir. Bir adamı Ferhâd'ın yanına gönderirler ve adam Şîrîn'in öldüğünü söyler. Ferhâd, feryat ve ah ederek külüngünü fırlatır ve intihar eder.

Külüngünün sapını taze nar ağacından yapan Ferhâd'ın , külüngünü fırlattığı yerde bir nar ağacı biter ve yemişi her derde deva olur. Şîrîn, Ferhad'ın ölümüne çok üzülür, çok ağlar. Öldüğü yere bir mezar yaptırır ve o mezarı bir ziyaret makamı yapar.

Husrev, Ferhâd'ın ölüm haberini işitince çok üzülür, kâtiplerinden birini yanına çağırır, Şîrîn'e bir taziye mektubu yazdırır. Şîrîn, Husrev'in zehre batırılmış şekere benzeyen sözleri ve acı nükteleri ihtiva eden mektubunu alınca üzülür. Fakat zahmetlere tahammül etmek gerektiğini düşünerek Allah'a sığınır.

Husrev, Şîrîn'e bu mektubu gönderdikten hemen sonra, Meryem ölür. Husrev memnun olmakla beraber, Meryem'in babası Kayser'den dolayı bir ay yas tutar. Şîrîn, bu haberi işitince hem sevinir hem de Husrev'in hatırı için bir ay matem tutar. Sonra Husrev'e bir taziyet mektubu yazar.

Husrev bir gün mecliste bütün haşmetiyle oturmaktadır. Çin'den Rum'a kadar bütün padişahlar Husrev'in tahtı önündedir. Padişahlardan biri Isfahan şehrinde Şeker adlı güzel bir cariyeden bahseder. Husrev, Şeker'in methini duyunca bir yıl sonra otağını Isfahan şehrine kurdurur. Şeker'i görür ve Isfahan eşrafından Şeker'e dair malumat ister. Husrev topladığı malumatlar sonucu Şeker'in iffetli bir kadın olduğunu öğrenince onunla evlenir. Şeker'i alıp Medâyin şehrine götüren Husrev gününü gün eder. Bir müddet sonar aklına Şîrîn'in sevdası düşer.

Şîrîn yalnız kalınca bunalır ve çok üzülür. Bir gece sabaha kadar ağlar.

Geceye, muma ve pervaneye hitap ederek, derdini döker. Seher vakti, Allah'a bu ızdırabını sona erdirmesi hakkında yalvarır. Şîrîn'in duası, Husrev'in gönlüne tesir eder.

Husrev bir sabah av bahanesiyle şehirden çıkar ve avlanarak Şîrîn'in kasrına yakın bir yere gelir. Sevgilisinin kasrına karşı kadeh tutarak sabaha kadar içer. Sabahleyin sabrı tükenir ve Şebdîz'e binip yanına birkaç has adamını alarak kasra gider.

Haber Şîrîn'e ulaşınca, Şîrîn hem çok sevinir hem korkar. Hisarın kapısını bağlatır. Dışarıya birkaç cariye bırakır. Bunlar şahın ayağına altın ve mücevher saçacaklardır. Kendisi de kasrın damına çıkar. Şîrîn, Husrev'in elinde bir demet nergisle geldiğini görünce kendinden geçer, ne yapacağını bilemez. Husrev sarhoştur. Kasra alması doğru değildir ama men' etmeye de mecali yoktur.

Husrev kasra varınca hizmetkarlar hürmetle karşılarlar. Fakat kapının kapalı olduğunu gören Husrev ne yapacağını bilemez "Şîrîn bizden ne gördü ki kapıyı yüzümüze kapattı? Ona söyleyin kapıdaki padişah değil köledir, kulluk için gelmiştir. Müsade ederse misafir olmak istiyor"der.

Şîrîn, cariyelerinden birine, atlas büyük çadırı dışarı çıkarmasını ve köşkün tam karşısına kurmasını emreder. Cariye Şîrîn'in dediğini yapar, Şîrîn de süslenerek uzaktan uzağa sevgilisiyle konuşmaya başlar. Şîrîn, Şeker'den dolayısıyla sitemler eder, bütün işinin cevr ve cefa olduğunu, hiç arayıp sormadığını, zevk ve safa peşinde dolaştığını söyler. Bu şekilde uzun uzun konuşurlar. Husrev, yalvarır af diler; fakat Şîrîn kabul etmez ve kapıyı açmaz, yüzünün örtüsünü de açmaz. "Nikah olmadan, benden murad alamazsın" diyerek Husrev'in huzurundan uzaklaşır.

Husrev, ardına baka baka askerin yanına döner ve Şâvûr'u çağırır. Şâvûr, olanı biteni dinler ve onu teselli eder. Şîrîn'in de acı içinde olduğunu söyleyerek sabrı tavsiye eder.

Husrev'in gidişinden sonra çok pişman olan Şîrîn, Gülgûn'a biner, Husrev'in adamları gibi giyinip, askerin bulunduğu yere varır. Şâvûr'a macerasını anlatır. Husrev'in hasretine dayanamayıp geldiğini söyleyen Şîrîn iki şey ister: Birincisi şah için işret meclisi kurmak ve onu bir köşede izlemek, ikincisi, Husrev'in nikah yapmasını sağlamak.

Sabahleyin Husrev, Şâvûr'a gördüğü rüyayı anlatır ve tabir etmesini ister.

Rüyada bir bahçede gezerken eline ay indiğini görür, Şâvûr bu rüyayı Şîrîn'le birleşecekleri şeklinde tabir eder.

O gün bezm kurulur, Nikîsâ ve Bârbed çalıp söylerler. Nikîsâ Şîrîn'in dilinden, Bârbed Husrev'in dilinden. Sonunda Şîrîn dayanamayıp ah eder ve ortaya çıkar. Sarılırlar, Şâvûr Husrev'e nikahtan bahseder. Husrev bu konuda yemin eder. Yedi gün yedi gece eğlenirler. Sekizinci gün düğün oluncaya kadar kalmak üzere Şîrîn kasrına, Husrev Medâyin'e döner.

Husrev, Şîrîn'i Medâyin'e getirir, büyük bir merasimle evlenir. Düğün gecesi, Şîrîn haber göndererek o gece içmemesini ister. Zihaf odasında, Şîrîn, onun sarhoş olup olmadığını anlamak için, bir kocakarı getirtir. Husrev, sarhoşlukla anlamaz ve kocakarıyı kucaklar.

Husrev bu şekilde zevk ve safa içinde yaşar. Dedesi Nûşinrevân'ın söylediği dört şeye (Şîrîn, Şebdîz, taht ve Bârbed) kavuşur. Şîrîn'in isteği üzerine Büzürgümîd ile adalet, ilim, akıl, nefs, nebat ve hayvanların meydana gelişi, felek hakkında konuşurlar.

Husrev'in Meryem'den doğan Şîrûye adlı çok fena huylu ve uğursuz bir oğlu vardır. Şîrûye, Şîrîn'e göz koymuştur. Husrev, onun hareketlerinden hiç memnun değildir. Hoşnutsuzluğunu Büzürgümîd'e açmıştır. Sonunda, bir ateşhanede yaşamayı uygun görür ve Şîrîn ile oraya çekilir. Böylece taht Şîrûye'ye kalır.

Bir gece Husrev, başını Şîrîn'in dizine koymuş, onun anlattığı hikâyeleri dinlerken uyuya kalır. Pencereden bir katil girer; Husrev'in yatağına yaklaşır ve elindeki hançeri Husrev'in göğsüne saplar. Mumu söndürerek geldiği gibi pencereden kaçıp gider. Husrev uyanır kendini kan içinde bulur. Şîrîn'i uyandırıp su istemeyi düşünür. Fakat onun birkaç gündür uyumadığını ve kendisinin bu hâlini görünce ağlamaktan uyuyamayacağını göz önünde tutarak vazgeçer, sessiz sedasız ölür.

Şîrîn uyanıp da Husrev'in vaziyetini görünce çok ağlar sonra misk, anber ve gülsuyu getirir, Husrev'in vücuduna sürer. Şîrûye, Şîrîn'e gizlice bir adam göndererek, bir hafta matem tutmasını, hafta bittikten sonra kendi yanına gelmesini, bütün hazinelerini ona teslim edeğini bildirir. Şîrîn tasarladığı şeyleri yapabilmek için bu teklifi kabul etmiş gibi görünür. Husrev için, altın ve incilerle süslü muhteşem bir tabut yaptırır. Sabahleyin tabutu türbeye götürmek üzere merasim

başlar. Memleketin bütün büyüklerinin katıldığı bu cenaze alayında Şâvûr ve Büzürgümîd de vardır. Şîrîn çok süslenmiş ve mücevherlerini takmış bir halde yürümektedir. Onun bu hali herkeste Husrev'in ölümüne müteessir olmadığı kanaatini uyandırmıştır. Şîrûye ise Şîrîn'in kendisini sevdiği için böyle davrandığını düşünmüştür. Türbenin kapısı önünde kalabalık durur, Şîrîn rahiplerle içeri girer, elindeki hançerle Husrev'in tabutuna yaklaşır. Göğsünü açar, yarayı öper ve hançerini kendi vücudunda da aynı yere saplar. Husrev'i kucaklar ve dışardakilerin işittiği şiddette feryad ederek can verir.

1.5.3. Eserin Tahkiye Özellikleri

1.5.3.1. Bakış Açısı

Sanat, yorumun yanı sıra, biraz da "perspektif" meselesidir. Eşya, hangi sanat dalında olursa olsun, sanatçının bulunduğu konuma göre anlam ve işlev kazanır. Ne var ki, "eşya" doğal niteliğiyle bir malzemeden öteye gitmez. Ona şekil, renk ve ruh veren perspektif hadisesidir.

Sanatçının "eşya" karşısındaki konumu, eşyaya bakış tarzı, nihayet eşyayı yorumlayış ve sunuş biçimi, sanat olayını doğurur. Sanat, bu anlamda, "özne" (sanatçı) ile "nesne" arasındaki ilişkinin (uzaklık ve yakınlığın, hatta iletişimin) estetik bir duyarlılıkla sunulması demektir[74]. Plastik sanatlarda kullanılan perspektif kavramının anlatma esasına bağlı metinlerdeki karşılığı bakış açısı (point of view)dır. Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir[75].

Diğer sanat dallarından farklı olarak anlatıma dayalı sanat türlerinde mutlaka bir anlatıcıya ihtiyaç vardır. Anlatıma dayalı eserlerde anlatıcının vazgeçilmezliği doğal olarak, anlatıcının konumunu irdelemeyi, anlatıma esas olan kişi veya kişilerin bakış açılarının tespitini gerektirir[76]. Yazarın, eserini meydana getirirken nasıl bir

[74] Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I (Romanın Unsurları)**, İstanbul, Ötüken Yay., 2001, s.46.
[75] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s.84.
[76] Hasan Boynukara, **Roman'da Bakış Açısı ve Anlatılış**, İstanbul , Boğaziçi Yay., 1997, s.150.

anlatıcı kullanacağı, kimin bakış açısına başvuracağı ve bu tespitlerindeki tutarlılığı eserin bütünlüğünü temin eden en önemli faktörlerdendir.

Fahrî eserini hâkim bakış açısı (Tanrısal Anlatım Yöntemi/Omniscient) ile kaleme almıştır. Hâkim bakış açısında, anlatıcı her şeye hâkim bir noktadadır. Onun açısı, zaman ve mekân tanımaksızın her şeyi görmeye müsaittir. Her şeyi bilir, her şeyi görür, istediği bilgiyi istediği kadar verir, kimi zaman olayları bütün teferruatlarıyla anlatır, kimi zaman da özetlemeyi tercih eder. Hadiseleri yorumlama hakkına sahiptir. Bu bakış açısının kullanıldığı eserlerde yaratıcı, yalnızca naklettiklerinin olabilirliği ile okuyucu veya dinleyici üzerinde gerçeklik duygusu uyandırır. Kendi belirleyici tavrını, okuyucu ile eser arasında kendiliğinden yapılan bir anlaşmanın arkasında gizler. Okuyucu, eline aldığı kitabın itibari bir eser olduğunu bildiği anda, masal veya destan dinlemeye hazırlanmış dinleyici tavrıyla eserle kendisi arasında zımni bir anlaşma hasıl olur[77]. Bu bakımdan hâkim bakış açısı yönteminin, yazar ile okuyucunun ortak değerlere sahip bulundukları toplumlarda geçerli olduğu söylenebilir. Çünkü, böyle bir anlatım yönteminin kullanılabilmesi için yazarın ileri sürdüğü görüş ve düşüncelerin okurlarınca benimseneceğine, paylaşılacağına güvenmesi gerekir[78]. Hâkim bakış açısının hususiyetlerinden biri de, yazar-anlatıcıya, itibari âleme has sosyal hayatın geniş bir bölümünü ifade edebilme gücü verebilmesi yanında, insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları anlatma imkânı sağlamasıdır[79]. Bu tekniğin hâkim olduğu eserler, soluklu anlatımla şekillenirler ve zaman, mekân, şahıs kadrosu itibariyla hacimlidirler[80].
Şimdi bütün bu söylediklerimizin ışığında Fahrî'nin eserinde kullanmış olduğu hâkim bakış açısı tekniğini gözden geçirelim.

Her şeyden önce hikâyenin, bütün İslam edebiyatlarında çok bilinen, pek çok kalem tarafından yazıya geçirilmiş bir efsaneyi anlattığını hatırlamalıyız. Kaynağını Fars edebiyatında bulan Husrev ile Şîrîn efsanesi, Nizâmî tarafından planlı bir hikâye şeklini almış, daha sonra hem Fars edebiyatında hem de Türk edebiyatında birçok kez yeniden işlenmiştir. Konunun beşerî aşkı terennüm etmede sağladığı imkânlar,

---

[77] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 89.
[78] Hasan Boynukara, **a.g.e.,** s. 92-93.
[79] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 90.
[80] Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 51

şöhretinin müstakil eserlerden taşıp aşk üzerine söylenen hemen her söze damlamasına sebep olmuştur. Bütün bunlar Fahrî'nin eserinin, hâkim bakış açısıyla kaleme alnan eserlerde bulunması gereken yazar ve okuyucu arasındaki ortak kodlara sahip olma vasfını taşıdığının bir delili sayılabilir.

Hâkim bakış açısı tekniğiyle yazılan eserlerin mekân, şahıs ve zaman kadrosu itibarıyla hacimli olduğunu belirtmiştik. Gerçekten de 4683 beyit süren Fahrî'nin eseri, bu unsurlar bakımından Nizâmî ve Şeyhî kadar zengin değildir. Okuyucu, asıl kahramanlar pozisyonunda olan Husrev ve Şîrîn dışında pek çok kahraman tanımakta, mekânın çeşitlilik arz ettiğini görmekte, insanların doğduğu ve öldüğü geniş bir zaman diliminin kronolojik akışına şahit olmaktadır.

Peki bu nakil kim tarafından yapılmaktadır? Gerçekten bütün bunları nakleden yazarın bizzat kendisi midir? Yoksa kendisine seçtiği bir sözcü mü bu işi üstlenmektedir?

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde vaka, ilk görüşte zannedildiği gibi yazar tarafından nakledilmez. Yazarın vücut verdiği itibari bir varlık anlatma işini üzerine alır. Onun vaka ve vaka kahramanları ile her nevi alakası şüphesiz yazar tarafından tayin edilir[81]. Bu hususu dikkate alarak "hâkim bakış açısı"ndan hareketle yazılmış eserlerdeki anlatıcıya "yazar- anlatıcı" adını verebiliriz[82].

Aşağıdaki beyitler hikâyeye giriş beytidir.

Eyitdi ol söz eyden bilge üstāḏ
Ki dutmışdı çoḳ eski dāsitān yāḏ (278)

Söz eyden ḳoca bilen pārsī̄ dil
'Acem şāhı sözin şöyle didi bil (606)

Daha bu ilk beyitde, yazarın eserinde naklettiği şeyleri "bilge üstāḏ" sözleriyle karşılayabileceğimiz bir râvîden duyduğunu ve bu duydukların itibari bir anlatıcı kullanarak bize naklettiğini görmekteyiz. Bu haliyle itibari anlatıcı asıl

[81] Şerif Aktaş, **a.g.m.**, s. 94.
[82] Şerif Aktaş, **a.g.e**., s. 89.

râvînin, itibari eserdeki sözcüsü konumundadır. Bu sözcü, müphem varlığıyla özetlemeler ve değerlendirmelerle hikâyeyi yürütecektir. Fakat anlatıcı yeri geldikçe hikâyeyi duyduğu râvîden söz açmayı, onu değişik isimler altında hatırlamayı ihmal etmez;

Söz eyden ḳoca bilen pārsī dil
‘Acem şāhı sözin şöyle didi bil (606)

Çü Şāvūr (u) Şīrīn ḳıṣṣasını dün
İşitdüñ diñle bir ḫoş ḳıṣṣa bugün (2915)

Söz eydici ḥikāyet şöyle ḳıldı
Ki Ḫusrev begligi andan yıḳıldı (4586)

Anlatıcı, hâkim bakış açısının sağladığı perspektifle Sâsânî hükümdarı Hürmüz’ün varlığından haberdardır. Onun hayatı ve karakteri hakkında ayrıntılı bilgilere sahiptir. Fakat bu bilgilerden sadece istediklerini okuyucuyla paylaşmaktadır. Anlatıcı, Hürmüz’ün cömert, iyiliksever, zengin, ama çocuğu olmayan bir kimse olduğu bilgisini aktarmasına rağmen, geçmişiyle ilgili ayrıntı vermek lüzumunu hissetmez.

Anlatıcı, kahramanların sadece geçmişleri hakkında bilgilere sahip değildir; o, Husrev’in rüyasında gördüğü şeyleri de bütün teferruatıyla anlatabilecek durumdadır.

Düşinde ceddin ol rūşen-revānı
Görürdi rūşen ol Nūşīnrevānı

Ki eydürdi aña iy cānum oġul
Yavuz ḳılma atañ işine göñül

Eger gitdiyse nesneñ sevgülü dört
Saña muştılaram dört nesne al yort

Çü Ḫusrev uyḳusından örü durdı
Çalab ḳulluġına yine yüz urdı

Dün ü gün dilde sözin gizler-idi
Dede gösterdügini gözler-idi (387-401)

Anlatıcı vakayı naklederken zaman zaman araya girmekten, mesajı dıştan desteklemekten kaçınmaz. Mesnevinin pek çok yerinde bu tür müdahalelerine tesadüf ettiğimiz anlatıcı, naklettiği vakanın, mekânın ve şahsın mahiyetine göre konuşur, öğütler verir, yorumlar yapar. Hikmet ifadelerini bir tebliğ anlayışıyla aktarır. Örneğin, Husrev'in babası Hürmüz'ün en güvendiği komutanı olan Behrâm, Hürmüz'e isyan bayrağı açar. Bu olay, anlatıcıya, doğruluk, vefa, iyilik, emanet, namus gibi kavramlar üzerine konuşmak için kaçınlmaz bir firsat yaratmıştır. Okuyucu, 612. beyitten 633. beyte kadar, anlatıcıyı kürsüden dinliyormuş hissine kapılır.

Bu tavır, modern anlatı türlerinde, fiktif yapıyı zedeleyici bir tavır olarak değerlendirilmektedir. Lâkin, *Husrev ile Şîrîn* gibi mesnevilerin, geleneğin ve zamanın sanat görüşü icabı, didaktik endişelerle yazıldığını gözden uzak tutmamalıyız. Bu tip eserlerde okuyucu, muhayyel bir öğrenci gibi düşünülmekte, eserin bütünlüğünün taşıdığı mesajdan ayrı olarak, yeri geldikçe tali mesajlar tebliğ edilmeye çalışılmaktadır. Esasen burada vaka, anlatıcı için, tür gibi, söylemek istediğini söyleyebileceği bir araç hükmündedir.

Mesnevide, anlatıcı, sabit bir noktada durmaz. O, hâkim bakış açısını kaybetmeden, olaylara değişik noktalardan bakar. Husrev'in dünyaya gelişi, çocukluğu ve rüyasında dedesini görmesi ve Şîrîn'den haberdar olması hadiselerini nakleden anlatıcı, daha sonra Şîrîn hakkında malumat vermeye başlar:

İki afsūncı ḳılmış iki gözin
Yavuz gözden meger saḳlaya özin (410)

Tuṭağında gülişinüñ ṭuzı var
Degül şīrīn ṭuz anuñdur şeker-bār (411)

Fahrî eserinde tek bir bakış açısı uygulamasının sağlayacağı monotonluğu kırmak için diyaloglardan ve mektuplardan da faydalanmıştır. Bu kısımlarda hâkim

bakış açısı yerini, kahraman anlatıcının bakış açısına bırakır. Yani anlatıcı, itibari metinde yer verdiği kahramanlardan birini kendine sözcü seçer. Bu durumda anlatıcı, söz konusu kahramanın müşahede kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi seviyesi ile sınırlıdır.

1.5.3.2. Konular Arasında Geçişte Kullanılan İfadeler (Formeller)

İncelememiz esnasında dikkatimizi çeken bir husus da şairin bir konuya girerken veya bir konudan diğerine geçerken kullandığı bazı beyitlerdir. Vakanın seyrini herhangi bir şekilde değiştirmeyen ve bu yüzden doldurma ifadelermiş gibi görünen bu beyitlerin asıl fonksiyonu, şairin, sözü fazla uzatmadan ve önemsiz gördüğü bölümleri atlayarak konuyu istediği noktaya getirmesini sağlamaktdır. Halk edebiyatında da bunların paraleli olan tahkiye unsurları vardır. Formel adı verilen bu unsurlar "Masalların bünyesinde bulunan belirli vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadeler[83]" olarak tarif edilmişlerdir. Formeller, masalların yanında halk hikâyelerinde de kullanılmışlardır. Halk hikâyelerinde bu kalıp ifadelerin kullanımı ile ilgili olarak dikkati çeken bir husus vardır. O da hikâyecinin formelleri "vakanın başlangıcı, bitişi veya düz yazıdan türküye geçiş aşamasında kullanması geleneğinidir[84]". Görülüyor ki, halk edebiyatı terimlerinden formelin tanımı *Husrev u Şirin*'de bulunan aşağıda zikredeceğimiz beyitleri de büyük ölçüde kapsayacak niteliktedir. Bu iki kavram arasındaki tek farklılık halk edebiyatı terminolojisinde formel terimi ile klişe ifadelerin kastediliyor olmasıdır. Genellikle mesnevilerde karşımıza çıkan bu türden beyitleri, şüphe kaydıyla da olsa, formel kelimesi ile tanımlamak, şimdilik yerinde olacaktır.

Husrev u Şirin'de iki çeşit formel karşımıza çıkmaktadır:

a. **Giriş formelleri**: Bu formeller bir vakalar zinciri olarak tanımlayabileceğimiz hikâyede, vakanın birinin bitip diğerinin başladığı yerleri belirleyen tahkiye unsurlarıdır. Yani zincirin halkalarının bağlantı yerleridir.

---

[83] Mehmet Özçelik, "Afyonkarahisar Masallarının Formel Yapısı", **Erciyes**, Sayı 127, Ocak 1996, s. 25-32.
[84] İlhan Başgöz, **Folklor Yazıları**, İstanbul, Adam Yay., 1986, s. 40.

Aşağıdaki beyitle okuyucuya Husrev ile Şîrîn'in en kısa zamanda karşılaşacaklarının sinyali verilir.

Ṭuṭağından şeker ṣuda üzerdi
Ḳonuġa virmege şerbet düzerdi (605)

Gençlikten bahseden aşağıdaki beyitler yeni bir konuya giriş mahiyetindedir.

Zihi ẖōşdur bu dirlik nevbaḥārı
Zihī yigdür yigitlik rūzigārı

Ne dirlik gibi dünyāda sağış var
Ne yigitlik günince yay u ḳış var (824-825. beyitler)

b. Geçiş formelleri: Bu formeller aynı vaka içerisinde bulunan şahıs veya durum değişikliklerini ifade etmekte kullanılır.

Şîrîn, Husrev'e olan aşkını itiraf ettikten sonra aşağıdaki beyitle sözü Şāvūr'a bırakır.

Çü didüm ben ḳulaġuña bugün rāz
Eger sen ḳıṣṣa bilürseñ ḳıl āġāz (564)

Husrev'in dayısı Bendû, Behrâm'ın elinden kurtulur ve Husrev'in sadık adamı Mûsıl ile karşılaşır. Aşağıdaki beyitlerle bu karşılaşma olayından Husrev'in durumunu anlatan bölüme geçiş yapılır.

Bular Mūsīl-ile durdılar anda
Ḳamunuñ gözleri şāh-ı cihānda

Bu yaña Ḫusrev-i Pervīz ḳaça
Giderdi gözleri ḳan yaşı saça (1343-1344)

1.5.3.3. Şahıs Kadrosu

İtibari eserde nakledilen veya değişik şekillerde ifade edilen vakanın zuhuru için gerekli insan ve insan hüviyeti verilmiş diğer varlıklar ve kavramlar, şahıs kadrosunu oluştururlar. Zira vakaya iştirak eden insan dışındaki varlık ve kavramlar, metinde, yüklendikleri fonksiyon bakımından, şahıs karakteriyle karşımıza çıkarlar. Bunlarda şahıslandırmanın kazandırdığı vasıflar diğer hususiyetlerden daha önde gelir, hatta onlardan bazılarını unutturacak derecede arka plana iter. Hangi şekilde olursa olsun, şahıs kadrosunu teşkil eden fertler itibari âlemden ve bu âlem içinde yer alan diğer unsurlardan ayrı düşünülemez[85]. İtibari bir metinde şahıs kadrosunun itibari olması da tabiidir.

Anlatma esasına bağlı edebî türlerde şahıs kadrosunun tasnif ve tahlili değişik şekillerde[86] yapılabilmektedir. Biz Roland Bourneur ve Réal Quellet'in[87] ve bunlara bağlı olarak Şerif Aktaş'ın[88] yapmış oldukları tasnifi esas aldık. Bu tasnif şu başlıkları ihtiva eder:

a. Asıl Kahramanlar veya Birinci Derecedeki Kahramanlar
b. Hasım veya Karşı Güç (Antagoniste)
c. Arzu Edilen ve Korku Duyulan Nesne
d. Yönlendirici (Destinateur)
e. Alıcı
f. Yardımcı Kahraman (Adjuvant)
g. Dekoratif Unsur Durumundaki Kahramanlar

Fakat yeri geldikçe şahıslar hakkında E.M. Forster'in düz ve yuvarlak karakter ayrımını belirtmeyi de uygun bulduk. Forster'e göre roman karakterleri "düz" (flat) ve "yuvarlak" (round) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Düz karakterler XVII. yüzyılda insan mizacındaki hâkim unsurları temsil eden tipler ve karikatürler olarak tanımlanmışlardır. En saf şeklinde düz bir karakter, tek bir fikrin ve niteliğin

---

[85] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 133-134.
[86] Ramazan Çiftlikçi, "Türk Romanında Tip ve Karakter Problemi," **Yedi İklim Dergisi**, S.123, Haziran 2000, s. 42-43.
[87] Roland Bourneur, Réal Quellet, **Roman Dünyası ve İncelenmesi,** Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1989, s. 150-163.
[88] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s.137-139.

sembolüdür. Eğer düz karakterler, birden fazla nitelik veya unsura sahip olmaya başlarlarsa, yuvarlak karakterler olmaya da başlarlar[89]. Yine Forster'e göre düz karakterler romanda görünür görünmez tanınırlar. Bu tanıma, aklın gözünden ziyade, özel bir ismi hemen farkeden duygunun gözüyle olur. Düz karakterler, yazarın söylemek istediğini tek bir darbede ifade edebilmesini kolaylaştıran unsurlardır ve tekrar takdim edilmeleri gerektiğinden, geliştirilmeleri gerekmediğinden, el altında hazır bulunduklarından ve kendi atmosferlerini beraberlerinde taşıdıklarından, romancı için çok faydalıdırlar[90]. Forster, düz karakterleri romancı için bir ihtiyaç olarak[91] tespit ettikten sonra bunların trajik rolleri üstlenemeyeceklerini söyler[92]. Yuvarlak karakteri ise, okuyucuyu, inandırıcı bir şekilde şaşırtabilen karakter olarak tanımlar[93]. Forster bu izahlarında roman kahramanları için "karakter" kelimesini kullanmıştır. Basit yapılı ve tek bir cümlede özetlenebilenleri "düz karakter" (tip) kelimesiyle karşılamıştır. Karmaşık yapıdakileri ise "yuvarlak" kelimesiyle adlandırmıştır[94]. Burada "düz" (flat) terimi yerine "yalınkat", "yuvarlak" (round) terimi yerine de "çok yönlü"[95] terimlerinin kullanılabildiğini hatırlatalım.

Fahrî'nin eserinde mesneviye ismini veren kahramanlar, yani Husrev ve Şîrîn asıl kahramanlar durumundadır. Diğer bütün kahramanlar vakanın zuhuruna hizmet ederler. Bunlar iki genç arasındaki hissi münasebete hizmet eden veya engel olmaya çalışan kişiler olarak vakaya dâhil olurlar. Vakaya katıldıkları anda kısaca tasvir edilirler. Hiç tasvir edilmeyen, sadece dekoratif olarak kurguya dahil olan kişiler ya da kişi özelliği verilmiş hayvanlar ve bitkiler de vardır.

Mesnevide şahısların fiziki özellikleri klişe ifadelerle, klasik edebiyatın mazmunları ile yapılır. Vakanın zuhuruna hizmet eden asıl kahramanlar dışındaki kişilikler, genellikle ayrıntılı olarak tasvir edilmezler. Bunların psikolojik durumlarını izah eden söyleyişlere de yer verilmez. Bu katagoriye giren kişiliklerin -

---

[89] Philip Stevick, **Roman Teorisi** Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Eğitim Fak. Yay., 1988, s. 172.
[90] **A.e**., s. 173.
[91] **A.e**., s. 174.
[92] **A.e**., s. 175.
[93] **A.e.**, s. 178.
[94] Ramazan Çiftlikçi, **a.g.m**., s. 44.
[95] Rene Wellek, Austin Varren, **a.g.e.**, s. 195.

Behrâm gibi- zaman zaman yuvarlaklaşma eğilimi gösterdikleri de görülür.

a. Asıl Kahramanlar veya Birinci Derecedeki Kahramanlar

Her çatışma, oyunu idare eden biri tarafından tahrik edilir. Bu, Souriau'nun tematik güç olarak adlandırdığı vakaya ilk dramatik hamleyi veren şahıstır[96]. Bu baş kahramana bağlı aksiyon, arzuya, ihtiyaca ya da aksine korkuya bağlı olarak ortaya çıkar[97]. Bu asıl kahraman, yapıyı oluşturan bütün unsurların merkezi olmakla, okuyucunun en çok ilgi duyduğu, sevinç ve kederlerini paylaştığı, ahlaki ve felsefi tutumunu benimseyip veya reddettiği, yerine göre öykündüğü, yerine göre özdeşleştiği[98] bir karakterdir.

Fahrî'nin eserinde tematik güç Husrev'dir. Aksiyon bütün hareketini ondan alır. Anlatıcı tahkiyenin diğer unsurlarını Husrev'i merkez alarak yerleştirir.

Husrev-i Perviz:

Husrev İran'ın Sâsânîyan tabakasından meşhur bir hükümdardır. Husrev hakkındaki en geniş ve ayrıntılı bilgiyi *Taberi Tarihi* vermektedir. Bu eserde, Husrev'in meşhur Nûşinrevân'ın torunu, Hürmüz'ün de oğlu olduğu kayıtlıdır[99]. Miladi 589 senesinde tahta çıkmış ve otuz sene hükümdarlık yapmıştır. Bu hükümdarlığı sırasında Behrâm ile savaşmış, Rum Kayser'inin yardımıyla onu yenmiştir. Taberi, Husrev'in, Fars hükümdarlarının en gaddarı ve en ince düşüneni olduğunu, bu yüzden, talihin de yardımıyla, zafer kazanmak ve hazine toplamak hususunda ona denk bir hükümdar bulunmadığını söylemektedir.

Tarihî kaynaklarda bu şekilde yer alan Husrev hakkında edebî metinler, daha güzel ve yumuşak ifadeler kullanmışlardır. Fahrî, mesnevide Husrev'i çok küçük yaşlardan itibaren hocası Büzürgümîd'den kapsamlı bir eğitim almış, yakışıklı, uzun boylu bir genç olarak tarif etmektedir. Bulunduğu ortamlarda güzel ve farklı sözler söyleyebilecek kadar edebî meselelerden haberdardır. Karun'un hazinelerini yere

---

[96] Şerif, Aktaş, **a.g.e**., s. 138.
[97] Roland Bourneur, Real Quellet, **a.g.e**., s. 153.
[98] Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 84.
[99] Taberi, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, Çev. Zeki Kadiri Ugan-Ahmet Temir, C.III, 3.bs., İstanbul, MEB. Yay., 1991, s.1175.

geçirecek kadar cömerttir.

Yüzi aydınıraḳ şems ü ḳamerden
Şeker gibi gülişi yig şekerden

Gül-idi tāze şehlik budağından
Ḳızıl ya‘ḳut idi devlet ṭağından

Yüzi güneşleyin virürdi tābı
Yiñerdi görki gökde māhtābı (285-287)

Getürdi Hürmüz aña bilge üstād
Ki żayi‘ olmaya ol serv-i āzād

Bu söze geçmedi ay çoḳ h̲üd̲āvend
Ki oldı ‘ilm ü ḥikmetde hünermend (292-293)

Husrev ilim tahsilini bitirdikten sonra savaş aletlerini kullanmayı da öğrenir. Bu aletleri öyle ustalıkla kullanır ki Husrev'in hünerlerini ve gücünü görenler söğüt yaprağı gibi titrer.

Dutardı erkek aṣlan-ıla pençe
Zebūn olurdu ursa bir tabanca

Ḳılıç ṣalsa direk iki biçerdi
Oḳı on ḳat demür saçdan geçerdi

Şeşerdi oḳ-ıla ḳıldan girih bir
Sökerdi süñ-ile ṭondan zirih bir

Ki on yay barmaġ ucıyla çekerdi
Anuñ yasını güciyle çekerdi (298-301)

Ancak bir süre sonra bunlardan sıkılarak, kurduğu meclislerde yiyip içip eğlenmekle meşgul olur.

İşidüp erġanūnı cūş iderdi
Süciler erġuvānı nūş iderdi

Piyāleyi süciden güldürürdi
Cihānı nūş üniyle ṭoldururdı (336-337)

Husrev aynı zamanda maddi zevk ve sefasına düşkün, her istediği şeyi elde etmek isteyen ve elde eden, aşkı sadece kendi yaşama isteğinin ifadesi olarak tanıyan biridir. Şîrîn'i bırakıp Şeker isimli bir kadının peşinden gitmesi, kimsenin elde edemediği bu güzeli elde etmeyi başarması düşüncemizi tasdik eder niteliktedir.

Biri didi ki lāyıḳ şāha dil-ber
Sipāhān'da bilürven adı Şekker

Şeker andan görür yüz dürlü bī-dāḏ
Ḫuzistān'a ḳılur efġān u feryāḏ

Bir endīşeyle bir yıl ṣabr ḳıldı
Bu ḥāli kimse ne sizdi ne bildi

Çü geçdi yıl yola sürdi çeri ol
Sipāhān'dan yaña dutdı yigin yol (3575-3588)

Kendisine nikahsız teslim olmayacağını söyleyen Şîrîn için Şâvûr'a yaptığı sevgiliyi kötüleyen konuşma onun kadına bakış açısını yansıtması bakımından önemlidir.

Ki gördüñ mi ne itdi baña ol yār
Ne itdi ol göñül alıcı dil-dār

Ne utanmazlıġ itdi ol vefāsuz
Çü 'avratdur ḳanı ud u ḳanı yüz

Ne ol ḳatı sovuḳdan ḳızdı özi
Ki yumşatdı birezcük ḳatı sözi (3991-3992)

Fahrî, Husrev'i sadece Şîrîn'le olan aşkı bağlamında ele almamış, aşkın yanında Husrev'in siyasi mücadelelerini de işlemiştir. Husrev'in özellikle Behrâm-ı Çûbîn ile mücadelesi ve Rum ülkesindeki maceraları bize onun iktidar hırsı hakkında da bilgi verir. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, hikâye birinci planda ve geniş ölçüyle aşk macerasını anlatmakla beraber, ikinci planda siyasî hadiseler ve mücadelelere de temas etmekte ve bu iki cephe arasında alakalar kurarak ve bunları birbirine bağlayarak Husrev'in hayatını ve maceralarını bir bütün olarak ortaya koymaktadır.

Husrev'in siyasi olaylardaki tavrı da eserin dikkat çekici özelliklerinden biridir. Kendini tahttan indirmek isteyen Behrâm ile hemen savaşmak istemez. Barış yanlısıdır. Konuşarak düşmanını ikna etmeye çalışır.

Dirisem çaġurup Behrām-ı şūma
Ki andan kimse yoḳ kim eylük uma

Biraz ẖōş söz bize olmaġ-içün rām
Meger ḳoya savaşı duta ārām

Aña yüz gösterürsem barışıḳdan
H̱aber virürsem aña ḳarışıḳdan

Yig ola barışup ḳılursa ṭapu
Yüce ola anuñla işbu ḳapu (963-966)

Husrev'in askerlerine söylediği şu sözler topluma bakış açısını yansıtması açısından önemlidir.

Ne ḳan döküñ ne dutuñ kimseye kīn
Yavuzlıḳ beklemeñ beglik ḳamu dīn

Eger iñlerse sizden kimsene zār
Olurısa bir kişi sizden āzār

Olısar yiri ol güç idenüñ dār
Hemān ol dünyede yiri yanar nār

Ḳamuñuz pādişāh siz gencüñüze
Kimesne ortaḳ olmaz rencüñüze

Yiñ ü virüñ dutınuñ yār u hem iş
Eger var-ısa sizden kimse dervīş

Gelüben ol seḥer-gāh yisün ol aş
Ḳomayam kimse gözin kim ola yaş

Ola kim bulına bir āferīn dir
Dürişem kim ʿimāret ola bu yir (2346-2353)

Husrev'in ölüm şekli mesnevinin en trajik yanlarından biridir. Husrev Meryem'den olan oğlu Şîrûye'den dertlidir. Şîrûye, babasının başarılarla dolu hükümdarlık döneminden sonra bir süre yönetimden çekilmesini fırsat bilerek, tahtı ele geçirmiş, babasını da Şîrîn ile birlikte hapsettirmiştir. Husrev, oğlu Şîrûye tarafından bulunan yoksul, kaba, garip, kimsenin tanımadığı bir kişi tarafından bir kese altın karşılığında (4489-4500.beyitler) bir gece vakti Şîrîn'in kollarında hançerlenerek öldürülmüştür.

Şehüñ yaṣduġına çün geldi ol şūm
Elinde ḫançeri vü tīz yanar mūm

Şehüñ baġrını yırtup şemʿi derḥāl
Söyündürdi vefāsuz diyü ḳattāl

Şu resme urdı şāhuñ baġrına tīġ
Döküldi ḳan döker gibi suyı mīġ

Ṭolu aydan çü bir güneş ayırdı
Ne yandı içi ne göñli ḳayurdı

Bacadan çıḳdı şeyṭān gibi bitdi
Dirīġā şehriyāruñ yüki yitdi

Melik ḫoş uyḳuda gögsi yarılmış
Cihānuñ taḫtı u baḫtından yarılmış

Gözin açmış özini küşte görmiş
Zamāne baġrınuñ ḳanını ṣormış

Döşek ḳanından olmış-ıdı ṭūfān
Ṣuṣamaḳdan teninde ḳurumış ḳan

Göñülde didi yārı uyarayın
Güzel Şīrīn nigārı uyarayın

Baña vire bir içüm ṣu meger ol
Yine fikritdi didi eger ol

Uyanup görür-ise ḥālümi zār
Fiġān ide cihāndan ola bī-zār

Delim gice ol uyḳu görmeyüpdür
Ferāġat döşegine girmeyüpdür

Pes ol yigdür ki bu iş ola gizlü
Ben ölem uyıya ol ala gözlü (4502-4514)

Şîrîn:

Bir Sâsânî hükümdarı olan Husrev hakkında ayrıntılı bilgi veren kaynaklar, İran aristokrasisine mensubiyeti tartışmalı olan Şîrîn için çok az ve birbiriyle çelişen kayıtlar içermektedirler. Şîrîn'den ilk defa bahseden *Taberi Tarihi*, onun bir cariye olduğuna işaret eder.

Bu konuda farklı bir rivayetler de nakledilmiştir. Buna göre Husrev, şehzadeyken devam ettiği İran asilzadelerinden birinin evinde Şîrîn ile karşılaşır, aralarında doğan aşkı anlayan ev sahibi, görüşmelerini yasaklar. Fakat bir gün Şîrîn'in parmağında Husrev'in hediye ettiği yüzüğü görünce , öfkelenerek, onun Fırat Nehri'ne atılmasını emreder. Şîrîn, kendisini nehre atacak adama yalvarır, kurtulur ve bir manastıra sığınır. Bu olaydan uzun bir zaman sonra oradan geçen Husrev, Şîrîn'in parmağındaki yüzüğü bir askerle ona göndermesi üzerine Şîrîn'i hatırlar ve onun saraylı bir hanım gibi yetiştirilmesini sağlayarak ülkesine götürür[100].

Şîrîn'in Ermeni olabileceğini düşündüren ipuçlarını ilk kez ortaya atan Firdevsi'dir. *Şehnâme*'de, Şîrîn'in Ermeni hükümdarı Mihîn Bânû'nun kardeşinin kızı olduğu ve Husrev'inde Azerbeycan'a kaçtığı sırada onu görüp sevdiği kayıtlıdır.[101] Bu konuyla ilgili Nizâmî de Husrev ile Şîrîn'in hikâyesinin kendinden önce de bilindiğini, bunun bir müsveddesinin Berda'da bulunduğunu söylemiş, kendisinin de eserini Berdalı yaşlılardan dinleyerek kaleme aldığını kaydetmiştir[102].

Şîrîn, çalışmamıza konu olan metinde, metnin merkezindedir. Husrev ve Ferhâd'ın tüm çabaları ona kavuşmak içindir.

Şîrîn, Mihîn Bânû'nun kardeşinin kızıdır. Fahrî'ye göre Şîrîn güzel yüzlü, servi boylu, şeker dudaklı, güzelliği ile tabiatta güzel olarak nitelendirilen birçok varlığı kıskandıracak, eşi benzeri olmayan bir kızdır.

İki afsūncı ḳılmış iki gözin
Yavuz gözden meger saḳlaya özin

---

[100] Orhan Kemal Tavukçu, "Ahmed-i Rıdvan-Husrev ü Şirin (İnceleme-Metin)", Erzurum, Atatürk Ü., Basılmamış Doktora Tezi, 1991, s.180.

[101] M.E Resulzade, **a.g.e.**, s. 190.

[102] Nizâmî, **a.g.e.**, s. 33.

Ṭuṭaġında gülişinüñ ṭuzı var
Degül şīrīn ṭuz anuñdur şeker-bār

Ṣanasın burnı gümişden ḳılıçdı
Ki ḳızıl elmayı ol iki biçdi

Anuñ şem'inde yüz pervāne gördüm
Yüzine ḳarşu yüz dīvāne gördüm

Ṣabā ol saçı yüzden gice gündüz
Kime ḳaḳum ṣatar u kime ḳunduz

Müvekkel ḳıldı her baḳışa yüz nāz
Eñek ayva ṣanasın yüz yiñi yaz (410-415)

Şîrîn, çevresinde bulunan kızlarla birlikte yiyip içip eğlenir, işret edip, ava çıkar.

Ulular ḳızlarında ḳapusında
Durur yetmiş güzeller ṭapusında

Göñül aldayıcı ḳamusı cāndur
Ḳamusı gül-ruẖ u şīrīn-zebāndur

Ḳamusı şāḏ olup yirler içerler
Ṭolu ay bigi menziller geçerler

Gehī ay ẖırmanına müşḳ içerler
Gehī gül ẖırmanında ṣu içerler

Birinüñ burḳa'ı yoḳdur yüzinde
Birinüñ 'aybı hīç yoḳdur özinde

Güzelliḳde ḳamunuñ işleri yoḳ
Yimek içmekden artuḳ işleri yoḳ (427-432)

Şîrîn iffetine düşkün bir kızdır. Husrev ile evlenmeden birlikte olmamıştır.

Şeker dudaḳlu didi iy cihāndār
Bu yaramaz işi terk eyle zinhār

Ki şehlere revā olmaz yavuzlıḳ
Gerek her işlerinde ola uzlıḳ

Dek otur dökmegil yüzden suyumı
Murād ummaġıl añlarsañ yönümi

Ki bulmazsın bu işde hī̇ç maḳṣūd
Sen od olmışsın ben olayın ʻūd

Göñül sevgü yoġ-iken mihrübāndı
Eyü ẖulḳı görem cānda nihāndı

Çü geldi ʻışḳ nite ṭañmış olam
Gide azġunlıġum ẖoş añmış olam

Velī̇ özümle nerd oynamaḳ olmaz
Kişi öz ẖoşluġın isterse bulmaz (1634-1640)

Merhametlidir, Bîsütûn Dağ'ında kendisi için çalışan Ferhad'ı teselli etmesi ve ona süt götürmesi bu özelliğinin yansımasıdır.

Şeker leb getürürdi bir ḳadeḥ süt
Eline virdi kim ṣāḏī̇lıġa dut

Elinden aldı içdi ol yigit er
Ne diyem ṣanaduñ yir-idi şekker

Ola Şī̇rī̇n gibi sāḳī̇ semen sāḳ
Ne süt zehr-ise daẖı ola tiryāḳ

Çü Şīrīn sāḳī ola şöhre-i şehr
Ne süt nūş ola ger virür-ise zehr (3374-3377)

Şîrîn, iyi bir yöneticidir. Mihîn Bânû'nun ölümünden sonra ülkesini adaletle yönetir.

Çü Banu şahlığı Şīrīn'e degdi
Balıḳdan nūrı tā pervīne degdi

Vilāyet 'adli-y-ile ola hep şāḏ
Ḳamu zindāniyān oldılar āzāḏ

Żaʿīf erden götürdi ẓulm u cevri
Cihāndan gitdi ẓulm ü cevri derdi

Müsellem ḳıldı şehri vü obayı
Ki dünyādan severdi yig duʿāyı (2451-2454)

Husrev'i büyük bir aşkla sevmektedir. Onun ölümünden sonra Husrev'in tabutunun başına gider, yarasını öper, sonra da kendisini aynı yerden hançerleyerek öldürür.

Bilin bağladı Şīrīn-i şeker-rīz
Segirdüp girdi künbeḏ içine tīz

Ḳapusın künbeḏüñ bağladı andan
Eline deşne aldı durdı cāndan

Ciger-gāhını açdı şehriyāruñ
Hem öpdi bağrınūn ağzını yāruñ

Ne yirde gördiyse zaḫmını dil-ber
Hem anda urdı kendüzine ḫançer

Pes andan aldı şāhı ḳucağına
Ḳodı yüz yüze ḳulaḳ ḳulağına

Ḳatı çaġırdı zī kim ẖoş iş itdi
Duranlar cümle āvāzın işitdi

Ki cāna cān tene hem ten ulaşdı
Gönüldi cān u ten tenle ṭolaşdı (4566-4572)

b. Hasım veya Karşı Güç (Antagoniste)

Çatışmanın olabilmesi, aksiyonun sonuçlanabilmesi bakımından, microcosme denilen küçük âlemde tematik güç kahramanının hareketini engelleyen ve hasım denilen bir kahramanın ortaya çıkması gerekli görülür. Souriu'nun terminolojisinde bu tür kahramana karşı güç (le force opposante) denir[103].

Ferhâd:

Ferhâd hikâyenin önemli bir kahramanıdır. O, gerçek aşkın da sembolüdür. Ferhâd, Husrev'in Şîrîn'e duyduğu aşkın en büyük engelidir. Ferhâd'ın Şîrîn için yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Bu yüzden Husrev'in aşk sahnesindeki en büyük rakibidir. Ferhâd hakkında tarihî kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Verilen bilgiler daha çok onun fiziki özellikleri, cömertliği, güçlü oluşu ve Şîrîn'in aşkıyla düştüğü durumu ortaya koymaktadır.

Ferhâd hakkında karşımıza çıkan ilk beyit onun ustalığı ve bilgisi üzerinedir. Şâvûr Çin'de onunla aynı hocadan ders aldıklarını söyleyerek Ferhâd'ı okuyucuya biraz daha tanıtır.

Didi vardur bulurvan bir key üstāḏ
Yigitdür bilüsi çoḳ adı Ferhāḏ

Külüngine çü vire ṣan'ata baş
Yiri balıġa ḳuş gibi yaza fāş

[103] Roland Bourneur, Réal Quellet, **a.g.e.**, s. 153.

Düzicek hendese ʻibret saçar ol
Micesti bilür Iḳlīdīs açar ol

Ḳızıl gül bitüre ṣanʻatla yaza
Demürle ṭaşa Çīn naḳşını yaza

Bu üstāḏ-ıla bite işüñ āsān
Dikenden gül çıḳa iy eylüge kā[n]

Her iş üstāḏsuz olur ṣārp düş-vār
Öñ üstāḏ u ṣoñucı iş bāzār

Kişi mūmdan yüzün eyler olur çoḳ
Velī altun yüzüge ṭaḳatı yoḳ

Eger fermān virürseñ ḳuluñ olam
Eligdürem anı ḳandasa bulam

Ki Çīnde biz ikiydük ġamdan āzāḏ
Biz ikimüzi ögretdi bir üstāḏ

Çü pīşe sırrına ser-tā-ser irdi
Külünk aldı ḳalem uş baña virdi

Külüng-ile elin öper ḳamu Rūm
Külüng-ile ḳılur ḳatı ṭaşı mūm (2948-2958)

Ferhad sanatkârlığının yanı sıra ve görenleri hayrete düşürecek kadar da güçlüdür.

Ṭaġa beñzerdi muṭlaḳ ol kesen ṭaġ
Gören kişide ḳalmadı öd ü yaġ

Ṣanaduñ pīlidi bili vü boyı
İki pīlden gür-idi hāy u hūyı (2963-2964)

Şîrîn ile karşılaşan Ferhâd'ın aklı başından gider ve onun söylediklerini duymaz, ona cevap veremez. Şîrîn'in huzurundan ayrılınca ne yapacağını oradakilere sorar.

İşidürdi sözi vü söylemezdi
Nedür maḳṣūdını fehm eylemezdi

Unıtdı kim cevāb eyde sözine
Ḳodı barmaḳ buñalmaḳdan gözine

Külüngin getürüp çıḳdı vü gitdi
Göñül sevgüye miskīn vaḳf itdi

Ḫaber ṣordı duranlara kesen ṭaġ
Ki esrükven ḳaçan esrük olur ṣaġ

Nedür buyruġı bilmezven eyidüñ
Sözini iki ḳılmazvan eyidüñ

Yaḳınlar aña ḳıldılar rivāyet
Ki Şīrīn nicesi ḳıldı ḥikāyet

Çü ol endīşeyi Ferhāḏ bildi
Gözinden buyruġına yir ḳıldı (2989-2995)

Ferhâd ile ikinci karşılaşmamızda onun görevini tamamladığını, sütü kasra getirdiğini ve bir de havuz yaptığını öğreniriz. Şîrîn'in, emeğine karşılık olarak verdiği mücevherleri alır ve sevgilinin ayaklarının altına serer. Artık o, gözü aşktan başka bir şeyi görmeyen bir âşıktır.

Evet ādem işinden olur ıraḳ
Südüñ ırmaġı ḥavż u ḥūr-i uçmaḳ (3010)

Aña alḳışa Ferhāḏ aġız açdı
Elinden aldı ayaġına saçdı (3020)

Aşkı Ferhâd'ı hem fiziksel hem de ruhsal anlamda çok değiştirir.

Batupdı balçıġa göñli ayaġı
Odından göñlinüñ hep sızdı yaġı

Dilinde iş işinde ḳılmamış su
Teninden güç gözinden girmiş uyḳu

Yürürdi dīv gibi ādemden ayru
Düşe dura nite durursa ṣayru

Gidüpdi ṭaġ [u] yazıda ḳarārı
Düşüp andan ṭaġa yazıya zārı

Boyı gül budaġı gibi egilmiş
Ṭonını gül gibi yüz pāre ḳılmış

Buñalmış yolda diken ḳoparurdı
Ayaḳdan mīḫ yürürken ḳabarurdı

Ne diken ṭonumı yırta dir-idi
Ne ḳılıçdan başı ḳaydın yir-idi

Iraḳlıḳdan bir uġurdan delürdi
Gidüp ṣabrı vü şeyd̠alıḳ belürdi (3025-3032)

Şîrîn'e olan aşkı Ferhâd'a tatlıyı acı etmiştir. Hayatta teselli verecek kimsesi olmadığı için vahşi hayvanlarla dertlerini paylaşmaktadır.

Anuñ göñlini Şīrīn şöyle almış
Arada küllī Ferhād̠ adı ḳalmış

Ne ḳayġusından ayrılubilürdi
Ne bir ḥāl añladur bulurdı

Ger işiginde anuñ toz ḳopardı
Gözine anı sürme-y-çün ḳapardı

Veger öñinde bir dip ot göreydi
Gerek öpeydi gözine süreydi

Eger ḳılaydı bir kez adını yāḏ
Öperdi ʿışḳına yüz kez yiri şāḏ

Çü baḳsa görse ḳaṣrı çevre yanın
Ṭonı yirine yırtar-ıdı cānı

Yavuḳ gibi ḳaçardı her yaña zār
Aña ayruḳ olaydı mūnis ü yār

Tosun vaḥşī gibi ürkerdi her-dem
Yābān ḥayvān-ıla olmışdı maḥrem

Bir duzaḳda bulunan cān-verden
Dirilmiş ḳurd u dilkü şīr-i nerden

Ṭolu bir yazı araya alupdı
Bu dürlü cān-ver içre ḳalupdı

Süpürürdi yolın yirin yatağın
Birisini yalardı bir ayağın

Gehī yağmur çala ḳoldaş olurdı
Gehī ḳulanla yoldaş olurdı

Gehī ṣığın-ıla oyın ḳurardı
Gehī aṣlanuñ arḳasın ṭarardı

Geyikle gündüzin ṣoḥbet ḳılurdı
Gice ḳatına yağmurca gelürdi (3044-3057)

Ferhâd'ın aşktan kendinden geçmesi ve yaşadıkları eserde şöyle anlatılır.

Ki Şīrīn acısından şimdi Ferhāḏ
Cihāna dāsitāndur iş ü feryāḏ

Anuñ başını bir sevdā dutupdur
Ki ol sevdāyla yābāna yatupdur

Nigār-ı ḫūb sevdāsına meftūn
Gezer yalın ayaġ u baş dün [ü] gün

Bu göñlüm dir ki Şīrīn'üñ evidür
Bu söz-ile üni yavlaḳ ḳavīdür

Ne azdan ṣaḳınur özin ne çoḳdan
Ne ḳılıçdan uġınur ol ne oḳdan (3083-3087)

Metinde, Şîrîn'e olan aşkıyla ve bu aşkın verdiği korkusuzlukla ön plana çıkan Ferhâd'ın bir başka özelliği de fakir olmasıdır.

Yaña bir va'de Şīrīn virmedi yār
Geçer açlıġ-ıla günlerüm zār (3127)

Ferhâd paraya pula aşkını satmayacak kadar sadık bir âşıktır.

Çü altuna ḳonuḳ egmedi gözi
Güher gencini saçdı Ḫusrev özi (3146)

Mesnevinin en acıklı sahnelerinden biri de Şîrîn'in ölüm haberini alan Ferhâd'ın intihar sahnesidir. Ferhâd Şîrîn'in ölüm haberini alınca kendisini kayalardan aşağıya atar.

Çaġırdı ḥasret-ile ḳıldı feryāḏ
Ki Şīrīn öldi bilmez mi bu Ferhāḏ

Dirīġā ḳanı ol serv-i şeker-bār
Ölüm yil-ile düşdi ṭopraġa zār

Aya ‘anber ḳoyardı ḳara ṭopraḳ
Saçup gül ṣuyıla yudılar andaḳ

Ġuṣṣāsıyla birezcük oldılar zār
Ḳodılar ṭopraġa döndiler iy yār

Çü işitdi anuñ Ferhāḏ sözin
Bıraḳdı ḳayadan ṭaġ gibi özin (3410-3414)

O, artık bir aşk şehididir. Özellikleri yönüyle yuvarlak bir karakterdir.

Diler kim iy Çalap cānını şāḏ it
Bu ‘ışḳ-ıla şehīd olmışa dāḏ it

Behrâm-ı Çûbîn:

Ferhâd, Husrev'in aşkta rakibi iken Behrâm da siyasi hayattaki rakibidir. Behrâm, Hürmüz'ün aslen Türk olan başkumandanıdır. Hürmüz, onu İran'a yürüyen Sâve Han'ı durdurmak için göndermiştir. Behrâm, Sâve Han'ı öldürür ve oğlunu esir alır.

Añup Bermūze[yi] hem Sāva şâhı
Ṭaġıtduġın ṣaġışsuz ol sipāhi (652)

Hürmüz'ün adamları Behrâm'a karşı onu doldururlar.

Ḫorāsān ilini dutmışdı Behrām
Ki şāhdan çoḳ acı yutmışdı Behrām

Ki iglik virmişdi şeh aña
Er oldur ḳahrı ḳoyup eylük aña (634-635)

Çü Hürmüz ḳaḳıdı özüñe öñdin
Geşebāyīn söz-ile dutdı ol kīn (1144)

Behrâm da bu olayları duyunca elindeki gücü de kullanarak tahtı ele geçirmek için isyan eder. Bu isyan esnasında bir taraftan da Husrev adına sikkeler bastırarak bunları gizlice Medâyin'e sokar, böylece baba ile oğulun arasını açar. Bu olay üzerine babasının gazabından korkan Husrev, Azerbeycan'a kaçar. Behrâm, Hürmüz'ün tahtına Husrev'i oturtur. Fakat bir sure sonra ona da itimadı kalmayınca, Husrev'in yerine kendisi geçer.

Benümdür didi şāhlıḳ taẖt-ı Īrān
Bu işe ṭanuḳdur hem ol yaradan

Ki ḳādirdür ḳamu işe nigehdār
Cihānuñ ẖalḳına ol bārī-yi bār

Bu şāhlıḳdan ṣoyumuz aṣṣı alsun
Cihānda biñ yıl iş bu resme ḳalsun

Bizüm oġlanlarumuz şāh olsun
Bu devlet çarẖı üzre māhı olsun (1256-1259)

Husrev'in veziri Behrâm'ın siyasi alanda başarısının sırrını şöyle ifade eder:

H̱ışımlarıyladur hep gizlü işi
Hīç ögmez yād erenle bir saġışı (942)

Behrâm savaş alanında yıldırımdan farksızdır.

Ḳara ḳuyruḳlu bir ablaḳ ata ol
Baḳır ṭoynaḳlu binmiş tozıdur yol

Biligi bir ḳılıçdı tīz u hindi
Ki anı çoḳ yalıñ gören ṣu ṣandı

Sürerdi atını yıldırum gibi tīz
Nitekim ra'd ola ġarrān-ı ẖūnrīz (984-986)

Behrâm Husrev'e söylediği sözler ve kendini övmesi tam bir soğuk savaş örneğidir.

Dönüben pehlevānlara eyitdi
Ki bu rūspīzādeyi kim büyütdi

Kiçilikten ululıġa er oldı
Boyı çekdi vü boyı server oldı

Ṭolu müşk oldı ṭolu geydügi ʿāc
Ferīḏūndur ṣanasın urınup tāc

Key ögrenmiş bu şāhlar resmini ol
Yaḳında dutısardur dünyeden yol (999-1002)

...

Çeriye uġrar-isem ḳurıya Nīl
Benüm cengüme nite ḳatlana pīl

Deñize ḫançerüm oḳursa efsūn
Gerek başdan başa suyı ola ḫūn

Ünümden yüce ṭaġlar yıḳılalar
Yire yırtıcılar hep dıkılalar (1009-1011)

Mesnevide Behrâm üzerindeki en etkili şahıs kız kardeşidir. Bu kişi aslında anlatıcının da sesi konumundadır. Behrâm'a kolay kolay kimsenin söyleyemeyeceği uyarılarda bulunur.

Bu rāy-ile sarāyuñ ḳılma vīrān
Yiter Rāy saña ger olmazsa Īrān

Mes̱el didi bir uṣlu buña işit
Bilü nūrı-y-ıla gözüñi ışıt

Ki virmişdi eşek kim bula boynuz
Ḳulaḳdan çıḳdı oldı ḥāli yavuz

Yirilmekdür saña bu işde aṣṣı
Uruġuñda yoġ-ıdı tāc issi

Bu işi bilimezin kim ṣoñı n'ola
Budur ḳorḳum gözüm ḳan yaşla dola

İlenç ü ḳargış istersin cihāndan
Utanmazsın ne erden ne cüvāndan

Ki diye cümle kim Çūbīne Behrām
Cihānda pehlevānken oldı beḏ-nām

Yaradan daḫı ḫışm ide bu işe
Tenüñ cānuñ ṭamu odında bişe

Saña Hürmüz'di ancaḳ ol cihāndār
Ki ḳıldı nām u nān u genc īs̱ār

Çü sen ol Sāve şāhuñ genc ü raḫtın
Eligdürdüñ ḳuşaġın tāc u taḫtın

Başa tāc urduñ gümrāh olduñ
Bu Īrān taḫtı hırsı-y-ıla ṭolduñ

Çü andan bulduñ ad u ṣan u nuṣret
Bu kez avlarsın uş şāhlıġı şöhret

Ḳamu eylügi bilgil yaradandan
Yüzüñ döndürmegil ḫırṣ-ıla andan

Bu savaşa ki düzüldüñ üzülgil
Bu yiñi şehriyār-ıla düzülgil (1142-1129)

Husrev, dayıları sayesinde canını kurtarır, Rum Kayser'ine sığınır. Ondan aldığı askerlerle gelip Behrâm'ı tahttan indirir. Behrâm yenilince, kaçıp Çin'e sığınır. Husrev Çin hükümdarına mektup üstüne mektup gönderir yine de Behrâm'ı alamaz. Arabulucu olarak Çin'e gönderdiği Harrâd-ı Berzîn, hakanın yardım etmeyeceğini anlayınca farklı bir yol dener. Önce insanları bitkilerle tedavi eden yaşlı bir adama yardım eder. Adamın güvenini kazanan Harrâd, Behrâm'ın kızını iyileştirerek Behrâm' a yaklaşır ve uygun bir anda hançeriyle Behrâm'ı öldürür. Kız kardeşi çok üzülür, Behrâm o anda Husrev'e olan bütün kininden vazgeçer ve çevresine şu öğütlerde bulunur:

Ḳamuñuz Ḫusrev-i Pervīz'e varuñ
Ḳul oluñ işigine şehriyāruñ

Bağışlarsa suçuñuz Ḫusrev-i şāh
Siz aña diñüz ancaḳ güneş ü māh (2695-2696)

Behrâm ölür ve gümüş bir tabut içinde defnedilir. Behrâm'ın ölüm haberini alan Husrev'in aralarındaki mücadeleye rağmen takındığı tavır, kader karşısında insanın aczini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

c. Arzu Edilen ve Korku Duyulan Nesne

Souriau, buna "değerin temsili" adını vermektedir. Bu, bir cazibe gücüdür, hedef alınmış gayeyi veya korkulan objeyi temsil eder[104]. Mesnevinin iki asıl kahramanından Şîrîn, arzu edilen nesne olması itibarıyla bu başlık altında ele alınmıştır. Şîrîn eserde aşkı sembolize eder.

Şîrîn

Mesneviye adını veren iki kahramandan kadın olanı ve divan edebiyatında sevgilinin temsilcisi. Şîrîn mesnevide arzu edilen, sahip olunmak istenen obje varlık durumundadır. Hem eserin "protagonist" kahramanı Husrev için, hem de Ferhâd için Şîrîn aşkın adıdır. Şîrîn, her iki rakib tarafından arzulanan tek nesnedir; onun

[104] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s.138.

için mücadele etmektedirler.

Yig eyler bir bege ṭapu iki ḳul
Yig ırlar bir gül-içün iki bülbül (3091)

Şîrîn sevgili sıfatının yanına Mîhin Bânû'nun ölümüyle birlikte şah sıfatını da ekler. O bundan böyle bir siyasi otoritenin de sahibidir.

Çü Banu şahlığı Şīrīn'e degdi
Balıḳdan nūrı tā pervīne degdi

Vilāyet 'adli-y-ile ola hep şāḏ
Ḳamu zindāniyān oldılar āzāḏ

Ża'īf erden götürdi ẓulm u cevri
Cihāndan gitdi ẓulm ü cevri derdi (2451-2453)

Eseri daha dikkatli bir okuma, arzulanan nesnenin aslında Şîrîn değil; otoriter güç olduğunun anlaşılmasını sağlar. Bu bağlamda Şîrîn yalnızca bir simgedir. Ferhâd için gerçek anlamda aşkın sembolü, Husrev için de maddi aşkın aynı zamanda otoritenin sembolüdür.

Ṣanursın şehveti sen 'ışḳ ya'nī
Pes iy fāriġ ḳanısa 'ışḳ ḳanı (3919)

Şîrîn, aşkı uğruna birçok fedakarlık yapmıştır. Kimi zaman aklı ve kalbi arasında gelgitler yaşamıştır. Bu yönüyle yuvarlak karakter hüviyetine sahiptir. Fakat hikâyede vakayı sürükleyecek, esere soluk kazandırabilecek aktiviteye sahip değildir.

Biz mesnevide Şîrîn ile ilk defa Husrev'in rüyasında tanışırız. Husrev'e rüyasında dedesi Nûşinrevân, çok güzel bir kızdan bahseder. Husrev'in yardımcısı Şâvûr Şîrîn'i tasvir edince Husrev kendisinden geçer ve hemen âşık olur. Şâvûr, Şîrîn'i vasf ederken bizi divan edebiyatının güzellik sergisine götürür: Şîrîn'in güzelliği

Ḳaşındağı yiñi bayrām hilāli
Gören kişinüñ ayruḳsıdı ḥāli

Ol esrük nergisinden ḳaldı ḥayrān
İrem bāġına ol kim ṣata reyḥān

Ṭaña batırdı Mecnūnı ẖayāli
Oyında yindi vü Leylī cemāli

Şu fermānla ki ister ẖalḳı ḳırmaḳ
Elinde on ḳalem ya'ni ki barmaḳ

Sözinde yüz savaş var līki dilbend
Ṭuṭaġında biñ öpmek cümlesi ḳand

Şekerden sözi daẖı ṭatluraḳdur
Ḳamudan yüzi daḥı ḳutluraḳdur

Ḳuluñvan didi ṭopraġına ‘anber
Güzeller cānıdur ol ẖūb u dilber

Yüzi nesrīn saçı ḳoḳusı nesrīn
Ṭudaġı şīrīn adı daẖı Şīrīn (419-426)

beyitleriyle vurgulanır.

Anlatıcı, bize daha sonra Şîrîn'in güzelliğiyle ilgili yeri geldiğinde daha pek çok şey söyler. Mesela;

İrişdi Şāvur ṣabrı alınu
Boyı serv aġacı gibi ṣalınu

Beñiyle ġamzesi oġru vü ġammāz
Biligi yüz müşk-ile yiñi yaz

Güher dartıcı ḳulluḳdan niḳābı
Götürdi yiñdi gökde āfitābı

Dudaḳda yüz ṭuz u gözinde yüz nāz
Şekerden ṭatluraḳ h̠ōş çekdi āvāz (554-557)

Şîrîn'e mesnevide iki kez cadı sıfatıyla hitap edilir. Her zaman en güzel sıfatlarla övülen Şîrîn'e bu kötü sıfatı hemcinsleri yakıştırır. Husrev'in sarayındaki cariyeler ve Meryem.

[Di]diler bunda bir cād̠ū gelüpdür
Yidi ılduzı bir yirde gülüpdür

[Yi]re dirse ki uç uça havāya
Yire ine eger in diye aya

[G]öke eydürse devr eyleme dur
Ṭura ḳopınca maḥşer nitekim Ṭūr

[Bi]ze bir ḳaṣr buyurdı ovada
'İmāret idevüz issi hevāda

Ki andan issirek hī̠ç olmaya yir
Bir işüm yaluñuz yirde geçer dir

[Ki]mesne varmaya issi hevādan
Ki cād̠ūlıḳ ḳıla anda avādan

Şebī̠h̠un eylegil cād̠ūya usta
Hevāsı ıssı bir yatlu yir iste

Aña bir ḳaṣr yapġıl kim cehennem
Anuñ ḳatında olsun bāġ-ı h̠urrem (707-714)

Baña bir cādūyı hem-dem ḳılasın
Beni ġamgī̠n anı h̠urrem ḳılasın (2759)

Şîrîn, yaşadığı muhitin değer yargılarına, törelerine ve kanunlarına görünüşte de olsa uymak mecburiyetindedir. Husrev'in birlikte olmak konusundaki ısrarlarında gelgitler yaşar.

Bu fikr-ile kim eydürdi ṭolu māh
Göñül yoldan azardı girü nāgāh

Öñinde dīvi bağlayu dururdı
Ferişte andın aña añdururdı

Şîrîn nikahsız birlikte olamama fikrinden hiç ödün vermez, kararlıdır ve sonunda Husrev ile evlenir.

d. Yönlendirici (Destinateur)

Çatışmanın gerçekleştiği dramatik vaziyet, bir yönlendiricinin müdahelesi sayesinde vücut bulabilir ve çözümlenebilir. Bu, metnin sonunda vakanın istikametini gösteren ibrenin bir tarafa meyletmesini temin eder. Böylece de, eser boyunca, bir bakıma vakayı idare eden hakem hüviyeti ile karşımıza çıkar[105].

Şâvûr

Hikâyede Husrev'in en yakın dostu ve sırdaşı olarak karşımıza çıkan Şâvûr ile ilgili tarihî kaynaklarda herhangi bir kayda rastlayamadık. Fahrî'nin eserinden onun Husrev'in nedimi olduğunu, ünlü nakkaş Mânî'den bile güzel resimler çizebildiğini, dünyanın birçok yerini dolaştığını öğreniyoruz.

Nedīmi var-ıdı ḫāṣ adı Şāvur
Cihān görmiş ü gey seyyāḥ-ı meşhūr

Eyü naḳḳāş-ıdı kim görse anı
Dir-idi kim budur naḳḳāş-ı māni

[105] **A.e.**, s. 139.

Elinde anca vardı luṭf-ıla su
Ki virürdi suya ol reng-ile bū (404-406)

Husrev'in ve Ferhâd'ın gönlünde aşk ateşinin yanmaya başlamasının müsebbibi Şâvûr'dur.

Göñül bir kezden ol Şīrīne virdi
İnandı Şāvura sabāş dirdi

Kişi kim Çīnüñ-idi naḳş-bendi
Begendiler anı kim ol begendi

Delürdi H̱usrev anı çün işitdi
Ne uyıdı biraz ne göz ışıtdı

Bu sözi ṣora-y-ıdı her dem andan
Kişi çün ʻāşıḳ ola ṣabr ḳandan (440-443)

Şîrîn uzak ovadan süt getirme fikrini Şâvûr'a açtığı zaman Şâvûr hemen Ferhâd'ı tavsiye eder.

Didi vardur bulurvan bir key üstāḏ
Yigitdür bilüsi çoḳ adı Ferhāḏ (2948)

Şâvûr'un bir başka özelliği de üstlendiği göreve sonuna kadar sahip çıkmasıdır.(461-464.beyitler)

O, hikâyenin başından sonuna kadar içinde bulunmuş ve olayların gelişmesine yardımcı olmuştur. Hatta üstlendiği bu rolle divan şiiri geleneği içerisinde sevgililer arasındaki iletişimi sağlayan sabah rüzgarı gibi varlıkların hikâyeye karışmasını engellemiş, böylece eserin daha gerçekçi olmasını sağlamıştır.

Husrev, Şâvûr'a bütün bu güzel hizmetlerinin karşılığı olarak cariyesi Hümâyun'u ve Şîrîn'in ülkesini verir. (4268-4273.beyitler)

Kayser

Asıl ismi Maurikios'dur[106]. İran'a sayısız akın düzenlemiş ve bu akınların sonucunda sınır boylarındaki topraklar birçok kez el değiştirmiştir. Kayser, hikâyemizde olumlu bir kişilik segilemektedir. Behrâm'dan kaçan Husrev Rum Kayser'inin topraklarına yakın bir ile gelir.(1755) Husrev adamlarını Kayser'e gönderir ve yardım ister. Kayser bu konuda filozoflarına ve yöneticilerine danışır. Onların yardım etme işinde gönülsüz olduklarını görünce geri adım atar. Fakat Husrev çok ısrarcı davranır. Onların bütün endişelerini yazdığı mektuplarla giderir.

Kayser, filozoflarından Husrev'in falına bakmalarını ister ve onun otuz sekiz yıl tahtta kalacağını öğrenince Husrev'e yardım etmeye karar verir. Hatta onu kızı ile evlendirir.

Barışın bozulmaması için de Husrev'e bir ahdnâme yazdırır.

Bize bir ʿahdnāme yazuñuz berk
Ḳıluñ yavuzlıġı vü kīne terk

Aña uruñ şehāne mühr ü hergiz
Daḫı kīn yolına baṣmayalum iz

Hem Īrec kīni sözin açmayalum
Sıyup ḳavl egri yola ḳaçmayalum

Bir olsun şimdiden Īrān-ile Rūm
Daḫı bizden ne yadlıġ u ne ceng um

Benüm perdem içinde bir ḳızım var
Ki devletlü durur bilmek aña yār

Dile benden aru dīnümüz-ile
Bizüm yolumuz u inumuz-ile

[106] Orhan Kemal Tavukçu, **a.g.e.**, s.180

Ki Ḳayṣer urıġı ṭoġa bir oġul
Īrec kīninden aru duta göñül (1910-1916)

Husrev, Kayser'in yardımıyla en büyük siyasi rakibi olan Behrâm'ı yener. Yeniden tahta oturan Husrev'e Kayser muhteşem hediyeler gönderir. Düz (yalınkat) karakterlerdendir.

Yüz altmış biz ḳamu doḳıma altun
Biñ altuna alınmış biri ṣatun

Deve yükiyle otuzdı ḳızılı
Daḫı incü vü yāḳūtuñ ḳızılı

Cevāhir-i muraṣṣa' tāc-idi ol
Daḫı bir taḫtı kim incüsiydi bol

İydi biñ feylesūfı Ḳayṣer-i şāh
Niṡār u hedyeyile ol şehinşāh

Çün ol işlerden oldı Ḫusrev āgāh
Sevindi Ḳayṣer işinden hemān gāh (2288-2289)

Şîrûye

Husrev'in, Kayser'in kızı Meryem'den olan oğludur. *Taberi Tarihi*'nde adı Şireveyh olarak geçen Şîrûye babasının düşmanlarının oyunlarına âlet olarak ona karşı gelmiş ve Şîrîn ile evlenmek istemiş, bu uğurda babasını öldürmekten çekinmemiştir[107]. Şîrûye *Husrev u Şîrîn*'de ahlaksızlık ve kötülükte daha belirgin bir çizgiye oturtulmuştur. Düz (yalınkat) karakterlerdendir.

Şîrûye Meryem'in oğludur. Husrev bu oğlundan çok şikayetçidir.

Şehüñ var-ıdı Meryem'den bir oġlı
Ki ḫoş olmazdı anadan hīç göñli

[107] Nizamî, **a.g.e.**, s. 505.

Ne bilişi görürdi ẖoş ne yadı
İşi dāyim şer u Şīrūye adı

Eşek beyinlü beynisinde yengeç
Anuñ başında eylük umma sen hīç

Ḳatı yüzlü ezraḳ gözlü aşḳar
İşi yindek yavuzlıḳ şūriş ü şer (4288-4291)

Bu çocuk öyle kötüdür ki daha on iki yaşındayken babasının düğününde Şîrîn'e göz koyar.

İşitdüm şöyle kim ol dīv-i mekkār
Kiçi oğlan-iken on iki yaşar

Çü Şīrīn'e degindi dir-idi fāş
Ki Şīrīn baña çift olsaydı iy kāş

Anuñ mührin mi vaṣf idem yā kīnin
Bilüsin devletin mi yā ki dīnin (4292-4294)

Husrev bu konuda Büzürgümîd ile dertleşir. Şîrîn'e ve kendisine iyi davranmadığını, kız kardeşlerine eziyet ettiğini söyler. (4300-4307.beyitler)

O günden sonra bir nevi hapis hayatı yaşamaya başlayan Husrev'i oğlu, Şîrîn dışında kimseyle görüştürmeyerek daha da yalnızlığa iter. Babasının bütün hazinesine el koyar ve babasının öldürülmesine göz yumar.

Harrâd-ı Pürzîn (Berzîn)

Husrev'in askeridir. Çin ve Rum ile ilişkilerde arabuluculuk yapmıştır. Meryem'e yapılan tuz tılsımını çözerek Kayser'in konuşmalarıyla Çin Hakan'ının gönlünü kazanmıştır. Behrâm'ın öldürülmesinde büyük rol oynamıştır.

Ferhâd'ın Ölümüne Sebep Olan Adam

Hikâyede yönlendirici etkisi olan düz bir karakterdir.

Pes isteyüp buldılar bir şūm sözlü
Ṭonuḳ alınlu dehr ṭar gözlü

Ḳaḳımaḳdan ḳan saçıcı ḳaṣṣāb
Bıyıġı ṭolu od u ḳalb u ḳallāb

Yavuz sözler çoḳ ögrettiler aña
Didiler virevüz bir genci saña

Viribidiler anı Bīsütūn'a
Yavuz gösterdiler yol naḥs-i dūna (3401-3404)

Bu adamın söyledikleriyle Husrev'in aşk alanındaki en büyük rakibi ortadan kalkmış olur.

e. Alıcı

Vakanın neticesinden, her zaman, birinci derecedeki kahraman, asıl kahraman kârlı çıkmaz, endişe duymaz. Tesadüfen de olsa bu netice başkalarının işine yarar, sebep olan arzulanan veya endişe duyulan nesneden başkaları da müteessir olur[108].

Meryem

Kayser'in kızı ve Husrev'in ilk karısı Meryem hakkında bulabildiklerimiz sınırlıdır. Meryem, Husrev'in Kayser'e sığınmasını takip eden süreçte durum icabı Husrev ile evlendirilmiştir.

H̱ışımlıḳ ḳılalum u yār olalum
Biri birimize hem yār olalum (1906)

[108] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 139.

Meryem'in Husrev ile evlenmesini istemeyen filozoflar ona bir tuz tılsımı hazırlarlar, bu tılsım Harrâd tarafında farkedilir ve bozulur. (1988-2041.beyitler)

Meryem güzel bir kadındır, muhteşem bir çeyizle İran'a doğru yola çıkar.

Anuñ bir kızı vardı adı Meryem
Yavaş u bilüsi çoḳ göñli ḫurrem

Nigārın ruḥ-ı ḥüsnüñ göki ayı
Saçı hindī vü ṭuluñı ḫiṭāyı Rūm

Yüzine ḳarşu yüz ḳomış yire Rūm
Yañağı şeb-çirāġ ol resme kim mūm

Gibi mercāna yüz biñ ṭa'ne urmış
Saçı cān yolına yüz ağı ḳurmış

Dem-i 'Īsā olup sözinde peydā
Ki hem Meryemden olmışdur Mesīhā

Getürdi araya anca cihān ol
Ki ṭoldı at u ḳatırdan ulu yol

Döşekler aṭlas u dībā-yı Rūmı
Ki naḳşı altun ebrüşimdi būmı

Çoḳ altun āleti cevher nigārı
Delim yāḳūt ü dürri-yi şehvārı

Delim la'l ü delim ṭonlar çoḳ altun
Daḫı çoḳ delim Rūm aṭlāsı dībā olsun

Daḫı çoḳ bilezük hem küpe vü tāc
Çalab bileydi incüsin ṭaşın ḳaç

‘İmārı düzdi dört altundan lü’lü’
Ḫacı şehvār güherden-idi ṭolu

Ḳulı üç yüzlü erliklü vü ayıḳ
Eyer uyanları altunlu bayıḳ

Ḳaravaş üç yüz ay mānendi çaḳ
Kimi Çerkes kimi Rūm kimi Ḳifçāk

İki yigirmi Rūmī ḫādimi hem
Perī yüzlü ḳamusı ḫūb u ḫurrem

İydi hem Feylesūfuñ dördüni ol
Ḳamu uṣlu bilen āyīne hem ol (2058-2072)

Kayser kızına yüzünü İran’a kadar açmamasını tembih eder; kızını ve maiyetini kardeşi Niyetûs’a teslim eder.

Meryem Husrev’e göre taş yüreklidir. Husrev’in tüm ısrarlarına karşı çıkarak Şîrîn’i saraya almaz ve alınmaması konusunda da yemin ettirir. (2466-2475.beyitler)

Meryem’in Şîrîn’in şahsında kadınlar için söylediği sözler de dikkat çekicidir.

Çoḳ ‘avrat var bilimez elliden yüz
‘Uṭārid ḳor anuñ işigine yüz

Delim ‘avrat şu reyhān saḳsısıdur
Ki ṭaşı görk ü içi çirk-ile pür

Vefā ḳılmaz didi ol söz bilen Tāt
Ne ‘avrat ne ḳılıç ne bindüġüñ at

Erenler istediler çāre çoḳ
Vefā ‘avratda gördiler ki hīç yoḳ

Vefā erlikdür ‘avratda ne ister
Çü ‘avrat didüñ anda mihr göster

Göñül bağlamağıl bu bī- vefāya
Ki andan uğramışvan çoḳ cefāya (2763-2768)

Şîrîn’in hikâyede Husrev’e en çok kızdığı hatta onu sevmekten pişman olduğu sahne Meryem ile ilişkisini kabul edemediği yerdir. Şâvûr’a içini öyle döker ki sitemlerden herkes payını alır. (2794-2885.beyitler) Şîrîn bu bölümde Meryem’i düşmanı olarak nitelendirir. (2863)

Meryem’in ölümüne Şîrîn pek üzülmez. Aradaki dikenin kalktığını düşünerek içten içe sevinir. Meryem düz (yalınkat) karakterlerdendir.

f. Yardımcı Kahraman (Adjuvant)

Aksiyonu idare eden asıl kahramana, arzu edilen ve korku duyulan nesneye, yönlendirici pozisyonunda olan şahıslara ve müdahalesi ile çatışmayı ortaya çıkaran yönlendiriciye yardım eden, onlara itici güç veren kahramanlar yardımcı kahraman hüviyetindedir.

Hürmüz

Kisra Nûşinrevân’ın oğlu olan Hürmüz’ün annesi Türk Hakanı’nın kızıdır. Çok terbiyeli, zayıflara, fakirlere karşı ihsanlarda bulunmayı seven adaletli bir hükümdardır. Öyle ki, oğlu Husrev’in hayvanlarından birinin bir tarlaya girerek zarar vermesi üzerine Husrev araya yaşlıları arabulucu olarak koymasına rağmen, çiftçinin zararını ödettirmiş, hayvanın da kulaklarını ve kuyruğunu kestirmiştir.

Hürmüz’ün *Husrev u Şîrîn*’deki hikâyesi babası Nûşinrevân’dan sonra tahta geçmesiyle başlar. Metinden anlaşılan bir husus da onun kendisinden önceki bozuk idareye bir çekidüzen verdiği, yoksul halkı zenginleştirdiği, adaleti sağladığıdır.
Hürmüz halka karşı adil, hoşgörülü ve cömert olmasına karşın ülkenin ileri gelenlerine karşı sert bir tavır sergilemektedir. Sâve Hanı öldüren Behrâm’a karşı takındığı tavırdan ötürü Behrâm tarafından gözlerine mil çektirilmiştir. Husrev ile

Behrâm arasındaki düşmanlığı tetikleyen konumunda, düz(yalınkat) bir karakterdir.

Büzürgümîd

Husrev'in hocası ve daha sonraları veziri olan Büzürgümmîd âlim ve kâmil bir kişi olarak karşımıza çıkar. Yıldızlardan fal bakması ile ünlüdür.

Büzürgümīd adlu bir hünermend
Hünermend aña dimiş çoḳ ḫüdāvend

Yir arpa arpa ayaġında gögi
Gerek ölçeydi arpa arpa ögi

Oġurlayın eline girmiş anuñ
Kilīḏi genc ü göñül hem cihānuñ (308-310)

Büzürgümîd, Husrev ile babasının arasını açmaya yönelik oyunları fark etmiş ve Husrev'i bu kötü ortamdan uzaklaştırmıştır. (683) Husrev'in ölümüne kadar yanında olan ve onun cariyelerinden Hotan Hatun ile evlenen düz (yalınkat) bir karakterdir.

Mihîn Bânû

İrmen mülkünün kadın hükümdarı, Şîrîn'in halasıdır. Hükümran olduğu İrmen ülkesinde halkına adalet ve cömertlikle muamele etmiştir. Mihîn Bânû hiç evlenmemiştir. Ne oğlu ne de kızı vardır. Tek yakını Şîrîn'dir. Şîrîn'i çok sever ve ölümünden kısa bir süre önce ona nasihatler vererek tahtını bırakır.

Şeker

Tarihî kişiliği hakkında kaynaklarda herhangi bir kayıt bulamadığımız Şeker'in, eserde yer almasının asıl sebebi, bizce hikâyeye bir canlılık kazandırmaktır. Meryem'in öldüğü ve Husrev ile Şîrîn'in aralarının açık olduğu bir dönemde hikâyeye dahil edilmesi de bunun bir göstergesidir. Ayrıca isminin "Şîrîn" ismi gibi çağrışımlar yapması ve bu şahsın hikâyeye bir çeşit oyunla renk katması bunun bir delilidir. Nitekim sahneden çekilmesiyle de olayların akışında herhangi bir değişiklik

olmamıştır.

Husrev u Şîrîn'de, İsfahanlı, eşi benzeri görülmemiş bir güzel olarak tanıtılan Şeker'in Husrev'in bulunduğu bir mecliste özellikleri sıralandıktan sonra tek kusurunun hovardalığı olduğu belirtilmiştir. Ancak daha sonra Şeker'le biraraya gelen Husrev onun hovardalık olarak yorumlanan davranışının bir aldatmacadan ibaret olduğunu anlar ve onunla evlenir.

Şeyhî'de Şeker farklı bir şekilde anlatılır. Tatar istilası dolayısıyla yurdundan ayrı düşüp Rum'a gelen Şeker, Meryem'in yanında büyümüştür. Meryem onu ölünceye kadar Husrev'in gözünden saklamış, ölürken Şîrîn'i unutturması için Husrev'e gösterilmesini vasiyet etmiştir. Husrev, bir müddet onunla vakit geçirmekle beraber, evlenmemiştir[109].

Şebdîz ve Gülgûn

Hikâyede fevkalâde özellikleriyle tasvir edilen bu atlardan Şebdîz, Husrev'in siyah renkli atıdır. Gülgûn ise Şîrîn'in atıdır. Bu iki at yelden daha hızlı koşarlar.

g. Dekoratif Unsur Durumundaki Kahramanlar

Tiyatro ve sinemada figüran rolündeki oyuncular gibi anlatma esasına bağlı edebî eserlerde, mahallî rengi aksettiren, dikkatlere sunulmak istenen vaka veya vaka parçasına ait tablonun gözler önünde daha iyi tecessümüne hizmet eden şahıslar da vardır. Bunların vaka içinde yüklendikleri herhangi bir fonksiyon yoktur, eserde psikolojik hususiyetlerinden de söz edilmez. Anlatıcı dekoratif unsur durumundaki kahramanlardan genellikle toplumdan bir kesit sayılan kalabalık sahneler vermek istediği zaman istifade eder.

Köle: Husrev işret meclisindeyken bu köle bağdan koruk çalar ve Hürmüz ceza olarak onu bağın sahibine verir. (339)

Husrev'in Köyde Yaptıklarını Hürmüz'e Haber Veren Kişiler: Bu kişilerin en büyük özelliği gammaz olmalarıdır. Hürmüz'ün adaleti sağlamak için koyduğu

---

[109] Timurtaş, **a.g.e.**, s.134.

kuralları kendi oğlu için uygulayıp uygulayamayacağını merak etmektedirler. (342-347.beyitler)

Çengi: Hürmüz emirlerine uymadığı için bu çalgıcının tırnaklarını söktürür. (351)

Ulular: Husrev, suçunu anlayıp babasından af dilemeye geldiğinde bu ulular ona yardımcı olur. Yaşlı ve sözü geçen insanlardır. (363)

Şîrîn'in Arkadaşları: Güzellikte ve tatlı dilde benzerleri yoktur. Şîrîn'i o kadar çok severler ki onun bir an üzülmesini istemezler, onu asla yalnız bırakmazlar. Çok iyi çevgan oynarlar. Avda, yiğitlikte üstlerine yoktur.

Keşişler: Kayadan yapılmış eski bir kilisede yaşayan bu kişiler, Şâvûr'a çok iyi davranmışlar ve Şîrîn'i bulması konusunda yardımcı olmuşlardır. Bilgilidirler. (414)

Tacir: Behrâm, Hürmüz ile Husrev'in arasını bozmak için bir hileye başvurur. Husrev adına sikke bastırır ve bu her yeri bilen tacir vesilesiyle paraları ülkenin birçok yerine dağıtır. (642-645.beyitler)

Azerkeşeb: Hürmüz'ün veziridir. Hürmüz'ü Behrâm'a karşı kışkırtmış ve aralarını açmıştır.

Cariyeler: Husrev, babasının korkusundan kaçarken sarayındaki cariyelere ava gittiğini ve güzel bir kız gelirse istedikleri konusunda ona yardımcı olmalarını ister. Bu cariyeler, Şîrîn'e çok kötü davranırlar, onu cadı diye tanıtıp, cehennem gibi bir kasırda yaşamaya zorlarlar. (707-711.beyitler)

Güstehem: Husrev'in dayısıdır. Hürmüz'ün tahtan indirilip gözlerinin mil çekilmesine sebep olmuştur. Husrev siyasi mücadelesinde hep yanında olmuş, savaş taktiklerini iyi bilen bir askerdir.

Bendû: Husrev'in dayısıdır. Behram tahta geçince hapse atılır, Behrâm'ın elinden kaçar. Husrev'in tahtı ele geçirmesine yardım eder. İyi bir savaşçıdır.

Padişahın gözdesi: Şâvûr'un geldiğini Husrev'e haber veren gül yanaklı, servi boylu bir güzeldir. (786)

Sâve Han: Hürmüz'e karşı gelen bir Göktürk Hakanıdır. Behrâm tarafından öldürülür, Behrâm'a direnen oğlu Bermuze de esir edilir.

Niyetûs: Rum Kayser'inin kardeşi ve ordu komutanıdır. Husrev'e tahtı ele geçirirken büyük yardımı olmuştur.

Bârbed: Rivayete göre büyük bir musiki üstadı, aynı zamanda Husrev'in sazendesidir. Husrev adına otuz beste tanzim etmiştir. Husrev'in cariyelerinden

Sementürk ile evlenmiştir. Bârbed, mesnevinin sonunda Husrev'in maruz kaldığı zulmü görünce evindeki tüm müzik aletlerini yakmış ve parmaklarını kesmiştir.

Nikîsâ: Husrev'in meşhur sazendesidir, musikide harikalar göstermiştir. Husrev onu cariyesi Hümeylâ ile evlendirir.

Kapıcı: Şîrîn'in kasrına gelen Şâvûr'a kapıyı açar.

Elçi: Husrev'e babasının gözlerine mil çekildiğini haber veren bu kişinin gözleri ağlamaktan kızarmış bir hâldedir, saçları da zenci saçı gibi kıvırcıktır.

Gürdi: Husrev'in askeridir.

Üç Türk: Bu üç kişi savaşta Husrev'i öldürmeyi planlar. İçleri kinle doludur, öldürmek için girişimde bulunurlar ama başaramazlar.

Husrev'in On Cariyesi: Bu güzeller, Şîrîn ve Husrev ile işret meclisindeyken hikâyeler anlatırlar. Bunlar, Hirîkis, Semen-Türk, Süheyl, Aceb-Nûş, Felek-Nâz, Hümeylâ, Hümâyun, Peri-Zâd, Hotan Hatun, Gevher Mülk'tür. Mesnevinin sonunda, Hümâyun ile Şâvûr, Hümeylâ ile Nigîsâ, Sementürk ile Bârbed, Hoten Hatun ile Büzürgümîd evlenir.

Palu ve Endiyân: Husrev'in askerleridir. Rum'da hiç konuşmayan, devamlı ağlayan Meryem'i Kayser'in isteği ile ikna etmeye çalışmışlardır.

Feylesoflar: Kayser'in akıl hocalarıdır. Eflatun'un yazdığı kitaptan fal bakarlar. İran'ın Rum'a çok zarar verdiğini düşünerek Kayser'in Husrev'e yapacağı yardıma engel olmaya çalışırlar.

Mûsıl: Husrev'in askeridir. Bendû ile beraber Husrev'e yardımda bulunmuştur. Eserde, at üzerinde olan Husrev'in ısrarla ayağını öpmeye çalışmış ve hizmetine girerek onun tahtı ele geçirmesine katkıda bulunmuştur.

Sunbar: Husrev'in askeridir. Behrâm tahta geçince Husrev'i Behrâm'a karşı savunmuştur.

Rahip: Husrev Şîrîn'in yanından öfkeyle ayrılır ve Rum'a doğru yola çıkar. Bu arada bir kiliseye uğrar ve orada çok bilgili rahibe fal baktırır. Rahip Husrev'e on iki ay sonra şah olacağını, çevresindekilere dikkat etmesi gerektiğini söyler.

Rum Ululları: Husrev' karşı dikkatli olması konusunda Kayser'i uyarırlar.

Nestûd: Savaş esnasında Behrâm'a ihanet eden askerdir. Behrâm önce onu öldürmek ister ama daha sonra vazgeçip gördüklerini Husrev'e anlatması için onu serbest bırakır.

Çin Hakanı: Behrâm'a sahip çıkarak Husrev'i karşısına alır. Husrev'in anne tarafından akrabalık ilişkisi var. Behrâm'ın İran'ı alma teklifine sıcak bakar ve çevresindekilerle ona yardımcı olur.

Çinûy ve Zengûy: Çin hakanının Behrâm'ın hizmetine verdiği iki asker.

Kulun: Harrad-ı Berzîn'in Behrâm'ı öldürmesi için bulduğu yüz yaşındaki bu adam yoksul bir Türktür. Otlardan ilaç yapmaktadır. Behrâm'a yakın olup onu öldürmek için Behrâm'ın kızını iyileştirir. Behrâm'ı öldürdüğü için türlü işkencelere maruz kalır.

Casuslar: Bu kişiler Ferhâd'ın her hareketini Husrev'e haber verirler.

Husrev'in akıl hocaları: Ferhâd'ı Şirin'den ayırmak için birçok hilelere başvuran ve beş on kişiden oluşan bir gruptur.

Hükümdarlar: Oturmış taẖt öñinde cümle şāhān
Zi Gūr tā Çīn vez Rey tā Sipāhān

Cariye: Husrev Şîrîn'in sarayının önüne sarhoş bir hâlde gelir ve Şîrîn kapıları kapatıp sevgilisiyle damın üzerine çıkarak konuşur. Husrev'e saygısından ötürü de cariyesine emreder ve cariye Husrev için muhteşem bir çadır hazırlar.

Kocakarı: Şîrîn, gerdek gecesi bir oyun oynar ve bir kocakarıya gelin kıyafeti giydirir. Kadın, beli bükülmüş, dişleri dökülmüş ve göğüsleri sarkmış olarak tasvir edilir.

Bağban: Husrev, Şîrûye nedeniyle zindan hayatı sürmektedir. Husrev, karınlarını doyurabilmek için bağbandan yardım ister ve ona satıp bir şeyler alması için mücevher verir. Husrev'e yardım eden bağban Şîrûye ve yandaşları tarafından tehdit edilir.

Tohar: Husrev'in askeri. Husrev'in tahtını ele geçirmek isteyen Şîrûye ondan yardım ister ve yardım etmezse onu öldüreceğini söyler.

Zâd-ı Ferruh: Husrev'e ihanet etmiş bir asker. Husrev' e yardım etmek isteyenleri öldürür. Husrev'in hazinesini talan eder.

Kelile ve Dimne: Behrâm ile veziri arasındaki ilişki Kelile ile Dimne ile ilişkilendirilmiştir. Eseri yazan Beydeba, Hintli bir hâkimdir. Kitabını hayvanların dilinden küçük fıkralar hâlinde tertip etmiştir. (944-948.beyitler)

Revan Hatun: Behrâm'ın hasta olan kızıdır. (2608)

Kobâd: Husrev'in sâdık veziridir. Husrev'i tahttan indirmek isteyenler Kobâd'ın ismini kullanmışlardır. Kobâd, Husrev'in güvenli bir yere gitmesi için ne gerekiyorsa yapmıştır. (4374, 4441.beyitler)

Gurâz: Husrev'i tahttan inmesini istediği için Kayser'e mektup yazar ve Husrev'i kötüler. Amacı Kayser'in İran'a gelmesini sağlamaktır.

Husrev u Şîrîn'de bir edebî malzeme olarak kullanılan tipler ve kişilikler aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

h. Tarihî-Efsanevi Kişilikler

Bu grup çeşitli özellikleri ile şiirde benzerme unsuru olarak kullanılmış olan tarihî kişilikleri içermektedir.

Cemşîd: İran'ın efsanevi padişahlarındandır. Şiirde, daha çok, şarabı icat etmiş olduğu varsayımından hareketle şarapla ilgili anlatımlar içerisinde kullanılmıştır. Cemşîd'in çağrışım yaptırdığı bir başka şey de tahttır. Efsaneye göre Cemşîd, dünyayı dolaşırken Azerbaycan'a gelir ve burayı çok beğenir. Gündoğusundaki yüksek bir yere mücevherlerle süslü bir taht koydurur. Güneş doğunca Cemşîd de altın işlemeli elbiseleriyle çıkıp bu tahtta oturduğunda güneşin ışığının yansımasıyla bir ışık kaynağı gibi görünür. Halkı bunu görünce ona Cemşîd, o güne de nevruz ismini takar[110]. Cemşîd bir süre sonra, büyüklüğüne güvenip o güne kadar inandığı İdris peygamberin şeriatinden dönünce halkı ondan yüz çevirir. Bunun üzerine Dahhak onun yerine hükümdar olur. O da önce Hind'e sonra da Çin'e kaçar ve orada da ölür.

Ṣorarsañ aṣlını Cemşīd şāhdur
Güneşdür yañağı alnı māhdur (578)

Feridun: Dahhâk'ı mağlup ederek İran tahtına oturan Pişdadiyan sülalesinin altıncı hükümdarıdır[111]. Feridun, olağanüstü özelliklere sahip bir kişidir. Oğullarına ejderha kılığında görünür ama oğulları tarafından tanınmaz. Edebiyatımızda, adalet, iyilik ve uzun ömürlülüğü ile anılır.

---

[110] Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Ankara, Akçağ Yay., 2000, s. 126.
[111] **A.e.**, s. 167.

Ṭolu müşk oldı ṭolu geydügi ‘āc
Ferī̄dūndur ṣanasın urınup tāc (1001)

Şah Eferī̄dūn taẖt üstine ḳonmış
Yönin Cemşī̄d miḥrābına dönmiş (1493)

Yigit gördi Firī̄dūn ferlü yig er
Bahādur pehlevān u cüst server (3124)

Ḳuşaḳ baġlanmış u açmışdı ḳaşı
Bezenmiş tāc-ı Efrī̄dūnla başı (3738)

Behmen: Keyâniyân sülalesinden Küştaşb'ın torunu, İsfendiyar'ın oğlu Erdşîr'in lakabıdır[112]. Divan şiirinde hem bir hükümdar, hem de astronomi ilmindeki anlamlarıyla çeşitli sanatlarla kullanılan, efsanevî şahsiyetlerden birisidir. Ululuk ve azamet sembolüdür.

Bir ulu uzaġ oldı āşikāre
Şāh oldı geh Behmen geh Dārā (1776)

Dârâ: Keyâniyân'dan dokuzuncu ve sonuncu hükümdardır. Ekber, Keykûbâd da derler. İskender ile yaptığı harpte mağlup olmuş, vefatıyla sülalesi sona ermiştir[113].

Girü Ḫusrev eytdi çün öldi Dārā
Nite Sāsāna virdi āşikārā (1101)

Ki erliklü-y-idi vü bilisi bol
Ki adı-y-ıdı Dārā-penāh ol (2169)

---

[112] A.e., s. 114.

[113] Ahmet Talât Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Haz. Cemal Kurnaz, 2.bs., Ankara, TDV Yay., 1993, s. 11.

Sam: *Şehnâme*'de adı geçen bu kahraman Feridun'un torunu Minuçihr zamanında yaşamıştır[114]. Çok kuvvetli olmasıyla bilinen bu kahraman şiirimizde daha çok bir kıyas malzemesi olarak kullanılır.

Cihānı gör ki Behrām'a ne ḳıldı
Nedür Behrām eyit Sām'a ne ḳıldı (2709)

Direfş-i Kâviyânî: Dahhâk'a isyan eden bir demicinin açtığı deriden yapılmış bayrak[115]. Her sefere götürülürdü.

Ḳanı tīġ ki od urduñ cihāna
Ṭabanca hem Direfş-i Kāviyān'a (2729)

Behram-ı Gûr: İran'ın Sâsâniyân ailesindendir. Gûr denilen yaban eşeği avuna meraklı olduğundan bu adı almıştır[116].

Göresin bunda yüz Behrām-ı Gūr'ı (2730)

Keyhusrev: İran'ın Keyâniyân sülalesinden olup Keykâvus'un torunu ve Siyavuş'un oğludur[117]. Ulu padişahlar hakkında sıfat olarak kullanılır.

Degül Ḫusrev ki Keyḫusrev'se ol şāh
Üşenmez pençesinden hīç anuñ māh (2814)

Veyse: Râmin'in aşkıdır. Veyse ile Râmin'in aşkları çok meşhurdur[118].

Veger dınmazsam u olur-ısam rām
Olam Veyse gibi dünyāda bed-nām (3773)

Leylâ ile Mecnûn: Çok ünlü aşk hikâyesinin kahramanlarıdır.

Sad-ı Vakkâs:

Diyem kirpügüme k'iy Sa'd-ı Vaḳḳāṣ
Bir oḳ ur ki ola atı raḳḳāṣ (2816)

---

114 Dursun Ali Tökel, **a.g.e.**, s. 258.
115 Nizami, **a.g.e.**, s. 493.
116 **A.e.**, s. 492.
117 Dursun Ali Tökel, **a.g.e.**, s. 209.
118 Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 486.

Keykâvus: *Şehnâme*'de bahsi geçen on ikinci iran Padişahı, Keykubad'ın oğlu, Siyavuş'un babası, Keyhusrev'in dedesidir[119].

Bu gülden gül çıḳara taḫtı Kāvūs
Benefşe bitüre çıḳ perr-i ṭāvūs (1430)

Dahhâk : Mitolojide Cemşîd'in yerine geçen hükümdar olarak tarif edilen Dahhâk'ın en büyük özelliği iki omuzunun üzerinde kendisine acı veren iki yılanın oturduğu ile ilgili anlatımdır. Bu yılanların kendisine acı vermemesi için bunlara her gün iki çocuğun beyni verilirmiş. Dahhak'ın bu tarzda sürdürdüğü saltanatı demirci Gave'nin çıkardığı ayaklanma ile bitmiş yerine Feridun hükümdar olmuştur.

İskender : Eski kültürümüzde İskender adıyla anılan iki kişilik vardır. Bunlardan biri, Kur'an-ı Kerim'de kendisinden bahsedilen İskender-i Zülkarneyn, ikincisi de muhtemelen ismi, bu bahsettiğimiz şahsa benzetilerek telaffuz edilen Büyük İskender'dir. Şark kültürleri içerisinde bu iki şahsın başından geçen olaylar devamlı karıştırılmış, birinin yaptığı diğerine mal edilmiştir. Sonuçta bu iki şahsın maceraları tek bir İskender kişiliği etrafında toplanmıştır[120].

İskender kişiliği şiirde cihangirlik sembolü olarak yer almıştır. Ayrıca İskender'in Hızır'la beraber Zulumat ülkesinde ab-ı hayat araması ile ilgili çağrışımlarda şiir içerisinde çeşitli şekillerde kullanılmıştır.

Hemān günden ki İskender gidüpdür
Bize Īrānluya ne işler idüpdür (1819)

Nûşinrevân: Sâsânî ailesinin adaleti ile meşhur olmuş hükümdarıdır. Asıl adı Husrev'dir. Nûşinrevân, halkın ona taktığı bir lakaptır ki "ölmez ruhlu" manasına gelmektedir. Kisra lakabı da ilk kez ona verilmiştir. Medâyin'de yaptırdığı büyük ve muhteşem sarayının bir bölümü olan Tak-ı Kisra veya Eyvan-ı Kisra'da halkını ve yabancıları kabul ettiği, adaletsizliklere uğrayanlara yardım ettiği rivayet edilir. Hatta Nûşinrevân'ın bu taka bir çan astırıp ucuna da bir zincir bağlattığı ve halkından onun

---

119 Dursun Ali Tökel, **a.g.e.**, s.221.
120 **A.e.**, s. 187.

adaletine başvurmak isteyenlerin bu zinciri çekerek ona ulaştığı[121] da anlatılanlar arasındadır.Şiirde genelikle adaletle ilgili anlatılarda yer alır.

Ki çün Kisrīnüñ ayı oldı ḳara
Ḳodı taḫtını Hürmüz şehriyāra (279)

Düşinde ceddin ol rūşen-revānı
Görürdi rūşen ol Nūşinrevānı (387)

Rüstem: İran'ın efsanevi kahramanlarından Rüstem, Neriman'ın torunu, Zâl'in oğludur[122]. Güçlü, kuvvetli ve cesur bir cihan pehlivanıdır. Şiire de bu özellikleriyle geçen Rüstem, genellikle övülen kişi ile aralarında mukayese yapılarak övülenin ne kadar güçlü olduğunu ifade etmekte kullanılmıştır.

Doḳış güninde Rüstemdür ki bulur
Ḳılıcı düşmeninüñ gögsini ḳın (217)

Bahādur er ṣanasın Rüstem-i Zāl
Çerisi her biri bir dīv-i ḳattāl (1030)

Sultan Mahmud: Gazneli Mahmud zekâ ve cesaretiyle kısa zamanda yükselen "sultan" unvanını taşıyan ilk hükümdar. Edebiyatımızda cömertliği, şairleri koruması, *Şehnâme* ve kölesi Ayaz ile anılır.

Şāh Maḥmūduñ idi Zāvilistān
Tamām Īrān-zemīn ü Kābilistān

Ne Çīn ḳodı ne Māçīn ne Nükerān
Ne Hindūstān ne Arrān u ne Turan (162-163)

[121] **A.e.**, s. 242-247.
[122] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s.13.

Baña Firdevsī dimek ger yaramaz
Şāhum Maḥmūd añadur begler Ayāz (207)

Firdevsî: İran edebiyatının en meşhur şairlerinden biridir. Sultan Mahmud adına yazdığı *Şehname* adlı eseriyle ünlüdür.

Eger Şāhnāme olmasaydı mevcūd
Ne Firdevsī añılurdı ne Maḥmūd (174)

Efrâsiyâb: Peşeng'in oğludur. Feridun'un oğlu Türk bunun torununun torunudur. Keyhusrev tarafından öldürülmüştür[123].

Ger ol ay-ısa biz hem āfitābuz
Vü Keyẖusrevse biz Efrāsiyābuz (1366)

İsfendiyâr: Keyâniyan'dan Küştasb'ın oğludur. Kahramanlıklarıyla tanınır. İsfendiyâr'ın lakabı Rûyîn-ten yani tunç bedenlidir[124].

İklidis: Eski Yunanlıların en büyük riyaziyecilerindendir. Bu ilmin mucidi ve piridir[125].

Düzicek hendese 'ibret saçar ol
Micesti bilür Iḳlīdīs açar ol (2950)

i. Dini Kişilikler

Bu grupta peygamberler ve bir şekilde onların başından geçen olaylara karışmış diğer kişilikler ele alınmıştır.

Hz. Muhammed: Eserde Hz. Peygamber Husrev'i dine davet etmiş fakat Husrev bu teklifi kabul etmeyerek sonunu hazırlamıştır. (4620-4647.beyitler)

---

123 Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 11.
124 **A.e.**, s.11
125 Nizâmî, **a.g.e.**, s. 474.

Hz. Davud: Davut peygaber sesinin güzelliği ile meşhurdur. Edebiyatta da bu özelliği ve kendisine indirilen nasihat ve ilahiler kitabı Zebur dolayısıyla anılmıştır.

Özümi Dāvudī ünle tāze eyle
Zebūram dah̠ı h̠ōş-āvāze eyle (8)

Hz. İbrahim: Hz. İbrahim döneminin dini anlayışıyla ters düştüğü için Nemrut tarafından ateşe atılmıştır. Ateşe düşeceği sırada Cebrail onu havada yakalayarak ona dileğini sorduğunda İbrahim peygamber, "Ben Allah'ın kuluyum. Hacetim Ona'dır, sana değil. Allah ne dilerse yapsın." demiştir. Bunun üzerine Allah da onu dost edinmiş ve Halilullah olmuştur. İbrahim peygamber kişiliği, edebiyatta birçok özelliğinin yanında putları kırması, ateşe atılması ve ateşin onun için bir gül bahçesine dönüşmesi, sofrasında misafir olmadan yemek yememesi gibi vasıflarıyla değerlendirilmiştir.

H̠alīl anuñ çerīsi h̠ayletāşı
Mesīḥ işgi çavuşlar-ıdı başı (109)

Hızır: Peygamber veya veli olduğu hususunda çeşitli rivayetler olan Hızır, ab-ı hayat içerek ölümsüzlüğe kavuşan kişi olarak bilinir. Efsaneye göre Hızır ve arkadaşı İlyas Zulumat ülkesinde âb-ı hayat ararken kılavuzluk etmek üzere, İskender-i Zülkarneyn'in maiyetinde bulunuyorlarmış. Bir pınarın kenarında oturup pişirdikleri balığı yerlerken, Hızır'ın elinden bir damla su balığın üzerine damlamış. Balık hemen canlanıp suya atlamış. Onlar da suyun âb-ı hayat olduğunu anlayıp doyuncaya kadar içmişler. Durumu İskender'e de anlatmışlarsa da suyun yerini bir daha bulamamışlar. Böylece ölümsüzleşen Hızır ve İlyas, Allah'ın emriyle dünyada sıkıntıya düşenlere yardım ederlermiş. Kıyamet'e dek sürecek olan bu görevi Hızır denizde, İlyas da karada yaparmış[126].

Hızır tipi edebiyatta genellikle âb-ı hayat ve İskender ile ilgili telmih ve benzetmeler içerisinde kullanılmıştır.

Meger şāh Ḥıżır'dı vü dün ḳaralıḳ
Ki dirlik ṣuyına bıraḳdı balıḳ (4254)

---

[126] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 204-205.

Hz. İsa: Şiirde nefesi ile ölüleri diriltmesi, eliyle meshederek körlerin gözlerini açması, dünya nimetlerinden arınmış olarak dördüncü kat gökte bulunması gibi özellikleriyle değerlendirilmiştir. Ayrıca Cebrail'in annesi Meryem'e bir ruh üflemesi sonucunda dünyaya gelmesi mucizesi de çeşitli şekillerde edebi malzeme yapılmıştır.

Ölü dirildi bu ʿĪsā nefesden
H̱alāyıḳ ḳuş gibi çıḳa ḳafesden (928)

Mesīhā gibi deyr içre durağı
Ola bulmaya yaḳan yüz çırāğı (3430)

Hz. Süleyman: Hz. Davud'un oğlu olan Süleyman, hem peygamber hem de hükümdardı. Cinlere ve rüzgara hükmetme yetkisi, bütün hayvanlarla konuşma kabiliyeti vardı. Saba melikesi Belkıs'ı tahtı ile birlikte sarayına getirtmiş, onun ve halkının kendi dinine girmesini sağlamıştır. Süleyman kişiliği, şiirde, hayvanlara ve cinlere hükmetmekte kullandığı yüzüğü, Belkıs'ı gökyüzünden uçurarak yanına getirmesi ve karıncalarla konuşması münasebetiyle ele alınmıştır[127]. Mülkü'nün büyüklüğü ve dirayetli bir hükümdar olması padişahların övgüsü söz konusu olduğunda Süleyman kişiliğinden faydalanılır.

Çü söz eydildi gönüldi çeriler
Süleymān gibi bir bölük perīler (695)

Hz. Yakub: Yakub peygamber Hz. Yusuf'un babasıdır.Oğlu Yusuf'u çok sevdiği için diğer evlatları kıskanarak Yusuf'u bir kuyuya atmışlar Yakub'a da Yusuf'un öldüğünü söylemişlerdir. Üzüntüden kahrolan Yakub'un ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Daha sonra oğlu Yusuf'un gömleğini gözlerini sürünce, gözleri yeniden açılır. Yakub edebiyatta, yukarıda anlattığımız hikaye çerçevesinde ağlayıp gözlerini kör ettiği, evi "külbe-i ahsen" ile birlikte anılır.

---

[127] **A.e.**, s. 381.

[Dīvāndan ġayib oldı] Yūsuf-ı ḫūb
Zamāne urdı aña daḫı Ya'ḳūb (885)

Hz. Yusuf: Yakub peygamberin oğlu olan Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kıskanılarak bir kuyuya atılmış, daha sonra buradan kurtarılarak Mısır'a götürülmüş ve burada Mısır azizine satılmıştır. Burada kendisine aşık olan Züleyha'ya yüz vermeyince Züleyha kendisine iftira atarak hapsedilmesine neden olmuştur. Hapisteyken azizin bir rüyasını yorumlaması üzerine serbest kalır. Çeşitli maceralardan sonra Mısır azizi olan Yusuf, edebiyatta en çok olağanüstü güzelliği ile işlenmiştir.

Göründi yüzi gülzārında revnaḳ
Diyeydüñ Yūsuf-ı Mıṣrī'ydi muṭlaḳ (291)

[Dīvāndan ġayib oldı] Yūsuf-ı ḫūb
Zamāne urdı aña daḫı Ya'ḳūb (885)

j. Sanatkâr Kişilikler

Bu gruba doğu kültürlerinde sanatlarıyla iz bırakmış ve bu yolla şiire de geçmiş olan şahsiyetler dâhil edilmiştir.

Mânî : Çinli meşhur bir nakkaştır. Sâsânîler devrinde, Şâvûr'un zamanında İran'a gelmiş, burada Zerdüştlük ve Hristiyanlığı birleştiren Maniheizm'i ortaya koymuştur. Yaptığı çok güzel resimleri de müridlerine gökten inen bir mucize olarak takdim etmiştir[128]. Edebiyata da yaptığı bu resimler dolayısıyla malzeme olmuştur. Husrev u Şirin'de şair bir nakkaş olan Şâvûr'un çizdiği resimlerin güzelliğini ifade ederken Mânî ile Şâvûr'u mukayese etmiştir.

Eyü naḳḳāş-ıdı kim görse anı
Dir-idi kim budur naḳḳāş-ı Māni (405)

---

[128] Dursun Ali Tökel, **a.g.e.**, s. 233-239.

Çü gördi Mānī ellü bilge naḳḳāş
Tuṭaġ-ıla yazdı yirde göz ü ḳaş (793)

Burada Ferhad Mânî ile mukayese edilmiştir. Erjeng adlı resim mecmuası ile ünlüdür.

Şīrīn resmini şöyle düzdi yanı
Nite kim yazdısa Erjeng Mānī (3194)

k. Bilgin Kişilikler

Bu bahiste bilgelikleri ile insanlık tarihine yön vermiş ve bu özellikleriyle edebiyatın malzemesi olmuş kişilikler üzerinde durulmuştur.

Calinus (Galenos): Greklerin en büyük hekimlerinden olan Galenos, Bergama'da doğmuş Roma'da yaşamıştır (M.Ö. 199-129). Şiirde genellikle Hipokrat'la birlikte hekimlikle ilgili çağrışımlar yapacak şekilde kullanılmıştır.

Müvekkel ḳo aña yaraḳlu yatlu
Galīnūs-ile olsun biñ atlu (4443)

Eflâtun (Platon): Yunan düşünürlerinden Sokrat'ın öğrencisi ve Aristo'nun hocası olan Platon, M.Ö. 430'da doğmuş, 348'de ölmüştür. Eflâtun kişiliği edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak kullanılmıştır[129].

Kayser'in filozofları Eflâtun'un eseriyle fal bakar.

Gözetdüm eski zīci çoḳ bugün
Ki ılduzdan anı düzdi Falāṭūn (1870)

Ne ḳulaḳ kim anuñ üni gireydi
Ger Eflāṭun-ısa öñden varaydı (2977)

[129] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.,** s. 138.

1.5.3.4. Zaman

Anlatma esasına bağlı edebî eserlerin incelenmesinde zaman problemi üzerinde durma zarureti vardır. Bu tarz eserler, itibari bir âlemde meydana gelen hayat tezahürlerini anlatırlar. Bu âlemde zamanın da itibari olması tabiidir.[130]

Anlatı türüne ait eserlerde zaman mefhumu "vaka zamanı", "anlatma zamanı" ve "anlatım süresi" kavramlarından hareketle ele alınır. Bir olay belli bir zamanda cereyan eder; bu vaka zamanıdır. Bu olay muayyen bir süre zarfında yazar tarafından öğrenilir ve yine muayyen bir zaman zarfında kaleme alınır; bu da anlatma zamanıdır. Kurmaca dünyada geçen vakanın belirli bir sürede sunulması, anlatılması da anlatım süresi olarak tanımlanır. Anlatıcı, anlatma süresi zarfında, zamanı daraltarak, takdim tehirler yaparak, geriye dönüşlerle ya da zamana işaret eden genel kavramları dikkatlere sunarak hikâyeyi yürütür.

Fahrî'nin eserine konu olan hâdisenin vaka zamanını tespit etmek, mesneviden hareketle mümkün görünmemektedir. Fahrî, eserinde vakayı nakletmeye şu beyit ile başlar:

Ki çün Kisrīnüñ ayı oldı ḳara
Ḳodı taẖtını Hürmüz şehriyāra (279)

Beyitten de anlaşıldığı gibi vaka görülen geçmiş zamanla anlatılmakta, hadisenin geçmiş zamanda vuku bulduğu ifade edilmektedir. Birbirlerinden farklı başlıklarla ayrılan anlam birliklerinin bir araya gelmesiyle vücut bulan Fahrî'nin Husrev ile Şîrîn mesnevisinde anlatıcı, vakanın geçtiği tarih hakkında saat ve takvimle ifade edilen kesin bir bilgi vermez. Buna mukabil daima kullanmış olduğu geçmiş zaman ekinden hareketle olayın anlatma zamanından çok daha önce vuku bulduğunu sezdirir. Anlatıcı, bu hikâyeyi yer yer " bilge üstâd, söz eyden koca, yaşlı söz üstâdı" gibi sıfatlarla andığı bir râvîden duyduğunu/okuduğunu söylemektedir. Esasen zamanın bu şekilde soyut ve belirsiz ifadelerle nakli, geleneksel anlatma tarzının bir yansımasıdır ve vaka zamanı hakkında bize takvim ve saat ölçüleriyle karşılayabileceğimiz bir zamanı işaret etmez. Fakat Husrev 598-628 yılları arasında

[130] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 107.

hüküm sürdüğüne göre vaka da 598'den bir süre önce, Husrev'in gençliğinde başlayarak 628'de sona ermiş olmalıdır.

Anlatma zamanına ait bilgilerimiz ise eserin bitiş tarihi olan 12 Mart 1367 ile sınırlıdır. Fahrî'nin esere başlama zamanı, eseri ne kadar sürede tamamladığı gibi hususlar hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Eserin bitiş tarihi, vaka zamanı ve anlatma zamanı arasında geçen geniş bir süreye işaret etmektedir. Peki, yazarın vakadan haberdar olması, vakayı derli toplu bir eserden takip etmesi ne zaman vuku bulmuştur? Fahrî, eserinde Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'ini İsa Bey'in isteğiyle yazmaya niyetlendiğini söylemektedir.

Biz burada, eserde geçen itibari olayların anlatım süresi ve anlatıcının zaman kavramına tasarrufu üzerinde durmak istiyoruz. Fahrî eserinde uzun bir zaman dilimini nakletmektedir. Vaka Husrev'in doğumuyla, Husrev'in ve akabinde Şîrîn'in ölümüyle nihayet bulmaktadır.

Peki bu 50 veya 60 yıllık bir zaman dilimi, eserin bünyesine nasıl yerleştirilmiştir?

Her şeyden önce mesnevide akan zamanın, gerçek zaman ölçülerini belirtmediğini bir kez daha vurgulamalıyız. Okuyucu için zamanın (saat, gün, hafta, ay, mevsimler, yıl) değişimini takip etmek oldukça zordur. Bunun asıl nedeni, anlatıcının, okuyucunun muhayyilesine sunduğu hemen her hareketin merkezine, hikâyenin baş kahramanları olan Husrev ve Şîrîn'i yerleştirmesidir. Vakanın bu kahramanlar çevresinde gelişmesi, zamanın, mekânın ve şahısların onlarla ilgisi nisbetinde kurguda yer almasına sebep olur. Anlatıcının, anlatış hızını belirleyen etmenin de bu olduğu ortadadır. Olaylar, sürekli bir yönde, bir çizgide ve birbirinden türeyecek şekilde, ama her zaman asıl kahramanlar çevresinde cereyan eder. Bu metin halkaları arasında "neden sonra ne oldu?" sorusuna cevap niteliği taşıyan sıkı bir bağ vardır. Husrev, rüyasında Şîrîn'in varlığından haberdar olur ve yardımcının anlatışıyla ona âşık olur, aşkın şiddetini arttırması üzerine Şâvûr, Şîrîn'e Husrev'den bahsetmek için İrmen'e gider. Behrâm'ın hilesi sebebiyle Husrev ve babasının arası açılır ve Husrev bir müddet için memleketinden ayrılır vb. olayların birbirinden türemesi, tabiatıyla, kronolojik bir zaman anlayışını da beraberinde getirir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, zaman, soyut işaretlerle ve daraltılmış olarak eserin bünyesinde yer alır. Sadece ehemmiyetli ve vurgulanmak istenen niyetin tanığı olan

anlar dikkatlere sunulur. Anlatılmayan kısımların ise sezdirilmesi yoluna gidilir. Mesela, Husrev'in doğumundan sonra geçen on yılın anılmasının, dikkatlere sunulmasının tek nedeni, Husrev'in gittikçe güzelleştiğine ve her anlamda geliştiğine vurgu yapmak içindir. Bu on yıl zarfında vuku bulan hadiselerin anlatılmasına lüzum görülmemiştir.

Anlatıcının sadece ehemmiyetli anları dikkatlere sunması zaman ve mekân aralıklarının okuyucunun yolunu şaşırtacak kadar fazla olmasına neden olabilmektedir. Doğal olarak anlatıcı, eserin bütünlüğünü temin için, bu zaman ve mekân aralıkları arasında köprü kurmak, uygun geçişler yapmak zorunda kalmaktadır. Eserde, çeşitli başlıklarla ayrılan vaka parçacıklarını birbirine bağlama görevini anlatıcının kendisi yüklenir. Anlatıcı burada devreye girer, itibari zamanı kendi üzerinde yoğunlaştınr, ortaya çıkan boşluğu bu şekilde bertaraf eder:

Özellikle vurgulanmak istenen vaka parçacıklarında zamanın akışı neredeyse durur. Gerçek zaman ölçüleriyle oldukça kısa sürede olup biten olaylara uzun beyitler ayrılır. Anlatım hızı çok yavaşlar, teferruatlara inilir. Zamanın böyle bir hususiyetle işlendiği vaka parçacıklarında Husrev ile Şîrîn yan yanadır, konuşur, dertleşirler. Diyalog anlatımıyla verilen bu pasajlarda zaman geçmiş zaman olmaktan çıkar. Vaka zamanı, konu zamanı, kahramanın söz ve faaliyet zamanı bir tek noktada toplanır. Olayların fiziki zamanı hatırlatacak bir anlayışla takdimi, nakledilen olayların gerçeğe yakınlaşmasını da temin eder. Bu bölümlerde anlatıcı ve kahraman bütünleşir, anlatım sahne tekniği niteliğine bürünür.

Kahramanların rüyalarının nakledildiği bölümler de anlatıcının, zaman kavramını farklılaştırdığı bölümlerdir. Rüyalar uzun beyiterle, teferruatlara inilerek ve gerçek hayatta tezahür ediyormuşçasına anlatılır. Anlatım hızı yavaşlar. Rüya sahnelerinin eserdeki işlevi, ileride yaşanacak kimi haşdiselerden kahramanı ve okuyucuyu haberdar etmektir. O halde rüyalar, mesnevide, gelecek zamanı göstermenin en kolay ve kabul edilebilir yollarından biridir.

Eserde *bir gün,, ol dem, ol gice, hemin, derhal, akşam, her hafta, imdi, dün ü gün* gibi belirsiz ya da soyut ifadeler, daha önce de belirttiğimiz gibi, dikkati vaka üzerine çekme çabasından kaynaklanmaktadır. Vakayı zaman gerçeğinden soyutlayamayan anlatıcı, ekseriyetle onu belirsizleştirmiş, mekâna ve şahıslara

uyguladığı yöntemle bir nevi tecride ve genelliğe tabi kılmıştır.

Mesnevide hadiselerin geçtiği zamanın, niteliğiyle, vakanın oluş biçimi ve neticesi hakkında belirleyici olduğu da görülür. Yani uğurlu saatte kahramanı sevindiren olumlu bir hadise olur. İlkbahar kavuşmayı işaret ederken, kış ve sonbahar ayrılığı ya da ölümü beraberinde getirir.

Zaman mefhumu vaka akışına şu ifadelerle yerleştirilmiştir:

Kisri'nün ayı: Kisri Nûşinrevân'ın unvanıdır. Nûşinrevân ölür ve tahtını oğlu Hürmüz'e bırakır. (279)

Beşikten meydana düşünce: Husrev yürümeye başladıında herkes sevgisinden onu bağrına basar. (289)

Yedi yaş: Husrev yedi yaşına gelince güzellikte öyle meşhur oldu ki sanki Mısır'ın Yusuf'u idi. (290)

Ay: Büzürgümîd'i oğluna hoca olarak tutan Hürmüz, daha bir ay geçmeden Husrev'i hünerde kendini gösterdiğini görür. (293)

On yaş: Husrev on yaşına gelince yaşının üzerinde davranışlar sergiler ve savaş sanatında ustalaşır. (297)

On dört: Husrev on dört yaşına geldiğinde ilimde önemli bir mevkiye ulaşır. (306)

Bir gün: Husrev bir sevinçli gününde avlanmak için ovaya çıkar. (328)

Sarı gül kaçıncaya kadar: Husrev güneş kayboluncaya kadar eğlenir. (332)

Güneş gökten yüz çevirince: Akşam olunca bir yerde konaklar. (333)

Gice günden tenini ayırınca: Hava aydınlanır. (340)

Giçen gice: Husrev babasının hoşuna gitmeyecek hareketlerde bulunur. (342)

Gicenin züfü müşkîn koku saçınca: Babasından özür dileyen Husrev o gece ibadethaneye gider. (384)

Uykusundan uyanınca: Rüyasında dedesini gören ve onun müjdeleriyle mutlu olan Husrev uykusundan uyanır. (400)

Dün ü gün: Artık günlerini rüyasından çıkacakları beklemekle geçirir. (401)

Her dem: Husrev her an Şîrîn'i düşünür. (443)

Birkaç gün: Bu düşünceyle birkaç gün geçirir. (444)

Bir iki gün: Husrev Şâvûr'u Şîrîn'i getirmesi için İrmen'e göndermeyi düşünür. Şâvûr orada bir iki gün kalıp Şîrîn'i getirebileceğini söyler. (465)

Bir ay: Şâvûr kısa yollardan giderek bir ayda İrmen'e ulaşır. (469)
Yini yaz: Şâvûr İrmen'e ulaştığında mevsim ilkbahardır. (472)
Gice: Oraya vardığı gece kiliseye misafir olur. (494)
Yarın: Rahiplere Şîrîn'in ertesi gün nerede konaklayacağını sorar. (498)
Tanla: Tan vakti Şâvûr hazırlanır ve denilen yere gider. (504)
Bir dem: Şîrîn Husrev'in resminden gözünü bir an olsun ayıramaz. (521)
Her dem: Şîrîn Husrev'in sevgisinden her an sarhoştur. (540)
Dâyim: Şîrîn Husrev'in resmine her an bakar. (561)
Bugün: Şîrîn Şâvûr'ûn kulağına sırrını söyler. (564)
Dün ü gün : Şâvûr, Husrev'in aşktan ötürü uyuyamadığını söyler. (584)
Subh: Şîrîn bir sabah vakti Husrev'in memleketine doğru yola çıkar. (588)
Gice-gündüz: Husrev sevgilisinden gece gündüz haber beklemektedir. (608)
Dün ü gün: Babasının yanından hiçbir zaman ayrılmaz. (609)
Bir gün: Baba oğulun bu muhabbetine bir gün nazar değer. (610)
Biraz gün: Hürmüz'ün bir zamanlar en iyi adamı olan ve sonradan araları bozulan Behrâm dinlenmek için Rey'e gelir. (639)
O gün: Behrâm, Hürmüz'e mektup yazar ve elçiyle gönderir, elçinin huzura ulaştığı o gün Behrâm'ın oyunu devreye girer. (662)
Bir iki gün: Behram'ın oyununa inanan Hürmüz, Husrev'e kızar. Büzürgümîd Husrev'e bir iki gün oradan ayrılmasını tavsiye eder. (686)
İki hafta: Husrev cariyelerine iki hafta ava çıkacağını söyler. (689)
Bir gün: Husrev babasının korkusundan o kadar hızlı hareket eder ki bir günde iki menzil geçer. (697)
Bir hafta: Medâyin'e ulaşan Şîrîn'e cariyeler çocuğun bir haftada ihtiyarlayacağı bir saray inşa ettirirler. (718)
Bir gece: Bir gece Şîrîn yeni sarayına taşınır. (720)
Bir ay: İrmen'e kaçan Husrev'in yanına gelen Şâvûr, başından geçenleri anlatırken bir ay yol gittiğini söyler. (805)
Bir iki gün: Şâvûr, hastalandığı için Şîrîn'den bir iki gün ayrı kaldığını ve bu yüzden onunla gidemediğini anlatır. (815)
Bir gün: Husrev'in tertiplediği eğlenceye bir gün Mihîn Bânû gelir. (829)
Bugün: Husrev Mihîn Bânû'ya memleketinden bugün bir haberci geldiğini söyler.

(836)

İki hafta: Husrev Mihîn Bânû'ya iki hafta daha kalacağını ve bu arada Şîrîn'i getirteceğini söyler. (837)

Bir gün: Husrev'in yanına bir gün bir elçi gelir. (878)

Dün ü gün: Husrev babasının gözüne mil çekildiğini ve ulularıın tahat çıkarmak için kendisini beklediklerini öğrenir. Husrev memleketine döner ve her an babasının yanında olamadığı için çok üzülür. (892)

Bir gice: Behrâm ve Husrev'in askerleri bir gece savaşmak için bekler. (975)

Gice: Hürmüz, Behrâm'ın yaptıklarından huzursuzdur, gece ağlayıp inlemektedir. (1078)

İmden girü: Behrâm tahtın bundan böyle kendisine ait olduğunu söyler. (1097)

Bu zaman: Husrev beyleriyle Behrâm hakkında istişare eder. (1160)

Bugün: Bu konuşmayla o an askerin endişesi gider. (1162)

Bu gece: Husrev'in dayıları "Bu gece burada olmamalıyız." diyerek Husrev'i uyarır. (1171)

Hürmüz zamanı: Hürmüz'ün zamanı sona erer ve ölür. (1190)

Bir dem: Artık bir an ecelden aman dilenemez. (1190)

Tizcek: Behrâm kılıçların çekildiğini görünce yerinden fırlar. (1235)

Bin yıl: Behrâm soyunun bin yıl şahlık makamında kalmasını ister. (1258)

Üç gün: Behrâm Husrev'in üç gün içinde İran'dan gitmesini ister. (1263)

İki ay: Behrâm Husrev'in dayısını iki aydır zindanda tutmaktadır. (1268)

İki ay: Husrev'in iki ay gibi kısa bir sürede Rum'dan geleceğini belirtir. (1277)

Ol gün: Husrev ile Şîrîn o gün karşılaşırlar. (1346)

Bir gün sabah: Husrev ile Şîrîn bir sabah çevgan oynar. (1378)

Tana dek: O günün sonuda iki âşığın yanındakiler yorgunluktan sabaha kadar uyurlar. (1411)

Bir ay: Ömürlerinden bir ay bu şekilde geçer. (1414)

Gice: Şîrîn eğlencelerden sonra gece de olsa sarayına döner. (1417)

İki gün: Husrev Şîrîn'in iki gün yanında kalmasını ister. (1419)

Dün ü gün: Husrev ile sevgilisi günlerini eğlence ile geçirirler. (1445)

Bir gün: Husrev bir gün yine gezintiye çıkar. (1454)

Ol oht: Husrev eğlencelerin birinde o an Şîrîn'in sarhoşluktan kendinden geçmesini

ister. (1482)

Gice-gün: Öyle bir geceydi ki gündüzden daha parlaktır. (1486)

Cihan karardı: Yine gezmeyle, eğlenceyle geçen bir günün ardından cihan kararır. (1557)

Bir gice: Husrev ve etrafındakiler bir gece içmeden duramazlar. (1561)

Gice: Husrev Şîrîn ile beraber olmak ister ama Şîrîn izin vermez ve meclisi terk eder. (1695)

On iki ay: Husrev bu duruma kızar, yola çıkar. Bir kiliseye uğrar, rahibe fal baktırır ve on iki ay sonra şah olacağını öğrenir. (1724)

Otuz sekiz yıl: Husrev Rum'a gider. Filozof kendisine Husrev hakkında danışan Kayser'e Husrev'in otuz sekiz yıl tahtta kalacağını söyler. (1872)

Ay, yıl, gice ve ruz: Kayser Husrev'e kızını vermek ister. Böylelikle ayların, yılların, gecenin ve gündüzün mutlulukla geçeceğini söyler. (1920)

İmdi: Kayser artık Husrev'in kaynatasıdır. (1963)

İmdi: Kayser, Güstehem'e Meryem'in bu evliliğe gönülsüz olduğunu söyler. (1999)

İkinci gün: Meryem evliliğe sıcak bakmaz ve ikinci gün Şâvûr ve Endiyan Meryem ile konuşmaya gider. (2013)

Bir zaman: Harrâd-ı Berzîn Meryem'in yanına gelir ve gözünden yaşın eksilmediğini görür. (2027)

Bir dem: Önüde bir an durur ve gözyaşını siler. (2028)

Ol gün: Husrev o gün Meryem'i de alıp yola çıkar. (2083)

Üç gün: Meryem akrabası Niyetûs ile üç gün boyunca konuşur. (2105)

Yedi gün: Husrev Niyetûs ve adamlarını yedi gün yedirip içirir. (2115)

Sekizinde: Sekizinci gün Niyetûs adamlarıyla yola çıkar. (2116)

İki Hafta: Azerbaycan'da iki hafta konaklarlar. (2119)

Güneş gökde gizli razı açınca: Behrâm ve Husrev güneş doğunca savaşmaya başlar. (2224)

Birkaç gün: Behrâm birkaç gün Rey'e gelip konaklar. (2265)

Biraz gün: Behrâm savaşta yenilir ve birkaç gün Rey'de durur ve sonra Çin Hakan'ına sığınır. (2226)

Hemen-gâh: Husrev tahta geçicce Kayser armağanlar gönderir, bunları gören Husrev hemen mutlu olur. (2292)

Seher-gâh: Husrev seher vakti Medâyin'e gelir. (2353)

Kara gününe gice gelince: Husrev, Şîrîn'in aşkıyla geceler boyunca yanar. (2367)

Bir zaman: Şîrîn de Husrev'den ayrı kalınca bir zaman kendeine gelemez. (2382)

Bir iki ay: Şîrîn acısını Mihîn Bânû'ya açar ve o da bir iki ay sabretmesini söyler. (2399)

Sabr vakti: Mihîn Bânû Şîrîn'e sabır vakti olduğunu söyler. (2406)

Bir gün: Mihîn Bânû bir gün Şîrîn'i yanına çağırır ve vasiyet eder. (2411)

Hayatın sonu başa kavuşunca: (2412)

Bir iki gün: Mihîn Bânû bir iki gün hastalanır ve ölür. (2414)

Bir ay: Behrâm Çin Hakan'ına sığınır. Bundan sonra Hakan ile Husrev arasında mektuplaşmalar başlar. Hakan'ın yazdığı mektup bir ayda Husrev'e gelir. (2517)

Yidi gün: Çin'de Hakan'ın tanıdığı saraylı bir kız yedi günde iyileşir. (2610)

Üç ay: Harrâd-ı Berzîn üç ay Çin'de kalır. (2619)

Biraz gün: Harrâd yaşlı bir adamı Behrâm'ı öldürmek için tutar. Biraz gün Merv'de durmasını ister. (2627)

Ruz-ı Behrâm: Adam Behrâm'ı öldürmek için denilen gün harekete geçer. (2656)

Hemân-dem: Kızkardeşi Behram'ın ölüm haberini duyunca hemen gelir. (2677)

Bugün: Kız kardeşi, feryat ederek "Kardeşimi bugün benden kim ayırdı?" diye sorar. (2684)

İmdi: Behrâm son nefesinde çevresindekilere yönlerini o anda Allah'a çevirmelerini ister. (2694)

Ol gün: Husrev o gün tahtına oturmuş kabul merasimi yapmaktadır. (2714)

Üç gün: Husrev Behrâm'ın ölüm haberini alır ve üç gün bir şey yemez.

Dördüncisi: Dördüncü gün meclis kurdurur. (2737)

Ay gerdûn yakasından yüz açıp, güneş karanlık içine kaçınca: Husrev Şîrîn'i hatırlar. (2745)

Bir gün: Husrev Şâvûr'a Şîrîn'e olan hasretinden bahseder. (2778)

Bugün: Şîrîn, Husrev'in Meryem ile evlenmesine çok üzülür. Aralarını bulmak için gelen Şâvûr'a "Bugün benimle oynamayın." der. (2847)

Ne dünle ne gündüz: Şîrîn hiçbir zaman rahat değildir. (2878)

Gece kara zülfü eğri bırakıp altın ayı kulağına küpe yapınca: (2941)

Seher olunca: Şîrîn sütü çok sever ve yaşadığı yerde bunun eksikliğini çeker. (2943)

Güneş gözgüsünü açıp gece gözünü yumunca: Şâvûr Ferhâd'ı bulmak için yola çıkar. (2960)

Bir ay: Ferhâd bir ayda sütü saraya getirecek yolu yapar. (2998)

Yaz u kış: Ferhâd'ın yaşadığı yerlerde her mevsim çiçek bulunur. (3033)

Gice gündüz: Ferhâd aşktan şaşkın hâldedir ve derdini hayvanlarla paylaşır. (3057)

Bir ay: Ferhâd yolda önüne mâni çıkmasa bir ay yürüryecek kadar dalgındır. (3059)

Seherden gice olınca: Ferhâd geceleri sabaha kadar dövünür.(3069)

Her hefte: Ferhâd her hafta sevdiğine misafir olur. (3076)

Seher dinlenmez-giceye dek: Ferhâd Husrev'in verdiği görevi yerine getirip aşkına kavuşmak için devamlı çalışır. (3204)

Dün ü gündüz: Ferhâd kendini görmeye gelen Şîrîn'e her an hayaliyle birlikte olduğunu söyler. (3318)

Seher-gâh: Ferhâd seherle birlikte çalışmaya başlar. (3330)

Yılum ayum: Ferhâd her anının aşkla dolu olduğunu söyler. (3336)

Günden güne: Ferhâd günden güne ermektedir. (3352)

Bir ay: Husrev'in casusları Ferhâd'ın bir ay içinde dağdaki yolu açacağını haber verir. (3395)

Birkaç gün: Husrev'in akıl hocaları Ferhâd'a Şîrîn'in öldüğü haber verilirse görevini tamamlayamayacağını söylerler. (3400)

Ay u yıl: Ferhâd'ın bu oyunla ölümüne sebep olan Husrev'in ayı ve yılı pişmanlıkla geçer. (3458)

Subh-dem: Husrev Şîrîn'e yazdığı taziyet mektubunda kuşların bu ölüme feryat ettiğini söyler. (3472)

Yüz yıl: Husrev Şîrîn'e yüz yıl burada kalsa da Ferhâd'ın artık geri gelmeyeceğini söyler. (3479)

Seher-gâh: Taziye mektubu seher vakti Şîrîn'in eline ulaşır. (3493)

Bir ay: Bu arada Meryem de ölür ve Husrev bir ay yas tutar. (3305)

İki gün- bir gün: Şîrîn Husrev'e yazdığı taziyet mektubunda dünyada iki gün yas varsa bir gün düğün olduğunu söyler. (3225)

Bir yıl: Husrev bir gece eğlence meclisinde iken Şeker adlı bir güzelin methini duyar ve bir yıl kimseye belli etmeden bu güzel için sabreder. (3587)

Bir yıl: Şeker, Husrev'e ağız kokusu için bir yıl sarımsak yememesi gerektiğini

söyler. (3617)

Bıldurlayın bir gece: Bu tavsiyeden bir yıl sonra Husrev Şeker'in yanına gider. (3619)

Bir gice, yüzyıl: Şîrîn bir gece yalnızlıktan bunalır ve o gece onun için yüzyıl olur. (3667)

Seher: Şîrîn seher vakti Allah'a yalvarır. (3687)

Dün-gündüz: Allah'tan dününü gündüz yapmasını bu sıkıntılardan kurtarmasını ister. (3691)

Yidi gün: Husrev ava çıkar ve yedi gün avlanır. (3745)

Gice-kış: Soğuk bir gece vakti Husrev yönünü Şîrîn'in sarayına döndürür. (3750)

Seher-gâh: Husrev, o gece seher vaktine kadar uyur ve seher vakti işret etmeye başlar. (3758)

Bugün: Şîrîn ile konuşmaya giden Husrev "Bugün birlikte olalım." der. Şîrîn kabul etmez. (3838)

Her dem: Şîrîn'den yüz bulamayan Husrev her an onun yanında olan Şâvûr'un yanına gelir. (3985)

Bu gice: Çok öfkeli olan Husrev'e Şîrîn bu gece sabretmesini söyler. (4007)

Seher-gâh- Güneş duvağını açınca: Husrev bir meclis kurar. (4065)

Ol dem: Şîrîn'inde o mecliste olduğunu öğrenen Husrev o an ah eder. (4152)

Yidi gün: Kavuşan sevgililer yedi gün eğlenirler. (4176)

Birkaç gün: Yedinci günün sonunda Şîrîn düğün hazırlıkları yapmak için kasrına gider. (4179)

Bu gice: Şîrîn Husrev'den gerdek gecesi şarap içmemesini ister. (4223)

On gice vü on gün: Sevgililer on gece ve on gün uyumazlar ve halk bayram eder. (4260)

Bir gice: Husrev bir gece pencereden giren biri tarafından öldürülür. (4513)

Bir hafta: Şîrîn'de gözü olan Husrev'in oğlu Şîrûye Şîrîn'e bir hafta yas tutmasını söyler. (4533)

Seher vakti: Husrev mezara seher vakti defnedilir. (4550)

Hem anda: Şîrîn, Husrev'in mezarının başında kendini öldürür. (4569)

1.5.3.5. Mekân

Anlatma esasına bağlı metinlerde mekân, vakaya ve onu meydana getiren vaka parçalarına sahne olan yerdir[131]. Vaka cereyan edeceği bir zamana ve mekâna ihtiyaç duyar. Geleneksel anlatı türlerinde (destan, masal, mesnevi) mekân, tecrid esasına bağlı olarak eserde yer alırdı. Yani, mekân ve onu tamamlayan varlık ve hadiseler, harici âlemde görüldükleri gibi değil, bunların insan üzerinde bıraktıkları intibalar, sebep oldukları hâller ifade edilerek tanıtılır[132]. Bu tür eserlerde macerayı vurgulamak, onu dikkatlere sunmak isteyen anlatıcı için mekân statik (donuk) bir levha olarak[133] eserde boy gösterir.

Fahrî'nin eserinde tecrid esasına bağlı bir mekan anlayışı hâkimdir. Mekânlar, anlatıcının bakış açısından süzülmüş, lügatıyla renklenmiştir.

Husrev u Şîrîn'de iki ana mekân vardır. Bunlardan birisi, başkenti Medâyin olan Husrev'in ülkesi, diğeri Şîrîn'in yurdu İrmen (Ermen)'dir. Hikâyenin konusu büyük ölçüde bu iki memlekette geçer. Eserde bunların dışında, adları savaşlar dolayısıyla anılan şehir-devletler, Bîsütûn Dağ'ı gibi mekânlar göze çarpmaktadır.

Köy: Husrev, av dönüşü yeşillikler içinde ve kuşların çokça öttüğü bir köye misafir olur. (330)

Hûristân: Şîrîn ve arkadaşlarının yaşadığı yer. (449)

İrmen (Ermen): Eserin önemli mekanlarından biri olan İrmen, Şîrîn'in yurdudur. Husrev babasından korkarak kaçtığında buraya sığınmış ve onu buranın melikesi Mihîn Bânû misafir etmiştir.

Kilise: Şiirde adı geçen kilise taştan yapılmıştır. Bu kilisenin en önemli özelliği altındaki mağarada bir karataşın olması ve bu kara taştan çok hızlı ve güzel atların üremesidir. (474-481.beyitler)

El-Hirâk: İrmen'de bir dağ kulesidir. (483-484.beyitler.)

Çemen: Şîrîn ve arkadaşlarının eğlendikleri yer. Metinde verilen tek özelliği etrafında suların akmasıdır. (502)

Medâyin: Bugünkü Bağdat'ın 30 km. güneydoğusunda, Dicle nehrinin her iki

---

[131] Şerif Aktaş, **a.g.m.**, s. 99.
[132] **A.g.m.**, s. 100.
[133] Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 141.

yakasına Partlar ve Sâsânîler döneminde karşılıklı kurulan yedi ayrı şehirden meydana gelmiş, bu şehirler taş ve duba köprülerle birbirine bağlanmıştır[134]. Medâyin tarihte bir süre Sâsânîlerin elinde bulunmuştur. Eserde Medâyin Husrev'in sarayının bulunduğu yer olarak geçer.

Pınar başı: Şirin'in Medâyin'e giderken dinlendiği, suya girdiği ve Husrev ile karşılaştığı bu yer cennetten bir parçadır. Yeşillikler içindedir. (590-591.beyitler)

Horasan: Horasan ismi eski Farsça'da hur (güneş) ve âsân (gelen, doğan) kelimelerinden meydana gelmiştir ve güneşin doğduğu yer, güneş ülkesi; doğu bölgesi anlamını taşımaktadır. İsim muhtemelen Sâsânîler zamanında ortaya çıkmış ve kısa zamanda yaygınlaşmıştır. Horasan tarihte İran'ın kuzeydoğusunda yer alan çok geniş coğrafî bölgenin adı idi.[135]

Ḫorāsān ilini dutmışdı Behrām
Ki şāhdan çoḳ acı yutmışdı Behrām (634)

Ḫorāsānda ḳodı bir pehlevānı
Ṭolu endīşe çoḳ kīne cānı (638)

Rey: Tahran'ın 7-8 km. Güney-güneydoğusunda Elburz dağlarının kuzeyindeki ovaya doğru uzanan bu şehir İpek yolu üstünde bulunması ve birçok yolun bağlantı noktası olması yönüyle önemli bir şehirdir[136].

Behrâm askeri ile Rey'e gelir, dinlenir ve tahtı ele geçirmek için planlar yapar.(639-641.beyitler)

Reye geldi çerisi-y-ile Behrām
Biraz gün diñlenüp çün dutdı ārām

Ḳılurdı fikrini çoġa vü aza
Buyurdı kim kuyumcı sikke ḳaza

Yarusın sikkenin tertīb ide tīz
Ki Īrān şehriyārı şāh-ı Pervīz

---

[134] Casim Avcı, "Medâin" TDV- İA. C.28, Ankara, 2003, s. 291.

[135] Osman Çetin, "Horasan" TDV-İA. C.18, İstanbul, 1998, s. 234.

[136] Osman Gazi Özgüdenli, "Rey" TDV-İA. C.35, İstanbul, 2008, s. 40.

Bağdat: Hürmüz'ün sarayının bulunduğu şehirdir. Behram Hürmüz ile Husrev'in arasını buraya gönderdiği mektupla açar. (662) Bağdat kavgasında Hürmüz gözlerini kaybeder.

Taysugûn: Metinde, kumaşları ile meşhur bir yer olarak tasvir edilir. Behrâm, Husrev adına batırdığı paraları Taysagûn'a kadar dağıttırır. (645)

Kasr-ı Meşkû: Husrev'in Medâyin'deki kasrının ismidir. Şîrîn İrmen'e geldiğinde burada misafir edilmiş, daha sonra kendisi için yüksek, kayalık bir kasr yaptırılmıştır. Husrev, cariyelerine gelecek misafire iyi davranmalarını ve Kasr-ı Meşkû'yu beğenmezse onun için istediği yerde başka bir mekân hazırlamalarını söyler.

Gelürse nār-ı bistān bu bāġa
Güzel ṭāvūs binmiş ḳara aġa

Ḳonuḳdur ḳonduruñ mihmān-ı ẖōşdur
Siz aysız cümle vü ol güneşdür

V'eger isterse ṣaḥra ol dilārām
Revānı ṭuncuġup dutmazsa ārām

Ne yazıda dilerse serv-i āzād
Anuñçün uruñ bir ḳaṣra bünyād (690-693)

Delim ḳıymetlü bir ḳaṣr-ı şahāne
Düzetdiler feraḥ virürdi cāna (2344)

Şîrîn'in Kasrı: Şîrîn için yapılan saray metinde şu beyitlerle tasvir edilir:

[Ḳara]çuḳ ḳoyı gibi çevresin ṭaġ
Ki cāna ṭaġ ura vü sızıra yaġ

Soñ ucı buldı bir ancılayın yir
Ki ṭıfl anda ola bir haftada pīr

Ne ḳulından çevürdi yüz ne sapdı
Ṭamuda ancılayın ḳaṣrı yapdı (717-719)

Şîrîn'i kasrına görmeye gelen Şâvûr, kasrı görünce çok şaşırır.

Ne yirdür bu ki pes zaḥmetlü yirdür
Nite geçdi ṭapuñ kim ol ki yirdür (859)

Şîrîn, Şâvûr'a cariyelerden güzel bir kasr istediğini ama onların kendisi için bu cehennemi yaptırdıklarını söyler.

Bulardan istedüm bir ḳaṣr-ı ḫurrem
Bular düzdi [baña cāy-i cehennem] (869)

Ova: Şîrîn'in kasrı civarındaki ovada koyunların yiyemeyeceği acı otlar vardır.

Ol ovada acı ot bitmiş-idi
Aġu aġacı çevüre dutmış-ıdı

Ol aġu aġacın çūbān bilüpdi
Ḳoyın otlaġını ıraḳ ḳılupdı (2937-2938)

Nil: Behrâm askerinin çok fazla olduğunu belirtirken Nil Nehri'ni örnek verir.

Çeriye uġrar-isem ḳurıya Nīl
Benüm cengüme nite ḳatlana pīl (1009)

Şehrûd: İrmen'de büyük bir ırmaktır.

Temāşā eyleyürek elde süçi
İrişdilerdi Şehrūḏe ṣoñ ucı

Yidek baġladılar Şehrūḏe andan
Ḳulaḳ dutdılar ir ünine cāndan (1447-1448)

Çin: Behrâm, Husrev'e yenilince Çin'e sığınır. Çin ülkesi ile ilgili verilen tek özellik mektupların çok uzun zamanda ulaşmasıdır.

İrişdi ilçisi Pervīz'e şāha
Bir ay yolı sürüp ol pādişāha (2517)

İstanbul: Bu mekân Kayser'in Husrev'e yazdığı mektupta geçer.

Bu İstanbul içinde anca su var
Ki anlar bekleyü bilür il ü şār (1885)

Azerbaycan: Husrev, Kayser'den aldığı büyük destek ile Behrâm'dan tahtını alabilmek için Azerbaycan'a gelir. Orada iki hafta konaklayıp civardaki çok güzel bir ovaya yerleşirler.

Çeri-y-ile geldi Āẕerbāycāna
Uma taḫtın ki virdi rāyigāna

İki hafta olıcaḳ ḳondı hep su
Ne yirde ḳondılarsa ḳurudı ṣu

Ol ilde var-idi bir yazı key giñ
Siz aña iy eren gül yazusı diñ

Serāperde uyup ḳondı cihāndār
Bile ḳondı çeri oldı cihān dar (2118-2121)

Nîmrûz: Çü oldı Nīmrūzuñ suyı āgāh
Ki yoldan irdi suya Ḫusrev-i şāh (2163)

Furât: Beni öldürmege virdüñ berātı
Aḳıtduñ gözlerümden hem Furātı (2872)

Turan: Benümdür Çīn ü Ṭurān hep başa baş
Daḫı haytāla vü suyınavan baş (2509)

Merv: Orta Asya'dadır. Eskiden Horasan ülkesinin merkezi idi. Her ne kadar etrafı çöl ise de nehir yakınında olduğundan ve evvelce setleri ve bentleri bulunduğundan bağlar ve bahçelerle çevrilmiştir[137].

İrişdi Merv'e Behrām ol yañadın
Düzüben süyi sürüp yol oñadın (2614)

Gerek Behrām-ı Çūbīn'e varasın
Biraz gün Merv'üñ içinde durasın (2627)

Behram Merv'de öldürülür.

Ḳulun ol mühri aldı vü gönüldi
Keşān'dan Merv'e özi 'azm ḳıldı (2655)

Bîsütûn: İran'da bir çok dik ve sarp bir dağdır. Âşık Ferhad Şîrîn'e buradan süt akıtmak için yollar açmış ve yine Husrev'in bir oyunu ile Şîrîn'in aşkına bu dağları parçalamaya girişmiş ve bu uğurda taşlar arasında can vermiştir.

Sipahân: İran'ın en büyük, en güzel ve en eski şehirlerindendir. Suları bol, bağ ve bahçeleri çoktur. Bu şehir şiirde Şeker vesilesiyle geçmektedir.

Bâbil: Bağdat yakınlarında bir şehir.

Oḳurdı anda efsūn tāc issi
'Aceb Bābil'de efsūndan ne aṣṣı (3928)

Cehrem: İran'da bir yer.

İşitdi Bārbeḏ kim mesned ü tāc
Yüzin döndürdi Ḫusrev'den ḳodı aç

---

[137] Nizami, **a.g.e.**, s. 489.

Gidüp Cehrem'den irdi Ṭaysafūna
Gözi batdı yaşa vü bağrı ḫūna (4460-4461)

Dicle: Dicle Nehri.

Döküldiyse birez ṣu bardaġuñdan
Aḳa yatur Şaṭṭ u Dicle baġuñdan (3488)

Çadır: Husrev'in iki çadırı vardır.

İki girdek düzetmiş-idi Ḫusrev
Biri çadırdı vü biri derim ev

İçi altunla cevherle bezenmiş
Hemīşe 'ıyşa şāh anda özenmiş

Birisi 'ayş itmeg-içün adı fāş
Biri gizlü ki uyḳuya ḳoya baş (4049-4051)

Hotan: Doğu Türkistan'da Semerkant ile Buhara arasında meşhur bir şehirdir. Şehrin civarında misk ahuları fazla bulunduğundan Hotan eskiden beri miskiyle meşhurdur[138].(3568, 3973.beyitler)

Tûs: Horasan'da Meşhed'in 20 km. Batısında bugün de viraneleri mevcut bulunan eski bir şehir[139].(2333)

Rum: Kayser'in ülkesidir.

[138] **A.e.**, s. 492.
[139] **A.e.**, s. 498.

1.5.3.6. Anlatım Teknikleri

1.5.3.6.1. Anlatma-Gösterme Teknikleri

Anlatma esasına bağlı itibari metinlerde, yani destan, masal, halk hikâyesi, hikâye ve romanda vaka asıl unsurdur, diğerleri vakanın etrafında birleşerek eseri vücuda getirirler. Vaka da anlatma vasıtasıyla dikkatlere sunulur[140]. Mesneviler, halk hikâyeleri, destan ve masallar daha ziyade anlatma tekniğinin kullanıldığı türler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bunlarda ön planda olan daima anlatıcıdır; her fırsatta devreye girer, kendini hissettirir. O, vakayı dinleyiciye/okuyucuya anlatan, aktaran kişi durumundadır. Kurmaca yapının çehresi anlatıcının tasarrufuyla şekillenir. Bu yöntemde anlatıcı, hikâyeyi sunuşuyla, sunuş sırasında yaptığı açıklama ve yorumlarıyla okuyucunun dikkatini metne değil kendi üzerine çeker[141].

Gösterme tekniği ise daha ziyade modern anlatı türlerinde ön plana çıkan bir tekniktir. Bu teknikte anlatmanın yerini gösterme alır. Gösterme, bir olayı ya da durumu, belli bir zaman ve yer içinde, daha çok kişiler arası konuşma ve eylem biçiminde okuyucuya sunmaktır[142]. Anlatmada bütün dikkat anlatıcı üzerindedir. Okuyucu olayı, haberi nakledenin bulunduğu mekân ve zaman açısından, belirli bir mesafeden öğrenir. Tek tek olaylar, olayın tamamı gibi okuyucunun zihninde, geçmiş zamanda olup biter. Önemli olayların sonuçları âdeta özet halinde öğrenilir[143]. Anlatanda vurgu, olayın bir yazarın bakış açısından olup bitmiş olarak gösterildiği haber sürecinedir. Göstermede ise kendini olay mahallinde hisseden okuyucunun dikkatini yoğunlaştırmak için mekâna ve zamana ait bilgiler baskın şekilde verilir[144]. Göstermede "kurmaca zaman" geçmiş zamanı ifade etmez ve olaylar sanki okuyucunun gözü önünde canlandırılıyormuş hissini verir.

Anlatma esasına bağlı edebî eserlerde bu iki anlatım türünden hangisinin kullanılacağı, yazarın üslubu, vakayı tanzim tarzı ve vurgulanmak istenen unsur tarafından belirlenir. Anlatıcı, hadise zincirini naklederken, dikkatlere sunmak istediği bu zincirden bir kısmını değişik şekiller altında anlatır veya anlattırır, bir

---

[140] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 11.
[141] Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 190.
[142] Ünal Aytür, **Henry James ve Roman Sanatı**, Ankara, DTCF Yay., 1997, s. 22.
[143] Franz K. Stanzel, **Roman Biçimleri**, Çev. Fatih Tepebaşı, Konya, Çizgi Yay., 1997, s. 16.
[144] **A.e.**, s. 17.

kısmını göstermeyi tercih eder. Hadise zincirinin bazı kısımlarını da, verilenlerden hareketle, okuyucunun tamamlaması istenir[145]. Realistlerden itibaren bilinçli olarak devreye sokulan gösterme yöntemi, roman genelinde;

a. anlatma yöntemiyle birlikte yan yana

b. bağımsız

c. yine anlatma yöntemiyle birlikte iç-içe kullanılmıştır[146].

Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn* mesnevisinde tasvir tekniğiyle birlikte en fazla kullanılan anlatım tekniği anlatmadır. Daha ilk beyitlerde hâkim bir mevkide duran, her şeyi bilen bir anlatıcının varlığı hissedilir:

Ki çün Kisrī̇nüñ ayı oldı ḳara
Ḳodı taḫtını Hürmüz şehriyāra (279)

Cihān dutıcı Hürmüz dāḏ iderdi
Cihānı dāḏ-ıla ābāḏ iderdi (280)

Delim neẕr-ile ḳurbān-ile Yezdān
Aña virdi bir er oğlan ki ne oğlan (281)

Bu beyitlerle okuyucu, kendisine Hürmüz'ün başından geçen hadisenin/hadiselerin nakledileceğini sezer. Anlatıcı Hürmüz'ün özelliklerini teferruatla vermeye lüzum görmez. Hürmüz'ü zengin, cömert ve itibarlı bir kimse olarak tarif etmekle yetinir. Okuyucu Hürmüz'ün fiziki özeliklerine dair ilerleyen beyitlerde de bir işaret bulamaz. Her şeye sahip olan bu şahsın adını devam ettirecek, neslini sürdürecek bir erkek evlada sahip olmamasına vurgu yapılır. Anlatma tekniğinin bir özelliği olarak okuyucu bu kesik kesik bilgileri zihninde tamamlamak durumunda kalır. Fakat bu anlatıcının çok sınırlı bilgileri okuyucusuyla paylaştığı anlamına gelmez. Okuyucu kimi zaman, anlatıcı tarafından ilerleyen bölümlerde karşılaşacağı şeyler hakkında da bilgilendirilir. Eserin asıl konuya giriş yapılan bölümü bunun için güzel bir örnektir.

---

[145] Şerif Aktaş, **a.g.e.**, s. 12.
[146] Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 193.

Anlatma tekniği, vakayı aktaran anlatıcı için, rahatça müdahale edebileceği, kimi geçiş beyitleriyle hadiseleri hadiselere, mekânları mekânlara, zamanı bir başka zamana bağlayabileceği kurmaca bir dünyayı yaratmaya en müsait teknik olarak görünmektedir. Onun için mühim olan asgari mantık zincirini tamamlamaktır. Yine anlatma tekniği sağladığı rahat geçiş imkânlarıyla anlatıcıya, bütün bir vaka içinden sadece istediklerini ön plana çıkarma imkânı verir.

Mesnevide gösterme yöntemi en fazla diyalog parçalarında kullanılır. Okuyucu, bu parçalarda yer alan olay, duygu ve düşüncelere doğrudan tanık olur. Anlatıcının geri plana çekildiği bu parçalar, kişilikler üzerinde ipuçlarının yakalanabileceği pasajlar olmaları bakımından ayrıca mühimdir. Bununla birlikte diyalog parçalarının, modern anlatım tekniğinde ifadesini bulan şeklinden sapmalar gösterdiğini belirtmeliyiz. Ekseriyetle birbiriyle konuşan kahramanlardan biri bütün söyleyeceklerini bitirmeden söz diğer kahramana geçmez. Hatta sözün diğer kahramana geçtiğini gösteren başlıklar dahi mevcuttur. Husrev ile Ferhâd'ın aşk ve Şîrîn üzerine konuşmaları dikkate değerdir.

Eyitdi ana ne ṣan‘at bilürler
Didi kim cān ṣatup ḳayġu alurlar

Eyitdi cān ṣatmaḳ ne edebdür
Didi ‘āşıḳ olandan ne ‘acebdür

Eyitdi ‘āşıḳ oldı kim göñülden
Didi ki ne göñül cāndan digil sen

Eyitdi saña Şīrīn cānı cān mı
Didi ne cān bu cānum ya‘nī cān mı

Eyitdi görinür mi saña māh-rū
Didi düşde velikīn ḳanı uyḳu

Eyitdi sevgüden baẖt olasın yād
Didi kim giricek ṭopraġa Ferhād

Eyitdi virme göñül ḳılma cānsuz
Didi kim bu iki düşmendür ansuz

Eyitdi iy göñülsüz dutġıl ārām
Didi ārām ḳanı bī-dil-ārām

Eyitdi ger girürseñ odaġına
Didi kim bıraġam baş ayaġına

Eyitdi ger gözüñi eyleye yaş
Didi kim bir gözüm ḳoyam daẖı baş

Eyitdi kimse anuñla savaşsa
Didi yiye demür ger ḳatı ṭaşsa

Eyitdi var mı yoluñ aña ḳolay
Eyitdi kim ıraḳdan görinür ay

Eyitdi dilese hep sende varı
Didi kim Ḥaḳ'dan ola-y-ıdı yāri

Eyitdi başuñ-ıla şād olursa
Didi virem aña ger alur-ısa

Eyitdi sevgüsin cāndan gidergil
Didi kim 'āşıḳ itmez bu işi bil

Eyitdi işbu derde doy ögüñ dir
Didi kim cāna kim ṭoydı ẖaber vir

Eyitdi diñlen işbu iş ẖāmdur
Didi kim baña diñlenmek merāmdur

Eyitdi ṣabr-ıla ögmiş iken çoḳ
Didi ṣabrı göñül ider göñül yoḳ

Eyitdi kimseden ḳorḳar mısın sen
Didi kim ayrulığından hemīn ben

Eyitdi hīç gerek mi gice hem-dem
Didi kim bunda ḳalmazsam olur (3149-3168)

Diyalog metinleri günlük konuşma ehlinin yakalandığı, sadeliğin arttığı bölümler olarak dikkati çekmektedir.

1.5.3.6.2. Tasvir (Betimleme) Tekniği

Tasvir bir nesnenin, yerin görünüşü, hareketleri, kişide uyandırdığı intibaları anlatmayı ve zihinde canlandırmayı amaçlayan bir anlatım tarzıdır. Kısaca kelimelerle resim yapmak da denilebilir. Yazar, dış dünyadan duyu organlarıyla edindiği intibaları kendi yarattığı evrende canlandırır ve dil vasıtasıyla okura sunar. Okuyucu görmediği bu evrenin içine girer ve onunla aynîleşir; bu evrenin kendine özgü gerçekliğine katılır[147]. Gerçekte tasvirî anlatım tarzı okuyan veya dinleyenleri en çabuk etkileyen, onlara verilmek istenen mesajı en çabuk veren, öğrenilmesi isteneni en tesirli yoldan öğreten, hislendiren, düşünceye sevkeden bir metottur. Bu metinler zihinlerde oluşturdukları renkli imajlarla görüntüye çok yaklaştıklarından inandırma ve etkileme gücü en kuvvetli ifadelerden sayılabilirler[148]. Bu bağlamda tasvir sanatı iki şekilde yapılır;

Nesnel (objektif=realist) tasvir

Öznel (sübjektif=romantik) tasvir

Bahis konusu olan şey, olduğu gibi (gerçek görünümüyle) tasvir ediliyorsa, bu tasvire, nesnel (gerçekçi) tasvir denir. Buna karşılık tasvir edilen şeyi yazar, kendi duygularına veya mizacına göre değiştiriyorsa, bu tasvire de öznel (sübjektif) tasvir denir[149].

Tasvir, Fahrî'nin anlatma tekniğiyle birlikte en sık başvurduğu anlatım

---

[147] Şerif Aktaş, Osman Gündüz, **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Akçağ yay., 2001, s. 89.

[148] Ahmet Atillâ Şentürk, **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler**, İstanbul, Kitabevi, 2002, s.22.

[149] Mehmet Tekin, a.g.e., s.208

yöntemidir. Fahrî'nin kişi, mekân ve durum tasvirlerine geniş yer verdiği, tasvirleri yaparken geleneğin kendisine naklettiği lügati, bakış açısını ve değerlendirme sistemini kullandığı görülür. Fahrî'nin tasvirleri öznel (sübjektif=romantik) tasvirler olma vasfını taşırlar. Yani, tasvir edilen kişiler, mekânlar, durumlar ve objeler, anlatıcının romantik nazarından süzülmüş, yorumlanmış, çoğunlukla idealize edilmiş şekilleriyle bize ulaşırlar. Zaten tecritten hareket eden geleneksel tasvir metodunda esas, varolanı olduğu gibi anlatmak, izah ve tarif etmek değildir; ona fiktif yapı içerisinde fonksiyonel bir değer vermek, sembollerle ve söz kalıplarıyla, mümkün olduğu nispette, müspet ya da menfi bir çehre izafe etmektir. Bu bakımdan kişiler ya çok güzel ya da çok çirkindirler. Kısaca, nesneler ya göz kamaştırıcı güzellikleriyle ya da iç bulandıran çirkinlikleriyle kurmacada yer alırlar. Mevsimlerin tasvirinde de bu tavır devam eder; kış en soğuk anıyla, yaz en kavurucu sıcağıyla, ilkbahar en güzel ve gönle ferahlık veren soluğuyla, sonbahar en sarı, en hüzünlü titreyişleriyle gözler önüne serilir. Bu bağlamda denilebilir ki; Fahrî'nin eserinde tasvirler fotoğraf tekniğinden çok resim tekniğiyle yapılmıştır. Tasvirin yapıldığı kısımlarda teşbih, istiare ve mübalağa sanatlarının çok fazla kullanıldığı görülür. Bu bölümler kelimelerin titizlikle seçildiği; anlatımın, tabiatın bütün unsurlarından faydalandığı bölümlerdir.

Eserde bir kısım unsurların "sıfat-ı şeb, sıfat-ı ruz" gibi müstakil başlıklar altında tasvir edildiği de görülür. Buna mukabil herhangi bir anlam birliği içinde başlık verilmeden yapılan tasvirler çoğunluktadır.

Husrev'in Şîrîn'i yanlarına almak için Meryem ile konuştuğu bölüm "sıfat-ı şeb" başlığını taşır.

Şeb-istāna gönüldi yine Ḫusrev
Aña ṭar-ıdı Şīrīn hicr-ile ev

Çü Şīrīn'den açardı bir ḥikāyet
Ḳılurdı Meryem acıdan şikāyet (2746-2747)

Şîrîn ve arkadaşlarının ovada eğlendikleri sahne resim gibi güzel bir tasvirdir.

Dirildiler güli reyḥān ü sünbül
Gehī serv oldılar gāh deste gül

Biraz gülden dökerlerdi gülābı
Biraz ekmeklerinden hem cülābı

Gelinler görmemişler hīç dāmād
Cihānda şād u ḫōş kābinden āzād

Oturmışlar nite kim yār ile yār
Sıġışmazlar nite kim ḳabına nār

Çü ol yirde ḳadem başmazdı aġyār
Ḳamu raḫṣ urdı ol yañaġı gülzār

Biraz bu güllere taḥsīn iderdi
Biraz ol bülbüle telḳīn iderdi

Sevinmekden hemīşe anlara iş
Yimek içmek temāşā-y-ıdı sāġış

Oturmış ortada Şīrīn-i zībāy
Ṣanasın girmiş Ülker içine ay

Eger ʻaşıḳların çü aġız açar
Gehī virür ḳadeḥ gāh kendü içer

Çü kendüzini gördi ol ṭolu māh
Gözi ol ṣurete ṭuş oldı nāgāh (508-517)

Savaş sahnesinin tasviri de çok canlıdır.

Erenler naʻrası vü atlar üni
Felekde ḳıldı ḥayrān ayı güni

Çü anı gördi ol savaşçı Behrām
Ḳılıç çekdi vü atın sürdi ol ḫām

Segirdürdi yaluñuz ine aġa
Baḳardı leşkerinde sola saġa

Baḳup Ḫusrev çü gördi ol savaşı
Ḳararmış yazıyı vü ṭaġ u ṭaşı

Şu resme oldı yazı sanasın mīġ
Havādan yaġdururdı ḫançer ü tīġ

Niyeṭūsi-y-ile Bendū daḫı şāh
Segirdü baḳdılar ṭaġa hemāngāh

Oturdılardı ṭaġ üstinde anlar
Baḳarlardı ki neyder pehlevānlar

Çü kūs āvāzı çıḳdı iki sudan
Erenler girdi araya busudan

Çü Ḫusrev gördi ol īnile ceng
Yirinde ḳaldı ḥayrān ol olup deng

Güneş çün gökde açdı gizlü rāzı
Çeriler başı ḳatdı davul-bāzı

Getürdi ne ḳadar kim suyı vardı
Ulular cümle bile yola vardı

Yol üstinde ḳamışlar var-idi saz
Ḳamış biçici er çoḳ anda yoḳ az

Iraḳdan göricek Behrām-ı şīri
Daḫı çoḳ suyı vü bir ḳaç delīri

Didiler bu yola nite girdüñ
Delim devrān eleminden renc gördüñ

Ki pī̇şe uçdan uca ṭoludur su
Savaşçı vü yig erden vardur busu (2235-2249)

Mesnevinin asıl kahramanları olan Husrev ile Şîrîn'in tasvirleri şu şekilde yapılmıştır:

Ḳaşındaġı yiñi bayrām hilāli
Gören kişinüñ ayruḳsıdı ḥāli

Ol esrük nergisinden ḳıldı ḥayrān
İrem bāġına ol kim ṣata reyḥān

Ṭaña batırdı Mecnūnı ẖayāli
Oyında yindi vü Leylī cemāli

Şu fermānla ki ister ẖalḳı ḳırmaḳ
Elinde on ḳalem ya'ni ki barmaḳ

Sözinde yüz savaş var līki dilbend
Ṭuṭaġında biñ öpmek cümlesi ḳand

Şekerden sözi daẖı ṭatluraḳdur
Ḳamudan yüzi daḥı ḳutluraḳdur

Ḳuluñvan didi ṭopraġına 'anber
Güzeller cānıdur ol ẖūb u dilber

Yüzi nesrīn saçı ḳoḳusı nesrīn
Ṭudaġı şīrīn adı daẖı Şīrīn (419-426)

Husrev'in tasviri

Güzel yaẖşı ẖulu mevzūn oġlan
Geyik baḳışlu kin güninde aslān

Ḫazān yilinden emīn tāze gülzār
Yigitlik budaġı üstinde gülnār

Gülinde bitmedük daẖı benefşe
Eligdür Ḫusrevi aldanma nefse

Ṣorarsañ aṣlını Cemşīd şāhdur
Güneşdür yañaġı alnı māhdur

Çerisi ancadur sıġmaz ovaya
İrüşür sancaġınuñ ucı aya

Çü baġışlaya altun başdan aşa
Demür güni gelicek vay ṭaşa

Felek meydāndadur anuñ zebūnı
Özi yavaşıdupdur bu ḥarūnı

Cemāli kim cihānuñ bayrāmıdur
Zamāne cevri zaẖmı merhemidür

Bu ḥüsn gerek kim var ol cihāndār
Cihānı ḳıldı 'ışḳuñ gözine ṭār

Ne süçi içer ü ne cām dutar
Ne dün uyur ne gün ārām dutar (575-584)

Alıntı yaptığımız beyitlerde görüldüğü gibi Husrev ile Şîrîn her bakımdan akranlarına üstün kişiler olarak tasvir edilmişlerdir. Tasvirler yapılırken idealize edilmiş tabiat unsurlarından faydalanılmış, kelimeler titizlikle seçilmiştir.

Mesnevide kötü karakterli tiplerin tasviri de aynı şekilde yapılmaktadır. Hikâyeye varlığı ile giren bu tipler önce fiziki olarak tanıtılmakta sonra bu fiziki yapının delalet ettiği ruhi portre çizilmektedir. Mesnevide tanıtılan kişilerin fiziki portreleri genellikle vakada yüklenecekleri fonksiyonun şeklini ve neticesini de belirler. Güzel ve olumlu ifadelerle tasvir edilen kişiler, esas kahramanları anlayan, onlara yardım eden kimselerdir. Çirkin ve kötü ifadelerle vasfedilen kişiler ise engelleyici, kurnaz ve kötü niyetli kimselerdir.

Ferhâd'a Şîrîn'in öldüğünü söyleyen adam şu şekilde tasvir edilmiştir:

Pes isteyüp buldılar bir şūm sözlü
Ṭonuḳ alınlu dehr ṭar gözlü

Ḳaḳımaḳdan ḳan saçıcı ḳaṣṣāb
Bıyığı ṭolu od u ḳalb u ḳallāb

Yavuz sözler çoḳ ögrettiler aña
Didiler virevüz bir genci saña

Viribidiler anı Bīsütūn'a
Yavuz gösterdiler yol naḥs-i dūna

Varup Ferhāḏ özini gördi bildi
Dilin açdı vü göñlin ṭar ḳıldı (3401-3405)

Fahrî'nin eserinde Husrev ve Şîrîn'in iç dünyalarının ve hadiseler karşısında düştükleri hâlin romantik tasvirle anlatıldığı bölümler, duygusal bir hava oluşturan[150], ferdin, fiziki ve sosyal şartlarla çatışmalarını gösteren bölümlerdir. Bu bölümlerin dikkat çekici özelliklerinden biri de eserin en hisli kısımlarını ihtiva etmeleridir.

Ferhâd'ın Şîrîn'in dağa çizdiği resmiyle konuştuğu sahne bunun en güzel örneklerindendir.

---

[150] Rene Wellek, Austin Varren, **a.g.e.**, s.196.

Bu ‘ışḳ odı bile kim urursın
Bu gündeven bu günde kim görürsin

Degül-ise yüzüm ṭaşdan demürden
Vefā ne’ster özüm ṭaşdan demürden

Semüz pehlū saña eksük degül yār
İki ḳaṣṣāb bir yanuñda çün var

Benüm bu ṭaġda yaluñuz u ḳalmış
Aruḳlıḳdan yirilmiş diri ḳılmış

Iraḳdan ‘ışḳuñ odına yanaram
Doyar mı nūra pervāne ṣınaram

Benüm ṭoġrulıġum ḥaḳḳıyçün iy yār
Beni öldürdügüñe minnetüm var

Meger kim ġuṣṣam imī̇n ol birez
Bu dirilikden ölüm yigdür yüz kez

Benüm günüm gibi ıldız cihāna
Benüm baḫtum-ıla oġlanı ana

Gice göstermesün bu çarḫ-ı gerdūn
Seḥer ṭoġurmasun mes‘ūd-ı gerdūn

Du‘ā ḳıldı ṣanasın baña anam
Ki dāyim ayrulıḳ odına yanam (3223-3232)

Dikkat çekici tasvirlerden biri de Husrev’in bir kış gecesi Şîrîn’in sarayına geldiği gecedir. Kışın şiddeti şöyle anlatılır.

Sovuḳ yil yanar od gibi yaḳardı
Ṣudan ḳılıç gibi buzlar çıḳardı

Ne deñlü olsa bir ıssı havālu
Sovuḳ yasın çekemez ḳatı yalu

Buyurdı şāh kim od yanduralar
'Abīr ü 'anber ü 'ūd yanduralar

Görünmezdi buḫūrdan gökdeki nūr
Havādan dökilürdi yire kāfūr (3751-3754)

1.5.3.6.3. Mektup Tekniği

Mektup, hem bir anlatım biçimidir, hem de bir türün adıdır. İlk önceleri bir haberleşme aracı olan mektup, daha sonraları yaygın bir yazışma aracı olarak büyük kabul görmüş; özel ve genel konuların dile getirilmesinde önemli rol oynamıştır. Mektup, kimi zaman "diplomatik" mesajlar taşıyarak toplumlar arası ilişkilerin yeni bir boyut kazanmasında etkili olmuş; kimi zaman felsefi, psikolojik ve lirik derinliğiyle sanatın gelişmesine destek vermiştir. Kısacası mektup, insanlık tarihinin şekillenmesinde -yerine göre- bir belge değeri taşımış; tarihin, kültürün ve edebiyatın oluşumunda rol oynamıştır[151].

Anlatım esasına bağlı metinlerde mektup tekniğinin iki şekilde kullanıldığını görürüz: Biri hikâye veya romanın müstakil ve peş peşe gelen mektuplardan oluşmasıdır. Diğeri ise, tekniğin eserin genelinde ve gerektiğinde kullanılmasıdır[152]. Fahrî'nin eserinde kullanılan mektup tekniği ikincisidir.

Mektup tekniğinin *Husrev ile Şîrîn* ve benzeri ikili aşk mesnevilerinde kullanılması bir zaruret olarak kendini hissettirir. Bu eserlerde anlatılan münasebetlerin, zamanın toplumsal yapıyı oluşturan değerleriyle çatışması ve diğer bazı nedenler kahramanlar arasındaki temasın son derece sınırlı kalmasına sebep olur. Âşıklar çok az görüşebilirler. Görüşmeler ya tesadüflerle ya da herkesten gizli vuku bulur. Hasretin inceltti̇ği hislerle sevgileri gittikçe artan kahramanları

---

[151] Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 224.
[152]**A.e.**, s. 227.

birbirlerinden haberdar etmenin tek yolu mektuptur. Mektup, iki âşık arasında olması gereken mahrem konuşmaların, şartların mecbur etmesi sonucu kâğıt üzerine taşınmasıdır. Bu aynı zamanda, eserini mantıki bir temele oturtmak isteyen anlatıcı için de ihmal edemeyeceği bir araçtır. Birbirleri hakkında ikinci veya üçüncü ağızlardan haber alabilen kahramanların, başlarından geçen olayların iç yüzünü sevgiliye izah görevi, genellikle mektuba düşer. Mektubun aşk ilişkisinde önemli bir diğer işlevi de âşıkların tahammül gücünü arttırmasıdır. Âşık, sevgilisinden gelen mektubu sadakatin, sevginin, vefanın bir nişânesi olarak görür. Mektup, ona çektiği bütün acılan unutturacak bir iksir tesiri yapar.

Husrev, Ferhâd'ın ölümünden sonra Şîrîn'e şu mektubu gönderirir.

Yaza ol nāmenüñ üstinde ʿünvān
H̱üdāvendā cihān-dāra iy sulṭān

Yaradıcıdur ol insi vü cānı
Ṭonuḳ ṭopraġa viren aru cānı

Yir üstine gögi gerdān ḳılan ol
Gök altında yiri meydān ḳılan ol

Göge ılduzı ārāyī̇ş viren ol
Ḳuru aġaca yaş yimiş viren ol

Çü añdı ṣıdḳ-ıla bir Allāh adın
Bu kez ölçerdi göynüklüler adın

Ki ẖūblar şāhı ol Şī̇rī̇n-i dil-bend
Ki şī̇rī̇nlikdedür andan ẖacī̇l ḳand

İşitdüm ki heveslü yār-içün fāş
Delim gün yas dutup dökmiş içi yaş

Oturmış ṭopraġa dökmiş şu gözden
Sovuḳ yilden buñalmış issiñüzden

Bürincük ayuñ üstinden götürdi
Yüz açdı çözdi saç yasa oturdı

Cihānı yaḳdı feryād eylemekden
İñile ‘āşıḳı yād eylemekden

Budur hem böyle ḫoşdur şarṭı bārī
Nişānı sevmegün bu ola yārī

Ki daġ yıḳıcı ḥammāl-içün ögüş
Fiġān itdi nite kim ṣubḥ-dem ḳuş

Ġarīb ü küşte degmez mi fiġāna
Aña aġlarsa yaraşur cihāna

Bu resme derd-ile bir ‘āşıḳ ölse
Anuñ-çün aġlamayan eyle olsa

Saġışumuz ıraḳ anuñ işinden
Yanaruz līk ṭapuñuñ rencişinden

Ki incindüñ ölüminden anuñ çoḳ
Ki öldi vü daḫı terk itdi şek yoḳ

Gerekmezdi anı öldürmek öñdin
Çü öldürdüñ nice olası ġam-gīn

Yigil ḳayġusın çün ḳanın içdüñ
Yadırġama çü anuñla key içdüñ

Eger ṭopraḳda yüz yıl oturasın
Degül çāre ki yirden götüresin

Cihān ṭolusa Mecnūn-ıla Vāmıḳ
Anuñ mānendi yoḳ Şīrīn'e ‘āşıḳ (3461-3480)

Fahrî'nin eserinde mektuplaşma bir de padişahlar arasında vardır. Çin Hakan'ından Behrâm'ı isteyen Husrev'e Hakan şöyle cevap verir:

Daḫı didi ki nāmeñ oḳıdum ben
Senüñ ilçüñ ḳatuma oḳıdum ben

Sen öz ḳuluña buyur işbu sözi
Yaraşmaz dünyede hergiz şāh özi

Ki ulu kişi ulu olmasa yā
Kiçi kişi kiçi añlamasa yā

Benümdür Çīn ü Ṭurān hep başa baş
Daḫı haytāla vü suyınavan baş

Degülven hergiz andı bir siyāndan
Ne bunuñ gibi söze ben uyandan

Bunuñ gibi sözi dimek degül key
Ḳavülsüz er işin dimek degül key

Çü dutmışvan ele Behrām elini
Baña geldükde ḳoyuban elini

Ḳor-ısam sevgüsini bir yaña ben
Yavuzlıḳ ger ṣanursam bir aña ben

Beni soymaya uṣlu aru sudan
Çalap'dan ḳorḳaram ne ḳayġu sudan

Ululıġuñ eger artuḳ olaydı
Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı (2506-2515)

Mektuplar hızlı ve güvenilir haberciler tarafından taşınır. Mektubu götüren haberci çoğunlukla beraberinde cevapla döner. Eser boyunca mektupları taşıyan kimselerin güveni kötüye kullandıkları görülmez. Mektup metinleri genellikle içinde "nâme" kelimesi geçen bölüm başlıklarından sonra verilirler.

Mesnevide mektupların metinleri yazılırken verilir. Mektubun alıcı tarafından okunması esnasında ise alıcı nazarındaki etkileri üzerinde durulur.

1.5.3.6.4. Özetleme Tekniği

Anlatma esasına bağlı geleneksel ve modern türlerin gerçek hayattan hareket ederek fiktif bir dünya yaratmaya çalıştıkları bilinen bir olgudur. Fakat yazar/anlatıcının, gerçek hayatın görünüşlerini olduğu gibi bütün bir şahıs ve mekân kadrosuyla, vaka bütünüyle eserine dâhil etmesi mümkün değildir. Bu hem gereksiz hem de edebî eserin yapısını aşan, onu zorlayan bir çabadır. O halde özetleme tekniğini kullanmak anlatma esasına bağlı edebî metinlerde bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Mehmet Tekin, roman için bu zorunluluğu şöyle izah eder:

"Roman, hayatı kucaklama iddiasında olan kapsamlı bir edebiyat dalıdır. Ancak kapsamı ne olursa olsun roman kendi yapısı ve mantığı içinde 'eklektik' 've 'teksifi' (seçici ve yoğunlaştırıcı) bir özelliğe sahiptir. Romancı türün kendisine sağladığı imkânlara rağmen, her şeyi anlatamaz; her gördüğünü, sezdiğini, duyduğunu yansıtamaz, dolayısıyla romanın yapısında yer alan elemanları 'karakteristik' yönleriyle anlatmak, tanıtmak zorundadır. Hayatın ayrı, romanın ayrı bir mantığı vardır.

...

Anlatım teknikleri, bu anlamda anlatıcının işini kolaylaştıran mekanizmalardır. Bu bağlamda, "özetleme tekniği" de -özellikle romanın gelişme evrelerinde- romancının sık sık başvurduğu yöntemlerden biridir[153]."

Fahrî, eserinde bu teknikten mümkün olduğunca fazla faydalanmıştır, özetleme tekniği onun için sözü, asıl anlatmak istediği şeylere rahatça getirebileceği kolay bir vasıtadır. Bu vasıta sayesinde günleri, haftaları, hatta yılları içine alan uzun

---

[153] **A.e.**, s. 229-230.

bir süreyi sadece birkaç beyitte geçiştirebilmiştir. Mesela, Husrev'in Büzürgümîd'in hocalığında geçen günleri şu şekilde özetlenmiştir:

Bu söze geçmedi ay çoḳ ḫüdāvend
Ki oldı 'ilm ü ḥikmetde hünermend (293)

Özetleme tekniğiyle sadece gündemde yer alan olay veya olaylar özetlenmez; aynı zamanda karakterler tanımlanırken ve onlar hakkında bilgiler verilirken de bu teknikten yararlanılır. Herhangi bir kahramanın hikâyeye dâhil olduğu ana kadar ki yaşantısı özetlenmek suretiyle verilir. Özetleme tekniğinin niteliği gereği geriye dönüş ve tasvir tekniğiyle birlikte kullanıldığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Nedīmi var-ıdı ḫāṣ adı Şāvur
Cihān görmiş ü gey seyyāḥ-ı meşhūr

Eyü naḳḳāş-ıdı kim görse anı
Dir-idi kim budur naḳḳāş-ı māni

Elinde anca vardı luṭf-ıla su
Ki virürdi suya ol reng-ile bū (440-406)

Şâvur'u Şîrîn'i görmek için İrmen'e giderken geçirdiği bir aylık süre yine özetleme tekniği ile verilir.

Ne uyıdı ne eglendi vü naḳḳāş
Bir ayda ḳodı Şīrīn ṭağına baş (469)

1.5.3.6.5. Geriye Dönüş Tekniği

Anlatma esasına bağlı edebî türler, vakayı takdim ederlerken zamanın dizilişi üzerinde oynayabilirler. Bu genellikle geriye doğru kırılmalar şeklinde olur. Anlatıcı eserinde yer verdiği herhangi bir olayın iç yüzünü, oluş nedenlerini daha iyi kavratabilmek ya da herhangi bir kahramanı dahi iyi tanıtabilmek için geriye dönüşler yapar. Elbette bu, sadece olay ve şahısları değil vakaya dâhil olan her unsuru (eşya, düşünce vs.) kapsayacak şekilde de gerçekleşebilir. Geriye dönüşlerde

zaman sıkıştırılmış bir halde sunulur. Uzun ve yüklü hayat kesifleri, geriye dönüş tekniğinin kullanılmasıyla eserin hacmini arttırmayacak, fakat kurgu planında anlatıcıya hizmet edecek şekilde verilebilir[154]. Geriye dönüş tekniği, anlatıcı için, mazi ile hâli birbirine bağlayabileceği bir köprü vazifesi görür. Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*'ında geriye dönüş tekniğini şöyle izah eder:

"Romanda yer alan her şeyin; insanın, çevrenin, zamanın, eşya ve düşüncenin bir mazisi vardır. Romancı, bu elemanlara ruh ve can vermek için fırsat buldukça geçmişe döner. O, bu işlemi gerçekleştirirken de geriye dönüş tekniğinden yararlanır. Romanın genel mahiyeti dikkate alındığında bu tekniğin, kurgu ve anlatım planında ne derecede önemli olduğu kolayca anlaşılır[155]."

Fahrî, eserinde Şâvûr'un Husrev'in huzuruna geldiğinde başından geçenleri anlattığı sahnede geriye dönüş tekniğinden yararlanmıştır.

Sözi öñden ṣoña dek hep eyitti
Ki nite buldı vü ne çāre itdi

Yaluñuz ḳalduġın ḳuş gibi ṭaġda
Gözi yaşını bıñar gibi bāġda

Bıñardan bıñara 'azm itdügini
Bir ayı gösterüp ol gitdügini

Ṣūret gösterüp oḳıduġın afsūn
Ḳılup bir fitne fitne-y-ile meftūn

Anı Hindū gibi azıtduġını
Şehüñ meşkūsine yüz dutduġını

Çü ḳıldılar yiñi yaz yüzlüyi yād
Delüler gibi Ḥusrev ḳıldı feryād

---

154 Yavuz Demir, **İlk Dönem Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi**, Ankara, Akçağ Yay., 1995, s. 107-115.
155 Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 234.

Yine yalvardı kim ol gül yañaklu
Nite dutuldıydı şekker dudaḳlu

Didi üstād ‘aḳlum ḳıldı yārı
Daḫı iḳbāl ü baḫt u şehriyārı

Egerçe fitne ‘ālem-durur ol māh
Aña key fitne oldı ṣūret-i şāh

Elikdürdüm ben ol serv-i revānı
Güzel yüzlü büti gül yüzlü cānı

Çü ‘azm itmege anı tīz ḳıldum
Pes andan çāre-yi Şebdīz ḳıldum

Nigārını esen yil-ile fīlḥāl
Viribidüm ḳılup çok ḥīle vü al

Bir iki gün bu yolda sayru ḳıldum
Rikābıñdan anuñçün ayru ḳaldum

Bilürven şimdi ol ay çoḳ dürişmiş
Melik meşkūsine ol irişmiş (803-816)

Şîrîn'in kendisini Husrev'e ve İrmen'e götürmek için gelen Şâvur'a Medâyin'e geldiği dönemde cariyelerle yaşadıklarını anlattığı bölümde okuyucu duyduğu olayları anlatıcının hakim bakış açısından görür ve onun değerlendirmeleriyle izler. (864-871.beyitler)

Geriye dönüş teniği eserin son bölümünde de gözümüze çarpar. Husrev'in ölümünden sonra anlatıcı devreye girer ve bizi Husrev'in Hz.Peygamberi rüyasında gördüğü zamana döndürür. Hz. Peygamber Husrev'e müslüman olmasını söyler fakat Husrev atalarının dinini reddetmez. Anlatıcıya göre bütün bunlar başına bu yüzden gelir. (4586-4619.beyitler)

Tekniğin, ikinci ve sık kullanılan şeklinde ise, hikâyeye dâhil olan bir kahraman hakkında okuyucu bilgilendirilir. Bu bilgiler, kahramanın karakteri ve sosyal mevki ile ilgili genel ifadelerle dikkatlere sunulur. Kahramanın sosyal mevki ile alâkalı bilgilerden ziyade, karakteri üzerine söylenen sözler onun olayların akışı içerisinde nasıl davranacağına dair işaretleri içerir. Geriye dönüş tekniğinin yapısı gereği özetleme ve tasvir tekniğiyle iç içe kullanıldığını görüyoruz. Aşağıda örnek aldığımız bölümde hikâyeye dâhil olan Şiruye hakkında anlatıcı, okuyucuyu bilgilendirir. Burada uygulanan geriye dönüş tekniği modern roman sanatındaki "yapıcı geriye dönüş" tekniğini andırır. Bu teknikte kahraman hikâyeye dahil olduğu anda bütünüyle tanıtılmaz, bazı yönleri gizlenir. Okuyucunun merakının yoğunlaştığı bir anda romancı devreye girer ve kahramanının geçmişi hakkında ya parça parça yahut blok halinde bilgiler verir. Bu vesileyle okuyucu hem kahramanı, hem o kahraman etrafında anlam bulan olayları daha iyi kavramış olur[156]. Şirûye'nin kötü niyetli biri olduğu bu teknik kullanılarak vurgulanır.

Ne bilişi görürdi ẖoş ne yadı
İşi dāyim şer u Şīrūye adı

Eşek beyinlü beynisinde yengeç
Anuñ başında eylük umma sen hīç

Ḳatı yüzlü ezraḳ gözlü aşḳar
İşi yindek yavuzlıḳ şūriş ü şer

İşitdüm şöyle kim ol dīv-i mekkār
Kiçi oğlan-iken on iki yaşar

Çü Şīrīn'e degindi dir-idi fāş
Ki Şīrīn baña çift olsaydı iy kāş

Anuñ mührin mi vaṣf idem yā kīnin
Bilüsin devletin mi yā ki dīnin (4289-4294)

156 **A.e.**, s. 236.

1.5.3.6.6. Montaj Tekniği

Kurma, çatma, kurup takma[157], anlamlarına gelen Fransızca montaj (montage) kelimesi, anlatım tekniği olarak; bir yazarın, genel kültür bağlanımda bir değer ifade eden anonim, bireysel ve hatta ilâhî nitelikli bir metni, bir söz veya yazıyı, "kalıp halinde" eserinin terkibine belirli bir amaçla katması, kullanması demektir[158]. Bu kavramın geleneksel edebiyatımızdaki karşılığı iktibas sanatıdır. Divan şiirinin sıkça kullandığı sanatlardan olan iktibas, manayı kuvvetlendirmek, söze güzellik kazandırmak maksadıyla şiir ya da düz yazı metinde bir ayet-i kerimenin veya hadis-i şerifin tamamının veya bazı kelimelerinin alıntılanmasıdır[159]. Her ne kadar iktibas sanatı ayet ve hadislerle sınırlandırılmışsa da, darb-ı meseller, kısa hikâye alıntıları da katılarak sınırlarının genişletildiğini[160] görüyoruz. Gönderici için iktibas ettiği metin, teksif edilmiş, süzülmüş bir bilgi olmakla beraber, hem sözüne dayanak olarak gösterebileceği bir mesned, hem de eserini estetik bakımdan takviye edebileceği bir malzemedir. Bu bakımdan montaja malzeme olan hazır kalıp metnin seçimi, kullanılış amacı ve yeri ayrıca önemlidir. Alınan metnin, eserin genel yapısıyla bütünleşmesi, eserin genel dokusunda sırıtmaması gerekir[161].

Şâvûr, Şîrîn'i getirmek için İrmen'e gider ve orada bir kiliseye misafir olur. Fahri burada o kiliseyle ilgili bir hikâye anlatır.

[Ki] var ol deyruñ altında maġāra
Ḳara ṭaş anda bir beñzer süvāra

Ḳurudan ayġıra her bir ḳıranda
Gelür bir yorġa ḳısraḳ dāyim anda

Çalabuñ buyruġıyla yıġılur ol
Çalab diyicegin inanıcı ol

[157] Tahsin Saraç, **Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Adam Yay., 1994, s. 195.
[158] Mehmet Tekin, a.g.e., s. 243-244.
[159] M.A.Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, 2.bs., İstanbul, Bilimevi, 2001, s. 246.
[160] Metin Akkuş, **a.g.e**., s. 158.
[161] **A.e.**, s. 247.

Çün kim ol toẖumdan ṭoġa inan
Yilişde yiñe yil gidişde devrān

[Eyit]di ol ögülmiş ḥikmet engīz
Ki ol ṭaşun ṣuyından çekdi Şebdīz

Ger ol ṭaġı kiliseyi ṣorasın
Ne anı vü ne bünyādın göresin

Daẖı kürsī ki dirler el-Ḥirāḳı
Öñinde ṭaş yatur üstinde ṭāḳı

Eyvānı cümle yıḳılmış görinmez
Zamān anı vīrān ḳılmış görinmez (477-484)

Fahrî'nin montaj tekniğinden ayet, hadis ve atasözlerinden iktibaslar yapmak yoluyla faydalandığını görüyoruz. Ayet ve hadisler daha ziyade mesnevinin giriş bölümünde yer alan tevhid, münacat, naat gibi manzumelerde kullanılmış, atasözlerinden ise hikâye nakledilirken istifade edilmiştir. Mesnevide geçen ayet, hadis ve atasözleri, "iktibaslar" başlığı altında incelenmiştir.

1.5.3.6.7. İç Monolog Tekniği

Anlatım düzeyinde söz, iki şekilde işlevini yerine getirir: Ya sese dönüşür dışa yansır, yahut sese dönüşmeksizin, insanın iç dünyasında görevini yerine getirir. Sonuç olarak insanın, "iç" ve "dış" olmak üzere iki konuşma tarzına sahip olduğunu söyleyebiliriz[162]. İnsanın iç dünyasında ve bu dünyanın kendine mahsus şartları dâhilinde yapmış olduğu konuşmaların edebî esere yansıtılmasına iç monolog (le monologue intérieur) tekniği diyoruz. İç monolog tekniği, yazann açıklama ve yorum mahiyetinde herhangi bir müdahelesi olmaksızın okurun, kişinin iç hayatına doğrudan doğruya girmesini ve en mahrem, bilinçdışına en yakın düşüncelerin ifade

162 **A.e.**, s. 264.

edilmesini sağlayan bir vasıta olarak tanımlanır[163]. Gürsel Aytaç'a göre bu teknik, nesir eserlerde figürlerin, karşılaştıkları durumlar hakkındaki yorumların dile getirmede va da bazı olayların ve anlatılması güç durumların tasvirinde kullanılan bir tekniktir[164]. Bu yöntemin uygulandığı bölümlerde dil, dilbilgisi kurallarına uygun ve bilinçli bir yaklaşımla kurulmuş cümlelerden çok, konuşma diline daha yakındır[165].

Eserde karşılaştığımız iç monologlarda hitabın yönü kader, feleğe yöneltilmiş durumdadır. Kahraman içinde bulunduğu durumdan kaderi, feleği sorumlu tutar, sitemler eder. Bu tarz konuşmaların muhatabı, kahramanın, yalnızlığının ve çaresizliğinin aynasında gördüğü kendi benliğinden başka bir şey değildir.

Şîrîn'in ayrılık ateşiyle yandığı sırada bahtına söylediği sözler buna örnek olarak gösterilebilir.

Gehī baḫtına eydürdi ki iy pīç
Bu işden ḫūbıraḳ yoḳdur işüñ hīç

Göñülden bir mūrāda kim sen aḳduñ
Elikdürdüñ girü elden bıraḳduñ

Ayaġuñ añsuzın bir gence batdı
Özüñ bī-renc anı pāyāna atdı

Cihāndan bir çırāḳ kim sen urduñ
Elüñe girdügi sā'atde urduñ

Sevine dirligüñ bu kez el ildüñ
Bir içim içmedin gizlendi bildüñ

Ol otdan çıḳdı uş dütünüñ imdi
Peşīmānsın ne aṣṣı ünüñ imdi (2388-2394)

---

163 Rene Wallek, Austin Varren, **a.g.e.**, s. 220.
164 Gürsel Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara, Gündoğan Yay., 1997, s. 155.
165 Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s. 265.

Şîrîn'in aşktan ve yalnızlıktan yanıp yıkıldığı bir gece yaptığı konuşma şöyledir:

Benüm-ile ne kīnüñ var i gice
Bilimezven ne dīnüñ var i gice

Cüvān-merd ol ne olduñ aḫı bu dün
Beni yā tīzcek öldür yā tīz ol gün

N'içün ḳara bulut gibi durursın
Öñünde ot mı ḳılıc mı görürsin

Ṭutīnüñ elini tīz baġladılar
Ḳaçan Ülker ayaġın ṭaġladılar

Ben ol mūmvan ki dün [ü gün] fenārem
Dün uzununda mūmlayın yanaram

Dügüm gör çarḫı yaşumda vü añla
Bu sözleri oḳı [vü] gör ü ṭañla

Oḳı iy ḳūş eger var-ısa dilüñ
Gül iy ṭañla eger var-ısa bilüñ

Eger kāfir degülseñ iy ḫurūs bir
N'içün göstermedüñ āvāz u tekbīr

Veger od olmaduñ iy ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Demürde ṭaşra olmaġuñ ne lāyıḳ

Bu ḳayġuda idi dīvāne göñli
Seḥer şem'i bulup pervāne göñli (3678-3687)

1.5.3.7. *Husrev u Şîrîn Mesnevisindeki Motifler*

Motif kelimesi güzel sanatların bütün kollarını ilgilendiren bir kavram olarak karşımıza çıkar. Kavramı birçok sözlük aşağı yukarı aynı ifadelerle açıklamaya çalışır. *Meydan Larousse* terimi, sık sık tekrarlanan çizgisel süs ve güzel sanatlarda bir biçimin, bir grubun ve özellikle bir manzaranın konusu, olarak tanımlar[166].

Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, *Meydan Larousse*'nin tanımını biraz daha açarak şu tanımı getirir; bezeme ve süslemede bütünü oluşturan parçalardan her birine verilen ad. Örneğin, rumî motifi, akant motifi gibi. Motif karşılığı olarak Türkçe "örge" sözcüğü de kullanılır[167].

Sanat Terimleri Sözlüğü ise motifin güzel sanatlara ait bir terim olduğunu tekrarlayarak şu tanıma yer verir; genel olarak güzel sanatların her kolunda kompozisyon esasını teşkil eden öğe. Tezyinatta süs teşkil edip bizi çeken biçim[168].

Türkçe Sözlük ise kelimenin karşılığını diğer kaynaklara benzer şekilde verir ve örneklerle izaha çalışır.

1. Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri: Halı motifi. Danteldeki motifler.
2. Bir eserde sık sık tekrarlanan süsleyici öğe.
3. Müzik. Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birim: Melodi Motifi[169].

Edebiyat Terimleri Sözlüğü kelimeyi diğerlerinden farklı olarak edebiyat ve sahne sanatlarına ait bir kavram olarak da ele alır ve şu şekilde tanımlar; edebiyat ve sahne eserlerinde, içinde ya da yanındakilerden biçim, yapı ve anlam gibi özelliklerinden biriyle, bir başkalık gösteren, renk, çizgi, ses, söz ve benzeri bağımsız bir kavram ya da varlık[170].

Türk masalları motiflerini de ele alıp tasnif ettiği *Motif Index of Folk-Litarature* isimli altı ciltlik çalışmasıyla, motif çalışmalarına yön veren Amerikalı

---

[166]**Meydan Larousse**, C.8, İstanbul, Meydan Yay., 1992, s. 960.
[167] Metin Sözen, Uğur Tanyeli, **Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1994, s. 166.
[168] Adnan Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, 8.bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, s. 97.
[169] **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, C.3., Ankara, MEB Yay., 1996, s. 2001.
[170] L. Sami Akalın, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Varlık Yay., 1966, s. 106.

Profesör Stith Thomson'ın motifi şöyle tanımlar: Motif, gelenekte kalma gücüne sahip olan, masalın en küçük unsuru. Bu güce sahip olabilmesi için onun müstesna ve dikkati çekebilen hususiyetleri olması gerekir[171].

Bütün bu tanımların genel olarak birleştiği nokta, motifin, güzel sanatlarda kullanılan süsleyici öğelerden her biri olduğudur. Bunlardan sadece *Edebiyat Terimleri Sözlüğü* ve Stith Thomson'un tanımları, bizim Fahrî'nin eserinde ve diğer araştırmacıların bilhassa halk hikâyelerinde tasnif ve tespit ettiği motif kavramını izah eder. Thomson'un tanımı her ne kadar masal türüyle sınırlıysa da mesnevi edebiyatımızla halk hikâyelerimizin ve masallarımızın müşterek noktaları, kavramın mesnevi edebiyatımızda da bu anlamıyla kullanılabilmesini sağlar. Aynı kültür muhitinden neşet eden eserlerin birbirlerinden etkilenmeleri, birbirlerine kaynaklık etmeleri ve birbirlerinin özelliklerinden faydalanmalan tabiidir. Netice itibarıyla burada motif kavramı için ihtiyacımız olan tanımı şöyle toparlamak mümkündür; motif anlatma esasına bağlı edebî eserlerde, tarihî bir macerası olan, gücünü gelenekten alan, kullanıldıkları yerlerde aşağı yukarı aynı şeyi karşılamayı, anlatmayı ve göstermeyi hedefleyen, okuyucuyu, dinleyiciyi ileriye hazırlayan, yerleşmiş hususî kodlardır. Örneğin elma motifinin zürriyeti karşılaması gibi. Mesnevide, hikâyede ya da masalda "elma" bir pir, şeyh vs. tarafından çocuğu olmayan padişaha verilir. Elmayı alan padişahın yakında bir erkek evlada sahip olacağı gelenekten gelen bir bilgiyle anlaşılır.

Eserdeki belli başlı motifler şunlardır:

Çocuğu Olmayan Padişah Motifi: Halk edebiyatı mahsullerinde karşılaştığımız bu yaygın motife, Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn* mesnevisi'nde de rastlarız. Sasani hükümdarı Hürmüz'ün erkek çocuğu olmamakta, bu yüzden sürekli olarak Allah'a kendisine bir oğul nasip etmesi için dualar eder, adaklar adar, ibadetle meşgul olur.
Bu motif aslında stereotype (basmakalıp tip, klişe) motifler zincirinin bir parçasıdır. Kahramanın mucizevi doğuşu için hazırlayıcı bir fonksiyonu vardır. Zira hemen peşinden olağanüstü bir varlığın (Hızır veya derviş kıyafetindeki başka birinin) yardımı, mucizevî bir meyvenin yenmesi, kahramanların doğumu ve ad konulması gibi motifler gelir. Bunlar hikâyede olayların mantıklı sırası için bir ihtiyaçtır. (281)

---

[171] Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, Ankara, Akçağ Yay., 1999, s. 75.

Dileğin Gerçekleşmesi İçin Kurban Kesme Motifi : Hürmüz bir çocuk sahibi olabilmek için çok sayıda kurban keser. (281)

Kahramanın Çok Kısa Zamanda Bütün İlimleri Öğrenmesi Motifi:

Husrev beş altı yaşalarına gelince babası ona bir hoca tutar. Zaten o yaşa kadar gördüklerinin sebebini, hikmetini araştıran Husrev kısa zamanda birçok ilme vâkıf olur. Husrev'in akranlarından farklılığı eser boyunca sürekli vurgulanan bir husustur. Onun dünyaya gelmesi, çocukluk alışkanlıkları ve ilim hayatı nasıl farklı ve üstünse, âşık olması, aşkı algılayış ve yaşayış biçimi de akranlarından farklı ve üstündür. (293-296.beyitler)

Rüyada Görüp Âşık Olma Motifi: Rüyada âşık olma motifi, bizim hem halk hem de divan edebiyatı mahsulü olan hikâyelerimizde sıkça tesadüf ettiğimiz bir motiftir. Fahrî'nin eserinde bu motif, rüyasında dedesi Nûşinrevân'ın Husrev'e sahip olacağı dört değerli nesneyi sayması şeklindedir. Husrev rüyasında müjdelenen güzelin özelliklerini, Şâvûr'dan öğrenir ve ona âşık olur. Rüya sahnesi esere bir masal havası katmıştır. (388-399.beyitler)

Rüyada Âşık Olunan Sevgilinin Aranması Motifi: Husrev, rüyasında bildirilen Şîrîn'i bulması için Şâvûr'u İrmen'e gönderir ve ondan haber bekler. Babasıyla Behrâm'ın hileleri yüzünden arası açılınca kılık değiştirerek memleketinden ayrılır. Husrev'in resmini görüp ona âşık olan Şîrîn de Medâyin'e yani sevdiğinin memleketine yola çıkar ve bir pınar başında karşılaşırlar. Husrev gördüğü güzellik karşısında büyülenir; Şîrîn de etkilenir ama kılık değiştiren Husrev'i tanıyamadığı için oradan ayrılır.

Kılık Değiştirme Motifi: *Süheyl ü Nev-bahâr, Işk-nâme, Hurşid-nâme, Husrev ü Şîrîn, Mihr ü Vefa* gibi birçok aşk ve macera mesnevisinde karşılaştığımız bir motiftir. Sevgilisiyle görüşüp, konuşmak, hasret gidermek isteyen âşık için en kolay yol, kılık değiştirmektir. Husrev, düşmanlarından kaçarken kılık değiştirir. Şâvûr, Şîrîn'i Husrev'in yanına getirebilmek için bir keşiş kıyafetine bürünür. Şîrîn, Husrev'in karargâhına gelirken asker kıyafeti giyer.

Mektup Motifi: Aşk hikâyelerinin vazgeçilmez ve hususî bir motifi olan mektup motifi, Husrev ü Şîrîn'de de sıkça kullanılmıştır. Birbirleriyle görüşmeleri hem aile, hem rakip, hem de gelenek tarafından önceleri sınırlandırılan, sonraları yasaklanan

âşıklar için mahrem sözler, sadık haberciler tarafından taşınan mektuplarla alınır ve verilir. Hasretleri artık dayanılmaz noktalara ulaşan âşıklar için mektup, sevgilinin temas ettiği, ondan koku ve iz taşıyan mukaddes bir nesnedir. Mektup, âşıkların sabırlarını biler, ümitlerini kuvvetlendirir. Bu mektuplar kim tarafından taşınırsa taşınsın bir an önce sahibine iletilmeye çalışılır. Husrev ile Şîrîn'in sitem dolu ama daha çok aşk kokan mektupları öyle kutsaldır ki Şîrîn Ferhâd'ın ölümü üzerine Husrev tarafından gönderilen mektubu üç kere öptükten sonra açar ve okur.

Av Motifi: Şîrîn avlanmayı bahane ederek evden uzaklaşır ve Husrev'e gider. Bu motifle hikâyede kahramanların birbirleriyle tanışmalarına, görüşmelerine zemin hazırlanır.

Kefen Giyip Ele Kılıç Alma Motifi: Husrev babasının emirlerine karşı gelince babası onu en ağır şekilde cezlandırır. Yaptıklarının bir hata olduğunu gören Husrev babasına kendini affettirmek için ararya şefaatçılar koyar ve kefene bürünüp eline de kılıç alıp huzura çıkar. Bu davranışıyla babasına "senin her hükmüne razıyım." mesajını verir. (365)

Ceza Motifi: Bu motif farklı çeşitleriyle karşımıza çıkar. Hürmüz ülkesinde adaleti ve huzuru sağlayabilmek için bazı kurallar koyar. Bu kurallara uymayanı da en kötü şekilde cezalandıracağını söyler. Husrev'in bu kuralları ihlal etmesi sonucunda ona ve çevresindekilere en ağır cezaları verir. Başkasının ekinine giren atının sinirlerini kestirir, bağdan koruk çalan köleyi bağın sahibine verir, çenginin tırnaklarını koparır. (348-351.beyitler)

Hürmüz, Behrâm'ın adamları tarafından gözlerine mil çekilerek cezalandırılır. (883-886.beyitler)

Behrâm, Husrev'e adamları tarafından yakaladığında derisinin soyulacağını ve etinin ite verileceğini söyler. (1056)

Behrâm'ı öldüren adama türlü işkenceler yaparlar. (2674-2675.beyitler)

Yüzükle Mühür Basma Motifi: Bir eşyanın ya da nesnenin kime ait olduğunu belirtmek için mumla o nesnenin üzerine mühür basılır. Kayser Husrev'e gönderdiği mektuplara müşkle mühür basar ve mektup kurusun diye üzerine kum saçar.(1944-1946.beyitler)

Olağanüstü Hayvan Motifi: Şebdiz ile ilgili efsanede anlatılan unsurlar metni masal havasına sokmuştur. Şebdîz'in bir taştan olduğu, hız da rüzgârı geride bırakabileceği

söylentileri ata olağanüstü bir özellik yüklemiştir. (477-481.beyitler)

Peri Motifi: Husrev'in resmini yapan Şâvûr, resmi güzellerin konakladığı bir ağacın dalına asar. Bu resmi görüp kendinden geçen Şîrîn'i oradan uzaklaştırabilmek için arkadaşları resmi yok ederler ve bunu perilerin yaptığını söyleyerek bu motifi kullanırlar. (527-528.beyitler)

Geleceği Görme Motifi: Husrev babasının korkusundan ötürü memleketinden ayrılırken sanki Şîrîn'in geleceğini ve neler isteyeceğini biliyormuş gibi cariyelerine emir buyurur ve Şîrîn'in istediği her şeyin yapılmasını ister. (689-694.beyitler)

Nazara Gelme Motifi: Hürmüz oğlunu çok sevmektedir. Bir gün onların sevgilerine kötü göz değer. (610)

Sikke Bastırma Motifi: Bir kişi bir ülkenin başına geçdiğinde adına sikke bastırır. Behrâm, tahta geçmesini istediği Husrev adına sikke bastırmıştır. (640)

İçkisine Zehir Katarak Öldürme Motifi: Behrâm'ın hilesine kanarak Husrev'in kendisini aldattığını düşünen Hürmüz ne yapacağı konusunda çevresindekilere danışır. Bir adamı Husrev'in içkisine zehir katarak onu öldürebileceğini söyler. (647)

Cadı ve Büyü Motifi: Husrev'in sarayına gelen Şîrîn'i cariyelerin bir kısmı çok kıskanır. Şîrîn onlarla birlikte yaşamayacağını anlatınca kendisi için bir köşk yapılmasını ister. Cariyeler köşkü yapacak olan mimara Şîrîn'i bir cadı olarak tanıtırlar. Şîrîn öyle bir cadıdır ki bir şeye uç dese uçar, in dese iner. (707-709.beyitler.)

Dini Hayatla İlgili Olarak Cehennemde Yanma Motifi: Kız karedeşi Behrâm'a Husrev'e karşı savaşmaması konusunda öğüt verirken tahtı ele geçirme işinde ısrarcı olması durumunda isminin kötü anılacağını ve cehennemde yanacağını söyler. (1135)

Tac Giyme Motifi : Hem Behrâm hem de Husrev için bu motif kullanılmıştır.

Ṭonandı geydi ḳaftānın güherlü
Muraṣṣaʿ tāc urındı ol hünerlü (1207)

Vezīri didi dīne ne ziyān var
Geyürse Ḳayṣerüñ ṭonın cihāndār

Urundı tācı hep incüsi şehvār
Pes andan geydi ol tonı cihāndār (2301-2302)

Yemin Etme Motifi: Bu motif mesnevinin birkaç yerinde kullanılmıştır. Husrev'in dayısı Bendû Husrev'in Rum'dan geri döneceğine ve tahtı ele geçireceğine yemin eder. (1281)

Mihîn Bânû Şîrîn'e evlenmeden Husrev ile birlikte olmayacağına dair yedigen yıldızın adını vererek yemin ettirir. (1373)

Husrev'in dayısı Güstehem, Husrev'e yanlış bir hareket yapmayacağına ve ona hep dürüst davranacağına yemin eder. (1741)

Meryem Husrev'e Şîrîn'i yanlarına almayacaklarına dair temin ettirir. (2467)

Ellerine Kına Yakma Motifi: Şîrîn Husrev'in kurduğu işret meclisine giderken ellerine kına yakar. (1379)

Padişahların İçki Meclisinde Kılıç Bulundurma Motifi: Husrev ile Şîrîn yine bir işret meclisinde iken bir aslanın saldırısına uğrarlar ve Husrev aslanı öldürür. O günden sonra padişahlar mecliste kılıç bulundurur. (1471)

Zekat Verme Motifi: Şîrîn'i elde etmeyi çok isteyen Husrev "Bu güzellik mülkünün zekatını ver ki başına kaza gelmesin." diyerek ona çok dil döker ama birlikte olma konusunda Şîrîn'i ikna edemez. (1594)

Kitaba Bakıp Fal Bakma Geleneğe: Kayser, Eflatun'un yazdığı bir kitaba bakarak Husrev için filozofların fal bakmasını ister. Filozoflar Husrev'in 38 yıl tahtta kalacağını söyler. ((1870-1872.beyitler)

Akraba Olarak Güçleri Birleştirme Motifi: Kayser kızını Husrev'e vererek hem onunla akraba olur hem de güçlerini birleştirir. (1915-1916.beyitler.)

Tuz Tılsımı: Meryem'in Husrev ile evlenmesini istemeyen bir filozof meryem'e tuz tılsımı yapar ve Meryem öyle bir hâle gelir ki aynı vaziyette oturup gözyaşı döker ve hiç kimseyle konuşmaz. (2027-2040.beyitler.)

Yüz Açmama Motifi: Kayser kızı Meryem'i Rum'dan uğurlarken İran'a kadar yüzünü Husrev'e açmamasını tembih eder. (2086)

Savaş Motifi: Savaşlar kanın oluk gibi aktığı, yeryüzünün savaşın şiddetinden titrediği ve varıldığı çetin mücadelelere sahne olur. Husrev'in siyasi çekişmeler içinde olduğu bölümlerde gördüğümüz motiftir.

İnsan Olmayan Varlıklarla Konuşma motifi: Mesnevi edebiyatımızın özellikle aşk hikâyelerini terennüm eden eserlerinde karşılaştığımız bu motifle, kahramanların

sıkıntılı zamanlarında, hayvanlara ve başka varlıklara içlerini döktükleri hâllerini anlattıkları, bazen onlarla bütünleşmeye bazen de kendilerini onlardan daha güç durunda göstermeye çalıştıkları görülür. Bu motif kahramanların iç dünyalarını yansıtan en önemli motiflerden biridir[172]. Şîrîn'in Husrev'den ayrı kaldığı ve yalnızlıktan bunaldığı bir gece derdini geceye, göğe, kuşa, sabah vaktine döker. (3676-3686.beyitler)

Vahşi Hayvanlarla Dost Olma ve Onlardan Yardım Alma Motifi: Ferhâd'ın Şirin'in aşkıyla yandığı ve dağları deldiği dönemde vahşi hayvanlarla dost olması motifini görürüz. Bu hayvanlar, Ferhâd'ın derdini paylaştığı birer dost olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu motifle saf ve temiz bir aşkın insana sağladığı bazı üstünlüklere atıfta bulunulur. (3331-3334.beyitler)

Matem Elbisesi Giyme Motifi: Husrev Meryem'in ölümünden sonra siyah elbiselerini giyerek tahta oturur. (3506)

Sagu Sağma Motifi:: Ölen kişinin arkasından ağıt yakma motifi. Şîrîn, Husrev'in ölümünden sonra kahrolur ve ağıtlar yakar. (4523)

Beddua etme motifi: Şirin kendisini yalnız bırakan ve Meryem ile evlenen Husrev'e beddua eder. (2864)

Saçı Saçma Motifi: Husrev Şîrîn ile evlendiği zaman yoksulları doyurur ve hazinesinden dağıtır. (4205-4208.beyitler)

[172] İsmail Ünver, "Mesnevi", **Türk Dili Dergisi**, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) S.415-16-17/Temmuz-Ağustos-Eylül, 1986, s. 457.

II.BÖLÜM

HUSREV U ŞÎRÎN MESNEVİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. KARŞILAŞTIRMAYA ALINAN HUSREV U ŞÎRÎN MESNEVİLERİ ve KARŞILAŞTIRMA METODU

Eserini 12 Mart 1367'de tamamlayan Fahrî, mesnevisinin sebeb-i telif kısmında Nizâmî'den tercüme ettiği *Husrev u Şîrîn*'e eklemeler yapar.

Çalışmamızın bu bölümünde Fahrî'nin Nizamî'den nasıl etkilendiğini ve bu etkiyi ne ölçüde eserine yansıttığını; Nizâmî, Fahrî ve Şeyhî arasındaki vaka farklılıklarını vermeye çalışacağız.

2.2. KARŞILAŞTIRMAYA ALINAN HUSREV U ŞÎRÎN MESNEVİLERİNİN VAKA ÇEVRESİNDE PARÇALARA AYRILMASI

NİZÂMÎ-HUSREV U ŞÎRÎN
VAKA ÖRGÜSÜ

1.Sâsânî hükümdarı Hürmüz'ün erkek çocuğu olmamakta, bu yüzden sürekli olarak Allah'a kendisine bir erkek evlat vermesi için dua etmektedir. Neticede dileğine nail olur ve çocuğuna Husrev-i Perviz adını verir.

2. Husrev beş yaşına gelince acayip şeylere bakar, onlardan ibret alır. Yaşı altı olunca, bir fidan gibi boy atar ve etrafında gördüklerinin sebebini, hikmetini, sormaya başlar. Gittikçe güzelleşir.

3. Babası ona bir hoca tutar. Husrev her sanatta kendini ispat etmeye başlar. Manalı sözler söylemeye başlar. Büzürkümmid[173] adındaki bilginden çok şeyler öğrenir, babası, maharetini görünce Husrev'i canından bile çok sevmeye başlar.

4. Bir gün sabahtan Husrev sahraya çıkar, etrafı dolaşır ve bir çok av vurur. Uzakta bir köy görür, köyün etrafı yeşillik içindedir. Çadırını oraya kurar ve orada şarap içmeye başlar.

---

[173] Mesnevi kahramanlarının isimleri Nizâmî'nin Sabri Sevsevil tarafından tercüme edilen eserindeki şekliyle yazılmıştır.

5. Köylülerden biri bu durumu gidip padişaha haber verir, Husrev'in kanunlara aykırı bir harekette bulunduğunu söyler.

6. Babası Husrev'e kızar ve onu cezalandırmak ister.

7. Husrev bir kaç ihtiyarı babasına şefaatçı olarak gönderir. Babası, kendisini bağışlayınca hayata yeniden kavuşmuş gibi olur.

8. Husrev, ibadethaneye gider, kemer bağlar. Allah'a dua ve niyazda bulunduktan sonra tatlı bir uykuya dalar. Rüyasında dedesi Nûşirevân'ı görür. Nûşirevân, Allah'ın, Husrev'e Şîrîn adında bir ma'şuka, Bârbed adında bir çalgıcı ve Şebdîz adında bir atla birlikte padişahlık tacını verdiğini müjdeler.

9. Husrev'in Şapur adında çok sevdiği bir nedimi vardır. Her tarafı dolaşmış, bilgili biridir. Husrev, uyandıktan sonra derdini Şapur adındaki nedimine anlatır. Şapur, Husrev'e Şîrîn ve Şebdîz'den bahseder.

10. Husrev, kendisine anlatılan Şîrîn'e hayalen aşık olur. Şîrîn, Ermen ülkesinin melikesi Mehinbânu'nun yeğenidir.

11. Hsrev, Şapur'u, Şîrîn'i kendisine istemek üzere Ermen ülkesine gönderir. Şapur, Şîrîn'in ülkesine gider.

12. Husrev'in bir portresini yaparak bir vesile ile Şîrîn'e üç defa gösterir. Şîrîn, resmi görür görmez Husrev'e aşık olur, tarifsiz bir hicranla yanıp tutuşmaya başlar.

13. Şebdîz adındaki atına binerek Husrev'i görmek üzere, Medâyin yoluna düşer.

14. Aynı anda Husrev de Medâyin'den Şîrîn'i bulmak üzere Ermen'e doğru yola çıkmıştır. Bir çeşme başında karşılaşırlar, fakat birbirinin farkına varamazlar.

15. Şîrîn, düşünceler içerisinde Medâyin'e girdiğinde, yolda karşılaştığı delikanlının âşıkı Husrev olduğunu anlar, üzüntüye düşer.

16. Husrev de Mehinbânu tarafından karşılanır, onun köşküne yerleşir, gam ve acılar içinde Şîrîn'in geri dönüşünü beklemeye başlar.

17. Husrev, Şapur'u, Şîrîn'i geri getirmesi için Medâyin'e gönderir. Ancak Husrev, Ermen ülkesindeyken, kendi ülkesinde siyasi karışıklıklar meydana gelmiş, babası Hürmüz tahttan indirilmiş, gözlerine mil çekilmiştir. Bu haberi öğrenince derhal Medâyin'e döner.

18. Behram-ı Çubîn tahttadır, Husrev'e kötü davranır ve onu Ermen ülkesine

geri dönmek zorunda bırakır.

19. Bu sırada Şîrîn de Şapur'la birlikte ülkesine dönmektedir. Yolda, bir av yerine Husrev'le karşılaşırlar. Tanışır ve kısa bir süre de olsa mutlu olurlar. Birbirleriyle çevgan oynarlar, birlikte şarap içerler. İçki meclisinde Husrev arslan öldürür. Birbirlerine hikâye anlatırlar. Yanlarında Frengis, Süheyl, Acebnuş, Feleknaz, Hemilâ, Hümayun, Sementürk, Perizad, Hutenhatun ve Gevherimülk isimlerini taşıyan 10 tane de kız vardır. Onlar da bu hikâye anlatma faslına birer hikâye ile katılırlar. Meclistekiler, zevkten mest olurlar.

20. Husrev, sevgilisinin kıvırcık saçlarının ucunu eline geçirir, dudağını öğer ve Şîrîn'le halvet olup sevilme talebinde bulunur. Şîrîn, nazik bir eda içerisinde, mecazi bir dil kullanarak, hararetli zamanda şeker yemenin zararlarından bahseder ve bu hararetten kurtulduktan sonra vuslat şekerini yiyeceklerini söyler. Husrev, dileğinde ısrar eder. Ancak Şîrîn, bu defa Husrev'i azarlar.

21. Husrev, Şîrîn'in sözlerinden çok etkilenerek öfkelenir. Şîrîn'e sitem eder, atına atlar ve tacına tahtına kavuşmak için Rum Kayser'inden yardım istemek üzere Rum ülkesine gider.

22. Kayser, Husrev'e kızı Meryem ile evlenirse yardım edeceğini söyler ve onu kendi arzusu olmaksızın kızıyla evlenmek zorunda bırakır.

23. Bu arada, Husrev Behram-ı Çubîn ile savaşır, Behram kaçar, böylece Medâyin'de ikinci defa tahta oturur.

24. Husrev'in ayrılışından sonra Şîrîn de, memleketine dönmüş, Mehinbânu'nun ölümü üzerine yeni melike olarak tahta çıkmıştır. Ancak çok mutsuzdur.

25. Husrev'i görmek arzusundadır. Bu maksatla Medâyin'e gider, fakat orada Husrev'in Meryem ile evlendiğini ve onunla mutlu olduğunu görür.

26. Husrev Behram'ın ölüm haberini alır ve çok üzülür.

27. Husrev, Şîrîn'i istemek için Şapur'u gönderir fakat Şîrîn, Şapur'a çıkışır.

28. Şîrîn sarayına bir süt havuzu yaptırmak ister. Bunun üzerine Ferhad adında geç bir mühendis ortaya çıkar ve bu havuzu yapma işini üzerine alır.

29. Havuz yapılırken Ferhad, Şîrîn ile sıkça karşılaşır ve ona âşık olur. Şîrîn, arasıra Ferhad'ı seyretmeye gelir. Şîrîn'in kendisine verdiği değerli hediyeleri yine ona iade eder ve aşkını ilan eder.

30. Bu arada Husrev, Ferhad'ın Şîrîn'e olan aşkını duymuş ve kıskançlığından ne yapacağını bilemez duruma düşmüştür.

31. Ferhad'ı çağırtır ve Bîsütun adındaki som kayalarla kaplı dağdan, ordusunun geçmesini sağlayacak bir tünel yaptığı takdirde, kendisinin aradan çekileceğini ve onu Şîrîn'e kavuşturacağını vadeder.

32. Ferhad Bistun dağını delmeye başlar. Şîrîn, Ferhad'ı görmek için oraya da gider, atı sakatlanır.

33. Husrev, Şîrîn'in Ferhad'ın yanına gittiğini öğrenir, sitemli bir mektup yazar.

34. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Husrev, dağı delmekte olan Ferhad'a bir kocakarı aracılığı ile Şîrîn'in öldüğü haberini duyurur.

35. Şîrîn'in ölümünü duyan Ferhad, kendini dağdan aşağı atarak intihar eder. Husrev bu olay üzerine Şîrîn'e taziyet mektubu göndderir.

36. Bu arada Husrev'in karısı Meryem de ölür. Şîrîn, bu ölüm üzerine Husrev'e bir taziyet mektubu gönderir.

37. Husrev, İsfahanlı Şeker'in methini duyar ve İsfahan'a gider.

38. Şeker'i araştırır ve onunla evlenir.

39. Şîrîn, Şapur'dan uzak kaldığı için çok yalnızdır.

40. Husrev, bir gün av hahanesiyle Şîrîn'in köşküne gider. Şîrîn'i görür ve onunla konuşur, uzun bir münazarada bulunur.

41. Husrev'in gidişinden sonra çok pişman olan Şîrîn, Gülgun'a biner, Husrev'in adamları gibi giyinip, askerin bulunduğu yere varır.

42. Şapur'a macerasını anlatır. Husrev'in hasretine dayanamayıp geldiğini söyleyen Şîrîn iki şey ister: Birincisi şah için işret meclisi kurmak ve onu bir köşede izlemek, ikincisi, Husrev'in nikah yapmasını sağlamak.

43. Sabahleyin Husrev, Şapur'a gördüğü rüyayı anlatır ve tabir etmesini ister. Rüyada bir bahçede gezerken eline ay indiğini görür, Şapur bu rüyayı Şîrîn ile birleşecekleri şeklinde tabir eder.

44. O gün bezm kurulur, Nekîsâ ve Barbüd çalıp söylerler. Nekîsâ Şîrîn'in dilinden, Barbüd Husrev'in dilinden. Sonunda Şîrîn dayanamayıp ah eder ve ortaya çıkar. Sarılırlar, Şapur Husrev' e nikahtan bahseder. Husrev bu konuda yemin eder. Yedi gün yedi gece eğlenirler. Sekizinci gün düğün oluncaya kadar kalmak üzere

Şîrîn kasrına, Husrev Medâyin'e döner.

45. Husrev, Şîrîn'i Medâyin'e getirir, büyük bir merasimle evlenir.Düğün gecesi, Şîrîn haber göndererek o gece içmemesini ister. Zihaf odasında, Şîrîn, onun sarhoş olup olmadığını anlamak için, bir kocakarı getirtir. Husrev, sarhoşlukla anlamaz ve kocakarıyı kucaklar.

46. Husrev bu şekilde zevk ve safa içinde yaşar. Dedesi Nûşinrevân'ın sahip olacağını söylediği dört şeye (Şîrîn, taht, Barbed ve Şebdiz) kavuşur. Şîrîn'in isteği üzerine Büzürkümmit'le adalet, ilim, akıl, nefs, nebat ve hayvanların meydana gelişi, felek hakkında konuşurlar.

47. Husrev'in Meryem'den doğan tecrübesiz bir çocuğu vardır. Aslanlar gibi ağzı koktuğu için adı Şiruye'dir. Şîrîn ile babası Husrev evlenirken Şiruye dokuz yaşındadır. Düğünde, Şîrîn'e cinsi yönden ilgi duyar ve "Keşke Şîrîn benim karım olsa" diye iç geçirir.

48. Husrev, bir gün hocası Büzürkümmid'e, Şiruye'den dolayı dert yanar.

49. Bir gece Husrev ile Şîrîn oturur birbirine hikâye anlatırlar. Şîrîn, her sözü ballandıra ballandıra anlatır, padişahın cevaplarını dinlemekten de geri kalmaz. Husrev, uyuyunca, onun uykusu Şîrîn'e de sirayet eder. Bu arada Şiruye sessizce içeri girer ve hırsız gibi etrafı yoklar, padişahın yatağını arar. Elindeki hançerle padişayın yatağına kadar gelir ve hançeri, babasının ciğerine saplar. Pencereden atlayıp kaçar.

50. Padişah, tatlı uykusundan bir tarafı parçalanmış olarak gözünü açınca, kendini ölüm halinde görür. Yattığı yer kan içinde kalmıştır. Yüreği susuzluktan yanmaktadır. Önce Şîrîn'i uyandırıp, su istemek ister. Sonra bu düşünceden vazgeçer ve "Ben öleyim de, o uyusun" der ve acılar içinde can verir.

51. Şîrîn, uyanınca, Husrev'in hâlini görür, ağlaya ağlaya geceyi mateme boğar.

52. Diğer taraftan Şiruye bir kişi göndererek, Şîrîn'i kendisine ister. Şîrîn bu sözleri işitince bir sirke gibi keskinleşir, bir şarap gibi köpürür. Ancak, beklemesini söyleyerek, baba katilini oyalamak ister.

53. Husrev'e ait ne varsa, elbisesinin eskisinden yenisine kadar hepsini onun runun şad olması için muhtaçlara ve yoksullara dağıtır.

54. Husrev'in defni esnasında, Şîrîn, mûbidin önünde eteğini beline bağlar,

silip süpürmek için kümbetin içine girer ve kümbetin kapısını kapar. Elindeki hançerle tabutun yanına gider. Padişahın göğsünü açar yarasını bulur. Ciğerinin üzerinde açılan o yarayı öper; Husrev o yarayı neresinden yemişse, hançeri kendi ciğerinin o noktasına saplayarak intihar eder.

ŞEYHÎ-VAKA ÖRGÜSÜ

1. Nûşinrevân'ın ölümünden sonra, tahta oğlu Hürmüz geçer. Babası gibi o da ülkeyi adaletle, başarıyla idare etmekte ve soyunun devam etmesi için Allah'tan bir oğul istemektedir. Duaları kabul olur, Cenab-ı Hak ona bir erkek evlat verir. Hürmüz, adını Husrev Perviz koyar.

2. Husrev, yedi yaşına girince vakti, boş geçmesin diye babası ona Büzürg-ûmîd adında bir öğretmen tahsis eder. Husrev, az zaman içinde hocasından çok şeyler öğrenir ve on üç yaşına geldiğinde at ve silah kullanmakta büyük bir usta olduğunu herkese gösterir.

3. Hürmüz, şükrün nişanesi olarak adaletini arttırmak ister. Tellalarla, memleketin her tarafına kimsenin başkasına zulm ve haksız muamele yapmamasını ilan ettirir. Eğer bir at ekinlikte otlarsa, eğer bir çapulcu meyve bahçesine girerse, eğer bir kimse namahrem bir kadının yüzünü görür, yahut bir evde bir sevgili ile oturursa onu en ağır şekilde cezalandıracağını söyler. Hürmüz adalet konusunda böyle hassas davranınca cihanda da huzur kendini gösterir.

4. Bir gün Husrev ava çıkar. Bir müddet dolaştıktan sonra sular ve yeşillikler içinde bir köy görüp maiyetiyle birlikte oraya gider. Gündüz çimenlikte gece de bir ev buldurup orada sabaha kadar içip eğlenirler. Meğer onlar böyle zevk ederken, atlardan biri, ekini ziyana uğratır ve güzel bir köle de bir köylünün bahçesinden koruk koparır.

5. Ertesi gün birkaç gammaz, Hürmüz'e gider. Husrev'in bir köye gidip, yoksul bir adamın evini zarara uğrattığını, atının bir ekini harap ettiğini, kölelerinden birinin koruk çaldığını ve işret mevclisi kurup namahrem bir kadınla çalgı çaldırarak zevk ettiğini haber verirler. Başka biri bütün bunları yapsaydı ocağını söndürürdün diyerek de Hürmüz'ü kışkırtırlar.

6. Bu duruma çok kızan Hürmüz Husrev'in cezalandırılmasını emreder. Atının ayağını keserler, kölesini bağ sahibine verirler, şarapları dökerler, eşyalarını o gece konakladıkları evin sahibine bağışlarlar. Çalgıcının tırnaklarını söküp sazının tellerini koparırlar.

7. Husrev, bu durumdan büyüklerinin şefaatı ile başını kurtarır. Hürmüz, oğlunun pişmanlığını görünce yumuşar, onu affeder ve veliahtı yaptı.

8. Husrev insaf, adalet ve zühdden ayrılmaz. Bir gece, ibadethanede dua ettikten sonra, uykuya dalar ve rüyasında dedesi Nûşinrevân'ı görür. Dedesi, Husrev'e kaybettiği dört şeye karşılık Allah'ın dört güzel şey ihsan ettiğini müjdeler. Bunlar, Şebdîz adlı at, Bârbed adında bir sazende, muhteşem bir taht ve çok güzel Şîrîn bir sevgili. Husrev uyandıktan sonra Allah'a şükreder ve dedesinin vaatlerinin gerçekleşeceği günü beklemeye başlar.

9. Husrev'in Şâvûr adındaki nedimi Şîrîn'den bahseder. Husrev bütün bunları dinleyince Şîrîn'e aşık olur.

10. Husrev, Şavûr'a Şîrîn'i istemek için, rahip kılığına girerek Ermen'e gitmesini söyler. Şâvûr derhal hazırlanır ve yola çıkar.

11. Ermen diyarına vardığı zaman mevsim yazdır. Şîrîn'in cariyelerle birlikte hangi yaylada olduğunu öğrenmek için o bölgede mermerden yapılmış, çok eski zamanlardan kalma bir kiliseye misafir olur.

12. Şâvûr keşiş kıyafetiyle o kiliseye iner, rahipler kendisini iyi karşılarlar. Şâvûr, o gece dinlenmek için kilisede kalır ve rahiplerden Şîrîn'in nerede bulunduğunu öğrenir.

13. Şâvûr, sabahleyin erkenden, Şîrîn ve arkadaşlarının bulunduğu yere gider. Husrev'in resmini bir kağıda yapar, ağaca asar ve ortadan kaybolur. Biraz sonra Şîrîn, cariyeleriyle birlikte o çimenliğe gelip şarap içip eğlenmeye başlarlar. Bir ara gözü Husrev'in resmine ilişir. Emreder, resmi getirirler. Şîrîn gözünü resimden ayıramaz. Her bakışta biraz daha sarhoş olur ve kendinden geçer. Etrafındakiler, âşık olacağından korkup resmi yırtarlar. Şîrîn'e periler gizledi diye yalan söylerler. Orasının perili olduğunu söyleyerek oradan uzaklaşırlar ve atlarını başka sahraya sürerler.

14. Ertesi sabah güneş doğmadan önce Şâvûr kızların konaklayacağı yere gider ve aynı şekilde bir resim yaparak dala asar. Şîrîn resmi görünce "getirin"der.

Fakat kızlar, resmi saklarlar “sana görünen hayaldir” derler. Bu işi perilerin yaptığını söyleyip Şîrîn’i ikna ederler ve başka bir yere götürürler. Şâvûr, oraya da Husrev’in resmini yapar ve asar. Şîrîn, resmi gördüğü zaman, gerçeği anlar ve kendi ayağı ile gidip resmi alır. Resimde kendinden izler bulur, olduğu yere yığılıp kalır. Cariyeler, Şîrîn’in bu halini görünce işin önemini anlarlar ve resmin esrarını öğrenmeye karar verirler. O gün resmin şerefine şarap içerler. Şîrîn, cariyelerine, yollara çıkıp gelen geçenden resme dair bilgi istemelerini emreder. Fakat cariyeler bir şey öğrenemezler.

15. Ertesi sabah Şâvûr rahip kılığına girerek Şîrîn ve arkadaşlarının bulunduğu yere gider. Şîrîn, Şavûr’un yüzünü görünce onu tanır gibi olur ve cariyelerine rahibi getirmelerini söyler. Cariyeler rahibin yanına gider ve resme dair sorular sorarlar. Şâvûr, bu soruların cevabını şimdi veremeyeceğini, verse dahi ayakta konuşmayacağını söyler.

16. Cariyeler, Şâvûr’un sözlerini Şîrîn’e iletirler ve Şîrîn heyecan içinde Şâvûr’un yanına gider. Konuşmaya başlarlar. Şîrîn yeri gelince resmi sorar. Şâvûr yalnız kalırlarsa anlatacağını söyler. Ortam müsait olunca Şâvûr, Husrev ü Perviz’den bahseder resmin ona ait olduğunu söyler. Şîrîn de utana sıkıla Husrev’i sevdiğini itiraf eder.

17. Şâvûr bu itiraf karşısında her şeyi olduğu gibi anlatır. Resmi kendisinin yaptığını, Husrev’in de Şîrîn’e âşık olduğunu, gece gündüz bu aşkla yandığını söyleyip Husrev’in armağanı olan çok kıymetli bir yüzüğü Şîrîn’e verir.

18. Şîrîn de bu işe bir çare bulmasını ister. Şâvûr, ertesi gün av bahanesiyle Şebdîz’e binip yola çıkmasını tembih eder. Husrev’in onu karşılayacağını, karşılaşınca yüzüğü göstermesini, onun daima kırmızılar giydiğini ve atının nalının altın olduğunu anlatır. Eğer yolda Husrev’e rastlayamazsa Medâyin’de Husrev’in sarayına gitmesini, sarayda yoksa cariyelerine yüzüğünü göstermesini söyler.

19. Şîrîn, içi ümitle dolu olarak Şâvûr’un yanından ayrılır, kızların yanına döner. Şîrîn, “bu gece buradan gitmeliyiz” diyerek aceleyle oradan uzaklaşırlar. Saraya dönerler. Birkaç gün dinlenirler. Fakat Şîrîn’in gönlü aşk ateşiyle yanımaktadır.

20. Bir akşam, Mehîn Bânû’ya ertesi gün ava çıkacağını ve Şebdîz’in kendisine verilmesini rica eder. Mehîn Bânû buna razı olur.

21. Sabahleyin Şîrîn, adet üzre, erkek elbisesi giyip, maiyetiyle birlikte ava

çıkar. Biraz dolaşırlar. Şîrîn Şebdîz'in dizginini çeker. Şebdîz kuş olup uçar ve gözden kaybolur.

22. Mehîn Bânû bu duruma çok üzülür, döğünür. Askerler, Şîrîn'i aramak için izin isterler ama rüyasında elinden kaçan doğanın tekrar döndüğünü gördüğü için bu teklifi kabul etmez ve beklemeye karar verir.

23. Şîrîn ise on dört günlük bir ay gibi, on dört gündür iz arımaktadır. Üstü başı toz içindedir, nazik vücudu çok hırpalanmıştır. Nihayet karşısına yeşillikler arasında çok güzel bir pınar çıkar. Etrafa bakınır, kimseleri göremeyince, atını bir tarafa bağlar, soyunarak suya girer.

24. Husrev Şâvûr'u Şîrîn'i istemek maksadıyla Ermen'e gönderdiğinden beri, dört gözle sevgilisinden haber beklemektedir. Aynı zamanda babasının hizmetini görmektedir. Hürmüz'ün oğluna olan sevgisini çekemeyenler, yeni bir hileye başvururlar. Husrev adına para bastırarak ülkenin dört bir yanına dağıtırlar.

25. Hürmüz, bunu duyunca şüphelenir ve korkar. Husrev'i bir hile ile yakalamayı düşünür. Bu olayı haber alan Büzürg-ûmîd, Husrev'e işin esası anlaşılınyacaya kadar oradan uzaklaşmasını tavsiye eder.

26. Husrev bunun üzerine sarayına döner, cariyelerine iki haftalığına ava çıkacağını, bu zaman zarfında siyah bir at üzerinde güzel bir kız gelirse onu misafir edip ağırlamalarını, bu köşkte sıkıldığı takdirde sahraya çıkarmalarını ve arzu ettiği bir yerde ona köşk yaptırmalarını tembih eder.

27. Atına binip maiyetiyle birlikte Ermen tarafına doğru yola çıkan Husrev, bir tesadüf eseri olarak yolda o ay yüzlünün saçlarını yıkadığı yerde yavaşlarlar. Husrev etrafı dolaşmaya çıkar. Dolaşırken çimenlerin ortasında gözüne berrak bir su ilişir. Huri gibi bir kız, siyah atını bir tarafa bağlamış suda yıkanmaktadır. Ne yapacağını şaşıran Husrev olduğu yere çivilenip kalır.

28. Bu durumdan habersiz olan Şîrîn saçalrını kaldırınca Husrev'i görür, çok utanır. Mehtabın suda titremesi gibi titremeye başlar. Saçlarını tekrar salıvererek, vücudunu gizlemeye çalışır. Husrev, yaptığının edebe aykırı olduğunu düşünerek, mertliği icabı yüzünü başka yere çevirir. Şîrîn bir peri hızıyla sudan çıkar, örtünür ve Şebdîz'e biner. Kendi kendine "bu delikanlı gönlümü alıp götürdüğüne göre benim sevgilim olsa gerek ama onun kırmızılar giyindiğini işitmiştim, halbuki bu gencin elbisesi al değil" diye düşünür. Şîrîn Husrev'in tanınmaktan çekindiği için elbisesini

değiştirdiğini düşünmez. Şîrîn kendini tanıtmak ister ama bu durumun hayasızca olacağını düşünerek atını sürüp oradan uzaklaşır..

29. Husrev biraz sonra başını çevirince kimseyi göremez. Arar, izini bulamaz. Çok üzülür, ağlayıp inler, gördüğü kızın Şîrîn mi yoksa peri kızı mı olduğunu anlayamaz. Bir müddet sonra, aşktan ümidini kesmiş bir gönül ile Ermen'e doğru yola çıkar.

30. Şîrîn, Husrev'den ayrıldıktan sonra süratla yol almaya başlar. Medâyin'deki köşke varır, nişanı gösterir. Cariyeler, bu kızın Husrev'in bahsettiği kız olduğunu anlayarak onu ağırlarlar. Şîrîn o kadar güzeldir ki bu güzellik karşısında kıskançlık damarları kabarır. Şîrîn'e sorular sorarlar fakat Şîrîn kim olduğunu, neden geldiğini söylemez.

31. Şîrîn Husrev'in babasından korkarak av bahanesiyle kaçtığını ve Ermen tarafına gittiğini duyunca canı çok sıkılır. Yolda gördüğü gencin Husrev olduğunu da anlar, çok üzülür, kendine kızar.

32. Bir müddet köşkte kaldıktan sonra hastalanacağını düşünerek hava değişmesi gerektiğini, yüksek bir dağ üzerine saray istediğini bildirir. Şîrîn'i çekemeyenler havası kötü bir yerde köşk yaptırıp, ölümünü hazırlamakla ondan kurtulabileceklerini düşünürler.

33. Usta bir mimar çağırırlar. Şîrîn'i cadı diye tanıtırlar ve mimarı şehirden ve halktan uzak çok kötü havalı bir yerde köşk yapması konusunda ikna ederler. Ücret olarak birçok hediye verirler ve ne dilerse yapacaklarını söylerler.

34. Mimar kavuştuğu hazinelerin memnuniyetiyle dağ dağ dolaşır ve en ücra bir yerde, kaya ve taş içinde bir yer bulur ve köşkü yapar. Şîrîn köşke göçer ve Husrev'in gamını kendisine arkadaş ederek zamanını geçirir.

35. Husrev, Ermen istikametine doğru ilerlemektedir ve Dağıstan sınırını geçince Mehîn Bânû'ya Husrev'in geldiği haber verilir. Şehre yaklaştığı zaman Mehîn Bânû Husrev'i karşılamaya çıkar ve büyük iltifatlar ederek, hürmet göstererek onu misafir eder.

36. Bir müddet sonra kışın havasının çok güzel olduğu Bürda şehrine gitmesini ve kışı orada geçirmesini ister. Husrev bu teklifi kabul eder.

37. Günlerini, Şîrîn'in hasretiyle şarap içerek geçiren Husrev, bir gece işret meclisinde iken Şâvûr'un geldiğini haber verirler. Husrev çok sevinir, gelmesini

emreder. Şâvûr, başından geçenleri bir bir anlatır. Husrev, Şâvûr'un anlattıklarından çok memnun kalır ve ona ihsanlarda bulunur. En sonunda Şâvûr'un Medâyin'e gidip Şîrîn'i getirmesine karar verirler.

38. Bir gün Husrev eğlence meclisindeyken Mehîn Bânû yanına gelir. Husrev, Şîrîn'in Medâyin'de olduğunu ve müsade ederse bir adam gönderip getirteceğini söyler. Mehîn Bânû, Şîrîn'i getirecek adama Şebdîz'in kardeşi Gülgun'u verceğini bildirir. Husrev atın Şavûr'a verilmesini emreder. Gülgûn hazırlanır, Şâvûr binip yola çıkar.

39. Bir ay sonra Medâyin'e varır. Şîrîn'i orada bulamayınca köşke gider. Şîrîn'e vaziyeti anlatır. Şîrîn hazırlanır, Gülgûn'a binip Şavûr'la birlikte Ermen'e doğru hızla yol almaya başlar.

40. Beri tarafta Husrev hasretle yarinin yolunu beklemektedir. Bir gün bir haberci gelir ve Husrev'e babasının gözüne mil çektiklerini, tac ve tahtın kendisine kaldığını ve Medâyin'e dönmesi gerektiğini söyleyen fermanı okur ve Husrev bu duruma çok üzülür.

41. Husrev ülkesine geri döner, tahta geçer. Her ne kadar gönlü Şîrîn'in aşkıyla yansa da memleket işini bırakmanın hata olduğunu düşünerek öyle güzel işler yapar ki adaleti dedesi Nûşinrevân'ın adaletini unutturur.

42. Behrâm Husrev'in şah olduğunu duyunca saltanat sevdası daha bir alevlenir. Gizlice ülkenin dört bir tarafına mektuplar yazarak babasının gözüne Husrev'in mil çektirdiğini, sarhoş olan, bir ud sesine ülkesini bağışlayacak birinin hükümdar olamayacağını, söyleyerek halkı Husrev aleyhine kışkırtır. Sonra büyük bir orduyla Medâyin'e doğru hareket eder.

43. Husrev, Şebdîz'e atlayarak tac ve tahtını Behrâm'a bırakıp otağını önce Azerbaycan'a getirir sonra da Ermen'e tarafına göç eder.

44. Şâvûr Şîrîn'i Ermen'e getirdiği zaman, Husrev'i orada bulamaz. Mehîn Bânû, Şîrîn'e kavuştuğu için çok mutludur. Ona hazineler verir ve cariyelerden öğrendiği bazı sırlardan ve Husrev'de gördüğü alametlerden ötürü bu kaçışın bir aşk yüzünden olduğunu sezer. Fakat Şîrîn'e hiçbir şey söylemez, onu evvelki hayatına kavuşturur ve Şîrîn eskisi gibi zevk ve sefaya dalar.

45. Bir sabah ava çıkan Husrev, Şîrîn'in avlandığı yere gelir. O sırada Şîrîn de av kovalıyordur, karşılaşırlar. Birbirlerini görünce hayran kalırlar. Şîrîn Husrev'i

evine davet eder. Mehîn Bânû'ya Husrev'in geldiğini bir adamla haber verir. Mehîn Bânû büyük bir ihtişamla Husrev'i karşılamaya çıkar. Husrev'i muhteşem bir saraya götürür, ona hazineler verir.

46. Mehîn Bânû, Husrev ile Şîrîn arasındaki aşkı sezer, ateşle barutun bir arada duramayacağını düşünerek Şîrîn'i yanından ayıramaz. Bir gün Şîrîn'i yanına çağırır, fakat onun sevdasına baş eğmemesini, duyduğuna göre sarayında on bin cariyesi bulunduğunu, bir güle kanaat etmeyeceğini, dürüst ve iffetli davranmasını, böyle yaparsa Husrev'in onu kendisinden bütün merasimleri yerine getirerek isteyeceğini anlatır. Şîrîn'i uyarır. Şîrîn nikah olmadan Husrev'e teslim olmayacağına yemin eder. Bu yemin üzerine Mehîn Bânû yalnız kalmamak şartıyla gezip tozmalarına izin verir.

47. Artık sevgililer çekinmeden buluşup kimi zaman çevgan kimi zaman da ava çıkarak günlerini geçirirler. Bir gün Husrev eğlence meclisi kurmak için Şîrîn'den müsade istemeye fırsat kollar fakat imkân bulamaz. Nihayet bir gece Şîrîn'e arzusundan bahseder. Şîrîn razı olur. Ertesi gün çimenlikte şarap içerler, eğlenirler, koşarlar.

48. Yine başka bir gün cenneti andıran bir bahçede otağı kurmuş eğlenirlerken bir aslan askerin üzerine saldırır. Herkes korkup bir tarafa kaçar. Husrev sarhoştur. Şîrîn'in aşkıyla, yanında kılıcı ve oku olmadan aslanın üzerine yürür. Kulağına öyle bir yumruk vurur ki aslanı yere serer. Askerlerine aslanın başını kesmelerini, postunu yüzmelerini söyler. O günden sonra padişahların bezm esnasında yanlarında kılıç bulundurmaları adet olur.

49. Bu olaydan sonra Husrev Şîrîn'i öper. Şîrîn, ancak sarhoş zamanında buna müsade etmektedir. Mehtaplı güzel bir gecede yine bezmde gazeller okunur, Husrev'in emriyle kızlar ve Şavûr sırasıyla birer kıssa anlatırlar. Gündüzler ve geceler avla ve eğlenceyle geçmekte, Husrev, Şîrîn'i elde edebilmek için fırsat kollamaktadır.

50. Yine mehtaplı bir gece, zevk ve eğlence meclisi kurulmuştur. Meclistekiler sarhoş olmuş, gözlerini uyku bürümüştür. Husrev ile Şîrîn başbaşa. Husrev sabredemez. Şîrîn'i kucaklar, öper ve ona sahip olmak ister. Şîrîn razı olmaz. Uzun uzun konuşup münakaşa ederler. Husrev ne yaptıysa da Şîrîn'i kandıramaz. Böyle konuşurlarken uykuya dalarlar. Ertesi sabah, Husrev erkenden uyanır, şarap

içmeye başlar. Birden Şîrîn'i kucağına alarak göğsünü şiddetle sıkar. Şîrîn kendisini kurtarıp "ben istemedikten sonra bana dokunamazsın, benim gibi zayıfa gücünü göstereceğine, Behrâm'a kuvvetini göster. Tahtını, tacını, onun elinden al. Sonra nasıl olsa ben senin olurum." diyerek Husrev'e çıkışır. Husrev bu sözler karşısında kızar, üzülür. Aynı zamanda gayrete gelir ve atına biner, veda ederek yola çıkar.

51. Husrev'in gönlü Şîrîn'e kırıldığı için süratle Rum diyarına gitmeye karar verir. Behrâm'ın adamlarına karşı ihtiyatlı davranmakta, geceyi gündüze katarak yol almaktadır. Atını önce ismini çok duyduğu bir kiliseye sürer. Kilisenin büyük rahibi, remil, ilm-i nucum ve kehanette çok ustadır. Ondan, sevinçli haberler öğrenir, mutlu oldu. Sonra kiliseden ayrılır.

52. Denizin kenarına kadar süratle ve atını çatlatırcasına, fersah fersah yol alır. Kayser'in yanına Konstantiniyye'ye gider. Rum Kayseri bu gelişten çok memnun oldu. Büyük komutanlarını Husrev'i karşılamaya gönderir. Kayser de Husrev'e büyük hürmette bulunur. Tacını tahtını ona teslim eder ve kızı Meryem'i Husrev'le evlendirir.

53. Kayser'in yardımıyla kırk elli bin kişilik bir ordu hazırlanır. Behrâm'ın ordusuyla karşılaşırlar. Husrev'in tahtı bir filin üzerindeydi. Savaşı buradan idare etmektedir. Yanında da hocası Büzürg-ûmîd vardır. Vakti gelince, Büzürg-ûmîd Husrev'e "Vaktidir, ordunu ileri sür" der. Bunun üzerine Husrev, Nil gibi köpürerek Behrâm'ın üzerine yürür. Behrâm'ın ordusu yenilir ve Behrâm Çin'e kaçarak canını kurtarır.

54. Husrev ikinci defa Medâyin tahtına geçer. Dünya onunla saadete kavuşur. Her taraftan takdir ve tebrikler yağar. Taca ve tahta erişmiştir ama Şîrîn'in hasreti gönlünü yakmaktadır. Çünkü Meryem vardır. Onunla gönülsüz evlenmiştir ama yine onun sayesinde saltanatı İsa'nın burcuna kadar yükselmiştir. Şîrîn'i ananarak gönlünü teskin etmeye çalışan Husrev için sabırdan başka çare yoktur.

55. Şîrîn, Husrev'den ayrı düştükten sonra, ona yaptığı muameleye çok pişman olur, üzülür, sararır, solar. Bazen Husrev'in yanına gitmeyi düşünür, bazen de sabretmenin doğru olduğuna kanaat getirir. Bu çaresizlikle başedemeyip durumunu Mehîn Bânû'ya açar. Mehîn Bânû bu işe sabr ve tahammül etmek gerektiğini, acele etmenin kendisine zarar vereceğini zamanın en iyi ilaç olduğunu söyler. Şavûr da Şîrîn'e Mehîn Bânû gibi nasihatlarda bulunur.

56. Bir gün Mehîn Bânû Şîrîn'i yanına çağırır, nasihatte ve vasiyette bulunur. Artık devlet işlerinden çok yorulmuştur ve sıhhati de bozulmuştur. Bir müddet sonra vefat eder, tahtını, tacını, bütün malını mülkünü Şîrîn'e bırakır. Şîrîn günlerce yas tutar.

57. Devletin ileri gelenleri Şîrîn'i tahta çıkarır. Şîrîn mazlumların üzerinden zulmü kaldırır ve zulme sebep olacak hiçbir kanun bırakmaz. Herkes kendisinden memnundur. Fakat, Şîrîn'in günleri Husrev'den haber alamadığı için üzüntü ve ıstırap ile geçer. Gelen geçene Husrev'i sorar. Husrev'in tahtına kavuştuğunu fakat Meryem'in kıskançlığı nedeniyle sıkıntıda olduğunu Meryem'in kendisinden başkasını sevmeyeceğine dair kendisine yemin verdirdiğini öğrenince daha fazla üzülür, perişan olur, güçten düşer. Padişahlığı bir bendesine bırakarak Şavûr ve birkaç cariyesiyle birlikte çok miktarda mal ve eşya ile Medâyin'deki kasrına gider.

58. Husrev sevgilisinin yanına geldiğini haber alınca çok sevinir. Fakat ne kadar ısrar ettiyse de Şîrîn'i yanına getirme konusuna Meryem razı olmaz. Husrev'de sabr etmeye mecburdur.

59. Bir sabah Husrev, emir, kumandan ve köleleri etrafında kendisi tahta oturmuş, kabul merasimi yapıyorken bir haberci gelir ve Behrâm-ı Çûbîn'in ölüm haberini verir. Husrev bu haberden çok etkilenir ve üç gün yas tutar. Üç günlük yastan sonra, dördüncü gün, bir işret meclisi kurdurur. Husrev kendinden geçince Bârbed'ün getirilmesini emreder. Bârbed elinde sazı gelir ve tatlı nağmeli otuz makamı seçer. Bunları büyük bir ustalıkla çalar. Bârbed her çalışta Husrev ona "aferin" deyip, otuz altın verir. Kısaca o gün Bârbed'e hazineleri bağışlar.

60. O gece Husrev, hareme çekildiğinde aşk sarhoşu olarak Meryem'e Şîrîn için rica eder. "Şîrîn'in benden uzak kalması iyi olur ama benim yüzümden bu hâle düştü. Adı çıktı. İzin ver onu yanımıza alalım cariyelerle kalsın, yüzüne asla bakmam" dediyse de Meryem kabul etmez. Şîrîn'i getirirse kendini asacağını söyler. Husrev yine sabra mahkumdur. Nedimi Şâvûr'la ancak gizlice buluşmakta ve bu sayede Şîrîn'le haberleşmektedir. Şîrîn bu halin vefasızlıktan değil Meryem yüzünden olduğunu düşünür. Bu arada Şâvûr Husrev'in yanına gitmesi konusunda ısrar edince Şîrîn ona çıkışır böyle bir şeyin kendisine yakışmayacağını söyler.

61. Şîrîn, çocukluğundan beri süt içmeyi çok sevmektedir. Fakat kasrın bulunduğu yer, dağ, taş olduğu için çobanlar sürüyü uzak yerlerde otlatmaktadır.

Otlakla kasır arası uzak ve gelip gitmesi zordur. Bu yüzden Şîrîn taze süt bulmakta güçlük çekmektedir. Bir gece bu meseleyi Şâvûr'a açar. Şavûr da o civarda sanatkar Ferhâd adıyla bilinen bir mühendisin bulunduğunu, bu sorunu ancak onun çözebileceğini söyler. Ferhâd ile Çin'de aynı hocadan ders aldıklarını kendisinin kalemle, Ferhâd'ın tişesiyle nakış yapmakta usta olduğunu söyler.

62. Ertesi sabah Şîrîn'in de izniyle o havaliyi araştırır. Ferhâd'ı bulur ve sevinçle köşke getirir. Ferhâd görünüşte zayıf bir adamdır ama ondaki kuvvet filde yoktur. Şîrîn, ona yapılacak işi anlatır. Şîrîn'in tatlı sesini işiten Ferhâd, kendisinden geçer, aklı başından gider. Şîrîn'in ne söylediğini anlamaz. Şîrîn'in huzurundan ayrıldıktan sonra cariyelerden istenilen işin ne olduğunu sorar, onlar da anlatır. Şîrîn'in otlakta sağılan sütü, kasırda hemen içmek için oraya bir su yolu yapılmasını istediğini öğrenince hemen çalışmaya başlar. Bir ay gibi kısa bir sürede ark, havuz ve çeşme yapar.

62. Artık koyunların sütü rahatça kasra gelebiliyordu. Şîrîn Ferhâd'ın çalıştığı yere gider. Yapılan işi çok beğenir. O kadar güzeldir ki insan eliyle yapılmamış sanki öyle yaratılmıştır. Şîrîn mükafat olarak en değerli mücevherlerini verir fakat Ferhâd bu mücevherleri alıp Şîrîn'in ayaklarının altına saçar. Sonra ağlayarak huzurdan ayrılır ve sahranın yolunu tutar.

63. Ferhâd gönlünü Şîrîn'in sevgisine teslim etmiştir. Aşk, onun bütün vücudunu esir almış, sabr bırakmamıştır. Günleri üzüntüyle geçmekte, sahraları dolaşmaktadır. Teselli verecek kimsesi yoktur. Vahşi hayvanlarla dost olmuştur. Geceler, gündüzler gelip geçiyor fakat o, derdinden ne yiyor ne de içiyordur. Bazı zaman Şîrîn'in kasrı civarına gelir, havuzu dolaşır, uzaktan ay yüzlü sevgilisine secde eder. Sonra yeniden sahraya döner.

64. Ferhâd'ın bu hali her tarafta söylenir bir hikâye olur ve dilden dile yayılır. Adamlarından biri bunu Husrev'e anlatır. Padişah bu olayı duyunca Şîrîn'e olan aşkı bir kat daha artar. Bu hususta ne yapacağını bilemez. Husrev birkaç sadık adamı ile bu konuyu istişare eder. Ferhâd'ın önüne bir yapı işi koyup ömrü oldukça onu o zor işle meşgul etmeye karar verirler. Çünkü başka hiçbir şey bu duruma çözüm olamaz.

65. Husrev, meclistekilerin sözlerini dinledikten sonra, Ferhâd'ın getirilmesini emreder. Ferhâd, ne Husrev'e bakar, ne de tahtına. Aslanlar gibi yere çöker. Önüne etek etek altın dökerler. Fakat Ferhâd bunlara bakmaz, Husrev'in

sorduğu sorulara öyle güzel cevaplar verir ki Husrev, bunlar karşısında hayran kalır. İşe altın ve gümüşle çare bulamayan Husrev, dağ yarmak meselesini ortaya atar. Bunu başarabilirse, onu muradına kavuşturacağını söyler.

66. Ferhâd'ı Bîsütûn dağına götürürler. Önce bir taşın üzerine Şîrîn'in resmini yapar. Ona bakar, ağlar ve aşka gelir. Sonra da kayaları kesmeye koyulur. Şîrîn bir gün Ferhâd'ın neler yaptığını görmek için dağa gider. Ferhâd onu görünce kendinden geçer, Şîrîn'in sözleriyle kendine gelir. Şîrîn dağdan inerken atı sakatlanır, Ferhâd atı üstündekiyle birlikte sırtına alır, kasra götürür, dağa döner ve işine devam eder.

67. Bu ziyareti Husrev'e haber verirler. Ferhâd'ın Şîrîn'i gördükten sonra şevklendiğini, bir darbede kayaları parçaladığını söylerler. Husrev, yanındakilere danışır ve Şîrîn'in öldüğü yalanının Ferhâd'a söylenmesine karar verilir. Bir kocakarıyı Ferhâd'ın yanına gönderirler ve adam Şîrîn'in öldüğünü söyler. Ferhâd, feryat ve ah ederek külüngünü fırlatır ve intihar eder.

68. Külüngünün sapını taze nar ağacından yapan Ferhâd'ın , külüngünü fırlattığı yerde bir nar ağacı biter ve yemişi her derde deva olur. Şîrîn, Ferhâd'ın ölümüne çok üzülür, çok ağlar. Öldüğü yere bir mezar yaptırır ve o mezarı bir ziyaret makamı yapar.

69. Husrev, Ferhâd'ın ölüm haberini işitince çok üzülür, katiplerinden birini yanına çağırır, Şîrîn'e bir taziye mektubu yazdırır. Şîrîn, Ferhâd'ın zehre batırılmış şekere benzeyen sözleri ve acı nükteleri ihtiva eden mektubunu alınca üzülür. Fakat zahmetlere tahammül etmek gerektiğini düşünerek Allah'a sığınır.

70. Husrev, Şîrîn'e bu mektubu gönderdikten hemen sonra, Meryem ölür. Husrev memnun olmakla beraber, Meryem'in babası Kayser'den dolayı bir ay yas tutar. Şîrîn, bu haberi işitince hem sevinir hem de Husrev'in hatırı için bir ay matem tutar. Sonra Husrev'e bir taziyet mektubu yazar.

71. Husrev Meryem'in mateminden kurtulunca Şâvûr'u yanına çağırır. Şîrîn'e gidip onu yanına getirmesini söyler. Şâvûr gider ve bu teklifi iletir. Şîrîn bu duruma çok kızar. Şâvûr bu tepkiye hak verir ve yaşananları Husrev'e anlatır. Husrev özür dilese de Şîrîn kabul etmez.

72. Husrev cariyelerinden Şeker adlı kızın methini duyar. Meryem bu kızı Husrev'e hiç göstermez, ölürken Şîrîn'i unutturmak için Şeker'i göstermelerini

yakınlarına tembih eder.

73. Husrev, Şîrîn'in davranışlarından ötürü Şeker'e meyl eder. Onunla zamanını geçirir, fakat Şîrîn'in sevgisini gönlünden atamaz.

74. Husrev, Şîrîn'in yalnız kalıp yumuşaması için Şâvûr'u kendi sarayında tutar.

75. Şîrîn yalnız kalınca bunalır ve çok üzülür. Bir gece sabaha kadar ağlar. Geceye, muma ve pervaneye hitap ederek, derdini döker. Seher vakti, Allah'a bu ıstırabını sona erdirmesi hakkında yalvarır. Şîrîn'in duası, Husrev'in gönlüne tesir eder.

76. Husrev bir sabah av bahanesiyle şehirden çıkar ve avlanarak Şîrîn'in kasrına yakın bir yere gelir. Sevgilisinin kasrına karşı kadeh tutarak sabaha kadar içer. Sabahleyin sabrı tükenir ve Şebdiz'e binip yanına birkaç has adamını alarak kasra gider. Haber Şîrîn'e ulaşınca, Şîrîn hem çok sevinir hem korkar. Hisarın kapısını bağlatır. Dışarıya birkaç cariye bırakır. Bunlar şahın ayağına altın ve mücevher saçacaklardır. Kendisi de kasrın damına çıkar. Şîrîn, Husrev'in elinde bir demet nergisle geldiğini görünce kendinden geçer, ne yapacağını bilemez. Husrev sarhoştur. Kasra alması doğru değildir ama men' etmeye de mecali yoktur.

77. Husrev kasra varınca hizmetkarlar hürmetle karşılarlar. Fakat kapının kapalı olduğunu gören Husrev ne yapacağını bilemez "Şîrîn bizden ne gördü ki kapıyı yüzümüze kapattı? Ona söyleyin kapıdaki padişah değil köledir, kulluk için gelmiştir. Müsaade ederse misafir olmak istiyor"der.

78. Şîrîn, cariyesi Hümayun'a, atlas büyük çadırı dışarı çıkarmasını ve köşkün tam karşısına kurmasını emreder. Cariye Şîrîn'in dediğini yapar, Şîrîn de süslenerek uzaktan uzağa sevgilisiyle konuşmaya başlar. Şîrîn, Şeker'den dolayısıyla sitemler eder, bütün işinin cevr ve cefa olduğunu, hiç arayıp sormadığını, zevk ve safa peşinde dolaştığını söyler. Bu şekilde uzun uzun konuşurlar. Husrev, yalvarır af diler; fakat Şîrîn kabul etmez ve kapıyı açmaz, yüzünün örtüsünü de açmaz. "Nikah olmadan, benden murad alamazsın diyerek Husrev'in karşısından uzaklaşır.

79. Husrev, ardına baka baka askerin yanına döner ve Şâvûr'u çağırır. Şavûr, olanı biteni dinler ve onu teselli eder. Şîrîn'in de acı içinde olduğunu söyleyerek sabrı tavsiye eder.

80. Husrev'in gidişinden sonra çok pişman olan Şîrîn, Gülgûn'a biner, Husrev'in adamları gibi giyinip, askerin bulunduğu yere varır. Şâvûr'a macerasını anlatır. Husrev'in hasretine dayanamayıp geldiğini söyleyen Şîrîn iki şey ister: Birincisi şah için işret meclisi kurmak ve onu bir köşede gizlemek, ikincisi, Husrev'in nikah yapmasını sağlamak.

81. Sabahleyin Husrev, Şâvûr'a gördüğü rüyayı anlatır ve tabir etmesini ister. Rüyada bir bahçede gezerken eline ay indiğini görür, Şavûr bu rüyayı Şîrîn ile birleşecekleri şeklinde tabir eder.

82. O gün bezm kurulur, Nigîsâ ve Bârbed çalıp söylerler. Nigîsâ Şîrîn'in dilinden, Bârbed Husrev'in dilinden. Sonunda Şîrîn dayanamayıp ah eder ve ortaya çıkar. Sarılırlar, Şâvûr Husrev' e nikahtan bahseder. Husrev bu konuda yemin eder. Yedi gün yedi gece eğlenirler. Sekizinci gün düğün oluncaya kadar kalmak üzere Şîrîn kasrına, Husrev Medâyin'e döner.

83. Husrev, Şîrîn'i Medâyin'e getirir, büyük bir merasimle evlenir. Düğün gecesi, Şîrîn haber göndererek o gece içmemesini ister. Zihaf odasında, Şîrîn, onun sarhoş olup olmadığını anlamak için, bir kocakarı getirtir. Husrev, sarhoşlukla anlamaz ve kocakarıyı kucaklar.

84. Husrev bu şekilde zevk ve safa içinde yaşar. Dedesi Nûşinrevân'ın sahip olduğu dört şeye (Şîrîn, taht, Bârbed ve Şebdîz) kavuşur. Şîrîn'in isteği üzerine Büzürg-ûmîd ile adalet, ilim, akıl, nefs, nebat ve hayvanların meydana gelişi, felek hakkında konuşurlar.

85. Husrev'in Meryem'den doğan fena huylu, uğursuz bir oğlu vardır. Aslanlar gibi ağzı koktuğu için adı Şîrûye'dir. Şîrûye, Şîrîn'e göz koyar.

86. Husrev, bir gün hocası Büzürg-ûmîd'e, Şîrûye'den dolayı dert yanar.

87. Şîrîn ve Husrev ateşhanede yaşamayı seçer ve taht Şîrûye'ye kalır.

88. Bir gece Husrev ile Şîrîn oturur birbirine hikaye anlatırlar. Şîrîn, her sözü ballandıra ballandıra anlatır, padişahın cevaplarını dinlemekten de geri kalmaz. Hüsrev, uyuyunca, onun uykusu Şîrîn'e de sirayet eder. Bu arada bir katil sessizce içeri girer ve hırsız gibi etrafı yoklar, padişahın yatağını arar. Elindeki hançerle padişahın yatağına kadar gelir ve hançeri, Husrev'in ciğerine saplar. Pencereden atlayıp kaçar.

89. Padişah, tatlı uykusundan bir tarafı parçalanmış olarak gözünü açınca,

kendini ölüm halinde görür. Yattığı yer kan içinde kalmıştır. Yüreği susuzluktan yanmaktadır. Önce Şîrîn'i uyandırıp, su istemek ister. Sonra bu düşünceden vazgeçer ve "Ben öleyim de, o uyusun" der ve acılar içinde can verir.

90. Şîrîn, uyanınca, Husrev'in halini görür, ağlaya ağlaya geceyi mateme boğar.

91. Diğer taraftan Şîrûye bir kişi göndererek, Şîrîn'i kendisine ister. Şîrîn bu sözleri işitince bir sirke gibi keskinleşir, bir şarap gibi köpürür. Ancak, tasarladıklarını yapabilmek için, onu oyalamak ister.

92. Husrev'e ait ne varsa, elbisesinin eskisinden yenisine kadar hepsini onun runun şad olması için muhtaçlara ve yoksullara dağıtır.

93. Husrev'in defni esnasında, Şîrîn, mubidin önünde eteğini beline bağlar, silip süpürmek için kümbetin içine girer ve kümbetin kapısını kapar. Elindeki hançerle tabutun yanına gider. Padişahın göğsünü açar yarasını bulur. Ciğerinin üzerinde açılan o yarayı öper; Husrev o yarayı neresinden yemişse, hançeri kendi ciğerinin o noktasına saplayarak intihar eder.

2.3. FAHRÎ'NİN HUSREV U ŞĪRĪN MESNEVİSİNİN KONU VE MOTİFLER BAKIMINDAN NİZÂMÎ VE ŞEYHÎ'NİN HUSREV U ŞĪRĪN MESNEVİLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Vaka Farkları

Nizami, Şeyhi ve Fahrî'nin Husrev u Şîrîn Mesnevileri Arasındaki Vaka Farkları

Nizâmî, Hürmüz'ün babasının usulünü bozmadığını, ihsanda bulunduğunu ve dine saygı gösterdiğini(s.40); Şeyhî ise atasının dört usulünü (sehâvet, şecâ'at, din ve adalet) yerine getirdiğini söyler. (30/795). Fahrî bu ayrıntılara girmez, sadece Hürmüz'ün adil olduğunu ve çocuk istediğini söyler. (280-281. beyitler)

Şeyhi'de Husrev doğunca babası bütün Medâyin ve İran'ı süsleyip bezer ve halk bir ay eğlenir (30/807-8).

Doğan çocuğa Husrev-i Pervîz isminin Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, babasının oğlunu bir pehlivan gibi gürbüz görünce, babası tarafından koyulduğu söylenirken (s.41); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise sadece adının Husrev-i Pervîz konulduğu belirtilir (30/809). Fahrî'de ise babası oğlunun yüzünde padişahlık alameti gördüğü için bu ismi verir. (284)

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev altı yaşına girince babası tarafından vaktinin boş geçmemesi için ona bir muallim tahsis edildiği kayıtlıdır (s.41); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise Husrev yedi yaşına girince babasının onun yetişmesi için bir muallimin gerekliliğini (31/818-23) düşündüğü belirtilir. Fahrî'de de yedi yaşına girilince hoca tutulur. (290)

Nizâmî, Husrev'in 9 yaşından sonra mektebi bıraktığını, arslanlar ve ejderhâlarla cenk etmeye başladığını (s.41); Şeyhî ise 13 yaşından sonra at ve silah kullanmakta ustalaştığını ve kaplanlarla mücadeleye başladığını (32/852-4) ifade

eder. Fahrî'de mektebi bırakma diye bir bilgi yoktur. Sadece on yaşından sonra aslanlarla güreştiği ve silah kullanmakta ustalaştığı belirtilir. (297-303)

Nizâmî'nin (s.42) ve Fahrî'nin (306-307) *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev'in 14 yaşına basınca gizli şeyleri araştırmaya, hayatın iyi ve kötü yönlerini anlamaya başladığı kayıtlıdır.

Fahrî'de Husrev'in geldiği evin sahibinin kaçtığı kayıtlıdır. (335)

Nizâmî'de Husrev'in nâ-mahrem bir kadınla zevkettiği kayıtlıdır. (s.44)

Husrev yaptığından dolayı pişman olunca, Nizâmîve Fahrî, Husrev'in kefene büründüğünü ve eline keskin bir kılıç aldığını (s.45); Şeyhî ise, kılıç alıp kefene büründüğünü, boynuna zincir taktığını ve göz yaşı döktüğünü (34/920) söyler.

Nizâmî, Hürmüz'ün, Husrev'i alnından öptüğü ve ona derinden bağlandığını (s.47) ; Şeyhî ise kolunu açarak Husrev'i kucakladığını ve gözünü öperek onu affettiğini (35/945-6) söyler. Fahrî'de babası Husrev'i yüzünden öper, ona "canım" der ve askerlerinin beyliğini verir.

Nizâmî, Husrev'in ibadethanede Allah'a dua ve niyazda bulunduğunu söylerken (s.47); Şeyhî ettiği dua ve tazarrunu da (36/955-7) açıklar.

Nizâmî'de Husrev'in şahane bir taht ele geçireceği ve onun altından yüksek bir ağaç olacağı kayıtlıdır (s.48). Bu ifadeler diğer iki şairde yoktur.

Nizâmî, Şîrîn'in Mihîn Bânu'nun erkek kardeşinin kızı olduğunu söylerken (s.50); Şeyhî kardeşinin kızı olduğunu (38/1019) belirtir. Fahrî'de Şeyhî gibi kardeşinin kızı olduğunu söyler. (834)

Nizâmî'de şeker sözlü dilberlerin Şîrîn'e bal dudaklı dedikleri ve onu Mihîn Bânu'nun veliahtı tanıdıkları kayıtlıdır (s.53). Fahrî ve Şeyhî'de böyle bir bilgi yoktur.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev, Şâvûr'a Huzistan tarafına rahip kılığına girerek, bir hile ile gidip Şîrîn'i getirmesini söylerken (s.55); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev önce tacını ve tahtını bırakarak kalender kılığına girip Şâvûr ile Şîrîn'in memleketine gitmek ister. Daha sonra bu fikrinden vazgeçer. Şâvur'un gitmesini ve Şîrîn'in durumunu araştırmasını ister (41/1101-7). Fahrî'de ise direkt gitmesi gerektiğini ifade eder. (450)

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Ermen taraflarında bulunan bir dağda ***İnhirak*** adında bir kule olduğu ve o kulenin Kabe gibi kutsal sayıldığı; ayrıca orada çok eski zamanlardan kalma, mermerden yapılmış ve içersinde yaşlı keşişlerin bulunduğu bir kilisenin olduğu geçer ve Şâvûr'un bir keşiş kıyafetinde bu kiliseye indiği söylenir (s.57); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, mezkur dağda içerisinde keşiş, mug, petrak ve ruhbanların bulunduğu büyük bir kilisenin olduğu belirtildikten sonra, Şâvûr'un kiliseye büyük bir mug gibi indiği ve orada bulunan rahipler tarafından saygıyla karşılandığı belirtilir (43/1145-54).

Nizâmî'nin (s.57) ve Fahrî'nin (477-484. beyitler) *Husrev u Şîrîn*'inde Şebdîz efsanesi hakkında, mezkur kilisenin eteğinde bir mağara olduğu, bu mağaranın içinde süvariye benzeyen siyah bir taş bulunduğu, her asırda Remgel çölünden döl almak için 100 fersahlık bir yol kateden bir kısrağın oraya gelip siyah taşa şehvetle kendini sürttüğü, bu sürtünmeden dolayı Allah'ın fermanı ile gebe kaldığı ve bilgili bir zatın Şebdîz'in o taşın soyundan geldiğini söylediği; Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise mezkur kilisenin önünde bir mağara olduğu, kara bir taştan at şekli yontulduğu ve tılsımla içersine konduğu, çobanların sürülerini burada otlattıkları, muayyen günlerde kısrakların bu mağaraya girerek bu taşa sürtündükleri ve gebe kaldıkları belirtilir ve Şebdîz'in de bu taşın neslinden olduğu (43/1156-64) şeklinde açıklama getirilir.

İhtiyarlar, dilberlerin gittiği meşeliğin yerinin, Nizâmî (s.58) ve Şeyhî'de dağın arkasında, Fahrî'de ise önünde olduğunu söylerler. (501.beyit)

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn, Husrev'in resmini ilk defa görünce, bir müddet ona bakakalır ve ondan ne gözünü ayırabilir ne de onu koynuna koyabilir. Resmi sakladıklarında ise tekrar çıkarttırır (s.60); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise Şîrîn resme bakarak ona hayran olur. Bazen ağlayarak bazen de öperek resmi yüzüne ve gözüne sürer (45/1213-4).

Nizâmî'nin (s.61) ve Fahrî'nin (518.beyit) *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn Husrev'in resmini ikinci defa bir ağaçta asılı olduğunu görünce, o resmi getirmesi için bir dilbere emreder. Dilber giderek resmi alır ve saklar. Daha sonra Şîrîn'e bu işi perilerin yaptığını söyler. Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise resmi saklamayıp getirmelerini emreder. Birkaç dilber gider ve resmi alıp Şîrîn'in kendisinden

geçmemesi için saklarlar. Şîrîn'in yanına gelerek resim olmadığı ve bunu perilerin yaptığını söylerler (46/1239-43).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde akşam olunca Şîrîn ve arkadaşları, Encirek sahrasında istirahata çekilip bolca şarap içerler. Ellerinde şarap kadehleri altlarında ise çiçek olduğu halde uyurlar. Sabah olduğu zaman uyanıp birbirlerine şarap verirler. Daha sonra oradan Deyr-i Perîsûza bir günde giderler (s.61-62); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise gece sahrada sarhoş olarak yatarlar. Sabah olunca Şîrîn'in huzuruna gelip ona yakın bir yerde Perîsûz isminde bir kilise olduğunu, oraya gidip eğlencelerine orada devam etmeleri gerektiğini söylerler. Şîrîn kabul eder ve oraya giderler (46-7/1251-64).

Şîrîn, Husrev'in resmini üçüncü defa görünce, Şîrîn'in arkadaşlarına Nizâmî'nin (s.63) ve Fahrî'nin (535.beyit) *Husrev u Şîrîn*'inde bu sırrı kimseden saklamayalım; Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise gizleyelim (48/1298) dediği kayıtlıdır.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şâvûr, Husrev'i görmek isteyen Şîrîn'e erkek kıyafeti giyerek Şebdîz'e binip avlanmaya gitmesini söyler. Bunun üzerine Şîrîn ertesi gün avlanmak için Mihîn Bânu'dan Şebdîz'i ister. Mihîn Bânû, Şebdîz'i alması için Şîrîn'e izin verir ve arkasından geleceğini söyler (s.72-73). Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şâvûr, Şîrîn'e eğer uygun görürse, Medâyin'e giderek durumu Husrev'e bildirme dileğini söyler. Şîrîn ise 5-70 gün içersinde mahbuba kavuşma arzusunda olduğunu, Medâyin'e gidip gelmenin beş ay süreceğini *s*öyleyerek Şâvûr'un bu teklifini kabul etmez. Bunun üzerine Şâvûr, Şîrîn'e kasrına dönmesini ve ava çıkma bahanesiyle Şebdîz'e binerek gitmesini söyler. Şîrîn Şebdîz'i Bânû'dan alabilmek için önceki gün avlandığı bir sırada bir avı yakalayamayıp kaçırdığını, eğer Şebdîz olsaydı yakalayabileceğini ona söyleyince Bânû Şebdîz'i alması için Şîrîn'e izin verir (54/1461-76, 1485-7, 1532-50). Fahrî'de bu bölüm anlatılmaz.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şâvûr, Şîrîn'in yanından gidince güzellerin Şîrîn'in yanına koştukları, Şîrîn'in ise onlara buradan hemen gitmelerini söylediği (s.66); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise Şîrîn, güzellerin yanına gider ve onlara resmin bir sihir ve efsun olduğunu söyleyerek hemen oradan ayrılmalarını söylediği (56/1513-20) kayıtlıdır.

Mihîn Bânu Şebdîz'i alması için Şîrîn'e izin verince, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şîrîn, sevinir, yeri öperek tazimde bulunur ve daha sonra rahat bir şekilde uyur (s.72); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, sevinir ve dualar eder. Biraz sohbet ettikten sonra elini öper ve kasrına döner (57/1548-9).

Şîrîn'in Medâyin'e giderken, 7 gün 7 gece yol aldıktan sonra istirahat etmesi, münacatta bulunması ve aslan öldürmesi bahsi (60-1/1624-74) Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yoktur. Sadece 14 gün hiç durmadan iz aradığı kayıtlıdır. Fahrî'de bu bölümde zaman ifadeleri verilmez.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev yetişkin bir şehzade çağına geldiği için babası tarafından "başımın tacı" diye çağrıldığı belirtilir (s.78).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, kılıç yapan ve kan dökücü olan bir düşman, Husrev adına sikke bastırır ve diğer şehirlere göndererek Hürmüz'ün sinirlenmesine sebep olur (s.78); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev'i daha önce şaha gammazlayanlar, önceki hilelerinin işe yaramadığını görünce, Husrev adına önce para bastırırlar, daha sonra bu paraları şehre ve ülkeye yayarlar (64/1731-40).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev saraya giderek oradaki güzellere, kendisinin iki hafta ava gitmek istediğini, ancak kendilerinin gülüp eğlenmelerine devam etmelerini söyler (s.79) (689.beyit). Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev sarayına giderek karavaşlarına birkaç gün ava gitmeye niyetlendiğini ifade eder (65/1756-7).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev'in padişahın korkusundan iki menzillik mesafeyi bir konakta aldığı ve tesadüfen atlarının Şîrîn'in saçını yıkadığı yerde durduğu (s.79) (697.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise 5-6 menzili birden aldığı, bu şekilde gece gündüz devam ettiği, hayvanların yorulduğu, bundan dolayı bir yerde durdukları, o yerin ise Şîrîn'in yıkandığı yere yakın olduğu (65/1768-74) belirtilir.

Nizâmî, özellikle Şîrîn'in yıkanma sahnesinde, Şîrîn'in güzelliğini ön plana çıkararak bütün detayı ile anlatır (s.80,81,82, 83); Şeyhî ve Fahrî ise sadece yıkandığını söyler ve Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'indeki gibi detaylara girmez (66-7/1779-93).

Nizâmî, padişahların düşman korkusundan elbiselerini değiştirdikleri âdetinden bahseder (s.83); Şeyhî ise öyle bir âdet olduğuna değinmeyip sadece Husrev'in korkudan elbisesini değiştirdiğini belirtir (66/1809).

Şîrin Medâyin'deki köşke ulaşınca onu gören dilberler Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde alt dudaklarını ısırırken (s.87); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde kollarını dişlerler (68/1873).

Şîrîn'i cadıya benzeten cariyeler onun Medâyin'e, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Bâbil dağlığından geldiğini söylerken (s.89), Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde belirtmezler (71/1938).

Kendisine emredilen köşkü yapan ustaya dilberler Nizâmî'de yük yük ipek ve kumaş ile altın (s.90); Fahrî'de ise atlas ve altın (715.beyit) verirler.

Şîrîn'in Medâyin tarafına yaptırdığı kasır, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Kirmanşah'a 10 fersah mesafede gösterilirken (s.90); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, sadece Ermen cihetinde bulunduğu belirtilmiştir (71/1948).

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn kendisi için çorak yerde yapılan köşke gidince, yüzünün nurundan o dağlık yer baştan başa bağ ve bostana döner. Köşkün önündeki bir taştan ise soğuk su çıkar (71/1952-5).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn'in birkaç cariye ile kasra gittiği belirtilirken (s.90); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, beraberinde getirdiği cevahiri satarak cariye ve köleler aldığı kayıtlıdır (71/1956). Fahrî Şîrîn'in sadece gittiğini ifade eder. (720.beyit)

Husrev'in nedimlerinin, Nizâmî yakışıklı ve cana yakın kimseler olduğunu (s.91); Fahrî ise beş on kişi olduğunu (760.beyit) söyler.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Kûhistan (Dağıstan) sınırını geçince rüzgar Mihîn Bânu'ya bu gelişten haber verir (s.91); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Ermen'e yaklaştığı zaman Mihîn Banû bunu haber alır (72/1969).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev'in Kûhistan (Dağıstan) sınırını geçtiğini öğrenen valiler ve kumandanlar ona altın ve ipek kumaş takdim ederler (s.91).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev Kûhistan (Dağıstan)'da birkaç gün kaldıktan sonra Mukan'a, Mukan'dan ise Bahirzan tarafına geçer (s.91).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde padişahın huzuru, Yağmak Türkistan köleleri ve salman fidan boylu güzellerle doludur. Herkes serbestçe konuşur ve bir efendi itibarı görür. Saz çalmak serbest olup sevgili ile muaşaka yapmak yasak değildir (s.92).

Nizâmî'nin Husrev'in meclisinde bulunan udinin şu gazeli terennüm ediyordu dediği yeri (s.95) Fahrî, tercüme etmemiş direkt gazeli tercüme etmiştir (777).

Nizâmî'de Husrev, kurdurduğu mecliste eğlenirken Şâvûr huzuruna girer. Husrev yanındakilerin hepsini huzurundan çıkarır (s.96). Şeyhî ve Fahrî'de böyle bir bilgi yoktur.

Husrev, getirdiği haberden sonra Şâvûr'u Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde sevinçle kucaklar ve baştan ayağa kadar cevherlerle donatır (s.98) (788-795.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, önce onu takdir eder, sonra safa ağzıyla gözünü öper, vefa eliyle sırtını sıvazlar, elini ve eteğini de inci ve altınla doldurur (76/2078-80).

Nizâmî, *Husrev u Şîrîn*'inde, Reften-i Şâpûr Dîger Bâr be-Taleb-i Şîrîn (Şâvûr'un Tekrar Şîrîn'i Aramaya Gitmesi) başlığından sonraki iki beyitte gençlikten bahseder, daha sonra ise Husrev'in genç oluşunu anlatır (s.98-99). Fahrî'de iki beyitte gençlikten daha sonra da Husrev'den bahseder. (824-828.beyitler)

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev, Mihîn Bânu'ya sarayından bir adam geldiğini ve Şîrîn'den haber getirdiğini, eğer burada bir iki hafta kalırsa onun nerede olduğunu muhakkak öğreneceğini, şimdilik sadece bir adam gönderdiğini söyler (s.100) (836-838.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şîrîn'den dün haber aldığını ve Medâyin'de olduğunu öğrendiğini, eğer müsaade ederse bir adam gönderip getirteceğini ifade eder (77/2092-102).

Fahrî'de Şâvûr ikinci defa Şîrîn'i aramaya gidince ilk önce Husrev'in köşküne gider (849).

Şâvûr, Şîrîn'nin kasrına gelince kasrın kapısını çalar Nizâmî'de, kapıyı açıp çıkana Husrev'in nişanını verir. Bunun üzerine Şâvûr'u Şîrîn'in odasına götürürler (s.101) ; Fahrî'de ise, çıkan kimseye Husrev'den geldiğini ve kapıyı açmalarını söyler. Şâvûr içeri girince Şîrîn'i yalnız oturur görür (851-853.beyitler).

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, babasının ölüm haberini getiren ulak, Husrev'e beş on gün içersinde tahta yetişmesini söyler (80/2187); Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn* 'inde ise, Husrev kutlu bir günde tahtının başına gider (s.105-106) .

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Behrâm her tarafa mektup yazarak Husrev'in padişahlık yapamayacağını, onun baba katili olduğunu, onun nazarında bir yudum şarabın yüz kardeş kanından daha hayırlı olduğunu, bir ud sesine bir ülke bağışlayacağını ve terennümü vatanından daha çok sevdiğini söyler (s.108-109). Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev'in şah olduğunu duyan Behrâm'ın ihtirası artar ve Husrev'in, babasının gözüne mil çektiğini, sefil, sarhoş ve bilgisiz olan böyle bir kişinin hükümdar olamayacağını, maksadının ona zarar vermek değil bilakis onu islâh etmek olduğu hilesini etrafa yayarak Husrev'i halka hain ilan eder (93/2535-42).

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Behrâm ile savaşmaya niyetlenince, halkın kendisine itimat etmediğini görür ve durumu Büzürgümîd ile müşavere eder. Büzürgümîd, Husrev'e remile baktığını ve kendisinin bir yıl kadar sabretmesi gerektiğini söyler (93/2546-60). Fahrî'de bu bölüm yoktur.

Husrev'in tacını ve tahtını Behrâm'a bıraktıktan sonra, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Azerbaycan'a, oradan Mukan'a (s.109); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Azerbaycan'a oradan Ermen'e (94/2563-4) gittiği kayıtlıdır.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn Ermen'e gelince Mihîn Bânu sevgisinden dolayı onu bağrına basar (s.107).

Mihîn Bânu, Şîrîn eğlensin diye Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, 70 dilber (s.107); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, 300 dilber (95/2590) verir.

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, av yerinde birbirini gören *Husrev ile Şîrîn* dostluk için fırsat bulup birbirinin adım öğrenince her ikisi bayılıp yere düşerler. Bu baygınlıkları bir saat sürer. Ayılınca her ikisi de ağlar (s.110) (1354-1355.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, ikisi birbirini görünce, Şîrîn Husrev olduğunu anlar ve kendisini attan onun önüne atar. Husrev ise onun Şîrîn olduğunu sezince önünde secdeye varır (97/2646-57).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev ile Şîrîn'in etrafını önce gelen dilberler, sonra süvariler çevirir. Daha sonra ise her taraftan yeni süvariler gelip

çevirir (s.111); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, yanlarına maiyetleri gelir ve bir tarafta Husrev'in çerisi diğer tarafta Şîrîn'in dilberleri saf tutar (97/2661-2).

Çevgan oyunu oynanırken Nizâmî'de Şîrîn'in etrafında 72 tane dilberin toplandığı kayıtlıdır (s.115). Fahrî'de, çevgan oyunundan sonraki gün dilberler Husrev'in huzuruna gelirler ve onu anarak şarap içip ona kul olurlar (1425-7).

Süheyl, Nizâmî'de ansızın şahinin gece misafiri olarak gelip sülünü avladığını; Fahrî'de ise, seher vakti havadan inen şahinin sülünü avladığını (1518) söyler.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Şîrîn'in yanındaki güzellerin çimende bir üveyik, avda ise doğan olduklarını görünce alanda çevgan oynamalarını ister (s.116); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şîrîn Şâvûr'u Husrev'e çevgan oynamaları haberini ulaştırması için gönderir (101-2/2785-94).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev ile Şîrîn'in gece gündüz mesirelerde gezdikleri; bazen bir dağda çiçek topladıkları, bazen de bir çayırda şarap içtikleri kayıtlıdır (s.119); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev, Şâvûr'a hoş bir bahçede işret meclisi tertip etmesini ister. Şâvûr bu meclisi tertip ettikten sonra, Husrev, Şâvûr Şîrîn'e gönderir ve tertip ettirdiği meclise davet eder. Husrev ile Şîrîn buluşurlar. Şâvûr ve her ikisinin maiyetleri de oradadır. Ayrıca Husrev'in nedîmi ve sazendesi Bârbed ve Nigîsâ'da oradadır. Bârbed ve Nigîsâ o gün orada ud ve çeng çalıp gazeller söyler. Gece olunca Şîrîn izin ister (105-14/2895-3102).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, çimenler içinde ot namına susenden başka bir şey bitmeyen bir yer bulup padişahın otağını oraya kurarlar (s.120); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, birgün gezinirken Aras ırmağı kıyısına gelirler. Husrev ile Şîrîn orayı beğenirler ve padişah otağının oraya kurulmasını emrederler. Meclis kurulur ve Bârbed ve Nigîsâ yine çalıp söylemeye başlarlar (114-6/3103-38).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, aslanı öldürdükten soma onun başını kesmelerini ve postunu gerdanından çıkarmalarını emreder (s.121); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, aslanı öldürünce hemen başını keserek derisini soyarlar (116/3149).

Husrev'in Ermen'de, Şîrîn ile buluştuğu mehtaplı bir gecede, Husrev, Şîrîn, Şâvûr ve yanlarındaki 10 kız çeşitli efsaneler söylerler (117-21/3175-255). Nizâmî (s.125,126,127) ile Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde geçen bu kızların isimleri ile söyledikleri efsaneler farklıdır. Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde bu mecliste Bârbed ve

Nigîsâ olup onlar ud ve rebâb çalıp gazeller söylerler. Fahrî'nin eserinde hikâye anlatan kızların isimleri Nizâmî'ninkilerle aynıdır. (1507-1533.beyitler)

Ermen'de kurulan meclise katılanların Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde uygun ve seçkin kimseler olduğu ve konuşulan şeyleri sakladıkları söylenir (s.128); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, mecliste söylenen şeylerin hepsini harfiyyen ezberlenildiği belirtilir (122/3272).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn kadehi şarapla doldurarak Husrev'e uzatır ve içmesini söyler (s.129) (1553.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şîrîn eline aldığı gevher ayağı şarapla doldurur ve Husrev'in huzurunda içer (122/3274-5).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, güzeller sabah olunca sahradan şehir tarafına doğru giderler (s.130); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, sabah olunca Husrev ve Şîrîn Şebdîz ve Gülgûn'a binerek avlanmaya giderler ve akşam geri dönerler (122/3282-7).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev ile Şîrîn avlanmak isterler, Mukan sınırından Şehrûd tarafına giderler, şarap ve sazla bir meclis oluştururlar, bazen ırmağın kenarında dolaşıp balık ve kuş avlarlar, bazen Şehrûd'un kıyısında şarap içip saz dinlerler bazen de Mendur sahrasına giderek orada avlanırlar (s.131).

Meclistekiler sarhoş olup bezmden ayrılınca, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Şîrîn'in dudağından öper (s.132); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev, Şîrîn'i kenara çekerek elini öper (124/3336-7)

Nizâmi'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, aşkını anlatan sözlerden sonra Şîrîn'in zülfünü eline alır ve rahatça uyur (s.141) (1662.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, aşkını anlatan sözleri ifade ederken uyur (128/3450).

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, uyandığı zaman Şîrîn'i yanında elinde kadeh olduğu halde oturuyor olarak görür (128/3455-60).

Husrev, Şîrîn'in sözlerinden kırıldığı zaman Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, askerlerini Kilkan yolundan çıkarır ve Rum diyarına (s.146); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Ermen'den Rum'a (132/3557) gitmeye karar verir. Fahrî'de ise Rum'a gittiği söylenir. (1717.beyit)

Husrev, Nizâmî'de rahiplerden yıldızların seyrine dair bazı şeyler öğrenmek için atını önceden işittiği bir kiliseye doğru sürer. Husrev'in Nizâmî'de rahipten bir çok hikmet öğrendiği kayıtlı iken (s.146), Fahrî bu kısmı *Şehnâme*'den aldığı bilgilerle genişletmiştir (1722-53).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, askerleriyle Behrâm'ın ordusuna bir gece baskını yapar. Bunu duyan Behrâm savaş alanına gelir (s.147); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev, durup dinlenmeden yol alarak İran'a gelir. Bunu işiten Behrâm bir ordu toplar ve Husrev'in ordusu üzerine gider (136/3671-3).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev'in tahtı bir filin üzerine konur ve etrafına bir fersah uzunluğunda kılıç çekilir. Hırçın bir filin önünde duran Büzürgümîd, elindeki usturlap ile kutlu anı bekler. Kutlu an gelince Husrev'e ileri atılmasını söyler. Filin üzerinde bulunan Husrev, Behrâm'ın üzerine gidip mızrağı ile Behrâm'a vurarak onu filinin önüne düşürür. Behrâm'ın ordusu yenilir, kendisi ise yaralı olarak kurtulur (s.149); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev, bir büyük filin üzerine kurulmuş tahtada Büzürgümîd ile birlikte oturur. Büzürgümîd'in önünde usturlap ile remil ve tahta vardır. Husrev, filden inip ata binerek vuruşmak ister. Büzürgümîd, "bunun için zaman vardır" diyerek bırakmaz. Ayrıca Acem ordusunun gönülsüz savaştığını, belki kendisine bu gece baş vuracaklarını söyler. Husrev, Büzürgümîd'in bu sözüne iltifat gösterir ve sabreder. Gece bir haberci, Acem beyinden bir mektup getirir. Acem beyleri mektupta, Husrev'in suçlarını affedeceğe dair teminat vermesi halinde ertesi gün Behrâm'ı bırakarak onun safına geçeceklerini bildirir. Husrev, onlara istedikleri teminatı verir. Ertesi gün, iki ordu tekrar savaşmaya başlar. Büzürgümîd, şahın önünde elinde usturlap olduğu halde durur. Kutlu zaman gelince, Büzürgümîd, Husrev'e bildirir. Husrev, Şebdîz'e binerek savaşa katılır. Neticede Behrâm'ın ordusu mağlup olur. Tacını ve tahtını Husrev'e bırakan Behrâm Çin'e gider (135-41/3627-809). Fahrî'de Husrev'in Rum'a gitmesi Kayser ile olan münasebeti geri dönüp savaşı kazanması detaylıca işlenir. (1717-2354. beyitler)

Mihîn Bânu, Şîrin'e Nizâmi'de birkaç gün (s.158); Fahrî'de ise bir iki ay (2399.beyit) sabretmesini söyler.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Mihîn Bânu, devlet işlerinden usandığı için Şîrîn'i tenha bir yerde yanına çağırır, kendisinden önce öleceğini söyleyerek hazinelerinin anahtarlarını ona verir. Çok geçmeden rahatsızlanır ve ölür (s.159); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Mihîn Bânu kendisini birgün hasta hisseder. Şîrîn'i yanına çağırır. Şîrîn'in gözünü öper ve ona çeşitli nasihatlar ettikten sonra vasiyette bulunur. Bir müddet sonra vefat eder. Tacını, tahtını ve ülkesini Şîrîn'e bırakır (147-8/3957-79). Şîrîn birkaç gün yas tutar (149/4012). Bu olay Fahrî'nin eserinde Şeyhî ile aynıdır. (2396-2415.beyitler)

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn'i ulular öğüt vererek tahta oturturlar (149/4014-5).

Şîrîn'in tahta geçtiğini öğrenen Husrev ona Nizâmî'de çeşitli cevherler (s.163): Fahrî'de ise altın ve dinar gönderir. (2465.beyit)

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn tahta oturunca zindanda yatan bütün mahpusları çıkarır (s.163).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn, Husrev'den haber alamadığı için perişan bir durumdadır. O, Keyhusrev gibi bir saltanata sahip olsa da çöllere düşmek ister. Belki Husrev'den bir haber getirmiştir diye her kervandan haber sorar (s.163) (2462-2463.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şîrîn, Husrev'e duyduğu aşktan dolayı üzüntülüdür. Herkese Husrev'i sorar (150/4023-4).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn, Husrev'in tahtının yerden göğe kadar yükseldiğini öğrenince, ona hazineler ve mücevherat gönderir (s.163) (2465.beyit).

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn tahtından vazgeçip Medâyin'e giderken, Kudüs'ü ziyaret edeceği rivayetini yayar (151/4057). Nizâmî'de ise Şîrîn Medayin'e giderken Gülgûn'a biner ve terkisine Şâvûr'u alır (s.164).

Şîrîn, Medâyin'e giderken yanına, Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, birkaç tane cariye (s.164) (2469.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, birçok cariye ile Şâvûr'un mahremi olan on kız alır (151/4061-2).

Şîrîn kasra geldikten sonra, Şâvûr'un Husrev'in yanına gitmek istemesi (152/4071-85) ve Behrâm'ın ölümü münasebetiyle tutulan matemin dördüncü günü ona yetişmesi (155-6/4150-74) bahisleri Nizâmî'de ve Fahrî'de yoktur.

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Behrâm'ın ölüm haberini duyunca, onu günlerin zulmüne misal olarak alır ve hikmetli sözler söyler (s.167-171) (2723-2735.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, haberi alınca ah edip nasihat dolu sözler söyler ve yas tutar (153-4/4113-44).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Behrâm için üç gün matem tuttuktan sonra dördüncü gün kurdurduğu bezmde sarhoş olunca, Bârbüd'ün getirilmesini emreder. Bârbüd, bezmde, çaldığı 100 besteden 30'unu **(**Nizâmî, bu otuz bestenin isimlerini yazmıştır) çalar (s.171-176) (2742.beyit); Şeyhî ise *Husrev u Şîrîn*'inde, bu bestelerden bahsetmemiş, sadece Bârbüd'ün gazeller okuduğunu belirtmiştir (156-7/4181-95).

Nizâmî'de, Husrev'in Bârbüd'ün çaldığı her makamdan sonra aferin dediği ve her aferin deyişte ise Bârbüd'e bir kese altın verdiği kayıtlıdır. Husrev, o gün Bârbüd'ün söylediği her perde için ayrı bir hazine, her makam için ise incilerle iş-lenmiş bir kaftan verir (s.176); Fahrî'de ise Husrev'in Bârbüd'e yüz kez aferin dediği kayıtlıdır (2744).

Nizâmî'de Husrev, Meryem'e Şîrîn'i köşke getirmesi için izin vermesini ve onu cariyelerin bulunduğu saraya yerleştirmesini söyler (s.177); Fahrî'de ise, Şîrîn'i getirmesi için Meryem'den adam göndermesini talep eder ve Şîrîn'in cariyeleri ile oturmasını belirtir (2752.beyit).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn'in can sıkıcı bir yer olan vadide en iyi gıdasının süt olduğu, vadinin etrafı baştan başa yılan zehri gibi acı otlarla kaplı olduğu için çobanın hayvanları başka yerde otlattığı (s.192) (2936-2940.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şîrîn'in küçüklükten beri süt içmeyi âdet edindiği, taze sütten başka hiçbir şey yemediği, köşkün etrafı dağlık taşlık ve dikenlerle dolu olduğu için çobanların sürüyü köşkten uzak yerlerde otlattıkları (160/4272-7) kayıtlıdır.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şâvûr, sabah olur olmaz o havaliyi araştırır, Ferhâd'ı bularak Şîrîn'in köşküne getirir (s.194); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde,

Şâvûr, o havaliyi araştırır, Ferhâd'ı bulur, durumu arzeder ve daha sonra köşke getirir (161-4299-301).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Ferhâd'la Şâvûr'un aynı yaşta oldukları ve aynı üstattan ders aldıkları, her sanatta usta olan üstadın Şâvûr'a kalem, Ferhâd'a kalemtraş verdiği (s.194); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Çin'de öğrenci oldukları, aynı üstattan ders aldıkları, kendisinin kaleme**,** Ferhad'ın ise kalemtraşa sarıldığı (161/4295-6) kayıtlıdır.

Ferhâd'ı Nizâmî ve Fahrî, fil kadar cüsseli ve iki fil kadar kuvvetli (s.194) (2964.beyit); Şeyhî ise, zayıf, fakat fil ve gergedan kadar kuvvetli (161/4302-3) olarak tasvir eder.

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şîrîn'e Ferhâd'ın bir ayda havuzu yaparak ırmak açtığı belirtilirken (s.196) (3006.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde bir ayda çeşme ve havuzun yapıldığı kayıtlıdır (163/4350).

Şîrîn, Ferhâd'ın süt havuzu yapmasına karşılık mükafat olarak Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'in de incilerle kaplı küpesini verir. Ferhâd, teşekkür ederek o çok kıymetli incileri alır ve Şîrîn'in ayakları altına serperek dışarı çıkıp sahranın yolunu tutar (s.198) (3015-3020.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, altın, gümüş ve cevher verir. Ferhâd, cevherlerin kıymetli olanını Şîrîn'in ayakları altına serper, kalanını ise dışarıda dağıtır ve sahranın yolunu tutar (163-4/4357-74).

Ferhâd'ın Şîrîn'in köşküne, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, her hafta selam gönderdiği, eğer ondan haber alırsa canına minnet saydığı (s.203); Şeyhî'nin Husrev u Şîrîn'inde ise, her zaman rüzgar ile haber gönderdiği ve köşk tarafından esen rüzgarın getirdiği tozun gönlünü ferahlattığı (166/4436-7) kayıtlıdır. Fahrî'de ise Ferhâd bu haberi, habercisi olan bir köle ile gönderir. (3089)

Ferhâd'ın Şîrîn'e karşı olan aşkını duyan Husrev, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yakın dostlarından birkaçını çağırarak Ferhâd'a karşı ne yapmaları gerektiğini sorar. Akıl sahibi ve tecrübeli olanlardan biri, ona altın vererek bu fikrinden vazgeçirmeyi, eğer vaz geçmezse onu taş kırmakla meşgul etmeyi önerir (s.204,205); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, yakın dostlarına, Ferhâd'ın kim olduğunu ve Şîrîn'i nasıl istediğini sorar. Onlar, onun gece-gündüz perişan ve pejmürde bir şekilde yürüyen bir fakir olduğunu söylerler. Daha sonra bu duruma

karşı bir yol bulmalarını ister. Onlar Ferhâd'a inci ve altın vermeyi eğer olmassa taş kırmakla meşgul etmeyi önerirler (167/4445-65).

Husrev meclisteki konuşmaları dinledikten sonra, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Ferhâd'ın getirilmesini emreder. Perişanlığı yüzüne vurmuş olan Ferhâd'ı getirirler. Husrev, onun hoş karşılanarak altın verilmesini emreder. Ferhâd'ın altına bakmadığını gören Husrev, nükteli sözlerle konuşmaya başlar, Ferhâd ise yine aynı nükte ile cevap verir (s.206-208); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, dört bir yana Ferhâd'ı araması için kâsıd gönderir. Kâsıdlardan biri çölde pejmürde halli birine rastlar ve ona adım sorar. Adının Ferhâd olduğunu öğrenince, kendisine sultanın isteğini söyler ve ısrarla onu Husrev'in yanına getirir. Pervasız bir şekilde Husrev'in huzuruna girer. Her tarafını para ve mal ile doldururlar. Ferhâd, bunlara hiç iltifat etmez. Bunun üzerine Husrev ile Ferhâd konuşmaya başlar. (Şeyhî, Nizâmî'nin Husrev u Şîrîn'indeki münazarayı bazen manasına bağlı kalarak tercüme etmiş, bazen atlamış bazen de kendisi ilave ederek yazmıştır.) (167-2/4468-578). Fahrî, münazarayı aynen tercüme etmiştir. (3148-3169.beyitler)

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev, Ferhâd'a yol üzerinde bir dağ olduğunu, oradan zor geçildiğini ifade ederek dağın ortasından bir yol açılması gerektiğini söyler (s.208,209) (3173-3174.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev, Ferhâd'a mermer ile mumun kendisi için bir olduğunu, hünerde benzeri olmadığını, kahramanlıkta seçkin olduğunu duyduğunu söyledikten sonra, yakın bir yerde filan sahraya gitmeyi zorlaştıran bir büyük dağ olduğunu, o dağ içine asker geçecek kadar geniş bir yol yapmasını ister. Ona, eğer isteğini yerine getirirse kendisinin de onun isteğini yerine getireceğini söyler (172-3/4582-93).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Ferhâd'a Bîsütûn'a kadar Husrev'in kılavuzluk ettiği belirtilirken (s.209); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Ferhâd'ın Bîsütûn dağına götürüldüğü kayıtlıdır (173/4608).

Ferhâd, taşa Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde önce Şîrîn'in, sonra Husrev ile Şebdîz'in resmini (s.210); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Şîrîn ile Gülgûn'un ve Husrev ile Şebdîz'in resmini yapar (173/4613). Fahrî'de sadece Şîrîn'in resmini yapar. (3194)

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yer alan Ferhâd'ın dağa karşı yaptığı konuşma, Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yoktur (s.211) (3210-3276.beyitler).

Şîrîn ile dostları arasındaki sohbette Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, sözün Bîsütûn'un sütununa geldiği (s.220); Şeyhî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, dağ (Bîsütûn) ile Ferhâd'ın anıldığı (177/4733) (3286.beyit) kayıtlıdır.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şîrîn, Ferhâd'ın külüng ile taşı nasıl parçaladığını görmek istediğini ve belki o taştan ve demirden kendisine de aşk kıvılcımı sıçrayacağını söylerken (s.220); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Ferhâd'ın ne yaptığını ve dağa nasıl yazı yazdığını görmek istediğini ifade eder (177/4735).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yer alan Şîrîn'in Bîsütûn'a geleceği haberini Ferhâd'a göndermesi (s.221); Şeyhî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yoktur.

Şîrîn, Ferhâd'ı Bîsütûn'da ziyaret ettiği zaman, ona Nizâmî'nin ve Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'ine göre süt; Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'ine göre ise, gülsuyu (cüllâb) (179/4773-8) vermiştir.

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev'e adamları, Ferhâd'ın bu şekilde çalışırsa bir ayda bitireceğini (s.223) (3395.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Bîsütûn'u delmezse şaşılacağını (183/4870-5) söyler.

Ferhâd'ı yok etmek için yalan haber vermeye gönderilen kimse Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, asık suratlı, çatık kaşlı ve patavatsız biri olup ona altın vadedilmiş, kılıç ile korkutulduktan sonra, ne söyleyeceği öğretilerek Bîsütûn'a gönderilir (s.223); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, bir kocakarının bu iş için gönderildiği (183/4876-86) görülür.

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Ferhâd'ın yanına giden adam onu elinde külüng dağı kazarken görür. Ferhâd dağı kazarken Şîrîn'in güzelliğini tahayyül ederek beyitler söylemektedir. Adam Ferhâd'ın yanına giderek ne yaptığını sorar. O, "bir sevgilinin adını anarak çalışıyorum" der. Adam, âh ederek Şîrîn'in öldüğünü söyler. Bunu duyan Ferhâd, bazı sözler söyledikten sonra Şîrîn'in aşkı ile acı bir feryad koparır. Onun hayaliyle toprağı öper ve can verir (s.225) (3407-3413.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, kocakarı Bîsütun'a ulaşınca, gelip Ferhâd'ın yanına oturur. Biraz ağlayıp göğsünü döğdükten sonra, kimin için bu kadar

zahmet çektiğini sorar. Ferhâd, sevgilisi için dağı ye taşı parça parça ettiğini söyler. Kadın, soğuk bir âh çekerek Şîrîn'in öldüğünü söyler. Ferhâd, bunu duyunca sendeler ve külüngü elinden, kendini ise dağdan atarak intihar eder (184/4889-909).

Hem Nizâmi'nin hem Fahrî'nin hem de Şeyhi'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Ferhâd'ın külüngünün sapını nar ağacından yaptığı rivayeti vardır. Ferhâd külüngünü fırlattığı zaman sap kısmı toprağa saplanır. O saptan daha sonra bir nar ağacı biter. Nizâmî, rivayet edilen nar ağacını görmediğini, fakat defterde bu kaydı gördüğünü söyler (s.228); Fahrî Nizâmî'den öğrendiğini (3444.beyit) Şeyhî ise, duyduğunu belirtir (185/4931-40).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn, Ferhâd'ın ölümü üzerine çok müteessir olur ve ağlar. Büyüklerin âdeti üzere matem elbisesi giyer, onu toprağa verir ve geri döner. Mezarına büyük bir kümbet yaptırır ve orayı ziyaret makamı yapar (s.229) (3451-3453.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, işitince gamlanır ve çok ağlar. Öldüğü toprağa gelerek orayı ziyaret eder ve orada yas tutar. Ayrıca Şîrîn oraya büyük bir kabir yaptırır. Bu kabir daha sonra, ehl-i aşkın ziyaretgâhı olur (186/4942-7).

Yazıcı mektubu bitirince Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde yer öper ve onu Husrev'in önüne koyar (s.232); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, onu dürer. Şah alarak mührünü vurur (188/5002).

Mektubu alan Şîrîn, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde onu üç defa öptükten sonra mührünü çıkarır ve okunmadık bir yerini bırakmaz (s.232); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, mektubu alarak gözüne sürer ve mührünü açar (188/5005). Fahrî'de ise bir defa öper ve mührünü açar. (3494)

Nizâmî'de Şîrîn'in, Husrev'in kendisine yazdığı bazı gönül alıcı sözlerle gönlü yumuşar ve onun teklifini kabul eder (s.232); Fahrî'de ise Şîrîn'in Husrev'in buyruğuna boyun eğmediği kayıtlıdır (3555-6.beyitler).

Şeker, *Husrev u Şîrîn* mesnevisine Nizâmî ve Şeyhî'nin eserlerinde farklı şekillerde girmiş ve işlenmiştir. Nizâmî'de ve Fahrî'de Şeker, Isfahan güzellerindendir. Onun methini işiten Husrev, bir gece yanına bir köle alıp Isfahan'a gider ve şeker'in evine misafir olur, eğlenirler. Aslında Şeker kimseyle beraber

olmaz. Ona benzeyen cariyeler beraber olur. Husrev Isfahan halkından Şeker'in durumunu soruşturur ve çok namuslu olduğunu öğrenir, onunla evlenir ve Medâyin'e döner (s.243-256) (3576-3649.beyitler). Şeyhî'de ise Şeker Isfahanlıdır. Tatar istilası nedeniyle Rum'a gelen Şeker Meryem tarafından büyütülür. Meryem ölünceye kadar onu Husrev'den saklamış, ölürken Şîrîn'i unutturması için Husrev'e gösterilmesini vasiyet etmiştir. Husrev bir müddet onunla vakit geçirmesine rağmen evlenmemiştir.

Husrev, Şeker'in sarayının kapısına vurunca Nizâmî'de dışarı kulağı küpeli bir köle çıkar (s.246). Fahrî'de ise, kuşağı altın olan bir köle çıkar (3594.beyit).

Köle, Şebdîz'i karnını doyurması için Nizâmî'de bir çayırlığa salar (s.246); Fahrî'de ise, önüne yem döker ve Şebdîz onu yer (3596.beyit).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, avlanmak için 7 gün menzil alarak ilerler ve Şîrîn'in köşküne bir fersah kala atından iner. Mevsim kış olduğu için sular buz tutmuş, hava ise çok soğuktur. Husrev adamlarına ateş yakarak içersine kucak kucak amber, yığın yığın öd ağacı atmalarını emreder. Yanan ateşten ve etrafa yayılan güzel kokulardan vücudu rahatlayan Husrev uyur. Sabah olunca Husrev zevk ve safaya başlar. Sarhoş olur ve dışarı çıkarak Şebdîz'e biner ve Şîrîn'in köşküne doğru gider. Yanında en seçme köleleri vardır (s.264) (3745-3762.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev, 5-10 gün sahrayı ve dağlan gezip avlanarak ilerler ve Şîrîn'in köşküne bir fersah kala konar. Husrev, köşke karşı kadeh kaldırarak sabaha kadar şarap içer. Sabahleyin tekrar şarap içmeye başlar. Sarhoş olunca, sabrı kalmaz yamna bir iki tane seçkin kulunu alarak Şebdîz'e biner ve köşke doğru gider (209/5532-49).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev'in yanındakilerin elinde deste deste gül olduğu kayıtlıdır (s.263).

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn, Husrev'i sarhoş görünce bayılır (s.263) (3769-3770.beyitler); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev'i görünce gönlündeki aşk ateşinin coşmasıyla bayılır (210/5571-2).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn işbilir bir cariyesine emir verirken (s.267); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Hümâyûn'a (212/5606) buyurur.

Husrev, Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şîrîn'in köşkünden ayrılırken belki Şîrîn merhamete gelir diye arkasına bakar (225/5970).

Husrev, Şîrîn'in köşkünde kalmasına bahane olarak Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, önüne bir dağ veya kuyu çıkmasını (s.297); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, ya Şebdîz'in ayağının kırılmasını ya da karşısına aniden yagı çıkmasını (225/5974-5) ister.

Şeyhî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn padişahın kulları gibi giyinir, beline kılıç kuşanır ve eline mızrak alır (228/6033-4) (4017.beyit).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev'in iki tane büyük çadırı olduğu, parlak mücevherlerle süslendiği, birisinin şarap içmek için olup üstünün açık olduğu, diğerinin ise uyumaya mahsus olup kapalı olduğu belirtildikten sonra, Şâvûr'un Şîrîn'i kapalı çadıra götürüp bir yere oturttuğu söylenir (s.315); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev'in birkaç tane özel çadırı olduğu ve Şîrîn'i birine götürdüğü (229/6068-70) belirtilir. Fahrî'de, Husrev'in birinin çadır diğerinin ise derim ev olan iki çadırı olduğu belirtilir. (4049)

Husrev'in gördüğü rüyada Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, sevinçten başı göklere değer. Bir bahçenin ortasında elinde parlak bir meşale tutar (s.315) (4059.beyit); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, eşsiz bir bağda gezerken eline felekten ayın indiğini görür (229/6077-8).

Husrev'in gördüğü rüyayı Şâvûr'un tabir etmesinden sonra Husrev tekrar uyur (s.316); Fahrî'de Husrev'in tekrar uyuduğu belirtilmez.

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Nikîsâ'yı Ermen'de kurduğu bir mecliste Şîrîn'in Husrev'e bağışladığı kayıtlıdır (230/6107).

Şîrîn, Şâvûr'a Nizâmî'de mutriblerden birini yanına çağırmasını ve çadırda oturtmasını (s.317); Fahrî'de ise, kapının önünde oturtmasını (4080-4081.beyitler) söyler.

Nikîsâ, gazeli Nizâmî'de Râhvey makamında (s.333); Fahrî'de ise Rehâvî makamında (4121.beyit) söyler.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev'in Şîrîn'i altın ve değerli mücevherlerle süslenmiş bir tahtırevan içersinde kendi sarayına getirilmesini istediği, oysa Şîrîn'in maiyetinde bulunan, gökteki yıldız sayısınca olan, askeriyle sarayına

gittiği (s.344); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, sadece Şîrîn'in sarayına gittiği (242/6378-402) söylenir.

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev, bir sabah Medâyin'in ileri gelenlerini huzuruna çağırır ve onlara Şîrîn kıssasını anlatarak Şîrîn'in kendisine vefalı bir yar olduğunu, onu nikahlayacağını söyler. Medâyin'in ileri gelenleri ise Husrev'in bu düşüncesini uygun bulurlar (242-3/6386-402).

Nizâmî'de *Husrev ile Şîrin*'in gerdeğe girdiklerinde bir gece ve gündüz uyumadıkları ve vuslat âleminde zevk sürdükleri belirtilir (s.352); Fahrî'de ise, 10 gece ve 10 gündüz uyumadıkları, Medâyin halkının ise düğün yaptıkları geçer (4260.beyit).

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, düğünden 3 gün sonra, Şîrîn adağı üzerine fakirlere para ve mal dağıtır (250/6597-8).

Bir sabah halvetgahına oturan Husrev, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, maiyetindeki güzelleri huzuruna oturtur ve onların süslenmeleri için her türlü ihsanda bulunur. Daha sonra Hümâyûn'u Şâvûr'la, Hümeylâ'yı Nikîsâ'yla, Sementürk'ü Bârbed'le, Hoten Hatun'u ise Büzürgümîd ile evlendirir. Büzürgümîd ile Hoten Hatun'un evlenmesi Fahrî'de söylenmez. Ayrıca bir fermanla Mihîn Bânû'nun bütün malını Şâvûr'a verir. Şâvûr ise kendine ihsan olunan yurtta birçok imar işleri yapar. "Dizikna"yı bile onun yaptırdığı söylenir (s.353); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, maiyetinde bulunanları çağırır ve herbirine bahşişlerde bulunduktan soma Hümâyûn'u Şâvûr'la, Nikîsâ'yı ise Bârbed'le evlendirir. Diğer 10 dilberin her birini ise 10 hasekisi ile evlendirir (250-1/6599-604). Fahrî'de ise Şâvûr ile Hümâyûn, Semen-Türk ile Bârbed, Nikîsâ ile Humeylâ evlenir.(4268-4269.beyitler)

Husrev birgün hususi odasında oturduktan sonra Nizâmî'de güzelleri sandalyelere oturtur (s.352); Fahrî'de ise güzelleri huzuruna çağırır ve onlara hil'at verir (4264/4266.beyitler).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Husrev'in saçına (s.355); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise sakalına (252/6647-9) beyaz bir kıl düşer.

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev, Şîrîn'in kendi hakkında candan iyilik temennisinde bulunduktan sonra, Büzürgümîd'i yanına çağırır (s.358); Şeyhî'nin

Husrev u Şîrîn'inde ise, her şeyden ümitsiz kalan Husrev, Büzürgümîd'i yanına çağırır (253/6663).

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şîrîn, Husrev'e ***ahiret kurtuluşu için çare arayıcı olmasını ve bu dünyadan gideceğini bilmesini*** söyler. Husrev, Şîrîn'in bu iyilik temennisini işitince Büzürgümîd'i yanına çağırır ve ona çeşitli sorular yöneltir (s.358-365); Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, Husrev saçına beyazlık düşdüğünü görünce yaşlandığını ve ölüm habercisinin geldiğini düşünür. Cihan ahvaline ait hususlar üzerine düşünür ve bunları öğrenmek üzere Büzürgümîd'e başvurur (253-/6662-944).

Şîrûye, Nizâmî'de 9 (s.374); Fahrî'de ise 12 (4292-4293.beyitler) yaşında iken Şîrîn'in kendi eşi olmasını ister.

Husrev'in gömüleceği yere gelen büyükler, Nizâmî'de tabutun dört yanında ayakta dururlar (s.384); Fahrî'de ise, tabutun önünde herkes başını açmıştır (4552).

Büzürgümîd, Nizâmî'de zayıf ve bitkin bir sesle feryad eder ve bazı şeyler söyler (s.384); Fahrî'de ise, bağırarak feryad eder. Ayrıca söylediği şeyler çıkarır (4555.beyit).

Nizâmî'de Husrev'in cenazesine katılan cariyeler ve kölelerin hepsinin başı açık (s.384); Fahrî'de ise, bütün köleler siyah elbiseler giymiştir (4556.beyit).

Nizâmî'de Husrev'in gömüleceği yere kadar raksederek giden Şîrîn'in arkasından gelen köleler onu ağlayarak takip eder (s.385).

Husrev'in tabutu kümbete konulduğu zaman büyükler, Nizâmî'de karşılıklı iki saf olarak ayakta dururlar, Şîrîn ise mubidin önünde eteğini beline bağlar (s.385); Fahrî'de ise, karşılıklı ayakta dururlar; çeri başı ile diğer büyükler ve küçük herkes düz saf halinde dururlar. Şîrîn ise, eteğini beline bağlar (4565-6).

Nizâmî'de, Husrev Şîrîn'e bir sabah kalk! Seninle hazine odasına gidip orada insana ferahlık verecek şeylere bakalım. Itırdan, cevherden ve ipekten hazinede ne varsa, onlardan fakirlere dağıtalım ve vicdan rahatlığı duyalım der ; Fahrî'de ise, Husrev, Şîrin'e hazine odasına gidelim ve sıkıntı gideren şeyleri görelim der. Hazine odasına giderler ve orada mücevherattan ayak basacak yer bulamazlar (4593-4).

Nizâmî'de Husrev ile Şîrîn hazine odasına girdikleri zaman, odada mermerden kapaklı bir sandık ve o sandığın üzerinde altın bir kilit görürler. Padişahın emriyle o kapıyı da açarlar ve kilitli olan şeyi dışarı çıkarırlar.

Fahrî ve Şeyhî, Nizâmî'nin kadın güzelliğini bütün detaylarıyla öne çıkardığı sahneler ile Husrev'in Şîrîn'i kucağına nakışlı kumaş sarıyor gibi çekmesi, Şîrîn'in vücudunu ısırıklarla morartması gibi beyitleri de tercüme etmemiş ve atlamıştır. Ayrıca Nizâmî'nin *Husrev ile Şîrîn*'inde geçen sevişme sahnesini de pek çok yerini çıkararak yazmışlardır. Fahrî ve Şeyhî, Nizâmî'nin Husrev ile Şîrîn'in zifaf gecesinde anlattığı sevişme sahnesinin (s.345-352) bazı beyitlerini çıkarmışlar, bazılarını ise edebe uygun olarak eserlerine almışlardır. Şeyhî'nin ve Fahrî'nin bu davranışı o dönemin ahlaki değerlerini yansıtması bakımından önemlidir.

Fahrî'nin Nizami'nin eserinde olduğu halde eserine almadığı bölümler şunlardır:

Husrev'in Adaleti ve Cömertliği Hakkında (s.239)

Husrev'in Şarap İçmek İçin Tahtıtakdîsiye Oturması (s.240)

Seher Vaktini Övme (s.259)

Barbüd'ün Husrev'in Dilinden Teganni Etmesi (s.322)

Nikîsâ'nın, Şîrîn'in Dilinden Terennüm Etmesi (s.324)

Barbüd'ün Husrev'in Dilinden Gazeller Söylemesi (s.326)

Nikîsâ'nın, Şîrîn'in Dilinden Terennüm Etmesi (s.329)

Benzetiş (s.381)

Cihanı Yerme (s.387)

Nasihat (s.390-392)

Husrev ve Şîrîn Hikâyesinin Sonu (s.392)

Nizâmi'nin Oğlu Mehmed'e Nasihat etmesi (s.391-393)

Peygamberin Miracı (s.402-405)

Çekemeyenler Hakkında (s.410-413)

Tuğrul Şahın Hâkim Nizâmi'yi Çağırması (s.413-420)

Şemsüddin Mehemmed Cihanpehivan'ın Ölümüne Acınma (s.421-422)

Fahrî, bazı bölümlerden şu kısımları çıkarmıştır:

Şîrin'in Şâpûr ile karşılaştıktan sonra aralarında geçen konuşmayı, Şâpûr, Husrev'in huzuruna girdiği zaman Nizâmî'de geçen Şîrîn'in tasvirini, Husrev'in eğlendiği bir gün Mihîn Bânû'ya sarayından bir elçi geldiğini ve Şîrîn'den haber getirdiğini söylediği bölümdeki Mihîn Bânû'nun cevabını, Nizâmî'nin söylediği bazı darb-ı mesel ve güzel sözlerle süsleyerek verdiği nasihatları, Bârbüd'ün söylediği 30 makamı, Nizâmî'nin devrini eleştirdiği bölümü, Nizâmî'de geçen ve Husrev'in söylediği "rivayet edeceğin hikmet kaideleri şunlardır" diyerek sıraladığı hikmetleri, Nizâmî'nin Husrev'in kurdurduğu çadırların tasvirini yaptığı bölümleri, Nizâmî'nin Şîrîn'in kendisini öldürmesini değerlendirişi ve akabinde kadın ile erkeği mukayese ettiği bölümü, Nizâmî'nin bahsettiği Hz. Peygamberin mucizelerini anlatan kısmı çıkarmıştır.

Fahrî, ayrıca Nizâmî'de geçen Nikîsâ'nın Sipehân makamında söylediği gazeli, Nizâmî gibi gülbahçesinin kuşu hüzünlü ses ile şu türküyü sipehân makamında söyledi der, fakat Nikîsâ'nın Uşşak makamında söylediği gazeli tercüme eder.

Fahrî'nin eserine eklediği yerler şunlardır:

Fahrî, Behrâm'ın Hürmüz'e düşman olduğunu belirttikten sonra kişinin beyine karşı saygılı ve vefalı olması gerektiği konusunda öğüt veren bir bölüm (612-633.beyitler).

Fahrî, Nizâmî'nin bir işe sıdkıla sarılanın cihanı tutacağı, cihanın ise onu tutamayacağını söyledikten sonra, Nizâmî'de olmayan doğrulukla ilgili dört beyit eklemiştir (679-682.beyitler).

Fahrî, eserini Nizâmî'den tercüme ettiğini, bu teşebbüsünün esasında terk-i edeb olduğunu, ancak bunun padişahın emri olduğunu söyler ve kendisiyle Nizâmî'nin şiirini mukayese eden bir bölüm ekler:

Niẓāmīdür ḳamu söz ehli faḫri
İnanmazsañ aña n'itsün bu Faḫrī

Zihī terk-i edeb bu tercümānlıḳ
Zihī aḳduḳluġ u zī Türkmenlik

Niẓāmī naẓmı gevherdür bahāsuz
Benüm şi'rüm baḳır puldur ṣafāsuz

Benüm ḥaddüm degüldi bu kitāba
Ḳılam medḫal düşem dürlü 'itāba

Ulular dutalar her sözüme daḳ
Muḳābil nite ola sunḳura baḳ

Çü Sulṭān emridür ben bende me'mūr
Mes̱eldür dilde ke'l-me'mūr ma'ẕūr (488-493)

Fahrî, Ferhad kıssasına başlamâdan önce söz hakkındaki düşüncelerin dile getirir (2891-2914.beyitler).

Husrev'in adamlarından Ferhâd'ı bulmalarını istemesinden sonra Fahrî, Nizâmî'de olmayan beyitler ekler.

Ferhâd'ın dağı delmesiyle ilgili bölümde Fahrî, Nizâmî'de olmayan beyitleri ekler (3305-3373.beyitler)

Fahrî'nin Genişlettiği Bölümler:

Fahrî, özellikle Husrev'in tarihî hayatı ile Behrâm-ı Çûbîn arasındaki mücadeleyi Şehnâme'den alarak genişletmiştir.

Husrev ile yaptığı savaşta yenilen Behrâm'ın Çin'e gitmesi Nizâmî'de bir beyitle ifade edilirken Fahrî bu bölümü Şehnâme'den alarak genişletir.

Fahrî'nin Kısalttığı Bölümler:

Fahrî, Husrev'in kendi kendisine söylediği sözleri Nizâmî'den bazı beyitlerini ya tercüme etmiş ya yorumlamış ya da çıkarmıştır. (2362-2374.beyitler)

Fahrî, Husrev'in tahtının tasvirini Nizâmî'den kısa tutmuştur. (2714-2719.beyitler)

Fahrî, Husrev'in Behrâm'ın ölümünü duyduktan sonra söylediği sözleri Nizâmî'den kısa tutmuştur (2725-2729.beyitler).

Fahrî, Şîrîn'in Şâvûr'a çıkışarak söylediği sözleri kısaltmıştır. (2795-2885.beyitler).

Fahrî, Nizâmî'nin Ferhâd'ın Şîrîn'in aşkından dolayı ölünce söylediği hekimâne sözleri (3425-3438.beyitler) kısaltır.

Fahrî, Husrev'in Şeker'in yanından tekrar Medâyin'e döndüğü zaman zihninde geçen bazı düşüncelerini Nizâmî'den daha kısa tutar (3653-3663.beyitler).

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn'inde* Olup da Nizâmî'nin *Husrev ü Şîrîn'inde* Olmayan Bölümler

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Husrev Ermen'de iken, bir haberci babasının öldüğü haberini getirir. Bu haberi öğrenen Husrev, Medâyin'e giderek babasının tahtına oturur. Nizâmî, eserinde Hürmüz'ün ölüm sebebini ve Behrâm vakasını anlatmamıştır. Şeyhî tıpkı Fahrî gibi *Husrev u Şîrîn*'inde, Nizâmî'nin hikâyeyi bu yerde bu kadar anlattığını ifade ettikten sonra, tarih kitaplarından araştırarak bu olayın aslını anlatacağını şu beyitlerle ifade eder:

Nizâmi kim virüpdür nazma hisse
Bu denlü söylemiş bu yirde kıssa

Niçün çıkduğını Hürmüz gözinden
Neler gördügini devrân yüzinden

Tevârîh içre çünkim buldug aslın
Gerek kim işidesiz bâb u faslın

Bu bahsi geniş bir şekilde kaleme alır. Ayrıca Behrâm vakası ile vakanın evveliyatını da gösterir (87-94/2221-2567.).

Nizâmi'nin Husrev u Şîrîn'inde olmayan, fakat Şeyhi'nin Husrev u Şîrîn'ine ilave ettiği diğer bölümler ise şunlardır:

Husrev'in Şâvûr'u Şîrîn'e Göndermesi Şîrîn'in Şâvûr'a İtab Etmesi (191-196/5091-5230.)

Şâvûr'un Husrev'e Şîrîn'in İtabını Anlatması (196-198/5231-5275.)

Şîrîn'in Muma Hitabı (203/5396-5411)

Şîrîn'in Pervaneye Hitabı (203-204/5412-5423)

Husrev'in Hazinelerinin Vasfı (243-244/6407-6429)

Husrev'in Taberî Tarihi'nde Zikr Edilen Tahtının Vasfı (244/6430-6442)

Husrev'in Altın Sofrasının Vasfı (245-246/6443-6472)

Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Olup da Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Olmayan veya Çıkarılan Bölümler

Şeyhî, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde olan bazı bölümleri çıkararak eserine almamıştır. Bu bölümler şunlardır:

Husrev'in Şîrîn'i İstemek İçin Şapur'u Göndermesi (s.179-180)

Şîrîn'in Şapur'a Çıkışması (s.180-192)

Husrev'in Adaleti ve Cömertliği Hakkında (s.239)

Husrev'in Şarap İçmek İçin Tahtıtakdisi'ye Oturması (s.240-243)

Barbüd'ün Husrev'in Dilinden Teganni Etmesi (s.322-324)

Nekîsa'nın, Şîrîn'in Dilinden Terennüm Etmesi (s.324-326)

Barbüd'ün Husrev'in Dilinden Gazel Söylemesi (s.326-328)

Nekîsa'nın, Şîrîn'in Dilinden Terennüm Etmesi (s.329-331)

Şîrîn'in Husrev'e Adalet ve İlme Dair Öğüt Vermesi (s.356-357)

Hz. Muhammed'in Peygamberliğine Dair (s.364-365)

Kelile ve Dimne'den Kırk Fıkra ile Kırk Hikmet (s.365-372)

Hakim Nizami'nin Nasihat ve Hikmet Söylemesi (s.372-373)

Şiruye'nin Kim Olduğu ve Husrev'in Akıbeti (s.374-376)

Husrev'in Ateşgedede Oturması (s.376-380)

Şiruye'nin Husrev'i Öldürmesi (s.380-381)

Benzetiş (s.381)

Şîrîn'in Uyanması (s.382-383)

Şiruye'nin Şîrîn'i İstemesi (s.383)

Şîrîn'in Husrev'in Mezarında Can Vermesi (s.383-386)

Cihanı Yerme (s.387-390)

Nasihat (s.390-391)

Husrev ve Şîrîn Hikâyesinin Sonu (s.392)

Nizâmi'nin Oğlu Mehmed'e Nasihat etmesi (s.391-393)

Husrev'in Rüyada Hazreti Peygamberi Görmesi (s.393-398)

Peygamberin Husreve Mektup Yazdırması (s.398-402)

Peygamberin Miracı (s.402-405)

Nasihat ve Kitabın Sonu (s.405-410)

Çekemeyenler Hakkında (s.410-413)

Tuğrul Şahın Hâkim Nizâmi'yi Çağırması (s.413-420)

Şemsüddin Mehemmed Cihanpehlivan'ın Ölümüne Acınma (s.421-422)

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn'inde* Nizâmî'nin *Husrev u Şîrin'ine* Göre Uzun İşlenilen Konular

Şeyhî'nin ekseriyetle Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde geçen bazı bölümleri ondan daha geniş olarak işlediği görülmektedir:

Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inin 3521-3822. beyitleri arasında işlenen bahisler Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde daha kısadır. Nizâmî, kendisinden önce Firdevsî'nin bu konuyu ele almasından dolayı böyle bir tavır sergilediğini dile getirmektedir.

Şeyhî, Behrâm-ı Çûbîn kıssası (82-94,136-154/2356-2568,3672-4146) ile Ferhâd kıssasını (159-186/4252-4950) da Nizâmî'den daha geniş olarak kaleme almıştır.

Nizâmî'de Husrev'in Behrâm'dan kaçması ve Rum Kayseri'nin yardımıyla asker toplayıp tahtını kurtarması bahisleri Şeyhî'ye (2525-2567 ve 3516-3829) nazaran kısadır.

Şeyhî'nin bunların dışında, eserinde işlediği pek çok alt bölümü de Nizâmî'den geniş olarak işlemiştir.

Şeyhi'nin *Husrev u Şîrin'inde* Nizâmi'nin *Husrev u Şîrin'ine* Göre Kısa İşlenilen Konular

Şeyhî bazen de, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde işlediği bölümleri ondan daha kısa olarak kaleme almıştır. Bu tarz olan bölümlerden bazıları şunlardır:

Ferhâd'ın aşkını duyduktan sonra, Husrev'in durumu.

Şeker, *Husrev u Şîrîn* mesnevisine Nizâmî ve Şeyhî'nin eserlerinde farklı şekillerde girmiş ve işlenmiştir. Bu bahis Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inden daha geniş geçmektedir.

Husrev'in Şîrîn'in köşkünün önüne vardığında Husrev ve Şîrîn arasında karşılıklı yapılan konuşma Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde 5 kez, Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde ise, 4 kez (5638-963) geçmektedir.

Husrev'in av yerinde tertip ettirdiği mecliste Bârbed ile Nikîsâ'ın karşılıklı söylediği şiirler Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inden (6125-6332) daha geniştir.

Husrev'in, Şîrîn'i köşkten alıp Medâyin'e getirdiği bölüm Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde (6473-98), Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'ine göre daha kısadır.

Şeyhî maksadının tarihî bilgi vermek olmadığını söyleyerek özellikle tarihî olayları anlatırken kısa kesmiştir. Nitekim Pervîz kıssasını anlatırken şunları söyler:

Bu yirde gerçi vardur dahi kıssa
Velîkin anca yokdur zevka hisse

Degül maksûdumuz târîh-i Pervîz
Bel anun 'ışkıdur zevk u safâ-rîz

Bize efsun gerek efsâne çokdur
Güherdür kasdumuz dür-dâne çokdur
(94/2565-2567)

Takdim-Tehir

Husrev u Şîrîn hikâyesinin gerek seyri gerekse hikâyede anlatılan olaylar arasında Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'i ile Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'i ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'i arasında bir uygunluk olduğu görülmektedir. Fahrî, vaka zinciri bakımından Nizâmî'ye bağlı kalmış, sadece bazı konuları kısa bazılarını da uzun işlemiştir. Şeyhî ise eserinin şu dört yerinde takdim-tehir yapmıştır:

Nizâmî'nin ve Fahrî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Nûşinrevân'ın Husrev'e rüyasında verdiği dört müjdenin sırası Şîrîn, Şebdîz, taht ve Bârbed iken, Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şebdîz (962-963), Bârbed (964-965), taht (966-967) ve Şîrîn (968-969) şeklindedir.

Husrev'in tahta çıkmasından sonra Nizâmî'nin Husrev u Şîrîn'inde "Şavûr'un, Şîrîn'i Mihîn Bânû'nun yanına getirmesi" ve "Husrev'in Behrâm-ı Çûbîn'den kaçması" bölümleri geçerken; Şeyhî'nin Husrev u Şîrîn'inde, "Behrâm'ın Medâyin tarafına asker göndermesi ve Husrev'in Yenilmesi" (92-4/2525-67) ve "Hikâye başlangıcı, Şâvûr'un Şîrîn'i tekrar Ermen'e götürmesi" (94-5/2568-96) bölümleri yer alır.

Şîrîn, Mihîn Bânû'nun ölümünden sonra onun yerine tahta geçer. Bir yıl tahtta oturduktan sonra, tahtını ve tacını yakın bir bendesine bırakıp Medâyin'de bulunan köşküne gider. Bunu haber alan Husrev, Meryem'e Şîrîn'i köşkten getirip cariyelerin bulunduğu saraya yerleştirme teklifini söyler, fakat Meryem'den red cevabı alır. Bu arada Husrev ile Şîrîn, Şâvûr vasıtası ile gizlice haberleşirler. Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde bundan sonra "Husrev'in Şîrîn'i istemek için Şâvûr'u göndermesi" ve "Şîrîn'in Şâvûr'a çıkışması" bölümleri geçerken; Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde, bu bölümler burada değil Meryem''in ölümünden sonra, "Husrev'in Şâvûr'u Şîrîn'e

göndermesi Şîrîn'in Şâvûr'a itab etmesi" (91-6/5091-5230) başlığı altında ve iki bölüm birleştirilerek geçmektedir.

Husrev'in cömertliği ve sofrası, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde Şeker vakasıdan önce "Husrev'in adaleti ve cömertliği hakkında" ve "Husrev'in şarap içmek için Tahtıtakdisi'ye oturması" başlıkları altında bahsedilirken; Şeyhî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde tahtının ve hazinelerinin vasıfları da eklenerek Husrev'in Şîrîn'i Medâyin'e göndermesi ve onunla evlenmesi bahislerinden önce ve şu başlıklar altında geçmektedir: "Husrev'in hazinelerinin bahsı" (243-4/6407-29), "Husrev'in Taberi Tarihi'nde zikr edilen tahtının vasfı" (244/6430-42), "Husrev'in altın sofrasının bahsi" (245-6/6443-72).

Mesnevînin Motifler Açısından Karşılaştırılması

Üç mesnevide kullanılan motifler hemen hemen aynıdır. Az da olsa Fahrî ile Nizâmî ve Şeyhî arasında farklılıklar vardır. Üç şairimizin eserleri âdet ve efsaneler açısından karşılaştırılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Nizâmî ve Fahrî, Şebdîz'in doğumu ile ilgili efsaneyi anlattıktan sonra, gerek o taştan gerekse mağaradan hiçbir iz kalmadığını söyler. Şeyhî, Nizâmi'nin bahsettiği gerek o mağaradan gerekse o taştan hiç bir iz kalmadığını bahsettiği beyitleri kaldırmış ve eserine almamıştır. Şeyhî, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde anlatılan efsane ve ondan çıkarılan sonucu (174/1126-9) çıkarıp eserine almamıştır.

Şeyhî ve Fahrî, Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde anlattığı Bersem ayinini eserine almamıştır.

Fahrî, Nizâmî'nin bahsettiği el yahut parmak kesildiği zaman kesilmiş yere toprak serpme âdetinden eserinde bahsetmemiştir.

Nizâmî, Fahrî'nin ele kına yakma motifini eserine almamıştır.

Şeyhî ve Fahrî, Nizâmi'nin *Husrev u Şîrîn*'inde geçen padişahların içki içerken yanlarında kılıç bulundurma âdeti ile padişahların avlanmaya giderken elbiselerini çıkarıp köle kıyafeti giymeleri âdetlerini eserlerine almışlardır. Yalnız Fahrî, Şîrîn'e asker kıyafeti giydirmiştir.

Nizâmî ve Şeyhî'de bulunan üzerlik tohumu yakma motifi, kendini tanıtmak için işaret gösterme motifi Fahrî'de yoktur.

Şeyhî'nin Nizâmî'nin *Husrev u Şîrîn*'inde bulunmayan efsaneye de yer verdiği görülmektedir:

Rivâyetdür ki bir yiğit safâdan
Olur ol surete 'âşık havadan

Nice yıl kaldı karşusına hayran
Ki bir kuyruk bulındı sonra derman

Eritdi yüreği yagın anası
Ki kuyruk oldı ol derdün devası

'Aceb mi derde derman olsa kuyruk
Ki şimdi kuyruk ile oldı buyruk

Bu kuyrukla cihan rübâhı bâzî
Nice bin gürg ü şîre virdi bâzî

Sakın kuyruhdan erzân oldısa narh
Ki tograr eridür bu tâbe-i çarh (173/4616-21)

III. BÖLÜM

HUSREV U ŞÎRÎN MESNEVİSİNİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

3.1. METNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1- Metinde “up, -üp” şeklinde geçen gerindium eki olduğu gibi okunmuştur. Gelüp, görüp, işidüp gibi.

2- Birinci tekil şahıs ekleri dönemin dil özelliği dikkate alınarak “-um, -üm” şeklinde yuvarlak vokalle tespit edilmiştir.

3- Görülen geçmiş zaman eki “-dı, di”; anlatılan geçmiş zaman eki ise “-mış, miş” şeklinde okunmuştur.

4- Metinde vezin gereği bir kısım kelimelerde ses türemesi veya düşmesi görülmektedir. Zirh, zirih; tılsım, tılısım; özr, özür; biri birine, biri birne; suhuf, suhf gibi.

5- “İle”, “içün” edatları ile “idi”, “ise” gibi “i-” fiil çekimleri metnin asıl imlâsında elifle yazılmışlarsa kendinden önceki kelimeden ayrı; elifsiz yazılmışlarsa bitişik olarak tespit edilmişlerdir.

6- Metne tarafımızdan yapılan ilaveler köşeli ayraç [ ] içinde yazılmıştır.

7- Metinde okunamayan veya silinmiş yerler (...) şeklinde gösterilmiştir.

MESNEVİNİN BÖLÜMLERİ

1. Āġāz-i dāsitān (278-327)
2. Ḫusrev şād avdan gelüp köye ḳonup köy kavmi incindigin eydür (328-359)
3. Hürmüz şāhdan ulular Ḫusrev'un suçın diledüklerin eydür (360-403)
4. Şāvūr naḳḳāş Ḫusrev şāha Şīrīn'üñ vaṣfin idüp Ḫusrev 'āşiḳ olduġın [eydür] (404-493)
5. Şāvūr naḳḳāş Ḫusrev'üñ ṣūretin aġaca yapışdurup şırın görüp sevdügin eydür (494-545)
6. Naḳḳāş Şāvūr ṣūret aḥvālin Şīrīn'e bildürdügin eydür (546-605)
7. Ḫusrev Şīrīn'i yuni-dururken gördügin eydür (606-745)
8. Āyıngeşeb Behrām-ı Çūbīn'e gönilüp yolda dilendügi...(746-759)
9. Ḫusrev meclisinde otururken naḳḳāş gelüp Şīrīn ḥikāyetin eyitdügin eydür (760-915)
10. Ḫusrev kaçup Güstehem Bendū zindāna ḳoyduġun eydür (916-931)
11. Ḫaber firistāden-i pādişāhrā (932-977)
12. Ḫusrev vü Behrām yirine çeri-y-ile gelüp [kondukların eydür] (978-1042)
13. Ḫusrev Behrām yirlü yirine çeriyile gelüp yüz be yüz olup [durdılar] (1043-1118)
14. Behrām ḳız ḳardaşına gelüp ḳız ḳardaşı naṣıḥat itdügi yirdür

(1119-1155)

15. Behrām begleriyle ṭanışduġın eydür (1156-1200)
16. H̱usrev atası ḥuzur çadırında ẖalvet otururken Bendūy...(1201-1324)
17. Çūbīn meydāna girüp Behrām çuḳal giyüp Çūbīn'i öldürmek istedügin beyān ider (1325-1343)
18. H̱usrev ḳaçduġı yirdür (1344-1427)
19. H̱usrev Şīrīn ṣaḥrāda ṣoḥbet...(1428-1453)
20. Şīrīn seyrāna çıḳdıġı yirdür (1454-1485)
21. Ṣıfat-ı rūz (1486-1571)
22. H̱usrev Şīrīn'i vü naḳḳāşı oḳıdup 'ıyş u 'işret itdügi yirdür (1572-2004)
23. Ḳayṣer-i Rūm Bānū'yı Güstehem alup ḳızı Meryem ḳatuna iledüp (2005-2087)
24. Husrev Meryem'i alup Ḳayṣer-i Rūm begine gönderür..(2088-2306)
25. Ḳayṣer-i Rūm H̱usrev'e ẖil'at viribiyüp (…) H̱usrev giyüp taẖta (…) (2307-2354)
26. Şīrīn H̱usrev'den ayru düşüp feryād ḳıldu[ġı] yirdür (2355-2378)
27. Ḥayret-i Şīrīn rā (…) (2379-2450)
28. Reften-i H̱usrev be- temāşā-yi āb-ı aras ve şır-küşten-i H̱usrev (2451-2475)
29. Behrām Çūbīn ḳaçup Çin'e varduġın eydür (2476-2713)

30. H̱usrev atebe giçüp otururken peyk gelüp (2714-2745)

31. Ṣıfat-ı şeb (2746-2777)

32. H̱usrev naḳḳāş göndürüp gelüp Şīrīn alup H̱usrev'i gitdügi….(2778-2944)

33. Ferhād süti ḳayadan getürüp Şīrīn'e…(2945-3022)

34. Ferhād su ... Getürdi ferhād görüp... (3023-3081)

35. Dergāh-i pādişāhrā bā eyvān...(3082-3200)

36. H̱usrev Ferhād'ı getürüp ḳayadan ṣu getürüp...(3201-3281)

37. Ferhād (gör)üp ḳaya üzerine Şīrīn...(3282-3385)

38. Şīrīn varup ḳayada ... Varup görüp Ferhād'a piyāle (3386-3448)

39. Ferhād ölüp gelüp H̱usrev'e ḥaber virüp H̱usrev (3449-3564)

40. Şīrīn gidüp Ferhād'a piyāle süd vir... (3565-3673)

41. Şīrīn gice h̲alvetinde oturur melūl ġamnāk.. (3674- 3728)

42. H̱usrev Şīrīn odasına gelüp Şīrīn ḥaṣṣ h̲alāyıkına... (3729-3850)

43. H̱usrev gelüp Şīrīn -ile serāyinda ḳapu baġlu iken (3851-3876)

44. H̱usrev gine Şīrīn'e ḳapuyi aç gireyüm ṣoḥbet... (3877-3893)

45. İkisi H̱usrev u Şīrīn serāyinda ṣoḥbet idüp buluşdı (3894-3908)

46. Gine H̱usrev u Şīrīn ṣoḥbet itdükleri ḳapu..(3909-3973)

47. H̱usrev ile Şīrīn ṣoḥbet iderken H̱usrev ḳapuyı...(3974-4010)

48. Şīrīn H̱usrev'e yanup ardına düşüp H̱usrev… (4011-4086)

49. Ve H̱usrev ḳatında çeng çalındığı yirdür (4087-4101)

50. Şīrīn gelüp H̱usrev'üñ odaġinda otururken Şīrīn ayru odada (4102-4154)

51. Odada ẖil’at alup Şīrīn gelüp Ḫusrev (4155-4185)

52. Ḥikāyet-i ḳarı (4186-4225)

53. Ḫusrev serḫoş gelüp Şīrīn ḳayın anasın virdügi...(4226-4251)

54. Ḫusrev ḫublara buyurup gelüp ḫil‘at virdügi yirdür (4252-4458)

55. Ḫusrev’i dutup götürüp hemın katumda... (4459-4585)

56. Ḫusrev öldügü yir-durur (4586-4619)

57. Nāme-i ḫusrev rā nāme (4620-4647)

58. Ḫatm-i kitāb (4648-4683)

3.2. FAHRĪ -ḪUSREV U ŞĪRĪN-METİN

BİSMİLLĀHİ'RRAḤMANİ'RRAḤĪM VE BİHİ NESTE'ĪN

1b

1. Ḫüdāvendā çü bismillāh diyüben
   Söze başlarvanın şükrüñ diyüben

2. Saña ḥamd u s̱enā üküş ḳıluram
   Ki fażluñ bī-nihāyetdür bilürem

3. Ḫüdāyā pādişāhā kirdigārā
   Kerīmā mün'imā perverdigāra

4. 'İnāyet ḳapusın ben ḳuluña aç
   Kerem ḳıl raḥmetüñi göñlüme saç

5. Göñül vir kim seni bile yaḳın ol
   Daḫı dil kim oḳıya āferīn ol

6. Yaramazdan dilümi dutġıl arı
   Elümden gelmesün hīç nā-bekārı

7. İçümi nūruñ-ıla eyle aydın
   Dilüme vir s̱enā virdiyle tezyīn

8. Özüm Dāvudī ünle tāze eyle
   Zebūram daḫı ḫōş-āvāze eyle

9. Gelin kim besledüm ben cān içinde
   Mübārek ḳılıvir devrān içinde

10. Oḳımaġından olsun rāy-ı rūşen
    Ḳoḳusından cihān būstān u gülşen

11. Bunuñla yüksek olsun pāye-i ‘ışḳ
Bu olsun dāyimā sermāye-i ‘ışḳ

12. Cerāḥatlu göñüle merhem olsun
Bunuñla ġuṣṣalu gün ḫurrem olsun

13. Bu olsun ‘āşıḳuñ göñline ārām
Göñülsüz kişiye her gün dilārām

2a

14. Egerçi kim bütün ola vü ṣaġ ol
Çevürmezseñ anı dönemez saġ ol

15. Çü döndürür anı uṣlu eli cüst
Döner dönmekden olmaz bir zamān süst

16. [Fele]giñ devrin bu resme ḳıyās it
Güher bilmekde Yezdāna sipās it

17. [An]uñla isteseñ virür Ḥabeş ḥūr
Ger ansuz isteseñ ay virmeye nūr

18. [Bu] naḳş-ıla ki gösterdi cemālin
Ḳamu yıldızlar andan dutdı fālın

19. [Biri] on dāne arpa ḳıldı miḥrāb
Biri beş on ṭaşı [ḳıldı] suṭurlāb

20. [Bu] çarḫuñ dönüşi cümle saña fāş
Anı virür ki ol arpa [vü] ol ṭaş

21. [Dime] kim ādem erkāndan gelüpdür
Nite ılduzdan ol erkān olupdur

22. [Ola]sın ḳudreti ḳılmış ḥavālet
Dimek olur ki işler işi ālet

23. [Ger] olmak ālete oldı cevālet
Ne āletle düzildi pes bu ālet

24. [Eger]çi od u yil u ṭopraġ u ṣu
Biribirine ḳılmaz ḳahr u kısū

25. [Bilür]sin gelmeyince emr ü fermān
Geñez ṣanma ki gire gevdeye cān

26. Bilürüz balçuġumuz çün yoġurduñ
Bize ḥüccet virüp ḳulluḳ buyurduñ

27. [Bize ḳul]luġunı farż eyledüñ sen
Didüñ kim müzdi borç olsun virem ben

28. Bu alnuḳluġ-ıla ḳaṣd iderüz
Gücümüz degül ḳulluġuñ idevüz

2b

29. Senüñ bilmez kişi luṭfuñ ḳıyāsın
Nite güçsüzleri żāyi‘ ḳoyasın

30. Bu budaḳ budaḳ ümīd̠ kim buluruz
Görüben çoḳ kerem küstāẖ oluruz

31. V’eger ne bir nice ṭopraḳ olavuz
Ki dīvāruñda bir sāġış bulavuz

32. Bizi kendüligümüzden ḳıl āzād
Saña ḳul olalum ḳıllum seni yād̠

33. Bizüm ḳulluġumuzdan ne araya
Gele kim ẖażretüñe ol yaraya

34. Çü Mevlā ni‘metüñ şāḏī vü doḳdur
Ḳula ḳulluḳdan artuḳ çāre yoḳdur

35. Eger men‘ eyleyüben urasın ṭaş
Kim ola buyruġuñda virmeyen baş

36. V’eger ẖoşnūd olasın hīç saña
Ziyān olmaya aṣṣı ola baña

37. Ol uẖtın kim ḳulavuz biz ü bir hūy
Kerem ḳıl raḥmetüñden suçumuz yuy

38. Bize ‘afvuñı iy Ġaffār göster
Kerāmet ḳıl göze dīdār göster

39. Düşer sözümde yañlış kim ögüm yoḳ
Ḳalem çek kim yañılmaġum iñen çoḳ

40. Görürven naḳşı çoḳ ma‘būd sensin
Ki ḥarf oḳırısam maḳsūd sensin

41. Seni bulmaġ-içündur āẖir evvel
Ki ṣunarvan eyüye yavuza el

42. Saña ṭapmaġ-içün girdüm bu yola
Baña yol gösterürseñ raḥmet ola

43. Eyü yavuz ne kim bu arada var
Senüñ lutfuñdan iy Ḥaḳ raḥmet umar

3a

44. Birüñ ayaġını sıduñ oḳıduñ
Bire ḳanat virüp ḳoduñ doḳıduñ

45. N’idem olmadı ben miskīne ma‘lūm
Ki merḥūm ola adum yā ki maḥrūm

46. Eger özüme ger saña ṭaparam
Beni yarlıġa her resme ki varam

47. Senüñ fażluñla bir fażl it baña yār
Benüm fi‘lüme baḳma beni uyar

48. Benüm fi‘lümüñ evvel[den] güci yoḳ
Senüñ fażluñ deñizinüñ ucı yoḳ

49. Çü fi‘lümden senüñ fażluñ-durur bol
Ḳılursañ raḥmeti yirincedür ol

50. Ulu şāhlar ḳapusından ḳılur kedd
Ḳapucuñ yoḳ ki ḳıla anları redd

51. Vezīrüñ yoḳ ki ilden uma rüşvet
Diye kim şāh oturur şimdi ẖalvet

52. Debīrüñ yoḳ Ḫüḏāyā ḳıla tedbīr
Ki soravan ‘ālī dergāh[ın]a yir

53. Senüñle ḳullar arasında sed yoḳ
Kanā‘at gencine hergiz ḥased yoḳ

54. Münezzehsin ta‘alluḳdan ebedsin
Ne vālidsin ḥaḳīḳat ne veledsin

55. Ne beñzersin ne beñzer kimse saña
Naẓīruñ yoḳ ne beñzer kimse saña

56. Çün emrüñle ulaşdı nūna bir kāf
Yaradıldı cihān ez- ḳāf u tā- ḳāf

57. Cihānda her ne kim var-ise mecmū‘
İdüm ṣāni‘isin ol cümle maṣnu‘

58. Kerīm ü lem-yezelsin bāri vü bir
Ne noḳṣān var işüñde vü ne taḳṣīr

3b

59. Yidürürsin vü minnet eylemezsin
Bağışlarsın vaṣiyyet eylemezsin

60. Dutarsın u görürsin işidürsin
Ḳarañu dünde ılduz ışıdursın

61. Güni nūrāni-y-iken tār idersin
Seḥer ılduzı tārumār idersin

62. Ta‘ālallāh her işde ḳudretüñ var
İşüñde ne işüñ ne āletün var

63. Dirisin sen ki hergiz ölmegüñ yoḳ
Yimezsin līki sendendür ḳamu ṭoḳ

64. Kim eyde kim senüñ gibi saḫī var
Yā senden ayru bir Tañrı daḫı var

65. Seni bir bilmeyendür bellü kāfir
Ki sensin iy Çalab her işde ḳādir

66. Eger bir daḫı olsa saña mānend
Ḫilāf olurdı lāzım iy Ḫudāvend

67. Gün itseñ kim gerek ol dün ideydi
Dün itseñ sen gerek ol gün ideydi

68. Sen aġlatduġuñı ol güldüreydi
Diri ḳılduġuñı ol öldüreydi

69. Yazı ḳış eyleye-y-idi ḳışı yaz
Ḳazı ṭoġan ideydi ṭoġanı ḳaz

70. Ġaraż maʿkūs olaydı dünya işi
Daẖı bu çarẖ-ı gerdūnuñ dönişi

71. İşüñde hī̇ç kimesne medẖal itmez
Anı kim müşkil itmişsin ḥal itmez

72. Ne kim sen ẖayr ḳılduñ ol şer itmez
Anı kim ṭaş yaratduñ gevher itmez

73. Bu maʿnī̇den olupdur baña maʿlūm
Ki sensin bir ü bār u ḥayy ü ḳayyūm

4a

74. Ṭanuḳlıḳ virürem kim yoḳ naẓī̇rüñ
Ne ortaġuñ ne yāruñ ne vezī̇rüñ

75. Tenüm ṭopraḳ ki beynüm dānenidi
Göñül şemʿüñde bir pervāne[n]idi

76. Sen öñdin balçıġumı yoġuransın
Beni bu yaradılmışdan uransın

77. Çü yüzüm yaẖtulandurduñ gözüm aç
Çü virdüñ niʿmeti şükre sözüm aç

78. Ḳatılıḳda baña vir ṣabr u ṭāḳat
Geñezliḳde unutmamaġa tāʿat

79. Geñez ḥikmetlerüñ göster özüme
Bıraḳma ġaflet örtüsin gözüme

80. Kiçiven baña düşmen virme büyük
Gücüm yitdükçe urġıl arḳama yük

81. Çıraġum nūruñ-ıla eyle rūşen
İşügüñ ṭopraġı gözüme gülşen

82. Ḳapuñdan ṭaşra bini aç ḳılma
Daḫı bir kişiye muhtāc ḳılma

83. Ol arada ki sen ḳāżī olasın
N'ola benden eger rāżī olasın

84. Ḳanā'atla beni rūşen çırāg it
Mizācum ṭā'atuñla çüst u saġ it

85. Bu esrük göñlümi luṭfuñ-ıla ay
Gözüm ġafletden uyar raḥmetüñ yay

86. Bu eksüklüg-içün kim artuḳ itdüm
Şefī' itdüm unutmaġı vü gitdüm

87. Baña yol gösterüp yabana ṣalma
Çü evvel virdüñ āḫir girü alma

88. Bu köynüklü dimāġuma devā ḳıl
Çü bilürsin nedür ḥācet revā ḳıl

4b

89. Ḳapuñda Faḫrī 'āciz bī-nevādur
Ḳılursañ ḥālini yigrek revādur

90. Eyü yavuz çü geçdi 'ömür öñi
Ümīḏüm var ki ola ḫayr ṣoñı

91. Çü gitmek yaṣduġına ḳoya ol baş
İlāhī aña īmān eyle yoldaş

92. Muḥammed kim cihān faḫrıdur ol şāh
Kemīne ḳul aña Faḫrī'dür ol şāh

93. Anuñ ṭopragıdur hep yaradılmış
Arı cānına Ḥaḳdan yüz biñ alḳış

94. Gözi açuḳ çırāġına özi nūr
Bulur andan uyanuḳlar gözi nūr

95. Vücūdı raḥmeten lil-'ālemīndür
Berīdi Tañrıdan rūḥ'ul-emīndür

96. Çırāġın gözlinüñ nūrlanduran ol
Oda küfr ü ḍalālet yanduran ol

97. Vefā meydānınuñ sālārı oldı
Nübüvvet bāġınuñ gülzārı oldı

98. Ümīḏi irkegüñ hem dişinüñ ol
Şefa'atçısı düşmiş kişinüñ ol

99. Seḥergāh bāġına reyḥān saçan ol
Çalap genci ḳapusını açan ol

100. Bu Ādem ṭopraġına kīmiyā ol
Daḫı 'ālem gözine tūtiyā ol

101. Yazuḳlu ümmetüñ dāyim ümīḏi
Çalap genci ḳapusınuñ kilīḏi

102. Yiñilik buldı şer'inden nübüvvet
Aña uymaḳdan oldı 'aḳla ḳuvvet

103. Sözi ṭatlu-y-ıdı geh gāhi ẖūnrīz
Kilīḏiydi dili gāh gāh ḳılıç tīz

5a

104. Ayāza ẖāṣ çavı eyle ṭolmış
Özi Maḥmūd iken Mes‘ūd olmış

105. Çalap nuṣret ḳılıcın virmiş aña
Bulur devlet kişi kim anı aña

106. Sevenler yüz suyına gül gibi şāḏ
Sevādından cihānuñ servi āzād

107. Güle ẖil‘at buyurdı ṣaru yeşil
Yile dülbend-i ‘anber ḳıldı ẖāṣıl

108. Anuñ na‘leyni ‘arşuñ farḳına tāc
Özi vaḥy issi ṣāḥib-sırr-u mi‘rāc

109. Ḫalīl anuñ çerīsi ẖayletāşı
Mesīḥ işigi çavuşları başı

110. Ḳamu gerden-keşe gerden-şiken ol
Külef Bū Bekre Bū Cehle diken ol

111. Feleḳde ḳıldı ayuñ ẖırḳasın çāk
Anuñ ‘ışḳına yaradıldı eflāḳ

112. Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūd aña ad
Anuñ ümmetleridür otdan āzād

113. Anuñ yidi deñizce himmetiydi
Dilinde dāyim anuñ ümmetiydi

114. Deñiz olursa ser-tā-ser ḳaralıḳ
V'eger kātib olursa cümle balıḳ

115. Ḳalem olursa yiryüzi nebātı
Yazanlar içseler āb-ı ḥayātı

116. V'eger kāġıd olursa hep beyābān
Yazarlarsa olunca ḥaşr-ı ebdān

117. Biginden na'tınuñ yazmayalardı
Ḳalalar cümlesi yazmaḳda ḳāṣır[174]

118. Ben miskīn kim [bu] ṣūretde ḫayālem
Ḫacāletden dilüm dutuldı lālem

5b

119. Nite na't idem ol faḫr-ı cihāna
Şefī'ül-müẕnibīn ṣāḥib-ḳırāna

120. Selām olsun revānına Çalabdan
Hezārān āferīn cānına Rabdan

121. Benüm ṣusuz anuñ 'ışḳında ġamnāk
Benüm suyumda ol yolında ben ḫāk

122. Ṭapu ḳılmaḳta geçdi çoḳ taḳṣīr
Ne çāre iy Nebīyullāh ne tedbīr

123. Gerek ol ravżadan dervīze idem
Ki ḳılasın beni bu yolda bī-ġam

124. Bu ıssuz göñlümi ḫoş eyleyesin
Bu ṭopraġuñ suçını dileyesin

---

[174] Bu beyitte mısralar arasında uyumsuzluk var.

125. K'ilāhī Faḫri'nüñ göñlini aç ḫoş
Bu kāfir nefsinüñ zünnārını şeş

126. Sınuḳ göñlini luṭfuñ-ıla ekle
Yavuz düşmenden īmānını bekle

127. Eger anuñ suçı daġ-ısa aġır
Senüñ ʻafvuñ ḳıyāsı yoḳdur āḫir

6a

128. Şehi Aydınlaruñ yigi vü faḫrı
İşāret ḳıldı ben ḳula ki Faḫrī

129. Oḳıġıl Ḫusrev u Şīrīn kitābın
İşitlüm Ḫusrev u Şīrīn ʻitābın

130. Çü emr itdi Ḫüdavend ü ser-efrāz
Hemāndem ḳıldı kemter ḳul ser-āġāz

131. Ki dāyim şehriyār-ı kāmurān baş
Be-ṣāḥib-devleti şāh-ı cihān baş

132. Mebāḏā bī-tu heft u iklīm-rā nūr
Ġubār-ı çeşm ü zahm ez dü devletet dūr

133. Hezāret ḥācet ez şāhı revā-bād
Hezārān sāl der şāhı beḳā-bād

134. Çü Ḫusrev dāsitānın diñledi şāh
Olup Şīrīn sözinden cümle āgāh

135. Buyurdı āferīn her beytine yüz
Çü maʻnī bikrini gördi yüze yüz

136. Çü taḥsīn-i firāvān ḳıldı sulṭān
Ḫüdāvend-i ḫüdāvendān-ı devrān

137. Ḫavāṣṣ-ı devleti a‘yān-ı leşker
Ḳamusı mihter ü bihter ü server

138. Didiler şehriyārā kāmkārā
Bu ma‘nī olsa-y-idi āşikārā

139. Ki bize daḫı ḫaẓẓ olaydı vāfir
Budur biz cümlemüzde meyl-i ḫāṭır

140. Ki geçmiş işleri hem añlayavuz
Biraz ‘ibret dutuban ṭañlayavuz

141. Yavuzlar fi‘ilini bilüp ḳoyavuz
Eyüler işine cāndan uyavuz

142. Şehüme ṭoġrular gibi ṭapavuz
Ḫıyānetler yolın ḳoyup sapavuz

6b

143. Çü ḥadden geçdi bu begler niyāzı
Ḫüḏāvend-i cihān sulṭān u ġāzī

144. Buyurdı ben kemīne çākerine
İşigindeki ḳullar kihterine

145. Ki öldiyse Niẓāmī aña cān ol
Anuñ şīrīn sözine tercümān ol

146. ‘Acemden ḥāṣıl itdi ol s̱enālar
N’ola ger Türk eren ḳıla du‘ālar

147. Didim şāhā ḳuluñ ḥaddi degül bu
Benüm şi‘rümde yoḳdur rengi ne bū

148. Ki ol ulu sözine medḫal idem
Veyā bir müşkilin anuñ ḥal idem

149. Ki şi‘ri ṭoludur dürlü ‘ibārat
Leṭāyifdür serāser isti‘ārāt

150. Ulularuñ ‘itābından aġladum
Şehüme ḳarşu vālih şöyle ḳaldum

151. Yine emr itdi şāhinşāh ḳulına
Ki el urmaġı bāġınuñ güline

152. Bizümçün deste deste eyle göster
Çü bikr özenüp çün sendeñ ister

153. Gücüñ yitdükçe bu sırrı ‘ayān ḳıl
Bu uçmaḳ gibi meclisde beyān ḳıl

154. Yine bu bikre ṭon geydür nev-āyin
Bizüm adumuza ḳıy pāk kābīn

155. Çü kābin idesin bu pāk zāḏı
Pes andan bulasın çok dürlü şāḏī

156. Yolına döşeyem kemḫā vü aṭlas
Nis̱ār idem aña altun u kirpās

157. Nis̱ār īs̱ār idem ol deñlü tek dir
Ki yite saña ger ḳalur-ısañ dīr

7a

158. Ḳılursañ tercüme bu dāsitānı
Müzeyyen eyleyüp bu būsitānı

159. Oḳınısar nice kim ola devrān
Bu ma‘nīdārı olmaz hīç virān

160. [Ö]lümden ṣoñra bizi ideler yāḏ
Revānumuzı añup ḳılalar şāḏ

161. [Ci]hān durduḳça adumuz ḳalısar
Ḳalursa mālūmuz yādlar alısar

162. Şāh Maḥmūd'uñ idi Zāvilistān
Tamām Īrān-zemīn ü Kābilistān

163. [Ne] Çīn ḳodı ne Māçīn ne Nükerān
Ne Hindūstān ne Arrān u ne Turān

164. [Ḳa]muya şehriyār-idi vü sulṭān
Ḳamu andan alurdı ḥükm ü fermān

165. [Me]zāyin ṭolduraydı dürlü malı
Selāṭīn tācı anuñ pāy-i mālı

166. Serāperde delim eyvān-ı ḳaṣrı
Mu'āṣır görmedi hīç aña 'aṣrı

167. Çerīsi illeri iñen çoġ-idi
Anuñ ḳullarına sāġış yoġ-idi

168. [Ḳa]nı şehri ya ḳanı şehriyārı
Ḳılımadı aña bir şehri yārı

169. [Ḳa]nı ol çoḳ ili vü genc ü mālı
Ḳanı ol heybeti vü yāl-ü-bālı

170. [Se]rāperde ḳanı vü ḳaṣr-ı Īrān
Görinmez hīç ne ma'mūr u ne virān

171. [Ḳa]nı leşker ḳanı at u ḳanı pil
Ḳamusından es̱er ḳalmadı key bil

172. Bilür mi kimse ṣorġıl ẖāṣa 'āma
Es̱er andan be-ġayr ez Şāhnāme

7b

173. Anuñ Firdevsī-y-idi dōst-dārı
Ki ḳodı buncılayın yādigārı

174. Eger Şāhnāme olmasaydı mevcūd
Ne Firdevsī añılurdı ne Maḥmūd

175. Bugün oḳıyıcaḳ sen Şāhnāme
Bulınur āşikāra ẖāṣa ʻāma

176. Ki Maḥmud idi bir sulṭān u server
Aña Firdevsī-y-idi medḥ-güster

177. Gel imdi sen daẖı deryāb ü dür yāb
Zi maʻnī gūşi mā-pür dār ü pür yāb

178. Biraz gün cehd idüp bu dāsitānı
Tamām idüp gel öp bu āsitānı

179. Çü gördüm H̱usrevümi şöyle ṭālib
Kitābı oḳumaġa şevḳi ġālib

180. Çü bir kemter ḳul idüm ü vefādār
H̱üdāvendi sözine cāndan uyar

181. Rehīn-idüm dilüm inʻāmına ben
Duʻācı devlet-i eyyāmına ben

182. Beni luṭfı anuñ yirden götürmiş
Ḳıluban terbiyet göge yitürmiş

183. Çü ʻām iken idindi ben ḳulın ẖāṣṣ
Pes andan vācib oldı bā-żıd iẖlās

184. Ki emrine muṭī‘ olam hemīşe
İdinem ḳulluġını iş ü pīşe

185. Çiger bu iş maḥalidür ‘itāba
Degüldi key el urmaḳ bu ḳitāba

186. Velī çünkim ḳalem şāhuma me’mūr
Bilürler cümle gelmemüzi ma‘ẕūr

187. Ümīḏim var ki bu defter oḳına
Eger ḳāmil eger ebter oḳına

8a

188. İşiden göñline ‘ışḳ ola hasīn
Açıla göñli vü olmaya ẖazīn

189. Safā bula vü ‘ışḳı artuḳ ola
Gözi açıla göñli yaẖtu ṭola

190. Aña Faẖrī’ni elbette ṣafādan
Unutmaya hemān laḥẓa du‘ādan

191. Çalab dutsun hemīşe ol eri şāḏ
Ki ḳıla Faẖrī’yi bir ẖayr-ıla yāḏ

192. Diye yā Rab egerçi ẖayr işi yoḳ
Senüñ fażluñ üküşdür raḥmetüñ çoḳ

193. Çü fażluñ çoḳ anuñ fi‘line baḳma
Ża‘īf ḳulun ṭamu odına yaḳma

194. Çü şāh buyruġ-ıla ḳıldum ser-āġāz
Çalab adıyla kim yok aña enbāz

195. Kerīm ü lem yezel Cebbār [u] Bāri
Viren aġaçlara her bārı Bārī

196. Ḫüdāvendī Ḫüdāvendān-ı ʻālem
Ki ṭopraḳdan yaradur żay‘-i Ādem

197. Çü cehd itdüm Çalaba bī-kerāna
Taḥiyyāt bī-ḥad ol faḫr-i cihāna

198. Selām itdüm resūl-i iḫtiyāra
Vefādār-ı nübüvvet çār-yāra

199. Şāhuñ buyruġına ḳıldum iṭā‘at
Dil ü cāndan be-ḳadr-i istiṭā‘at

200. Gücüm yitdükçe oldum tercümānı
Niẓāmīnüñ ki şāḏ olsun revānı

201. Eger her bir sözine virmesem dāḏ
Ki işiden ola işidicek şāḏ

202. Ḥikāyet añladu ḳıldum ‘ayān ben
Ki ḳılam şāhuma her dem beyān ben

8b

203. Şeker pālūzesin şīrīn bişürdüm
Ḳotardum zī ki yir yana düşürdüm

204. Sözüme virdi şāh elḳābı revnaḳ
Şekerden ṭatluraḳ göründi muṭlaḳ

205. Ḳabūl iderse şāhinşāh ḳitābı
Yiñiser bī-gümān dürlü ‘itābı

206. Deñesüz ehli içre yoḳsa miḳdār
Şehüm mānendi yoḳ dünyāda deyyār

207. Baña Firdevsī dimek ger yaramaz
Şehüm Maḥmūd añadur begler Ayāz

208. Delim yıl dünyede pāyende olsun
Cihān şāhları aña bende olsun

209. Baña pes şükr ü ni'met vācib oldı
Göñül şāhuñ s̱enāsı-y-ıla ṭoldı

210. Ne soyum var ne gücüm var ne mālum
H̱üd̠āvendüm bilür her dürlü ḥālüm

211. Ki eylügine pādāş idebilem
Veyā yüzden biri şükrini ḳılam

212. Elümden bu gelür ancaḳ ki mādām
Şehüñ medḥini idem ṣubḥ u ger şām

FAH̱REDDĪN'İ MEDḤ (Kaside)

213. Zihī ferẖunde faẖr u devlet ü dīn
Ki devletlendi begler devletindin

214. Güneş gibi yüzini görmek içün
Şehinşāhlar derildi mis̱l-i Pervīn

215. Çalab ẖulḳ-ı ḥasen ḳomış teninde
Ki muḥsinler ḳılur ḥüsnine taḥsīn

216. Keremdür pīşesi ẖalḳa hemīşe
Ki yüzinde dilenci görmedi çīn

9a

217. Doḳış gününde Rüstem'dür ki bulur
Ḳılıcı düşmeninüñ gögsini ḳın

218. Görür düşmeni cenginde heybetden
Delim ḳahr u meşaḳḳat ḳorḳu vü ḳīn

219. Deñizdür diyesin keff-i kerīmin
Ki cūdından-durur şāhlar güher-çīn

220. Güler yüzin gören teşrīnde hergīz
‘Aleb ḳılmaz gül ü sūsen ne nesrīn

221. Vurur bezm-i çemende ṣubḥ demler
Rebi‘üñ ḳızları yüzine tezyīn

222. Gören bezmini bulur çoḳ feraḥlar
Ki yoḳdur meclisinde kimse ġamgīn

223. Felek her dem virür ta‘ẓīmi-y-içün
Yiñi yiñi şeref devletle temkīn

224. Doḳur düşmenlerinüñ boġazına
Ḳader ḳudret kemendin ḳıluban dīn

225. Dutar Merrīḫ bişinci felekden
Şehüñ düşmenlerine ḫışm-ıla kīn

226. Ḳılur Bercīs faḫrına hemīşe
Medīḥin düzmegüñ resmini telḳīn

227. Begüm yoḳdur devrüñde ḳaçar rı
Ne saḫẕef kim degül saṭr bī-şīn

228. Senüñ hem devrüñde meseyyed Rüstem
Ne ḳılıc getürürdi vü ne zūbīn

229. Çü devlet raḫşına devlet ṭapuñdur
Ḫuceste raḫse-i devlet (مکون)-bīn

230. Şeker gibi bu Türkī dilce düzdük
Senüñçün ḳıṣṣa-ı Pervīz ü Şīrīn

231. ‘Acem dilince düzen düzdi ‘ışḳın
Ne cengīn ẕikr ḳıldı vü ne ṣulḥın

9b

232. Şehüm buyurdı Firdevsī sözinden
Yitürem naẓmını maṭbu‘-ı Şīrīn

233. Ḳıluban şükrini şehd-ile memzūc
Yedürem ḫalḳa şīrīn ḥavż-ı Şīrīn

234. Şehüm müzdīne yiye ḫalḳ-ı gītī
Şeh u dervīş ü mün‘im yig ü miskīn

235. Çü buyurdı şehüm Firdevsī şi‘rin
Ḳıluban tercüme ḫoş resm-i tażmīn

236. Niẓāmī naẓmına memzūc iderven
Çü kendüzüme borc itdüm öderven

237. Ümīḏüm var ki mühlet vire Yezdān
Ḫüdāvend-i raḥīm ü Rabb-i raḥmān

238. Ki uçmadın cānum ḳuşı ḳafesden
Veyā nefsüm boşalmadın nefesden

239. Temām ola elümde ‘Işḳ- nāme
Şehüm adına irürem tamāme

240. Ḫüdāvend-i cihān ġāzī vü server
Ṣaf- ārā ṣaf-şiken ṣaf-sāz u ṣaf-der

241. Şeh-i ucāt u sulṭān-ı sevāhil
Saḫī vü bende-perver dāḏ u ʻādil

242. Mübāriz Ġāzī Meḥmed Beg bin Aydın
Ki andan oldı bu uc ili aydın

243. Mesācid yapdı vü yıḳdı delīm deyr
Elinden geldi çoḳ iḥsān üküş ḫayr

244. Sevāḥil Kāfiristān-idi cümle
Açıldı ser-be-ser çoḳ ḳıldı ḥamle

245. Firenk ü Alanos suyı sağışsuz
Şehinşāh iline dutdı ḳamu yüz

246. İrişdiler ḳamunuñ içi pür-kīn
Ḳamusın ḳırdı sulṭān-ı selāṭīn

10a

247. Ḳılıcından amān bulmadı biri
Ki dönüp āline varaydı diri

248. Olar devlet ḳılıcıyla çü böldi
Saʻādet bağçesinde gülce güldi

249. Müyesser ḳıldı Yezdān her murādın
Selāṭīn tāca yazarlardı adın

250. Çalabdan neẕr ü ḳurbān-ıla ol şāh
Oġul dilerdi tā kim ḳādir Allāh

251. Aña virdi biş oġul cüvānbaḫt
Bişi daḫı yaraşur binmege taḫt

252. Ulalup her biri olmuşdı bir şāh
Bilisi çoḳ gözi açuḳ u āgāh

253. Sikenderdür biri Dārā-yı Dārā
Ḫıżır Beg şehriyār-ı mesned-ārā

254. Şeker sözin diyeydüñ ab-ı hayvān
Ki bağışlardı her lafẓında bir cān

255. İkinci Rüstem-i devrān ḫüd̠āvend
Umur Pāşā-yı ġāzī vü ʻaduv-bend

256. Ki [anuñ] ḳorḳusından Gebr ü Efreng
Aluban cengin olmuşlar-ıdı deng

257. Üçünci oġlınuñ adı Süleymān
Ki şāh dirdi aña Gebr ü Müsülmān

258. Seḫā kānı seḫāvet menbaʻıydı
Mürüvvet baḥrı iḥsān mecmaʻıydı

259. Daḫı bir oġlı İbrāhīm Beg ol kim
Hevā ḳuşı oḳından-ıdı billüm

260. Bahādur didiler aña ulular
Bahādurlar vü hem yüzü sulular

261. Beşinci oġlı şāhınşāh-ı aʻẓam
Ḫüdāvend-i ḫüdāvendān-ı ʻālem

10b

262. Şeh-i ferḫunde faḫr-ı devlet ü dīn
Mükerrem ʻĪsā bin Mehmed bin Aydın

263. Ki mislin görmedi gerdūn-ı gerdān
Saʻādet virmiş aña pāk Yezdān

264. Çalapdan cümle maḳṣūdı müyesser
Oñat düşdi işi cümle serāser

265. H̱üd̲āvend-i cihān şāhı kem-āzār
Aña uyan kişi yoldan kim azar

266. Zamānında ne miḥnet var ne ḳīn
Ḳılıçsuz görmez oldı kimse bir ḳın

267. Güneşdür şāh degül ta‘rīfe muḥtāc
Ḳamu şāhlar başına uzadur tāc

268. Çalab geçmişlerine raḥmet itsün
Benüm alḳışlarum şāhuma yitsün

269. Niçe kim olalar ṭopraḳda maḥcūb
H̱alāyıḳ içre olsun şāh maḥbūb

270. Ger anlardan kiçiyse yaşına vardur
Ulu devletlüdür şāh-ı cihāndur

271. Ger anlarda bir er var-ıdı ẖoş-ẖū
Ḳamu ẖoş-ẖūlara cām‘i-durur bu

272. Hünerde her ne kim anlarda ẓāhir
Olupdı şāha ḳısmet ḳıldı ḳādir

273. Daẖı yüz ol ḳadar baẖt u sa‘ādet
Seẖāvet erlik ü çoḳ eygü ‘ādet

274. Ki ẕātında ẖüd̲āvend-i cihānun
Görinür dile gelmez vaṣfı anuñ

275. Yüzi güneş gibi tābende olsun
Cihānda baẖt-ıla pāyende olsun

276. Şeker şīrīn sözine çāker olsun
Ḳamu H̱usrevler aña kihter olsun

11a

277. Cihān durdukça dursun devletiyle
Ki ẖalḳı ṭoyurur çoḳ ni‘metiyle

ĀĠĀZ-I DĀSİTĀN

278. Eyitdi ol söz eyden bilge üstād̠
Ki dutmışdı çoḳ eski dāsitān yād̠

279. Ki çün Kisrī'nüñ ayı oldı ḳara
Ḳodı taẖtını Hürmüz şehriyāra

280. Cihān dutıcı Hürmüz dād̠ iderdi
Cihānı dād̠-ıla ābād̠ iderdi

281. Delim nez̠r-ile ḳurbān-ile Yezdān
Aña virdi bir er oġlan ne oġlan

282. Göründi bī-bahā bir dāne lü'lü'
Sa‘ādet ḳulzüminden ẖūb u sulu

283. Toġışı baẖtlu vü ḳutlu baẖtı
Bititmiş ṭāli‘ aña tāc u taẖtı

284. Ata yüzinde ẖusrevlik çü gördi
Adını H̱usrev-ü Pervīz virdi

285. Yüzi aydınıraḳ şems ü ḳamerden
Şeker gibi gülişi yig şekerden

286. Gül-idi tāze şehlik budaġından
Ḳızıl ya‘ḳut idi devlet ṭaġından

287. Yüzi güneşleyin virürdi tābı
Yiñerdi görki gökde māhtābı

288. Getürürlerdi şāh bezmine ḫurrem
Ḳızıl gül destesince şāḏ u bī-ġam

289. Çü bişikden işi meydāna düşdi
Anuñ sevgüsi cümle cāna düşdi

290. Bu resme çünki ol yidi yaşadı
Ne diyeyin ki ne gökçek paşādı

11b

291. Göründi yüzi gülzārında revnaḳ
Diyeydüñ Yūsuf-ı Mıṣrī'ydi muṭlaḳ

292. Getürdi Hürmüz aña bilge üstāḏ
Ki żayi' olmaya ol serv-i āzād

293. Bu söze geçmedi ay çoḳ ḫüḏāvend
Ki oldı 'ilm ü ḥikmetde hünermend

294. Şu resme sözde ol ḳādir olupdı
Ki gevherden deñiz gibi ṭolupdı

295. Kişi kim dürlü 'ilme dāḏ virdi
Ḳatında söz suṭurlāb-ile dirdi

296. Çü anca baḳışından ḳıl yarardı
Sözi ḳılıncdı ḳamuya yarardı

297. Çü on yaşına ol şāhzāde irdi
Başın yüz yaşlularuñ yile virdi

298. Dutardı erkek aṣlan-ıla pençe
Zebūn olurdı ursa bir ṭabanca

299. Ḳılıç ṣalsa direk iki biçerdi
Oḳı on ḳat demür saçdan geçerdi

300. Şeşerdi oḳ-ıla ḳıldan girih bir
Sökerdi süñ-ile ṭondan zirih bir

301. Ki on yay barmaġ ucıyla çekerdi
Anuñ yasını güciyle çekerdi

302. Eger yaġısı dīv olmasaydı aḳ
Oġunaydı elinde görse çomaḳ

303. Sögüt yapraġı demrenlü ḫadengi
Kime ursa unıdur-ıdı cengi

304. Sögüt yapraġı gibi ṣalınurdı
Boyın görenden ögi alınurdı

305. Süñüler ıldırımca ṭaşa ursa
Ḳaḳardı yalmanı yaru otursa

12a

306. Çü yini ʻömrüñ on dördini yetdi
Bilüsi ḳuşınıñ ḳanadı bitdi

307. Ḳıġırdı gizlüsini āsumānuñ
Eyü yavuz saġışladı cihānuñ

308. Büzürgümīḏ adlu bir hünermend
Hünermend aña dimiş çoḳ ḫüḏāvend

309. Yir arpa arpa ayaġında gögi
Gerek ölçeydi arpa arpa ögi

310. Oġurlayın eline girmiş anuñ
Kilīḏi genc ü göñül hem cihānuñ

311. Ḳıġırdı bir gün anı şāhzāde
Şeker sözler eyitdi üstāḏe

312. Hüner baḥrında isterdi cevāhir
Elikdürdi cevāhir ḫūb u nādir

313. Anuñ ögretmeginden oldı server
Delim ḥikmet ḳazandı andan ezber

314. Züḥal çarḫından işbu yire dek ol
Göñül sırrını bildi az u ger bol

315. Yaḳında oldı bir deryā-derūn ol
Ne ḳanda kim diyeydüñ ẕū-fünūn ol

316. Alulıḳ gitdi anlamaḳda oldı
Hemīşe devleti revnaḳda oldı

317. Çü bellü bildi ol bilmekde āyet
Bu çegzinen göñül sırrın tamāmet

318. Ṭapudan görmedi yigrek cihān ol
Kesilmezdi bir zamān ṭapudan ol

319. Cihān issi cihāndan yig severdi
Cihān n'olur ki cāndan yig severdi

320. Cihāndan yaş uzunluġı-y-içün şāh
Götürdi güç ki ḳılmaya żaʿīf āh

12b

321. Ḳıġırdıcı ḳıġırdı şehr içinde
Ki olmasun ulular ḳahr içinde

322. Eger girür olursa at eline
Dutarsa kimseye bir kişi kīne

323. Gire bāġa vü ilüne yemişe
Düşük yoḳsul evine ol kemişe

324. Veyā yād ‘avretüñ yüzine baḳa
Özini ḫışmumuz odına yaḳa

325. Siyāset olısardur lāyıḳ aña
Delim anda açdı kim andı aña

326. Çü süst olmadı ‘adl itmekde sulṭān
Nite ola cihānuñ işi vīrān

327. Yıḳılmaḳla cihāndan el götürdi
Ḳamu ḳayġulu şāḏ oldı oturdı

ḪUSREV ŞĀD AVDAN GELÜP KÖYE ḲONUP KÖY KAVMİ İNCİNDİGİN EYDÜR

328. Ḳażā-yı beḏ meger Ḫusrev sevinü
Çıḳa yazıya bir gün ata binü

329. Temāşa itdi düşürdi vü çoḳ av
Ki düşdi Ḫusrev şāhdan ile çav

330. Iraḳdan gözü oldı bir köye duş
Ki bāġ ırmaḳ anda çoḳ öter ḳuş

331. Buyurdı ol zamān ol serv ṭalı
Ki ṣaldı ḫōş çemende ḳīl u ḳālı

332. Yeşil yapraḳda ḳızıl ṣu içerdi
Aña dek kim bu ṣaru gül ḳaçardı

333. Güneş yüz çün gök aṣārdan çevürdi
Saru dīvār başına sancaḳ urdı

334. Bu ṭopraḳdan üşendi kim döker ḳan
Ṣuya atdı nīlūfer bigi ḳalḳan

13a

335. Beg oğlı köye girdi bir ev açdı
Girüben yidi içdi issi ḳaçdı

336. İşidüp erġanūnı cūş iderdi
Süciler erġuvānı nūş iderdi

337. Piyāleyi süciden güldürürdi
Cihānı nūş üniyle ṭoldururdı

338. Meger boşandı bir at key añla
Ekine aġzını uzatdı ṭañla

339. Ḳulı ġūrı ki ḳandıydı dudaġı
Ḳoruḳ aldı vü yaġma ḳıldı bāġı

340. Güneş ṭañla çökürdi yüce başın
Ayırdı gün teninden gice başın

341. H̱aber irürdiler bir iki kişi
Şehe kim H̱usrev'üñ yavuzdur işi

342. Giçen gice ile güç eyledi çoḳ
Ne ḳılar çün ki şāhdan ḳorḳusı yoḳ

343. Didi şāh kim bilmezin ne suçı var
Suçından ḳıldılar şāhı ẖaberdār

13b

344. Ki dervīşi çıḳardı bucaġından
Ḳulı kesti ḳoruḳ yoḳsul baġından

345. Ekine girdi atı bozdı yıḳtı
Ekin issinüñ üni göge çıḳtı

346. Eger bu güc iden bir yād olaydı
Beg anuñ ḫānumānını alaydı

347. Urur neşter ḳan alan yād eline
Velī ditrer eli kendü ḳulına

348. Buyurdı şāh kim atını baṣalar
Bıçaḳ dartup siñirlerin keseler

349. Buyurdu ḳoruġ issine ḳulını
Çaluya virdiler ḳızıl gülini

350. Ol ev kim urdıdı şāhzāde taḫtın
Ev issine buyurdı cümle raḫtın

351. Ḳopardı çenginüñ dırnaḳlarını
Uvatdı çenginüñ barmaḳlarını

352. Siyāset gör ki ḳılurlardı öñdin
Oġula bilmeyenler meẕheb ü dīn

353. Ḳanı ol eylük ü ʿadl u eyü ad
Ki oġuldan alurlardı bular dāḏ

354. Eger suçsuz dökerler şimdi yüz ḳan
Dimezler kim ḳan mı ya su mı aḳan

355. Oda ṭapan kişinüñ adı ʿādil
Müsülmāndan ki ẓulm ide ne ḥāṣıl

356. Gevürdi anuñ adı san müsülmān
Anı añ bu müsülmānlıktan utan

357. Gücüñ nice ki yiter dāḏ ḳıl dāḏ
Ki ḳılalar aduñ eylüg-ile yāḏ

358. Eyü yavuz cihāndan bellü gider
Ne baḫtulu kişi kim eylük ider

14a

359. Niẓāmīden dutaruz yād̠ bunı
Ki ögüt ḳuşınuñ acıdur üni

HÜRMÜZ ŞĀHDAN ULULAR ḪUSREV'UN SUÇIN DİLEDÜKLERİN EYDÜR

360. Çü Ḫusrev gördi özini igen ḫor
Girü kendü işinden oldı ġam-ḫor

361. Ḥaḳīḳat añladı kim yavuz itdi
Atası her ne kim itdi uz itdi

362. Elinden kendü başına el urdı
Ayaġın durdı ḳayġudan delürdi

363. Şefāʿatçı dutundı [bir] çoḳları
Ki şāhā ilteler boyı çınārı

364. Meger kim raḥmet ide pādişāhı
Aña dutmaya ol geçmiş günāhı

365. Kefenleydi getürdi tīġ-ı pulād̠
Ḳıyāmet ḳopdı vü dünyāda feryād̠

14b

366. Çü taḫt öñine irdi ḳıldı zārī
Yüz urdı yine görüp şehriyārı

367. Ki bu ḳulı[nı] suçsuz saġışla
Ululıḳ ḳıl kiçileri baġışla

368. Henüz aġzumda ḳoḳar süd iy ata
Süd içen cānını kim oda ata

369. ʻİnāyet ḳıl ki bu bī-çāre oğlan
Şehüñ ẖışmına döymez oldı ḥayrān

370. Eger suçluysam işde ḳılıç uş baş
Başum kes dök ḳanum saña üküş yaş

371. Ki ḳamu ḳayġumı götüri bilem
Eger şāh rāżī olmazsa ne ḳılam

372. Bunı didi ve girü yire yüzi
Ḳoyup aġladı çoḳ köyündi özi

373. Çü gördiler yavaş ol nām-dārı
Ḳamu aġladı külli ḳıldı zārī

374. Çü anlar zārī-y-ile āha düşdi
Heyā hey aġlamaḳ kim şāha düşdi

375. ʻAcapladı ki şunca kiçi oğlan
Suçın bilüp öñinde oldı nālān

376. Bir oġlana ki devlet ola yoldaş
Atası buyruġından çekmeye baş

377. Oġul endīşe ḳıl saña ne ḳıla
Oġuldan ol daẖı hem ün bile

378. Yavuz ḳılma oġuldan hīç göñüli
Ki ala dāḏuñ andan oġul oğlı

379. Çü Hürmüz gördi oğlın şöyle muḳbil
Hüner issi vü rāy issi vü ʻāḳil

380. Yavaşlıḳda vü erlikde yegāne
Çalabdan baẖtulu vü bī-bahāne

15a

381. Yüzin öpdi vü cānum dirdi aña
Çerisi begligini virdi aña

382. Çü çıḳdı daşra ol ḥażretden özi
Cihāna düşdi vü erligi sözi

383. Şehā vü ʻadl özinde görinürdi
Cihān dutmaḳ yüzinde görinürdi

384. Çü gice zülfi müşkin ḳoḳu saçdı
Güneş yüzi ḳarañulıġa ḳaçdı

385. Bilin baġladı H̱usrev el götürdi
Çalaba ḳulluḳ itdi vü oturdı

386. Göñül endīşelüydi uyıdı ol
Ki uyḳu bulmamışdı gözine yol

387. Düşinde ceddin ol rūşen-revānı
Görürdi rūşen ol Nūşīnrevān'ı

388. Ki eydürdi aña iy cānum oġul
Yavuz ḳılma atañ işine göñül

389. Eger gitdiyse nesneñ sevgülü dört
Saña muştılaram dört nesne al yort

390. Çü ol ḳorḳu saña gösterdi turşı
Ḳoruḳ gibi yüzüñ ḳılmaduñ ekşi

391. Gele ḳatuña bir ay yüzlü dildār
Ki şīrīnlikde bī-mis̱l ola iy yār

392. Daḫı kim kesdi atuñ siñirin şāh
Ne ḳayġu yidüñ andan ne didüñ āh

393. Ḳır at vire Yezdān adı Şebdīz
Ḳatı yilden segirdimi daḫı tīz

394. [Daḫı ḳim] virdi şāh dihḳāna taḫtuñ
Ne kim var-ısa odaġuñda raḫtuñ

395. Daḫı kim ṣabr ḳılduñ iy ser-efrāz
Ol egzide kim muṭrib oldı bī-sāz

15b

396. Çalıcı Pārbeḏ adlu ḳapuña
Gele bir zühre mānendi ṭapuña

397. Eger żāyi' oldısa boncuġuñ dört
Gözetgil dört güher al rāygān dört

398. Elüñden gitdiyse iy cānum altun
Sen altun yirine al dürr-i meknūn

399. Yime ġuṣṣa sevin iy nūr-ı dīḏe
Ki beglerden sen olursın güzīḏe

400. Çü Ḫusrev uyḳusından örü durdı
Çalab ḳulluġına yine yüz urdı

401. Dün ü gün dilde sözin gizler-idi
Dede gösterdügini gözler-idi

402. Uyanuḳ bilgelerle göz ışıdup
Ḥikāyet dir-idi hem söz işidüp

403. Meger kim göñli virürdi ṭanuḳlıḳ
Ki bir gün olasıdur uyanuḳlıḳ

ŞĀVUR NAḲḲĀŞ ḤUSREV ŞĀHA ŞĪRĪN'ÜÑ VAṢFIN İDÜP ḪUSREV 'ĀŞIḲ OLDUĠIN [EYDÜR]

404. Nedīmi var-ıdı ḫāṣ adı Şāvūr
Cihān görmiş ü gey seyyāḥ-ı meşhūr

405. Eyü naḳḳāş-ıdı kim görse anı
Dir-idi kim budur naḳḳāş-ı Mānī

406. Elinde anca vardı luṭf-ıla su
Ki virürdi suya ol reng-ile bū

407. Yir öpdi taḫt öñinde aġız açdı
Şehe ḳarşu şeker sözini saçdı

408. Buyurursa şāhum keyden yavuzdan
Diyem bildügümüñ birini yüzden

409. İşāret ḳıldı Ḫusrev kim yuvatma
Eyit ıssı vü hengāme sovutma

16a

410. İki afsūncı ḳılmış iki gözin
Yavuz gözden meger saḳlaya özin

411. Ṭuṭaġında gülişinüñ ṭuzı var
Degül şīrīn ṭuz anuñdur şeker-bār

412. Ṣanasın burnı gümişden ḳılıçdı
Ki ḳızıl elmayı ol iki biçdi

413. Anuñ şem'inde yüz pervāne gördüm
Yüzine ḳarşu yüz dīvāne gördüm

414. Ṣabā ol saçı yüzden gice gündüz
Kime ḳaḳum ṣatar u kime ḳunduz

415. Müvekkel ḳıldı her baḳışa yüz nāz
Eñek ayva ṣanasın yüz yiñi yaz

416. Yanaġı ılduzuñ yüzini urmış
Yüzi ayuñ günüñ boynını burmış

417. İki gögsi iki nar aḳ gümişdür
Sözi şekker boyı yüce ḳamışdur

418. [Ahu boynın] ol aḳ boynına ḳomış
Eteklerin gözi yaşıyla yumış

419. Ḳaşındaġı yiñi bayrām hilāli
Gören kişinüñ ayruḳsıdı ḥāli

420. Ol esrük nergisinden ḳıldı ḥayrān
İrem bāġın[d]a ol kim ṣata reyḥān

421. Ṭaña batırdı Mecnūnı ẖayāli
Oyında yindi vü Leylī cemāli

422. Şu fermānla ki ister ẖalḳı ḳırmaḳ
Elinde on ḳalem ya'ni ki barmaḳ

423. Sözinde yüz savaş var līki dilbend
Ṭuṭaġında biñ öpmek cümlesi ḳand

424. Şekerden sözi daẖı ṭatluraḳdur
Ḳamudan yüzi daḥı ḳutluraḳdur

16b

425. Ḳuluñvan didi ṭopraġına 'anber
Güzeller cānıdur ol ẖūb u dilber

426. Yüzi nesrīn saçı ḳoḳusı nesrīn
Ṭudaġı şīrīn adı daẖı Şīrīn

427. Ulular ḳızlarıydı ḳapusında
Dururlar yetmiş güzel ṭapusında

428. Göñül aldayıcı ḳamusı cāndur
Ḳamusı gül-ruḫ u şīrīn-zebāndur

429. Ḳamusı şāḏ olup yirler içerler
Ṭolu ay bigi menziller geçerler

430. Gehī ay ḫırmanına müşḳ saçarlar
Gehī gül ḫırmanında ṣu içerler

431. Birinüñ burḳa'ı yoḳdur yüzinde
Birinüñ 'aybı hīç yoḳdur özinde

432. Güzelliḳde ḳamunuñ işleri yoḳ
Yimek içmekden artuḳ işleri yoḳ

433. Baḳışda 'ālemüñ cānın dökerler
Felekde ılduzuñ gözin dikerler

434. Mihīn Bānū ki anuñdur ol iklīm
Bu resme var anuñ çoḳ ẕevk-i selīm

435. Ḳara aḫurda bağludur bir atı
Ki gitmekte yile virür berātı

436. Dimişler ad ol şeb-renge Şebdīz
Aña 'āşıḳ olur ḳuş çün gider tīz

437. Bir altundan ulu zencīr düzmiş
Ayağın bağlamış ḳayğuyı üzmiş

438. Ne Şīrīn gibi şīrīn sözler gördüm
Ne Şebdīz gibi bir şeb-renge irdüm

439. Bu sözden ṣabrı şāhuñ oda yandı
Ferāġat uyudı vü ‘aşḳ uyandı

17 a

440. Göñül bir kezden ol Şīrīne virdi
İnandı Şāvura sabāş dirdi

441. Kişi kim Çīnüñ-idi naḳş-bendi
Begendiler anı kim ol begendi

442. Delürdi H̱usrev anı çün işitdi
Ne uyıdı biraz ne göz ışıtdı

443. Bu sözi ṣora-y-ıdı her dem andan
Kişi çün ‘āşıḳ ola ṣabrı ḳandan

444. Bu endīşeyle birkaç gün dolandı
Ḳuru çāvın işitmekle ẖulandı

445. Çün elden vardı ol iş el götürdi
Dükendi ṣabrı ayaḳtan oturdı

446. Kıġırdı ẖalvete naḳḳāşı şāhzād
Ḳatında ḳıldı ol geçmiş sözi yāḏ

447. Aña didi ki iy yār-i vefādār
İşe yara ki işüm oldı düşvār

448. Çü urduñ buncılayın ẖūba bünyāḏ
Tamām eyle tamām iy bilge üstāḏ

449. Şeker dime sözüñi muẖtaṣar ḳıl
Çü didüñ gel H̱ūzistān’a sefer ḳıl

450. Saña varmaḳ gerek bundan ol ile
Dilerseñ kim işüm varmaya yile

451. Elikdürmek gerek āl-ıla anı
Dolandırmak gerek bu göñli cānı

452. Naẓar ḳılmak gerek kim meyli var mı
Kimesneyle ulaşmaḳlıḳ diler mi

453. Eger yumşaġ-ısa mūmlayın ol yār
Aña vir mihrümüz mührin yüri var

454. Demür yüreklü ise ayruḳ añma
Baña di kim sovuḳ pūlādı dögme

17b

455. Yir öpdi söz bilici bilge Şāvūr
Didi kim Ḫusrev olsun şāḏ u pür nūr

456. Seven kişiye görünsün ‘azīz ol
Yavuz göz bulmasun andın yaña yol

457. Çü şāha āferīn ḳıldı hünermend
Cevābın virdi didi iy ḫuḏāvend

458. Göñülde dutmaġıl ḳayġu göñülde
Göñülde aġudur ḳayġu göñülde

459. Sevingil yi vü iç [ü] şāḏumān ol
Ki uş ben bir göñülden dutmışam yol

460. Gidişte dutmayam bir yirde ārām
Ne uyıyam ne yiyem ne dutam cām

461. Meger kim dilberüñ saña getürem
Pes andan fāriġ oluban oturam

462. Ger od gibi demürden geyse ḳaftān
Ve ger gevherce ṭaştan olsa penhān

463. Getürem çıḳaruban anı başdan
Nite kim od demürden la‘l ṭaşdan

464. Eger gülde eger dikende olam
Çü anı isteyem kandasa bulam

465. Eger devlet baña yarı ḳılursa
V’eger cānum bir iki gün ḳalursa

466. Getürem H̱usrev’e ṭapucı ola
Gele devlet gibi ḳapucı ola

467. V’eger bilem ‘āciz ḳaldum u zār
Girü işden ḳılam şāhı ẖaberdār

468. Çü söz eydildi eyden örü durdı
Yaraġın düzdi yola izi urdu

469. Ne uyıdı ne diñlendi vü naḳḳāş
Bir ayda ḳodı Şīrīn ṭaġına baş

18a

470. Ovadan yazıdan kesdi üküş yol
İve irişdi İrmen ṭaġına ol

471. Çü ḥūrīlerle uçmaġa çıḳardı
Yayan ıssıda ol ṭaġa çıḳardı

472. Çü Şāvūr anda vardı yiñidi yaz
Reyāḥīne ḳılurdı lāle yüz nāz

473. [Gey]üp renkleri ṭaşlar anda fīlḥāl.
Ḳızıl gül ṭonlarından ṣaru vü al

474. [Ḳay]adan vardı bir kilse yapılmış
Keşīş anda delim deyre ḳapılmış

475. Ol eski deyre ḳondı bilge naḳḳāş
Keşī̄ş gibi ne etmek yidi ne aş

476. Söz eydici hünermend eyle didi
Ol uḫtın kim sözüñ şehdini yidi

477. [Ki] var ol deyruñ altında maġāra
Ḳara ṭaş anda bir beñzer süvāra

478. [Ḳo]rudan ayġıra her bir ḳıranda
Gelür bir yorġa ḳısraḳ dāyim anda

479. [Ça]labuñ buyruġıyla yıġılur ol
Çalab diyicegin inanıcı ol

480. Çün kim ol toḫumdan ṭoġa inan
Yilişde yiñe yil gidişde devrān

481. [Eyit]di ol ögülmiş ḥikmet engī̄z
Ki ol ṭaşun ṣuyından çekdi Şebdī̄z

482. [Ger] ol ṭaġı kiliseyi ṣorasın
Ne anı vü ne bünyāḏın göresin

483. [Da]ḫı kürsī̄ ki dirler el-Ḥirāḳı
Öñinde ṭaş yatur üstinde ṭāḳı

484. [Eyvā]nı cümle yıḳılmış görinmez
Zamān anı vī̄rān ḳılmış görinmez

18b

485. Çalabuñ gerçi ki ʿibretleri bol
Gözüñ aç gör ḳıyāmet örnegi ol

486. Çü dört yüz yılda şunuñ gibi ṭaġa
Şol işler ola kim düşe ayaġa

487. Sulu bir pāre sıḳsañ var bilürsin
Niçün yüz yıllıḳ endīşe ḳılursın

488. Niẓāmī'dür ḳamu söz ehli faẖri
İnanmazsañ aña n'itsün bu Faḫrī

489. Zihī terk-i edeb bu tercümānlıḳ
Zihī aḳduḳluġ u zī Türkmenlik

490. Niẓāmī naẓmı gevherdür bahāsuz
Benüm şi'rüm baḳır puldur ṣafāsuz

491. Benüm ḥaddüm degüldi bu kitāba
Ḳılam medẖal düşem dürlü 'itāba

492. Ulular dutalar her sözüme daḳ
Muḳābil nite ola sunḳura baḳ

493. Çü Sulṭān emridür ben bende me'mūr
Mes̱eldür dilde ke'l-me'mūr ma'ẕūr

ṢĀVUR NAḲḲĀŞ ẖUSREV'ÜÑ ṢŪRETİN AĠACA YAPIŞDURUP ŞĪRĪN GÖRÜP SEVDÜGİN EYDÜR

494. Çü zülfin gicenüñ taradı devrān
Çırāġına dünüñ pervāne-veş cān

495. Varup gice cihānı ḳıldı rūşen
Cihān bir külẖan-iken oldı gülşen

496. Göründi Müşterī gösterdi menşūr
Ki ḳurtuldı belādan şāh u Ṣāvūr

497. Ol eski deyr içinde bilge naḳḳāş
Biraz diñlendi ta kim ẖōş ola baş

498. H̱aber ṣordı ululardan hünermend
Ḳi yarın ḳanda ḳonar ol ẖüḏāvend

19a

499. Güneş yüzleri-y-ile ol ṭolu ay
Ne yirde çaldırısardur def ü nāy

500. H̱aber virdiler ol ḳocalar aña
Ki ol ẖūblar maḳāmı ḳangı yaña

501. Ki bu ṭaġuñ öñinde bir çemen var
Aḳar ṣular yanında bī̄şecük var

502. Seḥergāh servi boylular dururlar
Çemenden yaña nāz-ıla yörürler

503. Temāşā eyleyüp yirler içerler
Dün ü gün şāḏılıġ-ıla geçerler

504. Öñürdü ṭañla gül yüzlüden üstāḏ
Bilin baġladı vü ‘azm ḳıldı şāḏ

505. Eline ḳāġıd aldı resmi çizdi
Bi-‘aynih H̱usrev’üñ yüzini düzdi

506. Çü reng urdu yañaġına beñine
Yapuşdurdı bir aġaç özdegine

507. Perī̄ gibi bu kez gizlendi Şāvūr
Perī̄ yüzlüler irişdi ḳamu ḥūr

508. Dirildiler güli reyḥān ü sünbül
Gehī̄ serv oldılar gāh deste gāh gül

509. Biraz gülden dökerlerdi gülābı
Biraz gülmeklerinden hem cülābı

510. Gelinler görmemişler hīç dāmād̠
Cihānda şād̠ u h̠oş kābinden āzād

511. Oturmışlar nite kim yār ile yār
Sıġışmazlar nite kim ḳabına nār

512. Çü ol yirde ḳadem baṣmazdı aġyār
Ḳamu rah̠ṣ urdı ol yañaġı gülzār

513. Biraz bu güllere taḥsīn iderdi
Biraz ol bülbüle telḳīn iderdi

19b

514. Sevinmekdi hemīşe anlara iş
Yimek içmek temāşā-y-ıdı sāġış

515. Oturmış ortada Şīrīn-i zībāy
Ṣanasın girmiş Ülker içine ay

516. Eger ‘āşıḳlarıyçün aġzı açar
Gehī virür ḳadeḥ gāh kendü içer

517. Çü kendüzini gördi ol ṭolu māh
Gözi ol ṣūrete ṭuş oldı nāgāh

518. Eyitdi h̠ūblara Şīrīn ki ṭuruñ
Ne ṣūretdür berü yaḳın getürüñ

519. Getürdiler aña ol ṣūreti cüst
Çü gördi oldı a‘żāsı ḳamu süst

520. Biraz baḳdı oda yaḳdı özini
Gidermezdi hīç andan ol gözini

521. Ne ḳoyup anı ḳaçmaġa yarardı
Ne bir dem anı ḳuçmaġa yarardı

522. Nice baḳduḳça çoḳ ḥayrān olurdı
Nice gördükçe ser-gerdān olurdı

523. Delim ḳayġurdı her bir lāle-ruẖsār
Ki Şīrīn ṣūrete olur giriftār

524. Hevesden gördügince mest olurdu
Çü gizlerlerdi görmezse ölürdi

525. Paraladılar ol naḳşı gözini
Ki naḳşı yiñer-idi naḳş-ı Çīni

526. Çü Şīrīn ṣūretüñ adını dile
Getürdi didiler kim süçi dile

527. Ki ol naḳşı perīler gizlediler
Bulunmadı niçe kim gözlediler

528. Perīlüdür bu yazıdan ḳaçalum
Bir ayruḳ yirde ʿıyşa el açalum

20a

529. Fidā bu işde baş u cān ḳılalum
Bu ṣūret gizlüsin istep bulalum

530. Çü Şīrīn gördi anlar ṭoġru dirler
Ol işe çāre-y-içün ḳayġu yirler

531. Olardan yardım istep ḳıldı zārı
Ki yardım içün ister yār yārı

532. Gereklüdür her işde yār nā-çār
Çalabdur kim aña yoḳ beñdeş ü yār

533. Delim işler ki ol yār-ıla biter
Çoḳ iş yar olmaduġı-y-ıla yiter

534. Didi büt yüzlülere ol dilārām
Ki bu ṣūret iletdi benden ārām

535. Göñül bu sözde penhān itmeyelüm
Bu naḳşa ḳarşu yiyelüm içelüm

536. Yine başladı nūşa nūş sāḳī
Ḳomadılar göñülde ġuṣṣa bāḳī

537. Yine başdan nişāt itdiler āġāz
Yine başladılar içerler az az

538. Geçer ol acı süçi-y-ile Şīrīn
Cihān esridür ol acıyla şīrīn

539. Ḳaçan içse ḳadeḥ ol ẖūb-ı ruẖ-fāş
Öñinde ṣūretüñ ḳordı yire baş

540. Çü esrüklik sevüklik oldı her dem
Ḳapudan yaña ḳaçdı küymek ol dem

541. Birin ol bütlerinüñ ḳodı anda
Ki gözcilik ide saġda vü ṣolda

542. Geçürken her kimi kim yolda göre
Aña ol ṣūret aḥvālını ṣora

543. Delim ṣoruldı anda gizlü vü fāş
Ki ne naḳş bilindi vü ne naḳḳāş

20b

544. İñen buñaldu Şīrīn çünki kişi
Bulunmadı ki bildüreydi işi

545. Ki kimdür bu naḳş-ı Çīn ü naḳḳāş
Ne kişidür ki yüzde yazdı göz ḳaş

NAḲḲĀŞ ŞĀVUR ṢŪRET AḤVĀLİN ŞĪRĪNE BİLDÜRDÜGİN EYDÜR

546. Göründi añsuzın Şāvūr-ı üstāḏ
Keşiş gibi çü gördi boyı şimşād

547. Iraḳdan gördi bilişlik nişānın
Derildi ṣora vü bile nihānın

548. İşāret ḳıldı kim oḳuñ keşīşi
Aña ṣoruñ nedür bu ṣūret işi

549. Bilür ola nedür bu ṣūret adın
N'eyidügin bunı yazan murādın

550. Dapucısı segirdüp vardı fi'l-ḥāl
Didi her nite oldı-y-ısa aḥvāl

551. Didi üstāḏ bu incü hīç delinmez
Ayaḳ üstinde bu ma'nī bilinmez

552. Girü yil gibi vardı ol nigāra
Cevābını eyitti āşiḳārā

553. Gönüldi bir gümiş ṭaġ gibi fi'l-ḥāl
Bıraḳdı ṭaġa cenge ceng ḫalḫāl

554. İrişdi Şāvūra ṣabrı alınu
Boyı serv aġacı gibi ṣalınu

555. Beñiyle ġamzesi oġru vü ġammāz
Biligi yüz müşk-ile yiñi yaz

556. Güher dartıcı ḳulaḳdan niḳābı
Götürdi yiñdi gökde āfitābı

557. Dudaḳda yüz ṭuz u gözinde yüz nāz
Şekerden ṭatluraḳ ẖōş çekdi āvāz

21a

558. Çü ẖalvet buldı pīr ü yār-ı hem-rāz
Söze başladı ḳodı kibr-ile nāz

559. Ki iy üstāḏ-ı Çīn yaradanuñçün
Beni emīn ḳıl āẖir öz cānuñçün

560. Anuñçün kim işüm şūrīde oldı
İşüm gibi göñül şūr-ıla ṭoldı

561. Bu ṣūret sevgüsinden şöyle zāram
Ṣanasın ṣūrete dāyim ṭaparam

562. Bu bir işde bulın bir işüme sen
Saña daẖı bulınam bir işde ben

563. Çü senden oldu bağrum pāre pāre
Girü senden gerek bu işe çāre

564. Çü didüm ben ḳulaġuña bugün rāz
Eger sen ḳıṣṣa bilürseñ ḳıl āġāz

565. Füsūncı bilge ol Şāvūr naḳḳāş
Sözün ṭoġrusunı dise gereḳ fāş

566. Elin öpdi bularuñ gibi derḥāl
Ayaġına düşüp nite ki ẖalẖāl

567. Büt-i Şīrīn’e ol alḳış idüp yāḏ
Eyit aña [kim] iy eydici üstāḏ

568. Ki dünden düşmenüñ ḳarañıraḳdur
Cihānuñ görkine yüzüñ ṭuraḳdur

569. Anuñ ḥaḳḳı-y-içün kim baña zi̇̄nhār
Varupdur ṭoġru eydem size güftār

570. Benem ṣūretçi ol kim dengi azdum
Bu resme H̱usrev’üñ naḳşını yazdum

571. Ne ṣūret kim ṣūretçi düzdi anı
Nişānı var mı li̇̄kin ḳanı cānı

572. Baña ṣūretçilik ögretdi üstāḏ
Uruldı cāna ayruḳ yirde bünyāḏ

21 b

573. Çü H̱usrev ṣūratından oldı efkār
Ḳıyās it gösterürse saña di̇̄dār

574. Yaradılmış göresin bir cihān ḥūr
Cihānı görmemiş hep göz göre nūr

575. Güzel yaẖşı ẖulu mevzūn oġlan
Geyik baḳışlu kin gününde aslān

576. H̱azān yilinden emi̇̄n tāze gülzār
Yigitlik budaġı üstinde gülnār

577. Gülinde bitmedi daẖı benefşe
Eligdür H̱usrev’i aldanma nefse

578. Ṣorarsañ aṣlını Cemşi̇̄d şāhdur
Güneşdür yañaġı alnı māhdur

579. Çerisi ancadur sıġmaz ovaya
İrüşür sancaġınuñ ucı aya

580. Çü bağışlaya altun başdan aşa
Demür güni gelicek vay ṭaşa

581. Felek meydāndadur anuñ zebūnı
Özi yavaşıdupdur bu ḥarūnı

582. Cemāli kim cihānuñ bayrāmıdur
Zamāne cevri zaḫmı merhemidür

583. Bu ḥüsn gerek kim var ol cihāndār
Cihānı ḳıldı ʿışḳuñ gözine ṭār

584. Ne süçi içer ü ne cām dutar
Ne dün uyur ne gün ārām dutar

585. Naẓar Şīrīnden artuḳ nāzenīne
Bıraḳmaz kim ṭolısar iş bu ḳına

586. Medāyin'de ola ʿāşıḳ ṭurağı
Ola İrmen ṭağı maʿşūḳ o dağı

587. [Ne bu anuñ] ṭurağın gördügi var
Bunuñ odaġ'na ne ol girdügi var

22a

588. Çü dem aḳlıḳdan urdı ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Oḳıdı def-i nevmīḏi ḳaralıḳ

589. Hezārān nergis ol gökde ṭolundı
Ki yüz yapraḳlu ṣarı gül bulundı

590. Bir uçmaḳ gibi gördi murġzārı
İçinde bengü ṣuyınca bıñarı

591. Utanup ol bıñardan āb-ı ḥayvān
Ḳarañulık içinden oldu penhān

592. İrürmiş-idi Şebdīz ol nigārı
Oturmış üstine yoluñ ġubārı

593. Yorandı ol nigāruñ çevre yanın
Yaḳında görmedi ādem nişānın

594. Ḳonuban bir yaña baġladı atı
Gözetmek ḳapusın baġladı ḳatı

595. Çü ḳıldı ṣuya ḳaṣd ol ḫūb-ı meh-rū
Iraḳdan geldi çarḫuñ üstine ṣu

596. Suheyl şi'r içinden ḳıldı āzāḏ
Felekden gördi Şa'ra ḳıldı feryāḏ

597. Ḥarīr-i nīlgūn baġladı bile
Suya girdi urdı od [eli] ile

598. Güneş gibi çü küḥli geydi Şīrīn
Yaraşdı suda nīlüferle nesrīn

599. Ḥiṣārı kim gök oldı ya'nī aḫşam
Yüzin gökden 'ayān ḳılursa meh-şam

600. Ṣuda ṣāfī teni olmışdı tābān
Nite gevher gök aṭlas içre ġalṭān

601. 'Acepdür yundıġı çeşme gül-i ter
Yalan didüm ki gül ḫōḏ ṣuda yiter

602. Bıraḳmışdı saçından suya aġı
Ne balıḳ kim dutardı ay u ṭaġı

22 b

603. Bezenmiş müşk ü kāfūr ile ol ḥūr
Cihān ṭoldı ṣanayduñ müşk-i kāfūr

604. Meger kim olmış-ıdı göñli ṭanuḳ
Ki iriser ḳonuḳ düzerdi anuḳ

605. Ṭuṭaġından şeker ṣuda üzerdi
Ḳonuġa virmege şerbet düzerdi

ḪUSREV ŞĪRĪNİ YUNI-DURURKEN GÖRDÜGİN EYDÜR

606. Söz eyden ḳoca bilen pārsī dil
‘Acem şāhı sözin şöyle didi [bil]

607. Ki çün Ḫusrev kişi İrmen ṭaġına
Viribiydi dilārām odaġına

608. Gice gündüz bu-y-ıdı intiẓārı
Ki kim irişe muştılayu yārı

609. Dün ü gün ḳulluġı terk itmez-idi
Şehinşāh ḳapusından gitmez-idi

610. ‘Azīz-idi iñen şāhuñ gözine
Ki bir gün irdi yavuz göz özine

611. Şehe olmış-ıdı Behrām yaġı
Unıdup yidügi iylügi yaġı

612. Kişi kim döndüre yüzin beginden
Buru olmasun eksük göbeginden

613. Ḫıyānet olana hīç er dimez er
Ḫıyānet etmegini hem yimez er

614. Dükensün egrinüñ güni vü yaşı
Cihānda olmasun kim gözi yaşı

615. Begine ṭoġru olandur Müsülmān
Ki ḫāyın kişide yoḳ hergiz īmān

616. Yolın egmez kimüñ var-ısa uṣṣı
Ki egrülikde bulmaz kimse aṣṣı

23 a

617. İşi oñmaz-ısa cürm ü cināyet
V'eger oñar-ısa adı ḫıyānet

618. Ṭuz etmek saḳlamaḳ ulu hünerdür
Ṭuz etmek bilmeyen itden beterdür

619. İte ger viresin bir pāre etmek
Ḳapuñdan bilmez ayruḳ seyre gitmek

620. Tenüñde var-ısa nāmūs ile 'ār
Yüri itden daḫı kem olma zīnhār

621. Gerek ṭoġru ola bu yoldaşına
Nice gelse ḳatı gün er başına

622. Eger er kişi-y-iseñ hā emānet
Begüñe olmasun işüñ ḫıyānet

623. Eger ḳışın v'eger yazın vü yayın
Eyit kim ḳılmasun dünyāda ḫāyin

624. Zihī mülḥid zihī yoḳ işlü nākes
Ki adın ṣata ola kimḫā aṭlas

625. Vefā er kişiye Ḥaḳdan 'aṭādur
Vefāsuzlara er dimek ḫaṭādur

626. Cefā ḳılsa begüñ aña vefā ḳıl
Dimezven kim vefā ḳılsa cefa ḳıl

627. Gözetme altunuñ çoġını iy yār
Ḫarābātī degülseñ iy vefādār

628. Kim altun çoḳ virürse aña dönme
Ya kerkes gibi her murdāra ḳonma

629. Ṭoġan bigi saña şeh bilegi pes
Anı gözle naẓar her yañadan kes

630. Begini gözledügi-y-içün aru
Nite balı virür şīrīn yā aru

631. Öñince er kişinüñ adı egri
Aña oġrasa yigrek ḳara aġrı

23 b

632. Eyü ad-ıla olsa yaḫşı kişi
Dirilüp egrilik olınca işi

633. Mes̱eldür kim Çalab doġruyı sever
Eşek yükden ḳaçup aġırdı sever

634. Ḫorāsān ilini dutmışdı Behrām
Ki şāhdan çoḳ acı yutmışdı Behrām

635. Ki iglik viribimişdi şeh aña
Er oldur ḳahrı ḳoyup eylük aña

636. Ḳızıl īm ü yeşil göñlek naḳışlu
Ṣaru sarunıcaḳ ol tünd işlü

637. İyibidi ḫil'at Behrām-ı Çūbīn
Bu ḳahrıyçun şehe dutmuş-ıdı kīn

638. Ḫorāsān'da ḳodı bir pehlevānı
Ṭolu endīşe çoḳ kīne cānı

639. Rey’e geldi çerisi-y-ile Behrām
Biraz gün diñlenüp çün dutdı ārām

640. Ḳılurdı fikrini çoġa vü aza
Buyurdı kim kuyumcı sikke ḳaza

641. Yarusın sikkenin tertīb ide tīz
Ki Īrān şehriyārı şāh-ı Pervīz

642. Okudı ḳatına bir tāciri ol
Cihān görmişi kim uṣṣı idi bol

643. Ki bāzirgānlık idi dāyim işi
Geçürürdi seferde yaz u ḳışı

644. Bir on biñ akçe bir hemyāna koydı
İşinüñ ḳolayını çünki ṭuydı

645. Mühürle virdi bāzirgāna Behrām
Ki dutma Ṭaysuġūn’a dek hīç ārām

646. Gör aṭlaslarından iste ṣatun
Biri ebrişim olsun naḳşı altun

24 a

647. Ṭaġıtġıl aḳçayı şāra vü ile
Ola kim viresin ol şāhı yile

648. Çü ṭola aḳça ile Hürmüz iy şāh
Gümānsuz olısar bu işden āgāh

649. Çü aḳçeden Ḫusrev oḳuya adın
Sen andan göresin işler fesādın

650. Bir ilçi buldı uslu-y-ıdı şāha
Anuñiçün ki küslü-y-idi şāha

651. Delim köynükle yazdı nāme aña
Köyünmiş ṭañ mı köynügin ger aña

652. Añup Bermūze’[yi] hem Sāve şāhı
Ṭaġıtduġın ṣaġışsuz ol sipāhi

653. Daẖı ẖil‘at ki Hürmüz aña iydi
Ki ḳızıl īm ü yeşil göñlek idi

654. Pes andan didi ayruḳ beni daġı
Görem ṣanma çıḳarġıl ṣudan aġı

655. Ḳaçan kim taẖta bine şāh-ı Pervīz
Varam ḳulluġına bil baġlayam tīz

656. Ger oġlansa ne var taẖta sezādur
Vefā var anda ṭapun bī-vefādur

657. Ḳabūl itmişvenin şahlayu anı
Ḳulı oldum ḳoyup yolına cānı

658. Anuñ buyruġıyla ṭaġı vü yazı
Ḳılam ṭola ḳanıla ṭaġ vü yazı

659. Eger ben ḥürmeti bir yaña ḳoyam
Bu Sāsānīlerüñ kökini oyam

660. Bu toẖm-içün yiri yaratmadı Ḥaḳ
Bu ḳapudan egilmek oldı ıraḳ

661. Dilerdi kim şāhı yile vireydi
Günāhsuz oġlı ḳanına gireydi

24 b

662. Çün ilçi geldi Baġdād’a irişdi
Şāh o günde yir öpdi vü görüşdi

663. Çü Behrām'uñ bitisin gördi Hürmüz
Yüzi ḳızardı gülce oldı beñüz

664. Hem oğlı adın aḳçadan okıdı
Ṣınılayduñ anı kimse doḳıdı

665. Ḳayırdı çoḳ oğuldan ḳayġu yidi
Dönüp Āẕergüşesb özine didi

666. Ki Ḫusrev erlig-ile irdi aña
Ki yavuz ḳaṣd ide başladı baña

667. İlümde adına aḳça yüridür
Ne kim aña yavuz ādem yiridür

668. Didi Āẕergüşesb'üñ aña özi
Ki sensüz görmesün meydānı gözi

669. Dilerven didi şāh yaḳında anı
Yoḳ idüp arıdam andan cihānı

670. Yine virdi cevāb ol isteyen ad
Ki sensüz olsun ol bu dünyeden yāḏ

671. Ogurlayın ḳıġırdı bir er Hürmüz
Ki ḳara dünde ne kim dirisem düz

672. Dilerseñ Hürmüz'i Pervīz'i öldür
Gider anı çün Īrāna (...) ṭoldur

673. Şehe didi dilerseñ ḳalmaya şehr
Buyurġıl baña gencüñden biraz zehr

674. Süçisine ḳatayın zehr-i ḳattāl
Ki bir ayaḳ-içüben öle fī'l-ḥāl

675. Göñül baġladı kim oynaya oyın
Duta şāhzāde vü ol büke boyın

676. Büyidi Hürmüz'üñ göñlinde tedbīr
Ne bilürdi ne oyın düzdi taḳdīr

25 a

677. Ki Ḫusrev yolı mekr-ile dutılmaz
Yiñi ay hem kemend-ile utılmaz

678. Kimüñ kim ṭoġru ola göñli cānı
Cihān duta cihān dutmaya anı

679. Cihānuñ yigrek işi ṭoġrulıkdur
Kişinüñ yatlu fi'li oġrulıkdur

680. Ḥurūfı gör ki cümle muḫtelifdür
Hemīn ṭoġru arada bir elifdür

681. Bu yigirmi ṭoḳuz ḥarfe çü bünyāḏ
Uruldı ilk elif naḳş itti üstāḏ

682. Elif ṭoġrulıġından kān içinde
Mekān idindi belkim cān içinde

683. Büzürgümīḏ bu tedbīri bildi
Yini şāhı gelüp ḫalvetde buldı

684. Segirdü geldi didi Ḫusrev'e rāz
Ne kim añladıdı çoḳ u veya az

685. Vebāni'de görürem didi ılduz
Gerek bura ḳulaġuñ şāh-ı Hürmüz

686. Biri iki gün ıraḳ olġıl bu ilden
Gidişde ḳatıraḳ yıl ḳatı yıldan

687. Çu Ḫusrev bellü bildi kim zamāne
Anı öldürmege ister bahāne

688. Serāya vardı nergis gözlülere
Vaṣiyyet ḳıldı şīrīn sözlülere

689. Ki ava gidiserven degül çoḳ
İki hafta duram yā var veyā yoḳ

690. Gelürse nārpistān bu bāġa
Güzel ṭāvūs binmiş ḳara ẓāġa

691. Ḳonuḳdur ḳonduruñ mihmān-ı ḫōşdur
Siz aysız cümle vü ol güneşdür

25 b

692. V'eger isterse ṣaḥra ol dilārām
Revānı ṭuncuġup dutmazsa ārām

693. Ne yazıda dilerse serv-i āzād
Anuñ-içün uruñ bir ḳaṣra bünyāḏ

694. Hemān naḳşa ki düşdi göñli şāhuñ
Ḫaber virürdi ilhām-ı ilāhuñ

695. Çü söz eydildi gönüldi çeriler
Süleymān gibi bir bölük perīler

696. Bir ḳazıcı ṭaġı gögüsi ḳızmış
Yirin İrmen yolınuñ ṭalı ḳazmış

697. Şehüñ ḳorḳusıyla şöyle ḳaçardı
Ki bir günde iki menzil geçerdi

698. Ḳażā kim ol ay saçını yurdı
Ḳatı sürdi atı yoruldı durdı

699. Dir-idi ḳullarına şāh-ı Pervīz
Ki ḳonuñ virüñ atlara ‘alef tīz

700. Bu kez [ol] aşdı seyrān eyleyürek
Zamān cevrin öziyle söyleyerek

701. Baḳup gördi çoḳ uçmaḳ gibi gülşen
Bıñar ol gülşenüñ içinde rūşen

702. ‘Uḳābı gördi kim örü dururdı
Durāc kevs̱er içinde otururdı

703. Atı arḳun baṣup otı yir-idi
Ol arḳunlıḳda arḳuncaḳ dir-idi

704. Ger ol ay cānum olsa ẖoş olaydı
Daẖı şol at benüm olsa n’olaydı

705. Ne bilürdi ki ol ay-ıla Şebdīz
Anuñ dergāhına ‘azm eyledi tīz

706. Ḳapuya mest çoḳ ma‘şūḳ meh-rū
Gelür kim göz sebel ṭolar baş uyḳu

26 a

707. [Di]diler bunda bir cādū gelüpdür
Yidi ılduzı bir yirde gülüpdür

708. [Yi]re dirse ki uç uça havāya
Yire ine eger in diye aya

709. [G]öke eydürse devr eyleme dur
Ṭura ḳopınca maḥşer nitekim Ṭūr

710. [Bi]ze bir ḳaṣr buyurdı ovada
‘İmāret idevüz issi hevāda

711. Ki andan issirek hīç olmaya yir
Bir işüm yaluñuz yirde geçer dir

712. [Ki]mesne varmaya issi hevādan
Ki cāḏūlıḳ ḳıla anda avādan

713. Şebīẖun eylegil cāḏūya usta
Hevāsı ıssı bir yatlu yir iste

714. Aña bir ḳaṣr yapġıl kim cehennem
Anuñ ḳatında olsun bāġ-ı ẖurrem

715. Pes andan aṭlas u altun dīnār
Vucūh-ı ẖarc virdiler ki al var

716. Çü bir yük māl-ıla gönüldi üstāḏ
Cihānda yir istedi dūr ez bāḏ

717. [Ḳara]çuḳ ḳoyı gibi çevresin ṭaġ
Ki cāna ṭaġ ura vü sızıra yaġ

718. [Ṣoñ] ucı buldı bir ancılayın yir
Ki ṭıfl anda ola bir haftada pīr

719. [Ne] ḳavlinden çevürdi yüz ne sapdı
Ṭamuda ancılayın ḳaṣrı yapdı

720. Pinhān bir gice kim olmışdı müşkin
Göñüldi ḳaṣrına Şīrīn-i şīrīn

721. [Du]rurdı anda zindān içre cevher
Ṣanasın ṭaş içinde aru gevher

26b

722. Ḥarīfi oldı Ḫusrev ārzūsı
İki ʿālemden olaydı umusı

723. Çü Ḫusrev oldı ol bıñardan ayru
Ümīḏsüzlikden oldı göñli ṣayru

724. Iraḳ olınca ol bıñar gözinden
Giderdi uyḳu ol server gözinden

725. Sevinürdi yine dutardı ümīḏ
Ki ṭaǧdan ṭoġmamışdur daḫı ḫurşīd

726. Bu yoldan maşrıḳa çün dutmışam yüz
Göriserven güneş yüzin gümānsuz

727. Kişi iydi ḫaberçün Ḫusrev şāh
Ki Hürmüz ḳaçduġından olup āgāh

728. Ne rāyı var eyü mi ḳaṣdı yā şūm
Dilerdi kim bile aḥvāl ma'lūm

729. Eger yavuzsa ḳaṣdı ḳaça daġı
Ne bāġçe isteye ne bāġ u rāġı

ḪUSREV ḲAÇUP GÜSTEHEM VÜ BENDŪ' YI ZİNDĀNA ḲOYDUĠIN EYDÜR

730. Çü Husrev gitdüginden oldı āgāh
Segirdüñ didi ḳullara tīz şāh

27a

731. Aluñ Güstehem Bendū'yı gelin tīz
Ḳoyuñ zindāna çünkim ḳaçdı Pervīz

732. Ki anlar Ḫusrev'eydi iki ṭayı
K'alardan pehlevānlar yirdi ḳayı

733. Bulardan daḫı her kim añadı yār
Ḳamusın baġladı ol gün cihāndār

734. Didi Geşesb’e ol zamān ki ol şāh
Ki bizden rāy ıraḳdur yakın āh

735. Çü Ḫusrev gitdi Behrām’ı ne it’lüm
Ki ḫāyin oldı ol ḫāmı ne it’lüm

736. Delim Ayıngeşesb urdıdı rāyı
Ki bu rāyuñ ‘aceb nola ḳolayı

737. Benüm ḳanum-içün gözin açupdur
Ki benden özi göz yaşın saçupdur

738. Ayaġum baġla vü aña beni iy
İş oñat olmaġı-y-içün bir ḳolay

739. Eyit[di] şāh aña bu iş degüldür
Bu rāyı ḳo ögüt saġ iş degüldür

740. Çeri iyem aña sen olasın baş
Yig aṣlanca ḳılasın anda savaş

741. İyim kişi aña yol göstere yol
Göre kim ḳanġı yaña gönilür ol

742. Eger beglik dilerse tāc u hem taḫt
Bilürven ki döniser ṭāli‘ ü baḫt

743. V’eger ḳulluġuma virürse boyın
Anuñdur devletüñ naṭḥında oyın

744. Cihānda varavuz bir ülü aña
Geye devlet külāhın işi oña

745. Anuñ ola cihānda pehlevānlıḳ
Eger itmezse cānuñ yıl ḳovanlıḳ

ĀYINGEŞEB BEHRĀM-I ÇŪBĪNE GÖNİLÜP YOLDA DİLENDÜGİ...

27 b

746. Bıraḳ Āyīngeşeb eytdi özine
Yola ‘azm itdi uyup şāh sözine

747. Bir er hemşehrīsi vü zinde ḳalmış
Aña oġurlayın çoḳ alḳış itmiş

748. Ki hemşehrī ḳuluñ zindānda ḳalmış
Yürek ḳan-ıla göz yaşıyla ṭolmış

749. Eger şāhdan dilerseñ bile varam
Ḳılam savaş eren baġrını yaram

750. Savaşda virem öñüñde aru cān
Tek olsun ẖāli benden iş bu zindān

751. Şehe Āyīngeşeb iydi kişi bir
Varup didi ki iy şāh-ı cihāngīr

752. Yatur zindānda hemşehrüm bir er zār
Cihāndan ḳılmış anı Bendū bī-zār

753. Baña baġışlasa şāh anı n'ola
Ki bu ḳula uyup ‘azm ide yola

754. Didi şāh kim bu yoḳ işlü kolmaş
Nite ḳılasıdur öñüñde savaş

755. Bir erdür ḳan dökici işsiz oġrı
Dilersin kim vire başuña aġrı

756. Velīkin çün dilersin çāre yoḳdur
Baġışladum egerçi suçı çoḳdur

757. Aña baġışladı yavuz ḳıranı
Yavuz işlü eri suçsuz ḳıranı

758. Binüp Āyīngeşesb soyı bile
Ṣaġışın soyınuñ kim saya bile

759. Gönüldi çünkim Hemedān'a irişdi
Çerisi cümle merdāne irişdi

28 a

760. Semā'ıydı şehinşāh dergehinde
Nedīmi bir biş on erdür gehinde

761. Ḳamu ḥikmet sözini söyleşürdi
Kamusı 'ıyş u 'işret eyleşürdi

762. Aṣılmış ẖargehe çevre keçeydi
Sovuk aña [ki] pes ḳandan geçeydi

763. Denī ḳapuda çekmiş tīġ-i ẖūn-ẖār
Ki andan oldı aġyār işi düşvār

764. İçinde ẖargehüñ 'ūḏ anca dutdı
Buẖārından dutuḳ bir 'ūdı dütdi

765. Süci siñici 'işret ṭolu oda
Ḳodılar bir ocaḳ altundan oda

766. Kömürler İrmenī tīz od içinde
Ḳaralar geyip 'ıyş ide içinde

767. Ḳızıl ḳaraya nite ḳıldı bīdāḏ
Çü ḳara üstine reng urmaz üstāḏ

768. Meger kim rūzgār ögretdi nīrengi
Ki ḳara ḳılımızdan aldı rengi

769. Kömür dehḳānı şu‘le bāġ üzre
Eküp lāle benefşe diler üzre

770. Gāvur milletlü Hindūstānı bir pīr
Gelüp Zerdüşt gibi Zendi oḳır

771. Habeşden yazıcı Bulġara irmiş
Ḳara ḫaṭ üstine zincifer virmiş

772. Ḳışın reyḥāna dönmiş andan oda
Ki ḳış reyḥānı olur dirler oda

773. Ḫorōs ötince şīşe başdan atmış
Ḫorōs ol kim eyü vakt-ile ötmiş

774. Ol od ibiklü ḳuş reşk-ile birḳaç
Gögercin oda girmiş-idi dürāc

28 b

775. Yidiydi anda içenler şarābı
Gehī ördek gehī keklik kebābı

776. Cihānuñ oldı anda tāze rūḥı
İrürdiler bular ṣubḥa ṣabūḥı

777. Ne ḫoş bāġ-idi dirligüñ bu bāġı
Ḫazān yil aña olmasa yaġı

778. Zamāne ḳaṣrıdur key ḳaṣr-ı ḫurrem
Eger bünyāḏ olsa-y-ıdı muḥkem

779. Bu ṭoprak deyri bünyāḏı çü yildür
Yile virgil ki bir virāne ildür

780. Çü dün yarınuñ yoḳdur i‘timādı
Biri gāyib birinüñ yoḳdur adı

781. Bugündür naḳd-ı ‘ömrüñ iy ḳarındaş
Bilimez giceye dek ire mi yaş

782. Gelüñ gül gibi ẕevḳ-ile gül’lüm
Ṣabāḥ olınca hep uyanuḳ ol’lum

783. N’ola terk itsevüz bir gice uyḳu
Dutar bir gün nice bir gice uyḳu

784. Bu gice yiñ içüñ işdür degül geç
Ecel yili ḳılası başumuz çeç

785. Ne esrük sāḳī dutmış cām-ı billūr
Düşüpdi ceng üninden ‘āleme şūr

786. İrişdi gül yañaklu serv-i ḳāmet
Şehüñ dilberlerinden bir ḳıyāmet

787. Ki destūr ister uş ḳapuda Şāvūr
Girü dönsün mi yāẖuḏ var mı destūr

788. Sevinmekden gerek sıçrayadı şāh
Girü ṣabr itdi içinden diyüp āh

789. Buyurdı ḥażretine girdi naḳḳāş
Göricek Ḫusrev’üñ ṭoldı gözi yaş

29 a

790. Ümīḏ ḳorḳu içinde-y-idi cānı
Ḫaṭar tīġi iki biçmişdi anı

791. Gözi yolda kişi göñli yarımdur
Ki bu yolda belālardan ‘aẓīmdür

792. Kişinüñ olmasun hīç yolda gözi
Ki göñli yavuz [u] ṣaru vü yüzi

793. Çü gördi Mānī ellü bilge naḳḳāş
Tuṭaġ-ıla yazdı yirde göz ü ḳaş

794. Yir öpti çün şāhuñ gördi ayaġın
Ḳalan ḳullar gibi durdı ayaġın

795. Çoḳ i'zāz eyledi Şāvūr'ına şāh
Otur didi vü ḫalvet ḳıldı ḫargāh

796. Kul eyler ādemi her yirde iḥsān
Ki iḥsānuñ ḳulıdur cümle insān

797. Ḳulaḳdan semrir ādem ṭatlu sözden
Degül ḥayvān ki semriye boġazdan

798. Delüye uymaġıl virürse yüz genc
Ki her gencinde gizlü ola yüz renc

29 b

799. Nişānın ṣordı ol ova vü ṭaġuñ
'Acāyıbların ol bıñar u bāġuñ

800. Du'āya başladı ol bilge naḳḳāş
Ki dünyāda delim olsun şehe yaş

801. Çerisi düşmene olsun muẓaffer
Irılmasun başından devlet ü fer

802. Murādına sa'ādet yoldaş olsun
Ḥasūduñ ṭopṭolu baġrı baş olsun

803. Sözi öñden ṣoña dek hep eyitti
Ki nite buldı vü ne çāre itdi

804. Yaluñuz ḳalduġın ḳuş gibi ṭaġda
Gözi yaşını bıñar gibi bāġda

805. Bıñardan bıñara ‘azm itdügini
Bir ayı gösterüp ol gitdügini

806. Ṣūret gösterüp oḳıduġın afsūn
Ḳılup bir fitne fitne-y-ile meftūn

807. Anı Hindū gibi azıtduġını
Şehüñ meşkūsine yüz dutduġını

808. Çü ḳıldılar yiñi yaz yüzlüyi yāḏ
Delüler gibi Ḫusrev ḳıldı feryāḏ

809. Yine yalvardı kim ol gül yañaklu
Nite dutuldıydı şekker dudaḳlu

810. Didi üstāḏ ‘aḳlum ḳıldı yārı
Daḫı iḳbāl ü baḫt u şehriyārı

811. Egerçe fitne-yi ‘ālemdür ol māh
Aña key fitne oldı ṣūret-i şāh

812. Elikdürdüm ben ol serv-i revānı
Güzel yüzlü büti gül yüzlü cānı

813. Çü ‘azm itmege anı tīz ḳıldum
Pes andan çāre-yi Şebdīz ḳıldum

30 a

814. Nigārını esen yil-ile filḥāl
Viribidüm ḳılup çok ḥīle vü al

815. Bir iki gün bu yolda sayru ḳaldum
Rikābıñdan anuñçün ayru ḳaldum

816. Bilürven şimdi ol ay çoḳ dürişmiş
Melik meşkūsine ola irişmiş

817. Şehinşāh sevgüsinden ḳuçdı anı
Çoḳ altun virdi vü çoḳ la'l-i kānı

818. Sipāsını 'alem ḳıldı yiñine
Didi çün lāyıḳ-idi āferīne

819. Bıñar içinde başın yuduġın māh
Añuban Şāvūr'a inandı ol şāh

820. Melik daḫı ne kim gör didi yekser
Birin birin didi ger ḫayr ü ger şer

821. Haḳīḳat oldı kim ol yār-ı ṭannāz
Medāyin'den yañaru ḳıldı pervāz

822. Ḳarār oldı ki girü bilge Şāvūr
Gide pervāne gibi isteyü nūr

823. Zümürrüd pāresin kāna getüre
Yiñi yazı gülistāna getüre

ḪUSREV MECLİSİNDE OTURURKEN NAḲḲĀŞ GELÜP ŞĪRĪN ḤİKĀYETİN EYİTDÜGİN EYDÜR

824. Zihi ḫōşdur bu dirlik nevbaḥārı
Zihī yigdür yigitlik rūzigārı

825. Ne dirlik gibi dünyāda saġış var
Ne yigitlik günince yay u ḳış var

826. Cihān sulṭānı şāh Ḫusrev cüvāndı
Cihāna şāh-idi vü nev-cüvāndı

827. Anuñ ʻahdından aña dik ki ādem
Degüldi görmiş andan yaḫşı ʻālem

30 b

828. Ne bir curʻa süçi içerdi ırsuz
Ne muṭribsüz ʻişrete açardı yüz

829. Özi ʻişretde bir gün mey getürdi
Mihīn Bānū girüben şāḏ oturdı

830. Melik buyurdı aña ḫāṣṣ-ı ḫilʻat
Mücellā buldı daḫı öñdin rıfʻat

831. Süçi anuñla ḫāṣṣ ayaḳtan içdi
Sözi anuñla her yañadan açdı

832. Çü acı süçiye ṭuṭaḳ bulaşdı
Ḥikāyet ucı Şīrīn'e ulaşdı

833. Nigār eksüklüginden didi ḳıṣṣā
Göñül gülmek ṭolu ṭuṭaġu ġuṣṣa

834. Ki Bānū'nuñ ḳarındaşı ḳızını
Ṭolu ay ṭāc idinmişken özini

835. Ḳara ṭuşı işitdüm çekmiş anı
Bilinmez yiri ʻAnḳā gibi ḳanı

836. Baña evden irişdi peyk bugün
Nişān virdi ki ḳandadur yüzi gün

837. Eger bunda iki hafta ṭuravan
Bilem ḳandalıġın çünkim ṣoravan

838. Viribiyem bir ilçi tā kim anı
Getüresen sevindür göñli cānı

839. Ṭapu ḳıldı vü kodı ṭopraġa baş
Eyitdi Ḥaḳ saña virsün üküş yaş

840. Beni şöyle ki şāḏ itdüñ iy şāh
Ümīḏüm var seni şāḏ ide Allāh

841. Ben ol çün bildüm olasın vāṣıl
Ki baẖtı ḳulına vü ola ḥāṣıl

842. Eger ilçi viribirse şeh aña
Gerek kim öñdinirek diye baña

31 a

843. Ki Gülgūn'ı baġışlayam aña tīz
Ki ṭoġmışdur bile Gülgūn u Şebdīz

844. Ki Şebdīz-ile hīç bir at yarışmaz
Meger Gülgūn ki aña yil [irişmez]

845. Eger ṭolu aya beñzerse Şebdīz
Segirdiminde Gülgūn dura [key tīz]

846. Melik buyurdı ki Gülgūn'ı ol ḥūr
Viribidi ki bine [gide Şāvūr]

847. Yaluñuz Şāvūr andan örü durdı
Binüp Gülgūn'a ol yola yol [urdı]

848. Medāyin ʻazmi-y-idi göñline rāy
Ṭolu ayı ṭaleb ḳılurıdı [bir ay]

849. Çü buldı H̱usrev'üñ müşkūsine yol
Nigārı bulmadı müşkūyede ol

850. Degüldi müşkūde ol ḥūr-ı pür-nūr
Dönüben geldi andan ḳaṣra Şāvūr

851. Biraz ḳaṣruñ ḳapusın ḳaḳdı durdu
Kişi geldi ḳapuya aña ṣordı

852. Ki kişisin didi didi yalavaç
Ki H̱usrevden gelürven ḳapuyı aç

853. Ḳapuyı açdı girdi ḳaṣra Şāvūr
Ol arada ki ẖalvet oturur ḥūr

854. Çü Şīrīn ḳaṣrına añsuzda girdi
Cihāndan ṭaşra bir işkence gördi

855. Oturmış ṭaş içinde aru gevher
Cehennemde firişte yüzlü dilber

856. Yañaġı laʻle döndi ol güherden
Utandı vü yiri ṣuladı derden

857. Eyitdi didi vü neydi bu bī-dāḏ
Ki ḳayġuñdan degüldi bu ḳul āzād

31 b

858. Ümīḏüm var egerçi çoḳ dürişdüñ
Gidüp ḳatılıġuñ baẖta irişdüñ

859. Ne yirdür bu ki pes zaḥmetlü yirdür
Nite geçdi ṭapuñ kim ol ki yirdür

860. [Bu ẓulmet]de vilāyet virmeye nūr
Bu ṭamuda ḳanā‘at itmeye ḥūr

861. [Meger] bir ‘öẕri var ol daḫı ḳolmaş
Ki sensin la‘l ü la‘lüñ yiridür ṭaş

862. Çü gördi naḳş-ı Çīn naḳḳāş-ı Çīni
İşi bitdi ḳaşınuñ gitdi çīni

863. Ḳodı utanduġından el yüzine
Sipāsiyle cevāb eytdi sözine

864. Ki ger ḳayġularum şerḥin idersem
Güci eylediler baña dir-isem

865. Dimek olmaz anı veyā işitmek
Göñül açmaḳ yoḳ ü hem göz ışıtmaḳ

866. Gelüp buyurduġuñ müşkūye girdüm
Bir avuç pür melālet anda gördüm

32 a

867. Mezād-içün ḳamu bāzāra girmiş
(...)

868. Çü ben şāhuñ gelin'düm el açaram
Bir avuç (...).dan (...) saçaram

869. Bulardan istedüm bir ḳaṣr-ı ḫurrem
Bular düzdi [baña cāy-i cehennem]

870. Günüden beni oda yaḳdı anlar
Bu ‘ibret biri (...)

871. Çü ḳıldılar beni bunda āvāre
Dururvan göñli gögsi pāre pāre

872. Pes andan didi aña dur örü tīz
Ḳi şöyle ḳıldı fermān [şāh-ı Pervīz]

873. Çeküp Gülgūnı bindürdi nigārı
Gönüldiler Çalabdan uma yārı

874. Uçardı atı götürüp Hümāyı
Ḳanat baġladı vü dutdı havāyı

875. Bu yaña Ḫusrev'üñ işi itdi zārı
Gözi yolda ki ḳaçan ire yārı

876. Eger göz yolda olmaḳ key ölümdür
Çü vaṣla irişür ucı ne ġamdur

877. Ne ḫoş yol gözlemekden ṣoñra bārı
Ümīḏe irüre ümīḏvārı

878. Oturmış şāh bir gün nīm hūşyār
Ümīḏi bu ki baḫtı ola bī-ḏār

879. İrişdi ilçi şāhuñ ḳapusına
Çü alḳış eyleyüben ṭapusına

880. Gözi çīni çanaḳ bigiydi nemlü
Bili zengī saçı bigiydi ḫamlu

881. Getürdi reng-i Çīn ḫaṭṭıyla menşūr
Ki oldı Çīn Zengüñ şāhı bī-nūr

32 b

882. [Açdı bu çarḫ-ı kiyānı] Türkmenlik
Gözi hindūlarından pāsubānlık

883. (...) derdinden
Iraḳ oldı ışıḳ iki gözinden

884. (...) dılar efkār
Gözine güni gice bigidür tār

885. [Dīvāndan ġayib ol]dı Yūsuf-ı ẖūb
Zamāne urdı aña dāḳı Ya'ḳūb

886. Cihān gören gözini virdi size
'Aṣā aldı eline ḳodı nīze

887. Cihān şāhı gözin yumdı cihāndan
Siz olsañuz gerek ṣoñra şeh andan

888. Didi Baġdād ġavġāsın hep aña
Güle döndi yüzi vü batdı ṭaña

889. Eyit her kim ol döne bilüden
Beter bilgil sen anı bir delüden

890. Kayurmaya bu dönen yüce gökden
Hemīşe ayru ola uṣ u ögden

891. Yavuz ola anuñ işi felekden
Hemīşe ayru ola ol dilekden

892. Aña ben ḳulluġa boyın vireydüm
Dün ü gün ḳarşu ayaġın duraydum

893. Velī ata gerek dökeydi ḳanum
Ben ayıraydum andan ṭatlu cānum

894. Ben anuñ bir ḳulıvan şimdi kihter
Aña kihterven illā ile mihter

895. Yaḳınlar taẖta her biri birer söz
Yazup didiler iy mülke iki göz

896. İriş zinhār yoḳsa bu taẖt u bu tāc
Olur düşmen elinde cümle tārāc

33 a

897. Çü bindi taẖta Pervīz-i cihāndār
Ḳatına vardı her kim gevheri var

898. Oḳıyu vire kim göñlüm açıla
Ḳatılıḳ derdi yabana saçıla

899. Üçünci ol kim olur saña ṭayı
Ki anlardan gelüpdür baña ḳayı

900. Cihānı gözleriyle görmesünler
İkisi bir eve hem girmesünler

901. Bulardan alıvirgil dāḏ u kīnüm
Çü görürsin benüm feryāḏ u ḳınum

902. Aña Ḫusrev eyitdi k'iy şehinşāh
Yoḳ olsun gözlerüñçün ḳılmayan āh

903. Saña düşmen olan ʻömri ḳısalsun
Saña yavuz ṣanan cānı kesilsün

904. Velīkin bu şehinşāha ʻayāndur
Ki ol Behrām-ı Çūbīn pehlevāndur

905. Çeri var anun-ıla yig ü atlu
Bahādur cümlesi yaraḳlu yatlu

906. Eger biz Güstehem göñlin yıḳavuz
Cihāndan zārılıġ-ıla çıḳavuz

907. Ḳoca yazıcıyı ḳoyam ḳapuya
Ki şāhlar sözlerin diye ṭapuya

908. Bir atluyı kim görmiş ola savaş
Delim cenge irişmiş big veyā [baş]

909. Yiñi yiñi viribiyem şehe ben
Göñül yıḳma perīşānlıġ-ıla sen

910. Bu işi Güstehem'den bilme iy şāh
Çalabdandur eger şāḏī eger āh

911. Senüñ göñlüñ bu işe ṣabr ḳılsun
Hemīşe şāh uṣṣıyla bir olsun

33 b

912. Bunı didi vü aġlayu gönüldi
Sözini gizledi gözini sildi

913. Oġul mihri atanuñdan çoġ-idi
Ki göñlinde anuñ kīne yoġ-idi

914. Bu işe dāsitān didi bir ayıḳ
Olur ayıḳ sözi girtü vü bayıḳ

915. Ki yigit yār u datlu sözlü vü çerb
Ḳocadan yig ki her sözi ola ḥarb

H̱USREV KAÇUP GÜSTEHEM BENDŪYU ZİNDĀNA ḲOYDUĠUN EYDÜR

916. Çü bildi rūzigār işini Behrām
Ki ol şāha nite oldı serencām

917. Ne resme urdılar gözine dāġı
Nite söyündi ol rūşen çırāġı

918. Oġul nice anuñ taḫtına bindi
Gidüp şāhlıġınuñ miḳdārı sındı

919. Ol işden ḳaldı Behrām özi ṭaña
Delim endīşe vü fikr-idi aña

920. Buyurdı kūsı ṭaşra çıḳaralar
Ululıḳ sancaġın ṭaşra uralar

921. Çeri bindi vü hep yüklendi büngāh
Diler kim ola Ḫusrev taḫtına şāh

922. Çerisi ṭaġ gibi oldı revāne
Sürerlerdi varınca Nehrevān'e

923. Eger uçmaḳ dilerseñ ṣayup ur rāy
Ki altundan kilīḏ olur demür rāy

924. Ḳılıç urıcı yüzden rā'yi yigrek
İki yüz ḥamleden bir yayı yigrek

925. Sıyasın rāy-ıla leşkerleyin ṭon
Ḳılıçla bir iki olur veyā on

34 a

926. Cihānda kimse ger ḳalsa muḫalled
Ḳala-y-ıdı cihān faḫrı Muḥammed

927. Cihānda eylüg-ile 'ömri ṣarf it
Gidicek bāri bir key ad-ıla git

928. Ölü dirildi bu 'Īsā nefesden
Ḫalāyıḳ ḳuş gibi çıḳa ḳafesden

929. Bu faḫr-i devlet ü dünyā vü dīni
Ki yoḳ ẕātında hergiz kibr ü kīni

930. Ḫüdāvendā Ḫüdāvendā delim yıl
Cihāndār u cihāngīr-i cihān ḳıl

931. Çü āgāh oldı Ḫusrev ol işinden
Perīşān oldı anuñ sağışından

ḪABER FİRİSTĀDEN-İ PĀDİŞĀHRĀ

932. Viribidi çoḳ iş görmişlerin şāh
Ki olalar cihān işinden āgāh

933. Eyitti anlara şāh-ı cihāndār
Çeri ḥālini bilüñ şöyle kim var

934. Savaşda bir midür Behrām-ile ṣu
Barışmaḳ mı dilerler yā ki basu

935. Çeri ḳalbinde mi Çūbīn-i Behrām
Veyā ortada mı dutar ol ārām

936. Ne resme oturur çün duta dīvān
Eşerken uladur mı it ü ṭoġan

937. Varuban iş görenler işiginden
Ki kimse añlamadıñ keşiginden

938. Mu'ayyen ḳıldılar yaġınuñ işin
Didiler Ḫusrev'e gizlü ṣaġışın

939. Ki leşker cümle anuñ-ıla birdür
Eger yigit eger oġlan şīrdür

34 b

940. Ne vaḳtın kim sürür ol ṣüyı yola
Gerek kim kendü orta yirde ola

941. Eşer bir dem çerinüñ saġına ol
Daḫı bir dem ṣolına ol işi ṣol

942. Ḫışımlarıyladur hep gizlü işi
Hīç ögmez yād erenle bir saġışı

943. Dutar dīvān nite kim şehriyār ol
Ḳılur yazıda yüz-ile şikār ol

944. Ṣanasın aña şāhlıġ-ıdı pīşe
Ki Dimne defterin oḳur hemīşe

945. Vezīrine eyitdi Ḫusrev-i Şāh
Ki uzaḳ oldı bir işümüz iy vāh

946. Ki çün Behrām yaġıya ṣala at
Deñizde ejdehāya ola āfāt

947. Daḫı ol kim bu şāhlar resmini ol
Dutupdur pādişāhdan ögrenüp yol

948. Daḫı ol kim vezīridür Kelīle
Ki andan ögrenür şāh resm ü hīle

949. Oturdılar bile bunda vü Şāvūr
Daḫı İrmene suyıbaşı meşhūr

950. Ṭanışdılar Īrān şāhıla penhān
Bilenler pādişāhlıḳdan çoḳ erkān

951. Ululara eyitti şöyle Pervīz
Ki iy savaşçılar siz ḳamu ḫūnrīz

952. Kiçidür siz ḳamudan imdi yaşum
Yigitlikden degül[dür] ṭolu yaşum

953. Gerek kim bu işe çāre ne ola
Mebādā beñzümüz ḳayġuyla ṣola

954. Vezīri didi aña kāmurān ol
Tenümüze hemīşe ʻaḳl u cān ol

35 a

955. Bu dönen çarḫ rāzi çün bilindi
Cihānda bilü üç ülü ḳılındı

956. Anuñ yarusıdur şāhlar ülüsi
Ki artuḳdur şehüñ fer ü bilüsi

957. Daḫı bir ülüsi zāhidlerüñdür
Üçünci şāha ṭapucı erüñdür

958. Ger işidürse şāhinşāh bu sözi
Ki didi uyanuḳ eski er özi

959. Didi altun-ıla yazma sözüñdür
Ki artuḳ uṣlu ḳatumda özüñdür

960. Güherdür bilgenüñ sözi gümānsuz
Baña endīşe şöyle gösterür yüz

961. Ki çün işbu iki leşker yüze yüz
Yine doḳına atlular yüze yüz

962. Baña ʻayb olmaya ger ḳalbgāha
Varuban gösterürsem yüz sipāha

963. Dirisem çaġurup Behrām-ı şūma
Ki andan kimse yoḳ kim eylük uma

964. Biraz ḫoş söz bize olmaġ-içün rām
Meger ḳoya savaşı duta ārām

965. Aña yüz gösterürsem barışıḳdan
Ḫaber virürsem aña ḳarışıḳdan

966. Yig ola barışup ḳılursa ṭapu
Yüce ola anuñla işbu ḳapu

967. V'eger savaş dilerse ḫoş savaşam
Deñizce ḳaynayam ṣu-y-ıla ṭaşam

968. Ḳamu iş bilen anuñ ḫoş sözine
Didiler āferīn ü hem özine

969. Ulular aña alḳış eylediler
Ayā şāh-ı cihān diy'p söylediler

35 b

970. Ki yavuzlıḳ özüñden olsun ıraḳ
Yüzüñ olsun cihānda dāyima aḳ

971. Saña olsun hemīşe devlet ü baḫt
Ululıḳ pādişāhlıḳ tāc u hem taḫt

972. Didi Ḫusrev ki hergiz dünyede şāh
Ṣıġınup yaġısından ḳılmasun āh

973. Medāyin'den çıḳardı ṣü şehinşāh
Ovada dutdı çādır yıġdı büngāh

974. İki leşker yakın irişdi yoldan
Şehinşāh ṣaġdan u sübaşı ṣoldan

975. Cihān şem'i çü gizlü oldı gözden
Ḳara zülfin gice çözerdi tözden

976. Ḳara ol bindi iki sudan aṭlu
Yolı bekle baña yaraḳlu yatlu

977. Çü gündüz deşnesinden ḳaçdı gice
Ṭuṭaġı ḳurıyup n'eydem ki nice

ḪUSREV VÜ BEHRĀM YİRİNE ÇERİ-Y-İLE GELÜP [KONDUKLARIN EYDÜR]

978. Naḳāre çaldılar iki yañadın
Güneşdi gösteren yoluñ oñadın

979. Didi Güstehem ü Bendū'ya Pervīz
Ki uruñ başuñuza siz ışıḳ tīz

980. Ulular-ıla şöyle ol revāne
Uyup irişdilerdi Nehrevān'e

981. Ḳara ol idi nāçār anda Çūbīn
Çü sü iki umaç oldıdı yaḳın

982. Yarındāşı çü bindi şāh-ı ḫāver
Çerisin sürdi Behrām-ı dilāver

983. Cihān görmişlerin oḳıdı cümle
Gerek kim Ḫusrev'e ḳılaydı ḥamle

36 a

984. Ḳara ḳuyruḳlu bir ablaḳ ata ol
Baḳır ṭoynaḳlu binmiş tozıdur yol

985. Biligi bir ḳılıçdı tīz u hindi
Ki anı çoḳ yalıñ gören ṣu ṣandı

986. Sürerdi atın yıldırum gibi tīz
Nitekim ra'd ola ġarrān-ı ḫūnrīz

987. Ṣolında dīv-i şūm Ized-geşeb ol
Ki egri dutmış-ıdı dīn ü hem yol

988. (یلان سنیله) hem Āyıngeşesb it
Ki kīnde boldı anlar sevgüde ḳıt

989. Üç erliklü dutar Ḫāḳān erinden
Ṭolu kīne ulu ḳān leşkerinden

990. Boyun dutmışlar-ıdı kim cihāndār
Ḳaçan kim duta ilde tīġ-ı ḫūnḫār

991. Anı bağlu dutalar yā ki başlu
Gözi yaşlu zār [u] bağrı başlu

992. Bu yaña şāh o yaña pehlevāndı
Arada Nehrevān suyı revāndı

993. İki yaña çeri sözi budı ha
Ki göre pehlevān ne diye şāha

994. Ki Behrām-ile şāh vardı araya
Perīşān bir açuḳ yüksek araya

995. Şehinşāh boz ata binmişdi çoḳ ‘āc
Başında altun u yāḳūt-ıla tāc

996. Ṭonı altunileydi aṭlas u al
Ḳulavuz-idi aña ol bilen el

997. Ṣağında Güstehem ṣolında Bendū
Daḫı Ḫarrād-ı Pürzīndi unıdu

998. Çü gördi şāh yüzin Behrām-i Çūbīn
Gidermiş-idi [ol] yüzinüñ rengin

36 b

999. Dönüben pehlevānlara eyitdi
Ki bu rūspīzādeyi kim büyütdi

1000. Kiçilikten ululıġa er oldı
Boyı çekdi vü boyı server oldı

1001. Ṭolu müşk oldı ṭolu geydügi ‘āc
Ferīḏūndur ṣanasın urınup tāc

1002. Key ögrenmiş bu şāhlar resmini ol
Yaḳında dutısardur dünyeden yol

1003. Sürer Nūşīnrevān resmince suyı
Bu göñli ḳara kim tünd oldı ẖūyı

1004. Görüñ suyında kim var odanur er
Ki savaşda ola erliklü server

1005. Bir atlu görmezin suyında ben hīç
Ki savaşda bizümle ḳıla derpīç

1006. Erenler savaşın bu kez göre ol
Nite er çapınur savaşda saġ ṣol

1007. Göre gürüz ışıḳ erde oḳ atmaḳ
Erenler ḳan çamurı içre batmaḳ

1008. İşide ra‘d gibi na‘rayı erden
Nite yaş olur er çoḳalı derden

1009. Çeriye uġrar-isem ḳurıya Nīl
Benüm cengüme nite ḳatlana pīl

1010. Deñize ḫançerüm oḳursa efsūn
Gerek başdan başa suyı ola ḫūn

1011. Ünümden yüce ṭağlar yıḳılalar
Yire yırtıcılar hep dıkılalar

1012. Bunı didi vü sürdi ablaḳın ol
Diyeydüñ yil eserdi tozıdup yol

1013. Savaş yirin gözetdi bir ḳolay yir
Anı gören kişi didi zihī şīr

37 a

1014. Geçüp andan irişdi Nehrevāne
Ḳoca er dutdı yüz ol nevcüvāna

1015. Bile birḳaç yigitler leşkerinden
Ḳamu yağı şehe Īrān erinden

1016. Didi Ḫusrev bahādurlara Behrām
Eyidüñ ḳangı yirde dutdı ārām

1017. Aña Gürdī didi iy şāh-ı āfāḳ
Şol ablaḳ ata binen atluya baḳ

1018. Çü Ḫusrev gördi Behrām'uñ binişin
Öñinden añladı ṣoñraġı işin

1019. Gözi aġzı açılmış burnı öter
Göñülde ḫışm ṭaġdan ṭaşdan öter

1020. Başında kiçilik aṣla görinmez
Ki ḳulluḳ üsküfin hergiz urınmaz

1021. Pes andan didi iy Bendū Güstehem
Mes̱el digül ki nite bildürür fehm

1022. Ki yükine eşek gelmezse ne var
Yükin arḳasına iltür ḫarekdār

1023. Çü dīv azdurdı Behrām'ı ḳayurmaz
Bu ayruk yaradan yolına girmez

1024. Kimüñ kim göñli ṣayrudur ṭama'dan
Gözi gülmekden ayrudur ṭama'dan

1025. İki gün bir düzende olmaz uṣṣı
Ḥekīmüñ ögüdinden almaz aṣṣı

1026. Görürven rāyi Çūbīn'üñ savaşdur
Ne dāḏı var içinde ne yavaşdur

1027. Savaşursavuz anuñla yig ola
Velī baḳmaḳ gerek key ṣaġa ṣola

1028. Ne bilür kimse savaşda-y-iken kim
Kime ümīḏ ola yāḫuḏ kime bīm

37 b

1029. Bu resme sü[yıdur] yaraḳlu yatlu
Başı Behrām-ı Çūbīn ablaḳ atlu

1030. Bahādur er ṣanasın Rüstem-i Zāl
Çerisi her biri bir dīv-i ḳattāl

1031. Bu sözde ger sizüñ de göñlüñüz var
Baña bu sözi söylersem degül 'ār

1032. Ben öñdin ḫoş dutam avıdam anı
Yig andan kim dökem yoḳ yire ḳanı

1033. Ger andan eyü bir söz işidem
Geçem yavuzlıġından ḫoş iş idem

1034. Cihānuñ bir bucaġın aña virem
Sevem ṣulḥ itmegi savaşı yirem

1035. Ki savaş barışıḳ ola cihānda
Bulunmaya kişi bizden fiġānda

1036. Aña Güstehem eyitdi iy şehinşāh
Cihānda şaẕmān ol itmegil āh

1037. Güherdür sözlerüñ iy şāh-ı ‘ālem
Ṭapuñ yigin bilür vallāhu a‘lem

1038. İşüñ eylükdür ol ḳul işi bī-dāẕ
Başı yil ṭolu başuñ beyinden şāẕ

1039. Bu kez şāh-ı cihān atını sürdi
Çeri öñine geçdi anda durdı

1040. Iraḳdan ṣordı Behrām'a şehinşāh
Savaş günde dügün isterdi ol şāh

1041. Pes andan didi iy Behrām-ı server
Nedür iş bu savaş u urış u şer

1042. Ṭapuñdur yaraşıġı bārgāhuñ
Daẖı sermāyesi her pādişāhuñ

ẖUSREV BEHRĀM YİRLÜ YİRİNE ÇERİYİLE GELÜP YÜZ BE YÜZ OLUP [DURDILAR]

38 a

1043. Yazuḳlusın sipāsuñ yoḳ Çalapdan
Ṭoludur göñlüñ u cānuñ ġażabdan

1044. Alanşāh dirsin adum güherden
Beni ayru dutarsın hem hünerden

1045. Meger bu şāhlıġa lāyıḳ degülven
Ne ulu pādişāhlara oġulvan

1046. Atam Hürmüz dedem Nūşīnrevāndur
Bugün Īrān'da buyruġum revāndur

1047. Kimi lāyıḳ görürsin şāhlıġa sen
Çü gevhersüz hünersüz olmışam ben

1048. Aña Behrām eyitdi k'iy yaramaz
İşüñde vü sözüñde yoḳ biraz sāz

1049. Senüñ şāhlar söziyle ne sözüñ var
Ki ne savaşçı ersin ne cihāndār

1050. Alanşāhduñ velīkin şimdi ḳulsın
Ḳuluñ ḳulı gibi belkim degülsin

1051. Baña oḳudılar şāhlıḳda alḳış
Senüñ Īrān'da yazuñ eyleyem ḳış

1052. Göñül dutam ki bu Īrānda hergiz
Ḳomayam kim basasın yire bir iz

1053. Daḫı didüm kim ılduzuñ iñen şūm
Yaraşmaz saña şāhlıḳdan gözüñ yum

1054. Ünin duymışvanın iy dīv-i ser-efrāz
Ki taḫta aġmayasın çoġ u ne az

1055. Ki düşmendür saña Īrānlu cümle
Göñül ḳazmaġa ider cümle ḥamle

1056. Derüñi ṣoymaġa bıçaḳ bilerler
Etüñ anuñ ite virmek dilerler

1057. Aña H̲usrev didi iy yaramaz dīv
Saña kimdür diyen yavuzlıġa iv

38 b

1058. Ḳatı ‘ayb olur erden sözi ziştī
Yavuzlıḳdan mıdur sen dūn sirişti

1059. Senüñ beyineñden olmadı rūşen
Ne bah̲tlu ki üstine geydi cevşen

1060. Ne dīv ol kim yaḳın ire zamānı
Uzanur aġzı içinde zebānı

1061. Özüm köyner sen ulu pehlevāna
Ki dünyādan olısarsın revāne

1062. Yaraşur h̲ışmı kīni terk iderseñ
Tenüñ ṭogru yola ḳoyup yiderseñ

1063. Savaşı ḳo yavaş ol geç bu işden
Ki yimiş istemiş yoḳ hīç ḳışdan

1064. Bu yavuzlıġı saña ögreden kim
Meger kim dīvle itdüñ-idi bir im

1065. Viren kişi bu işde saña yilte
Diler tīzcek cenāzeñ sine ilte

1066. Bunı didi vü ḳondı ḳayġulu şāh
Ḳodı tācın yire ḳıldı delim āh

1067. İñilüp dutdı güneşden yaña yüz
Cihān yaradana ol pūr-ı Hürmüz

1068. Didi sensin bilen kimdür bu Behrām
Ḳulıdur itmek olmaz buña ārām

1069. Gerekdür aġlamaḳ bunuñla taḫta
Bu tāca bu pād’şāhlıġa bu baḫta

1070. Bu ṣoydan yüz çevirdi-y-ise şāhlıḳ
Ben ayruḳ añmayayın pādişāhlıḳ

1071. Varayın oda ṭapayın hemīşe
Ne ḳora ḳarılayın ben ne işe

1072. Ne altun dutayın ne gevher ü genc
Kilīm olsun baña ṭon rāḥatum renc

39 a

1073. Eger baña ḳalursa bu taḫt u bu tāc
Ḳuluñvan ṭoġru dergāhına muḥtāc

1074. Suyuma vir yalım yig eyle baḫtum
Ḳula virme alup tācum u taḫtum

1075. Eger yiñem bu atı ṭonı raḫtı
Oda virem daḫı tācı vü taḫtı

1076. Daḫı bu küpeyi ṭavḳı ḳuşaġı
Ki ḳozdan iridür dürri uşaġı

1077. Daḫı on bedre ṣaru altun açam
Bu gök künbed̠ içine saçu saçam

1078. Didi deyirden örü durdı ol şāh
Gice oġrayup itmiş nāle vü āh

1079. Gönüldi geldi andan şöyle kim toz
Didi Behrām’a feryād̠ idüben söz

1080. Ki iy ḳul ṭamulıḳ dīv-i bed̠-endīş
Iraḳdur senden us şeyṭāna sen iş

1081. Saña uṣ yirine kīn oldı sağış
Yavuz dīvden alupdur özüñ alḳış

1082. Gözüñe bu diken bostān göründi
Saña bu ṭamu şādırvān göründi

1083. Çırāğı bilüñüñ söynüp ḳarardı
Cānuñ aydınlığı köynüp ḳarardı

1084. Yavuz ılduzlusın iy şūm-i beḏbaẖt
Saña lāyıḳ degüldür isteme taẖt

1085. Sözüñden yüregim oldı ṭolu baş
Çalab vire senüñ işüñe pādāş

1086. Eger ben şāhlıġa lāyıḳ degülem
Baña dirlik gerekmez yig ki ölem

1087. Cevābın şöyle virdi yine Behrām
Ki iy beyinsüz uṣdan bī-nevā ẖām

39 b

1088. Atañ kim dutardı ol dünyā vü dīn
Cihānda dutmaz-idi kimseye kīn

1089. Sen anuñ ḳıymetini bilmedüñ var
Anı taẖtından indürdüñ ḳatı ẖōr

1090. Umarsın kim olasın taẖtına şāh
Hem ola göñlüñ işde cüst ü āgāh

1091. Arusuzsın yaradana yağısın
Yavuzlıḳ şehrisin fitne ṭağısın

1092. V’eger Hürmüz cihānda ḳılmadı dāḏ
Ḫalāyıḳ senden ider cümle feryāḏ

1093. Bu Īrān’da çü sen aña oġulsın
Şehinşāh olmaġa lāyıḳ degülsin

1094. Ben imdi Hürmüz’üñ kīnin dilerven
Bu Īrān taḫtına hem diş bilerven

1095. Bu günden girü ḫānumdur bu Īrān
ʻİmāret ola ḳanda varsa vīrān

1096. Ki sen şāhlar gözine urasın dāġ
Gözüñde ḳalmasun hīç yaḫtu vü yaġ

1097. Benümdür bilgil imden girü bu taḫt
Güneşden balıġa dek devlet ü baḫt

1098. Didi Ḫusrev nice yavuz ḫululıḳ
Saña Sāsān ṣoyındandur ululıḳ

1099. Yaramaz yavuz işe raġbet itmek
Saña Sāsān ṣoyı virmişdür etmek

1100. Aña Behrām eyitdi kim ʻayāndı
Ki Sāsān rūzigārında şobāndı

1101. Girü Ḫusrev eytdi çün öldi Dārā
Nite Sāsāna virdi āşikārā

1102. Şāha ne ol delim ḳıymetlü tācı
Çü ṭatlu cānını virürdi acı

40 a

1103. Eger gitdiyse baḫtı aṣlı ḳanı
Ḳomazsın yaramaz sözi [bir] yānı

1104. Ne us olur ne rāy olur bu ne ög
Ulu şāhin diyü kendüzüñi ög

1105. Didi vü güldi vü döndi vü gitdi
Çerisine dutup yüz ‘azm itdi

1106. Ulu H̠āḳān çerisinden ol üç Türk
Ki oḳları dimişdi çoḳ ṣuya ürk

1107. Ki dimişler[di] Behrām’a ki biz üç
Çalap ḳatında ger olmaz-ısa suç

1108. Eger diri v’eger ölü şāhı biz
Ṭapuña iltevüz süriyü ‘āciz

1109. Birisi kim teni aru degüldi
Bilüsi ḳavmi yaru degüldi

1110. Segirdürdi ṣavaş isterdi ḳatı
H̠adeng-idi ṣanayduñ bindüg’ atı

1111. Kemendin ḳollamış iki otuz h̠am
Özi key tünd ü tīz olmış hemāndem

1112. Ki şāhinşāha irişdi yaḳın ol
Güherlü tāc ḳılmışdı aḳın ol

1113. Burulmış ol kemendin atdı şāha
Ziyān olmadı başına didi hā

1114. Basup ḳurdı yasın bunda vü döndi
Hevā anuñ oḳı zah̠mıyla ṭondı

1115. Eyitdi h̠ışm-ıla Behrām Türke
Ki oġrasa atuñ n’olaydı börke

1116. Saña kim didi şāh-ile savaş
Dutardı gördüñ ayaḳda özüm baş

1117. Pes andan geldi leşkergāha Behrām
Tenünde ferri göñlinde yoḳ ārām

40 b

1118. Çü ḳız ḳardaşı bildi kim sü döndi
Ḳarındaşı savaşdan geldi ḳondı

BEHRĀM ḲIZ ḲARDAŞINA GELÜP ḲIZ ḲARDAŞI NAṢĪḤAT İTDÜGİ YİRDÜR

1119. Ḳarındaşı ḳatına geldi ol tīz
İçi ḳayġu ṭolu gözi güher-rīz

1120. Aña didi ki iy ceng isteyen şīr
Nite varduñ şehe baña ḫaber vir

1121. Yigitlikden olursa tīz ü tünd ol
Anuñla barışıḳdan aça gör yol

1122. Cevābın şöyle virdi aña Behrām
Ki aña şāh diyendür beyinsüz ḫām

1123. Ne savaşçı ne baġışlayıcı er
Ne uṣludur ne dāḏ issi ne mihter

1124. Hüner yigrek olur aṣlı güherden
Ṭolu yigdür teni şāhuñ hünerden

1125. Eyitdi yine ḳız ḳardaşı aña
Ki iy ad isteyen tīz uṣlu saña

41 a

1126. Nice didüm sözüm işitmedüñ sen
Yavuz ḫūyı ḳoyup iş itmedüñ sen

1127. Didi ol kim bilüden geydi tācı
Ki ṭoġru söylemekdür sözi acı

1128. Kişi kim ‘aybuñı didi yüziñe
Sözüñ ṭoġrusını açdı özüñe

1129. Bu rāy-ile serāyuñ ḳılma vīrān
Yiter Rāy saña ger olmazsa Īrān

1130. Mes̱el didi bir uṣlu buña işit
Bilü nūrı-y-ıla gözüñi ışıt

1131. Ki virmişdi eşek kim bula boynuz
Ḳulaḳdan çıḳdı oldı ḥāli yavuz

1132. Yirilmekdür saña bu işde aṣṣı
Uruġuñda yoġ-ıdı tāc issi

1133. Bu işi bilmezin kim ṣoñı n'ola
Budur ḳorḳum gözüm ḳan yaşla dola

1134. İlenç ü ḳargış istersin cihāndan
Utanmazsın ne erden ne cüvāndan

1135. Ki diye cümle kim Çūbīne Behrām
Cihānda pehlevānken oldı bed̠-nām

1136. Yaradan dah̠ı h̠ışm ide bu işe
Tenüñ cānuñ ṭamu odında bişe

1137. Saña Hürmüz'di ancaḳ ol cihāndār
Ki ḳıldı nām u nān u genc īs̱ār

1138. Çü sen ol Sāve şāhuñ genc ü rah̠tın
Eligdürdüñ ḳuşaġın tāc u tah̠tın

1139. Başa tāc urduñ gümrāh olduñ
Bu Īrān taḫtı hırsı-y-ıla ṭolduñ

1140. Çü andan bulduñ ad u ṣan u nuṣret
Bu kez avlarsın uş şāhlıġı şöhret

41 b

1141. Ḳamu eylügi bilgil yaradandan
Yüzüñ döndürmegil ḫırṣ-ıla andan

1142. Bu savaşa ki düzüldüñ üzülgil
Bu yiñi şehriyār-ıla düzülgil

1143. Göñülde dīve iş yār olduñ
Yaradana meger aġyār olduñ

1144. Çü Hürmüz ḳaḳıdı özüñe öñdin
Geşesbāyīn söz-ile dutdı ol kīn

1145. Gerekdi ṣabr-ıla sen anda durmaḳ
Yaramaz ḳul beg-ile ceng ḳurmaḳ

1146. Çü şöyle geldi aña bir ḳatı iş
Oġul Berda'dan irdi bileyü diş

1147. Yaraşmazdı yiñi şahdan üzülmek
Yig-idi şehriyār-ile düzülmek

1148. Senüñ rāyuñsuz ol iş işlemezdi
Ṭapuñsuz yaylamazdı ḳışlamazdı

1149. Cihānda diñlenüp bulur-idüñ baḫt
Ne sevdādı saña bu tāc u bu taḫt

1150. Saña ne olısar baña bilinmez
Ki göñlüñde biraz bilü bulınmaz

1151. Didi Behrām ṭoġru dirsin iy cān
Bu ṭoġrulıġa ṭanuḳdur yaradan

1152. Velī şimdi bu endīşe ḳalupdur
Başumı genc-i renci ṭap alupdur

1153. Göñül ḫırṣ-ile ṣayrudur ḳarındaş
Ṭolupdur genc ü kīne göñül baş

1154. Ulu olam ger ölüme virem cān
Bu işden yoḳdur göñlümde yā cān

1155. Degül mümkin ölümden olmaḳ āzād
Eger yüz ḳat geyürse kişi pūlāḏ

42 a

BEHRĀM[175] BEGLERİYLE ṬANIŞDUĠIN EYDÜR

1156. Yigit şāh ol yañadan dutuban yol
Çü geçdi Nehrevān köprüsini ol

1157. Didi şöyle ki iy begler ulular
Cihānda görmiş iş ü ḫoş-ḫūlular

1158. Baña şāhlıḳda iş bu öñ işdür
Sınamaġa muvāfıḳ bu ḏoḳışdur

1159. Atalarumuza siz ṭapduñuz çoḳ
Ḳılıç ṣalduñuz u hem atduñuz oḳ

1160. Size ben açısarvan bu zamān rāz
Gerekmez kim işide leşker āvāz

[175] Metne göre Ḫusrev olmalıydı.

1161. Sözüm işitmesün Īrān eri hīç
Ki rāzum bilmeye iş bu çeri hīç

1162. Ḳamu endīşemüz fāsid ola çün
Çeri-y-ile bu gizlü rāzı bugün

1163. Bu gice ḳıldum endīşe segirdim
Çeri ḳılsa gerek bu gice bir im

1164. Ki ol Behrām'ı gördüm sözde key tīz
Savaşçı iş eridür fitne-engīz

1165. Aña ger ḳılavuz bu dünle basḳun
Ḳızıl ḳandan dola bu yazı Ceyḥūn

1166. Savaşda ger ḳıla Ḥaḳ baña yārı
Ḳılavuz bu gice key kār zārı

1167. Göñül baġladı bir gezden su varı
Ulu kiçi yayası vü süvārı

1168. Ki çıḳmaya biri şāh buyruġından
Dutalar yügrük atı ḳuyruġından

1169. Serāyına çü geldi Ḫusrev-i şāh
Buyurdı ḫalvet idüñ didi ḫargeh

42 b

1170. Oḳıdı ṭayısın Bendū'yı Ḫusrev
Daḫı Güstehem'i görürdi Ḫusrev

1171. Şebīḫūn işini anlara didi
Bu gice ḳalmañuz cānlara didi

1172. Aña Güstehem eyitdi şehriyārā
Savaşdan emīn olduñ āşikārā

1173. Çeriñi anlara düşmen bilürsin
İnanup bu gice basḳun ḳılursın

1174. Saña göñlüñ gibidür cümlesi iç
Velī aṣlına kimdür ṣala ḳılıç

1175. Oġul bir yaña ata bir yañadın
Gör imdi nicedür işüñ oñadın

1176. Ḳarındaş bu yaña ol yaña ṭayı
Kimüñ ola savaşmaġa ḳolayı

1177. Oġul ata-y-ıla nite savaşa
Savaşanları ḳılalar temāşā

1178. Ḳarındaşı ḳarındaş nite sıya
Yigen ṭayısına ne resme ḳıya

1179. Gerekmezdi bu sözi dimek ile
Çü didüñ bellü virdüñ işi yile

1180. Didi Gerdū’ye bu ẖoḏ geçdi vardı
Eger söylenmeseydi yöni vardı

1181. Geçen beñzer yile dönmez girü yil
Ne söz döner ne yil ü ne ḳara sil

1182. Murādı vü güç ü genç hem çeri çoḳ
Yolından azıdur yigit eri çoḳ

1183. Bu gice bu savaş yirinde ḳalma
Yirinde ḳo suyı vü genc alma

1184. Gümānsuz bilürin kim iş bu rāzı
Bu düzgüni bu ḥāli vü bu sāzı

43 a

1185. Boġazına bıraḳdılar hemengāh
Şehi aṣa ḳodılar öldi iy āh

1186. Ne taẖtı aṣṣı itdi vü ne tācı
Dirildi ṭatlu līkin öldi acı

1187. Ṣanasın yoġ-ıdı hergiz cihānda
Cihānda şehriyār u ḳul fiġānda

1188. Budur dönen zamānuñ işi hā uş
Ki zehr eyler kime virür-ise nūş

1189. Eger sermāye budur umma aṣṣı
Ki ummaz aṣṣı kimüñ varsa uṣṣı

1190. Çü irdi ucına Hürmüz zamānı
Ecelden bulmadı bu dem emānı

1191. Ne tāca meyli ḳıldı vü ne taẖta
Cihān taẖtı yirine virdi taẖta

1192. H̱urūş itdi hemān laḥẓe naḳāre
Yüzi ol ḳanlularuñ oldı ḳara

1193. ‘Alem göründi yoldan pehlevānı
Çeri ḳaplayuban dururdı anı

1194. Cefālu Güstehem Bendū’yı fī'l-ḥāl
Çıḳuban ḳaçdılar bıraḳdılar māl

1195. Ḳaçarlardı şehe yaḳın irince
Ki ḳaçmaḳ yig başı yile virince

1196. Çü Ḫusrev gördi ḳalmışlardı yaru
İçi sızdı vü beñzi oldı ṣaru

1197. Yañaġı ḳaḳımaḳdan ṣararupdı
Egerçe kīnle nūrı ḳararupdı

1198. Velīkin gizledi göñlinde ol kīn
Ki düşmendi ḳatı Behrām-ı Çūbīn

1199. Çeriye didi şāh kim ulu yoldan
Sapuñ yolsuz yire saġdan u ṣoldan

43 b

1200. Girüñ yazıya uzaḳ yola düpdüz
Çeküñ renc u zaḫmetden buluban yüz

ḪUSREV ATASI ḤUZUR ÇADIRINDA ḪALVET OTURURKEN BENDŪY...

1201. Çü şāh eyvānına irişdi Çūbīn
Çeriden urdı çoḳ erliklü pür kīn

1202. Zirihlü altı biñ ḳılıç ṣalıcı
Savaşda her birisi cān alıcı

1203. Şehi ḳovmaġ-içüñ ṣalmışdı ol ḫām
Çeri başı Siyāvuş oġlı Behrām

1204. Bu yaña düşdi Ḫusrev yazılara
Eren ḳamçı ururdı tāzılara

1205. Yavuz yaġı elinden ḳaçırup cān
Giderlerdi görüp yüz dürlü yā cān

1206. Demürlü ḳapusın yapdı çü girdi
Çü anuñ gibi ḳatı güni girdi

1207. Ṭonandı geydi ḳaftānın güherlü
Muraṣṣa‘ tāc urındı ol hünerlü

1208. Ṭama aġdı ki hīç inmezdi anı
Çeri gördi ki ṭolmış çevre yanı

1209. Dururdı leşker anda cem‘ olınca
Çeri ḳurbān yirine hep gelince

1210. Iraḳdan şāh ṭonıyla görinürdi
Ki ḳuşaḳ ḳuşanup tāc urınurdı

1211. Dir-idi her kişi kim şāh ola ol
Ki tācı şu‘lesi ḳılur göge yol

1212. Çü bildi kim gümānsuz ol gelen ṣu
Ṣanur kim H̱usrev-i Pervīz ola bu

1213. Şehüñ gösterdi ṣuya Bendū ṭonın
Dönüp soyundı geydi kendü ṭonın

44 a

1214. Ki diri olduġınca şāh başı
Yaraşmaz ki geye tācı sübaşı

1215. V’eger ḳorḳarısañ şāhdan gözüñ aç
Bu şehr-i Ṭaysuġūn’dan raẖtuñ al ḳaç

1216. H̱orāsān şehrine vardılar āsān
Bu Īrān ilini dünyāda yoḳ ṣan

1217. Becid-nāme viribi şāha yalvar
Şehe yalvarsa sübaşı degül ‘ār

1218. Bu birḳaç yalvaru-nāme yazıla
Şehinşāh göñli ol kīnden yazıla

1219. Ḫusrevrān Ḫusrev'üñ çün bitdi sözi
Araya geldi Zāde-Ferruḫ özi

1220. Sözi dāḏ-ile didi Zād-ı Ferruḫ
Eyü söze eyüdür bellü pāsuḫ

1221. Eyitdi iy ulular siz işidüñ
Gerekse eylük eylüge iş idüñ

1222. Ol öñdin söyleyendür bellü gümrāh
Ki didi pehlevān olsun şehinşāh

44 b

1223. Kimesne görmedi buncılayın iş
Ki şimdi Ḫusrev'e uġra[dı oş]

1224. Ki Ḫusrev gibi şāh ḳaçdı elinden
Gider düşmenlere Behrām elinden

1225. Aradan ṣıçrayuban durdı Sunbār
Yalın ḳılıç dutup hindū-yı ḫūnḫār

1226. Didi bu [bir] cihān görmiş bahādur
Uludur [vü] ad issi pür- bahādur

1227. Pes imdi şehler aṣlından şehinşāh
Bulunınca bu olsun bu ile şāh

1228. Yig oldur kim bine taḫta yigin ol
Ki key erdür savaşçı bilüsi bol

1229. Bu cengīler başı işitdi sözi
El urdı çekdi ḳılıç ḳından özi

1230. Eyitdi şehler aṣlından eger ḳız
Bilesiz iy eren bir arada siz

1231. Ḳomayam kimseye kim şāh ola ol
Budur ṭoġru ola ne resme hem yol

1232. Çü Bābuy-i İrmenī gördi ol işi
Ki itdi ol sübaşı tünd kişi

1233. Ḳılıç çekdi ḳınından örü durdı
Yiñiden bir söz açdı ceng ḳurdı

1234. Ki şeh Behrām'dur u ḳuluz aña biz
Eren başın göresiz cümle ṭap siz

1235. Çekilmiş çün ḳılıçlar gördi Behrām
Yirinden tīzcek örü durdı Behrām

1236. Eyitdi kim yirinden her ki dura
Savaş-içün elin ḳılıca ura

1237. Kesem anuñ iki ḳolın hemāndem
İki orta ola bilmezlik ü kem

45 a

1238. Bunı didi aradan durdı gitdi
Varuban ẖalvete endīşe itdi

1239. Ṭaġıldı ol dirnek [anda] hemāndem
Ḳamunuñ yüzi tonuḳ gözi pür nem

1240. Çü gerildi cihānda ḳara çadır
Bezek ḳıldı aña ılduzı ḳādir

1241. Hevā ḳuşları çünkim dutdı ārām
Ḳalem kāġıd getürüñ didi Behrām

1242. Divīd-ile ḳalem bir yazıcı er
İletdi bilgeye ol server-i ser

1243. Aña didi ki yaz Īrān erinden
Cihāngīr ü ulu ad işlerinden

1244. Ḥarīr üstine bir key ʻahd-nāme
Bu kez ʻarż eylegil ẖāṣa vü ʻāmme

1245. Ki şāhdur eyle Çūbīn-i baẖt issi
Güherlü yüce tāc u taẖt issi

1246. Cihānda ṭoġrulıḳ ister hemīn ol
Uzatmaz hergiz egri işlere ḳol

1247. Çü yazıldı biti götürdiler şemʻ
Hemān laḥẓa ṭaġıldı ol ulu cemʻ

1248. Çü [dün] oldı çadırı-y-ıla penhān
Güneşden ṣaru oldı küllī keyhān

1249. Bir er geldi ki artuġ-idi baẖtı
Ḳodı Behrām'uñ eyvānına taẖtı

1250. Süpürdiler eyvān oldı çü ʻāc
Yüce taẖt üzresine astılar tāc

1251. Oturdı taẖta Behrām-ı dilāver
Başa üsküf ḳodı pür dürr-i gevher

1252. Getürdi yazıcı ʻahdı şehāne
Yazılmış çoḳ bahālu perniyāne

45 b

1253. Ṭanuḳlıḳ yazdılar cümle ulular
Ulu devletlüler yüzi ṣulular

1254. Ki Behrām oldı dünyāya şehinşāh
Bu işi bilmeyen er olsun āgāh

1255. Çü ulular adın yazdılar andan
Mühürlep ḳıldılar ol ‘ahd u peymān

1256. Benümdür didi şāhlıḳ taẖt-ı Īrān
Bu işe ṭanuḳdur hem ol yaradan

1257. Ki ḳādirdür ḳamu işe nigehdār
Cihānuñ ẖalḳına ol bārī-yi bār

1258. Bu şāhlıḳdan ṣoyumuz aṣṣı alsun
Cihānda biñ yıl iş bu resme ḳalsun

1259. Bizüm oġlanlarumuz şāh olsun
Bu devlet çarẖı üzre māh olsun

1260. Oġuldan oġula bu resm-ile baẖt
Hemīşe ḳalsun hem tāc u hem taẖt

1261. Pes andan didi Īrānluya Çūbīn
Ki götrüldi aradan ceng-ile kīn

1262. Ne kişi kim degül bu im-ile bir
Eger kiçi yigit ger yaşamış pīr

1263. Hemīn Īrānda üç gün olsun andan
Güneş dördünci gün çün ola ẖandān

1264. Ḳamu Ḫusrev ḳatına Rūm’a gitsün
Bu günden başınuñ yaraġın itsün

1265. Ne kişi kim şehe ulaşmış-idi
Ol işden yaşına bulaşmış-idi

1266. Gönüldi gitdiler ḳamusı Rūma
Ḳamusı Ḫusrev-içün şāhlıḳ uma

1267. Ḳamu yirden yürüp āvāre oldı
Ḳamu ḥayrān ü hem bī̇çāre oldı

46 a

1268. Yaturdı baġlu Bendū dir-idi vāy
Özi zindānda dün günle iki ay

1269. Anı dün gün saḳınur-ıdı Behrām
Siyāvuş oġlı n'itsün kām u nā-kām

1270. Anı Bendū'yı daẖı hem aldar-idi
Ayaġum bendini bir al dir-idi

1271. Ayaġı baġ-ıla isterdi çāre
Ki bula iş bu yavuzlıḳ rūzgāre

1272. Dir-idi olmaġıl nevmī̇ḏ şehden
Kişi çoḳ baẖta irer derd ü āhdan

1273. Ḳarañu gice çün rūşen gün olur
Gümānsuz yavu ḳılan girü bulur

1274. Ne var eger giç alursa taẖt bī̇-rūz
Nite kim ẖoş-nüvāz iş-ile Pī̇rūz

1275. Ḳala Behrām'a ṣanma tāc-ıla taẖt
Bilür her kişide kim var-ısa baẖt

1276. Ki dihḳān aṣlı şāhlıġa yaramaz
Özini yile virür ṣoñra az az

1277. Bilürseñ 'aḳdı barmaġuñ-ıla ṣay
Gele ṣü Rūm'dan olıcaḳ iki ay

1278. Uralar odı bu taẖta vü tāca
Bu genci vireler yoḳsula aca

1279. Aña Behrām eyitdi iy cihāndār
Amān virürse cānuma vü zinhār

1280. Senüñ ögüdüñe dutam dil ü cān
Ḳılam derdüñe hem dārū vü dermān

1281. Didi kim and içerven ṭolu aya
Daḫı ıldırıma taḫte-s-serāya

1282. Ki ger Ḫusrev gele İrān-zemīne
Getüre sü duta Behrām'a kīne

46 b

1283. Dilerseñ cānuma andan amān sen
Ḳatında adum olmaz-ise düşmen

1284. Tenüme ger ziyān olmazsa şāhdan
Bu öñdin itdügüm yavuz günāhdan

1285. Diri olduḳça ḳul olam aña ben
Yolında terk idem cāndan anuñ ten

1286. Didi iş bu sözi aldı ele Zend
Didi Bendū'ye and iç iy hüḏāvend

1287. Çü Bendū dutdı ol Vestā vü Zendi
Aña and içmege yavlaḳ özendi

1288. Didi kim dürlü ḥayvān döridenden
Yaşardandan u ṣoñra ḳurıdandan

1289. Bir eylük bilmesün Bendū meger renc
Cihānda miḥnet olsun aña yoḳ genc

1290. Ki Ḫusrev yüzini gördükde özi
Suçuñı dilemek olmazsa sözi

1291. Oturmayam saña varmazsa bir il
Bu işe baġlamışvan Ḥaḳ bilür yil

1292. Çü Behrām işitdi andan bu andı
Başı yirden göke irişdi ṣandı

1293. Eyitdi kim saña dirven bu rāzum
İşitgil [kim] n'ider göñlümde sāzum

1294. Ḳuram Çūbīne Behrām'a duzaḳ bir
Ki çāre itmege olmaya taḳṣīr

1295. Ḳılıçlayam anı seyrānda bir gün
Ḳılam aydın günini ḳarañu dün

1296. Deñizde ḳalmamışdur bir zamān nem
Cihāndan oldı mı şehzādeler kem

1297. Ki kimse diye Behrām'a cihāndār
Ne ādem ḳaḥṭ oldı ne cihān ṭar

47 a

1298. Aña Bendūy eyitdi k'iy bilen iş
Beni sen cüst bil vü hem ḳılan iş

1299. Gelür yaḳında dünyā issi ol şāh
Binür taḫtına şāẕi-y-ile nāgāh

1300. Günāh n'olur kim bir eylük ḫarācın
Vire sözümle bil kim kendü tācın

1301. Eger göñlüñ senüñ bu sözde ola
V'eger ṣapmaduñ-ısa egri yola

1302. İki ayaġumı baġdan ḳıl āzād
Sen öñdin Ḫusrev'i bu işde ḳıl yāẕ

1303. Bu işden açıla elden söz ü sav
Çü şāhuñ ḳulaġına düşe bu çav

1304. İşidüp oldı Behrām bu sözi şāḏ
Hemāndem ḳıldı anı baġdan āzād

1305. Çü müşkī-reng oldı dünyānuñ yüzi
Ḥabeş ṣuyına oldı zeng-pīrūzī

1306. Didi Bendū'ya ger var ise imkān
Çü Çūbīne ṣala yazıda çevgān

1307. Danışmışdur benümle biş dilāver
Ki uralar aña tīġ-ıla ḫançer

1308. Zirih geydi ṭonı altında ol çüst
Binüp ḳıldı rikāb aġır 'inān süst

1309. Bir 'avret vardı Behrām'uñ beḏendīş
Ki düşmendi anuñ cānuna yoḳ iş

1310. Göñülden yār-idi Çūbīne ol şūm
Gözine yavuz işüñ bir avuç ḳum

1311. Kişi virib-idi Çūbīn'e penhān
Ki yarın saḳla düşmenden ten ü cān

1312. Ki geymişdür ṭonı içinde Behrām
Zirih hīç nedür bilmezin aña kām

47 b

1313. Yavuzlıḳ kime ṣanur bilmezin ben
Yig andan ger ıraḳ olasın sen

1314. Çü Çūbīn'e bu sözi key işitdi
Ki çevgān urmaġuñ gözün ışıtdı

1315. Ne kişi kim eşüp meydāna geldi
Segirdüp ol yaḳın çevgāna geldi

1316. Añul añul yeperdi arḳasın ol
Uzadurdı erenler boynına ḳol

1317. Bu resme tā Siyāvuş oġlına ol
Sunup dutdı vü bildi didi hey gel

1318. Bitersin aġulu ılandan iy dūn
Niçün geydüñ zirih meydānda bu gün

1319. Nedür añlat ki ḥāluñ bileyin ben
Aña lāyıḳ saña iş ḳılayın ben

1320. Bunı didi ḳılıç çıḳardı ḳından
Başından ayaġa dek kesdi kīnden

1321. Çü Bendū oldı öldüginden āgāh
Güni yaḫtusı ṭolundı didi āh

1322. Yini cevşen geyüben bindi ata
Bilik baġlandı kim yolda oḳ ata

1323. Çıḳuban ḳaçdı şehrüñ ḳapusından
Hem ıraḳ oldı düşmen ṭapusından

1324. Ḳaçardı ive ive ilden ile
Yola girdi ki varur Erdevīl'e

ÇŪBĪN MEYDĀNA GİRÜP BEHRĀM ÇUḲAL GİYÜP ÇŪBĪNİ ÖLDÜRMEK İSTEDÜGİN BEYĀN İDER

1325. Çü meydāndan girü Behrām döndi
Ḳatı ḫışm-ıla eyvānına ḳondı

1326. Buyurdı ol zamān Mehrūye Çūbīn
Nigehbān ol didi Bendū'ya Çūbīn

48 a

1327. Didiler şehriyārā gitdi Bendūy
Göñül dutma aña sözümüze uy

1328. Gice ol öldürdügüñ Behrām bildi
Hemāndem ḳaçdı cāna çāre ḳıldı

1329. Peşīmān oldı yār öldürdüginden
Ol ad issini zār öldürdüginden

1330. Biz öñ Bendū'nuñ başın kesmedük ol
Ölümden ḳurtıluban istedi yol

1331. Gerekdür aġlamaḳ bu işüme zār
Görelüm nice ḥükm ider cihāndār

1332. Ki kimi diler-ise dutar ol aç
Kime dilerse virür taḫt u hem tāc

1333. Biraz su-y-ıla Bendū ol yañadın
Ḳaçardı isteyüp yoluñ oñadın

1334. Segirdü yil gibi ol 'azm itdi
Yola kim İrmeni Mūṣıl gitdi

1335. Ṭolu yırtıcı yol u yazı susuz
Dutulmış gördi çādır ova düpdüz

48 b

1336. Varup gördi ki Mūṣıl İrmen-idi
Ki Ḫusrev cān-idi vü ol ten-idi

1337. Yaluñuz vardı Bendū ol cihān-cūy
Bir arada ki gülzār-idi vü cūy

1338. Ṭapu ḳıldı çün ol Mūṣıl’ı gördi
Didi aḥvālın aña ol cömerdi

1339. Didi Mūṣıl aña kim Bendū durġıl
Yiñi yiñi şeh-içün gel fāl urġıl

1340. Saña her dem ḫaber ulaşa şāhdan
Cihānı isteyen ol pādişāhdan

1341. Ki Rūm ilinde ne işdedür ol şāh
İşi şāḏī midür yā ḳayġu [vü] āh

1342. Çü Bendū diñledi vü döndi gitdi
Özi yoldaşlarını da‘vet itdi

1343. Bular Mūsī̄l-ile durdılar anda
Ḳamunuñ gözleri şāh-ı cihānda

ḪUSREV[176] ḲAÇDUĠI YİRDÜR

1344. Bu yaña Ḫusrev-i Pervī̄z ḳaça
Giderdi gözleri ḳan yaşı saça

1345. Avınmaġ-içün avlar-ıdı Pervī̄z
Ki Şī̄rī̄n şūrı ḳapdı bir yaña tī̄z

1346. Ki iş ḳızlar-ıla ol ḫūb-mevzūn
Çıḳagelmişdi avıtu vü ol gün

1347. İki ‘āşıḳ daḫı maḫmūr ḳılmış
Göñülden her biri mehcūr ḳılmış

[176] Bu bölümde Ḫusrev kaçıyor ama Behrām başlığı var.

1348. İki avcı bir av üstine düşmiş
Biri birin avlamaġa dü[ri]şmiş

1349. İki oḳ atıcı kim başlara tāc
Biri birin idinmişlerdi umaç

49 a

1350. Birine şāh eli key tāc virmiş
Biri yüz tācını tārāc ḳılmış

1351. Biri sünbül gülüñ üstine çekmiş
Biri gül yöresine sünbül ekmiş

1352. Biri ʻanber saçın ṭuluña çözmiş
Biri müşkīn kemend omuza dizmiş

1353. Biri ṭavḳ-ıla ṭolu ayı utmış
Biri ġabġabdan aya ṭavḳı dutmış

1354. Biri birine anlar anca baḳdı
Ki gözlerinden iki çeşme aḳdı

1355. Ne Şīrīn'den añaru geçdi Pervīz
Ne Gülgūn'ı ḳoyup ʻazm itdi Şebdīz

1356. Görürseñ ʻışḳ-ıla gitmiş ḳarārı
Ḳılursa ḳarşuña yüz dürlü zārı

1357. Seni aldayuban döndürmesün yüz
Bilürven olmış iş buncılayın yüz

1358. Budur ḳorḳum ki şīrīn söz-ile şāh
Yiye pālūẕe-yi Şīrīn'i nāgāh

1359. Seni ḳoya dutuşmış ʻışḳına zār
Bir ayruḳ gül yañakluya ola yār

1360. Diril şöyle baḳup ol yüzi nūra
Ön etmekden yüri düşme tenūra

1361. İşitdüm on biñ anuñ gökçegi var
Ḳamu şekker ṭuṭaġlu yüzi gülzār

1362. Çü ḳarşusına gele ol ḳamu gül
Ne dirsin saña mı baġlaya göñül

1363. Velī gör gevhere bulmaya çāre
Nite gevher ṣatun almaya vara

1364. Çü göre aru ad-ıla ussıla
Seni benden dileye nāmūs-ıla

49 b

1365. Felek virdi saña key pārsālıḳ
Cihān hem sende gördi pādişāhlıḳ

1366. Ger ol ay-ısa biz hem āfitābuz
Vü Keyẖusrevse biz Efrāsiyābuz

1367. Ere uymaḳ degül erlik aẖı bil
Yig ‘avret ol kim olmaya saẖī bil

1368. Delim gül kim gülistāndan alalar
Ḳoḳusın aluban elden ṣalalar

1369. Delim süçiyi kim cāma çekerler
Dirüp cür‘a diyü elden dökerler

1370. Tefekkür ḳıl göñülde iş bu rāzı
Ḥelāl olmaḳ mı yig yā ‘āşıḳ bāzı

1371. Çü Şīrīn dutdı ol ögütlere gūş
Sözin şerbet mis̱āli ḳıldı ẖōş nūş

1372. Göñlinde anuñ daẖı hemān-idi
Bu söze özi hem dāsitān-idi

1373. Yidigen ılduza içdi bu kez and
Daẖı aña ki oldur bir ẖüḏāvend

1374. Ki ḳan yaş dökse gözümde ẖayāli
Ulaşmayam meger olam ẖelāli

1375. Çü Bānū içürdi Şīrīn'e andı
Göñülden gitdi endīşe ḳıġandı

1376. Bu kez Şīrīn'e Bānū virdi destūr
Ki Ḫusrev'le otura fāş ü mestūr

1377. Yaluñuz olmayalar līkin anlar
İl içinde uralar dāsitānlar

1378. Daẖı bir gün ṣabāḥ-ı 'ālem-ārā
Ki ḳıldı la'li bī-ḥad sengi ḳara

1379. Oturmışdı şumara-y-ıla Şīrīn
Kılupdı ellerin ḳınayla rengīn

50 a

1380. Dişi aslan gibi binmiş güzel ḥūr
İrişdiler ḳamunuñ yüzi pür-nūr

1381. Ḳamu şūr-ıla Şīrīn ḳapusına
Gelüp yüz urdı Şīrīn ṭapusına

1382. Yükündi her biri İsfendiyārı
Oḳ atmaḳda daẖı Sām-ı süvārı

1383. Çü çevgān urmaġa at depdilerdi
Ṭopı gül çenberinden ḳapdılardı

1384. Ḫadenge serv gibi bindiler şāḏ
Ḳamu şimşād gibi yükinden āzād

1385. Ḳamu burḳa‘-āsā ḳavuşdı aya
Revān oldılar ol ‘ālī serāya

1386. Çıḳageldi ḳapucı virdi destūr
Ki girdiler serāya cümle ol ḥūr

1387. Nüvāziş ḳıldı Şīrīn’e vü durdı
Buyurdı tā ki saġ yaña oturdı

1388. Çü gördi bütler elḥaḳ ḳamu dilbend
Serā ṭolu şekerdi şār ṭolu ḳand

1389. Velī ġāfil ki od güçleri var
Savaşda her birindendür eren zār

1390. Gerek ḳızlar ‘arż ide kār-bārın
Güle meydāna gönüldi nigārın

1391. Çü meydāna sevinü geçdilerdi
Sevinmekden perīce uçdılardı

1392. Çü Ḫusrev gördi [ki] ol cümle cānān
Çemende ḳumrılardur evde ṭoġan

1393. Didi Şīrīn’e gel atlar çapalum
Bu yazıda biraz ṭopı ḳapalum

1394. Çelik çevġānına bıraḳdılar ṭop
Girişmeyle cihānı yaḳdılar ṭop

50 b

1395. Bu bir yañadan ılduzlar-ile māh
Daḫı bir yañadan ḳullarıyla şāh

1396. Geyik aslan-ıla oyun dutardı
Gehī dürrāc ü geh ṭoġan utardı

1397. Gehī ṭopı güneş iltürdi geh māh
Gehī Şīrīn ururdı ucı geh şāh

1398. Çü çevgān-ıla ṭopdan oldılar ṭoḳ
Ulu meydānda cevlān itdiler çoḳ

1399. Gönüldiler ol aradan ovaya
İti yazıya ṭoġanı havāya

1400. Çün aldılar geyik ü kekligi çoḳ
Bular dürlü idiler kim ucı yoḳ

1401. Oḳuñ zaḫmından her bir nāz-pīşe
Ḳulandan ḳılmış-ıdı yiri bīşe

1402. Süñü nevgiyle her ḫatun-ı zībā
Ṭolu bir mürġizār aḳtardı imā

1403. Melik ol dişi av aslanlarından
Ṭaña batmışdı hem cevlānlarından

1404. Ki meydān içre her biri Hümādi
Daḫı ḳovmaḳda adı ejdehādı

1405. Melik Şīrīn'e baḳardı nihānı
Ki ol avdan ne ola armaġānı

1406. Geyik ucası vü göziydi nāgāh
Ki göründi-y-idi avlar-iken şāh

1407. Sıġın esrük elinde tīġ-ı pūlāḏ
Geyik yirine aslan avlamış şāḏ

1408. Cihān dutıcı Ḫusrev oldı avı
Cihāna düşdi ol ḫūb avcı çavı

1409. Çü göküñ ṭāvūsından ḳaldı boş bāġ
Bāġa gül dirmege girdi ḳara zāġ

51 a

1410. Kesildi cilveden ṭāvūslar ṭap
Cihānı zāġ alup ḳaldı ḳuġu hep

1411. Ḳamu yuvalarına çekdiler yüz
Ṭaña dek yatdılar arnuḳla düpdüz

1412. Yarındaşı sevinü vü uru kef
Melik işigine baġladılar ṣaf

1413. Hemān çevgān ṭopı başladılar
Hemān oḳ-ıla avı başladılar

1414. Bu resme ḳıldılar ʻömri bir ay ṣarf
Bu ḥirfetden ḳomadı biri bir ḥarf

1415. Ḳolay isterdi şāhinşāh bulaydı
Ki Şīrīn'e özi hem dem olaydı

1416. Tamām olmazdı ümīḏi ol işde
Ki kimüñ eglenürdi ol saġışda

1417. Şeker ṭudaḳlu gice çün dönerdi
Hümāyi dirligüñ şındaḳ dünerdi

1418. Şehinşāh didi iy gökçeklere şāh
Yüzüñ devlet gözine ẖoş naẓargāh

1419. Berü gel ṭañladan biz iki bugün
Ḳılalum ẖōş cihānda ʻayş u dügün

1420. Süç’ içelüm ʻayş endīşe ḳılalum
Sevin’lüm oynamaġı pīşe ḳıl’lum

1421. Bu deyr içinde ger şāduz ya ġamnāk
Olupdur zehremüz ḳorḳu-y-ıla çāk

1422. Çü bu deyri ḳoyup gitmek gerekdür
Gülişmek aġlamaḳdan yigirekdür

1423. Gözine barmaġın ḳodı perī-veş
Yir öpdi vü didi gitdüñ giceñ ẖoş

1424. Ṭolu ay vaʻdesine şāh ol dün
Budı fikri k’irte nevaẖt ola gün

51 b

1425. Yarundaşı perī yüzlü semen-ber
Perī yüzlüler-ile saça şekker

1426. Gelüp şāh işigine ḳodılar baş
Ḳuşaḳ baġladılar vü açdılar fāş

1427. Şehi añup ḳılurdı süçiyi nūş
Olup ḳul gibi aña ẖalḳa dergūş

ẖUSREV ŞĪRĪN ṢAḤRĀDA ṢOḤBET...

1428. Çü yaşıl [pīr] yiri vü āsumānı
Ḳıla sebz-ile yaşıl bu cihānı

1429. Yigitler ḳocalar cümle serāser
Olalar gülsitānlarda berāber

1430. Çü gülden gül çıḳara taḫtı Kāvūs
Benefşe bitüre çin perr-i ṭāvūs

1431. Delim ḳuşda ki ʿışḳ-āvāze ola
Delim ʿışḳ eski-y-iken tāze ola

1432. Çü Şīrīnden sevindi şāh cānı
Cihān şād̲i ḳılurdı rāygānı

1433. Yigit şād̲ u sever şād̲ olmaġı çoḳ
Sevinmekden deriye sıġmaġı yoḳ

1434. ʿAlem gül şād̲ılıḳdan bāġa urdı
Çerisi ḳumrılaruñ zāġa urdı

1435. Semen sākī piyāle nergise yük
Benefşe serḫoş ü ḳızıl gül esrük

1436. Ṣabā ḫūblar yüzinden burḳaʿ almış
Ṣalā ḳılmış aña kim yolda ḳalmış

1437. Ḳadīfe örtülü bir ferş olmış
Şaḳāyıḳ laʿl-gūne ʿarş olmış

1438. Reyāḥīn ḳızları el yüze urmış
Çiçek saçını ṭaramaġa durmış

52 a

1439. Havā gevherlerin būstāna saçmış
Zümürrüd üstine incüyi açmış

1440. Ḳanat süglün reyāḥīne salardı
Reyāḥīn süglüne ḳanat ulardı

1441. Öterdi bülbül ü ḳumrı [vü] dürrāc
Kılup ‘āşıḳlaruñ ṣabrını tārāc

1442. Açılmış degme budaḳda bahārı
Gerek ḫoş dutmış avuçda niṡārı

1443. Geyik buzaġusı sıġın ṣuyında
Çemende anasıyla vü oyunda

1444. Bu yazı gör ḳılur ‘āşıḳ-nüvāzı
Ḫaṭādur olmaz ise ‘ışḳ-bāzı

1445. Yürürler Ḫusrev u Şīrīn dün ü gün
Gülistānlarda ḳılur ‘ıyş ü dügün

1446. Geh içerlerdi süçi ṭaġ içinde
Direrlerdi güli geh bāġ içinde

1447. Temāşā eyleyürek elde süçi
İrişdilerdi Şehrūḏ’e ṣoñ ucı

52 b

1448. Yidek bağladılar Şehrūḏ’e andan
Ḳulaḳ dutdılar ir ünine cāndan

1449. Çü Şīrīn gül-idi ol şekker ü ḫand
Neyi Şehrūḏ’uñ ṭolu [neyi ḳand]

1450. Şu revnāḳ buldı yiryüzi nūrından
Ṣedef bulmışdı Nīsān yaġmurından

1451. Saçı müşkinden oldı ‘anber erzān
Şeker bal ṭudağı la‘line ḳurbān

1452. Çü gül gördiydi nergis gibi gözin
Dişiyle ḳıldı pāre pāre özin

1453. Semen ki ḫocalıḳdan dir-idi ben
Ṭuluñı ḳulı ḳulağı dibinden

ŞĪRĪN SEYRĀNA ÇIḲDIĠI YİRDÜR

1454. Temāşāya melik ʻazm itdi bir gün
Naẓargāh-ıdı Şīrīn ol yüzi gün

1455. Kimüñ kim ancılayın cānı ola
Ne yire baḳsa gözi nūr ṭola

1456. Çemende buldılar eglenmeye yir
Gören kişi otın süsendi hep dir

1457. Ol uçmaḳ gibi ṣaḥrāda şehinşāh
Buyurdı kim dutalar ḫayme bārgāh

1458. Ḳaravaşlar u ḳullar bir araya
Alup Ülker ṭolu ayı araya

1459. Oturmış bile Şīrīn-ile Ḫusrev
Yüzinden uçmaḳ olmışdı derim ev

1460. Süçi-y-ile ʻışḳ olmış-ıdı hem-dest
Ol iki süçiden Ḫusrev olup süst

1461. Göründi nāgeh aslan tünd ü key tīz
Ḳoparu ḳuyruġ-ıla [u] ḫūn-rīz

53 a

1462. Ḳudurmış gibi leşkergāha düşmiş
Çeri ḳorḳup dirīġ u āhā düşmiş

1463. İrişdi bārgāh ḳatına yaḳın
Ḳatı Ḫusrev özine ḳıldı aḳın

1464. Şeh esrük ḳıldı ḥamle aslana
Naẓāre cümle ol şāh-ı cihāna

1465. Eline aldı Çāçī yasını tīz
Duru geldi şāh-ı ferḫunde Pervīz

1466. Ḥavāle ḳıldı aña iki ḳolın
Sağın öñdin ü ṭoġrı dutdı ṣolın

1467. Şehüñ ḳulaġına kez söyledi rāz
Açup şaṣtın ḫadenge urdı pervāz

1468. Eli şāhuñ ṭuluñında ḳalupdı
Ki aslan ḳan deñizine dalupdı

1469. Buyurdı kim başın tenden üzeler
Derisin boynına dek hem yüzeler

1470. Egerçe şīr ṣūretlü-y-idi Pervīz
Melik-idi melik durmaz olur tīz

1471. Ol uçdan şehler özine hemīşe
Ḳılıç dutmaḳ içerken oldı pīşe

1472. Çü geldi ol hüner Ḫusrev elinden
El öpmek buldı ol gökçek gelinden

1473. Cülāb-ile ṭudaġını ter itdi
Elin öpmekle ṭolu şekker itdi

1474. Melik mührin şeker tenginüñ açdı
Ki şekker yimege ol ḳatı açdı

1475. Şeker virmez olur hīç elde revnāḳ
Aġızda ṭatlu olur şekker ancaḳ

1476. Dudaġın öpdi didi bal ola bu
Sevinü durdı ki ḫoş ḥāl ola bu

53 b

1477. İki ‘āşıḳ çü şerbet dutdılardı
Ḳayurmaġı yabana atdılardı

1478. Çü bir dem yiri bulurlardı ḥāli
Ḳarışdururlardı vü süd ü balı

1479. Şol uġrı gibi kim cevher bulaydı
Bes andan pāsbān esrük olaydı

1480. Çü furṣat çekse düşmen gözine mīl
Ḳılurlardı ṭudaḳ öpmege ta‘cīl

1481. Şu resme ḳuçdı ol māh-ı münīri
Ki ḳaḳumına geydürdi ḥarīri

1482. Ol oḫtın kim süçiden mest olaydı
Şeker öpmek gerek şāh çoḳ olaydı

1483. Yapışduġı yiri şöyle dutardı
Ki aḳ gülde benefşe ter biterdi

1484. Utanmaġından ol göklerüñ ayda
Ki ayuñ ḫoḏ yolı gökdür her ayda

1485. Eger esrük olay-ıdı ger ayıḳ
Sepīdacı dutardı elde bayıḳ

(ṢIFAT-I RŪZ)[177]

1486. Bir ayın gice kim yigrekdi günden
Geçeydi ayuñ aydınlıġı günden

1487. Ṭolu ʿĪsā yili gice dimāġı
Degül ol yil ki öldüre çırāġı

1488. Ḳarañulıḳdan anda bir nişāndı
Ki dirlik suyı arada revāndı

1489. Gice ḳarañusı müşkīn ʿamārı
Saḳınmaġ'çün ḳılurdı perdedārı

1490. Ṣabā bu çadıruñ tozın arıtmış
Dişin ılduz seḥer gelse sırıtmış

1491. Sevinüp ḳurd u ḳuşlar hep gelüpdi
Dünekde cümlesi muṭrib olupdı

1492. Bularda dürlü dürlü-y-idi āvāz
Velīkin oldılar ol dünle dem-sāz

1493. Şah Eferīdūn taḫt üstine ḳonmış
Yönin Cemşīd miḥrābına dönmiş

1494. Dutup Şīrīn yüzi ʿışḳı dimāġın
Unutdurmış aña şemʿin çırāġın

1495. Seḥer yilinden ü sebze gülinden
Ḥaber Şīrīn'e degdi şāh dilinden

---

[177] Başlıkla anlatılan zaman arasında uyumsuzluk var.

1496. Ki bundan daẖı yig dün mi geliser
Bu gülden daẖı yig gül mi geliser

1497. Niçün bunca ıraḳdan gözleyevüz
Niçün yol yüriyüp iz gizleyevüz

1498. Eger nūruz biraz nūrı görelüm
V’eger uçmaḳdayuz ḥūri görelüm

1499. V’eger ḳanuz ḳanuñ hī̇ç ḳaynamaz mı
Göñül bizdin yaña hī̇ç oynamaz mı

1500. Hevā ẖoşdur göñül ẖōş güldürelüm
Tennūr ıssıdur itmek yoġuralum

1501. Ne her gün yiñiden olur yiñi yaz
Ne her sā‘at dutılur ördek ü ḳaz

1502. Usa ol yig[dür] ki bitmişi yiye
İşi ol yitürür kim işe ḳıya

54 a

1503. Bu fikr-ile kim eydürdi ṭolu māh
Göñül yoldan azardı girü nāgāh

1504. Öñinde dī̇vi baġlayu dururdı
Ferişte andın aña añdururdı

1505. Şehinşāh taẖtı bir yaña urulmış
Şehāne bezm ẖoş ‘işret ḳurulmış

1506. Oturmış-idi taẖt öñinde Şāvūr
Cemālini idinmiş-idi manẓūr

1507. Daẖı bir yañadan ol fitne gözlü
Ḳatında on oturmış nār gögüzlü

1508. H̱irīkis Süheyl ol gözi ala
‘Aceb-Nūş u Felek-Nāz u Hümeylā

1509. Hümāyūn Semen-Türk Perī-Zāḏ
H̱otan-H̱atun Gevher-Mülk-i dilşāḏ

1510. Gülābı la‘l-gūn sāḳī ṣunardı
Ḳızarup yüzleri la‘la dönerdi

1511. Çü esrüklik uduñ ẖūnın getürdi
Bilü odaġına girdi oturdı

1512. Melik buyurdı kim her dilsitānı
Diye nevbetle bir ẖoş dāsitānı

1513. Oḳı kirpükden idüp yayı ḳaşdan
Göñül oḳlayıcılar başa başdan

1514. Şekerden her biri bir teng açmış
Şeker şīrīn sözinden Mıṣra ḳaçmış

1515. H̱irīkis sözde öñdin dutdı meydān
Ḳi devlet yirde bir ceng itdi penhān

1516. Ferīḏūn çavın ol gencüñ işitdi
Çıḳardı yirden anı ẖoş iş itdi

1517. Süheyl ol sīm-ten didi ki süglün
Oyında serv dibinde idi bir gün

54 b

1518. Havādan indi bir şāhīn seḥergāh
Getürdi nāzenīn süglüni nāgāh

1519. ‘Aceb-Nūş ol şeker yüzlü eyitdi
Ki ‘anber būyı bir gül bāġda bitdi

1520. Bir uçmaḳ ḳuşı bu gülzāra çapdı
Ki ʻanber bu güli nāgāh ḳapdı

1521. Yig andan dāsitān didi Felek-Nāz
Ki açuḳ gözümüz virdi ṭolu nāz

1522. Aña bir göz daẖı ulaşdı açuḳ
İki göz nūrı bir gözdendür artuḳ

1523. Hümeylā didi bir ṣu vardı rūşen
Aḳardı çevresinde tāze gülşen

1524. Yigit aslan susuz çıḳdı busudan
Ṭoyınca içsün ol aslan bu ṣudan

1525. Hümāyūn didi bir laʻl-i Bedeẖşān
Bizüm vardı satıcı-y-ıdı penhān

1526. Bir ulu şāh baẖtı ḳıldı tārāc
Muraṣṣaʻ eyledi ol laʻl-ile tāc

1527. Semen tenlü Semen-Türk eytdi bir gün
Ṣedefden çıḳdı dürr rūşen ḳılan dün

1528. Felek bir şāhı ʻaḳdine getürdi
Anı bir cevhere daẖı yitürdi

1529. Perī yüzlü Perī-Zāḏ eytdi bir ay
Göründi av yirinde ḥüsne ol bay

1530. İrişdi bir güneş gökden hemāndem
Ol ayı çenberine çekdi muḥkem

1531. Ḫotan-Ḫatun eyitdi şāḏ u raʻnā
Ki yaluñuzdı bir şimşāḏ-ı zībā

1532. Ulaşdı bir gün aña serv-i āzād
Ki bir yirde ḫōş olur serv-i şimşāḏ

55 a

1533. Söze hem virdi Gevher-Mülk behre
Ki bir ḳaç gün yaluñuz-idi Zühre

1534. Sa‘ādet virdi devlet kāmurānı
Ki oldı Müşterī Zühre ḳıranı

1535. Çü nevbet geldi ki söyleye Şāvūr
Söze ‘ışḳ-ıla virdi revnaḳ u nūr

1536. Ki Şīrīn cām içindeydi aru bal
Gelüp Ḫusrev aña yaġ oldi fi’lḥāl

1537. Ben işde dürlü ṣan‘atda ‘ayānem
Ki ḥelvāları içre zü‘firānem

1538. Pes andan pehlevīce didi üstāḏ
Ki aḥsent iy iki sevgülü hemzād

1539. Cihāna sizsiz iki nūrlu ılduz
Cihānda siz oluñ her ay u yılduz

1540. Çü söz Şīrīn ṭuṭaġından görindi
Bahāsı sınuban şekker yirindi

55 b

1541. Utanmaḳdan dir-idi yire baḳup
Ki ‘ışḳ odı degüldi göñli yaḳup

1542. Çü işüñ çāresin başladı Şāvūr
Göñül ṭalına ‘ışḳ aşladı Şāvūr

1543. Eger ‘ışḳuñ ḳażāsı yazılupdur
Baña bu yazuyı Şāvūr yazupdur

1544. Çü şāh ‘ışḳı benüm göñlüm ṭolupdur
Yüzüm burcında ḥüsn-i ay olupdur

1545. Baña H̱usrev çü virdi nuḳl-ıla mey
Ne H̱usrev kim ḳulıdur H̱usrev-i Key

1546. Çü nevbet H̱usrev'e geldi didi şāh
Ki aslan vardı bir çayırda nāgāh

1547. Geyik yolını ol aslanuñ aldı
Kemendin ḳollayup boynına ṣaldı

1548. Ben aslanem ki Şīrīn baña aḳdı
Saçı zencīrini boynuma daḳdı

1549. Elüm dutmaz-ısa Şīrīn köyündüm
Yanar mūm bigiyken yilden söyündüm

1550. Eger aslan savaşuma gelürse
Ya kim bendin yaña Şīrīn olursa

1551. Ḥarīf ehli idi cinsidi hep yār
Arada yoġ-idi aġyār-ı deyyār

1552. Meger Şīrīn özi nerm oldı yine
Ki H̱usrev ‘ışḳıyla germ oldı yine

1553. Ḳadeḥ ṭolu süçi göñli ṭolu cūş
Şehe ṣundı ki nūş it H̱usrev'e nūş

1554. Melik gül gibi her dem açılurdı
Sözinden bezme şekker saçılurdı

1555. Sevinmekden çü bütler buldı behre
Ḳoyup ṣaḥrāyı cümle vardı şehre

1556. Cihān yip yimediler arpaca ġam
Ferāḥdan ḳılmadılar bir semen kem

1557. Çü güneş şīşesi ṭaşa doḳundı
Cihān ḳarardı çünkim şīşe sındı

56 a

1558. Gelinler daḫı çoḳ Şīrīn-ile yār
Ḳamu meclis gelini şāha uyar

1559. Şeker çoġ-idi vü bādām-idi az
Saġışsuzdı gügercin bir-idi bāz

1560. Ḳamu şāhı añuban içdiler mey
Seḥer olınca ʻişret ḳıldılar key

1561. Bular olmazdı bir gice süçisüz
Ne bir dem ırsuz u ne çalıcısuz

1562. Süçi yigitlik ü maʻşūḳ-ı gülzār
Zihī dirlik zihī ḫōş iş ü bāzār

1563. Gül ü gülzāra baḳup anda geçmek
Süçi maʻşūḳ elinden almaḳ içmek

1564. Elin ḳılmak ḥamāyil yār yāra
Ṭolaşmaḳ nārven nār aġacı nāra

1565. Gehī baḳmaḳla ḳomaḳ renc ü derdi
Geh oynamaḳ ṭudaḳ öpmege nerdi

1566. Getürmek yiñi yazı geh ḳucaġa
Benefşe baġlamaḳ gehī saḳaġa

1567. Gehī diriliginüñ bendin üzmek
Gehī serbendi egrisini düzmek

1568. Gehī gülşende ẖoş ẖoş ḳovalaşmaḳ
Gehī yitüp dutup ḳuçmaḳ ṭalaşmaḳ

1569. Ṭuṭaḳdan ḳonuġa ḥelvā yidürmek
Nigāra yalvarup rāzın didürmek

1570. Ḳulaġına nigāruñ rāz eyitmek
Göñül ḳayġusını az az eyitmek

1571. Cihān budur bu ẖoḏ yoḳdur cihānda
V’eger varsa geçer tīz bir zamānda

ẖUSREV ŞĪRĪNİ VÜ NAḲḲĀŞI OḲIDUP ‘IYŞ U ‘İŞRET İTDÜGİ YİRDÜR

56 b

1572. Meger dünlerde[n] bir gice bahārı
Görindi devlet ü baẖt itdi yārı

1573. Olup gün gibi ol dün aydan aydın
Ḳadeḥ aldı ele ay yüzlü Şīrīn

1574. Ol aydında ki rūşendi güneşden
Süçi olmış revān bir başa başdan

1575. Öterdi ḳuşı dirdi nūş sākī
Göñülden gitdi ma‘şūḳuñ firāḳı

1576. Yürürdi her yaña bir serv-i ṭannāz
Açılmış her budaḳda bir yiñi yaz

1577. Biri dutmış[dı] sāġar yirine def
Biri cüllāb dutmaġa açup kef

1578. Çü bir ḳaç devr yörendi piyāle
Uyumaḳ oldı her başa ḥavāle

1579. Oturmaḳdan ḥarīflerden gidüp h̲ūş
Ḳodılar meclisi bīgāneden boş

1580. H̲umārı sāḳīlerüñ başı[n] dutdı
Dimāġın çalıcılaruñ uyutdı

1581. Düzülmiş meclis [u] yoḳ anda düşmen
H̲üd̲āya tāze gül yoḳ anda diken

1582. Şehüñ gitmişdi ol demde ḳarārı
Olup-ıdı ārzū bāzı-şikārı

1583. Saçı ucın dilārāmuñ gülinden
Eligdürdi ḳaçup eyyām elinden

1584. Dudaġın öpdi didi iy ḳuluñ ben
Ḳuşa kim avlamışsın dāne vir sen

1585. Ḳo geçsün çünki geçdi ʻömrüñ öñi
Bugün gün yiñidür ü rızḳ yiñi

1586. Ben ü sen bizden artuḳ bunda kim var
Nedür saḳınduġuñ bunda ne bīm var

57 a

1587. Biraz gelüben içi yanmışla ol
Gelürseñ bir gün olsun iş bu gün ol

1588. Yimiş aġacı mānendi ki bārın
Bugün duta dura (آودوكه) yarın

1589. Nice yüz dürlü ümīd̲ ola bende
Nice biñ dürlü taḳṣīr ola sende

1590. Ne lāzım aġuyı bir ḳaba ḳoymaḳ
Aña Şīrīn diyüben adı oymaḳ

1591. Nite terk ide yaş incüyi kişi
Ki yaşla yigdür incü delmek işi

1592. Emerken ḳuzıyı yimege yarar
Ki büyümege ḳomaz ḳurdı yarar

1593. Gel aslan gibi pençe açmaġıl var
Ki aslan düşürici pençemüz var

1594. Delim şol zülfi ẖāle dökme ḳatı
Ḳażā ṣavsun māluñdan vir zekātı

1595. Çü bulduñ alıcı kim ṣatasın nīl
Yüküñ şeş duraġuñsa ol zamān Nīl

1596. Şeker sözlü aña virdi cevābı
Cevābından şeker döke ʿunnābı

1597. Ki ẖoş olmaya ben bir zen-şumara
Ḥarīf olmaḳ bir ulu tāc-dāra

1598. Gölügüm şöyle çabuk görmezin ben
Ki tāzı atlaruñ izin baṣam ben

1599. Görürven ata binmekde özüm süst
Nite baṣam yig aṣlan süksüni cüst

1600. Eger nāz eyleyem dilek hemāndur
Ki ıssıda şeker yimek ziyāndur

1601. Bu ıssı imin olıcaḳ hüd̠āvend
Şeker baña mübārek şāhuma ḳand

57 b

1602. ʿAḳīḳin ḳıldı andan girü sākin
Güher güher dökmekden oldı laʿli emīn

1603. Çi ger başında var-idi baş çekmek
Dün ü gün ‘ışḳ odından yaş dökmek

1604. Diken gibi ḳızardı ḳaḳup ol nār
Zihī diken ki ḳızıl gül vire bār

58 a

1605. Savaş-içün ḳirpügüñ oḳı gezlü
Savaşında velī yüz ṣulḥ gizlü

1606. Göz-ile bī-şümār ol nāz iderdi
Daẖı bir gözi ḳışı yaz iderdi

1607. Çü başın burdı ṭoldı müşk ḳoynı
Çü döndi diledi ‘özrini boynı

1608. Çü dilekde şehi key ıssı gördi
Mürüvvet bende olmaz didi durdı

1609. Daẖı sağışladı ol yüzi mehtāb
K’arḳamdur yüzüm mānendi miḥrāb

1610. Ne ẖoşdur bu ẖūblar nāzı āẖir
Gözinden ḳoduğın gizlüce oẖır

1611. Ḳaḳımaḳ bir göz-ile ya‘ni dur git
Göñül bir göz-ile dimek ki ṣabr it

1612. Deger yüz rağbet cān ki cānān
Gerekmez diye vü terk eyleye cān

1613. Çü Ḫusrev gördi ki ol māh-ı yārā
Aña ḳılur degül bir dürlü çāre

1614. Didi küstāẖ aña kim iy dilārām
Niçün göñlüñ dölenmez dutğıl ārām

1615. Süçi içdüm ü içdüñ bile bayıḳ
Ne ma‘nīdür ben esrükün sen ayıḳ

1616. Ayıḳlıḳ satma kim esrükligüñ var
Yavu ḳılduñ göñül ẖoḏ ne eñek var

1617. Eger göñlüñ bize olmazsa dildār
Yüze aldamaġuñ gelsün perīvār

58 b

1618. Disün kim dōstum olmaz-ise yaġı
Bize yigrek ola vü ol bayaġı

1619. Ṭuṭaġuñdan gerekmezseñ ki ḳanam
Bu ḳızġında beni ḳoġıl ki yanam

1620. Budur ḳorḳum ki yarın ne ḳılasın
Çü ben bir dirinüñ cānın alasın

1621. Dutısardur seni bir gün bu ḳanum
Ki uyımaz ‘āşıḳlar ḳanı ḳanum

1622. Dutam ki baña hīç ulaşmaġuñ yoḳ
Bir öpmek pul ile dolaşmaġuñ yoḳ

1623. Dudaġuñ öpmege zehrem çü yoḳdur
Öpersem işigüñ tozını çoḳdur

1624. Dimezven öpmegüñ ḥükmin baña ḳo
Dudaġuñ datmaġı bendin yaña ḳo

1625. Bir öpmek vir ki on girü alasın
Bu deñlü aṣṣıyı ḳanda bulasın

1626. Çü yüz yük ḳand bazirgānısın sen
Getür dartınma şekker kānısın sen

1627. Açarsañ açup işüñ ṣaġlayalar
V’eger baġlarısañ hem baġlayalar

1628. Seni ḳuçam bulut nite ki suyı
Cānumsın cāna kim ḳılur pusuyı

1629. Bu gice tāze dutalum bu işi
Ki dutmaz hī̄ç boyın yarına kişi

1630. Oyın zülfüñle itme oynasañ ut
Benümle oyna bu gice elüm dut

1631. Bu göñlüm cāndan irdi eyle dermān
Ḥiṣār eyle ḳavuñ sıġınmaġa cān

1632. Şeker gibi ger öpersem ṭudaġuñ
Eger öpersem ol nāzük ayaġuñ

59 a

1633. Ḳamu şī̄rī̄ndür a‘żāñ iy ẖüd̠āvend
Şekerdür ger nebāti ola ger ḳand

1634. Şeker dudaḳlu didi iy cihāndār
Bu yaramaz işi terk eyle zinhār

1635. Ki şehlere revā olmaz yavuzlıḳ
Gerek her işlerinde ola uzlıḳ

1636. Dek otur dökmegil yüzden suyumı
Murād ummaġıl añlarsañ yönümi

1637. Ki bulmazsın bu işde hī̄ç maḳṣūd
Sen od olmışsın ben olayın ‘ūd

1638. Göñül sevgü yoġ-iken mihrübāndı
Eyü ẖulḳı görem cānda nihāndı

1639. Çü geldi ʻışḳ nite ṭañmış olam
Gide azġunlıġum ḫoş añmış olam

1640. Velī özümle nerd oynamaḳ olmaz
Kişi öz ḫoşluġın isterse bulmaz

1641. Cihānuñ yarusı şādī-y-içündür
Daḫı yarusı āzādı-y-içündür

1642. Yavuz göñli ne lāzım rām ḳılmaḳ
İki key adluyı beḏ-nām ḳılmaḳ

1643. Bes ol yig özümüzden utanavuz
Bu udla tañrıdan yaña dönevüz

1644. Bıraḳmaḳ ʻavreti hīç olmaz erlik
Ere özin bıraḳmaḳ yaḫşi dirlik

1645. Ne ḳul kim sen bir ulu ḫānı sevmez
Göñül var anda kim ol cānı sevmez

1646. Velī sıtmaluya ḥelvāyı datmaḳ
Yaramaz miʻdede ṣafrāyı dutmaḳ

1647. Melik çün gördi ol işde anı ḫām
Dili tosun velīkin göñli key rām

59 b

1648. Didi yalvaru iy māh-ı serefrāz
ʻİtābı yārlaruñdur her zamān nāz

1649. Revā mı maṣlaḥat mı kim begendi
Dutasıyken el urmaḳ ḳatı bendi

1650. Yilerdüm kim ele zülfüñ getürem
Eligdürem seni vü el götürem

1651. Seni bulmaġa dürişdüm evvelden
Ele geldüñ sen ben vardum elden

1652. Dilek bir dutsaġa vir şāḏ eyle
Mübārek ölmişi āzād eyle

1653. Yanum vaṣluñ bāġından ṭolu gül ḳıl
Ki gövdem ayrulıḳdan oldı bir ḳıl

1654. Meger gülden gülābı duta ḳalam
Gülistāndan biraz hem ḳoḳu alam

1655. Sen esrük uş elümde saçuñ ucı
Yiridür ger içem şāḏ olu süçi

1656. Senüñle içerem şāḏ olmayam mı
Seni gördüm sa'ādet bulmayam mı

1657. Ḳuşaḳ zerrīn olur bulsam senüñle
Ṭudaḳ şīrīn olur gülsem senüñle

1658. Eger benden üzilürseñ sen iy cān
Nite kim zehresinden aġu ılan

1659. Ben ayru ḳalısarvan tāze gülden
Sen ayruḳ bir diken mānendi ḳoldan

1660. Baña ger dudaġuñdan olmaya mey
Göñül ola velīkin olmaya key

1661. 'İtāb olursa benden añaru pes
Meyāncı arada saçuñ ucı bes

1662. Çü ol ḫoş dāstānı şāh eyitdi
Dutup saçı ucın uyıdı yatdı

60 a

1663. Felek yāḳut cāmın çünki ṣundı
Ḳara ṭopraḳ ḳızıl yāḳūta döndi

1664. Melik durdı vü oldı cāmı pür mey
Daẖı serẖoşdı dünki süçiden key

1665. Hemān sevdā-y-ıla ṭolmış dimāġı
Hemān od-ıla yanmışdur çırāġı

1666. Havā ıssı-idi vü [od] iñen tīz
Ḳuru otdan nite ideydi perhīz

1667. Ḳatı ḳuçdı nigārı ol ḳadar bes
Nite baġlarsa tācir taẖta aṭlas

1668. Delim dürişdi Şīrīn özi cāndan
Ḳażāsın aslanuñ ṣavdı ḳulandan

1669. Şehi gördi ki gitmişdi ḳarārı
Dek otur didi ḳılma nā-bekārı

1670. Ne lāzım kendüzüñi germ ḳılmaḳ
Beni küstāẖ hem bī-şerm ḳılmaḳ

1671. Çü olur ẖācenüñ çoḳ sav u sözi
Utanmaz ẖāceden ḳulluḳçı özi

1672. Ḳul u ḳıymetle söz-ile girişme
Siyāset ḳıl ya dınma vü yaraşma

1673. Bünüdi şāhuñ olduġınca aḳsaḳ
Murāda irmeye her çend-ise saḳ

1674. Çü girü pādişāhlıḳ ḳona başa
Murāda ire şahlıḳ ḳona başa

1675. Ol esrük ʻaḳlı hī̄ç yaramaz işe
Ki bāġ ayaḳda elde duta şī̄şe

1676. Sen iste devleti ben saña yārem
Eligdür devleti ben elde varam

1677. Ṭapuya devlet-ile var-ısa rūz
Ben ü devlet bile yalvarısaruz

60 b

1678. Severven devleti yüz cān saçarvan
Yaġımuvan ki devletden ḳaçarvan

1679. Çü devlet ḳapusın açduñ yime ġam
Eyü günde çü ṭoġduñ ḫurrem ol hem

1680. Degül avāre-y-iken key ṭolaşmaḳ
Veyā şāhuñ murādıyla ulaşmaḳ

1681. Dilerseñ kim dilek benden alasın
Budur ḳorḳum ki şahlıḳdan ḳalasın

1682. V’eger soñra yig olursañ evvelden
Dirī̄ġā ki ben olam varmış elden

1683. Cihān mülküñdür atañdan ḳalupdur
Ḳatı ḫayf oldı ayruḳlar alupdur

1684. Cihānı ol alur kim dek oturmaz
Cihān dutılacaḳ küymek götürmez

1685. Dölenmekle olur her kedḫüdālıḳ
Usañlıḳla yıḳılur pādişāhlıḳ

1686. Yigitsin begsin [ü] hem ḳılıcuñ var
Dolanma başuña tāc isteyü var

1687. Elüñden fitnenüñ baġını bir aç
Elüñden ne gelür göster yiter ḳaç

1688. Bu Hindūnuñ ki aldı cümle raẖtuñ
İdüben Türkmenlik dutdı taẖtuñ

1689. Ḳılıçla pāre pāre eyle cismin
Ola kim bozasın anuñ ṭılısmın

1690. Ki H̱usrevler eli çün isteye kām
Gehī ḳılıç dutar olur gehī cām

1691. Hemīn senden ele bir ḳılıç almaḳ
Cihānuñ çevre yanı leşker olmaḳ

1692. Felek bile ḳıla savaş senüñle
Ura düşmenlerüñe ṭaş senüñle

61 a

1693. Benüm daẖı elüm varsa getürem
Yoġise alḳış idem dek oturam

1694. Şehi ol ḳatı od yavlaḳ ḳaḳıtdı
Ḳaḳup Şebdīz'e bindi çıḳdı gitdi

1695. Didi tīzlikle gitdüm giceñ ẖoş
Eger oda v'eger ṣuya olan ṭuş

1696. Çalab bilür ki oddan irmeyem baş
Deñizde bir ḳılum hīç olmaya yaş

1697. Çıḳardum bilüsüz ṭama gölügi
Girü alam aşaġa direm ögi

1698. Bodıcı kim düze bilürven āẖir
Urup boynın üze bilürven āẖir

1699. Ḳaḳımaḳdan bir od yandurayın ben
Yanayın odaya dek durayın ben

1700. Murādsuzlıġ-ıla geh bīm idersin
Gehī erlik işin ta'līm idersin

1701. Beni çıḳardı 'ışḳuñ ẖānümāndan
Çıkarur çoḳ kişiyi 'ışḳ cāndan

1702. Eger başumda sevdañ olmayaydı
Gidüp tācum işüm ṭañ olmayaydı

1703. Kemişdi boynuma zülfüñ kemendi
Bırakduñ çünki ḳılduñ şehrübendi

1704. Baña öñ süçi virdüñ esrük itdüñ
Bu kez esrük ḳoyuban daşra gitdüñ

1705. Sözüñ çü esridür bu kim örü dur
Özüñ ayıḳlara düşmenlere vur

1706. Uram düşmenlerüñ elini yıḳam
Ol oẖtın kim ḳuyudan daşra çıḳam

1707. Dilerven yola girem 'azm idem
Olam fāriġ işüm suyınca gidem

61 b

1708. Ögüdüñ cümlesini yāḏ dutam
Dürişem cehd idem yaġıyı utam

1709. Benüm öñdin iñen yig-idi baẖtum
Ki hem tāc ıssıydum hem vardı taẖtum

1710. Beni ʻālemde āvāre sen ḳılduñ
Gücümi kesdüñ ü bī-çāre ḳılduñ

1711. Eger ḳayġuñ yakamı almayaydı
Bu ṭopraġa beni yil ṣalmayaydı

1712. Belī tākim benümle ẖoşdı sözüñ
Şekerden daẖı şīrīn-idi sözüñ

1713. Bu dem ki sevmez olduñ benden arduñ
Giderven şimdi çün destūr virdüñ

1714. Gönülmekden özüm ġāfil degüldi
Ḳonuḳdum gitmegüm müşkil degüldi

1715. Çü ẖon ḳoduñ oturduñ şimdi gitmek
Gerek çün ḳoyduñ enbānuma etmek

1716. Pes andan ḳışdı ol Şebdīz'e mehmīz
Yola girdi çeriyle ʻazm idüp tīz

1717. Göñül Şīrīn'den incimiş giderdi
Yola girmişdi Rūm'a ḳaṣd iderdi

1718. Bu yolda olmasun dir-idi tārāc
Ki tācı terk ḳıldı terkini tāc

1719. ʻUḳāb-i çār-pār altında Şebdīz
Nehengi bilde yaʻni ḳılıcı tīz

1720. Çerisi girdi yola ḳoparu toz
Yir olmışdı at ḳarası vü boz

1721. Çeri bir deyre irişdi hemāngāh
Çaġırdılar ruhbān oldı āgāh

1722. Didiler aşaġa in pīr-i rāhib
Başı ḫoş dutsun ol Yezdān-ı vāhib

62 a

1723. Ne dirsin didi bu iş nuḫt ola rāh
Ne gün Īrān-zemīne olavan şāh

1724. Cevābın didi kim bu on iki ay
Geçicek olasın şāh ile vü bay

1725. Yine ṣordı kim iş bu eren kim
Ola kim andan ola cānuma im

1726. Ne kişiden zaḥmet ola özüme
Bilürseñ vir cevāb işbu sözüme

1727. Aña virdi ḫaber kim adı Sunṭām
Bir er ola ki ister devlet ü kām

1728. Ki [sen] dirsin ol ere şāh ṭayı
Seversin yoḳdur andan sende ḳayı

1729. Saḳınġıl şehriyār aṣṣısuz erden
İçi ṭoludur anuñ mekr ü şerden

1730. Baḳup Sunṭām'a didi Ḫusrev özi
Ki aduñ fāş ḳıldı gizlü sözi

1731. Saña Güstehem virmişdi atañ nām
Sen eydürsin benem savaşda Sunṭām

1732. Didi şāh ruhbāna kim ṭāyim olur
Yigenven ṭayıdan ne ḳayim olur

1733. Şehe rāhib didi kim Güstehem'den
Ola kīne saña çoḳdan u kemden

1734. Aña şāh didi kim iy rāy uran er
N’ola ṣoñra ḫaber vir ḫayr u ger şer

1735. Didi rāhib şehe kim olma ġamgın
Ki ayruḳ dutmaya dünyā saña kīn

1736. Yavuzlıḳ gelmeye saña kişiden
Meger ḥükm ide yavuz gün ışıdan

1737. Ki serkeş ḳıla anı bir gün aduñ
Senüñ ola velī ḥāṣıl murāduñ

62 b

1738. Ne var ger yavuz olursa gümānı
Senüñ ucuñdan avıçġa zamānı

1739. Şehe Güstehem eyitdi k’iy cihāndār
Göñül dutmañ bu işden hīç siz ṭar

1740. Yaradançün cihānı güni ayı
Cihānda sen bir ulu ketḫüḏāyı

1741. Daḫı ıldırım içün ay u günçün
Daḫı yir ü gök-içün ay u günçün

1742. Ki ṭoġrulıḳdur Güstehem’üñ işi
Degüldür egrilik ḳılası kişi

1743. Eger Güstehem’üñ ayruḳsursa rāyı
Ḳararsun baḫtınuñ güni vü ayı

1744. Cihān ıssı cihān yaradalı rāz
‘Ayān ḳılmadı ḫalḳa çoġ u ne az

1745. Nite Tersā sözine inanursın
Yaramaz sözi aṣıllu ṣanursın

1746. Beni sözinden anuñ īmin eyle
Çü and içdüm nite olam ben eyle

1747. Ki Tersā şehriyāra ḳıldı rūşen
Ere bilü bigi yoḳ yigi cevşen

1748. Didi Ḫusrev ki iy ḳorḳan bu işden
Geç imdi yatlu sözden yoḳ ṣaġışdan

1749. Özüñden görmedüm ben bir yavuzlıḳ
İşüñdür ṭoġrulıḳ her yirde uzlıḳ

1750. Ve līken bu dönen çarḫuñ işini
Bilimez bilen ılduz saġışını

1751. Eger göñlüñ azarsa kim ne yıla
Unıdup eylük egrilik mi ḳıla

1752. Çalabdan olıcaḳ olacaḳ iş bir
Ne bilü ḳaldı uṣluda ne tedbīr

63 a

1753. Yine şöyle didi ol rāhibe şāḏ
Eyü olsun günüñ hem göñlüñ ābāḏ

1754. Kiliseden gönüldi şehre Pervīz
Ḳatı yil gibi atlar sürdiler tīz

1755. Şehi ḳarşuladı şār ululları
Güherlüleri yüzi sululları

1756. Çü yaḳın geldi ol şāra şehinşāh
Bir atlu viribidi Ḳayṣer-i şāh

1757. Didi bu ilde ger bir ārzūsı var
Ne-y-ise istesün şeh-i cihāndār

1758. Ne var bir degülse bu ilü vü ol
Göñül birdür arada var açuḳ yol

1759. Bu Rūm uçdan uca ṭapuña ḳuldur
Ulusı kiçisi döner degüldür

1760. Saña ben düzmeyince yaraġ u su
Ne ārām isteyem ne aş u ne su

1761. Çu Ḫusrev diñledi oldı iñen şāḏ
Özi endīşeden hem oldı āzād

1762. Ḳıġırdı Pālū'yı Güstehem Pervīz
Hemān ol Endiyān'uñ özini tīz

1763. Daḫı Şāvūr-ıla Ḫarrāḏ-i Pürzīn
Ki aslandı dutıcaḳ her biri kīn

1764. Pes andan şöyle didi anlara şāh
Ki iy biz ḳamu işde cüst ü āgāh

1765. Buyurdı perde dutan açdı ḳapu
Ki ilçiler gire ḳılmaġa ṭapu

1766. İrişdiler yaḳın Ḳayser özine
Ṭapu ḳıldılar ol server özine

1767. Cihānı yaradanı öñdin ögdi
Çalap adı-y-ıla şeyṭānı dügdi

63 b

1768. Ki oldur bilge vü beñdeşsüz ü bir
Ne ṭandı kimseye ne ḳıldı tedbīr

1769. Yaratdı yidi ḳat gögi vü yiri
Nehengi ṣu içinde ṭaġda şīri

1770. Anuñ buyruġ-ıla döner felekler
Dileksüz bitürür ol çoḳ dilekler

1771. Gök [ü] ılduz yaradan her ne kim var
Aña ḳuldur eger eyyār u devvār

1772. Delim ḥayvān kim bizden öñ itdi
Keyūmerṣ-i şāhı öñdin yaratdı

1773. Ki evvel şāh olan oldı cihāna
H̱üḏāvend olan aza vü cihāna

1774. Gel andan tā Ferī̄ḏūn-ı şehinşāh
Baña degdi olaruñ tācı vü şāh

1775. Ben oldum yön-ile Ī̄rān-zemī̄ne
Cihānda dutmadum deyyāra kī̄ne

1776. Bir ulu uruḳ oldı āşikāre
Şeh oldı geh Behmen geh Dārā

1777. Ululıḳ tācı çün degdi Ḳobāḏa
El urdı ʿadl u inṣāfa vü dāḏa

1778. Bilürsin ẖod ulu Nūşī̄nrevānı
Ki ʿadl-ile olur rūşen revānı

1779. Bu ṣoya gelmedi hergiz yavuzlıḳ
Ḳamunuñ işi eylüg-idi uzlıḳ

1780. Bu kez bir ḳul aradan çıḳdı gümrāh
Binüben taẖta oldı dünyeye şāh

1781. Bugün dāḏ isterem iy ṣāḥib-i baẖt
Ne üsküf dilerem ne tāc ü ne taẖt

1782. Ne kişi kim urınur tāc u ne taẖta
Binür sulṭāndur daẖı aşa baẖta

64 a

1783. Bilür bellü ki bu taẖt u bu devlet
Kimüñdür şahlıġ u tāc u bu mülket

1784. Baña bu işde yāri eyleye ol
Vefāsuza ḳılıçla söyleye ol

1785. Ki düşmişven yürürin dünyede zār
Özümden olmışam ud-ıla bī-zār

1786. Çü Ḳayṣer ancılayın söz işitdi
Ki aña ol ḳulı nice iş itdi

1787. Ḳaḳımaḳdan güle döndi yañaġı
Ḳızardı yüzi gögerdi ṭudaġı

1788. Güli nergisden anuñ ṭolu ṭoldı
Dili göñli daẖı pür nāle oldı

1789. Oḳıduḳça daẖı çoḳ oldı derdi
Göründi taẖt aña kim lāciverdi

1790. Didi Ḫarrād-i Berzīn'e cihāndār
Ki bilür kimde kim 'aḳl u bilü var

1791. Ki Ḫusrev baña cāndan sevgülüdür
Ḫıṣımdur cānuma aṣlı uludır

1792. Silīḥüm var [ü] gencüm leşkerüm çoḳ
Ne var elde ki eydem bende ol yoḳ

1793. Gözüm dilerse dutmayam dirīġ hīç
Nedür ẖoḏ genc ü māl u ṭon tīġ iç

1794. Cihān görmiş yazıcı bir getürdi
Ululıḳ taḫtına ḳarşu oturdı

1795. Cevābın nāmenüñ ḥükm oldı yazdı
Ne bir sözde yañıldı vü ne azdı

1796. Delim ḫoş söz ögüt yazdı vü andan
Aña añdurdı öñdinki zamāndan

1797. Ki şehler rūzigārı nite geçdi
Kimi ẓulm itdi kim ʿadla el açdı

64 b

1798. Kimi tīz geçdi kimi ḳaldı çoḳ yıl
Nice eglense er dünyāda yoḳ bil

1799. Çü yazmaḳdan yazan uṣandı ardı
Alup Ḳayṣer bir erliklüye virdi

1800. Söz eyden göñli aydın yoḳ azıcı
Bilü ıssı [vü] dillü vü yazıcı

1801. Aña didi ki var ü Ḫusrev'e di
Ki göñli nūrlu tāze yüzli şāh i

1802. Benüm vardur yaraġ u leşker ü genc
Çeri dirmekde hīç görmez özüm renc

1803. V'eger olmazsa ben her yañadın māl
Direydüm her uludan diyeydüm al

1804. Ki göñlüñ dileg-ile Rūm elinden
Sen Īrān'a varayduñ tā elinden

1805. Alayduñ düşmenden taḫtı vü tācı
Olaydı Çūbīn'uñ dirligi acı

1806. Bu Rūm ilinde ġam yime gül işi
Ki budur çegzinen gerdūnuñ işi

1807. Geh arḳa virür [ü] geh avıdur ḳul
Geh aṣṣı gösterür [ü] geh ziyān ol

1808. Bize imdi ṭon u mal ṣu dirince
Göñül aç düzelüm yirlü yirince

1809. İrişdi Ḫusrev'üñ ḳatına ol er
Didi Ḳayṣer sözin cümle serāser

1810. Oturdı ḫalvet odaġında Ḳayṣer
Vezīr-ile ṭanışdı ḫayr u ger şer

1811. Didi kim işbu kim bizden diler dād
Umar kim yardumumuzdan ola şāḏ

1812. Ne idelüm kim bula ḳuvveti [ü güç]
Ki ḳılmış bir yaramaz ḳul buña güç

65 a

1813. Kiçilikden ola kim ḳurt-ıla bu
Eger altun bulursa yaraġ u su

1814. Çü Ḳayṣer'üñ vezīr işitdi derdin
Ḳıġıruñ feylesūfuñ didi dördin

1815. Bir anlaruñla ṭanışalum biz
Ne kim ḳolay-ısa şöyle ḳoyasız

1816. Buyurdı Ḳayṣer-i Rūm ol cihāndār
Ki geldi Feylesūf anda hemān çār

1817. Yigidüñ ḳoca aṣlı ḳamunuñ Rūm
Ḳamunuñ göñli yumşaḳ şöyle kim mūm

1818. Oturup eski sözi ḳıldılar yād
Ki biz hīç olmaduḳ Īrānludan şād

1819. Hemān günden ki İskender gidüpdür
Bize Īrānlu ne işler idüpdür

1820. Nice yaġma savaş u nice asmaḳ
Yazuḳsuz ḳan döküben ili basmaḳ

1821. Çalap gördi ki yavuz işleri var
'İvaż birürdi yüzine cihāndār

1822. Sen imdi dınma dek dur çıḳ aradan
Çü Sāsānīleri çıḳdı aradan

1823. Eger Ḫusrev bula taḫtın [u] tācın
Ulala vü ala Rūm'uñ ḫarācın

1824. Yıḳa uçdan uca bu Rūm ilini
Yaradan ger irürirse elini

1825. Bularda dīn veya uṣ var mı bir añ
Utanursın bu Īrānluya zī ṭañ

1826. Çü Ḳayṣer anlaruñ işitdi sözin
Bu kez ayruḳ düzende dutdı özin

1827. Bir atlu iydi şāha Ḳayṣer-i Rūm
İdüp nāmeyle ol aḥvāli ma'lūm

65 b

1828. Ol uṣlu ḳocalar didügi sözi
Şehe 'arż itdi Ḳayṣer Rūm'uñ özi

1829. Çü geldi Ḫusrev'üñ ḳatına atlu
Didi Ḳayṣer sözin ger ḫūb [u] yatlu

1830. Hem ol Ḳayṣer bitisin virdi aña
Saġışsuz söyledi kim batdı ṭaña

1831. Çü Ḫusrev gördi göñli ṭar oldı
Yüzi ṣarardı ġamdan zār oldı

1832. Cevābın şöyle virdi kim bu sözi
Ki eskimişdür eger Ḳayṣer özi

1833. Ḳamu rencümüz açdı yile virdi
Bu yolda atlarumuz yile irdi

1834. Ki gitdük döndük işbu elden uş biz
Umusuz oluñ Īrāndan daḫı siz

1835. Görüñ imdi atalarumuz işin
Ol üründü şehinşāhlar doḳışın

1836. Savaşı bī-dād̠ ḳıldılar mı yā dād̠
Ḳocalardan görüñ kimdür dutan yād̠

1837. Ṣor ol Rūm aṣlusına çün gele ṭuş
Ki yavuz ḳarġa mıdur yā ki bayḳuş

1838. Kişi kim Rūm ilinde ilde baş ol
Çalabdan yaña hīç ḳomadı baş ol

1839. Atalarumuz ol ne aslar-idi
Cihānda her biri bir server-idi

1840. Getürmezdi biri hīç kişiden nāz
Ḳomazdı olmaġa kimse ser-efrāz

1841. Bu sözleri kim şimdi bī-bahādur
Ki ḳarşu başumuza ejdehādur

1842. Bir ilet Ḳayṣer'e bizden selāmı
Eyit kim işbu aṣṣısuz kelāmı

66 a

1843. Getürmezler ulular uṣ öñine
Güher kim ṣata ṭuşına degine

1844. Eyü yavuz ṣoñ ucı bunda ḳalmaz
Nesin var-ise ḳor hīç nesne almaz

1845. Ne oynayam ne bir dutam ārām
Kilīmümi meger ṣudan çıḳaram

1846. Çü Rūmīler bitürmezler bu işi
Iyem Ḫaḳān-ı Çīn iline kişi

1847. Ne kim dindiyse sözler hep ṭanuḳdur
Ki öñdin (بانشویی) ṭop bulanuḳdur

1848. Viribidiklerüm çün döneler tīz
Bu şāristānlu diye gitdi Pervīz

1849. Ne az ḳalam bu şār içinde ne çoḳ
Çü Ḳayṣer'den bu işe çāre hīç yoḳ

1850. Didi Īrānluya kim şöyledür rāy
Ki yola girevüz çün görine ay

1851. Baña dünyā yaradan ḳıla yārı
Elümden kimsene ḳılmaya zārı

1852. Ki işüm eylik ü erlik olısar
Cihāna 'adl u iḥsānum ṭolısar

1853. Göñülden incinüp Ḳayṣer özine
Didi nāme cevābını sözine

1854. Bu resme nāmede söz yazdı yazın
Degüldi H̱usrev-i şāh sözde uzun

1855. Ḳatı yımşaḳ eger zişt ü eger ḫūb
Eger merdūd u ger maṭlūb maḥbūb

1856. Sözüñ ṭoġrusı acı-y-ısa ne var
Gücüñ yitdükçe ṭoġrı söyle sen var

1857. İrişdi H̱usrev işiginden atlu
Şehinşāh Ḳayṣer'e yaraḳlu yatlu

66 b

1858. Çü Ḳayṣer gördi vü oḳudı nāme
Sanaduñ göñlini doḳıdı nāme

1859. Delim endīşe buldı göñline yol
Vezīrini ḳıġırdı ḳatına ol

1860. Didi gözlegil sen işbu rāzı
Bula mı H̱usrev ayruḳ 'izz ü nāzı

1861. Ḳıġırdı bilge çoḳ Feylesūfı ol
Anlardan ṣordı geçmiş işleri bol

1862. Görüñ didi çü H̱usrev ḳıla savaş
Ola mı yig ü yāḫuḏ ḫōr yavaş

1863. Alu olası-y-ısa yaġıdan ol
Aña biz diyelüm Çīn'e revān ol

1864. Ḳoyalum anı biz H̱āḳān'a varsun
Çü derdi ḳatıdur dermān ursun

1865. V'eger ġālib olısarsa yaġıdan
Atası bigi yaġılar ṭaġıdan

1866. Yigdür virevüz ṣuyı biz aña
Meger kīni unıdup eylük aña

1867. Çü bilge diñledi şehüñ sözini
Açuban eski zīcüñ ol yüzini

1868. Aña ılduz bilenler baḳdılar hem
Tefekkür eylediler cümle bir dem

1869. Ṣoñucı didi ılduz sayıcı er
Bu resme Ḳayṣere iy şāh-ı server

1870. Gözetdüm eski zīci çoḳ bugün
Ki ılduzdan anı düzdi Falāṭūn

1871. Yaḳında giç degül Ḫusrev ola şāh
Ḳamu Īrān-zemīne ol şehinşāh

1872. Otuz yıl böyle vü daḫı sekiz yıl
Yavuz yil esmeye andan yaña bil

67 a

1873. Çü Ḳayṣer diñledi didi vezīre
Ki rūşen oldı işbu rāz-ı tīre

1874. Vezīri didi kim çün göstere yüz
Bu dönen gökde bir aḥvāli ılduz

1875. Sevilmez bilü varlıġı-y-ıla ol
Sen anuñ devletiyle kāmurān ol

1876. Çü Ḫusrev bundan ol Ḫāḳān-ı Çīn'e
Vara vü yardım-içün ṣuyı bine

1877. Ala düşmenden ol Īrān-zemīni
Ola şeksüz ḳaḳıyup bize ḳini

1878. Naẓar ḳıl işi bizden yig bilürsin
Bu işe nice endīşe ḳılursın

1879. Pes andan didi Ḳayṣer yig ola bu
Ki şāha virevüz genc ü yaraḳ su

1880. Sözi nice añam yigdür ki ben genc
Virem şāha meger ki az ola renc

1881. Pes andan nāme yazdı şāha girü
Çoḳ alkış üstine alḳış virü

1882. Ki uṣlular-ıla biz tedbīr ḳılduḳ
Eyü yavuzda rāyı bir ḳılduḳ

1883. Ṭanışduḳ dürlü işi söyledük biz
Girü öñdün ki yola ḳoduḳ uş iz

1884. Dükendi imdi ol öñdünki söz hep
Uş açdum genc ben ol deñlü kim ṭap

1885. Bu İstanbul içinde anca su var
Ki anlar bekleyü bilür il ü şār

1886. Görem her dürlü iş ü söz oñadın
Direm leşker her il ü her yañadın

1887. Çü bir bir dirile leşker ḳapuya
İyem ḳamusı varalar ṭapuya

67 b

1888. Bu buñca söz ü sav [u] rāy urmaḳ
Eger aġduḳ eger ḳolay durmaḳ

1889. Anuñçün didi kim bu eski sözi
Getürdi araya söz bilen özi

1890. Ol oẖtın Erdeşir'üñ oġlı Ṣāvur
Cihānı ṭoldurupdı al u ṭut ur

1891. Segirdimidi vü ḳırmaġ u yaġma
Daẖı güc-ile kīn olmışdı peydā

1892. Geç andan Hürmüz'i añ da Ḳobāḏı
Ki anlaruñ yoġ-idi ile dāḏı

1893. Çü ilde ḳalmadı bir şār-ı ma'mūr
Ḳamu Rūmī erenler oldı mehcūr

1894. Eger Rūmī eren dutdıysa kīne
Ṭapuñ dañlamasun biz ẖoḏ bu kīne

1895. Göñül baġlamaġa hīç dimezüz dīn
Bize olmasun iş yavuzluġı kīn

1896. Cihānda ṭoġrulıḳdur iş bize
Getürmez egrilik teşvīş bize

1897. Ḳıġırduḳ anları kim gördiler güç
Delim söz söyledük anlara ṣoñ uç

1898. Ḳamunuñ göñlin itdük söz-ile pāk
Helāk iden aġularını tiryāk

1899. Sözi düketdük anda kim bularuñ
Biri añmaya eski rūzigāruñ

1900. Ne kim geçdiyse şūr u ceng ü ġavġā
Daẖı ḳan dökmek il yıḳmaḳ u yaġma

1901. Ne kim buyruḳ olursa cümlesi rām
Oluban söz dutarlar ẖāṣṣ u ger 'ām

1902. Hemān virmek gereksiz dil bize siz
Ki yavuz ṣanmaya siz Rūm'a hergiz

68 a

1903. Eyit kim nice kim Īrān'a ben şāh
Olam Rūmī erenler ḳılmaya āh

1904. Daḫı bir Rūm elinde kim varı
Gözetmeye ne genc ü ne ṭavarı

1905. Getürüñ bu dilekleri yirine
Ḳomañ kim Rūm eri sizden yirine

1906. Ḫışımlıḳ ḳılalum [u] yār olalum
Biri birimize hem yār olalum

1907. Size her vaḳt ki uġraya bir iş
V'eger savaş ola vü şūr u doḳış

1908. Ḳamumuz yār olalum u ḳarındaş
Ḳoyalum bir yaña kīn-ile savaş

1909. Çü ḳalmaya dilek bu şār u ilden
Dutarsız kīn ṭolarsız kibr ü yilden

1910. Bize bir ʿahdnāme yazuñuz berk
Ḳıluñ yavuzlıġı vü kīne'i terk

1911. Aña uruñ şehāne mühr ü hergiz
Daḫı kīn yolına başmayalum iz

1912. Hem Īrec kīni sözin açmayalum
Sıyup ḳavl egri yola ḳaçmayalum

1913. Bir olsun şimdiden Īrān-ile Rūm
Daḫı bizden ne yadlıġ [u] ne ceng um

1914. Benüm perdem içinde bir ḳızım var
Ki devletlü durur bilmek aña yār

1915. Dile benden aru dīnümüz-ile
Bizüm yolumuz u inumuz-ile

1916. Ki Ḳayṣer urıḳı ṭoġa bir oġul
Īrec kīninden aru duta göñül

1917. Savaşdan iki ṣu olmaya ‘āciz
Çekişmek ḳalmaya arada hergiz

68 b

1918. Göñül gözinden ger örtü ṣoyasın
Bu sözi ṭoġrulıḳ diyü ṣayasın

1919. Ulaşmaḳdan ḳala peymānumuz çoḳ
Çalapdan bundan artuḳ ṣanumuz yok

1920. Geçelden ẖoş-nüvāz u dem-i Pirūz
Geçüpdür ay u yıl u gice vü rūz

1921. Ki virdiler ikisi baş yile
Çü şāh dād itmez oldı-y-ıdı ile

1922. Dürüşdi ẖoş-nüvāz öziyle Pirūz
Çıḳarmaya başından bu cihān toz

1923. Çü Pirūz anuñ-ıla ḳıldı savaş
Yile virdi savaşda cān-ıla baş

1924. Suyı vü baẖtı virdi cümle yile
Gider uş ḳılmasa şāh dāḏ ile

1925. Yigitsin şimdi sen hīç görmedüñ iş
Dilerseñ dünye ṭalı vire yemiş

1926. Ḳavulsuz kişiye olmayıgör yār
Kefensüz ölsün ol kim ḳavli yoḳ var

1927. Gücüñ yitdükçe ḳavli sima bekle
V'eger geñsüz sınursa girü ekle

1928. Kimüñ kim ḳavli yoḳsa dīni hem yoḳ
Kimüñ kim ḳavli vardur dīni var çoḳ

1929. Şehe taẖt-ile tācı ḳıldı nefrīn
Ki ḳavli yoġ u hem göñlinde var kīn

1930. Sözümi añla vü yazġıl cevābın
Gözetgil işüñ ü sözüñ ṣavābın

1931. Bu rāzı bilmesün yazıcı gizle
Yolı her kişiden ṣorınca izle

1932. Cevābın nāmenüñ çün oḳıyam ben
Bilem kim nice saġınç eyledüñ sen

69 a

1933. Hemāndem aḳçe iyem ṭon u hem ṣu
Ḳomayam hāṭıruñ içinde ḳayġu

1934. Ne kişi kim ḳatuñda ol uludur
Bilüsi artuḳ u yüzi ṣuludur

1935. Eger kīnüñ aña var-ise gider
Göñülden erlig-ile kīne düşer

1936. Suçın anuñ yaradana bağışla
Eyle yaġıya eylügi saġışla

1937. Dilerseñ kim saña yāri ḳıla baẖt
Dutasın il ü ṣu vü tāc u hem taẖt

1938. Elüñ ilüñ ṭavarından ḳısa dut
Ḳaḳımaḳ ger gelürse göñlüne yut

1939. Saña yaḳın kişi göñlini ḳıl şāḏ
Daḫı dervīş özin ḳayġudan āzād

1940. Çü bağışlayasın feryāḏ iresin
Nite taḫtuñı sen yile viresin

1941. Ne şāh kim baḫtiyār oldı vü bī-ḏār
Eline aldı düşmenden nigehdār

1942. Çü düşmenden yavuzlıḳ görmediler
Şeh oldılar ʿācizlik görmediler

1943. Biz imdi dilerüz ṭapuña beglik
Bulasın ögüdümüz ile yeglik

1944. Ḳurısun diyü nāme Ḳayṣer-i Rūm
Buyurdı yazıcı saçdı biraz ḳum

1945. Çü noḳṭa urdı her bir müşkile ol
Mühürledi bitiyi müşk-ile ol

1946. Yüzügi ḳaş-ıla basdı mühür tīz
İydi elçile kim oḳıya Pervīz

1947. Çü nāme geldi şāha oḳıdı şāh
Ulaşmaḳlıḳ sözinden oldı āgāh

69 b

1948. Didi Īrānlulara kim bugün gün
Göñül üstinde seyr ider diger-gūn

1949. Ki Ḳayṣer nāme iydi ṭolu alḳış
Sözi cümle ögüt ögüt olur iş

1950. Dilek budur ki öñdünki geçen kīn
Kīni-y-ile diñlene dürlü miskīn

1951. Daḫı savaşmaya Rūm-ile Īrān
'İmāret ceng-ile olmaya vīrān

1952. Cevāb Īrānludan işitdi şöyle
Ki dāyim barışıḳ sözini söyle

1953. Ki ḳaçan kim aradan gide kīne
Nit' olıcaḳ kişi taḫtuña bine

1954. Eger ḥāṣıl olursa bu murāduñ
Yazalar cümle şāhlar tāca aduñ

1955. Çü anlaruñ sözin işitdi Ḫusrev
Buyurdı ḫalvet ol yāḏ kişiden ev

1956. Buyurdı ḳatına yazıcı durdı
Divīt içinde 'anber müşke ḳordı

1957. Ḥarīr üstine kendi yazdı nāme
Anıñçün Ḳayṣere ol nīk-nāme

1958. Sözi uçdan uca hep pehlevīydi
Yazusı ḫūb-idi vü ḫusrevīydi

1959. Ki Ḫusrev şöyle ḳılur 'ahd u peymān
Ki nice kim teninde olısar cān

1960. Nice kim şāh olam ola yirüm baḫt
Ola Īrān benüm hem tāc u hem taḫt

1961. Getürüñ dimeyem bācını Rūmuñ
Suya buyurmayam ki ġāret umuñ

1962. Ne şāristān kim alduḳ Rūm elinden
Ḳatı ceng-ile Rūmīler elinden

70 a

1963. Ḳamusın Ḳayṣere virdüm serāser
Çü ḳayın atam oldı imdi Ḳayṣer

1964. Ḳızın daḥı ki arıdur uṣṣı bol
Anadan atadan gevherlüdür ol

1965. Atası buyruġ-ıla dilerin ben
Anuñ-ıla serāyum eylerin ben

1966. Ol Īrānlu eren ki vir baña su
Daẖı ḳızuñ ki uṣludur [u] ẖoş-ẖū

1967. Yalansuz kīne götürdüm aradan
Bu söze ṭanuḳ olsun ol yaradan

1968. Bir oldı şimdiden Rūm-ile Īrān
'İmāret ola ḳanda varsa vīrān

1969. Yazılmış ẖaṭṭum-ile-dür bu nāme
Ki rūşendür yazum ẖaṣa vü 'amme

1970. Ḳodum bu nāmeye mührümi ben uş
Mühürden ṭolu oldum kīneden boş

1971. Bu ḳavli ṣımayam var olduġumca
Bu Īrānda cihāndār olduġumca

1972. Ne kim didüñ-ise sen ta'gīlle yi
Aşa kim başlamışsın tīzrek yi

1973. Çü ol sözleri ḳıldı şöyle ol yāḏ
Ḳıġırdı geldi tīz Ḫurşīd-i Ḫarrād

1974. Aña virdi şehāne ‘ahd u nāme
Ki ilte Ḳayṣer’e ol nīk-nāme

1975. Sübaşı yil gibi durdı yirinden
Ata bindi gönüldi leşkerinden

1976. Segirdü geldi Ḳayṣer ḳatına tīz
Biti virdi kim yazmış-ıdı Pervīz

1977. Çü Ḳayṣer nāmenüñ mührini açdı
Oḳıdı sözlerini incü saçdı

70 b

1978. Buyurdı kim her uṣlu yine geldi
Kişi kim söz dimekden incü deldi

1979. Ṭanışdı anlaruñla Ḳayṣer-i şāh
Ki iy siz uṣlular hep oluñ āgāh

1980. Ki ḳalmadı bu nāmeyle bahāne
Çü Īrān-ile Rūm oldı yegāne

1981. Bu işe biz nice dermān ḳılalum
Şeh-i Īrānla ne peymān ḳılalum

1982. Örü durdılar ol cümle ulular
Cevāb-içün şehe yüzi sulular

1983. Ki biz ḳamu kiçiyüz sen ulusın
Bu Rūm’uñ Ḳayṣer’isin ḫoş-ḫūlusın

1984. Yigin ṭapuñ ḳılur fermān senüñdür
Tenümüzde dilerseñ cān senüñdür

1985. Çü Ḳayṣer diñledi ol sözleri hep
Ḳamuya alḳış itdi anca kim ṭap

1986. Oḳıdı Ḳayṣer özi pīşekārı
Aña didi ne kim endīşe-vārı

1987. Uzun fikr-ile bir ḥīle düzetdi
Ol Īrānlu eren ʻaḳlın gözetdi

1988. Buyurdı düzdi bir ṭuz ḳız ṭılısmı
Ki farḳ itmezdi andan kimse cismi

1989. Oturmış bir güzel ʻavret işi nāz
Yüzi udlu güzellikde yiñi yaz

1990. İki yanında gökçek ḳaravaşlar
Ḳamuda gül yañaḳlar ḳara ḳaşlar

1991. Oturmışdı ol taḫt üzere epsem
Yüzi gün gözi yaşlu özi pür-ġam

1992. Çü düzdi ol tılısmı bilge üstāḏ
Didiler Ḳayṣere vü oldılar şāḏ

71 a

1993. Baġışladı delim cāḏūlara māl
Delim aḳça vü ṭonlar dikme vü al

1994. Didi Güstehme k'iy ad ıssı server
Ḳızum var-idi bir zībā vü dilber

1995. Çü boy çekdi gelinlik oldı ol ay
Ḫışım var-idi (اوساوياى)

1996. Aña ʻĪsā yolınca virdüm anı
Bilüsüzlikden ol server revānı

1997. Serāyına viribidüm anı şāḏ
Elinden rūzigāruñ ḳıldı feryāḏ

1998. Revānı yigidüñ göklere pervāz
Ḳılup oldı cihānda ʻömri key az

1999. Oturmışdur ol imdi yaslu derdi
Ḳılup rūşen günini lāciverdī

2000. Ögütlerseñ revā ola ol ayı
Ki bilürsin nedür sözüñ ḳolayı

2001. Anā Güstehem eyitdi şöyle ḳılam
Ögüd-ile gözi yaşını silem

2002. Ṭılıṣmuñ ḳatına ad ıssı vardı
Dirüp başına ne kim uṣṣı vardı

2003. Ḳatında Güstehem oturdı ġamnāk
Ögüt virürdi ol yasluya bībāk

2004. Didi aña ki iy Ḳayṣer ḳızı dāḏ
İşe uṣlu kişi ḳılmaya feryāḏ

ḲAYṢER-İ RŪM BĀNŪYI GÜSTEHEM ALUP ḲIZI MERYEM ḲATUNA İLEDÜP

2005. Kimesne bulmaz ʻömre pādişāhlıḳ
Ne aṣlan bīşede ne ṣuda balıḳ

2006. Ölümden hīç boyun olmadı āzād
Ölüm’çün yaradıldı ādemīzād

71 b

2007. Göñül ḳayġuya virme unıd āhı
Ki ne yoḳṣulı ḳor ölüm ne şāhı

2008. Sözi yil-idi cümle pehlevānuñ
Ki dilsüzdi vü cānsuzdı ten anuñ

2009. Yaşını barmaġ-ıla her zamān ol
Silerdi yig ḳılmazdı fiġān ol

2010. Çü ṭañladı Güstehem olan işi
Ḳıġıru Ḳayṣer aña iydi kişi

2011. Nite gördüñ didi işbu ḳızu sen
Ki yasından anuñ ḳayġuluvan ben

2012. Didi virdüm ögüt yoġ-imiş uṣṣı
Ögüdüm virmedi hīç aña aṣṣı

2013. İkinci gün didi Pālū'ya Ḳayṣer
Ki bugün Endiyān'la sen iy mihter

2014. Daḫı Şāvūr-ile varuñ bu ḳıza
Ola kim utana söyleye size

2015. Ola kim ögüdüñüz diñleye ol
Çü bile ḥürmetüñüz 'aḳluñuz bol

72 a

2016. Ümīḏüm var ki vire bir cevābı
Çü andan işidesiz bir ḫiṭābı

2017. Bes ol yaslu elinden olam āzād
Anuñ aġlamaġından āh u feryāḏ

2018. Durup ol üç ulu er her yañadın
Eyitdiler aña sözün oñadın

2019. Cevābuñ yüzine açmadılar göz
Vefāsuz 'avret anda dimedi söz

2020. Dutup Ḳayṣer ḳatına geldiler zār
Bu ḥāli söylediler çār u nāçār

2021. Ki nice kim ögüt virdük aña biz
Cevāb işitmedük dilinde hergiz

2022. Çü oñmadı ol üç uṣlula tedbīr
Didi Ḫarrād-ı Berzīn’e cihāngīr

2023. Ki iy ad ıssı yazıcı hünerver
Şehinşāh ḥażretinde yig ü server

2024. N’ola varup görürseñ ḳızum özin
Ola kim işidesin ṭatlu sözin

2025. İdi Ḫarrād-ı Berzīn’i cihāndār
Didi eyvāndan yaslu ḳıza var

2026. Çü vardı ḳatına Ḫarrād-ı Berzīn
Doḳuşmış gördi aña ḳayġu gözin

2027. Başın gördi vü tācın yüzini hem
Gözinden eksük olmaz bir zamān nem

2028. Öñinde durdı bir dem sildi yaşın
Selām eyler gibi bir egdi başın

2029. Çü taḫt üstinde aña ṭapu ḳıldı
Tılıṣımduġın anuñ uṣlu bildi

2030. Gözetdi ‘avreti ayaġa başdan
Ḫalāyıḳ gördi çevre ḳaravaşdan

72 b

2031. Delim söz didi ‘avret dınmadı hīç
Delim endīşe ḳıldı göñlini pīç

2032. Didi kim ger bu ‘avret ögini ġam
Alupdur ḳaravaşlar niçün epsem

2033. Duruban bir bulardan çıḳmaz āvāz
Ne çoḳ söyler var arada vü ne az

2034. Eger yaş ise şol gözinde key nem
Gerekdi laḥẓa laḥẓa oladı kem

2035. Öñinde bir araya dökilür yaş
Ne ṣola vü ne ṣaġa burur ol baş

2036. Yaşı çevre saçılmaz hīç gözinden
Elin ayruḳ yire ḳomaz dizinden

2037. Eger bu gövdede bir cān olaydı
Niçüñ ancaḳ öñi cünbān olaydı

2038. Ne cānı var bu şeklüñ hem ne cismi
Düzüpdür Feylesūf işbu ṭılıṣmı

2039. Gelüp Ḳayṣer ḳaṭına didi Ḫarrāḏ
Ki bu ay yüzlüde yoḳ ‘adl-ile dāḏ

2040. Ṭılıṣm itmişler ol Rūmı erenler
Ki añlamadılar öñdin görenler

2041. Delim güldi çü Ḳayṣer Rūm işitdi
Ṭudaġın açdı dişini ışıtdı

2042. Aña didi cihānda çoḳ zamān ḳal
Seni dünyāda bulmasun yavuz ḥāl

2043. Ki Ḫusrevler ḳapusında olasın
Vezīr anuñ-içün kim ketḫüḏāsın

2044. Evüm vardur didi bir ṭañlamalu
Ki oḳ irürmez aña ḳatı yalu

2045. Göricek bilesin didi ki n’ola
Ṭılısm veyā Çalap işi mi ola

73 a

2046. Dönüp Ḫarrād-i Berzīn vardı aña
Mu‘allaḳ atlu gördi batdı ṭaña

2047. Girü Ḳayṣer ḳatına geldi özi
Eyitdi şöyle ad issine sözi

2048. Ki ol atlu demürdendur muṣavver
Hem ol miḳnāṭısdandur müdevver

2049. Saġışsuz alḳış itdi Ḳayṣer aña
Ululıḳ lāyıḳ oldı didi saña

2050. Eyü sözler eren senden işidür
Ṭapuñ Īrānluda uṣlu kişidür

2051. Ne şāhuñ kim ḳapusında ola bir
Senüñ gibi kişi kim ḳıla tedbīr

2052. Anuñ şeksüz irişür başı aya
Hezārān āferīn sen ketḫüḏāya

2053. Delim altun aḳçe at u dīnār
Delim ḳıymetlü tācı dürr-i şehvār

2054. Aña virdi vü ḳıldı āferīn çoḳ
Didi Īrānda hergiz beñdeşüñ yoḳ

2055. Çü Ḳayṣer bildi kim dirildi hep sü
Cihān tozdan ṣanasın oldı Ḥindū

2056. Üründü ḳıldı Rūm’ı yüz biñ er ol
Savaşçı her birinüñ erligi bol

2057. Silāḥ u aḳçe virdi at u çuḳal
Bir atluya çeriden dimedi ḳal

2058. Anuñ bir kızı vardı adı Meryem
Yavaş u bilüsi çoḳ göñli h̲urrem

2059. Nigārın ruḥ-ı ḥüsnüñ göki ayı
Saçı hindī vü ṭuluñı h̲iṭāyı

2060. Yüzine ḳarşu yüz ḳomış yire Rūm
Yañaġı şeb-çirāġ ol resme kim mūm

73 b

2061. Gibi mercāna yüz biñ ṭa'ne urmış
Saçı cān yolına yüz aġı ḳurmış

2062. Dem-i 'Īsā olup sözinde peydā
Ki hem Meryem'den olmışdur Mesīhā

2063. Getürdi araya anca cihān ol
Ki ṭoldı at [u] ḳatırdan ulu yol

2064. Döşekler aṭlas u dībā-yı Rūmī
Ki naḳşı altun ebrüşimdi būmı

2065. Çoḳ altun āleti cevher nigārı
Delim yāḳūt [u] dürri-yi şehvārı

2066. Delim la'l ü delim ṭonlar çoḳ altun
Dah̲ı çoḳ Rūm aṭlāsı dībā olsun

2067. Dah̲ı çoḳ bilezük hem küpe vü tāc
Çalab bileydi incüsin ṭaşın ḳaç

2068. 'İmārı düzdi dört altundan lü'lü'
H̲acı şehvār güherden-idi ṭolu

2069. Ḳulı üç yüzlü erliklü vü ayıḳ
Eyer uyanları altunlu bayıḳ

2070. Ḳaravaş üç yüz ay mānendi çaḳ
Kimi Çerkes kimi Rūm kimi Ḳifçāk

2071. İki yigirmi Rūmī ẖādimi hem
Perī yüzlü ḳamusı ẖūb u ẖurrem

2072. İydi hem Feylesūfuñ dördüni ol
Ḳamu uṣlu bilen āyīne hem yol

2073. Didi cümle sözin anlara Ḳayṣer
Daẖı Meryem özine ol dilāver

2074. Döşekden ṭondan altundan gümişden
Bilen Rūmı bilü ıssı sağışdan

2075. Sağış dutmaḳda gördiydi delim renc
Ki üç yüz biñden artuġ-idi ol genc

74 a

2076. Şehüñ ilçilerine virdi çoḳ māl
Ki ẖoş oldı ḳamuda ẖaṭır u ḥāl

2077. Delim ṭon virdi biz ü altun u at
Delim çuḳal u yaraḳ yaraġ u yat

2078. Daẖı yazdı alardan şükri şāha
Ki lāyıḳdur ḳamusı pādişāha

2079. Yaraşur rāz var olursa Pālū
Ki ḳamu uṣlulardur andan alu

2080. Kişi Ḫarrād-ı Berzīn'den yigi hīç
Ne gördi ne göre anuñ gibi hīç

2081. Anuñçün bunı yaratdı yaradan
Ki ola āşikāra cümle penhān

2082. Dururdı ṣayan ılduzları örü
Gönilmek vaḳtinüñ sa'dını görü

2083. Yola ol gün [ki] Ḫusrev sürdiydi at
Ki dir Behrām-rūz ol güne hep tat

2084. Eyü fāl u eyü ılduz-ıla ol
Eyü iḳbāl u ḳutlu yüz-ile ol

2085. Bile ol gün eşdi Ḳayṣer özi
Bu kez dördünci gün ol işbu sözi

2086. Didi kim varmadın Īrān zemīne
Ḳuşaġuñ şeşme vü hem açma sīne

2087. Yalıncaḳ görmesün Ḫusrev tenüñ hīç
Yüzüñden gitmesün örtü senüñ hīç

HUSREV MERYEM'İ ALUP ḲAYṢER-İ RŪM BEGİNE GÖNDERÜR..

2088. Duruban alḳış idüp didi Ḳayṣer
Ki saña ṭapucı bu çarh-ı aḫżar

2089. Savaşçı er Niyeṭūs ḳardaşıydı
Ki savaşda çerisinüñ başıydı

74 b

2090. Aña didi saña Meryem yaḳındur
Ḫıṣımdur ḳanda dīnde hem yaḳındur

2091. Sımarladum saña ḳızı vü mālı
Düzenlü bu çeriyi dürlü ḥāli

2092. Niyeṭūs dutdı ol ḳulluġa boyın
Çevirdi Ḳayṣer aġlamaḳda boyın

2093. Boyun dutdı Niyeṭūs ol sözine
Dönüp Ḳayṣer getürdi yaş gözine

2094. Giderdi sü velī sıġmazdı yola
Niyeṭūs öñ baḳuban saġa ṣola

2095. Elinde gürzi vü düzerdi ṣüyı
Özi alçaḳ velī tend-idi ẖūyı

2096. Çü ṣüyuñ geldügini bildi H̱usrev
Çerisile ʻazīmet ḳıldı H̱usrev

2097. Çü übaşlarınuñ tozı belürdi
ʻAlemler görinüp leşker gelürdi

2098. Ne su kimse bulıtdan ḳılmadı farḳ
Eren çuḳal ışıḳ içindeydi ġarḳ

75 a

2099. Ol ad issi süyı H̱usrev çü gördi
Yüzi güldi düşini ẖayra yordı

2100. Göñül aydın ḳıluban güldi ḳatı
Uruban ökçe sürdi ḳara atı

2101. Niyeṭūs'ı görüp ḳuçdu görüşdi
Delim ṣordı aña yavlaḳ girişdi

2102. ʻİmārīden yaña tīz atı sürdi
Yüzini Meryemüñ çün anda gördi

2103. Anı ṣordı vü öpdi öz elini
Sevindi görüben gökçek gelini

2104. Getürdi leşkeri perde serāya
Döşetdi bir oda ol gizlü aya

2105. Oturdı söyledi anuñla üç gün
Çü dördüncide açdı yüzini gün

2106. Ḳonuḳlıḳ ḳıldı bī-endāze key ṭoy
Didiler ṣu erine yi iç ü ṭoy

2107. Niyeṭūs'ı oḳutdı Ḫusrev-i şāh
(بلاكولى) ki savaşçıydı āgāh

2108. Çeri başlarını ger çoḳ [u] ger az
Kimi kim ol çerideydi ser-efrāz

2109. Çü Ḫusrev gördi ol üründü süyı
Savaşçı atluyı hep tend-ḫūyı

2110. Çalaba āferīn ḳıldı öginde
Ki yaratduġı yirinde göginde

2111. Bulumaz uṣlular hergiz bahāne
Anı öger gelen kişi cihāna

2112. Didi ol ululara kim yaradan
Baña yāri ḳılur-ısa aradan

2113. Götürem erlig-ile düşmeni ben
Baña gülşen aña yir ola külḫān

75 b

2114. Hele siz diñlenüñ içüñ ü yiyüñ
Ne siz işidüñ ne ḫayr u şer diyüñ

2115. Yidi gün yidiler hem içdiler şāḏ
Göñül yüz dürlü ḳayġulardan āzāḏ

2116. Sekizinde çeriyi düzdi ol ḥur
Felek mānendi tiz gök u pür nūr

2117. Göge āvāze çıḳdı çalup kūsı
Havā su tozile-y-idi anbūsı

2118. Çeri-y-ile geldi Āẕerbāycān'a
Uma taḫtın ki virdi rāyigāna

2119. İki hafta olıcaḳ ḳondı hep sü
Ne yirde ḳondılarsa ḳurudı ṣu

2120. Ol ilde var-idi bir yazı key giñ
Siz aña iy eren gül yazusı diñ

2121. Serāperde uyup ḳondı cihāndār
Bile ḳondı çeri oldı cihān dar

2122. Niyeṭūs didi mihter bu suya
Sen alġıl tā ki hep ṣü saña uya

2123. Ol aradan bahādurlar-ile ol
Ata ḳamçı uruban gözledi yol

2124. Segirdüben giderdi yola özi
Kim uġrasa yolı ṣormaḳdı sözi

2125. Ol araya ki Muṣıl İrmen-idi
Ṣanasın gövdesi pīlüñ teniydi

2126. Çerisindeydi Bendū aña hemrāh
Ki ṭayı dirdi Bendū'ya şehinşāh

2127. Çü Ḫusrev geldügini bildilerdi
Şehi ḳarşulayı gönüldilerdi

2128. Çeri öñinde ol iki dilāver
Baḳup gördi ikisi daḫı server

76 a

2129. Didi Güstehem'e şol iki atlu
Segirdüben gelür yaraḳlu yatlu

2130. Bir anları gözet gör kimler ola
Segirdü nite girdiler bu yola

2131. Didi Güstehem şöyle k'iy cihāngīr
Şol ablaḳ atluya añlayu baḳ bir

2132. Ḳarındaşumdur ol Bendū-yı server
Bir ayruḳ ṣu eridür yāri ol er

2133. Aña Ḫusrev eyitdi kim ne dirsin
Sen ol Bendū ġamın şöyle mi yirsin

2134. Eger diri-y-ise zindānda ola
Ölü şāh dār-ile meydānda ola

2135. Didi Güstehem şāha yime ḳayı
Naẓar ḳıl oldur ol ṭapuña ṭayı

2136. Yaḳın gelsün ger olmaz-ise Bendūy
Bu Güstehem'üñ ḳanın dökmege uy

2137. İrişdiler hemāndem şehriyāra
Yaya oldılar anlar āşikāra

2138. Çü Ḫusrev ḳatına yaḳlaşdı anlar
Ol iki big ögilmiş pehlevānlar

2139. Ṭapu ḳıluban ögdilerdi şāhı
Ḳul ol ḫoşdur ki öge pādişāhı

2140. Ṣorup Ḫusrev didi Bendū'ya kim ben
Ṣanur idüm ṭopraġa girüpsin sen

2141. Eyitdi Ḫusrev'e ol ḥālini hep
Eyü yavuz geçen aḥvālini hep

2142. Aña ne resme eylük itdi Behrām
Anı ḳurtardı kendü gitdi Behrām

2143. Daḫı ol çāreyi kim itmiş-idi
Ṭonı şāh aña ḳoyup gitmiş-idi

76 b

2144. Geyüben ṭonı çıḳduġını ṭama
Ne dil virdügini Behrām-ı ḫāma

2145. İşidü aġladı ḳıldı delim āh
Şol yoldaşuñ ne kişidür didi şāh

2146. Didi şāha budur Mūṣīl-ı mihter
Ki ata binmedi buncılayın er

2147. Ṭapuñ Īrān-zemīnden gideli bu
Ne rāḥat gördi bir yirde ne uyḳu

2148. Yola baḳardı kim şāh-ı cüvānbaḫt
Gele yarışdura eyvān-ıla taḫt

2149. Hemīşe yiri vü yazıyı vü ṭaġ
Ne bāġçe istedi ne sebze ne bāġ

2150. Serāyı çadırumuz gāh olupdur
Şehüñ sevgüsiyle göñli ṭolupdur

2151. Çerisi var bunuñ kim saġısı yoḳ
Silāḥ u genci var u altunı çoḳ

2152. Gidelden şāh özi Rūm iline ol
Küyerdi şehriyāra gözleyüp yol

2153. Didi Mūṣīl'a Ḫusrev iy cihāndār
Ki bizde ol emekde minnetüñ var

2154. Ṭapuñ bizde ululıḳ adı bula
Ululıġuñ ad-ıla dünye ṭola

2155. Aña Mūṣīl eyitdi k'iy cihāndār
Buyurursañ ḳuluña ḫāṭırum var

2156. Ki öpem üzengüde ayaġun ben
Ki yoluñda fidādur cān-ile ten

2157. Aña Ḫusrev didi gördüñ delim renc
'İvaż ol rence bulasın delim genc

2158. Ola ḥāṣıl ne kim varsa murāduñ
Cihāna eylüg-ile ṭola aduñ

77 a

2159. Uzatdı üzengüden ayaġın şāh
Segirdü vardı ḳatına hemāngāh

2160. Şehüñ öpdi rikābın hem ayaġın
Delim mihr-ile ṣolın gāh saġın

2161. Buyurdı Mūsil'e şāh bindi ata
Oġul anuñ gibi ḳazansa ata

2162. Virib-idi uyanuḳlarını şāh
Ki olalar cihān işinden āgāh

2163. Çü oldı Nīmrūz'uñ suyı āgāh
Ki yoldan irdi sula Ḫusrev-i şāh

2164. Ḳamuyı baġladılar kūsı bile
Çeri dirneşdi gelmez vaṣfı dile

2165. Bu bilmekden sevindi her ṭarafdār
Segirdü geldiler hep Ḫusrev’e yār

2166. Çü Behrām’a ḫaber irişdi kim uş
Suyından Ḫusrev’üñ düşdi ile cūş

2167. Yine şahlıġ [u] ferri tāze oldı
Çerisi daġı bī-endāze oldı

2168. Çeriden ürdi bir ad issini ol
Ḫıṣımdı çün biline hem nikḫāh ol

2169. Ki erliklü-y-idi vü bilisi bol
Ki adı-y-ıdı Dārā-penāh ol

2170. Yazıcı [ol] ḳıġırdı ḳatına tīz
Buyurdı kim ola sözden güher-rīz

2171. Bitiler yazdı ululara penhān
Ḳıla va‘de delim in‘ām u iḥsān

2172. Bitiyi Çūbīn’den görü özine
Daḫı Güstehem’e Bendū özine

2173. Daḫı Şāvūr’a vü hem Endiyān’a
Ki sayılur biri on pehlevāna

77 b

2174. Biti başı cihān yaradan adı
Ki dürlü ni‘mete ol virdi dādı

2175. Yaradan yir ü gök ü dürlü ḥayvān
Yiri sākin ḳılan ü çarḫ-ı gerdān

2176. Pes andan yazdı ḳamuñuz el açuñ
Yavuz uslu şehi ḳoyup [u] ḳaçuñ

2177. Ki Sāsān toẖmı olalı cihānda
Ne āzād ḳıldı rāḥat ne cihānda

2178. Bu Sāsāni erenden ummañ iḥsān
Ki sögütden degül yākūt āsān

2179. Çü bu nāme irişe ṭapuñuza
Bilüñ kim geldi devlet ḳapuñuza

2180. Benüm ḳatumda bellüdür yirüñüz
Göñül dutmaya yavuz hīç birüñüz

2181. Çü bir kezden berü ‘azm idesiz siz
Ġuṣṣa yol bulmaya göñlüme hergiz

2182. Ne Rūm’dan üşenem ne leşkerinden
Ne erliksüz yaradan mihterinden

2183. Ḳamunuñ başını alam [u] taẖtın
Yaraġın yatını vü cümle raẖtın

2184. Kodı ol nāmelere mühri Behrām
Dilerdi ḳıla ol ad iss’lerin rām

2185. Şehinşāh dergāhına geldi ol cüst
Yüriyü gāh ivmekle vü gāh süst

2186. Ululıḳ gördi anda delim su
Ki didi bunlara ḳanda yite ṣu

2187. Göñülde dirdi bunuñ bigi şāh
Dirīġā nite Çūbīn şāh ola āh

2188. Yabanda yüriye Pervīz-i Hürmüz
Anuñ taḫtına Behrām ola gürbüz

78 a

2189. Bir erven yad [u] düşmensiz kem-āzār
Deve yüki-y-ile otuz yüküm var

2190. Niçün kendüzimi oda kemişem
Düşem zārı ile derd-ile pişem

2191. Çü işüñ ḳolayı göründi rūşen
Ere bilü gibi yoḳ tāze gülşen

2192. Varam Ḫusrev ḳatına ḳılam i'lām
Virem bitileri kim yazdı Behrām

2193. Daḫı hedīye ne kim virdiyse ol
Budur ṭoġrulıġ u āyīn u hem yol

2194. Ṭolu endīşe geldi bārgāha
Biti vü hedye-y-ile ulu şāha

2195. İletdi hedīye vü nāmeleri
Sözini 'arża ḳıldu [vü] ḍavarı

2196. Şehinşāh nāmeleri çünkim açdı
Oḳıyup tācire çoḳ incü saçdı

2197. Ḳodılar kürsī altundan oturdı
Şehinşāh bu sözi dile getürdi

2198. Ki iy uslu [vü] söz bilici server
Sen ol Behrām'ı bil key [ḫōr] u kihter

2199. İşüñe bulasın bizden ġaraż çoḳ
Murāda irdüñ ayruḳ hīç sözüñ yoḳ

2200. Buyurdı yazıcı geldi oturdı
Cevābın yazmaġa kāġıd getürdi

2201. Delim alḳış-ıla yazdı yazan er
Ki iy il issi leşker şāhı server

2202. Bitüñ geldi vü oḳıduḳ sözini
Delim aġırladuḳ ilçüñ özini

2203. Göñülden H̱usrev'e hep düşmen olduḳ
Senüñle şöyle kim cān [u] ten olduḳ

78 b

2204. Ne endīşe bize Rūmı erenden
Kim erlik uma ıraḳdan erinden

2205. Ḳamu ḳından ḳılıç çün çıḳaravuz
Savaşda Rūm erin cümle ḳıravuz

2206. Bu H̱usrev göre suyuñ hāy-i hūyuñ
Daẖi erligüñ ü ol yüce boyuñ

2207. Tenine ditremek düşe hemāndem
Koca dilkü gibi ola (کچ کم)

2208. Ḳodı bitilere mühr ol cihāndār
Didi ol bilü issina ki al var

2209. Bulasın bu işüñde eylük ü genc
Saña rāḥat ola bu gördügüñ renc

2210. Aña virdi güher altun u dīnār
Bahālu la'l u hem lü'lü'-yi şehvār

2211. Aña didi ki Çūbīn'e iletgil
Ne kim dirven bir bir [ana] beyān ḳıl

2212. İletdi nāmeleri ol yigit er
Elinden aldı Behrām-ı dilāver

2213. Çün oḳıdı vü ol yazuyı gördi
Havāyı ḳıġıruban ʿaḳlı sürdi

2214. Yaraḳlandı vü itdi ʿazm yola
Didi Īrānlu gör kim nite ola

2215. ʿAceb bunuñ serencāmı vü işi
Eyü yormadı düşin hīç kişi

2216. Kocalar vardılar ḳatına anuñ
Ḳararmış gördiler ol pehlevānuñ

2217. Gözini vü göñlini didi cümle
Savaşına şehüñ sen itme ḥamle

2218. Eger Ḫusrev gele Īrān-zemīne
Ḳılıç ola aña iş gürz ü kīne

79 a

2219. Bu Īrān taḫtına aldanma zinhār
Gözüñ baġlamasun bu dehr-i ġaddār

2220. Es̱er ḳılmadı söz Behrām-ı şūma
Çıḳardı sü şeh-ile savaş uma

2221. Segirdü vardı Āẕerbāyicān'a
Çeri erliklü sıġmazdı cihāna

2222. Çeri irdi çeriye ḳondı yaḳın
Ki ḳılalar biri birine aḳın

2223. Ḳarınca bulmadı yol kim geçeydi
Siñek hem bulmadı yir kim uçaydı

2224. Eyitdi şöyle ol kīn isteyen er
Varalum görelüm bu Rūmī leşker

2225. Ne yaraġ u ne yat-ıla gelüpdür
Nice çuḳal u at-ile gelüpdür

2226. Ḳamu erliklüler bindiler ata
(یلان سنیله) mihr (اذرکشب) tā

2227. Çeriyi göreler kim kīne diler
Ḳamu Behrām içün dişini biler

2228. Çü gördiler çeriyi ol üç atlu
Didiler mihtere yaraḳlu yatlu

2229. Deñiz gibi çeridür bu gelen sü
Bizüm endīşemüzden daşradur bu

2230. Bu yüzden Rūmī atlu bārgāha
Varuban yüz ḳodılar cümle şāha

2231. Şehüñ öñinde bil baġladılar fāş
K'Īrānlula ḳılalum diyü savaş

2232. Şehe ẖoş geldi ol söz didi varuñ
Savaşda key eren ödini yaruñ

2233. Çü güneş ṭañlacaḳ çıḳdı busudan
Aya irdi ẖurūş ol iki ṣudan

79 b

2234. Ṣanasın bir felek mānendi döndi
Güneş yüzi ḳılıçdan şöyle ṭundı

2235. Erenler na'rası vü atlar üni
Felekde ḳıldı ḥayrān ayı güni

2236. Çü anı gördi ol savaşçı Behrām
Ḳılıç çekdi vü atın sürdi ol ẖām

2237. Segirdürdi yaluñuz ine aġa
Baḳardı leşkerinde sola saġa

2238. Baḳup H̱usrev çü gördi ol savaşı
Ḳararmış yazıyı vü ṭaġ [u] ṭaşı

2239. Şu resme oldı yazı sanasın mīġ
Havādan yaġdururdı ẖançer ü tīġ

2240. Niyeṭūsi-y-ile Bendū daẖı şāh
Segirdü baḳdılar ṭaġa hemāngāh

2241. Oturdılardı ṭaġ üstinde anlar
Baḳarlardı ki neyder pehlevānlar

2242. Çü kūs āvāzı çıḳdı iki südan
Erenler girdi araya busudan

2243. Çü H̱usrev gördi ol īnile ceng
Yirinde ḳaldı ḥayrān ol olup deng

2244. Güneş çün gökde açdı gizlü rāzı
Çeriler başı ḳatdı davul-bāzı

2245. Getürdi ne ḳadar kim süyı vardı
Ulular cümle bile yola vardı

2246. Yol üstinde ḳamışlar var-idi saz
Ḳamış biçici er çoḳ anda yoḳ az

2247. Iraḳdan göricek Behrām-ı şīri
Daẖı çoḳ suyı vü bir ḳaç dilīri

2248. Didiler bu yola nite [ki] girdüñ
Delim devrān eleminden renc gördüñ

80 a

2249. Ki pīşe uçdan uca ṭoludur su
Savaşçı vü yig erden var[dur] busu

2250. Didi Behrām [ki] bunda atlu ger var
Uyupdur Ḫusrev'e şāh-ı cihāndār

2251. Çeriden ürdi Nestūd'ı şehinşāh
Aña virdi çeriyi hep ki nāgāh

2252. Yolumuz aluban bizi dutalar
Savaşda oynayup bizi utalar

2253. Ḳamu çekdiler ata (بات) tengi
Yaraḳlandı savaşa cümle cengi

2254. Ḳamışlıġa od urdılar dutuşdı
Çerinüñ arasına od düşdi

2255. Ḳamışlıḳ uçdan uca külli yandı
Bir er yandı bir aġaçla uvandı

2256. Çü Nestūḏ'a baḳuban gördi Çūbīn
Segirden ata ısmarladı dizgin

2257. Kemend-ile atından ḳapdı anı
Elin baġladı yire depdi anı

2258. Hemāndem diledi Nestūḏ zinhār
Didi aña [iy] ad issi cihāndār

2259. Niçün yire dökersin ḳanumı sen
Baġışla luṭfuñ-ıla cānumu sen

2260. Beni öldürme bile varayın ben
Olup dervī̇ş Ḥaḳ'a yalvarayın ben

2261. Aña Behrām eyitdi iy beḏ-endī̇ş
Gerekmez baña savaşda seni iş

2262. Başuñ kesmek bañadur ʻār u hem teng
Ki olımayasın Behrām'a hem-ceng

2263. Elümden ḳurtılursañ yola gir var
Ne kim gördüñ eyit bilsün cihāndār

80 b

2264. Çü Nestūḏ ol sözi işitdi alḳış
Virüp didi ki dāḏ olsun saña iş

2265. Rey'e ol bī̇şeden yüz urdı Behrām
Varup bir ḳaç gün anda durdı Behrām

2266. Biraz gün durdı vü H̱āḳān'a geçdi
Ki derde uġradı dermāna geçdi

2267. Bu yaña şāh ṣü yirine vardı
Ki Behrām'uñ soñı vü genci vardı

2268. Çeri ṣoñında buldı genc ü çoḳ tāc
Buyurdı süyına kim ḳıldı tārāc

2269. Yaradandın yaña durdı örü ol
Didi iy gösterüp azmışlara yol

2270. Götürdüñ düşmenüñ şerrin aradan
Ki arıtsın viren özi yaradan

2271. Pes andan döndi vü vardı serāya
Buyurdı iş bilen bir ketẖüdāya

2272. Ki gel diye bilü issi debīre
Ki yaza müşk-ile ol aḳ ḥarīre

2273. Biti şāh-ı cihāndan Ḳayṣer'e ol
Delim ögüp ḳıluban āferīn bol

2274. Savaş aḥvālini cümle serāser
Bitide yazdı tā kim bile Ḳayṣer

2275. Şehüñ mührini urdı nāmeye ol
Virüp ilçiye dutdı ilerü yol

2276. İrişdi nāmesiyle şehriyāruñ
Ḳatına elçi Ḳayṣer nām-dāruñ

2277. Çü Ḳayṣer oḳudı taḫtından indi
Dilinde Tañrıya çoḳ şükr dindi

2278. Çalaba didi kim iy gösteren yol
Hemīşe var u viresin azıḳ bol

81 a

2279. Buyurdı ḳatına vardı debīri
Ḳalem iletdi vü müşk ü ḥarīri

2280. Hemān ol nāmenüñ yazdı cevābın
Çıḳ uçmaḳ budağı gibi ḫiṭābın

2281. Çalabı andı nāme evvelinde
Ki hep işler anuñ ḳudret elinde

2282. Ki oldur suya viren ferr-ile dāḏ
Biri ġamgīn ḳılan u bir eri şāḏ

2283. Ṭolu ay issi vü güneş issi
Ḳılan sovuḳ ay u hem güneş ıssı

2284. Ululıġ-ile devlet bilgil andan
Sipās andan bil ayrılınca cāndan

2285. Hemīşe dāḏ u eylük ḳıl cihānda
Ki eylük yig görüne [vü] nihānda

2286. Güherlü tācı Ḳayṣerlerden aña
Ḳalupdı kim gün ḳalurdı ṭaña

2287. Daḫı bir ṭavḳ u iki küpe-y-ile
Bahāsın anlaruñ kim eydebile

2288. Yüz altmış biz ḳamu doḳıma altun
Biñ altuna alınmış biri ṣatun

2289. Deve yükiyle otuzdı ḳızılı
Daḫı incü vü yāḳūtuñ ḳızılı

2290. Cevāhir-i muraṣṣa‘ tāc-idi ol
Daḫı bir taḫtı kim incüsiydi bol

2291. İydi biñ feylesūfı Ḳayṣer-i şāh
Nis̱ār u hedye-y-ile ol şehinşāh

2292. Çün ol işlerden oldı Ḫusrev āgāh
Sevindi Ḳayṣer işinden hemān gāh

2293. İydi ḳarşulamaḳçün Ḫusrev atlu
Ululardan biñ er yaraḳlu yatlu

81 b

2294. Çü bular geldiler Ḫusrev ḳatına
Du‘ālar ḳılu yüce devletine

2295. Ḳamu Ḳayṣer iydügi armaġanı
Çü Ḫusrev gördi şāḏ oldı revānı

2296. Oḳudı nāme baḳdı çevre yaña
Görüp ol mālı bī-ḥadd batdı ṭaña

2297. Vezīrine eyitdi Ḫusrev-i şāh
Ki bu güherlü Rūmī ṭonı nāgāh

2298. Geyürsem geymedi bu ṭonı dihḳān
Geyür yā Gāṣelīk veyā ki ruhbān

2299. Ṭonumuzdan çü bir ḫaç ola peyḏā
Oturmaġumuz ola miṣl-i Tersā

2300. Geyürsem işbu adanur erenler
Bu şāh Tersā mıdur diye görenler

2301. Vezīri didi dīne ne ziyān var
Geyürse Ḳayṣer'üñ ṭonın cihāndār

2302. Urundı tācı hep incüsi şehvār
Pes andan geydi ol tonı cihāndār

2303. Ḳatına Rūmīler Īrānīler hep
Delim dürlü erenler anca kim ṭap

2304. Dirildiler oturdılar ḳamu şāḏ
Ḳamusı bay [u] pek ḳayġudan āzād

2305. Buyurdı tā ki ḫoni ḳoyalar tīz
Ḳıġıruñ Rūmīleri didi Pervīz

2306. Niyeṭūs-ile Rūmī pehlevānlar
Şehinşāh ḫonına dirildi anlar

ĶAYṢER-İ RŪM ḪUSREV’E ḪİL‘AT VİRİBİYÜP (…) ḪUSREV GİYÜP TAḪTA (…)

2307. Cihāndār aldı yazıyı hemāndem
Ulular-ile urup rāy-i Zemzem

82 a

2308. Niyāṭūs anı göre atdı etmek
Görüben bāzı ol terk itdi etmek

2309. Eyitdi bāzı ḫaçı bile hay hay
Bu güç ‘Īsā’ya Ķayṣer’den degül key

2310. Çü Bendū gördi el ardıyla urdı
Yüzin ḫaça tapucınuñ yoġurdı

2311. Ol işi göre Ḫusrev oldı ġamgīn
Ṣaru gül gibi beñzi ṣoldı ġamgīn

2312. Dönüp Güstehme didi kim bu şeydā
Çü içdi süçi olur şūri peydā

2313. Ne işi var Niyeṭūs Rūmī ile
Özin ḫōr itdi nefs-i şūmi-y-ile

2314. Niyeṭūs ol aradan bindi çābük
Çerisine yüz urdı yarım esrük

2315. Zırıh geydi savaşa baġladı baş
Ki boza meclisi vü ķıla savaş

2316. Savaşçı atlular çoķ savaş istep
Şehüñ dergāhına yüz dutdılar hep

2317. Viribirseñ ķatumuza v’eger- nī
Ṭola ġavġa vü şūr u ceng-i dīnī

2318. Ben ol ḳuldan daḫı artuḳ ḳılam şūr
Ki taḫtuñ almaġa ḳılmış-ıdı ol zūr

2319. Eyitdi Ḫusrev'e Meryem ki şimdi
Getürem bu çerinüñ cengin imdi

2320. Baña vir bu savaşçı Bendū'yı bir
Eyā iy şāh u sulṭān-ı cihāngīr

2321. Çeriye iltüben girü selāmet
Getürem şehriyāra bī- melāmet

2322. Iydı Bendū'yı ol şāh-ı cihāndār
Niyeṭūs'a on atlu-y-ıla bī-ḏār

2323. Bir uslu 'avrata hem iydi Meryem
Ki yavuz sözde bulınmazdı bir dem

2324. Didi kim atamuñ ḳardaşına var
Eyit kim iy beḏ-endīş inṣāfuñ var

2325. Ne ḥürmet ḳılduġını şāha Ḳayṣer
Özüñ görmezmidi iy usda ebter

2326. Neler virmişdi altundan gümişden
Cevāhirden ü bizden dürlü işden

2327. Ulaşmaḳdan ḫıṣımlıḳdan ṭavardan
Çeriden ṭondan atdan cümle vardan

2328. Bugün sen bu ḫıṣımlıġı yıḳarsın
Ne çün Ḳayṣer ögüdinden çıḳarsın

2329. Dimez midi saña Ḳayṣer ki Ḫusrev
Ḳomaz dīnin bulucaḳ il ü hem ev

2330. Göriş Bendū-y-ıla ḫoş söyle aña
Yavuz söz dime çün ki vara saña

2331. İşini Ḳayṣer'üñ virme yile sen
Ḳoġıl dirileyin şādī-y-ile ben

2332. Çün ol 'avrat didi Meryem sözini
Avıtdı ol Niyāṭūs'uñ özüni

2333. Vü hem Bendū'yı ḫoş dutdı Niyāṭūs
Ḳaḳımaġını hem yatdı yire Niyāṭūs

2334. Binüben geldi Ḫusrev ḳatına tīz
Ḫoş oldı göñül aña didi Pervīz

2335. Ki bugün ḳayġuyı ḳılmayalum yād
Ḳoġıl yiyüp içüben olalum şād

2336. Çü Ḫusrev sözi uzandı Niyāṭūs
Çerisine gönüldi çaldurup kūs

2337. Didi Ḫarrāḏ-ı Berzīn'e cihāndār
Ki dīvān dut çeri 'arż eyleyü-var

2338. Çü gördiler bize gelmekde çoḳ renc
Dirīġ itme ṭavar u ṭon u hem genc

2339. Kime ṭon lāyıḳ-ısa virdi ḫil'at
Kime at u kime biz kime ni'met

2340. Niyāṭūs özine virdi güher bol
Ne at u ḳul ne altun ḳuşaġı ol

2341. Ne kim Rūm'dan Ḳobāḏ almışdı şār
Daḫı Kisrī vü Hürmüz ol cihāndār

2342. Niyāṭūs’a buyurdı yazdılar ‘ahd
Özi saçdı ol acı ḥanẓala şehd

2343. Pes andan ol Medāyin’den yaña şād
Varuban oldı göñli ġamdan āzāḏ

2344. Delim ḳıymetlü bir ḳaṣr-ı şehāne
Düzetdiler feraḥ virürdi cāna

2345. Buyurdı vardı ḳatına debīri
Ḳalem aldı ele müşg-i ḥarīri

2346. Yazuban virdi ululara menşūr
Yıḳuḳ göñli ḳamunuñ oldı ma‘mūr

2347. Eyitdi şāh-cihānuñ ḳulları siz
Ḳıluñ çoḳ āferīn çün ḳullarısız

2348. Ne ḳan döküñ ne dutuñ kimseye kīn
Yavuzlıḳ beklemeñ beglik ḳamu dīn

2349. Eger iñlerse sizden kimsene zār
Olurısa bir kişi sizden āzār

2350. Olısar yiri ol güç idenüñ dār
Hemān ol dünyede yiri yanar nār

2351. Ḳamuñuz pādişāh siz gencüñüze
Kimesne ortaḳ olmaz rencüñüze

2352. Yiñ ü virüñ dutınuñ yār u hem iş
Eger var-ısa sizden kimse dervīş

2353. Gelüben ol seḥer-gāh yisün ol aş
Ḳomayam kimse gözin kim ola yaş

2354. Ola kim bulına bir āferīn dir
Dürişem kim ʻimāret ola bu yir

ŞĪRĪN ḪUSREV'DEN AYRU DÜŞÜP FERYĀD ḲILDU[ĠI] YİRDÜR

2355. Çü ay-ıla münevver oldı balıḳ
Şeh-i Pervīz'e degdi pādişāhlıḳ

2356. İkizḏe Zühre vü Yengeçde Bircīs
Sa'ādet virmiş ez teṡlīṡ ü tesdīs

2357. Güneş olmış güneş burcında manẓūr
Bıraḳmış Delv burcına Züḥal nūr

2358. Bu ṭāli'deki Pīrūz aldıdı baḫt
Yir idindi melik pirūze-gūn taḫt

2359. ʻİnāyet çün aña geldi ilāhī
Cihānuñ oldı başdan başa şāhı

2360. Çü ḳutlu oldı aña taḫt-ıla tāc
Bu kez Şīrīn ḫayāli ḳıldı tārāc

2361. Egerçi vardı şahlıġı vü genci
Velīkin ayrulıḳdan-ıdı renci

2362. Dimezven kim ṭarab ḳılmaz-ıdı şāh
Ḳılurdı velīk göñülsüz ü āh

2363. Gehī diler kim içe süciyi ḫām
Gehī yaş-ıla ṭoldururdı cām

2364. Gehī dir-idi i göñül ḳo nāzı
Eyit şāhlıḳ mı yig yā ʻışḳ-bāzī

2365. Bu şāhlıḳda baña ger yār olaydı
Göñül arada bir müzd-dār olaydı

2366. Göñül sevmez ki dutam taẖt u tācı
Göñüle ben daẖı olmazvan acı

2367. Ḳara günine göñül gice geldi
Bu ḥāli bilmezem ki nice geldi

2368. Ṣıçan inine ṣıġmazdı ʻaceb bu
Ki baġlar kuyruġı ucına cārū

2369. Ḳaraca-y-ıdı bir zengīde dīḏār
Ḳızıllıġa döner çün oldı bīmār

2370. Yine Ḫusrev çaġırurdı özine
Ki baḳmaz kimse devletsüz yüzine

2371. Ḳaçan devletden aṣlā server olmaz
Ere olmazsa devlet Ḳayṣer olmaz

2372. Bulımaz kişi devletsüz murādı
Bulur (mı) hīç devletsüz er adı

2373. Otur devletle andan istegil kām
Olıcaḳ dāne ḳuşı tīz dutar dām

2374. Sen al ol buġdayı ol saña yiter
Ġaraż ger ot-ısa arada biter

2375. Delim bunuñ gibi efsāne göñül
İşitdi ḳanı göñül yā ne göñül

2376. Çü yurd idindi göñül ʻışḳı nā-çār
Alur raẖtını ṣabr u ṭaşra ḳaçar

2377. İki yüz kez olur göñül peşīmān
Velīkin bulımaz derdine dermān

2378. Iraḳlıḳ ḳayġusına eyledi ṣabr
Ki yārı vaṣlı-y-ıla ṭoyladı ṣabr

ḤAYRET-İ ŞĪRĪN RĀ (…)

2379. Getürdi deftere sözden düzen senc
Ki görmişdi söz ögrenmekde çoḳ renc

2380. Ki Şīrīn çünki şāhdan girü ḳaldı
Göñül oda vü gözi suya ṭaldı

2381. Boġazlanmış ḳoyun gibi düşüben
Ururdı el ayaḳ devlet buşuban

2382. Yuvalanurdı yirde bir zamān ol
Dökerdi zülfi müşkinden yüze bol

2383. Biş on dırnaġı nesrīn gibi açmış
Anuñla lāle yırtup jāle saçmış

2384. Gehī bāḏāmı saçdı şekkere āb
Gehī fınduḳla ısırurdı ʿunnāb

2385. Gehī top gibi ser-gerdān olurdı
Geh iki bükilüp çevgān olurdı

2386. Uyanuḳ nergise geh ṭuz ekerdi
Ṣuyı lāleye nergisden dökerdi

2387. Gehī göñline sögmek yāḏ iderdi
Göñülsüzler gibi feryāḏ iderdi

2388. Gehī baḫtına eydürdi ki iy pīç
Bu işden ḫūbırak yokdur işüñ hīç

2389. Göñülden bir mūrāda kim sen aḳduñ
Elikdürdüñ girü elden bıraḳduñ

2390. Ayaġuñ añsuzın bir gence batdı
Özüñ bī-renc anı yabana atdı

2391. Cihāndan bir çırāġı kim sen urduñ
Elüñe girdügi sā'atde urduñ

2392. Sevine dirligüñ bu kez el ildüñ
Bir içim içmedin gizlendi bildüñ

2393. Ol otdan çıḳdı uş dütünüñ imdi
Peşīmānsın ne aṣṣı ünüñ imdi

2394. Delim aldı bu miḥnetde nigārın
Hem āḫır ḫoş geçürdi rūzigārın

2395. Başın zārīyle ṭopraḳdan götürdi
Alup ṭopraġı ḫorlıḳdan oturdı

2396. Mihīn Bānū'ya vardı ol dil-ārām
Şeh işinden aña virürdi peyġām

2397. Ol işe Bānū göñül oldı ḫurrem
Ki Bānū fikri daḫı ol-ıdı hem

2398. Naṣīḥat virdi gözi nūrına çoḳ
Bu işde didi saña hīç ziyān yoḳ

2399. Yüri ṣabr it bu işde bir iki ay
Ki olmaz dāyim işi kimsenüñ vāy

2400. Yaramaz devlet aḳan su gibi tīz
Ki tīz aḳan ṣudur köpürü nefs tīz

2401. Biter öñdin toẖum andan yaşarur
İşi[ni] öñ izden ṣoñra başarur

2402. Murāduñ bigi kiçirek bitendür
Ki çoḳ içen kişi tīzcek bitendür

2403. Yaramaz yol eri kim tīz süre
Ki her kim tīz süre tīz ṭura

2404. Delim H̱usrev elinden renc gördüñ
Ne ʿizzet bulduñ u ne genc gördüñ

2405. Ger aṣṣı olmadıysa hīç ziyān yoḳ
Eti yiyümez olur yaẖnīden ṭoḳ

2406. Pes imdi ṣabr vaḳti oldı ivgil
Ki su yoḳuşa çıḳmaḳ ḳatı müşkil

2407. Çü vaḳti ola kim döne inişe
Girü ḳalmaya devlet ire işe

2408. Çü biraz Bānū bu sözden eyitdi
Yaluñuz büt berk-idi ṣabra yitdi

2409. Giçerdi ṣabr-ıla bir rūzigārı
Ne tende cān u ne cānda ḳarārı

2410. Mihīn Bānū virürdi aña ümīḏ
Ki tā ol ay ṣolup olmaya nevmīḏ

2411. Ḳıġırdı ẖalvete birgün özini
Eyitdi hep aña gizlü sözini

2412. Ol oẖtın kim irişdi ʻömri yaşa
Ḳavışmışdı ḥayātı ṣoñra başa

2413. Kilī̱din gencinüñ hep virdi aña
Virürdi cānını virürdi aña

2414. Bir iki gün çü ṣayru oldı andan
Teni cāndan uṣandı cān cihāndan

2415. Şirīn cānından ayırdı cihānı
Cihānı ḳodı Şīrīn'e vü cānı

2416. Ṭolundı güneşi ḳarardı güni
Ne ġayret şāhlıḳda var ne güni

2417. Yaradılmışuñ işbu dur nihādı
Ṣoñı ḳayġulu olsa öñi şāḏī

2418. Her işüñ öñi var [u] hem ṣoñı var
Sevinmekden ṣoñucı derd ü ġam var

2419. Ḳaçan gördüñ kim ola şīşe ṭaşdan
Ki ṣoñra yaradı ol işe ṭaşdan

2420. Fiġān bu çarẖ elinden ḳamu göyner
Ki gāh şīşe düzer gāh şīşe oynar

2421. Arı evvelde virür balı aru
Soñucı girü yir ol balı aru

2422. Bu cisme kim ṭoludur üsküfi yil
Ne aldanduñ kime ḳaldı bu yoḳ il

2423. Şu yilden kim başuñdan üsküf alur
Yıḳulur serv ot ẖoş tāze ḳalur

2424. Bu cān bünyāḏ yolıdur çün bilürsin
Ne aṣṣıyla yile tekye ḳılursın

2425. Cihān ṣınamaġa ḳıldumdı tedbīr
Cihān ḫoşluġı el ḳaşımaġı bir

2426. Çün el ḳaşıyasın ol ḫoş görinür
Velī ṣoñucı acıdan urınur

2427. Bu resme dünye cāmınuñ ‘uḳārı
Evvel esrüklik vü ṣoñra ḫumārı

2428. Ḳo ḳayġuyı cihān ḳayġuya degmez
Buña uṣlu kişi hīç boyın egmez

2429. Olursa Mıṣır sulṭānı naḳībüñ
Ṭoyınca yigüdür ancaḳ naṣībüñ

2430. Eger gencüñ ola ger bir puluñ yoḳ
Naṣībüñ ol kim ola boġazuñ ṭoḳ

2431. Tenüñde nice olsa tendürüstlik
Ṭabī‘at bilmeye hīç dürlü süstlik

2432. Mizācuñdan çü döne istiḳāmet
Geñezlikde bulunmaya selāmet

2433. Cihān aġudur [u] acı ḫūyı var
Helākinden yiyen az olmaz efkār

2434. Isıtma az yiyeni dutmaz olur
Velī çoḳ yigüden günde yüz ölür

2435. Yaramaz yigüyi tārāc ḳılmaḳ
Ota hem mi‘deyi muḥtāc ḳılmaḳ

2436. Çün etmek yimegüñdür gül şeker var
Mizācuñ gül-şekerle ne işi var

2437. Neyi kim gözleseñ gül gibi ḳoḳar
Şekerse yidügüñ yiyisi çıḳar

2438. Felek şunca ki ḥīle issidür saḳ
Dün ü gün ablaḳı var eski aḳṣaḳ

2439. Bu ablaḳla dürişür aġa ine
Küyer kim biri ḳona biri bine

2440. Bu ḳayġu seyli kim atamuz aldı
Ata öldi ecel oġula ḳaldı

2441. Cihānı uṣlu kişi acı göre
Dirilen ṭatlu gire acı göre

2442. Cihān ol kişi adından dutar ‘ār
Ki döner bu cihān içün göñül dar

2443. Günüñ olduḳça yime ‘ışḳ içün ġam
Ki rezzāḳ-ı cihān rızḳ itmeye kem

2444. Çü ḳalmaz dünyede devletle varmaḳ
Cihānuñ mülki degmez iki yarmaḳ

2445. Eyit[di] ḥikmet issi kim gümānsuz
Ölümde bilinür her yig ü yavuz

2446. Elin dut Faḫrī’nüñ dermānla göndür
Bu dünyādan anı īmānla göndür

2447. Günāhı var yazılur ṭopraġınca
Vebāli var aġaçlar yapraġınca

2448. Hīç eylükden yaña tedbīri yoḳdur
Velī ṭā‘atda kim taḳṣīri çoḳdur

2449. Günāhı çoġına ‘afvuñ daḫı çoḳ
S̱evābı yoġ-ısa aña ṭañuñ yoḳ

2450. Ḫuḏāvendā sözüñ budur tamāmı
Ġarīḳ-i raḫmet olsun ol Niẓāmī

REFTEN-İ ḪUSREV BE- TEMĀŞĀ-YI ĀB-I ARAS VE ŞĪR-KÜŞTEN-İ ḪUSREV

2451. Çü Bānū şāhlıġı Şīrīn’e degdi
Balıḳdan nūrı tā Pervīne degdi

2452. Vilāyet ‘adli-y-ile ola hep şāḏ
Ḳamu zindāniyān oldılar āzāḏ

2453. Ża‘īf erden götürdi ẓulm u cevri
Cihāndan gitdi ẓulm ü cevri derdi

2454. Müsellem ḳıldı şehri vü obayı
Ki dünyādan severdi yig du‘āyı

2455. Gügercin dutdı ṭoġanıyla oyın
Su içdi bir sevetde ḳurd u ḳoyın

2456. Geyik ḳorḳusıyla ḳaplan sinerdi
Tavuḳ şāhīnüñ üstine binerdi

2457. Ra‘iyyet cümle ger biliş ü ger yad
Ḳılurlar-ıdı andı adına yād

2458. Açuḳlıḳ dünyāda anca belürdi
İkinci bir ṭoḫumdan yüz bulurdı

2459. Çü nīyet eylük ola pādişāhuñ
Küllī gevher olur her bir giyāhuñ

2460. Ucuzlıġı vü ḳızlıġı cihānuñ
Olur rāyı içinde pādişāhuñ

2461. Çü Şīrīn özi şehden bī- ḫaberdi
Ki şehliḳ ḫāṭırı zīr ü zeberdi

2462. Nedür ger devleti Keyḫusrev-idi
Yābāna gitmege yavlaḳ ḳavī-di

2463. Ḫaber ṣorardı her bir kārüvāndan
Nişān isterdi ṣulṭān-ı cihāndan

2464. Çü bilindi ki ṣulṭān-ı cüvān-baḫt
İrürdi yir yüzinden göklere taḫt

2465. Güher saçdı vü gencin itdi īs̱ār
Nīs̱ār itdi delim altun u dīnār

2466. Velī Meryem'den ötrü göñül-idi ṭar
Ki Meryem ṭaş yüreklüydi [vü] vaḳār

2467. Şehe hem virmiş-idi andı Meryem
Ki andan artuġa olmaya hem-dem

2468. Çü Şīrīn ol acıdan vāḳıf oldı
Yüzinüñ lü'lü'yi ṣarara ṣoldı

2469. Gülef yüzlüler andan girü ḳaldı
Ḳaravaşdan biş onın bile aldı

2470. Delim getürdi hem altun u aṭlas
Yüriyen dörd ayaḳlu anca kim bes

2471. Öküz [u] ḳoyun u hem at u üştür
Deñiz gibi göñüldi ṭaġ ova pür

2472. Melik çaldı ki geldi yār yaḳın
Ḫayāli ṣuyı yine ḳıldı yār aḳın

2473. Velī Meryem'den-idi derd ü āhı
Ki Meryem dün ü gün gözlerdi şāhı

2474. Getürmege eve virmezdi destūr
Aña hem virmez-idi şöyle mehcūr

2475. Ḳanā'at ḳılmadı peyġāma ıraḳdan
Ki ṭolu yaġduġı yigdür ḳuraḳdan

BEHRĀM ÇŪBĪN ḲAÇUP ÇĪN'E VARDUĠIN EYDÜR

2476. Ṭoġar çün buldı Pervīz-i cihān-dār
Ḳılup Behrām-ı Çūbīn'e cihān-dār

2477. Ḳaçup Behrām-ı Çūbīn Çīn'e vardı
Egerçi yile yoruldı vü vardı

2478. Delim su yarġadı Ḫaḳan-ı Çīnī
Virüp ḫil'at delim āl-ile çīnī

2479. Çerisi begligini virdi aña
Ḳomadı tā kim Īrān ilin aña

2480. Ki eylükdür eri dutan duzaġa
Uçar ḳuşı bıraġur dāne aġa

2481. Kızın virdi vü aña vü delim genc
Ne ḫarcı oldı ne gördi delim renc

2482. İşi yoġ-ıdı illā ʻişret ü av
Cihāna düşdi andan çoḳ söz ü sav

2483. Ḫaber Pervīz'e irişdi ki Behrām
Varuban Çīn'e buldı taḫt u ārām

2484. Senüñ gencüñden artuḳ oldı genci
Şeh oldı görmedin bir dürlü renci

2485. İçi derdiyle ġuṣṣa-y-ıla ṭoldı
Delim incinüben ḳayġulu oldı

2486. Ulular-ıla ḳıldı şāh tedbīr
Didi her biri bu maʻnīde söz bir

2487. Buyurdı ḳarañu günde dibīre
Ki ḳara müşk-ile çīnī ḥarīre

2488. Yaza Ḫaḳan-ı Çīn özine biti
Ki her sözi bıçaḳdan tīz ü iti

2489. Yaza öñ āferīn cān yaradana
Ki güçlüdür diri vü tuvāna

2490. Diriseñ kim Çalap birdür ü hem bār
Ne ortaḳ var aña ne beñdeş ü yār

2491. Şehüñ bir ḳulı vardı nā-sipās ol
Ne şāha rām u ne Yezdān-şinās ol

2492. Kiçiydi yaramaz-ıdı bilüsüz
Aña beglik atam virdi bilüsüz

2493. Degül gizlü cihānda anuñ işi
Bilür bellü kiçiler ulu kişi

2494. Ki kimse virmedi hī̇ç ḳatına yol
Ne kişi kim bilü issi idi ol

2495. Saña vardı [vü] uġurlad[uñ] özin
Elin dutduñ [u] çoḳ işitdüñ sözin

2496. Bu işi ulular ẖoş görmediler
Bu işi eyü yavuz dimediler

2497. Çü bu nāme ire ḳatuña göz aç
Ṭanuḳ rāyuñda ḳıl endī̇şe birḳaç

2498. Eger baġlap ayaġın iyesin sen
Bulasın aṣṣılar ger ḳıyasın sen

2499. Veger- ni ṣalam Ī̇rān'dan çeri bir
Ki Turān'da ḳılam Rūşen güni ḳır

2500. Çün ol biti H̱aḳan [eline] irdi
Sözini şāhlaruñ göñline dirdi

2501. Eyitdi ḳāṣide ṭañla selāma
Gelicek um cevābı iste nāme

2502. Dönüben andan odaġına vardı
Ne dölenmek ne biraz uyḳu vardı

2503. Dururdı görünince şem'-i tābān
Segirdü vardı tā dergāh-ı H̱aḳan

2504. Cevābın yazmaġa H̱aḳan debī̇ri
Getürdi müşk-ile çī̇n-i ḥarī̇ri

2505. Öñinde yazdı āferī̇n cevāb ol
Özinden aña kim cān āferī̇n ol

2506. Daḫı didi ki nāmeñ oḳıdum ben
Senüñ ilçüñ ḳatuma oḳıdum ben

2507. Sen öz ḳuluña buyur işbu sözi
Yaraşmaz dünyede hergiz şāh özi

2508. Ki ulu kişi ulu olmasa yā
Kiçi kişi kiçi añlamasa yā

2509. Benümdür Çīn ü Ṭurān hep başa baş
Daḫı haytāla vü suyınavan baş

2510. Degülven hergiz andı bir sıyāndan
Ne bunuñ gibi söze ben uyandan

2511. Bunuñ gibi sözi dimek degül key
Ḳavülsüz er işin dimek degül key

2512. Çü dutmışvan ele Behrām elini
Baña geldükde ḳoyuban elini

2513. Ḳor-ısam sevgüsini bir yaña ben
Yavuzlıḳ ger ṣanursam bir aña ben

2514. Beni saymaya uṣlu aru sudan
Çalapdan ḳorḳaram ne ḳayġu südan

2515. Ululıġuñ eger artuḳ olaydı
Bilüñ artuġıraḳ olsa ḳalaydı

2516. Ḳodı ol nāmeye mühri cihān-dār
Didi kim yile yilmekde sen ol yār

2517. İrişdi ilçisi Pervīz'e şāha
Bir ay yolı sürüp ol pādişāha

2518. Çü bitisin oḳudı Ḫusrev anuñ
Özine üşdi ḳayġusı cihānuñ

2519. Oḳudı ḳatına sübaşların şāh
Ḳamusın ḳıldı ol ma‘nīden āgāh

2520. Cevāb işitdi Īrānludan özi
Ki iy ṣulṭānlaruñ cānı [vü] gözi

2521. Bu işi bilme āsān itme taḳṣīr
Otur rāy ur ögüt işit nedür pīr

2522. Üründü ḳıl bu Īrān'dan ulu bir
Bilüsi çoḳ [u] yazıcı ögüt bir

2523. Ki benden yaḳın ol Ḫaḳan'a vara
Söz-ile ḳıla yolın āşikāra

2524. Diye Behrām'a öñdin çoḳ ululıḳ
Girüben istedi ṣoñra alulıḳ

2525. İşi oñadına irince küydi
Bigine ‘āṣī olup tāc geydi

2526. Çü oldı küyegü Ḫaḳan'a Behrām
Degül āsān müyesser eylemek kām

2527. Diye eylüg-ile Ḫaḳan'a özi
Ki yad er bilmeye didügi sözi

2528. Pes andan bu ḫaber Behrām'a geldi
Ki Ḫaḳan'a ‘Acem'den nāme geldi

2529. Segirdü geldi ol Ḫaḳan-ı Çīn'e
Eyitdi başlayuban āferīne

2530. Ki iy şāh-ı cihān Ḫaḳan ı Çīni
Ḳatuñda görmedi hīç kimse çīni

2531. Bu ḳula şöyle oldı şimdi ma‘lūm
Ki biti viribimiş şāha ol şūm

2532. Üründü ḳıl bu Çīn’den bir çeri sen
Ki Īrān’ı senüñ-çün alayım ben

2533. Ḳılıçla dutayım Īrān u Rūm’ı
Saña şāh disün Īrānī vü Rūmī

2534. Senüñ aduña dünle pāsbānlar
Ḳıla Īrān u Ṭurān’da fiġānlar

2535. Kesem ol bī-hüner Ḫusrev başın fāş
Ne el ḳalsun teninde ne ayaḳ baş

2536. Çü ben ḳulluġuña baġlayavan bil
Ḳıyam Sāsā[n] bütler toḫmına bir bil

2537. Çü Behrām’uñ sözin işitdi Ḫaḳan
Biraz fikr-ile göz ışıtdı Ḫaḳan

2538. Özi andan ṭolu endīşe oldı
Göñül endīşesi bir bīşe oldı

2539. Ḳıġırdı anları kim ululardı
Söz eydici vü yüzi ṣululardı

2540. Eyitdi anlara Behrām’uñ işin
Açuban ḳamu gizlenmiş saġışın

2541. Cevāb işitdi şöyle ululardan
Ḫışımlardan ol [u] ḫoş ḫūlulardan

2542. Ki bu iş ẖōr-ısa düşvārdur hem
Ki Sāsān toẖmı dünyādan ola kem

2543. Velīkin çün diyen Behrām-ı yeldür
Tamām olur ki işi bī- ẖayāldür

2544. Bunuñ Īrān'da çoḳdur sevgülü yār
Daẖı yarıcısı Ḫaḳan cihān-dār

2545. İşidüp Behrām'uñ göñli ẖoş oldı
İçi şāḏīlıġ u gülmekle ṭoldı

2546. Sözi baña getürdi pehlevānlar
Ki bulalar iki yigidi anlar

2547. Ki yaraşa ol ikiye ululıḳ
Emek görici bulmaduḳ ululıḳ

2548. Bir ulu Çīn'de vardı adı Çīnūy
Daẖı bir erlik issi adı Zengūy

2549. Ḳıġırdı anları Ḫaḳan-ı Çīnī
Virüp ṭonı delim altunlu çīnī

2550. Ol iki pehlevāna söyledi şāh
Ki savaşda ayıḳ oluñ u āgāh

2551. Hemīşe gözleñüz Behrām'a hergiz
Özinden ıraḳ olmañ dāyimā siz

2552. Üründü süyı ḳoşdı anlara şāh
Ḳamu ad isleri hem işde āgāh

2553. Buyurdı çaldılar Behrām kūsī
Güneş olmışdı tozdan enbūsī

2554. Ulu şāh çünki āgāh oldı bildi
Ki çıḳdı bī̄şeden ḳurd u gönüldi

2555. Getürdi süyi Behrām āşikāra
Ki gögüñ nūrı tozdan oldı ḳāra

2556. Didi H̱arrād-ı Berzī̄n'e cihān-dār
Ki yaraḳlan yüri Çī̄n şāhına var

2557. Bilü issi bu Ī̄rān'da ṭapuñdur
Söz añlayıcı nī̄rānda ṭapuñdur

2558. Çü Çī̄n yolına girdi armaġanla
Gehī̄ şādī̄-y-ile gehī̄ fiġānla

2559. Çü H̱aḳan işigine irdi özi
Gözetdi er ki bilür ola sözi

2560. Anuñ-çün kim diye H̱aḳan-ı şāha
Ol Ī̄rān'dan bir ulu bārigāha

2561. İrişmişdür bir ilçi var-ısa yol
Girüben şāha ḳarşu yir öpe ol

2562. Çü bildi geldüñüz H̱aḳan şehin-şāh
Buyurdı açdılar yolı hemān-gāh

2563. Çü ḳāṣid vardı yaḳın gördi ḳapu
Dilini ḳısa dutup ḳıldı ṭapu

2564. Didi şāhdan ḳaçan kim buyruḳ ola
Söz-ile bu ḳulınuñ dili ṭola

2565. Eyit Şī̄rī̄n söz-ile göñlümüz ḳap
Sözüñ dinmişi iç ü dinmedük ḳap

2566. Yaratġan özine öñ āferīn ol
Eyitdi baña gitdi āferīn ol

2567. Ki ḳara yir ü rūşen gök yaratdı
Ṭonuḳ tende ol aydın ög yaratdı

2568. Direksüz çarẖ-ı gerdān eyleyen ol
Bulımaz nitelik buyruġına yol

2569. Virendür bize taẖt u şāhlıġ u tāc
Dutandur bizi yalıncaġ u muḥtāc

2570. Ne bunda var ġaraż ne anda var kīn
Ki birin bay dutar u birin elgin

2571. Nedür maḳṣūd [u] dilek bu aradan
Kişi bilmez meger girü yaradan

2572. Ḫışımdur şimdi saña şāh-ı Īrān
Senüñdür Ḫusrev-i Īrān u Nīrān

2573. Bilürsin iy ululara olur ḳan
Ki anasınuñ atasıdı Ḫaḳan

2574. Çalapdan āferīn olsun ṭapuña
Ulular başları ḳosun ḳapuña

2575. Sözi söylerdi ol diñlerdi Ḫaḳan
Eyitdi iy bilü issi suẖen-dān

2576. Senüñ gibi daẖı Īrān’da varsa
Ne baẖtulu kim aña şehriyārsa

2577. Buyurdı düzdiler bir yir aña tīz
Yaḳın oturdı vü oldı şeker-riz

2578. Buyurdı armaġanlarını Ḫarrād
Sımarlardı ḫazīne-dārına şāḏ

2579. Aña uçmaḳ gibi düzdi bir odaḳ
İdi ṭonlar ḳızıl u sarı vü aḳ

2580. Özi ʻişretden ḥūnda avda mādām
Bile Ḫaḳan-ıla dutardı ārām

2581. Meger Ḫaḳan ḫalvetde buldı özi
Aña küstāḫ didi işbu sözi

2582. Ki bu Behrām-ı Çūbīn beḏ-güherdür
Yavuz endīşelü dīvden biterdür

2583. Cihān görmişleri ṣatar ṭavara
Ki ol bir hīçe degmez āşīkāra

2584. Anı tāc issi ol Hürmüz getürdi
Ulu ḳıymetde Keyvāna yitürdi

2585. Belürmezdi cihānda hergiz adı
Cihānda ḥaṣıl oldı hep murādı

2586. Ṭapuñ ḳıla aña çoḳ dürlü iḥsān
Soñucı ol sıya ahd-ıla peymān

2587. Ki sıdı şāh-ı Īrān-ıla öñdin
Ne ṭoġrulıḳ var özinde vü ne dīn

2588. Viribirseñ dutup Pervīz-i Şāha
İrürdüñ Ḫusrev'üñ başını māha

2589. Senüñ olur pes andan Çīn ü Īrān
Bir olsun Ḫusrev-i Pervīz [u] Ḫaḳan

2590. Ḳaḳıdı Ḫaḳan diñleyü bu sözi
Ḳarardı ḳaḳımaḳdan iki gözi

2591. Aña didi bu sözi ayruḳ açma
Yüzüñ suyını saḳın yire saçma

2592. Degülven andı vü ḳavli ṣınuban
Ḳavül sıyana ṭopraḳ olur kefen

2593. Çü sözi diñledi Ḫarrād-ı Berzīn
Didi kendüye kim ne söyle ne dīn

2594. Çü Ḫaḳan'dan ümīḏi kesdi Ḫarrād
Bu kez Ḫaṭun'a uydı göñline şāḏ

2595. Ḳoca var-ıdı Türk adı Ḳulun'dı
Ki Türk içinde yoḳsul [u] zebūn-ıdı

2596. Ki geydügi anuñ kürk-idi key ḫām
Yidügi keşk [u] ṭaru-y-ıdı mādām

2597. Kişi viribidi oḳudı anı
Oturdı yanına didi ḫuvvānī

2598. Direm virdi aña altun u dīnār
Eyü ṭon virdi vü çoḳ dürlü ṭavar

2599. Bu kez başladı söyler keḏḫüḏāya
Ki ne rāy-ıla yaḳışa serāya

2600. Didi Ḫarrād-ı Berzīn özine pīr
Ki sen yazıcı uṣlu bilgesin bir

2601. Eger otacılıḳdan bile-y-idüñ
Aduñı elde bellü ḳıla-y-ıduñ

2602. Olayduñ Ḫatun’uñ başına bir tāc
Ki ḳızı ṣayru oldı ota muḥtāc

2603. Aña didi otacılıḳ bilürven
Dir-iseñ ol işi daḫı ḳılurvan

2604. Segirdü ketḫüdā Ḫatun’a irdi
Ḫaber otacı geldi diyüvirdi

2605. Aña Ḫatun eyitdi şād ol sen
Getürgil kim sözüñden şādīven ben

2606. Gelüp Ḫarrād-ı Berzīn’e didi pīr
Ki bu rāzuñı hergiz bilmesün bir

2607. Var aña aduñı bildürme hergiz
Otacılıḳda olma süst [ü] ‘āciz

2608. Revān Ḫatun’a vardı çāre issi
Anuñ sayrusı gördi baġrın ıssı

2609. Buyurdı nār suyını buldılar tīz
Daḫı su teresin ol yār-ı Pervīz

2610. Yidi günde soġuldı ol nigārīn
Özi ḫoş itdi Ḫatun rūzigārın

2611. Getürdi ḳatına bir bedre altun
Daḫı altunlu bizden biş ḫatun

2612. Aña didi bu rāzı al bizden
Daḫı istek dirīġ olamaya sizden

2613. Didi Ḫarrād aña Ḫatun buyursun
Gerek olduḳda alam şimdi dursun

2614. İrişdi Merv’e Behrām ol yañadın
Düzüben süyi sürüp yol oñadın

2615. Kişi Ḫaḳan’a ıydı Türk [ü] Çīnden
Ḳomañ kimse yıġuñ Īrān zemīnden

2616. Ki Ḫusrev olmaya bu işden āgāh
Varavuz iline sü-y- ile nā-gāh

2617. Ḳıġırdıcı çaġırdı kimse hergiz
Mühürsüz basmasun Īrān’a hīç iz

2618. Giderse ṭar idem aña Çīn ilin
İki pāre ḳılam ḳılıçla bilin

2619. Durup Ḫarrāḏ-ı Berzīn anda üç ay
Ne yoḳsul bildi rāzını ne bay

2620. [Ḳulunı] oḳudı göñli igen ṭar
Buyurdı [ki] otur iy pīr-i hūşyār

2621. Eyitdi aña iy pīr-i ser- efrāz
Ki yoḳdur bir göñül dünyāda bī-rāz

2622. Ṭonuñ kürk [ü] yidügüñ arpa ṭaru
Dirersin Çīn’de her ḳapuya varu

2623. Bu kez yigün güvāniş oldı biryān
Ṭonuñ var uş degülsin zār u giryān

2624. Çü şimdi geçdi ‘ömrüñden yaḳın yüz
Delim dün gün görüpsin ṭaġ u hem düz

2625. Bir iş vardur velīkin ḳorḳulu key
Yā baḫt ola veyā ṭopraḳ saña pey

2626. Ḳılam H̱aḳan-ı Çīn'den mühri ḥāṣıl
Segirdü git ive menzil be-menzil

2627. Gerek Behrām-ı Çūbīn'e varasın
Biraz gün Merv'üñ içinde durasın

2628. Ḳara kürküñ geyüben dutasın yol
Götürgil bir bıçaġı hey revān ol

2629. Gözet Behrām rūzī tā ki Behrām
Dutar ol güni key me'şūm bed-rām

2630. Delimden bilürin ol gün yaluñuz
Oturur kimseye göstermedin yüz

2631. Gerekmez otura cem'-ile ol gün
Geyür Çīnī ḥarīri alı gülgūn

2632. Eyit H̱atun ḳızından bir ẖaber var
Gerek diyem ki işitmeye deyyār

2633. Hemān yiñüñde yalın bıçaġı cüst
Dut u yaḳın varıcaḳ olmaġıl süst

2634. Eyit çün varasın Behrām'a yaḳın
Ki H̱atun ḳızı didi rāzı saḳın

2635. Ḳulaġına eyit gizlü bu sözi
Me-bādā işide deyyāruñ özi

2636. Diyicek saña kim ne rāz-durur ol
İve Behrām'a yaḳış tīz ü cüst ol

2637. Anuñ ur göbegine zaẖmı birḳaç
Sen andan yol bul u göçe-gör [ü] ḳaç

2638. Ne kişi kim işide ünin anuñ
Segirde atlarına pehlevānuñ

2639. Bir döşek ḳova gide bir genc
Saña hīç kimseden irişmeye renc

2640. Saña olmaya ol dem kimse meşġūl
Ḳamusın azıdasın şöyle kim ġūl

2641. Ölümden ḳurtılursañ sen i fānī
Bahā virüp ṣatun alduñ cihānı

2642. Saña Pervīz-i şāh bir şehir vire
Seni ayruḳ bu baḫtuñ nite yire

2643. Ölürseñ yaşaduñ çoḳ görüben gün
Eyü yavuz görüpsin yas u dügün

2644. Ol uṣluya ḳolun dönüp didi kim
Gerekmez baña yol gösterdici kem

2645. Benüm ʿömrüm irişdi şimdi yüze
Cānum ḳayġu suyında nice yüze

2646. Saña olsun fidā cānum tenüm hem
Ki dutansın elüm eylükle her-dem

2647. Çü işitdi bu sözi bilge Ḫarrāḏ
Segirdü vardı Ḫatun ḳatına şāḏ

2648. Aña didi ki dilek günidür bu
Dilek budur i Çīn ilinüñ Bānū

2649. Dutulmışdur benüm nökerlerüm uş
Yorar ger ayaġumı ḳılasın boş

2650. Eger alıvirürseñ mühr-i Ḫaḳan
Sen eyle bil baġışlarsın baña cān

2651. Aña Ḫatun didi esrük uyır şāh
Meger balçıḳ ḳoyam mührine nā-gāh

2652. Mühür balçıġını Ḫarrād-ı Berzīn
Virüp Ḫaḳan'a vardı Bānū-yı Çīn

2653. Ḳodı balçıġını yüzük ḳaşına
İletdi virdi uṣlular başına

2654. Aña çoḳ alḳış itdi yazıcı er
Ḳulun'a virdi mühri ol hünerver

2655. Ḳulun ol mühri aldı vü gönüldi
Keşān'dan Merv'e özi 'azm ḳıldı

2656. Gelüp durdı olınca gün ki Behrām
Görürdi şūm adı Rūz-ı Behrām

2657. Yaluñuz bir ḳulılaydı cihān-dār
Ḳatında alma ayva vardı hem nār

2658. Ḳulun dergāhına vardı yaluñuz
Didi ḳapucısına ki'y ziyānsuz

2659. Ḫaber viribici Ḫaḳan ḳızından
Ne savaşçı kişi ne pehlevāndan

2660. Ḳulaġuma eyitdi gizlü özi
Gerek eydem işide şāh bu sözi

2661. Anuñ-çün kim sevinmekdendür ayru
Daḫı yüklüdür özi ḳatı ṣayru

2662. Eger destūr olursa şāha irem
Getürdügüm sözi ben şāha virem

2663. Segirdü ḳapucı Behrām'a vardı
Didi ol sözi[ni] şöyle ki vardı

2664. Didi Behrām aña kim getür sen
Yüzini ḳapudan tā ki görem ben

2665. Ḳuluñ ḳapu yaruġına ḳodı baş
Diler kim Behrām özine ura baş

2666. Çü gördi bir ḳocadı rāz [u] hem süst
Bitüñ var-ısa vir didi baña cüst

2667. Ḳuluñ didi ẖaberdür iy cihān-dār
Gerekmez senden artuḳ bile deyyār

2668. Aña didi eyitgil iy yiġāne
Ḳulaġuma sözüñi bī- bahāne

2669. Ḳuluñ vardı bıçaġ-ıla yiñinde
Çü Behrām yüzini gördi öñinde

2670. Egildi kim ḳulaġına diye rāz
Anı deşneyle urdı ol ḥīle-sāz

2671. Didi Behrām yil oldum ben iy āh
Segirdü geldiler baḳar-iken şāh

2672. Eyitdi kim dutuñ şol pīri ḳanı
Disün kim kim viribimişdür anı

2673. Ne kişi kim serāy içinde vardı
Segirdü ol ḳoca ḳatına vardı

2674. Dögerler-idi aġız açmaz-ıdı
Saḳınup rāz aġaçdan ḳaçamazdı

2675. Ayaġıyla eli sınınca anı
Dögerler-idi aḳardı çevre ḳanı

2676. Pes andan geldiler Behrām'a hep zār
Ḳamu ḳayġulu cāndan cümle bī-zār

2677. Hemān-dem ḳız ḳarındaşı irişdi
Saçın yolmaġa başından dürişdi

2678. Dizine ḳodı ẖaste başı zār ol
Ḳılurdı kendüziyle kār u zār ol

2679. Dir-idi kim ṭapuñ ḳılsaydı cevlān
Ḳaçardı bīşe ḳoyup irkek aṣlan

2680. Cihānuñ diregin kim yıḳdı şimdi
Ḳulavuz bu yavuza kimdür imdi

2681. Ala iy sanlu sular sayıcı er
Cihān dutıcı ḳorḳusuz hünerver

2682. Elā iy gölgelü ḳaba aġaç hay
Seni kim aḳtarup virdi baña vay

2683. 'Aceb ne ḳorḳusuz ḳıydı bu şāha
Ne ẓālimdür bıraġan cānum āha

2684. Benüm baġruma kim urdı bugün baş
Kim ayırdı bugün benden ḳarındaş

2685. Diridüm saña dāyim iy ḳarındaş
Vefā cāmına urma durmadın ṭaş

2686. Ki ger Sāsān ṣoyından ḳalsa bir ḳız
Özine tāc ura taẖt üzere iz

2687. Anı ḳoyup ayruġa ṭapmaya Īrān
Eger yüz kez ḳılursa yaġı vīrān

2688. Benüm ögütlerüm dutmadı ṭapuñ
Dirīġā ki yıḳıldı yüce ḳapuñ

2689. Delim zārī vü alnuḳlıḳda Behrām
Didi iy cāna [vü] göñlüme ārām

2690. Ögüdüñ derdüme dermān olupdı
Velīkin başum ölçüsi ṭolupdı

2691. Baña hergiz ögüdüñ ḳıymaz-ıdı
Çü ḳulaġuma şeyṭān ḳoymaz-ıdı

2692. Naṣībüm bu-y-ıdı ancaḳ cihāndan
Gönüldüm ayrulup erden cihāndan

2693. Tamām oldı ger dāḏ u [ger] bī-dāḏ
Daẖı geçmiş işi ḳılma bugün yāḏ

2694. Siz imdi yönüñüz Tañrı'ya dutuñ
Delim eylüg-ile yavuzı utuñ

2695. Ḳamuñuz Ḫusrev-i Pervīz'e varuñ
Ḳul oluñ işigine şehriyāruñ

2696. Baġışlarsa suçuñuz Ḫusrev-i şāh
Siz aña diñüz ancaḳ güneş ü māh

2697. Ḳıluñ Īrān-zemīnde baña daẖme
Çü cānum uġramışdur ḳatı zaẖme

2698. Buyurdı kim gele yazıcı yaḳın
Ḳara ala ḳıla ol kāġıd aḳın

2699. Yaza bir nāme Ḫaḳan özine ol
Uyuban anda Çūbīn sözine ol

2700. Didi Ḫaḳan-ı şāha gitdi Behrām
Delim zārīf vü ḫor ile nā-kām

2701. Pes andan virdi ḳız ḳardaşın’ ögüt
Teni ditrerdi şol resme ki sögüt

2702. Ḳarındaşı yüzine yüz ḳoyup ḳan
İki gözi ṭolu virdi Ḥaḳ’a cān

2703. Anuñ-çün ḳamu aġlaşdı gören zār
Göñül ḳayġulu cāndan cümle bī-zār

2704. Gözinden ḳan döküp ḳardaşı feryāḏ
İderdi vü ḳılurdı sözlerin yāḏ

2705. Anuñ derdinden olmış-ıdı key teng
Gümişden düzdi bir tābūt aña neng

2706. Ṭonatdı dürlü aṭlasla tenin ol
Kefen geydürdi yāḳūt cevşenin ol

2707. Gülāb-ıla tenine dökdi kāfūr
Ecel cāmından olmış-ıdı maḫmūr

2708. Budur fānī serāyuñ işleri hem
Çü bilürsin ki ḳalmazsın yime ġam

2709. Cihānı gör ki Behrām’a ne ḳıldı
Nedür Behrām eyit Sām’a ne ḳıldı

2710. Ne ḳıldı anlara sen ne umasın
Ki eylükden bugün gözüñ yumasın

2711. Elüñ baġlanmadın bu ḳayġuñı yi
Ne kāhilsin küyerem saña düni

2712. Girü ḳalan senüñ neñdür ḫaber vir
Yidürmezseñ soñucı düşmenüñ yir

2713. Çü ṣulṭān-ı seḥer taḫtına bindi
Ṣuyına zengīnüñ Rūmī depindi

ḪUSREV ATEBE GİÇÜP OTURURKEN PEYK GELÜP

2714. Eyü fālıdı ol gün yaḫtulu baḫt
Urulmış Ḫusrev-içün Ḫusrev-i taḫt

2715. Düzülmiş her bucaḳda bir şehāne
Çeküben hem birinde bir yegāne

2716. Bezenmiş Ḫusrev-ile Ḫusrev-i taḫt
Yigit ṭāli'lü ṣulṭān-ı cüvān-baḫt

2717. İki yanında ol ṣulṭān taḫtuñ
Oturmış ḳulları ol nīk-baḫtuñ

2718. Dürerler ḳamunuñ altun ḳuşaġı
Güher ṭonlu irisi vü uvaġı

2719. Aġız açmazdı söze anda deyyār
Diyeydüñ ḳullar olmış naḳş-ı dīvār

2720. Dirildi ḥācib-i cāndār u destūr
Ḳapudan oldı ḫāṣṣa 'āmma destūr

2721. Çü devlet ḳapusı açıldı ṭañla
Sevinü peyk girdi zeng ü çañla

2722. Yir öpdi didi şāha şāḏmān ol
Hemīşe şehriyār u kāmrān ol

2723. Sen altun ferlü tāzī atlara bin
Ki bindi aġaç ata Behrām Çūbīn

2724. Bu ṭaş baġrından eyyāmuñ şehinşāh
Mes̱el Behrām içün urdı hemān-gāh

2725. Çü virdi devletümüz budaġı yār
Ḳarardı ayı Çūbīn'üñ ḳılup zār

2726. Degül Behrām eger Behrām-ısa Gūr
Cihāndan behresidür ṣoñucı gūr

2727. Cihānda tā cihān yārı olupdı
Cihānuñ ol cihān-dārı olupdı

2728. Ḳanı ol arslan yüreklü server
Ki ḳarşusına durmazdı ġażanfer

2729. Ḳanı tīġ ki od urduñ cihāna
Ṭabanca hem Direfş-i Kāviyān'a

2730. Cihān olsa ne var Behrām-ı Gūr'ı
Göresin bunda yüz Behrām-ı gūrı

2731. Çü Ḫusrev söyledi vü diñledi sü
Ulular gözlerinden dökdiler ṣu

2732. Egerçi düşmen-idi oldı ol şāḏ
Anuñ ḳayġularından oldı āzāḏ

2733. Ki düşmen ṣoñına ‘ömr olsa bir dem
Degül uṣlu kişi ḳatında ol kem

2734. Velīkin rūzigār işine özi
Delim ḳayġurdı ḳan yaş dökdi gözi

2735. İnüp taḫtından ḳayġurdı ol gün
Aḳıtdı gözlerinden yaşı Gülgūn

2736. Yidi üç gün ḳayu kim oldı Behrām
Ne taḫta bindi vü ne dutdı ārām

2737. Çü gün dördüncisi ‘işret düzetdi
Güzeller gözlerini ḫoş gözetdi

2738. Eli bağışlamaġa başladı tā
Delim gevherden aldı bir s̱üreyyā

2739. Çü sāḳī nūşı esrük ḳıldı şāhı
Añup Şīrīn’i göge çıḳdı āhı

2740. Buyurdı Bārbeḏ özini oḳuñ
Ḳopuz [u] sāz-ıla ḳayġuyı doḳuñ

2741. İrişdi Bārbeḏ bülbülce öte
Elinde ṣu gibi ḳopuzı duta

2742. Üründi ḳıldı yüz destāndan üstāḏ
Otuz laḥnı ki ġam gibi ḳılur şāḏ

2743. Ol otuz on-ıla yaḳdı cihānı
Gehī virdi göñül geh aldı cānı

2744. Eyitdi sözlerini Bārbeḏ bih
Şehin-şāh aña yüz kez didi kim zih

2745. Çün ay gerdūn yaḳasından yüz açdı
Güneş ḳarañulıḳ içine ḳaçdı

ṢIFAT-I ŞEB

2746. Şebistāna gönüldi yine Ḫusrev
Aña ṭar-ıdı Şīrīn hicr-ile ev

2747. Çü Şīrīn'den açardı bir ḥikāyet
Ḳılurdı Meryem acıdan şikāyet

2748. Şāh esrükdi oturmış ḳarşu Meryem
Aña ʿĪsī demin oḳurdı her-dem

2749. Ki Şīrīn gerçi geldi benden ayru
Ki olmayam anuñ ʿışḳıyla ṣayru

2750. Velīkin özi düşmen kām olupdur
Benüm-çün dünyede beḏ-nām olupdur

2751. Çün ben ḫoş dutam ağırlayam anı
Revādur senden incinmezse cānı

2752. Kişi ṣal [anı] bu ḳaṣra getürsün
Bile ḳulluḳçılaruñla otursun

2753. Aña baḳmaya ger baḳarsa özüm
Oda yansun cihān görici gözüm

2754. Cevābın didi Meryem k'iy cihān-dār
Muḫālif olmaya ḥükmüñe deyyār

2755. Ḳaravaşūn saña boyun virüpdür
Eyit emrüne ʿāṣī kim görüpdür

2756. Çün sen bī-renc ḥelvā bulduñ ıssı
Sovuḳ birinç istemegüñ ne aṣṣı

2757. Eger ḥelvā gibi olursa Şīrīn
Boġazda olasıdur acı şīrīn

2758. Yi ḫurmā bu dütünden saña ne sūḏ
Ki key şīrīn olur ḥelvā-yı bī-dūḏ

2759. Baña bir cādūyı hem-dem ḳılasın
Beni ġamgīn anı ḫurrem ḳılasın

2760. Biñ efsūn bilür artuḳ ezber ol ay
Birin ger ilerü duta baña vāy

2761. Seni aldayuban benden ayura
Ki Şīrīn şāḏ ola Meryem ḳayura

2762. Anuñ afsūnların ben key bilürem
Anuñ-çün işüme çāre ḳıluram

2763. Çoḳ ʻavrat var bilimez elliden yüz
ʻUṭārid ḳor anuñ işigine yüz

2764. Delim ʻavrat şu reyhān saḳsısıdur
Ki ṭaşı görk ü içi çirk-ile pür

2765. Vefā ḳılmaz didi ol söz bilen Tāt
Ne ʻavrat ne ḳılıç ne bindüġüñ at

2766. Erenler istediler çāre[yi] çoḳ
Vefā ʻavratda gördiler mi hīç yoḳ

2767. Vefā erlikdür ʻavratda ne ister
Çü ʻavrat didüñ anda mihr göster

2768. Göñül baġlamaġıl bu bī-vefāya
Ki andan uġramışvan çoḳ cefāya

2769. Çekerseñ ġayreti pür-derd olasın
Yoġ-ısa ġayretüñ nā-merd olasın

2770. Biri yaluñuz ol kim şād̠ olasın
Daḫı sūsen gibi āzād̠ olasın

2771. Bu tāc-ı Ḳayser ü taḫt-ı şehin-şāh
Ki ger Şīrīn gele bu ile nā-gāh

2772. Bıraġam boynuma müşkīn bir urġan
Asam cevrüñden özümi virem cān

2773. Yig oldur kim [ol] ovada otura
'İmāret yire bayḳuş kim getüre

2774. Yaḳın bildi çü işitdi bu sözi
Ki iş-ile barışmaz hīç iş özi

2775. Sözini bir yañadın daḫı dirdi
Anı oḫşar-ıdı vü ṣabr iderdi

2776. Hemīşe Ḫusrev'e varurdı naḳḳāş
Ḫaber uġurlayın virdi degül fāş

2777. Cevābın hem uġurlayın virürdi
Ne ol bunı ne bu anı görürdi

ḪUSREV NAḲḲĀŞ GÖNDÜRÜP GELÜP ŞĪRĪN ALUP ḪUSREV'İ GİTDÜGİ….

2778. Didi yalvaru bir gün Şāvūr'a şāh
Ki Şīrīnsüz nice bir ḳılayın āh

2779. Getür bir burca sen ol ayı penhān
Dutayın gizlü tende nite kim cān

2780. Ṣalāḥ-ı devlet-içün aña raġbet
Ki eydürven ẖoḏ andan yig ne devlet

2781. Ki ḳorḳarvan doyamaz Meryem aña
İş iderven işiden bata ṭaña

2782. Virür ʻĪsī gibi özini dāra
Bu işi görürin uş āşikāra

2783. Pes ol yigrek ki ol ay-ıla her-bār
Uġurlayın irişevüz perī-vār

2784. Uġurlayın ḳılalum ʻışḳ-bāzī
Ḳış içine dutalum yiñi yazı

2785. Boyun dutdı şehüñ ḥükmine naḳḳāş
Ki naḳş-ı çīnī saña baġlayam fāş

2786. İrişdi ḳaṣra deryā gibi pür-cūş
Ki ola mevci anuñ cümlesi nūş

2787. Ḥikāyet ḳıldı Şīrīn'e ser-āġāz
Ki vaḳitdür ḳılursañ devlete nāz

2788. Şehüñ raẖşı seni avlamaġa tīz
Velī Meryem'den anı iy şeker-rīz

2789. Anuñ-çün Meryem'üñ göñlini ṣanur
Ki Ḳayser özi ʻahdinden utanur

2790. Gel imdi biz ikimüz ʻazm idelüm
Şehüñ müşkūsi yolınca gidelüm

2791. Uġurlayın şeh-ile eyle ‘işret
Ola kim düşmenüñden döne devlet

2792. Yaluñuz oturan büt boş giden māh
Özinden boş yaluñuz ya‘nī bī-şāh

2793. Ḳaḳup Şāvūr’a ḳarşu ḳıldı feryāḏ
Ki özüñden utan iy Tañrı’dan yāḏ

2794. Dimāġum ẖaste oldı sözüñi kes
Uzatma kim baş aġrıtmaġısa bes

2795. Senüñ inṣāfuña ben ḳaçan irdüm
Yoḳ inṣāfuñ ben uş inṣāf virdüm

2796. Bu işden Ḥaḳ seni ıraḳ dutsun
Bu utdan yüzüñi hem aḳ dutsun

2797. Çıḳarduñ sen beni mülk-i cihāndan
Çıḳarayın dirsin şimdi cāndan

2798. Güherven ben nice kāsid olavan
Degülven yıl oḳımadın yileven yılavan

2799. Gelincük gibiven bu ṭaş içinde
Ki alçudan düzer naḳḳāş-ı Çīn’de

2800. Kireçden ḳız şeb-istāna yaramaz
Çiçek mūm olsa būstāna yaramaz

2801. Didüm bir kişiye cān u cihāndur
Cihānı aldı bu kez ḳaṣdı cāndur

2802. Ḳażāyı gör yavuz kim geldi başa
Diken ḳoydı içümdeki bu başa

2803. Dirim derdüm küllī dikende ḳaldum
Uşa vardum işümi yile ṣaldum

2804. Ben itdüm baña kimse ḳaḳıyayın
Yañıldum ben suçı kime ḳoyayın

2805. Dil odı alıcaḳ ağız göyünmez
Su diyicek içüñ odı söyünmez

2806. Terāzū eyleyüp düzdi iki baş
Biri altun çeker biri cev ü ṭaş

2807. Terāzū kim bizi vezn itdi H̱usrev
Yaluñuz bir başı var u ṭolu cev

2808. Çü bir ḥavża suyı ısladur idim
Deñize girene uṣlu diyen kim

2809. Çü ayru yaraşuram ol ṭapudan
Ne lāzım içerü düşmek ḳuyudan

2810. Ne dirsin bir göñül şöyle perīşān
Nite bir ejdehāya ola mihmān

2811. Göresin niçe kez bu yiredüşdüm
Göñül yā ḳara bağrı yire düşdüm

2812. Viribimiş degül ol bī-vefā ẖām
Selām-ı ẖuşk ve- yāẖud tāze peyġām

2813. Baña bu ḳaṣr içinden ṭaşra çıḳmaḳ
Yaramaz varasam yir-ise uçmaḳ

2814. Degül H̱usrev ki Keyẖusrev'se ol şāh
Üşenmez pençesinden hīç anuñ māh

2815. Eger baña ḳaḳıyuban ınıġa
Ḳaḳıyam ki döke cevşen sınıġa

2816. Diyem kirpügüme k’iy Sa‘d-ı Vaḳḳāṣ
Bir oḳ ur ki ola atı raḳḳāṣ

2817. İyem zülfümi tā aḳına aḳa
Bir ipi ṣabrınuñ boynına daḳa

2818. Ḫayālüme buyuram nā-gehānı
Bu yire viribiye nā-gāh anı

2819. Degülven ḳuş ki kişi dutabile
Yā her ṭoġan bana ḳaynaġın ile

2820. Bilüsüzlüg-ile düşdüm duzaġa
Bilüle ḳurtılam ḳonam budaġa

2821. Yiriyse Ḫusrev’üñ büt-ḫāne-i Çīn
Degül çoraḳda hergiz şehd ü şīrīn

2822. Eger yügrük-ise şeb rengi Şebdīz
Segirdiminde Gülgūn daḫı key tīz

2823. Şeker ḳarġusını dikdiyse Meryem
Benüm ḫurmāmı Meryem dikmedi hem

2824. Ger eydürse benem tāc issi ḫātun
Beni Ḳayṣer özi almadı ṣatun

2825. Bu acıdan düşüpdür cānuma cūş
Ki Şīrīn cān çeker Meryem ḳılur nūş

2826. Bir incü isteyen suya boġuldı
Daḫı bir sirke ṣoran bal buldı

2827. Degüldüm ‘āşıḳ oldı-y-ısa taḳdīr
Peşīmānam ḫaṭa ḳıldum ne tedbīr

2828. Göñül ol yig ki hīç baḳmaya aña
Bir ite baḳa vü baḳmaya [b]aña

2829. Beni ṭoġurmasa ne ṭoġurınca
İte virseydi [anam] ud urınca

2830. Gel egri oturup ṭoġru diyeyin
Nice bu ayrulıḳdan ġam yiyeyin

2831. Nice ḫor oldı işbu yolda özüm
Nice ḳarardı degme yirde gözüm

2832. Benümle ḳıldı şāh ol resme cengi
Ki ṣulḫuñ ḳılmadı arada rengi

2833. Ṭapu ḳılmaḳdan aña uş egildüm
Çeküp ḳayġuları yükin büküldüm

2834. Göñül afsūn oḳımaḳla utan kim
Evüñ uġrısını yāḫud̠ dutan kim

2835. Ḳamu yirlerde uġrılar olur yād̠
Ev uġrısı elinden āh u feryād̠

2836. Giçir başum elüm degmez ki ṭuram
Ferāġatla başuma dırnaḳ uram

2837. Dilüm ḫod̠ ṭolu zaḫm andan olupdur
Ki andan nice dil zaḫmın bulupdur

2838. Bir er ger baña olmaz-ısa dildār
Beni kim sevdi tā kim seve ol yār

2839. Beni ḳo aġlayayın işbu gün sen
Anası ölmişe ögretme şī̄ven

2840. Benüm sevgüm ḳoḳusı yoḳdur anda
Ġuṣṣam bir ḳılca dutmaz hī̄ç cānda

2841. Yürek oynardı bildüm çarḫ-ı ġaddār
Ziyāna uġradıysa çār u nā-çār

2842. Delim kez sınamışvan ben nişānda
Yürek oynayan er olur ziyānda

2843. Gözüm oynar bu kez iy vāh ne göre
Ne göre girü bismillāh ne göre

2844. Ḳara ṭopraġa dökmek yig bahārı
Ḫazān yili dökilür berg ü bārı

2845. Dutılmaḳ yigrek av itine avda
Aña gülince işi sözde sevdā

2846. Erenler kim deñizden tuz ḳoparur
Ḫaber kendü ayaġ-ıla aparur

2847. Iraḳ oldumsa mālumdan ilümden
Degülven baġlu ḳolumdan bilümden

2848. Dutılmaz ḥükme hergiz iki bünyāḏ
Ṭama‘suz bir ü birisi āzād

2849. Pes andan incüye mühr urdı şekker
Gülāb-ı şekker-ile didi dil-ber

2850. Ki şāh ger diye kim anı severven
Eyit kim aldamaġını ḳovarvan

2851. Veger eydürse Şīrīn’e açam yüz
Eyit kim Meryem orucıyıla düz

2852. Dise Şīrīn’i bu göñlüm unıtmaz
Eyit ḥelvāya esrük raġbet itmez

2853. Dir-ise dudaġın öpmek yiter iş
Eyit kim aġuzuñdan ıraḳ bilme diş

2854. Dir-ise ḳuçavan ol müşk-i mūyı
Eyit kim var unıt işbu umuyı

2855. Viṣāli dirse anuñvan eyit sen
Ki aġzuñ dut veger ne söylerin ben

2856. Aḳardı birḳaç ol dil-ber fesāne
Arada nāz u küs ü bī- kerāne

2857. ‘İtābı gerçi urdı şīşe ṭaşda
‘Aḳīḳı kesdi narḫı ol savaşda

2858. Çü Şāvūr’la savaşdı ol dil-ārām
Biraz göñli ḳayudan buldı ārām

2859. Añılcaḳ didi iy söz bilen üstāḏ
Sözüñ ḳayġulu göñüller ider şāḏ

2860. Eger bir gün şehe virseñ selāmı
Degür ol devlete benden peyāmı

2861. Ki Şīrīn eydür iy beḏ-mihr [ü] beḏ- ‘ahd
Ḳanı ol ṣoḥbet-i Şīrīn çün şehd

2862. Ṣanur idüm ki benden dönmeyesin
Daḫı bir gülistāna ḳonmayasın

2863. Ḫaṭā ḳılduñ saña bu kez ṣanumı
Ki göñülden seversin düşmenümi

2864. Eyü devlet gibi yār olmayasın
Cihān gibi vefā-dār olmayasın

2865. Murāduñ gözlemekdür ancaḳ işüñ
Murāduñ gözlemek hem ḫoşdur işüñ

2866. Çü sen ancaḳ murāduñ gözleyesin
Nite ayruḳ murādın izleyesin

2867. Seni bāġa ḳoyınca ḳana ṭaldum
Çü yimişlendi bāġuñ ṭaşra ḳaldum

2868. Odundan birgün ısınmadı özüm
Dütünüñden evet kör oldı gözüm

2869. Cefā yitmez mi bünyāḏumı yıḳduñ
Çü bildüñ ad u san adumı yıḳduñ

2870. Ben-idüm saña yār u sen baña yār
Çü yāruñ var dutarsın özüm aġyār

2871. Çü rüsvāylıḳ ipin boynuma daḳduñ
Ḳayışmaḳ suyına ḳalḳan bıraḳduñ

2872. Beni öldürmege virdüñ berātı
Aḳıtduñ gözlerümden hem Furātı

2873. Cānumdan ḳalan ancaḳ bir ramaḳdur
Kim eyde kim çıḳarmaḳ anı ḥaḳdur

2874. Ḳılıç urma yazuḳ Şīrīn'e bugün
Ki Rūm ilinde öñ ḳılduñdı dügün

2875. Beni hicrān-ıla rencūr idersin
Ḳaşum bulut gözüm yaġmur idersin

2876. İçümde ‘ışḳ odından od yandı
Dirīġā ‘ışḳ gördi oda yandı

2877. Ḳayuñ her ṭamaruma ṣardı bir mār
Sıdum her bir ḳıluñ dibinde bir ḫār

2878. Ne dünle uyḳu vü ne gündüz rāḥat
‘İnāyet yoḳ evet bī-ḥad cerāḥat

2879. ‘Ömür ḳısa nite ṣabr ideyin ben
Ayaḳ aḳsaḳ ne yire gideyin ben

2880. Gözüm yaş-ıla āhumdan cehennem
Ola bir burḳa‘ deñizler ola bir nem

2881. Yavuz olmaya aḥvāl sensüz
Ki böyledür bildüñ bu ḥāli sensüz

2882. Gemi göz yaşına nice süreyin
Viṣālüñ isteyü nice durayın

2883. İşüm sensüz bilürven kim yarımdur
Göñül n’olası oldı cāna yemdür

2884. Ki ṣabr [u] ‘ışḳ arası key dīvārdur
Degüldür ‘āşıḳ ol kim ṣabrı vardur

2885. Bu resme gerçi Şīrīn oldı rencūr
Şeh-i Ḫusrev’den olsun renc ü ġamdur

2886. Çü Şīrīn oḳudı bu dāsitānı
Revān-ı Şāvūr öpdi āsitānı

2887. Bizüm tedbīrümüzden rāyuñ artuḳ
Görürven ṣāḏīlıḳdan vāyuñ artuḳ

2888. Ne kim dirseñ yirindedür sözüñ hep
Cefā vü cevr ü nāzuñ göñlüñe ṭap

2889. Pes andan ṣoñra çoḳ fikr eyler-idi
Sözi dartubanın ẖarc eyler-idi

2890. Gerek sözi bilüye derc ḳılmaḳ
Çeküp altun pes andan ẖarc ḳılmaḳ

2891. Söz oḳdur degme yire atmaḳ olmaz
Kirişden çün çıḳa oḳ dutmaḳ olmaz

2892. Söz ağızda iken dutmaġa yarar
Ki ağızdan çıḳıcaḳ ṭaşı yarar

2893. Ḳızıl dil iy niçe başdan ḳara ḳan
Döküpdür saru yüze işit inan

2894. Cigerler oda yandı dilden el-ḥaḳḳ
Başın yile virür bir sözle aḥmaḳ

2895. Dil epsem olsa neydüñ baş esendür
Çü bī-hūḏe uzana baş kesendür

2896. Çü bir vaṣfa olupdur dil ü ẖançer
ʿAceb mi ẖançerüñ kesdügi ẖançer

2897. Dile dāñ yire mi didiler ad dil
Ki yaʿnī her neye kim uġrasañ dil

2898. Gücüñ yitdükçe ḳısa dut zebānı
Dilersen kim doḳunmaya ziyānı

2899. Uzansa ejdehādur kim uzanur
Delüdür ol kim ejdehā ḳazanur

2900. Begendiler sözüñ azın [u] özin
Ki ḳoyarlar aşa oranla tuzın

2901. Ḳılıçdur dil bu söze hīç gümān yoḳ
Ki anuñ ḳorḳusından tende cān [yoḳ]

2902. Ḳılıç ḳından çıḳıcaḳ ṭaşı yarar
Dil aġızda iken ol işe yarar

2903. Başa dil ṣordı kim māluñ nicedür
Ki yirüñ cümle āʻżādan yücedür

2904. Dile virdi cevābın baş özüñ
Nice dek dura vü çıḳmaya sözüñ

2905. Esenven hīç derdüm yoḳ rencüm
Ne aġrum var ne ṣayrum var ne sancum

2906. Veger bī- hūd̠e söze başlayasın
Belā[ya] uġraduban ṭaşlayasın

2907. Dili her kim ḳısa dutarsa başı
Esen ola vü uzun ola yaşı

2908. Uzadan dilini ʻömrin ḳılur kem
Ögüt duta vü gör bu sözi muḥkem

2909. Dilüñ dut söyleme sen iy ḳarındaş
Ki dilden oldı uṣlular içi baş

2910. Kişide bir dil ü iki ḳulaḳdur
İşitse iki vü bir dise ḥaḳdur

2911. Çalabuñ adı evvel olsa söze
Şekerden ṭatluraḳ görinür öze

2912. Çalap adıyla ḳılduḳ biz hem-āġāz
Çalap kim yoḳdur aña yār u enbāz

2913. Kerīm ü lem-yezeldür lā-yezel ol
Ḫuḏāvend-i cihān u zü'l-celāl ol

2914. Ḳamu fānīdür [ü] bāḳī duran ol
Cihāna ʿışḳ-ıla revnaḳ viren ol

2915. Çü Şāvūr [u] Şīrīn ḳıṣṣasını dün
İşitdüñ diñle bir ḫoş ḳıṣṣa bugün

2916. Ṭolu derd ü fiġāndur bu ne ḳıṣṣa
Ki her ḥarfi olupdur ẓarf-ı ġuṣṣā

2917. Bunı oḳıyan ister kim duta yāḏ
Ki bunuñ adıdur Şīrīn ü Ferhāḏ

2918. Kişi kim ʿışḳa boyun dutmadı ol
Yā gölükdür yā sıġır yā ḳoyun ol

2919. Eger ʿışḳ olmasa bu ḳamu sözler
Ki oḳınsa sevinür cümle özler

2920. Ne oḳınaydı ne dile geleydi
Ne bülbül öte ve ne gül güleydi

2921. Yine bir ʿışḳ-nāme ḳıldum āġāz
Yine açıldı ilde bir yiñi yaz

2922. İgen mevzūn igen maṭbūʿ vü şīrīn
Nite Ferhāḏ'ı şeydā ḳıldı Şīrīn

2923. Bugün Ferhāḏ sözine başlayalum
Bu mühür aġacına aşlayalum

2924. Ki ḥasret vireyimiş ol serencām
Dirīġā kimse almaz dünyeden kām

2925. Cihān bir kişiye virmez amānı
Delünüñ ola bir söze gümānı

2926. Delimler geldiler bunda ḳalan kim
Murād alan cihāndan ol fülān kim

2927. Kime virür cihān bir dürlü rāḥat
Ki urmaz ṣoñra yüz dürlü cerāḥat

2928. Kime virdi eyit ol ni'met ü genc
Ki bulmadı ṣon ucı miḥnet ü renc

2929. Kişi kim dünyeden ister murādı
Ḳazansun eylük itmekle yig adı

2930. Şu resme kim şehinşāh-ı cihān-dār
Ḫüḏāvendā cihān şāh-ı kem-āzār

2931. Yigāne faḫr-i mülk ü devlet ü dīn
Şehinşāh 'Īsā bin Meḥmed bin Aydın

2932. Cihānda devleti pāyende olsun
Cihān şāhları aña bende olsun

2933. Perī ṣūretlü aṭlās ṭonlu 'ayyār
Gümiş ṭuluñlu ṭaş yüreklü dil-dār

2934. Ol ovada ki bir yatulu yir-idi
Südi hep yigüden yigrek yir-idi

2935. Eger yüz dürlü ḥelvāyı bulurdı
Yidügi ḳoyın ḳısraḳdan olurdı

2936. Ḳoyundan aña ıraġıdı menzil
Olupdı süt getürmek ḳatı müşkil

2937. Ol ovada acı ot bitmiş-idi
Aġu aġacı çevüre dutmış-ıdı

2938. Ol aġu aġacın çobān bilüpdi
Ḳoyın otlaġını ıraḳ ḳılupdı

2939. Südüñ sevdāsı Şīrīn'i alupdı
Ne çāre eyleyem diyü ḳalupdı

2940. Ki süt ṭaşımaḳ ol ıraḳ ovadan
Ḳayıḳdurdı çobānların ovadan

2941. Çü gice ḳara zülf egri bıraḳdı
Ḳulaġa aydan altun ẖalḳa daḳdı

2942. Oturmış ẖalḳada göñül yaḳan māh
Burılup ẖalḳa ılan gibi her-gāh

2943. Seḥer olınca bu fikri ḳılurdı
Bu endīşe odına yaḳılurdı

2944. Öñinde Şāvur oturmışdı ancaḳ
Söze her yañadan virürdi revnaḳ

FERHĀD SÜTİ ḲAYADAN GETÜRÜP ŞĪRĪN'E…

2945. Ol endīşeyle kim Şīrīn ḳızardı
Meger andan biraz Şāvur sizerdi

2946. Çü gül yüzlü aña añlatdı ḥāli
Açıldı lāle yapraġınca ḥāli

ḪUSREV

2947. Baş egdi nite kim Hindū perīye
ʻUṭārid nite ṭapsa Müşterīye

2948. Didi vardur bulurvan bir key üstāḏ
Yigitdür bilüsi çoḳ adı Ferhāḏ

2949. Külüngine çü vire ṣanʻata baş
Yiri balıġa ḳuş gibi yaza fāş

2950. Düzicek hendese ʻibret saçar ol
Micesti bilür Iḳlīdīs açar ol

2951. Ḳızıl gül bitüre ṣanʻatla yaza
Demürle ṭaşa Çīn naḳşını yaza

2952. Bu üstād-ıla bite işüñ āsān
Dikenden gül çıḳa iy eylüge kā[n]

2953. Her iş üstāḏsuz olur ṣārp düş-vār
Öñ üstāḏ u ṣoñucı iş bāzār

2954. Kişi mūmdan yüzük eyler olur çoḳ
Velī altun yüzüge ṭaḳatı yoḳ

2955. Eger fermān virürseñ ḳuluñ olam
Eligdürem anı ḳandasa bulam

2956. Ki Çīn'de biz ikiydük ġamdan āzāḏ
Biz ikimüzi ögretdi bir üstāḏ

2957. Çü pīşe sırrına ser-tā-ser irdi
Külünk aldı ḳalem uş baña virdi

2958. Külüng-ile elin öper ḳamu Rūm
Külüng-ile ḳılur ḳatı ṭaşı mūm

2959. Çü Şāvūr işbu sözi şerḥ itdi
Südüñ Şīrīn özinden ḳaydı gitdi

2960. Çü gün güneş gözgüsini açdı
Gice yüz biñ gözin yumdı vü ḳaçdı

2961. Ol atı istedi Şāvūr-ı naḳḳāş
Eligdürdi ḳayayı kim keser ṭaş

2962. Getürdi tā ki şāḏ revān-ı Şīrīn
Ḳodılar aña bir kürsī-yi zerrīn

2963. Ṭaġa beñzerdi muṭlaḳ ol kesen ṭaġ
Gören kişide ḳalmadı öd ü yaġ

2964. Ṣanaduñ pīlidi bili vü boyı
İki pīlden gür-idi hāy u hūyı

2965. Külüngile ṭaşa uzadı çoḳ ḳol
İki ṭaşça olurmış cevheri ol

2966. Ḳapucılar aña ẖoş söylediler
Aġırlayu eyü yir eylediler

2967. Dururdı perdenüñ ardında üstāḏ
Bilin baġlayuban açmış elin şāḏ

2968. Oyıncı [anca] egmiş-idi boyın
Ki nice perdeden gösterdi oyın

2969. Cihān añsuzda dün basḳunın itdi
‘Aceb oyın ki ol arada gitdi

2970. Şeker gibi gülişi Şīrīn’e az
Gülüp āvāz-ı Şīrīn-ile dem-sāz

2971. Şeker saçdı açuban iki yāḳut
Şeker [ü] yāḳut andan aldılar ḳut

2972. Şu ẖurmānuñ ki servinden biterdi
Günisinden delim ẖurmā yiterdi

2973. Dudaġından şeker ol deñlü saçdı
Ki Şekker vardı H̱ūzistān’a vardı

2974. İşitdüm Şīrīn ünin aldı adı
Ki dilde Şīrīn’üñ şīrīn-idi daḏı

2975. Ne şīrīnlik ki virdi aña H̱ālıḳ
Üninden uyumazdı ẖoş balıḳ

2976. Ne meclisde ki dudaġın açardı
Ne ten kim anda olsa cān saçardı

2977. Ne ḳulaḳ kim anuñ üni gireydi
Ger Eflāṭun-ısa öñden varaydı

2978. Çü sözin diñledi Ferhāḏ ḳanı
Baġırda ḳaynadı vü yandı cānı

2979. Bir āhı çekdi göynüklü cigerden
Uçuḳlu gibi gitdi ‘aḳl erden

2980. Yire düşdi ve yuvalandı nālān
Dürüldi nite kim yancılmış ılan

2981. Çü gördi bī-ḳarār ol bī-nevāyı
Ḳomış boş göñlinüñ ḳuşı yuvayı

2982. Ki sözi-y-ile ḳıldı aña dermān
Hemān dāne-y-ile ḳuş dutdı penhān

2983. Pes andan didi aña ol perī-zāḏ
Ki şāḏ eyle beni iy bilge üstāḏ

2984. Çevüklig-ile göñlüm şāḏ eyle
Bu yıḳuḳ ḳaṣrı ẖoş ābāḏ eyle

2985. Iraḳdur ḳoyunumuz süde biz aç
Geñez alalum südi bir sehl yol aç

2986. Bu yirden ḳoyına dek bir iki ferseng
Bir ırmaḳ açmaġ-içün eyle āheng

2987. Ki çobānlar saġalar südi fi'l-ḥāl
Diyem ḳulluḳçuma bundaki süt al

2988. Sözi Şīrīn dāyim söylerdi şīrīn
Olurdı bī-hūḏ ol Ferhāḏ miskīn

2989. İşidürdi sözi vü söylemezdi
Nedür maḳṣūdını fehm eylemezdi

2990. Unıtdı kim cevāb eyde sözine
Ḳodı barmaḳ buñalmaḳdan gözine

2991. Külüngin getürüp çıḳdı vü gitdi
Göñül sevgüye miskīn vaḳf itdi

2992. Ḫaber ṣordı duranlara kesen ṭaġ
Ki esrükven ḳaçan esrük olur ṣaġ

2993. Nedür buyruġı bilmezven eyidüñ
Sözini iki ḳılmazvan eyidüñ

2994. Yaḳınlar aña ḳıldılar rivāyet
Ki Şīrīn nicesi ḳıldı ḥikāyet

2995. Çü ol endīşeyi Ferhād̠ bildi
Gözinden buyruġına yir ḳıldı

2996. Çevükdi özi ol ṣan'ata çābük
Ki olur nāzenīnüñ işi nāzük

2997. Şu resme ṭaşuñ endāmını sökdi
Ḳayayı mūm gibi yumşatdı dögdi

2998. Bir ay urdı külüngi ḳayaya ol
Deñiz gibi bir arġ itdi süde yol

2999. Aġıldan ḳaṣra irince hüner-mend
İki yüzlü ṭaşıyla itdi key bend

3000. Şu resme düzdi ṭaşdan ırmaġ ol
Ki yuyına yoġ-ıdı bir ḳıla yol

3001. Çü iş irdi ṣoñına ḥavuż yapdı
Ki dirlik çeşmesi ol ḥavża ṭapdı

3002. Ḳuru ṭaş baġlayup ḥavża ki yandı
Eli ṣuyından eyidüñ kim indi

3003. Aña ṭañdur 'ımāret ṣarp u düşvār
Ki el ṣunmadı işe bilge mi'mār

3004. Eger yüz ṭaġ olur-ısa demürden
Keser ādem geñez yımşaḳ çamurdan

3005. Ne çāre var ki ādem bilmez anı
Hemīn ḳurtarımaz ol ṭatlu cānı

3006. Ḫaber Şīrīn'e virdiler ki Ferhāḏ
Bir ayda ḥavż [u] ırmaḳ yapdı üstāḏ

3007. Şu resme ki ḳoyından her zamān süt
Ayaġ-ıla gelür noḫt isteseñ dut

3008. Ol uçmaḳ yüzlü ḥūrī ive dürdi
Çıḳup ḥavżı vü ol ırmaġı gördi

3009. Degüldür ṣandı ol ḥavżı idilmiş
Ola dirdi görenler yaradılmış

3010. Evet ādem işinden olur ıraḳ
Südüñ ırmaġı ḥavż u ḥūr-i uçmaḳ

3011. Delim Ferhāḏ eline virdi alḳış
Ki raḥmet aña kim şöyle ide iş

3012. Çü zaḥmet oldı ıraġ anı yaḳın
Oḳıdı vü uġurladı nigārın

3013. Yaḳınlardan yirin yüce düzetdi
Ḳamu aḥvālini anuñ gözetdi

3014. Didi üstāḏlıġuñ[uñ] ḥaḳḳı çoḳdur
Bu varumuz şāgirdüñ ḥaḳḳı yoḳdur

3015. Güherden ḳulaġına dün çırāġı
Küpe aṣa ḳomış-ıdı odaġı

3016. Olur-ıdı anuñ nūrından aydın
Ṣanaduñ aya asmış-ıdı Pervīn

3017. Güneş gibi bezerdi taẖtı tācı
Hem incüsi bir iḳlīmüñ ẖarācı

3018. Çıḳardı ḳulaġından ol sözi bal
Bıraḳdı kim beni ṣatmaġ-içün al

3019. Çü bundan daẖı yig vaḳte irevüz
Tekellüf ṭapuña artuḳ ḳılavuz

3020. Aña alḳışa Ferhāḏ aġız açdı
Elinden aldı ayaġına saçdı

3021. Bes andan dutdı yazıdın yaña yol
Deñiz gibi döküp yazıda yaş ol

3022. Şu ḳorḳudan aña rāzın açardı
Ādemden yüz adım ıraḳ ḳaçardı

FERHĀD SÜ ... GETÜRDİ FERHĀD GÖRÜP...

3023. Ḳatılıḳla geçürdi yay [u] ḳışı
Elinde ḳalmadı bir umlu işi

3024. Ne ayrulıġına doyabilürdi
Ne ulaşmaġına çāre ḳılurdı

3025. Batupdı balçıġa göñli ayaġı
Odından göñlinüñ hep sızdı yaġı

3026. Dilinde iş işinde ḳalmamış su
Teninden güç gözinden girmiş uyḳu

3027. Yürürdi dīv gibi ādemden ayru
Düşe dura nite durursa ṣayru

3028. Gidüpdi ṭaġ [u] yazıda ḳarārı
Düşüp andan ṭaġa yazıya zārı

3029. Boyı gül budağı gibi egilmiş
Ṭonını gül gibi yüz pāre ḳılmış

3030. Buñalmış yolda diken ḳoparurdı
Ayaḳdan mīḫ yürürken ḳabarurdı

3031. Ne diken ṭonumı yırta dir-idi
Ne ḳılıçdan başı ḳaydın yir-idi

3032. Iraḳlıḳdan bir uğurdan delürdi
Gidüp ṣabrı vü şeyḏālıḳ belürdi

3033. Niṡārı gözinüñ ḳan yaş olurdı
İlinde yaz u ḳış çiçek bulurdı

3034. Havāya baġlasa dutuḳ iñiden
Ṣırımış göklerüñ saḳfın yiñiden

3035. Ṣu isterdi ṣusuz oġlanca Ferhāḏ
Ki ṣuya dāyeye bilmez nedür ad

3036. Oda yaḳıldı göynükden vucūdı
Ḳara ṭopraġı göz yaş-ıla yudı

3037. Göyündürmiş göñül odı dimāġın
İçin yaḳmış yaḳar gibi çırāġın

3038. Belāya rence key umaç olupdı
İçi renc ü belā ṭaşı ṭolupdı

3039. Dökerdi acı Ṣīrīn ‘ışḳ-ıla yaş
Yaşından ḳırḳ ferseng oldı yir yaş

3040. Ayıḳ esrük içi ḳorḳup umaçdan
Ilan nite ki ṭaşdan ḳurd aġaçdan

3041. Ġuṣṣa evmiş aña ġuṣṣayla ol şād̠
Nite kim genc ola virānda ābād̠

3042. Bulunmaz-ıdı bir derdine dermān
Biraz ḳurtarımazdı ḳayġudan cān

3043. Ḳalupdı yaluñuz ve ṣayru vü zār
Ne var bir dostı ḳatında ne bir yār

3044. Anuñ göñlini Şīrīn şöyle almış
Arada küllī Ferhād̠ adı ḳalmış

3045. Ne ḳayġusından ayrılubilürdi
Ne bir ḥāl añladur [kişi] bulurdı

3046. Ger işiginde anuñ toz ḳopardı
Gözine anı sürme-y-çün ḳapardı

3047. Veger öñinde bir dip ot göreydi
Gerek öpeydi gözine süreydi

3048. Eger ḳılaydı bir kez adını yād̠
Öperdi ʻışḳına yüz kez yiri şād̠

3049. Çü baḳsa görse ḳaṣrı çevre yanın
Ṭonı yirine yırtar-ıdı cānın

3050. Yavuḳ gibi ḳaçardı her yaña zār
Aña ayruḳ olaydı mūnis ü yār

3051. Tosun vaḥşī gibi ürkerdi her-dem
Yābān ḥayvān-ıla olmışdı maḥrem

3052. Bir duzaḳda bulunan cānavardan
Dirilmiş ḳurd u dilkü şīr-i nerden

3053. Ṭolu bir yazı araya alupdı
Bu dürlü cānavar içre ḳalupdı

3054. Süpürürdi yolın yirin yataġın
Birisi yalar-idi bir ayaġın

3055. Gehī yaġmur çala ḳoldaş olurdı
Gehī ḳulan-ıla yoldaş olurdı

3056. Gehī ṣıġın-ıla oyın ḳurardı
Gehī aṣlanuñ arḳasın ṭarardı

3057. Geyikle gündüzin ṣoḥbet ḳılurdı
Gice ḳatına yaġmurca gelürdi

3058. Dönerdi çarḫ gibi gice gündüz
Yimez içmez göynüklü-y-idi bāmūz

3059. Şu resmile ki cevrlü yol varurdı
Eger yol yol bulsa bir ay ol varurdı

3060. Veger yolında bir dīvār olaydı
Görürdi ol zamān k'efkār olaydı

3061. Ḳuyu ger olsa yolda kim geçerdi
Saḳınmamaḳdan içine uçardı

3062. Veger gözine doḳınaydı bir oḳ
'Aceb kirpügini yumar mıdı yoḳ

3063. Feraḥ kim yārı ḳayġusın ṣavardı
Göñülden ḳahr-ıla anı ḳovardı

3064. Ġuṣṣa kim göñline olurdı ol iş
Varurdı ḳarşu at yarış-ıla biş

3065. Edīmin yüzinüñ yurdı ḳan-ıla
Süheyl isterdi gözinde fiġānla

3066. Gereklü-y-idi uyḳu uyımazdı
Ḫayālin dilberinüñ ḳoyımazdı

3067. Göñül raḫtından ayru ḳalmış-ıdı
Ki ayruḳ raḫt-ıla ev ṭolmış-ıdı

3068. Anuñ-çün naḳş āşüfte olupdı
Ki ayruḳ naḳş göñlini alupdı

3069. Seḥerden gice olınca yilerdi
Meger kim kendüden çıḳmaḳ dilerdi

3070. Dilerdi kim teninden ıraġ ola
Meger kim yaluñuz yārını bula

3071. Ḳafesde bilmez-idi kim ḳuşı yoḳ
Melik meydāndadur evde kişi yoḳ

3072. Şu resme oldı yāri ʻışḳına ġarḳ
Ki yārı kendüzinden itmedi farḳ

3073. Odı görse-y-idi yā nār u yā nūr
Ulaşmaḳ ayrulıḳ diridi budur

3074. Ne naḳşı ol kim öñinde görürdi
Özi göñline anı fāl ururdı

3075. Kişi ʻışḳ üzere yavuz fāl urmaz
Urursa kendüzine ḫūb görmez

3076. Ḳonuḳ olurdı her hefte ol aya
Iraḳdan yaḳar-ıdı göñlin aya

3077. Iraḳdan gördügine ḳāni‘ idi
Yaḳınlıḳdan çü baẖtı māni‘ idi

3078. Yine yazıya düşüp gider-idi
Yiñiden nevḥa vü āh ider-idi

3079. Geyik gibi kimi görse ḳaçardı
Gelürdi ḥavża ṭatlu süt içerdi

3080. Cihānda südden artuḳ yimez-idi
Ḳoyup ḥavżı ḳaçayın dimez-idi

3081. Cihānda dāsitān oldı bu sözler
Ḳamu ẖalḳuñ dili ṭoldı bu sözler

DERGĀH-I PĀDİŞĀHRĀ BĀ EYVĀN...

3082. Bir ol kim olaydı key ẖāṣṣ-ı dergāh
Bu işden şāh özini ḳıldı āgāh

3083. Ki Şīrīn acısından şimdi Ferhāḏ
Cihāna dāsitāndur iş ü feryāḏ

3084. Anuñ başını bir sevdā dutupdur
Ki ol sevdāyla yābāna yatupdur

3085. Nigār-ı ẖūb sevdāsına meftūn
Gezer yalın ayaġ u baş dün [ü] gün

3086. Bu göñlüm dir ki Şīrīn’üñ evidür
Bu söz-ile üni yavlaḳ ḳavīdür

3087. Ne azdan ṣaḳınur özin ne çoḳdan
Ne ḳılıçdan uġınur ol ne oḳdan

3088. Görürven göñli ol aydan yıḳılmış
Ḳanā‘at ol şeker sözine ḳılmış

3089. Virür köşkine her hafta selāmı
Olupdur bir ḫabercisi ġulāmı

3090. Melik bu dāsitānı çün işitdi
Anı görmeklige gözin ışıtdı

3091. Yig eyler bir bege ṭapu iki ḳul
Yig ırlar bir gül-içün iki bülbül

3092. Ḳumāşuñ kim ikidür müşterīsi
Bahāsın arturur şeksüz birisi

3093. Şehüñ bir yönden oldı ḫāṭırı şād
Ki anuñla hem-derd oldı Ferhād

3094. Daḫı bir yönde yaḳıldı güniden
Ṣaḳındı gül yañaḳlusın tüniden

3095. Bu endīşe şehüñ göñlin alupdı
Ki ayaḳları balçıḳda ḳalupdı

3096. Çü dürlü derd bu gevdeye üşe
Yüce servi anuñ ayaġa düşe

3097. Özi işine çāre idemez hīç
Ki işi ṣayrunuñ ṣayrudur [u] güç

3098. Olur saġlıḳda sözler saġ ḳolay
Ki ṣayrulıḳda hem ṣayru olur rāy

3099. Otacı gerçi kim nabzı dutar ol
Çü ṣayru ola ayruġa ṣunar ḳol

3100. Biş on uṣlu-y-ıla şāh-ı cihān-gīr
Oturdı söyledi vü ḳıldı tedbīr

3101. Ki bu bir delüye biz neyleyelüm
Ne ḳapudan bunuñla söyleyelüm

3102. Eger ḳorsam bunı işüm yıḳıldı
Veger ḳanın saçarsam suç ne ḳıldı

3103. Dürişdüm çoḳ bu şāhlıḳda ki bayram
Adım ḫāṣṣ olmaya arada bir ʻām

3104. Baña bayram ider ay yüzlü dil-dār
Ki ḳıldı bir delüyi Ḫusrev'e yār

3105. Aña uṣlu eren virdi cevābı
Ki rāyuñ rūşen eyler āf-tābı

3106. Ki tāc issi ḳamu işügüñ bekler
İçer ṭopraġuña ant ulu begler

3107. Cihān özin yaşuñ endāzesidür
Saʻādet baḫtunuñ dervāzesidür

3108. Bu Mecnūn'a eger olursa tedbīr
Demür olmaz gerek altunla zencīr

3109. Ger ümīḏi ḳapusın aña açmaḳ
Güneş gibi delim altunı saçmaḳ

3110. Ki sevdāya müferriḥ olur altun
Müferriḥ alınur altunla ṣatun

3111. Ne dilber çıḳa ol altunla dīnden
Bu şīrīnlig ile bize Şīrīn'den

3112. Delim gözlüyi altun kör ide um
Delim pulāḏ altun eyleye mūm

3113. Eger altunla barışmazsa başı
Aña iş idelüm bir ḳatı ṭaşı

3114. Ki ölince işi ol ṭaş olsun
Dimāğı ḳuru gözi yaş olsun

3115. Çü şāh anlaruñ işitdi sözini
Buyurdı kim buluñ Ferhāḏ özini

3116. Naḳībüñ ẖāṣṣıraġı eyle serheng
Anı istemege ḳıldılar āheng

3117. Didiler cümle yoldaşa ki gözleñ
Ola kim bulasız Ferhāḏ'ı izleñ

3118. Aşaġa yuḳaru ararlar-ıdı
Ne irerlerdi ne ararlar-ıdı

3119. Gice olınca isterlerdi anı
Ḳarañu gicenüñ çıḳınca cānı

3120. Felek ṭāḳından ılduz olıcaḳ fāş
Ḳoyıcaḳ re's-i 'aḳreb dümbine baş

3121. Gice sancaḳları çün aẖtarıldı
Ḫotan gözçileri burca dirildi

3122. Ḳara yir geydi ẖil'at dikme vü al
Felek urundı altun tāc fi'l-ḥāl

3123. Bir anlardan ki viribidi şāh
Naẓar bıraḳdı ol Ferhāḏ'a nā-gāh

3124. Yigit gördi Firīdūn ferlü yig er
Bahādur pehlevān u cüst server

3125. Aña virdi selām ü didi iy yaḏ
Saña nice virüpdür rūzigār ad

3126. Eyitdi kim benem Ferhāḏ ṣayru
Güzel Şīrīn'e 'āşıḳ andan ayru

3127. Yaña bir va'de Şīrīn virmedi yār
Geçer açlıġ-ıla günlerüm zār

3128. Cevābı virdi ilçi aña andan
Ki öñer şehrīyār özüñi cāndan

3129. Seni şāh bu acıdan ḳıla āzād
Vire Şīrīn ü saña vü ḳıla dāḏ

3130. Eyitdi aña Ferhāḏ-ı cigersüz
Ki iy günüm yüzüñ görmekle nevrūz

3131. Bu çoraḳ yirde devā ḳıl
Eyitme Ḫusrev'e Şīrīn vefā ḳıl

3132. Benümledür ki görmedüm cins
Meger cin oldı cinsüm görmedüm ins

3133. Yüzüm görse ḳaçardı dīv perī āh
Neden bilür beni ol Ḫusrev-i şāh

3134. Ḳasarsın gergeden gibi beni ṭañ
Budur dirsin pīle Hindustān'ı añ

3135. Eyit aña ol ilçi kim içüp and
Ki seni añdı Ḫusrev ol Ḫüḏāvend

3136. Çalapdan olayım ıraġ u gümrāh
Saña viribimediyse beni şāh

3137. Pes andan döndi ilçi göñli ḫoş şāḏ
Eyit[di] şāha kim bulundı Ferhād

3138. Oturmış şāh dutmış ilde pürcām
Bulup yol dergāhına ḫāṣṣ u ger ‘āmm

3139. Getürdiler anı şöyle ki bir daġ
İçine ‘ışḳ odı urmış-ıdı key daġ

3140. Ulu ṭaġ gibi girdi ḳapudan ol
Ḫalāyıḳ uymış ardınca ṭolup yol

3141. Ne taḫtı gözledi ne Ḫusrev'i hem
Yigin pençe yire urmışdı muḥkem

3142. Nigārın derdi yaḳasını dutmış
Ki ol şāhı vü kendü unutmış

3143. Buyurdı şāh ki bir genc açalar
Her adımda aña saçu saçalar

3144. Oturdı pīlleyin ‘ışḳ-ıla ḫatun
Saçu saçdılar aña pīlce altun

3145. Çü göñül dünye çirkinden beridi
Ḳatında altun u ṭopraḳ bir-idi

3146. Çü altuna ḳonuḳ egmedi gözi
Güher gencini saçdı Ḫusrev özi

3147. Ne nükte kim aña dir-idi Pervīz
Cevāb eydürdi nükteyle aña tīz

3148. Ne yirdensin didi öñ aña ṣordı
Bilişlik mülketinden didi durdı

3149. Eyitdi ana ne ṣan'at bilürler
Didi kim cān ṣatup ḳayġu alurlar

3150. Eyitdi cān ṣatmaḳ ne edebdür
Didi 'āşıḳ olandan ne 'acebdür

3151. Eyitdi 'āşıḳ oldı kim göñülden
Didi ki ne göñül cāndan digil sen

3152. Eyitdi saña Şīrīn cānı cān mı
Didi ne cān bu cānum ya'nī cān mı

3153. Eyitdi görinür mi saña māh-rū
Didi düşde velikīn ḳanı uyḳu

3154. Eyitdi sevgüden baḫt olasın yāḏ
Didi kim giricek ṭopraġa Ferhāḏ

3155. Eyitdi virme göñül ḳılma cānsuz
Didi kim bu iki düşmendür ansuz

3156. Eyitdi iy göñülsüz dutġıl ārām
Didi ārām ḳanı bī-dilārām

3157. Eyitdi ger girürseñ odaġına
Didi kim bıraġam baş ayaġına

3158. Eyitdi ger gözüñi eyleye yaş
Didi kim bir gözüm ḳoyam daḫı baş

3159. Eyitdi kimse anuñla savaşsa
Didi yiye demür ger ḳatı ṭaşsa

3160. Eyitdi var mı yoluñ aña ḳolay
Eyitdi kim ıraḳdan görinür ay

3161. Eyitdi dilese hep sende varı
Didi kim Ḥaḳ'dan ola-y-ıdı yāri

3162. Eyitdi başuñ-ıla şāḏ olursa
Didi virem aña ger alur-ısa

3163. Eyitdi sevgüsin cāndan gidergil
Didi kim ʿāşıḳ itmez bu işi bil

3164. Eyitdi işbu derde doy ögüñ dir
Didi kim cāna kim ṭoydı ẖaber vir

3165. Eyitdi diñlen işbu iş ẖāmdur
Didi kim baña diñlenmek ḥarāmdur

3166. Eyitdi ṣabr-ıla ögmiş iken çoḳ
Didi ṣabrı göñül ider göñül yoḳ

3167. Eyitdi kimseden ḳorḳar mısın sen
Didi kim ayrulıġından hemīn ben

3168. Eyitdi hīç gerek mi gice hem-dem
Didi kim bunda ḳalmazsam olur hem

3169. Cevābından çü H̱usrev ḳaldı ʿāciz
Aña ayruḳ ẖaber ṣormadı hergiz

3170. Didi gördüm ẖaṭāyı vü ṣavābı
Bu resme görmedüm ḥāżır cevābı

3171. Bu iş çün gelmedi altunla başa
Ṣınayam bu kez altun gib ṭaşa

3172. Dilin ḳılıç gibi uzatdı Pervīz
Bıraḳdı ṭaşa almasını key tīz

3173. Ki bizüm var yolumuzda ulu ṭaġ
Ki andan geçmek olur yolcuya daġ

3174. Gerek kim ṭaġ içinden açasın yol
Yaraya gelmege vü gitmege ol

3175. Bu tedbīre boyun dutmadı kişi
İşüñdür bu degüldür ayruḳ işi

3176. Güzel Şīrīn'e virürin saña and
Ki andan ḳatıraḳ gelmez baña and

3177. Ki işbu ḥācetümi yitüresin
Çü muḥtācam işümi bitüresin

3178. Demür bileklü er virdi cevābı
Ki ḳavl itmek olur işüñ ṣavābı

3179. Çü yolından şehüñ ṭaġı götürem
Bu ḳulluġumı yirine getürem

3180. Bu şarṭ-ıla ki ḳulluḳ itmiş olam
Bu işüñ ucına hem yitmiş olam

3181. Benüm göñlümi şāh luṭf-ıla yide
Ki Şīrīn şekkerini terk ide

3182. Şu resme ḳaḳıdı Ferhāḏ'a Pervīz
Dilerdi boynına ura ḳılıç tīz

3183. Yine didi ki şarṭ itmek revādur
Buyurduġum degül ṭopraḳ ḳayadur

3184. Veger ṭopraġ-ısa ḳaçan biçiser
Veger biçer-ise ne yire saçar

3185. Ḳaḳıyup didi ki döner degülem
Bu ḳavle durımazsam er degülem

3186. Bilüñ baġla vü bu işe elüñ aç
Külüng al ṭaġa çıḳ cehd eyle bir ḳaç

3187. Çü cümle diñledi bu sözi Ferhāḏ
Nişānın sordı ʿādil şehden üstāḏ

3188. Nişānın virdi bir ṭaġuñ şeh ü şīr
Ki her bir kişi aña Bīsütūn dir

3189. Anuñçün ki ḳaya-y-ıdı ẖārā
Yüzinde ḳatılıġı āşikāra

3190. Dimekdür Bīsütūn yaʿnī direksüz
Nite boyın vire aña yüreksüz

3191. Şehüñ ṭāḳından ol ṭaġı kesen şāḏ
Gönüldi ṭaġ gibi ḳatı pulāḏ

3192. Ṭaġa çıḳdı öñinden dīv ḳaçdı
Ḳuşaḳ baġladı ḳazmaya el açdı

3193. Bir ulu kürsī öñdin düzdi ṭaşdan
Aña naḳş urdı ẖoş bir başa başdan

3194. Şīrīn resmini şöyle düzdi yaʿni
Nite kim yazdısa Erjeng Mānī

3195. Ṭapuñ ol ṣūretüñ ḥālin işitdi
Ki bir yigit anuñla ne iş itdi

3196. Aña olmışdı ‘āşıḳ ol cüvān-merd
Ḳuru ṭaşa ḳapılmaḳ key ḳatı derd

3197. Olupdı ḫanumānından āvāre
Aña bir ḳarı ‘avrat ḳıldı çāre

3198. Ḳoyun ḳuyruġını baġladı aña
Bu işi işiden er batdı ṭaña

3199. Ḳarıldı biş yigit ḳuru ṭaş-ıla
Ne ṭañ ḳarılduġı ḳuru yaş-ıla

3200. Ḫalāṣına anuñ bir key sebebdi
Cihānda işbu iş yavlaḳ ‘acebdi

ḪUSREV FERHĀD'I GETÜRÜP ḲAYADAN ṢU GETÜRÜP...

3201. Çü Ferhāḏ'uñ eli ṣūret işinden
Boşaldı bu kez ol ṭaġuñ ṭaşından

3202. Bıraḳmaġa ḳayalar aç didi ḳol
Terāzūsuz bıraġurdı ṭaşı ol

3203. Külüngi-y-ile çün ṭaġa çıḳardı
Bir ulu burc āṣārından yıḳardı

3204. Seḥer diñlenmez-idi gice[ye] dek
Keserdi yār-içün ṭaġ durmadın dek

3205. Gice ḳayġu ovasından dönüp tīz
İnerdi güneşi ṭaġa güher-rīz

3206. Ḳaralıḳ aḳlıġı pür-naḳş iderdi
‘Alem götürüben sulṭān giderdi

3207. Varurdı ṣūretine bir zamān ol
Güherden ṭaşda isterdi nişān ol

3208. Öperdi yüz kez ayaġını ḥayrān
Naḳāre gibi ḳılur-ıdı efġān

3209. Ki iy naḳş idenüñ gözine miḥrāb
Dünine derdmendüñ yüzi meh-tāb

3210. Gümiş tenlü [vü] ṭaş yüreklü yārum
Senüñdür göñlümüñ içinde varum

3211. Güher mānendisin ṭaşda gülinmiş
Ṭaşuñdan gevherüm baġrı delinmiş

3212. Öñinde bir zamān aġlar-ıdı bol
Pes andan gösterürdi ‘öẕri çoḳ ol

3213. Çıḳardı ṭaġa ḳarşu otururdı
Dün ü gün ḳayġu yükin götürürdi

3214. Baḳardı ḳaṣra kim andādı Şīrīn
Dir-idi rāzı-y-ıla iy nigārīn

3215. Ciger ḳanı döken göñlini şāḏ it
İşe uġramış işin düz [ü] dāḏ it

3216. Murādın nā-murāduñ dir vefā ḳıl
Ümīḏin bir ümīḏsüzüñ revā ḳıl

3217. Beni ẖod añmayısar birgün özüñ
Görürken Ḫusrev-i Pervīz’i gözüñ

3218. Ölürsem ṭañ degül ‘ışḳuñda ma‘zūl
Çü benden yige göñül oldı meşġūl

3219. Benüm bir yār iken yüzüñ dün ü gün
Cihānı yaḳar aġzumdan çıḳan ün

3220. Oturmış Şīrīn güle gül gibi şād̲
Şeker döker ḳılıcaḳ H̱usrev’i yād̲

3221. Fidā ḳılmış ‘aceb Ferhād̲-ı miskīn
Güzel Şīrīn cāniyçün cān-ı Şīrīn

3222. Ger añmazsañ beni iy ṭolu ayum
Benüm bāġumsın u hem yaz u yayum

3223. Bu ‘ışḳ odı[nı] yile kim urursın
Bu gündeven bu günde kim görürsin

3224. Degül-ise yüzüm ṭaşdan demürden
Vefāñ ister özüm ṭaşdan demürden

3225. Semüz pehlū saña eksük degül yār
İki ḳaṣṣāb bir yanuñda çün var

3226. Benüm bu ṭaġda yaluñuz u ḳalmış
Aruḳlıḳdan yirilmiş diri ḳılmış

3227. Iraḳdan ‘ışḳuñ odına yanaram
Doyar mı nūra pervāne ṣınaram

3228. Benüm ṭoġrulıġum ḥaḳḳıyçün iy yār
Beni öldürdügüñe minnetüm var

3229. Meger kim ġuṣṣam imīn ol birez
Bu dirilikden ölüm yigdür yüz kez

3230. Benüm günüm gibi ılduz cihāna
Benüm baẖtum-ıla oġlanı ana

3231. Gice göstermesün bu çarẖ-ı gerdūn
Seḥer ṭoġurmasun mes'ūd-ı gerdūn

3232. Du'ā ḳıldı ṣanasın baña anam
Ki dāyim ayrulıḳ odına yanam

3233. Esirgerse cihān ḳılıcı senden
Nite ṭırnaḳ keser barmaġı benden

3234. Eger meyl itmez-ise çarẖ-ı gerdān
Nite saña virür süd ü baña ḳan

3235. Anān südi ḥaḳıyçün iy perī̄ zāḏ
Ki ırmaġumda içdügüñde süt şāḏ

3236. Şekerlü sütden añasın beni yār
Ki susalıġı süt şekerle yuyar

3237. Çobānlar gibi süd-ile elüm dut
Ki 'ışḳuñda bir oġlanvan emen süt

3238. Baña ger virmez-iseñ ṭatlu süt sen
Aġız Şīrīn idem aduñ-ıla ben

3239. Çü yoḳ sencileyin yār-ı vefā-dār
Beni yüzüñden ıraḳ ḳoma zinhār

3240. Bu ḳuru ṭudaġum ḳıġıru ter it
Bu ḳara gice'i aydın seḥer it

3241. Şu göñüli yıḳma kim cānı sensin
Cihānda derdinüñ dermānı sensin

3242. Çü girdüñ bu ġarībüñ ḳanına öñ
Ḳonuḳ idinmek-içün yolını öñ

3243. Ḳan içdüm ḳanum içme iy yüzi aḳ
Ġarībem iy yüzüm ṣāruña ṭopraḳ

3244. Ġarīblıḳdan çü yoḳ ṭapuñ naṣībi
Ġarīblıḳdan saḳın bıḳma ġarībi

3245. Eger ben yilisem iy boyı şimşāḏ
Sögüt gibi başuñ ṣal bu yile şāḏ

3246. Veger ṭopraḳsam iy genc-i revān sen
Bu ṭopraḳda ziyāret-ḫāne eylen

3247. Ḳomazsañ iy yanar şem'üm gibi ṭaġ
Çırāġuñda sızuram bir gice yaġ

3248. İşigünden ıraġ öldürme bārī
Ki kimse şöyle dutmaz hīç yārı

3249. Bu göñlin alduġuñ kişiye dāḏ it
Ġuṣṣa yiyenüñ göñülini şāḏ it

3250. Elüñde olmışam saman gibi ḫor
Elüm ṭaġa ne var ḳılur-ısa zor

3251. Ulu ṭaġdan elüm çünkim olur çerb
Çeri olursa ṭaġ u ṭaş göre ḥarb

3252. Eger ḥayvāna ḳılam ḳılıcum tīz
Görinmez gözüme Şebdīz ü Pervīz

3253. Eger Şīrīn eger Şebdīz ü Ferhāḏ
Ḳamunuñ ḥarfi bişdür iy perīzāḏ

3254. Çü biş ḥarf oldı her birinüñ adı
N’içün Ḫusrev eli alur murādı

3255. Baña ġālib görinmez hīç düşmen
Ki ol maġlūb [u] ġālibde iken ben

3256. Velīkin bilürem kim devletüm yoḳ
Bu düşmen devletinden ḳorḳarın çoḳ

3257. ‘Aceb müdbirligüm bu yolda hem-vār
Ki muḳbil kişidür cānuma aġyār

3258. Eger şāh-ısa daḫı olmasun pīç
Ki bir muḳbil kişiyle ḳıla derīç

3259. Çü ḳatılıḳdan ölüm baña yigrek
Ki cān ḳayġu dutar u ḳayġu yürek

3260. Ne ṣarp iş geldi ‘ışḳuñdan bu başa
Ki ṭaşı başa urdum başı ṭaşa

3261. Yalan ṣanma ki girçekdür bu saġış
İşe yara ki ḳatı oldı bu iş

3262. Yanarvan ‘ışḳ-ıla şöyle ki finer
Bu derd-ile göñül her gice yanar

3263. Gümişüm altunum yoġ-ısa gizlü
Ki saçam izüñe iy ḫāre gözlü

3264. Bu ṣaru yañaġum çün döke yaşlar
Geh altun döker ü geh gümiş işler

3265. Gel işbu cānı üstüñe saçayın
Niçe dīv gibi ādemden ḳaçayın

3266. Cihānuñ benden artuḳ çorlusı yoḳ
Kimesnem yoḳ ḫışımdan az u ne çoḳ

3267. Şu yārum dünyede şol deñlü vardur
Ki ger bir yirde düşersem diye dur

3268. Ne işüm var ki her ḥālümi ṭuya
Ölürsem aġzuma birez ṣu ḳoya

3269. Benüm bu ḳayġuda yüz cān bir baş
Fidā ḳılmış ḳomış bir işüge baş

3270. Eger bir ḳuyuda yüz yıl duravan
Hemīn üstümde āhumı göreven

3271. Eger yüz yıl gezersem ṭaġda ḥayrān
Ṣuyumca gölgem uyar ancaḳ iy cān

3272. Bu derd-ile nice it cānlu oldum
Ki segbān gibi tozlu ḳanlu oldum

3273. Benüm yirde ayaġum yoḳ itüñ var
Benüm şerde duraġum yoḳ itüñ var

3274. Benem ḳıymetsüz ü ṭopraḳ olmış
Ne ṭopraḳda ne ṭaşda ḫayr bulmış

3275. Çü bu ṭopraḳda bir gün olmadum şāḏ
Girem ṭopraġa tā kim olam āzāḏ

3276. Saña ilten beni ölüm yilidür
Yiñin yaḳam çeken ṭopraḳ elidür

3277. Çü bunuñ gibi ṭurfe söz açardı
Göñül ol ṣūrete miskīn saçardı

3278. Cihān ṭoldı ki bī-çāre Ferhāḏ
Büt-i Şīrīn-içün ḳaya keser şāḏ

3279. Her ilden aña bir ṭaşçı gelürdi
Görürdi barmaḳ ısırup ḳalurdı

3280. Demürin ṭaşın anuñ çün görürdi
Ṭaña batubanın ḥayrān ḳalurdı

3281. Meger ḳızlarla birgün şāḏ Şīrīn
Oturmış nite kim ay-ıla Pervīn

FERHĀD [GÖR]ÜP ḲAYA ÜZERİNE ŞĪRĪN...

3282. Varurdı söz arada her bir işden
Kimi yazdan diridi kimi ḳışdan

3283. Biri geçmiş zamān yāḏ iderdi
Göñül ol almaġ-ıla şāḏ iderdi

3284. Biri söylerdi geldeç rūzigārı
Ḳılavuz ‘ıyş dimekdi şumārı

3285. Ne dürlü söz ki göñül ide ḫurrem
Didiler hem göñülden yudılar ġam

3286. Çü söz söze ulaşdı ṣoñra Ferhāḏ
Añıldı oldı anda Bīsutūn yāḏ

3287. Gelüp didi güzel Şīrīn varayın
‘Alem ḫoş Bīsutūn’a bir urayın

3288. Demür bileklü Ferhāḏ’ı göreyin
N’içün ṭaşa demür urur ṣorayın

3289. Buyurdı kim eyer uralar ata
Ṣabāya altun ālet uralar tā

3290. Yine ol dilrübā vü ḫūb u zībā
Ṭolu la'l üsküfi vü ṭon-ı dībā

3291. Meger bulınmadı āḫurda Gülgūn
Bir ayruḳ ata bindi dil-ber ol gün

3292. Çıḳa geldi nite kim bir yiñi yaz
Gerek yaġmacı ol kim bīşesi nāz

3293. Gümiş ṭaġ gibi ṭaġ ḳazanı ṣordı
Ḳazan ḳaya ḳaya ḳazana irdi

3294. Çü geldi müşki nesrīn saça dildār
İrişdi ṭaġa gümiş ṭaġı dür-bār

3295. Yüzi 'aḳsinden anuñ cümle yazı
Ṭolu la'l oldı vü māt itdi yazı

3296. Anuñ la'lin añup cān dirdi Ferhāḏ
Ḳazardı ṭaġı kān ḳazarça üstāḏ

3297. Gözin ol ṭaş baġırlu yaş iderdi
Velīkin ṭaş-ıla savaş iderdi

3298. Ḳazardı ṭaġı ṭaġ ṣūretlü şeyḏā
Öñinde ġuṣṣa bir ṭaġ gibi peydā

3299. Anuñ-çün ṭaġı cehd idüp yıḳardı
Ki göñül dilegi ṭaşdan çıḳardı

3300. Yañaġın ḳayanuñ yur-ıdı ḳanla
Ki ṭaşdan la'l umar-ıdı cānla

3301. Çü Şīrīn ṭudağı la'lin bilürdi
Ṣanayduñ sen güher ṭaşda bulurdı

3302. Demür göñlinden elde issirekdi
Külünge ṭaşı ṣan yımşaḳ çörekdi

3303. Bir elle ṭaş keser balçıḳ gibi yaş
Daḫı bir elle baṣar bağrına ṭaş

3304. Çü ol büt 'ışḳı göñline ḳonardı
Anuñ 'ışḳıyla ṭaşdan büt yanardı

3305. Çü nāz işlü büte ol gözin açdı
Delü göñli hevāyı dutdı ḳaçdı

3306. Hevāsından anuñ kim cān-ıdı cān
Göñül tende ṭamarda ḳaynadı ḳan

3307. Göñül doymazdı 'ışḳına nigāruñ
Ögi gitdi çü yüzin gördi yāruñ

3308. Boġazlanmış ḳuşa beñzerdi pür-ġam
Kesilmiş bağrı ṭolmış gözleri nem

3309. Uçuḳlu gibi bir demden ayıldı
Biraz durdı iñen yine bayıldı

3310. Yine çün gördi ol ay yüzlü yārı
İnanmazdı ki oldur ḫūb nigārı

3311. Çü ma'lūm oldı ol bütdür işbu
Yirinden ditreyü durdı vü ḫoş bu

3312. Ki çün ol ayı gördi ḳıldı ḥayrān
Şeker saçdı sözinden şekkeristān

3313. Ki n’eylersin sen iy Ferhāḏ-ı ḥayrān
Ne ma‘nīden kesersin Bīsütūn [sen]

3314. Ne istersin ne dirsin ne dilersin
Demür-ile bu ṭaşı ne dilersin

3315. Sevindi çün şeker sözin işitdi
Güline söyledi gözin ışıtdı

3316. Ki iy yār iy göñül alıcı iy cān
Büt-i Şīrīn hep ẖūblara sulṭān

3317. Güzel yañaḳlu şūẖ u serv-ḳamet
Perī yüzlü semen tenlü ḳıyāmet

3318. Yüzi ẖoş sözi şīrīn gözi bāḏām
Benüm göñlüme dün ü gündüz ārām

3319. Ne diyem saña iy göñlüm alan cān
Ki hem serv aġacısın hem gül-istān

3320. ‘Aceb ne ṭāli‘üm var-ıdı bugün
Ki buldum dilegüm yā Rabb zī dügün

3321. Gözin imdi uyumış baẖtum açdı
Yiñi güneş çü ṭaġa nūr saçdı

3322. Degüldür bu ṭāli‘le ılduzum tā
Gele sencileyin eyü binüp ata

3323. Meger yoluñ yañılduñ iy ṭolu māh
Ki düşdüñ bu ıssuz bucaġa nā-gāh

3324. Senüñ yüzüñle iy cān şāḏ olurvan
Ayaġuna saçum yoḳdur bilürven

3325. Cihānda altunum mālum çü yoḳdur
Yüzüm izüñe sürsem daḫı çoḳdur

3326. Yüzümden saçam altun yoluña cān
Gözümden hem izüñe la‘l u mercān

3327. Göñül yoḳdur cānum var zār u rencūr
Ḳabul eyler-iseñ nūrun ‘alā nūr

3328. Baña ṣorarsın aḥvālümi iy yār
Ne diyem ḥālümi gör ḫaste vü zār

3329. Baña ‘ışḳuñ çü ta‘līm eylediler
Cānum ḳayġuña teslīm eylediler

3330. Seḥer-gāh āh-ıla ṭaġı yıḳarvan
Gice yidigen ılduzın yaḳarvan

3331. Tenüm çün zār olur yimekde ḳayu
Benüm-içün iñiler ḳurd u ayu

3332. Delürüp yābāna gitmişdi özüm
Ṭamuydı göñlüm ü deryādı gözüm

3333. Geyig-ile ḳulan olurdı işüm
Peleng ü bebr-ile bitürdi işüm

3334. Hemīşe göñlüme dem-sāz u hem-rāz
Olurdı dürlü ḥayrān ḳış u ger yaz

3335. Ne yirdüm ne bulurdum dünyeden dāḏ
‘Aceb anam ne virmişdi baña ad

3336. Çü bu resme geçerdi yılum ayum
Şehā añlatdılar āhum [u] vāyum

3337. [Ki] buyurdı ulu dergāha vardum
Çü ḳıġırdı özümi şāha vardum

3338. Çü yaḳın vardum ulu bārgāha
Ki ilteler beni Pervīz-i şāha

3339. Oturmış yig arslanca cihāndār
Yöresinde delim ḳurd-idi ṭarrār

3340. Bunı çün gördi altun saçdı fi'l-ḥāl
Pes andan ṣordı baña bir bir aḥvāl

3341. Ne ḫaber ki ṣorardı şāh baña
Cevāb şöyle virdüm batdı ṭaña

3342. Pes andan ḳıldı ulularla tedbīr
Ki nite ola bu Mecnūn'a zencīr

3343. Ḳarı ḳurd u yaşamış dilkü gibi
Didiler şāha kim işbu ġarībi

3344. Şeker söz-ile öñdin işini düz
Bu kez bir ṭaġa ilet boynını üz

3345. Sözüñ zencīr-ile işini saġla
Bunı sen Bīsütūn ṭaġına baġla

3346. Elin açdı baña didi cihāndār
Yararsañ Bīsütūn ṭaġını yarar

3347. Senüñ başuña virdiler baña and
Ki bu ṭaġdan açam yol iy ḫüdāvend

3348. Çü ben ol andı anlardan işitdüm
Özüme ṭaġı yıḳmaġı iş itdüm

3349. Ḳarār oldur ki ger diri ḳalursam
Bu işi hem tamām ider olursam

3350. Daḫı añmaya aduñı şehin-şāh
Eger ‘ışḳuñdan eyler olsa biñ āh

3351. Bahāne ‘ışḳuñ oldı iy yüzi aḳ
Baña ölümdür işbu ṭaş u bu daġ

3352. Senüñ ayrulıġuñdan iy yüzi ay
İşüm günden güne zārı-durur vāy

3353. Baña ‘ışḳ odı urdı ṭaġ u dögün
Anadan ṭoġduġum gün zī yavuz gün

3354. Felekden iy ‘aceb ölüm ne düşdi
Ki dürlü ġuṣṣalar başuma üşdi

3355. Bu işi düzdiler kim öldüreler
Benüm çavumı ile ṭolduralar

3356. Anuñ-çün beni bunda sürdilerdi
Ki ölümüm mu‘ayyen gördilerdi

3357. Bahāne oldı kesmek baña ṭaġı
Sinüme ger ḳulavuz oldı yaġı

3358. Gör işbudur ‘aceb Ferhāḏ diri
Eliyle siniyçün ḳazardı yiri

3359. Bilesiz dirligümde yoġ-ıdı yār
Ṣoñumda daḫı yoḳdur dest-i deyyār

3360. Ki sinümi bir ulu yolda ḳaza
Yapa bir ḳubbe yükselde vü yaza

3361. Sinüm üstinde kim bī-çāre Ferhāḏ
Ḳamu ‘ömrinde bir dem olmadı şāḏ

3362. Büyümiş nāzük-idi bir ġarīb ol
İletdi anı dilber kūyına yol

3363. Saçıla küldi yār anı ḳolından
Delü göñlini hem aldı elinden

3364. Ġuṣṣası yārınuñ ḳaṣd itdi cāna
Bir aṣṣı görmedin düşdi ziyāna

3365. Çoġ-ıdı dirligi çoḳ zārı ile
Oturmadın iki dem yārı ile

3366. Oḳıyan bu serencām sinümden
Ola āgāh ḥālümden ḳınumdan

3367. Diyeler kim iy Çalap cānını şāḏ it
Bu ‘ışḳ-ıla şehīd olmışa dāḏ it

3368. Nigārā ben ḳapuñda ol ġarībem
Ki ulaşmaḳlıġuñdan bī-naṣībem

3369. Bu ḳara daġda ḳayalar yıḳaram
Ne ṭaġ ḳazmaḳ ki cānumı yıḳaram

3370. Çü ben gitdüm dilerven başuña ṣaġ
Yigitlikde büyük servi ḳōyuñ baġ

3371. Dudaġuñ gül gibi her laḥẓa gülsün
Seni kim ister-ise şāḏ bulsun

3372. Boyuñ servi hemīşe ẖurrem olsun
Yüzüñ mānendi göñlüñ bī-ġam olsun

3373. Bunı didi el urdı yine ṭaġa
Külüng aġlayu ṣaldı ṣola ṣaġa

3374. Şeker leb getürürdi bir ḳadeḥ süt
Eline virdi kim şād̲īlıġa dut

3375. Elinden aldı içdi ol yigit er
Ne diyem ṣanaduñ yir-idi şekker

3376. Ola Şīrīn gibi sāḳī semen sāḳ
Ne süt zehr-ise daḫı ola tiryāḳ

3377. Çü Şīrīn sāḳī ola şehre vü şehr
Ne süt nūş ola ger virür-ise zehr

3378. Çü ʿāşıḳ oldı esrük anda daḳı
Birez eglenmedi vü döndi sāḳī

3379. Teni altun götürmekden dürüldi
Atı gevher yükiñden hem yoruldı

3380. İşitdüm yil gidişlü atı oldı
Anı çün gördi aḳ gül beñzi ṣoldı

3381. Çü ʿāşıḳ gördi ol maʿşuḳ-ı zībā
Yire düşiser atdan güldi şeyd̲ā

3382. Götürdi boynına at-ıla anı
Gönüldi götürüp serv-i revānı

3383. Getürdi ḳaṣrına anı şikeste
Teninden bir ḳılın ḳılmadı ḫaste

3384. Ḳodı nevbet yirine anı Ferhād̲
Girü döndi vü gitdi ṭaġa üstād̲

3385. Demürçilik hemān ṭaşa iderdi
Demür-ile hemān ṭaşı diderdi

ŞĪRĪN VARUP ĶAYADA ... VARUP GÖRÜP FERHĀD'A PİYĀLE

3386. Cihān ulusı Ḫusrev her zamān ol
Becid Şīrīn'den isterdi nişān ol

3387. Biñ artuḳ var-ıdı cāsūsı anuñ
Ki ṣorar-ıdı ḥālin dilsitānuñ

3388. Ḳosa barmaġını burnına her-gāh
Şehi ol işden iderlerdi āgāh

3389. Ol vaḳtin kim varup Ferhād̠'ı gördi
Degül ṭaş kim ḳatı pulād̠ı gördi

3390. Ḫaberdār itdiler şāh-ı cihānı
Ki çün Ferhād̠'ı gördi dilsitānı

3391. Eli ḳuvvetlü oldı vü teni ṣaġ
Ayaḳdan aḫtarur her zaḫm bir ṭaġ

3392. Demüri şöyle [kim] ṣınadı ṭaşa
Gerek kim Bīsutūn öte ṭaşa

3393. Ümīd̠lü olsa dilkücek olur çerb
Eger ḳılıdurursa ḳurd-ıla ḥarb

3394. Çü altundan bir arpa arta miṡḳāl
Terāzū döndürür yüziñi fi'l-ḥāl

3395. Eger ḳalursa ol resme bir ay ol
Çıḳarur ṭaġuñ içinden ulu yol

3396. Şehe ṭaş urdı ol ṭaş dikmeginden
Geçerdi la‘li terk itmek öginden

3397. Yine şāh ṣordı ayıḳlara ḥāli
Ki bu işe ḳıluñ tedbīr-i cālī

3398. Didiler ol ḳocalar şehriyāra
Dilerseñ kim ola bu işe çāre

3399. Viribigil bir ilçi vara nā-gāh
Aña diye ki Şīrīn öldi iy āh

3400. Meger ḳala eli birḳaç gün işden
Ḥaḳīḳat añlana işbu saġışdan

3401. Pes isteyüp buldılar bir şūm sözlü
Ṭonuḳ alınlu vü hem ṭar gözlü

3402. Ḳaḳımaḳdan ḳan saçıcı ḳaṣṣāb
Bıyıġı ṭolu od u ḳalb u ḳallāb

3403. Yavuz sözler çoḳ ögrettiler aña
Didiler virevüz bir genci saña

3404. Viribidiler anı Bīsütūn’a
Yavuz gösterdiler yol naḥs-i dūna

3405. Varup Ferhād özini gördi bildi
Dilin açdı vü göñlin ṭar ḳıldı

3406. Ki ebleh işidür işbu işüñ
Bu ġafillıḳda añlaġıl saġışuñ

3407. Didi bir yāruñ adına bu işi
H̱oş işlerven ki yoḳ mānendi eşi

3408. Ne yār ol kim dili şerbetdür andan
Baña şīrīnrekdür ṭatlu cāndan

3409. Çü ekşi yüzlü acı sözlü ol er
Sözin Şīrīn'den işitdi çü şekker

3410. Çaġırdı ḥasret-ile ḳıldı feryād̠
Ki Şīrīn öldi bilmez mi bu Ferhād̠

3411. Dirīġā ḳanı ol serv-i şeker-bār
Ölüm yil-ile düşdi ṭopraġa zār

3412. Aya ʻanber ḳoyardı ḳara ṭopraḳ
Saçup gül ṣuyıla yudılar andaḳ

3413. Ġuṣṣāsıyla birezcük oldılar zār
Ḳodılar ṭopraġa döndiler iy yār

3414. Çü işitdi anuñ Ferhād̠ sözin
Bıraḳdı ḳayadan ṭaġ gibi özin

3415. Cigerden virdi şöyle bir sovuḳ yil
Diyeydüñ kim biline urdılar bil

3416. Didi iyvāh ki çekdümdi delim renc
Uş oldum renc-ile hīç görmedin genc

3417. Eger ḳurd uġrasa ḳoynuñ yüzine
Baḳar yoḳsul keçicügi yüzine

3418. Yire girmiş boyı serv ü yüzi aḳ
N'içün ben ḳoymayam başuma ṭopraḳ

3419. Çü ayru düşdi gül bigi yüzinden
Nite olmaya baña baġ zinden

3420. Çayırdan kekligüm çün uçdı iy cān
Bulut gibi dökem yaş yirine ḳan

3421. Cihān nūrı çırāġum öldi bu gün
Nite bu günde günüm olmadı dün

3422. Çırāġum öldi bilüm sovuḳ oldı
Ayum gitdi günüm ṣarara ṣoldı

3423. Meger Şīrīn'i görem ol cihānda
Bulunam bir segirdimde ben anda

3424. Ṣalādur didi Şīrīn acısına
Yiri öpdi virdi cān gönüldi sine

3425. Budur iş gice vü gündüz zamāna
Bahā ḳayġu virür göynüklü cāna

3426. Çü bir bī-çāre uġraya bir işe
Gerek kim yüz belā odına bişe

3427. Ḳaçan kim gül budaġına ege baş
Yaġa başına gül yirine yüz ṭaş

3428. Şu resme ḫoşluġından bulmaya behr
Ki aġzında nebāt ola anuñ zehr

3429. Bu devrāndan kişi ḳurtıla arı
Ki ilte bu 'imāretden 'imārı

3430. Mesīhā gibi deyr içre duraġı
Ola bulmaya yaḳan yüz çırāġı

3431. Özüñe ḳılma yavuz ḫū cehennem
Eyü ḫūñ uçmaḳ olsun ḫalḳa merhem

3432. Çü ẖulḳ u ādemīliġ-ile ṭolduñ
Hem anda bunda hem uçmaḳda olduñ

3433. Uyıma iy göz āẖır bunca esrük
Cihāna al götür atıġ u çābük

3434. Ki anca yatasın ṭopraḳda bī-cān
Ki unıda seni bu çarẖ-ı gerdān

3435. Çü bu elli yıl oyncaḳ ʻömriyçün sen
Nice bir nāz-ıla besleyesin ten

3436. Degül elli sen elli [biñ] dut iy yār
Çü ṣoñra dükenür añmaḳ zihī ʻār

3437. Doḳuz ḳapulu evden raẖtı çıḳar
Doḳuz başlu ılandan emīn ol var

3438. Gerekdür bu yola Ferhāḏ olmaḳ
Bes ölmek ḳayġudan āzāḏ olmaḳ

3439. Külüngi ṣapın ol dün gün kesen ṭaş
Ḳılurdı nār aġacından velī yaş

3440. Anuñ-çün kim işine ol ḳolaydı
Gerek ḳurıyıcaḳ bir yaş bulaydı

3441. Çün ol baġrı yaḳan söz ḳulaġına
İrişdi attı ḳazmasın ṭaġına

3442. Demür ṭaşa aġaç ṭopraġa batdı
İşitdüm ṭopraġı yaş-ıdı bitdi

3443. Külüngi destesinden bir budaḳ nār
Aġaç oldı vü virdi nār u çoḳ bār

3444. Bilürven nār aġacını Niẓāmī
Degül görmiş işidüpdür kelāmı

3445. Söze kim iki ṭanuḳ ola ayıḳ
İnanur ḳażī-yi iṣlām bayıḳ

3446. Bu nār aġacını görmiş anın çoḳ
Çalabuñ ḳudretine hīç şek yoḳ

3447. Ḳuru ṭaşı kireçde gördi özüm
Ki bitti çıbuġı hem virdi üzüm

3448. Gören kişi çıbuġı yüce ṭamı
Bilür kim sözi girçekdür Niẓāmī

FERHĀD ÖLÜP GELÜP ḪUSREV'E ḤABER VİRÜP ḪUSREV

3449. Söz eyden şöyle ḳodı söze bünyād̲
Ki Şīrīn 'ışḳ-ıla çün öldi Ferhād̲

3450. Şīrīn baġrını yaḳdı derdi daġı
Ki ḳıldı nāzenīn ḳuşsuz budaġı

3451. Çü düşdi ṣoldı serv-i sebze-zārī
Delim aġladı vü çoḳ ḳıldı zārī

3452. Ṭonatdı nite resm-ise ilinde
Ḳodı ṭopraġa ḳaldı yil elinde

3453. Yüce bir künbed̲i ḳıldı 'imāret
Ki anuñ ṭopraġı oldı ziyāret

3454. Didiler Ḫusrev'e ṣaġdan u ṣoldan
Ki diken zaḥmeti götrüldi yoldan

3455. Peşīmān oldı itdügi işe şāh
Ki suçsuz bir teni yitürdi nā-gāh

3456. Delim endīşe ḳıldı hem yiridi
'İvāż bulam diridi ġam yiridi

3457. Kişi kim bir kişiye yavuz ire
Aña girü hemān yavuz yüz ire

3458. Bu endīşeyle geçdi ay u yılı
Hem āḫır bir gün andan yidi sili

3459. Oḳıdı ḫāṣṣ yazıcısı[nı] Pervīz
Ki olur kāġıd üstine güher-rīz

3460. Yaza Şīrīn’e şīrīn bir ḫiṭābı
Sözi şīrīn velī acı ‘itābı

3461. Yaza ol nāmenüñ üstinde ‘unvān
Ḫüdāvendā cihān-dāra iy sulṭān

3462. Yaradıcıdur ol insi vü cānı
Ṭonuḳ ṭopraġa viren aru cānı

3463. Yir üstine gögi gerdān ḳılan ol
Gök altında yiri meydān ḳılan ol

3464. Göge ılduzı ārāyīş viren ol
Ḳuru aġaca yaş yimiş viren ol

3465. Çü añdı ṣıdḳ-ıla bir Allāh adın
Bu kez ölçerdi göynüklüler adın

3466. Ki ḫūblar şāhı ol Şīrīn-i dilbend
Ki şīrīnlikdedür andan ḫacīl ḳand

3467. İşitdüm ki heveslü yār-içün fāş
Delim gün yas dutup dökmiş içi yaş

3468. Oturmış ṭopraġa dökmiş ṣu gözden
Sovuḳ yilden buñalmış issi közden

3469. Bürincük ayuñ üstinden götürdi
Yüz açdı çözdi saç yasa oturdı

3470. Cihānı yaḳdı feryād eylemekden
İñile ‘āşıḳı yād eylemekden

3471. Budur hem böyle ḫoşdur şarṭı bārī
Nişānı sevmegün bu ola yārī

3472. Ki daġ yıḳıcı ḥammāl-içün üküş
Fiġān itdi nite kim ṣubḥ-dem ḳuş

3473. Ġarīb ü küşte degmez mi fiġāna
Aña aġlarsa yaraşur cihāna

3474. Bu resme derd-ile bir ʻāşıḳ ölse
Anuñ-çün aġlamayan eyle olsa

3475. Saġışumuz ıraḳ anuñ işinden
Yanaruz līk ṭapuñuñ rencişinden

3476. Ki incindüñ ölüminden anuñ çoḳ
Ki öldi vü daḫı terk itdi şek yoḳ

3477. Gerekmezdi anı öldürmek öñdin
Çü öldürdüñ nice olası[n] ġam-gīn

3478. Yigil ḳayġusın çün ḳanın içdüñ
Yadırġama çü anuñla key içdüñ

3479. Eger ṭopraḳda yüz yıl oturasın
Degül çāre ki yirden götüresin

3480. Cihān ṭolusa Mecnūn-ıla Vāmıḳ
Anuñ mānendi yoḳ Şīrīn'e ʻāşıḳ

3481. Velīkin aṣṣı ḳılmaz āh-ıla ün
Kebābı yoḳ n'içün çıḳara dütün

3482. Yimekde ġuṣṣa hīç olmadı taḳṣīr
Ne itmege yarar çün oldı taḳdīr

3483. Ölümdür dirligüñ ḳaṣrına bünyāḏ
Ebed ḳılmadı hergiz ādemīzāḏ

3484. Ol ılduzdı sen iy ay yüzlü gündüz
Çü gündüz ola bī-şek söyner ılduz

3485. Çırāġ-ıdı ol u sen ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Ṭañ olıcaḳ çırāġ ölse muvāfıḳ

3486. Sen odsın līk ol ʻūd belā-keş
Çün od yaḳıla ʻūd göynesidür ḫoş

3487. Yanar mūmsın sen ol pervāne-i zār
Çü yanar mūm pervāne cān oynar

3488. Döküldiyse birez ṣu bardaġuñdan
Aḳa yatur Şaṭṭ u Dicle baġuñdan

3489. Çü bedrüñ var [u] yoḳ dutġıl hilāli
Çü ḫūb var olmaz-ısa n'ola ḥāli

3490. Ki Ferhāḏ öldiyse Şīrīn var olsun
Ṣaru gül gitdiyse nesrīn var olsun

3491. Çü yazdı nāmeyi yazıcı durdı
Yir öpüp ʻızzet-ile şāha virdi

3492. Çü gördi nāmesin Şīrīn-i şīrīn
Göriser acısın hem şehd ü şīrīn

3493. Eline virdi ilçinüñ biti şāh
Alup Şīrīn'e iletdi seḥer-gāh

3494. Yir öpdi nāmenüñ mührin götürdi
Durup oḳıdı bir bir ḥarf oturdı

3495. Şeker gördi ki müşge ḳatılupdı
Oġul balı ki zehre batılupdı

3496. Ne ol şerbetleri yudabilürdi
Ne ḳaḳırdı vü ne tīzlik ḳılurdı

3497. Saḳınġıl iy ḥekīm gör ne dir eyyām
Ki her işe ‘ivāż olursa encām

3498. Ḳomaz işüñ eyü-y-ise vü ger dūn
Bilin baġlapdur işbu işe gerdūn

3499. Çü Ḫusrev ṭanzile Ferhād̠ içün bir
Biti viribidi Şīrīn’e dilgīr

3500. Çalap taḳdīr şöyleydi ki Meryem
Gözin yumdı vü öldi dünyeden kem

3501. İşitdüm şöyle Şīrīn acı zehrin
Şehe virdi çü kendü içdi behrin

3502. Çü Meryem ṣaḳladı Meryem orucın
Aġız yumdı zamāne kesdi gücin

3503. Ḫalāṣ oldı şeh-i ‘ālem elinden
Nite kim yüklüler Meryem elinden

3504. Çü Meryem aġacı yıkıldı andan
Ṣavuldı ḳayġu vü endīşe cāndan

3505. Velīkin ḥurmet-içün şāh bir ayı
Yasın dutdı vü efġān didi vāy

3506. Anı uġurlayup çıḳmadı taḫta
Ḳara geydi döşendi ḳuru taḫta

3507. Çü Şīrīn añladı aḥvāl-i mātem
Hem aña gül göründi vü diken hem

3508. Sevindi güldi bir yönden revānı
Ki ḳurtuldı güniden aru cānı

3509. Daḫı bir yönden oldı zār u giryān
Ṣoñın añup oturdı baġrı biryān

3510. Şehin-şāh göñli içün ol ṭolu ay
Sevinmekden elini çekdi bir ay

3511. Bir aydan ṣoñra kim diken aradan
Ṣavuldı ḳıldı yārı bir yaradan

3512. Göñülde fikir ḳıldı söz ṣavābın
Bitisine şehüñ virdi cevābın

3513. Ne sözler kim anuñ göñlinde idi
Göñülden cümlesini şāha didi

3514. Çü yazıcı ḳalem aldı eline
Çalab adını yazdı evveline

3515. Söze virdi Çalab adıyla revnāḳ
Birez her bir sözüñ dībācesin çoḳ

3516. Ki oldur pādişāhlar pādişāhı
Baġışlar bir avuç ḳula günāhı

3517. Ḫüḏāvendā cihāna kār u sāz ol
Bizüm ḳulluġumuzdan bī-niyāz ol

3518. Degül ṣuret ṣūretciler Yaradan
Müneccimler anuñ işinde nā-dān

3519. Virür hīç ḳılmaduḳ ṭapu ḳula ḳut
Hem or'dadur ḳalemsüz ṭaşda yāḳut

3520. Deñizde ṭaġda yazıda ḳomaz hīç
Hemīşe kimse göñlin ḳayġudan pīç

3521. Çü miḥnetden ola ni‘mete noḳṣān
Elümüzi dutar çün göre ḥayrān

3522. Çü şükrin ni‘metinüñ unıdavuz
Ḳulaġumuz burur kim şükr idevüz

3523. Anuñ ḥükmindedür hep h̲alḳuñ işi
Yaradılmışlaruñ ḥāli dönişi

3524. Gehī yoḳlıġı gösterür gehī genc
Gehī rāḥat virür kişiye gāh renc

3525. Bu devrān içre kim dün-ile gündür
İki gün yas ise bir gün dügündür

3526. Gelini şāhumuñ girdiyse yire
Gelinler dah̲ı varsa n’işe yire

3527. Felek anuñçün tīz yaydı anı
Bilürdi kim şehüñ tīz ṭoydı cānı

3528. Ger andan yig yoġ-ısa şāha bir yār
Degül ġam kim şehin-şāh tīz ṭoyar

3529. Naẓar bir gökçege yine bıraġa
Ḳara gözler açup baḳa bıraġa

3530. Dirīġ oldur ki ol güneş ṭulına
Cihānda ḳalana bir ay bulına

3531. Üşenme gitse ol h̲ūb [u] ol genc
Ki genc-idi vü yirde yig olur genc

3532. Ḳayurma kim ḳalur her kim ḳayu yir
Götürmez ḳayġuyı ne gök ve ne yir

3533. Anuñ eger yataġı oldı taẖta
N'içün sen binmeyesin yüce taẖta

3534. Yig oldur Meryem-içün ṣolmayasın
Ki 'Īsā olur-iseñ bulmayasın

3535. Saçı aç kirpügüñden saçmaġıl nem
Ḳomazsañ ḳayġuyı artar daẖı ġam

3536. Ölen ardınca hergiz kimse ölmez
Becid ḳayġulu olmaḳ hem ẖoş olmaz

3537. Dölenmez göñlüñ ansuz dutsun ārām
Unıt çün gitdi gözüñden dilārām

3538. Sen ol bāḳī begüm kim her ki ṭoġdı
Gerek bata güneş gibi ki ṭoġdı

3539. Ölüye ḳılma aġlamaḳla bī-dāḏ
Ki ṣabr it dirse ol itme feryāḏ

3540. Getürgil Şaṭṭa cāmı şöyle kim Cem
Dut eski zenbīli Baġdāḏdan kem

3541. Cihān bāġından eksildiyse bir ṭal
Cihān sulṭānı sensin sen esen ḳal

3542. Güneş gibi yaluñuz ol cihānda
Dürişü ḳōma fiġān ḳayġu cānda

3543. Eger bir ḳuşa olursa çift bir ḳuş
Özüñ Simurġ u Simurġ'a ḳanı ṭuş

3544. Eger gitdiyse gevher dutma mātem
Ki kānsın kānda olmaya güher kem

3545. [Eger] yundısa yoḳ yazıda ḳoġıl
Ki yazıda bir cins üküş olur bil

3546. Eger gül gitdi diken olsa yig az
'İvāż ol bir güle al yüz yiñi yaz

3547. Eger kesr oldı büt Kisrī var olsun
Ḳo gitsün Meryem'i 'Īsī var olsun

3548. Çü şāh Şīrīn bitisini oḳıdı
Anı şīrīn sözi yavlaḳ doḳıdı

3549. Didi kim bu cevāb yā savaşdur
Kesek atan kişi yidügi ṭaşdur

3550. İş itdi tā ki iş etmek gerekdi
İşitdi ne ki işitmek gerekdi

3551. Yine Şīrīn'den ol şeker dilerdi
Sinek ġavġāsı gitdi diş bilerdi

3552. Çü bayramdan elin çekdiydi Meryem
Cihān oldı şehe bayramca ḫurrem

3553. Çü düşmen gitdi iş dilekçe bitdi
Bir içüm ṣu yiter düşmen çü yitdi

3554. Baña düşmen ṣoñında bir nefes yig
Bile düşmenle olmaḳdan ḳafeṣ yig

3555. Diri luṭf-ıla şāh Şīrīn'e peyġām
Velī olmadı şāh buyruġına rām

3556. Şehüñ dutmadı hīç fermānını ol
Çü derdüñ bulmadı dermānını ol

3557. Ki andan yig umardı H̱usrev-i yār
Daẖı yigrek ola dirdi ṭaleb-kār

3558. Viribiyüp ulular ḳıya kābīn
Gelinlerde nite kim varsa āyīn

3559. Azın azın küs ü āgāz olurdı
Küsü çün atar-ıdı nāz olurdı

3560. Ḳumaşın görkinüñ işde görürdi
Bahā dirdi revā işde görürdi

3561. Çü üşendi vü ḥadden geçdi nāzı
Şeh endīşe ḳılup ḳodı niyāzı

3562. Ki göñül vire bir sevgülü yāra
Vara yār isteyü ayruḳ diyāra

3563. Bir işi kendüziyçün duta cüst
İşi başarmaġa hem olmaya süst

3564. Ṣorar-ıdı ḥikāyet her kişiden
Uṣañ olmaz her işe göz ışıdan

ŞĪRĪN GİDÜP FERHĀD'A PİYĀLE SÜD VİR[178]...

3565. Cihān dutucılar resminde birgün
Oturmış taẖta H̱usrev ol yüzi gün

[178] Başlık ile konu arasında uyumsuzluk var.

3566. Elini öpmege ḳamusı muḫtāc
Ḳuşaḳ baġlayuban her bir geyen tāc

3567. Oturmış taḫt öñinde cümle şāhān
Zi Gūr tā Çīn vez Rey tā Sipāhān

3568. Ḫotan şāhı vü Zengüñ şehriyārı
Şehüñ adına içerler ‘uḳarı

3569. Çü bir ḳaç devri yörendürdi sāḳī
Odından beglerün ḳalmadı daḳı

3570. Götürdi örtü Ḫusrev söz yüzinden
Didi odı bıraḳ üfür yüzinden

3571. Ki ḫūblar kim ola ḳuçmaġa lāyıḳ
Ne ilde bulına bize muvāfıḳ

3572. Biri didi leṭāfet Rūm içinde
Biri didi ki ḫūblar çoḳ Çīn'de

3573. Biri didi ki Ermen olsun ābāḏ
Ki ḫūblar anda ḳopar hep perīzāḏ

3574. Biri didi ki ḫūblar yiri Kişmīr
Ki şīrīnlikde yoḳdur anda taḳṣīr

3575. Biri didi ki lāyıḳ şāha dilber
Sipāhānda bilürven adı Şekker

3576. Şeker andan görür yüz dürlü bī-dāḏ
Ḫuzistān'a ḳılur efġān u feryāḏ

3577. Ṭudaġında anuñ yüz gülmegi var
Ṭudaġında şeker ḳuldur degül yār

3578. Çemen ḳaftānı servinden alup ṭār
Semen oldı görüben gümişin zār

3579. Niḳābin alsa yil ü açsa māhı
Ḳuyudan ḳapladı Yūsuf yüz āhı

3580. Hemīn ʿaybı budur kim ol dilārām
Ḳılur küstāẖ özine ẖāṣṣ u ger ʿāmm

3581. Her arada her ādemle oturur
Ḳadeh uluyla kiçiyle götürür

3582. Kimüñle kim ḳılıç idüp düzilür
Yıḳılup ẖānumānından üzilür

3583. Gice her kim ḳoca ol selvi ṭalın
Unutmaz hergiz aġzındaġı balın

3584. Göñül baġladıysa aña boyından
İşi endīşesi geçdi oyından

3585. Şeker bāzārı sevdāsı başından
Ki şīrīnligi var Şekker işinden

3586. Ne ansuz küymege çāre ḳılurdı
Sipāhāndan ne ḳıġıru bilürdi

3587. Bir endīşeyle bir yıl ṣabr ḳıldı
Bu ḥāli kimse ne sizdi ne bildi

3588. Çü geçdi yıl yola sürdi çeri ol
Sipāhāndan yaña dutdı yigin yol

3589. Sipāhāna varup ḳondı şehin-şāh
Süvārın key muʿaẓẓam gördi ol şāh

3590. Neşāṭa başlayup süci içerdi
Sözini yārinüñ her dem açardı

3591. Uġurlayın ol acı ḳandalıġın
Ṣorup bildi serāyı ḳandalıġın

3592. Yaluñuz bir gice bir ḳulla durdı
Şeker bāzārı yolına iz urdı

3593. Çü Ḫusrev Şekker'üñ kūyına irdi
Sipāhān Ḳaṣr-ı Şīrīn oldı dirdi

3594. Serāyuñ ḫalḳasını arḳun arḳun
Ururdı çıḳdı ḳul ḳuşaġı altun

3595. Güzel yüzlü yigit gördi dururdı
Çü şāhlıḳ pertevin anda görürdi

3596. Ḳolını dutdı tā kim ḳondı Pervīz
'Alef dökdi öñine yidi Şebdīz

3597. İşāret ḳıldı kim Şekker yüz aça
Ṭudaġından şeker ḳonuġa saça

3598. Şeker çıḳdı elinden cām-ı cüllāb
Aġız ṭolu şeker gözi ṭolu ḫāb

3599. Oturdı vü götürdi cām-ı ni'met
Büt anuñ gibi yā Rabb ṣuffa ḫalvet

3600. Oturmış şāh-ı 'ālem nite kim Cem
Şeker ḳarşusına ḫoş şāḏ u ḫurrem

3601. Biri biri ṣuyınca virdi süci
Gözine üyimek üyidi ṣoñucı

3602. Süci-nūşı ṭudaḳdan nīş ṣaldı
Şeker durdı aradan mūmı aldı

3603. Ḳabul olası ‘öẕr-ile yüzi aḳ
Şehin-şāh işiginden oldı ıraḳ

3604. Ḳaravaşlardan ürdi bir ḳaravaş
Ki beñzerdi aña başdaş u ḳoldaş

3605. Aña geydürdi ṭonın daḳı zerin
Viribidi vü andan daḫı nūrın

3606. Çü gördi şāh gelindi selvi ṭalın
Şeker ṣanup yir-idi ārzū balın

3607. Ulaşdı aña vü aldı murādın
Ṭolaşdı ḳuçdı vü ṣormadı adın

3608. Şeker ṣanup ṣorardı bal dudaġın
Üzümin yir-idi ṣormaz-ıdı bāġın

3609. Çü ṭañ yar-ıdı durdı ol ḳaravaş
Gönüldi Ḫusrev öñinde ḳoyup baş

3610. Şeker ḳatına geldi çār u nā-çār
Eyitdi Şekker’e aḥvāl ü esrār

3611. Ne kim şāhdan görüben işidüpdi
Didi ḫalvetde her nāz iş [idüpdi]

3612. Ṣanur şāh bile yatan dilber oldı
Ḳaravaş mūm dutandur Şekker oldı

3613. Aña didi göñülden saña mihmān
Benüm gibile ‘ıyş itdüñ mi penhān

3614. Cevābın virdi k'iy şāh Ḫüḏāvend
Cihānda görmemişven saña mānend

3615. Aġır gelmezse bir 'aybuñ 'ayāndur
Ki aġzuñda birez ḳoḳu nihāndur

3616. Gülef yüzlüye didi şāh ne tedbīr
Semen tenlü didi bir yıl yimek sīr

3617. Şeh ol büt-ḫāneden çün çıḳdı gitdi
Tamāmet bir yıl ol ögüdi dutdı

3618. Bu söz üstine bir yıl çün bitdi
Mizācından şehüñ ol ḥāli gitdi

3619. Yine bıldurlayın bir gice durdı
Aña geldi Şeker yidügi yurdı

3620. Hemān bıldurki şīrīnligi buldı
Şeker ḳandasa şīrīn anda oldı

3621. Çü geçdi anda bir ḳaç dürlü oyın
Ḳuçuldı bil ü hem öpüldi boyın

3622. Çü gice ṣuyı sınıḳdı seḥerden
Melik ṣordı yine şīrīn Şeker'den

3623. Ki ḳonuḳ baña beñzer saña birgün
Gelüben ḳıldı mı bu resme dügün

3624. Cevābını şekerden virdi Şekker
Ki bıldur geldi bir mihmān-ı server

3625. Velī ḳoḳardı aġzı ol cüvānuñ
Senüñ müşkīn [ü] çirkin-idi anuñ

3626. [Didi] şāh ḳamunuñ ʻaybın bilürsin
Cemālüñ ʻaybını görmez olursın

3627. Şehe ṣordı ki ʻaybumı digil fāş
Ki göz mi yüz mi alın mı veya ḳaş

3628. Didi şāh kim ʻayıbdan bu ḳatıraḳ
Ki bir dem olmaduñ yaḳından ıraḳ

3629. Felek gibi her erle düzilürsin
Cihān gibi bir erden üzilürsin

3630. Güzel ḳuşsın güzellikde ḳanadsın
N'içün her dem bir aġaca ḳonarsın

3631. Seni gül gibi dutar her saḳaġı
Boduç gibi öpersin her ṭudaġı

3632. Cevābın virdi Şekker k'iy cihān-dār
Şeker ḳızdur ṣınaġıl işde bāzār

3633. Ṣanursın kimse yidi bu şekerden
Yā kimse ṣatun aldı bu güherden

3634. Mühürlüdür ḫazīnem Tañrı ṭanuḳ
Bu ḫondan yimedi hīç ḳonuḳ anuḳ

3635. Ne gice döşegüme kimse geldi
Ne gündüz incümi hīç kişi deldi

3636. Ḳaravaşlardur anlar kim görürsin
Ki ḫalvet odaġa bilü girürsin

3637. Evet benven ki ḳatuña gelen ol
Ḳılup ʻişret süciyle uzadan el

3638. Velīkin ol ki girür bucaġuña
Bir ayruḳdur ki düşer ḳucaġuña

3639. Çü şāh işitdi Şeker'den bu sözi
Bu ma'nīye ṭanuḳlıḳ virdi özi

3640. Çü maşrıḳ odınuñ çıḳdı yalıñı
Şāh andan ṣu gibi gitdi yalıñı

3641. Sipāhān ululların istedi ol
Bulardan ṣordı dil-ber ḥāline yol

3642. Bir aġızdan ḳamu ol uyanuḳlar
Arulıġına oldılar ṭanuḳlar

3643. Ki kimse Şekker'üñ açmadı tengin
Ḳızıl güldür ki hīç saçmadı rengin

3644. Ḳumāşın yükde revāyişde dutar
Biş on ḳaravaşını işde dutar

3645. Ḳılur her bir kişi ile temāşā
Velī yoḳdur yaramaz işi ḥāşā

3646. Serāyından oḳıdı ol nigārı
Gelin idindi kābīn ḳıydı arı

3647. Deliksüz incüsin bir demde deldi
'Aḳīḳ u la'l bir araya geldi

3648. Medāyīn şehrine gönüldi andan
Şeker anuñla ḫoş [u] şāḏ u ḫandān

3649. Şeker ki 'ışḳ-ı Şīrīn'i ḳovardı
Şeker şīrīnligin ya'nī severdi

3650. Şeker yimekden uṣandı cihāndār
Yine Şīrīn ister çār u nā-çār

3651. Delü ḳılmış şehi Şīrīn-i dil-ber
Ezilmiş nite kim ṣu içre şekker

3652. Yanar Şīrīn’den ayru şöyle kim şem‘
Ki mūm ḫoşdur nite kim bal-ıla cem‘

3653. Şeh ol ḳayġuya çāre bulmaz-ıdı
Ki rāzın kime diye bilmez-idi

3654. Göñül hem-rāz ola vü evden ola
Ki yād̲ göñli yaramaz işbu yola

3655. Uġurlanmaḳ gerekmez sen ḳumāşuñ
Ḳoma kim bile yat içüñ ü ṭaşuñ

3656. Şu resme rāzuñı bilsün eyü yār
Nite kim bilür-ise yavuz aġyār

3657. Deñilmez sözüñi aġyāra dime
Degül aġyāra ṭoġru yāra dime

3658. Dime ḫalvetde vü dīvāna ol saḳ
Ki çoḳ olur dīvār ardında ḳulaḳ

3659. Saġınma rāzı kim dimek yaramaz
Saġınmaduḳ yig eydilmeyicek rāz

3660. Eger bilge eger bilmez ola yār
Mühürsüz aña ıṣmarlama ṭavar

3661. Sözi ol resme bisle kim serencām
Eyitmekden bulasın sen eyü nām

3662. Eger yüz yüz görürseñ aru yaḳın
Çü bir yüz yavuz ola anda saḳın

3663. ‘Aduv göziyle baḳ ḥarfinden aç göz
Eyü yavuz bu ḫırḳatden bilür öz

3664. Melik bilmişdi çün rāyıydı pür-nūr
Ki Şīrīn göñlini añlardı Şāvūr

3665. Ḳıġırdı dergāha vü ḫāṣṣ ḳıldı
Nigār ansuz buñalduġını bildi

3666. Çü kaldı yaluñuz ol serv-i bālā
Dökerdi nergisi lü’lü’yi lāle

3667. Üşendi bir gice ḥāl ṭarlıġından
Ki gice yüz yıl oldı zārılıġından

3668. Ṣanayduñ gice-y-idi bir ḳara zāġ
Uçamaz diyeydüñ ölmiş ḳara ṭaġ

3669. Şīrīn göñline ḳayġu ḳonuḳ olmış
Çırāġı gice gibi donuġ olmış

3670. Göñül ṣayrulıġından zār olupdı
Cihān-ıla savaşmaġa ṭolupdı

3671. Mes̱el ḫoşdur işittüñ ola nice
Ki ṣayrunuñ helāki oldı gice

3672. Ölü ṣayruya gice cānı virmek
Ki ṣayrudan biter ṣayruyı görmek

3673. Dil açdı didi Şīrīn iy zamāne
Bu dün midür belā mıdur veyā ne

ŞĪRĪN GİCE ḪALVETİNDE OTURUR MELŪL ĠAMNĀK...

3674. Degül dün bir ılandur ḳara rengi
Yā ādem yiyici bir ḳara zengi

3675. Anuñ-çün aġlaram kim ḳara zengi
Gelüp göñlümden almaz pas u rengi

3676. Ne ṭañ iy lājiverdī gök bu işüñ
Ki her giceden ayruḳsı dün işüñ

3677. Meger göñlüm dütüni yoluñ aldı
Diken āhumdan ayaġuñda ḳaldı

3678. Benüm-ile ne kīnüñ var i gice
Bilimezven ne dīnüñ var i gice

3679. Cüvān-merd ol ne olduñ aḫı bu dün
Beni yā tīzcek öldür yā tīz ol gün

3680. N'içün ḳara bulut gibi durursın
Öñünde ot mı ḳılıc mı görürsin

3681. Ṭutīnüñ elini tīz baġladılar
Ḳaçan Ülker ayaġın ṭaġladılar

3682. Ben ol mūmvan ki dün [ü gün] fenārem
Dün uzunında mūmlayın yanaram

3683. Dügüm gör çarḫı yaşumda vü añla
Bu sözleri oḳı [vü] gör ü ṭañla

3684. Oḳı iy ḳūş eger var-ısa dilüñ
Gül iy ṭañla eger var-ısa bilüñ

3685. Eger kāfir degülseñ iy ḫurūs bir
N’içün göstermedüñ āvāz u tekbīr

3686. Veger od olmaduñ iy ṣubḥ-ı ṣādıḳ
Demürde ṭaşra olmaġuñ ne lāyıḳ

3687. Bu ḳayġuda idi dīvāne göñli
Seḥer şem‘i bulup pervāne göñli

3688. İşi[ni] şem‘i gibi ḳıldı rūşen
Dün aña gülḫan iken oldı rūşen

3689. Çü Şīrīn buldı ṣubḥuñ kīmiyāsın
Diyeydüñ dügine degşürdi yasın

3690. Şebistānı süpür[ür]di yüziyle
Çalaba dir-idi şīrīn söz-ile

3691. Ḫüdāvendā dünümi gündüz eyle
Cihāna gün gibi beni yüz eyle

3692. Dünüm ḳarañudur rūşen çırāġ it
Güneş [gibi] bu gice yüzüm aġ it

3693. Helāḳ eyler bu ḳayġu pehlevānı
Bu ḳayġudan çıḳar göynüklü cānı

3694. Gücüm yoḳ kim götürem bu belāyı
Esirge raḥmetüñden mübtelāyı

3695. Beni ḳurtar Hüdāyā ḳanlu yaşdan
Bedaḫşān la‘li gibi işbu ṭaşdan

3696. Elin yalvaranuñ dutabilen sen
Elim dut çünki feryāḏ iderem ben

3697. Uşaḳ ma‘ṣūmlaruñ gözi yaşıyçün
Ḳoca maẓlūmlaruñ bağrı başıyçün

3698. Döşeklerde ġarībler yasduġıyçün
Ḳapularda esīrler basduġıyçün

3699. Şu ḥuccet’çün ki göñli bende dutar
Ol āyet-çün kim cānı zinde dutar

3700. Ḳamu dīndārlaruñ aru dīniyçün
Ḳamu peyġāmberüñ ḫūb āyetiyçün

3701. Ġarażdan bī-nevā muḥtāclarıyçün
Ḫalāyıḳdan dilenmez açlarıyçün

3702. Ḥaḳ’a ṣıġınanuñ yol varduġıyçün
Günāh issi ḳuluñ yalvarduġıyçün

3703. Ḳamu ġāzīlerüñ alnı deriyçün
Şehīdler ḳanı aḳduġı yiriyçün

3704. Girü ḳalmışlar-içün kārüvāndan
Iraḳ düşmişler-içün ḫanumāndan

3705. Yiñi ögrenmişüñ virdi ḥaḳıyçün
Daḫı göynüklünüñ derdi ḥaḳıyçün

3706. Dün aġlayan ḳaraġı ḥurmetiyçün
Seḥer duran çırāġı ḥurmetiyçün

3707. Şu nūrıyçün ki var gözden ḥicābı
Ola iḫsānı çün kim yoḳ ḥisābı

3708. Üründü evliyānuñ ḫalvetiyçün
Yazuḳsuz enbiyānuñ ḥulletiyçün

3709. Şu ṭāʻat çün ki ḳatuñda s̱evāb ol
Duʻāyiçün ki olur müstecāb ol

3710. Ol āhıyçün ki çıḳarsañ nefesde
Ol adıyçün ki ḳomaz ḳuş ḳafesde

3711. Ki ḳanlu göñlüme raḥm eyle bir dem
Beni ḳurtar veger-ni ġarḳ ider ġam

3712. Eger [her] bir ḳılum bir dil olursa
Eger tesbīḥde ay u yıl olursa

3713. Henüz dilsüzlig-ile ḳalmış olam
Yüzinden şükrinüñ bir ḳılmış olam

3714. Sen ol varsın ki kimsin diyecek yoḳ
Yoġı var varı yoġ itdügüñ çoḳ

3715. Yaluñuzlıḳ ḥicābından nihānsın
Yimezsin līkin rezzāḳ-ı cihānsın

3716. Senüñ ḳapuñda ḳorḳandan umandan
Kimesne ḳalmadı maḥrūm īmāndan

3717. İşüñde kim ola biñ dürlü taʻẓīm
Aña yol bulımaz illā ki teslīm

3718. Felegi baġladuñ eyvānı açduñ
Bize cān u cihān [u] rızḳ saçduñ

3719. Virürsin rūzī ger cān alursın
Ne dilerseñ idersin sen bilürsin

3720. Senüñ tevfīḳuñ-ıla üstüvārın
Bu tevfīḳ üstüne tevfīḳ umarın

3721. Ki ben ṣayru vü ḳuvvetsüz [ü] zārem
Gider rencüm żaʿifüm key nizārem

3722. Bugün inʿāmuñ-ıla göñlümüz al
Ki inʿāmuñla ẖoş dur baña her ḥāl

3723. Sorarsañ ḥükmi yāẖūḏ bir ḳażāyı
Baña teslīm-içün öñ vir rıżāyı

3724. Bu gizlü rāzı nite ṣaḳlayam ben
Ki gizlersem bilürsin gizlüyi sen

3725. Bilürven bende bir aṣṣılu iş yoḳ
Eger yoḳ bende sende bārī var çoḳ

3726. Çü bilürdi baş oldı gözi yaşdan
Kilidin işinüñ çıḳardı ṭaşdan

3727. Açıldı devlet-i gül-zār-ı bī-ẖār
Ki Şīrīn acısı oldı şeker-bār

3728. Niyāzı Ḫusrev'üñ göñline ḳoydı
Ki göñlinde ne kim var idi yuydı

ḪUSREV ŞĪRĪN ODASINA GELÜP ŞĪRĪN ḤAṢṢ ḪALĀYIKINA...

3729. Çü altundan ʿalem götürdi ʿālem
Ki tārāc eyleye ḳanda ki var ġam

3730. Melik ʿazm eyledi kim ava gide
Göñül derdine tā bir çāre ide

3731. Ḫuceste fāl-ıla şāh-ı cihān-gīr
Gönüldi yazıya vü ḳaṣd-ı nahcīr

3732. Çü kūse kūsiler hep zaḫmı urdı
Felek gibi yirinden yiri durdı

3733. Çü boru vü nefīr ü ṣūr u nāyı
Cihān işitdi ṣandı ṣūr nāyı

3734. Çalındı vü ḳıyām itdi ḳıyāmet
Ki maḥşer gün gibiydi ʻalāmet

3735. Çeribaşları dikdiler ʻālem hep
Bahādurlar yazıya çıḳdılar hep

3736. Çıḳa geldi cihān-dār-ı cüvān-baḫt
Rikābınca yayan çoḳ ṣāhib-i taḫt

3737. Bu bir yaña giderdi mīr-i Faġfūr
Daḫı bir yaña sübaşıyı ḳayṣūr

3738. Ḳuşaḳ baġlanmış u açmışdı ḳaşı
Bezenmiş tāc-ı Efrīḏūnla başı

3739. ʻAlem bir Kāviyāni şeh başında
Birez bulut gibiydi māh başında

3740. Ḳılıç baġlandı altunlu güherlü
Ḳuşananlar bahādurlar hünerlü

3741. Bu resme çünki şerden çıḳdı gitdi
Cihān iḳbāl-i istiḳbāl itdi

3742. Buyurdı ol cihān-dutucı güneş
Aña kim bişirürdi kim avdan aş

3743. Ġirive çünki başladı ṭabl-bāz
Havāda ḳıldı av ḳuşları ḳutladı pervāz

3744. Revān oldı havādan ava şāhin
Cihānda ḳalmadı keklik güvercin

3745. Yidi gün avladı ol ṭaġ u yazı
Ṭoġan ṭurnā vü ṭavşan aldı tāzī

3746. Bir av alurdı avlardı daḫı bir
Bu kez ayruḳsı ava ḳıldı tedbīr

3747. Bir av yirinde eglenmezdi bir dem
Sürerdi avlayuraḳ şāh-ı ʿālem

3748. Pes andan sürdi yigin Şāh- Pervīz
Dönüp yönini Şīrīn ḳaṣrına tīz

3749. Çü ḳaṣruñ ḳaldı bir ferseng yolı
Buyurdı ḳondı sunuñ ṣaġ [u] ṣolı

3750. Cihāna dutdı dutuḳ gice müşkin
Ḳatı ḳış u ṣovuḳ yil esdi çirkin

3751. Sovuḳ yil yanar od gibi yaḳardı
Ṣudan ḳılıç gib buzlar çıḳardı

3752. Ne deñlü olsa bir ıssı havālu
Sovuḳ yasın çekemez ḳatı yalu

3753. Buyurdı şāh kim od yanduralar
ʿAbīr ü ʿanber ü ʿūd yanduralar

3754. Görünmezdi buḫūrdan gökdeki nūr
Havādan dökilürdi yire kāfūr

3755. Yatup diñlendi ol gice şehin-şāh
Uyıdı gün öñinde tā seḥer-gāh

3756. Güneş la'li çü ṭaşra çıḳdı kāndan
Günüñ 'ışḳıyla gice çıḳdı cāndan

3757. Melik durdı sevinü döşeginden
Göge irürdi 'işret döşeginden

3758. Seḥer başladı 'işret itmege şāh
Ki ḫūb olur iken 'işret seḥer-gāh

3759. Süci birḳaç ḳadeḥ çün ṣundı sāḳī
Sevinmekden ḳomadı ġuṣṣa bāḳī

3760. Süciden çünki şāhuñ ḳızdı başı
Murādın añladı vü dökdi yaşı

3761. Çıḳup ṭaşra binüp Şebdīz'e gitdi
Nigārın ḳaṣrına ḫoş 'azm itdi

3762. Göñül esrük ü raḳḳāṣ anuñla
Biş on ḳulluḳcı aldı ḫāṣṣ anuñla

3763. Ḫaber Şīrīn'e virdi ḳapucılar
Ki şāh geldi bile yoḳ ṭapucılar

3764. Buyurdı baġlayalar key ḥiṣārın
Ḳapu öñinde on kişi niṣārın

3765. Dutup dururlar-ıdı kim çü Pervīz
Görine olalar aña güher-rīz

3766. Genc ü kimḫā vü ḫāṣṣ el-ḫaṣṣ aṭlas
Yola ol deñlü yaydılardı kim pes

3767. Bezendi ucdan uca yol güherden
Buḫūr irdi göge 'ūd u şekerden

3768. Ṭolu ay gibi ḳaṣruñ dāmında ol
Çıḳup diñlerdi ḳapuda küyüp yol

3769. Çü Şīrīn gördi Ḫusrev'i ıraḳdan
İşi elden varup düşdi ayaḳdan

3770. Birez ögi gidüp bī-ḫūḏ yaturdı
Gözin açdı ögin dirdi oturdı

3771. Ṭanışdı göñli ile kim cihān-dār
Ki geldi esrük ü bī-ḫoḏ ne hüşyā[r]

3772. Eger yol virmez olursam vis̱āḳa
Ne cān-ıla doyam acı firāḳa

3773. Veger dınmazsam u olur-ısam rām
Olam Veyse gibi dünyāda bed-nām

3774. Dürişem ṭoġru yolca gitmiş olam
Eger ṭop olmasa cehd itmiş olam

3775. Çü şāhin-şāh irişdi ḳapucılar
Segirdişdi bile hep ṭapucılar

3776. Nis̱ār itdiler aña aḳçe altun
Yire hem döşediler aṭlas altun

3777. Ol aṭlas ferşe baṣup Şāh-ı Pervīz
Yaḳın ḳaṣra gelince sürdi Şebdīz

3778. Demürden ḳapu gördi ṭaşça baġlu
Ḳapuda ḳaldı ḥayrān göñli dāġlu

3779. Şehin-şāh bir ḳapucıyı oḳıdı
Didi kim nāzenīn n'içün ḳaḳıdı

3780. Ne acı gördi Şīrīn benden āḫır
Ki bağlar ḳapuyı vü bunca ḳaḳır

3781. Gir aña di degül şāh bir ġulāmı
Selāmı ṣoñına ıydı peyāmı

3782. Ki bir ḳonuḳ ṭapuya geldi n'itsün
Aña yol var mı yā girü mi gitsün

3783. Dudaḳdan şekkeri bala ḳatarsın
Ḳonuġa bağlu ḳapu mı dutarsın

3784. Ḳapu aç pādişāham kim yilerven
Gelüp girü senüñ 'öẕrüñ dilerven

3785. Bilürsin ben saña hīç bunda yavuz
Sıġınmazdan n'içün döndüresin yüz

3786. Gerekdür göñli bizümle bir etmek
Yaramaz görmedin yüzüñi gitmek

3787. Dilerseñ kim bu yirde az ṭuram
Ḳo kim bir kez ayaġ üstinde görem

3788. Şehüñ peyġāmını zārıyla virdi
Şeker leb işidüben āh dirdi

3789. Buyurdı iş bilen ḳaravaşına
Ki çıḳ ṭapuya Ḫusrevler başına

3790. Fülān şeş-ṭāḳı al u ṭaşra çıḳar
Ki başı dutıcaḳ eyvāna çıḳar

3791. Dutup içini ṭaşdan pāk eyle
'Abīr ü müşk anda ḫāk eyle

3792. Döşek ḳızıllu ṣāl güherlü aḳlu
Bir altun kürsi ḳo altı ayaḳlu

3793. Şehāne şuḳḳa dut incülü ur bend
Pes andan di ki iy şāh-ı Ḫüdāvend

3794. Serā Türki degül Hindūsı ṭamuñ
Cevābın şāh şöyle dir peyāmuñ

3795. Ki ger ḳonuġ-ısañ nāz eyleme çoḳ
Ne yirde ḳondurursam ḳon dime yoḳ

3796. Revā oldur bu güci götüresin
Ki şol manẓarada birgün oturasın

3797. Ol iş bilen ḳaravaşı ḳapuda
Çıḳup Şīrīn buyurduġı ṭapuda

3798. Bir eksüksüz getürdi hep yirine
Oñat ḳulluḳcıdan kimdür yirine

3799. Ḳamu tertībi yirince çü itdi
Şehi ḳondurdı kendü çıḳdı gitdi

3800. Pes andan çoḳ bezek baġladı aya
Diyeydüñ bir perī uçmış hevāya

3801. Bıraḳdı öñine bir ṭon muraṣṣaʿ
Ṣarındı mıḳnaʿa māh-i muḳannaʿ

3802. Muraṣṣaʿ ʿanber-ile bir hamāyil
Daḳındı [kim] ḳıla yüz ʿaḳlı zāyil

3803. Serāġūş kim bitüpdi dürr ü ṭaşa
Ḳopaydı cinnīler resmine başa

3804. Uruban ṭa‘ne ṭāvūsa hümāya
Güzel süglün gibi uçdı havāya

3805. Göñüller almaḳ āġāz eyleyüben
Niyāzı görüben nāz eyleyüben

3806. H̱ırāmān ḳaṣrınuñ burcına ol māh
Çıḳuban öpti yir baḳar-iken şāh

3807. Ḳulaġından nis̱ār itdi delim la‘l
Ki çoḳ la‘l aldı Şebdīz’üñ demür na‘l

3808. Hemān Yezdāna ġalṭān incüyi ol
Şehe ḳıldı nis̱ār u ṭoldı dar yol

3809. Çü H̱usrev baḳdı gördi ṭolu ayı
Ki dutmışdur hümā gibi havāyı

3810. Anuñ ‘ışḳı-y-ıla kim yār-ıdı cüst
Düşeyazdı yire olup özi süst

3811. Velī ṣan‘atdur kendüzin götürdi
Öpüp kendü elin ḳarşu oturdı

3812. Dil uzatdı delim ‘öz̠r-ile Pervīz
Ṣoruban şīrīn oldı şeker-rīz

3813. Ki yindek tāze ol iy serv-i āzāḏ
Ṭudaġuñ la‘l u boyuñ serv-i şimşāḏ

3814. Bu göñül luṭfuñ-ıla tāze oldı
Kişilik daẖı bī-endāze oldı

3815. Güher gencin u ẖāṣṣ el-ẖaṣṣ u aṭlas
Yoluma dökdüñ anca kim didüm pes

3816. Hemīn ola nis̱ār iy cān özüñden
Yüzüñle şād̠em iy şād̠ī yüzüñden

3817. Ḳapuyı bağlamaġuñ ne revādur
H̱aṭā gördüm ‘aceb yā ẖod ḥaṭādur

3818. Dimezven ki yücedür senden özüm
Ululıḳdan degüldür işbu sözüm

3819. Keremlüler ki ḳonuḳla dururlar
Ḳonuḳların daẖı yigrek görürler

3820. Cevābın virdi serv-i māh-i dīd̠ār
Ki ḳalsun devlet-ile çoḳ cihān-dār

3821. Felek olsun anuñ ḳılıcı bāġı
Hemīşe tāze olsun yüzi bāġı

3822. N'içün dirsin ki urdun yüksege taẖt
Ḳaravaşlaruñuñ yüksek olur baẖt

3823. ‘Alem oldum seni sevmekde bī-şek
‘Alem ol yig ki başdan ol yüksek

3824. Eger aydan yüce olursa bu baş
Şehin-şāh ḥażretindeven ḳaravaş

3825. Daẖı didüñ ki ḳonuġı sevenler
Ḳonuḳ yüzini görmeye ivenler

3826. Ḳonuġı işbu resme ṭağlamazlar
Ḳonuḳ yüzine ḳapu bağlamazlar

3827. Ne ḳonuḳsın sen iy evüñ ṭoġanı
Gerek avlayasın keklik nihānī

3828. Ḳonuḳsañ ḳonuġa virdüm odaġın
Ḳaravaş gibi ben durdum ayaġın

3829. Ḳonuġuñ ḫoş degül redd ü ḳabūli
Ḳabūli redd ider ḳonuḳ fużūlī

3830. Ḳapu baġladuġum yavlaḳ revādur
Sen esrük geldügüñ zīrā ḫaṭādur

3831. Ben oturmış olam ḫalvetde mestūr
Bize töhmet ola şeh gelse maḫmūr

3832. Sen öñ ḳılmaḳ yig-idi evde tedbīr
Viribimek gerekdi bir biş on pīr

3833. Beni almaḳ şu resme ki vü āyīn
Bu ḳāṣidlıġ-ıla nice varayın

3834. Ḳaçan şīrīn ola bu işde Şīrīn
Nite eyitse olmaz-ise kābīn

3835. Dilersin serserin beni alasın
Gülefçe ḳoḳumı alup ṣalasın

3836. Bu şūrı Şekkerle ancaḳ ḳılursın
Ki Şīrīn şekkeri yigrek bilürsin

3837. Benüm ‘ışḳumdan u benden ıraḳsın
Beni hīç görmemişdür yadıraḳsın

3838. Bugün düşmiş benüm ḳuş gibi dāma
Ḳapu baġlamış aġmış yüce ṭāma

3839. Demürden baġa ṭūṭī gibi düşmiş
Baña ṭāli‘ ḳaḳımış baḫt küsmiş

3840. [Yalu]ñuzlıġa ‘anḳā gibi ḳāni‘
Ne çāre şöyle emretdiyse ṣāni‘

3841. Ki sen şāḏī ḳılasın ben dökem yaş
Saña uçmaḳ ola ḳısmet baña ṭaş

3842. Degülven kiçi oġlan aldayasın
Gülicek virü ẖurmā aldı yasın

3843. Yaradan ḥaḳḳı-çün kim ẖār u ẖurmā
Baġışlar yaz u ḳış issi vü sermā

3844. Ki ẖurmāyı yimez hīç kimse bī-ẖār
Güne raġbet yoġ olmazsa gice ṭar

3845. Saña çoḳ bulınur bu yolda dildār
Velīkin acı Şīrīn’em ben iy yār

3846. Benüm ‘ışḳumda sen sulṭānlıġ-ıla
Geçürdüñ vaḳtüñi ẖoş ẖānlıġ-ıla

3847. Ne sā‘at bir ġarībi yāḏ itdüñ
Ne gün göñlüm senden şāḏ itdüñ

3848. Ne göñül ‘ışḳ-ıla āvāre ḳılduñ
Firāḳumdan ne ṭonı pāre ḳılduñ

3849. Yā ḳanġı peyke diyeydüñ bir peyāmı
Ne gice viribidüñ yā selāmı

3850. Üzerdüñ sen ḳadeḥ ẖūblar-ıla şāḏ
Ḳalem Şāvūr varurdı ḳazma Ferhāḏ

ḪUSREV GELÜP ŞĪRĪN-İLE SERĀYINDA ḲAPU BAĠLU İKEN

3851. Cihān issi yine dür dürcin açdı
Güher kānına ḳarşu incü saçdı

3852. Gülef yüzlüye didi iy semenber
Tenüñden ṭañ yili her gün semenber

3853. Yüzüñ gül-zārı dāyim tāze olsun
Cihāna ḫūblıġuñ āvāze olsun

3854. Benüm aġzumdan artuḳ dudaġuña
Benüm yüzümden artuḳ saḳaġuña

3855. Cihānda kimse aġzı uġramasun
Güniden baġrumı hem toġramasun

3856. ʻItābuñ gerçi zehre batılupdur
Aña dirlik ṣuyından ḳatılupdur

3857. Boyuñ servi yücedür bu revādur
Velīkin yüksege çıḳmaḳ ḫaṭādur

3858. Yiter ẓulm eyle kim olur mükāfāt
Yoġ-ısa bunda dünyāda çoḳ āfāt

3859. O ẓālim kim dutar bir tīġ-ı ḳaṭṭāl
Döker ḥalḳuñ ḳanını yire fi'l-ḥāl

3860. Şu resme kim daḫı göñlüñ rāḥīmdür
Ki ṣuç sava vü ādemden kerīmdür

3861. Bu ucuzlıḳ baña benden olupdur
Diyimezven saña senden olupdur

3862. Yañıldum ‘ışḳ u beglik olmaya bir
Ki yoḳdur ‘ışḳ dīvānında tedbīr

3863. Baña sulṭānlıġ-ıla nāz idersin
Ḳul olam yidilem ḳanca yidersin

3864. Ḳula[ġum] dutup iltüp ger ṣatasın
Varam yābāna daḫı dökmeyem yaş

3865. Görürsem başumuñ üstinde ḫançer
Yüzüm döndürmeyem senden i dilber

3866. Baña cānsın hem dirliksin iy yār
Bilürsin sen ne var bilmezse aġyār

3867. Ayıḳ esrük ḫayālüñ gāh bī-gāh
İdinmişven gice gündüz naẓar-gāh

3868. Ger ayruḳ kişi bu ‘ışḳa ereydi
İşin başarup o gün mi direydi

3869. Ṭonum ḫalvetde ġamdan yırtar-idüm
Yiñi ṭon-ıla girü örter-idüm

3870. Anuñçün kim çeri döndürmeyevüz
İşi sulṭānlıġuñ olmaya yavuz

3871. Degülven rindüler ḫoş kim ṭuravan
Alup ṭanbūrı maḫleñe varavan

3872. Benem ‘āşıḳ cihān issi cihānda
Cihān dutmaḳ ḳanı ‘ışḳ ḳanda

3873. Velī çün zülfüñ adın işidürem
Anuñ vaṣfıyla gözüm ışıduram

3874. Alurdum bir ḳılın yüz taẖt u tāca
Virürdüm biñ göñül sen boynı ʻāca

3875. Tenüm ayruḳ kişiyle eglenürdi
Velī cānum senüñle eglenürdi

3876. Murāda bir adım atdımsa n'ola
Yigid-idüm yigitlik şöyle ola

H̱USREV GİNE ŞĪRĪN'E ḲAPUYI AÇ GİREYÜM ṢOḤBET...

3877. Yine ṭāvus yüzlü māh-peyker
İki laʻl açdı tā kim saça şekker

3878. Cihān issi cihān-dutıcı olsun
Zamānla oynayup oyıncı olsun

3879. Yidi ılduz şehe ferrāş olsun
Hemīşe baẖtı bagı yaş olsun

3880. Benüm göñlümde H̱usrev'den neler var
Ḳoġıl şāhlıḳ ḥisābın ʻışḳa bir var

3881. Yañaġum ẖūblara ṭannāz olupdur
Ḳılıncum girü incüm nāz olupdur

3882. Reyāḥīne ḳoḳumdandur ṭarāvet
Bala şīrīnligümdendür ḥalāvet

3883. Güneş baẖtumda bir pervāne oldı
Yüzüm gördi ḳamer dīvāne oldı

3884. ʻAḳīḳüm laʻlüñ urur başına seng
Ḳomadı yüz gülüm yüz gülde bir reng

3885. Delim kez gözlere ben virmişem nūr
Tatardan itmişem göz darlıġın dūr

3886. Çü āyā müşgimi zencīr iderven
Delim arslanları naḫcīr iderven

3887. Adumdur yüz cihān u bir cihān nāz
Saḳınmaġum çoġ u ḳaḳımaġum az

3888. Hemān şekker dökicidür duraġum
Hemā[n] yirincedür girü dimaġum

3889. Ne var almam ger oldı[ysa] gümiş nār
Hemān ʻışḳum odı cānlarda yanar

3890. Hemān ʻāḳılları baġlayıcıvan
Hemān ʻāşıḳları ṭavlayıcıvan

3891. Yañaġum idicek aydın cihānı
Ṣatar zerince dāyim erġuvānı

3892. Bu esrük nergisüm nesrīne uymaz
Eli her kişinüñ ḳanına ḳıymaz

3893. Saḳın ḳanuña el açmayuban sen
Ki bunuñ gibi çoḳ ḳan itmişem ben

İKİSİ ḪUSREV U ŞĪRĪN SERĀYINDA ṢOḤBET İDÜP BULUŞDI

3894. Melik yine eyitdi iy yüzi māh
Olısar diyü diyü söz seḥer-gāh

3895. Güzellik ṣaġışın nice ḳılursın
Yüzüñ yüz ol ḳadardur kim bilürsin

3896. Baña çün pādişāhsın dökme ḳanum
Yazuḳdur bī-günāh acıtma cānum

3897. Belī şāhsın velīkin gevherüñ yoḳ
Budur şīrīnsin ammā şekkerüñ yoḳ

3898. Ḳaḳımaġı ḳo barışmaḳ yolın aç
Nifāḳ-ıla getürgil ‘öẕri birḳaç

3899. Ḳaḳımaḳ ḫūblaruñ ger āletidür
Velī eylük eyüler ‘ādetidür

3900. Evet maḫdūmlaruñ tīzligi olur
Biraz hem raḥmet-engīzligi olur

3901. Baña ḫoş söyleseñ ḫoşdur ḫıvandum
Ne diñlendüm elüñden ne güvendüm

3902. Ḳamu bilür kişiye oldı ma‘lūm
Ki olur müstaḥaḳ dünyāda maḥrūm

3903. Cihān olduḳça cānum sen olasın
Tenüm durduḳça cānum sen olasın

3904. Senüñ bendüñden āzād olubilem
Göñülden ḳurtılımazsam ne ḳılam

3905. Cefā atın ṣalmaḳsa baña yiter
Güc-ile göñlümi almaḳsa yiter

3906. Cefā ḳılmaḳ degül ḫoş fāl eyü bil
Bu gice gicedür āḫır degül bil

3907. Beni ḫoş dut aduña bīşe geldüm
Seni dilerven işbu işe geldüm

3908. Cevāb-ıla Şirīn-i leb-nūş
Şekerden ḳıldı şāhı ḫalḳa dergūş

GİNE ḪUSREV U ŞĪRĪN ṢOḤBET İTDÜKLERİ ḲAPU..

3909. Güher ḳabarcuġından açdı yāḳūt
Budaḳ ḫurmāya virdi ḳanda hem ḳut

3910. Aña evvel didi iy şāh-ı ādem
'Alem urduñ ki gördi cümle 'ālem

3911. Egerçi reşk-i māh u Müşterīem
Saña cān u göñülden müşterīem

3912. Ne sevgüñden çevürdüm yüz ne ṣapdum
Ne bir yüz gören artuḳ yire ṭapdum

3913. Seni añdum senüñle göñlüm açdı
Senüñle ṭoḳıdı hem sensüz açdı

3914. Senidüñ sözüm ü hem sen saġıncum
Senidüñ māl u gencüm hem sen incüm

3915. Saña virdüm göñül dutdum saña yüz
Çevürdüm dünyeden senden yaña yüz

3916. Velīkin sevgü sende görmedüm ben
Belī çekdüñ boyın rām olmaduñ sen

3917. Ḥisābın ārzūnuñ yindek itmek
Vefā vaḳtinde ḳoyup yārı gitmek

3918. Ṭaleb itmek dün ü gün öz murādın
Ne yār adın ṣaḳlamaḳ ne öz adın

3919. Ṣanursın şehveti sen ʿışḳ yaʿnī
Pes iy fāriġ ḳanısa ʿışḳ ḳanı

3920. Yarar ger pīle muḥkem bendi uram
Çü şāhsın saña baydaḳ nite sürem

3921. Geyige arslan uş böyle uya mı
Yiyüp bir serçe ṭavşangil ṭuya mı

3922. Eger sen serviseñ ben ḫār u yā ḫas
İkimüz daḫı bir ṭopraḳdanuz bes

3923. Dilüñ ḫoş yandurur od iy cihān-dār
Ḫoş ol kim yaḳmaya ʿāşıḳları zār

3924. Bu ḳayġu seyli nā-gāh eyledi cūş
Beni daḫı seni hem alısar ḫoş

3925. Hele ṭūfāndan özüñe ḫaṭardur
Bu ḳapuda gerek otur gerek dur

3926. Yig oldur kim [şeh] olduġumca aña
Yaḳışmayam ki yaḳışmaya baña

3927. Bu Ḫusrev gördi [kim] ol yārı ṭannāz
Çıḳarası degül başdan biraz nāz

3928. Oḳurdı anda efsūn tāc issi
ʿAceb Bābil'de efsūndan ne aṣṣı

3929. Didi yalvaru iy cānum cihānum
Çırāġum nūrum u şemʿüm revānum

3930. Özüñüñ baḫtı baḫtumuñ ṣafāsı
Tenümüñ cānı cānumuñ beḳāsı

3931. Nice nice bizümle[dür] bu savaş
Nice boş küpecikden baġlamaḳ baş

3932. Sen öz ‘aybuñı gözden gizlemek ne
Benüm ‘aybumı yindek izlemek ne

3933. Yiter ‘ışḳ odını cāna bıraḳma
Beni yirden ḳoduñ ḳana bıraḳma

3934. Helāk itdüñ beni tīmār idersin
Zihī ṣayrumı tār u mār idersin

3935. Yaşuñ uzun ne ḫoş tīmār olur bu
Yıḳıldum cümle ne mi‘mār olur bu

3936. ‘Azāb eylersin iy cān ḫaṭādur
Ki uçmāḳda yoḳ ṭamūda revādur

3937. Bu gice vir baña bu ḳapudan yol
Dutuldum zülfüñe āḫır yiter ol

3938. Bu yolı aç u kīne ḳapusın yap
Unıtma ṣoḥbetümüz cevr-ise ṭap

3939. Ḳapu açmaġa ger yoġ-ısa imkān
Ki ola bir ġarībe anda dermān

3940. Bıraḳ burḳa‘ yüzüñden alnuñı aç
Ne ḥācet güneşe burḳa‘ veyā tāc

3941. Ḳızıl yākut-ıla ‘anber senüñ var
Müferrīḥ sen düze bilürsin iy yār

3942. Delürdüm-ise uṣṣuñı sen alduñ
Elüm sen dut ki sen yābāna ṣalduñ

3943. Dudaġuñ balını bizden ḳaçurduñ
Dilüñ nīş-ile göñlüm bir ḳaç urduñ

3944. Bu yumşaḳlıġ-ıla olma iri sen
Ki kirpü görmedüm bir ḳaḳumı ben

3945. Beni göndür göñül ḫoşluġ-ıla şāḏ
Ki varam içem ü aduñ idem yāḏ

3946. Yüzüm ḳaldı ise ayru özüñden
Naẓar ḫoşnūd ola bārī yüzüñden

3947. Veger olmaz-ısañ bir dem baña rām
Nite dileyesin ‘öẕr iy dilārām

3948. Sınuḳ göñlüme urma bu ḳadar ṭaş
Ki güldür degül [yā] pulāḏ u yā ṭaş

ḪUSREV U ŞĪRĪN

3949. Gücüm yiter ki şimdi girü gidem
Özüñden yig bir işi hem-dem idem

3950. Velīkin ṣoḥbetüñi ögerin ben
Ki çoḳ ḥurmet ḳılupsın ilerü sen

3951. İcāzet virdi ṭuṭaġına Şīrīn
Ki sözde göstere hem şehd ü şīrīn

3952. ‘Aḳīḳın getürüp lü’lü’yi açdı
Güher yumdı vü incü la‘l saçdı

3953. Didi öñdin ki iy şāh-ı cüvān-baḫt
Bezeñmişdür senüñle tāc u hem-taḫt

3954. Senüñ düşmenlerüñ üstine bellü
‘Alem ayaḳlu olsun ḳılıç ellü

3955. Yaşuñ uzun yalımuñ yüce olsun
Yüzüñ gülsün düşmen yüzi ṣolsun

3956. Hemīşe saña ḳılsun baẖt u yārı
Ki ayaḳda dutarsın rūzigārı

3957. Pes andan oldı yanar od gibi tīz
Eyitdi H̱usrev’e ki şāh-ı Pervīz

3958. Beni gör ḥālümi añla terk it
Yanar oda dutuşmış gör yüri git

3959. Belā seyli yuvalar bizi nā-çār
Sen al raẖtuñı girü yuvaña var

3960. Yarasa gibi dünle ḳılma pervāz
Cura ṭoġanca gündüz uç ḳış [u] yaz

3961. Ol efsūn gitdi kim öñ işidürdüñ
Yā ol sevgü ki göñül ışıdurduñ

3962. Ben ol Türkem [ü] Ṭatca hem bilürem
Bilürem nāz u ṭannāzlıḳ ḳıluram

3963. Dürişme rence olma yimegil ġam
Edeple sözüñi ya‘nī ki epsem

3964. Ḥelālı yi[gil] ṭoġan gibi murdār
Yime ger keskin ü olmaġıl ẖor

3965. Pes andan ḳıldı andan Tañrıya yāḏ
Be-dārā[yı] rū be dīn dünyā vü dāḏ

3966. Daḫı diri [vü] çün kim ölmegi yoḳ
Uyanuḳ çün ki uyımaz az u çoḳ

3967. Gök içün kim ulur her gice gül-şen
Güneş çünkim ḳılur dünyāyı rū[şen]

3968. Cemāl-i ḥūr-içün uçmaḳ içinde
Ḫazān-içün ḳara ṭopraḳ içinde

3969. Kerīm-içün ki virür minnet itmez
ʿAlīm-içün ki bildügin unıtmaz

3970. Bu dün içün devrānı döndüren-çün
Yaradan-içün ʿüryān göndüren-çün

3971. Degül Ḫusrev [ü] Keyḫusrevse aduñ
Kābinsiz ḥāṣıl olmaya murāduñ

3972. Bu ḳaḳımaḳla şāhdan yüz çevürdi
Eligdür didi genc el çekdi durdı

3973. Gice çünkim Ḫotan āhūsı yitdi
Özin öz müşgi-y-ile tāze itdi

ḪUSREV İLE ŞĪRĪN ṢOḤBET İDERKEN ḪUSREV ḲAPUYI...

3974. Geyik buzaġusı gibi aġzı südlü
Gezerdi sebzede hep yüzi udlu

3975. Geyik gibi şehüñ göbegi düşmiş
Geyik gizlü nigārı aña buşmış

3976. Delim iñlerdi kim raḥmet ḳıla yār
Aña ḳılındı şol resme ki aġyār

3977. Bir ulu ḳarañu dünden çü geçdi
Melik ol aradan göynükle geçdi

3978. Sürerdi atını ṣayru gibi zār
Gözi yaġmur dökerdi bulıt [u] ḳar

3979. Yöni girü ḳaluban baġrı başlu
Yola bī-ḫūd̠ gönüldi gözi yaşlu

3980. Ne ayaḳ kim süreydi atını tīz
Ne el kim duta tā kim düze Şebdīz

3981. Dir-idi ḥasret ü zārı ile ol
Ki bir ṭaġ olsa yāḫud̠ bir ḳuyı yol

3982. Meger kim egleneydüm bu sebebden
Iraġ olmayadum ol nūş-ı lebden

3983. Gehī tünd olup el dize ururdı
Gehī aġlayu āh diyü dururdı

3984. Çün irişdi çerisine şehin-şāh
İçi tasa ṭolu göñli ṭolu āh

3985. Bu kilki-y-ile her dem bilge Naḳḳāş
Dir-idi açġıl alın çatmaġıl ḳaş

3986. Dir-idi saña Şīrīn ṭoġrudur yār
Dili ger acı oldıyısa ne var

3987. Ne var Şīrīn ḳılursa şūr u ġavġā
Dikensüz iy ʻaceb kim gördi ḫurmā

3988. Ne şīrīndür eger ḳaḳıya Şīrīn
ʻAceb mi Ḫusrev'e ger ḳıya Şīrīn

3989. Ki şīrīnlikde ṣafra oldı ḥāṣıl
Göñülde ḳayġuyı dutmaḳ ne müşkil

3990. Melik çün gördi aġyār anda hīç yoḳ
Şikāyet eyledi Şāvūr'ına çoḳ

3991. Ki gördüñ mi ne itdi baña ol yār
Ne itdi ol göñül alıcı dildār

3992. Ne utanmazlıġ itdi ol vefāsuz
Çü 'avratdur ḳanı ud u ḳanı yüz

3993. Ne ol ḳatı sovuḳdan ḳızdı özi
Ki yumşatdı birezcük ḳatı sözi

3994. Anuñ ulaşmaġından ḫōr oluram
Ṭozından baġrumı yip zār oluram

3995. Düşüp pīl ayaġı altında yatmaḳ
Yig andan kim çıgāna el uzatmaḳ

3996. Ṣuya boġılsa yig kim ḳurbaġadan
Kişi yardım uma yāḫūd baġadan

3997. Kişi incüyi aru ṣuda bulur
Ki ṭopraḳ isteyen er ṭopraḳ olur

3998. Yir öpdi öñdin naḳḳāş-ı Şāvūr ol
Pes andan didi baḫt-ıla üöküş ol

3999. Ki ḳaḳımaḳda tīz olmaḳ degül key
Suçı baġışlayandur Ḥātim-i Ṭāy

4000. 'Aceb mi ḫūblaruñ ṭapduġı tīzcek
Cefāların götür yāḫūd elüñ çek

4001. Ḳamu h̲ūblar yavuz h̲ūlu olurlar
Gelinler hem yüzi ṣulu olurlar

4002. Ne güldür ol ki imīndür dikenden
Bu sırrın ṣor gül aġacın dikenden

4003. Ne genc ola ki olmaya ılanı
Ne aṣṣı var ki olmaya ziyānı

4004. Boyun çekmek güzeller āletidür
Niyāz itmek sevenler ʿādetidür

4005. Çü ʿavratdur ḳapuñı baġladuñ dur
Ki bacañdan gire anca vire nūr

4006. Ṣanur mısın ki ġuṣṣa yimez ola
Meger ṣabr-ıla rāzın dimez ola

4007. Gice yüklü-y-ise ṭoġura āh̲ir
Hemīn olmaḳ gerek bu gice ṣābir

4008. Kişi ṣabr-ıla olur baġdan āzād
Ki ṣabr-ıla yig olur ādemī-zād

4009. Umaram kim bu iş ḳalmaya müşkil
Murādı tīzde şāhuñ ola ḥāṣıl

4010. Bu vaʿdeyle şehi ol şād̲ iderdi
Yıḳılmış göñlini ābād̲ iderdi

ŞĪRĪN ḪUSREV'E YANUP ARDINA DÜŞÜP ḪUSREV….

4011. Hemān söz issi pīr-i sāl ḫūrde
Bu ḥālüñ ṣūretinden açdı perde

4012. Ki Şīrīn göñli şāhsuz oldı key dar
Gözinden ḳanlu yaş aḳardı bıñar

4013. Ki ḳanı baş bu ḳayġuyı götüre
Göñül ḳanı ki ṣabr ide otura

4014. Çü gitdi ṭāḳatı şūrīde oldı
Utandı işlerinden beñzi ṣoldı

4015. Ḳatı çekdi ḳolañ Gülgūn'a ol teng
Anı Gülgūn gözi yaş u gülreng

4016. Binüp ol ḳutlu raḫşa yola ḳondı
Su gibi yanar od üstine bindi

4017. Yola ḳullar ṭon-ıla 'azm idüben
Girüp Şebdīz izin Gülgūn gidüben

4018. İrişdi Ḫusrev'üñ leşker-gāhına
Çün oldı yaḳınıraḳ ḫar-gāhına

4019. Dilini baġlu gördi pāsbānuñ
Kimesne girmedi yolına anuñ

4020. Üşendi çevre yanın gözlemekden
Pusa yasa özini gizlemekden

4021. Şehin-şāh ḥażretinde bilge Şāvūr
Çü aydan ṭolmış-ıdı yir ü gök nūr

4022. Iraḳdan gördi bir atlu gelürdi
Aña fālı igen ḳutlu gelürdi

4023. Şāhı ol dem uyutmış-ıdı üstāḏ
Delim efsūn aya ḳarşu idüp yāḏ

4024. Çıḳup Şīrīn’e ḳarşu yüridi ol
Kimesne bilmedi aldı biraz yol

4025. Çü yaḳın geldi ṣordı kim ne ersin
Perī misin nesin ḳanda gidersin

4026. Ki arslan bunda gelse güci gider
Ilanı ḳorḳudan ḳarınca yider

4027. Çü gördi Şāvūr’ı gül yüzlü bildi
Ḳonup Gülgūn’dan aña ṭapu ḳıldı

4028. Ṭaña batdı ṭañlayıcaḳ işitdi
Ḥaḳīḳat bilmege biraz yaḳışdı

4029. Naẓar çün ol yüze yañaġa irdi
Başı göge yüzi ṭopraġa irdi

4030. Aña didi ki nite düşdi bu rāy
Ki gökçek yüzüñ oldı ‘ālem-ārāy

4031. Gözümüñ oldı tozuñ tūtīyāsı
Bu luṭfuñ ḥaddi yoḳdur hem ḳıyāsı

4032. Elini dutdı vü bir yaña gitdi
Ḥikāyet ḳılup aḥvālin eyitdi

4033. Delülikden şehe yol virmedügin
Peşīmān olup aña irmedügin

4034. Olur olmaz ḥikāyet eyledügin
Sözin ḳuş gibi bī-vaḳt eyledügin

4035. Didi andan çü şāh atını sürdi
Bu göñlüme ġuṣṣa bağını urdı

4036. İşümden şöyle ben bī-çāre oldum
Ki ʻaḳlum gidüben āvāre oldum

4037. Ben uş ṭapuña ẖoş ta'līm iderven
Saña kendüzimi teslīm iderven

4038. İki ḥācet dilerven ḥācetüm ol
Bu ḥācetde baña sen dest-gīr ol

4039. Biri çün şāh ʻişret ḳıla āġāz
Cihāna düşdi nūş-ā-nūş-āvāz

4040. Delim luṭf idüben iḥsān ḳılasın
Beni bir köşede penhān ḳılasın

4041. Şehe añlatmayasın gizlü rāzum
Budur senden benüm evvel niyāzum

4042. Şehüñ nāzenīn-āyīnin cemālin
Görem hem ḳadd u ḳālin yāl ü bālin

4043. İkinci ger bulursa ḳatuma yol
Kābīnsüz baḳmaya bendin yaña ol

4044. Veger-ni yoluma girüp giderven
Başum alup odama ʻazm iderven

4045. Ki ḳayġudan dükendi ṣabr u ṭāḳat
İşüm ḳayġu vü şāh işi ferāġat

4046. Çü anuñ cümle işin bildi üstāḏ
Boyun dut[dı] işine and idüp yāḏ

4047. İletdi āẖūra Gülgūn'ı Şāvūr
Gölükci getürdi ẖargāha mestūr

4048. Şu resme baġladı anı ki Şebdīz
Bunı eyle aġırladı ki Pervīz

4049. İki girdek düzetmiş-idi Ḫusrev
Biri çadırdı vü biri derim ev

4050. İçi altunla cevherle bezenmiş
Hemīşe ʻıyşa şāh anda özenmiş

4051. Birisi ʻayş itmeg-içün adı fāş
Biri gizlü ki uyḳuya ḳoya baş

4052. Perī yüzlüyi penhān nite kim ḥūr
Yatacaḳ girdege iletdi Şāvūr

4053. Elin aldı vü girdi girdege ol
Çıḳup yapdı ḳapu ṭaḥsīn ḳılup bol

4054. Şehüñ ḳatına geldi yüzi gülce
Bilin baġlayuban ḳulluġa ḳılca

4055. Gehī mūmı düzüp eylerdi rūşen
Gehī durup ṭavāf iderdi gülşen

4056. Çün uyḳudan uyandı Ḫusrev-i Şāh
Münevver oldı gökde nite kim māh

4057. Çoḳ alḳış ḳodı Şāvūr'a cihān-dār
Ki ben uyḳuda baẖtuñ yār u bī-zār

4058. Bu gice görmişem baḫtuñda bir düş
Sevindüm umaram yārum gele ṭuş

4059. Görürdüm ya‘nī uçmaḳ gibi bāġı
Dutardum anda bir rūşen çırāġı

4060. Çırāġumuñ bu aydında degül bir
Ki bu işde nite olası ta‘bīr

4061. Dilin uzatdı ta‘bīrine Şāvūr
Ki rūşen eyleye gözüñi ol nūr

4062. Ṣabāḥa irüre Ḥaḳ ḳara düni
Ḳucasın tīzcegin ol yüzi güni

4063. Bu muştuluġa gel süci içelüm
Göñülden la‘l kānını açalum

4064. Yarın bir yiñi meclis sāz idelüm
Bu kez söz-ile nice sāz idelüm

4065. Seḥer-gāhı çün bezendi ṭaġ u yazı
Gelin gibi güneş açdı duvaġı

4066. Uyandı girü uyḳudan şehin-şāh
Sevinü göñli oldı cüst [ü] āgāh

4067. Buyurdı baġladılar bār-gāhı
Yiñiden düzdi yine kār-gāhı

4068. Urulmış bārgāh-ı pādişāhī
Dirilmiş anda sālār u sipāhī

4069. Oturmışlardı kürsi üstine şāḏ
Ḳamunuñ ḫaṭırı ḳayġudan āzāḏ

4070. Piyāle sāḳī māl-ā-māl idüpdi
Aradan ḳayġu bir yaña gidüpdi

4071. Oturmış Bārbeḏ ḳopuz elinde
Düzerdi naġme-ter her bir ḳılında

4072. Göñüller micmerine oldıdı ‘ūd
Ol oẖtın kim çalardı Bārbeḏ ‘ūd

4073. Çü zaẖme uladı ebrüşime ṭuş
Uyurdı gice gice aslanı ḳuş

4074. Ḳulaġın ḳopuzuñ söyle bururdı
Ki burmaḳdan ḳopuz zārī ḳılurdı

4075. Nikīsā adlu bir er daẖı çengī
Begiydi ẖāṣṣı vardı nām u nengi

4076. Anuñ gibi ẖoş eydici ẖoş āvāz
Bu çeng arḳalu çarẖ-ı erġanūn-sāz

4077. Nevālar naġmeler çalar-ıdı cüst
Hevā ḳuşı olurdı işidüp süst

4078. Özini Zühreden artuḳ görürdi
Hemīn ol Bārbeḏ resmin ururdı

4079. Melik ol ikiye cānın saçardı
Göñül ḳapusın u gencin açardı

4080. Çaġırdı perdeden ol cān Pervīz
Ki iki muṭrıbuñ birin oḳuñ tīz

4081. Ḳapu öñinde otursun ẖoş çeng
Benüm göynüklerüme ḳılsun āheng

4082. Disün göynüklü ḥālüm sāz-ıla ol
Ben arḳunraḳ aña āvāz-ıla ol

4083. Nikīsā'ya ḳapu öñinde Şāvūr
İki adım ırāḳ didi kim otur

4084. Ḳapudan baḳmaġıl iki gözüñ yum
Ḳulaḳ [dutup] hemān andan ḫaber um

4085. Ne kim gizlü dir-ise āşikāra
Ḫoş āvāz-ıla bildür şehriyāra

4086. Nikīsā nite kim buyurdı ol rā[s]t
Bu ırı çaldı mevzūn perdesi rāst

VE ḪUSREV ḲATINDA ÇENG ÇALINDIĠI YİRDÜR

4087. Uyıma iy göz imdi bir zamān sen
Ki devletde bulasın bir nişān sen

4088. Benümle düzüñ iy baḫt yiter ḳaç
Kilīḏ-ile bu göñlüm baġını aç

4089. Çıḳar başumdan iy ṭālı' aġırlıḳ
İşit bir kez nice nice saġırlıḳ

4090. Ciger yanar yürek ḳana batupdur
Esirgerseñ demi şimdi yatupdur

4091. Ḳatı üftāde vü igen żaʿīfem
Velī cān oynamaġa key ḥarīfem

4092. Beni bıraḳma gölge gibi yire
Ki ben çoḳ durmışam baḫtumı yire

4093. Serāyuñ ḳulluġına virmişem baş
Baña sen şāh [u] ben saña ḳaravaş

4094. Ṣorarsın baña ki nite geçersin
Ki ayrulıġum aġusın içersin

4095. Çü bilürsin ü ṣorarsın ʻacebdür
Ne diyem işüm dün gün taʻabdur

4096. Nite ola ġarīb ü zār ḳılmış
İçin endīşesi yārınuñ almış

4097. Gülef mānendi sevgüde yüz açmış
Cihānı görmedin yābāna ḳaçmış

4098. Boġulmış da ne tābūt ve ne ẖoḏ raẖt
Ölü daẖı bulurmış dünyede baẖt

4099. Bu göñlüm nā-murād u yaluñuzdur
Yaluñūzlıḳda ḥālüm key yavuzdur

4100. Çü saña şöyle ẖoşdur pes ne tedbīr
Senüñ fermānuñ-ıla olmışuz bir

4101. Saña ḥükm itmezem kim taḳılursın
Beni yigrek dutarsañ sen bilürsin

ŞĪRĪN GELÜP ẖUSREV'ÜÑ ODAĠINDA OTURURKEN ŞĪRĪN AYRU ODADA

4102. Ḥazīn āvāz-ıla ol murġ-ı gülzār
Sipāhānda bu ırı ırladı zār

4103. Benem ḳūyuñda iy eylük çırāġı
Kişi kim ola ṭanımış ayaġı

4104. Ki ger ḳoyun gibi keseñ başum zār
Ḳapuña yilerem it gibi nā-çār

4105. Alursın göñlümi endī̇şe yoḳdur
Göñülsüzlige yiter pī̇şe yoḳdur

4106. Girü ḳalmışvanın sen māh-veşden
Nite kim ḳalsa bir ẕerre güneşden

4107. Yüzüñden ayrulup çıḳdum beñizden
Balıḳ gibi kim ayrılur deñizden

4108. Yüzüñ mülkinde çünkim tāzedür ay
Gerek esrit ṭudaġundan gerek ay

4109. Bu ʻömr-ile ki ellidür yā yitmiş
Yā yaḳındur bize vaʻdesi yitmiş

4110. Ne lāzım yüz dügüm ayaġa dügmek
Sözi aġızda egmek yā ki bükmek

4111. Eger bir dem ṭudaġum güldüresin
Ölü diri ḳılasın öldüresin

4112. Ḥasūd-ı şūm [u] beḏ-baẖt-ı laʻī̇ni
Ḥasūduñ olsun uddan ṭolu sini

4113. Ḳamu ʻömrümde gözümden odaġuñ
N'ola bir gice öpersem ayaġuñ

4114. Baña ẖoşdur yüzüñe göz ışıtmaḳ
Mübārekdür hem āvāzuñ işitmek

4115. Gözümden gizlüsin lī̇kin sen iy cān
Yavuz gözden nite kim āb-ı ẖayvān

4116. Çalap kim yaradıcılıḳ işidür
Düni ḳara ḳılup güni ışıdur

4117. Ümīḏüm var ki luṭfı ile bir dün
Ḳara ḳayġu dünini eyleye gün

4118. Çü Şīrīn Bārbeḏ'den buldı sāz uz
İşitdi 'ışḳ elinden gördi yavuz

4119. Gögüzden çekdi nāle ol büt-i teng
Didi çengīye digil ẖoş çalup çeng

4120. Çal ol yolı ki yolsuz ḳoya şāhı
Meger bizden kese feryāḏ u āhı

4121. Ḳatı siḥr itdi çalmaḳda Nikīsā
Rehāvīde bu ırı bülbül-āsā

4122. Düzil iy yār içi yanmışlar-ıla
Yürek ḳanı ile ḳanmışlar-ıla

4123. Ki dün geçdi vü yarın hem geçiser
Bugün her kim ḳona yarın göçiser

4124. Dügüm şeş bizüm-ile baġlulıḳ ṭap
Öñ gör 'ömri uṣañlıḳ ḳapusın yap

4125. Eger yārı vü yaẖūd şehriyārı
Degüldür birinüñ muḥkem dīvārı

4126. Yig oldur kim bu gice ẖoş geçevüz
Amān olursa yarın hem içevüz

4127. Çü bilmez iresin kişi yarına
Bu gice yig kim irişe yārına

4128. Beni ‘ışḳuñla ḳılduñ ẖalḳa bir bergūş
Boyun virdüm ḳodum ḳulluġa baş uş

4129. Bu ‘ayb-ıla beni ṣatun alupsın
Ḳaravaş dimezem ẖatun alupsın

4130. Çü ‘aybum-ıla alduñ girü ṣatma
Bahāmı aluban māluña ḳatma

4131. Bu ‘ömrümden dülik sizüñle birlik
Hemīn ulaşmaḳ andan ṣoñra dirlik

4132. Ḳulaġum sözüñ işitmege ḳāni‘
Dilersem daẖı olsun baẖt māni‘

4133. Ben ol bāġum yimişüm dirmediler
Ḳapumı açmaġa hem irmediler

4134. Uzadan senden artuḳ nāruma el
Ṣunıcaḳ esridürven nāruma el

4135. Şu lebden özge kim aġzı şekerdür
Bu bādāmum dadından bī-ẖaberdür

4136. Urursañ başuma fınduḳ gibi ṭaş
‘Unābum görmeye hīç kimsene fāş

4137. Eger ẖurmā derici baña uya
Hemīn benden dügin yiñine ḳoya

4138. Aġız kim alma uma benden aña
İş ola kim diri olduḳça aña

4139. Turunc-ıla kimüñ işi olursa
Ḳadem bıçaġa ḳor nārenc-āsā

4140. Güneş olursa bir kişiye ay ol
Bulımaz senden artuḳ bu bāġa yol

4141. Ḳapuyı açmadumsa şehriyāra
Yüzüm üstine geldüm şehriyāra

4142. Şehüñ ayaġına ger ḳomadum baş
Ḳayurmaz çün şehe oldum ḳaravaş

4143. Perīşānem suçumdan kim ḳılupvan
Peşīmānlıḳ odına yaḳılupvan

4144. Ḳuru ḳılda çü çaldı Bārbeḏ bir
Bu terlig-ile kim didüm laṭīf ır

4145. Çü Şīrīn diñledi ögi uyuḳdı
Çırāġı gibi göñlin oda yaḳdı

4146. Ḳatı feryāḏ ḳıldı serv-i āzāḏ
Ki feryāḏından itdi şāh feryāḏ

4147. Çü şāh işitdi Şīrīn'üñ āvāzın
Aña düzdi ünini azın azın

4148. Bu yañadın terāne başlayup ay
Şehinşāh ol yañadın diridi vāy

4149. Çü iki ʻāşıḳ anda āh itdi
Çalıcı hep aradan çıḳdı gitdi

4150. Melik buyurdı kim Şāvūr ḥāli
Cemāʻatdan serāyı ḳıla ẖāli

4151. Çü ẖargāhdan işitdi nāle vü āh
Gidüp ṣabrı gönüldi ẖargehe şāh

4152. Yolını aldı ol dem uṣlu Şāvūr
Elin dutdı didi yirüñde keydür

4153. Çi ger Ḫusrev işi elden giderdi
Çü el dutucı buldı ṣabr iderdi

4154. Pes andan didi bu yaḳıcı āvāz
Kimüñdür gizleme aç perdeden rāz

ODADA ḪİL'AT ALUP ŞĪRĪN GELÜP ḪUSREV

4155. Ḥikāyet eydür-iken şāh [u] Şāvūr
Cihānı gördiler aldı ṭolu nūr

4156. Perī yüzlü göründi görke key bay
Nite çıḳsa bulutdan bir ṭolu ay

4157. Gözi esrük özi 'ayyār u üstāḏ
Şeh ayaġına düşdi ol perīzāḏ

4158. Çü şāh ma'şūḳı odaġında gördi
Bu ṭañ başın öz ayaġında gördi

4159. Sevindi vü aña yir itdi farḳın
Ki başdan ayaġa bilürdi farḳın

4160. Melik ṭañladı kim ol yüzi gül-reng
Ne çün şād oldı öñdin ṣoñra dil-teng

4161. Didi şāh ḳulaġına gizlü Şāvur
Ki ay dutuldıġıyçün şimdi ma'ẕūr

4162. Anuñ-çün kim buña dek ol perīzāḏ
Dirildi yavuz andan pāk u āzāḏ

4163. Bu dem ḳorḳar ki şāh güc-ile fi’l-ḥāl
Ḫacīllıḳdan ura ay yüzine ḫāl

4164. Çü şāh añladı kim ol pāk-āyīn
Ulaşmaḳ istemez olmazsa kābīn

4165. Delim and içdi vü ḳavl eyledi ol
Ki kābīnsüz uzatmayam aña ḳol

4166. Ulular cem‘ idem ḳatuma birgün
Ḳıyalar kābīn ola bezm-i dügün

4167. Velī bu gice cāma süci ḳoysun
Bu dem olmaz ol iş nā-çār geysün

4168. Bu bir gice gelüp ḳayġu getür’lüm
Yüze yüz şāḏ oluban ḫoş otur’lum

4169. Çü Şīrīn Ḫusrev’üñ andın işitdi
Gülüp ol ṭolu ay Ülker işitdi

4170. Feraḥdı süciden ṭolu dudaġı
Ki yüz sāḳīyi anuñ bir ayaġı

4171. Ḳılurdı esrük [ü] bī-ḫoş belkim
Olurdı cür‘āsı yüz ‘aḳla ḥākim

4172. Ṭudaġın şöyle raġbetle öperdi
Şu mıḳnāṭısça kim āhen ḳapardı

4173. Velīkin ṣoḥbet aru-y-ıdı muṭlaḳ
Döşek yek reng-idi olmazdı eblaḳ

4174. Çü Ḫusrev gördi ḳızıl gül-perīden
Sevindi gül gibi çıḳdı deriden

4175. Göñül baġlayup ol aru nigāra
Ara yirde arulıḳ āşiḳāra

4176. Bu resme yidi gün ʻayş itdiler şāḏ
Gehī ʻöẕr ü gehī nāz itdiler yāḏ

4177. Yidinci gice kim iş vardı elden
Piyāle fāriġ oldı gid ü gelden

4178. Melik buyurdı kim gice hem ol ay
Girü burcına varmaġa ḳıla rāy

4179. Vara ḳaṣrında birḳaç gün otura
Ki şāh yüz dürlü ʻızzetle getüre

4180. Şehin-şāh ol aradan göçdi gitdi
Medāyīnden yañaru ʻazm itdi

4181. Melik buyurdı kim ılduz sayanlar
Sipehri arpa arpadur sayanlar

4182. Felek rāzın ḳılalar āşīḳāra
Diyeler girçegini şehriyāra

4183. Ki başlamaġa yarar [ola] ol gün
Mübārek gün ile ẖoş bezm-i dügün

4184. Raṣad baġlayıcılar açdı müşkil
Hümāyun ṭāliʻ idüp anda ḥāṣıl

4185. Çü bindi taẖta baẖtıla seḥer-gāh
Gelincügi günüñ oldı ẖacil-māh

ḤİKĀYET-İ ḲARI

4186. [Bu] ḳarı çıḳdı ḳara ḫırḳasından
Bıraḳdı bizi ṭañla arḳasından

4187. Gelin'çün şāh hem ārāyīş düzetdi
Güneş gördi 'acablayu gözetdi

4188. Deve biñ ḳara gözlü ürküci ṭaġ
Ḳızıl ḳıvırcuġ u ḳuvvetlü vü ṣaġ

4189. Biñ at başdan ayaġa dek güherlü
Demür ṭoynaḳlu hem altun eyerlü

4190. Ḳatır biñ gözleri ılduzı şeb-reng
Ki gitmekde iderlerdi yili deng

4191. Ḳulı biñ yüzi ay u ṭon-ı dībā
Ḳuşaġı altun u yañaġı zībā

4192. Ḳaravaş biñ ki gögsi ḳamunuñ nār
Yüzi gül cümlenüñ ṭudaġı gül-nār

4193. Ḫazīne ṣanduġı hem iki yüz yük
Ṭolu incü cevāhir cümle büyük

4194. Lü'lü' mifreş ṭolu ṭonlu boġıdı
İki yüz dime biş yüzden çoġ-ıdı

4195. Çıḳ altunlu bezenmiş öz 'imārı
İçinde on güzel gül-ruḫ nigārı

4196. Miḥaffe bir muraṣṣa' cevher-ile
Anuñ ḥası ser-ā-ser gevher ile

4197. Yidekler yügrişür Türkī vü Tāzī
Ṭolu uçdan ova vü cümle [yazı]

4198. Gelinler yolca binmişler hümāya
Kettān dülbendi ṣarmışlardı aya

4199. Dökerlerdi şeker yola gülişden
Ḳalupdı ol gülişlerden gül işden

4200. Bu revnaḳla bu nūr-ıla ḳamu ḥūr
Ki yavuz göz bulardan dāyima dur

4201. Ḳamu nāz-ıla ḳıldılar temāşā
Urınup h̲ūblıġ üsküfini başa

4202. Büt-i Şīrīn'e ḳarşu üşdiler şād̲
Ne h̲oşdur ḳarşulaya serv-i şimşād̲

4203. Yola saçdılar uçdan uca genci
Ki oldı H̲usrev u Şīrīn güvenci

4204. Getürdiler güzel Şīrīn'i şehre
Ḳarār itmiş-idi ay-ıla Zühre

4205. Medāyin şehrine çün geldi Şīrīn
Ṭoyur[du] şehrüñ elginin faḳīrin

4206. H̲azāyin oldı saçudan ḳamu yol
Virürlerdi nis̲ārı saġ u ger ṣol

4207. Her adımda ider-idi nigārı
Şeh ayaġına ṣaçardı nis̲ārı

4208. Şu deñlü dökdiler aḳça ki dah̲ı
Balıḳdan aḳça biter bir gör āh̲ı

4209. Gelüp Cem dergāhına ḳondı meh-veş
Ḳuzı burcına şol resme ki güneş

4210. Oḳuñ gelsün didi mūbeḏleri şāh
Daḫı ḳanda var-ısa uṣlu āgāh

4211. [Bular]a didi Şīrīn ḳıṣṣasından
Bular cān virdi Şīrīn ġuṣṣasından

4212. [Ki b]aña bu nigārındur iş ü yār
Ne resme ḫoş dutarsam bunı yarar

4213. [Anı] çift idinürsem key revādur
Ki zaḫma merhem ü derde devādur

4214. [Şehd] ḳanda-y-ısa şekker gelür ṭuş
Yuvada çifti-y-ile dölenür ḳuş

4215. [Boyı]nduruḳda çift olmazsa öküz
Yiri ṣapan demüri yırtamaz düz

4216. [Olu]pdur bir ü yoġ ayruḳ daḫı bir
Ṭamuda bir degül diyen yiri bir

4217. [Ḳamus]ı söz şekerden söylediler
Ḳamusı şāha alḳış eylediler

4218. [Şīrī]nüñ elin aldı dutdı Pervīz
Ḳıġırdı mūbeḏi [vü] söyledi tīz

4219. [Kaçan] kim var-ıdı mūbeḏde āyīn
Hemān-dem ḳıldı ol Şīrīni kābīn

4220. [Ki] kābīn işi bitdi Ḫusrev-i şāh
Viribidi sarāyına hemān-gāh

4221. [Çü Ş]īrīn oldı şīrīn-ter şekerden
Ṣalādur didi Şīrīn ter-şekerden

4222. [Eyitd]i ḳatına bir ẖoş kelāmı
Viribidi şehe Şīrīn peyāmı

4223. [Bıraḳ bu] gice süci içme daẖı
Beni süci idin hem cām u sāḳī

4224. [Süci]den çün ki key esrük ola baş
Kebābı bilmez ol ḳuru mı yā yaş

4225. [Bir er] çün kim murāda uzada ḳol
Dise esrükdüm esrük ola ol

ẖUSREV SERẖOŞ GELÜP ŞĪRĪN ḲAYIN ANASIN VİRDÜGİ...

4226. ‘Acem şāhın ẖoş geldi peyġām
Didi olsun ne dirse ol dil-ā[rām]

4227. Melik Şīrīn'i añup acı süci
Ṭolu içerdi yitdügince güci

4228. Sevinmekden içer-idi ṣırf ṭolu
Bu resme giceden geçdi bir ülü

4229. Çü vaḳti oldı kim çün serv-i āzāḏ
Gelin ḳatına vara güyegü şāḏ

4230. Şu deñlü esridi kim şehriyārı
Getürdi getürüp ġāşīyedārı

4231. Çün ol şāh-ı cihānı şöyle gördi
Nigārın ḳaçdı ẖalvetgāha girdi

4232. Aña ḥarf itdi Şīrīn key laṭīfe
Ki ayıḳlar ider esrük ḥarīfe

4233. Ḳarı var-ıdı anda bil bükülmiş
Dişi uvanmış u yinmiş dökülmiş

4234. Ki Şīrīn ana idinmişdi anı
Delim yıl görmiş-idi bu cihānı

4235. Donatdı ḳaṣd-ıla Şīrīn ‘acuzı
Görinmezdi yüzi illā ki gözi

4236. Viribidi gelincük gibi şāha
Ḳara bulıdı yil nite ki māha

4237. Gerekdi sınaya esrükligün māh
Ki farḳ eyler mi bulıtdan ayı şāh

4238. Velī esrüklügi ġūl oldı añ[a]
Ḳomadı ḳayn anasıduġın aña

4239. İdüp yüz cehd-ile çaġırdı ḳarı
Ki öldüm ana cānı eyle yārı

4240. Çü Şīrīn ol ḳarı ünin işitdi
Anuñ feryāḏına irdi iş itdi

4241. Yidi perde açuban çıḳdı ol ḥūr
Yüzinde fāş-ıdı her yidi hem nūr

4242. Gül ü şekker ne gül yā ḳanġı şekker
Aña benzer ola Allāhu ekber

4243. Çü gördi şehriyār ol dil-rübāyı
Ṣanasın gördi Mecnūn ṭolu ayı

4244. Delüligi yiñi aydan çoġaldı
Ol esrüklikle şāhı uyḳu aldı

4245. Birazdan çün başından süci ḳaçdı
Uyandı ‘ışḳ-ıla gözini açdı

4246. Acı süci ẖoş itmiş rūzigārın
Ki Şīrīn öpmegi yidi ẖumārın

4247. Benefşeyle gül eylerdi münācāt
Şeker eydürdi fi t-te’ẖīri āfāt[179]

4248. Çü ṣoyuldı bulut anuñ yüzinden
Gönüldi ṣabr gitdi şāh özinden

4249. Güzeller yüziyle ṣabr eylemez uş
İki ‘āşıḳ bulışsa ṣabr-ıdı puṣ

4250. Çevüklik ḳıldı līkin ṭoydı ẖāzın
Aça başla[dı] ḳuflın azın azın

4251. ‘Aḳīḳından getürdi mühr-i yāḳūt
Şeker yāḳūta andan aldılar ḳut

H̱USREV H̱UBLARA BUYURUP GELÜP H̱İL‘AT VİRDÜGİ YİRDÜR

4252. Ne maẓlūm ayağı ḍarbın işitmiş
Ne ẓālimler eli aña iş itmiş

4253. Ne andan yoḳsula bir ḥabbe virmiş
Ne şāhlar güciyle ol baẖta irmiş

[179] " İşleri geriye bırakmada tehlikeler vardır" anlamına gelen meşhur bir söz.

4254. Meger şāh Ḥıżırdı vü dün ḳaralıḳ
Ki dirlik ṣuyına bıraḳdı balıḳ

4255. Elinden sevgünüñ ururdı ḍarbın
İderdi ḳal‘a cengüñ anda ḥarbın

4256. Ne diyem ki nişāna oḳ atardı
Süñük gibi raṭab suda ḳutardı

4257. Ṭamup gül ṣuyı gümiş cām içine
Şeker ḳarıldıdı bāḏām içine

4258. Ṣedef mercān budaġına geçüpdi
Bir arada od u su el geçüpdi

4259. Ol odıla ṣuyuñ reng-ile bī-şek
Ṭolupdı jīve vü zincifri döşek

4260. Uyımadılar on gice vü on gün
Medāyin ḫalḳı ḳılurlardı dügün

4261. Uyurdı iki ṭāvūs ol arada
Ne ḫoşdur çifte ṭāvūs bir arada

4262. Çü uyḳudan uyandı şāh-ı dildār
Ḥaḳ’a şükritdiler bī-ḥadd u mikdār

4263. Su-y-ıla yudılardı-y-ıdı endām
Ṭapacaḳ bir evi düzdi dil-ārām

4264. Şeh-ile oldılar ḳulluġa meşġūl
Çü kāfirlerdi pes olmadı maḳbūl

4265. Medāyinde olupdı şehr-ārāy
Dügün rengi yüyilmediydi bir ay

4266. Melik birgün oturmış-ıdı ḫalvet
Buyurdı geldi ḫūblar virdi ḫil‘at

4267. Bulara eyledi ārāyīş aru
Güherle ḳızıl u altunla ṣaru

4268. Hümāyūn’ı didi Şāvūr’a sen al
Şeker yidi ‘ivāż virdi aña bal

4269. Semen Türkī idindi Bārbeḏ’e yār
Nikīsā’ya Hümeylā oldı dil-dār

4270. Üçi üç nāzenīnden oldılar şāḏ
Üçi bir gice[de] hem oldı dāmāḏ

4271. Buyurdı ḫil‘atı çün geydi Şāvūr
Bu kez emreyledi yazıldı menşūr

4272. Mihīn Bānū ilin Şāvūr-ı üstāḏ
Taṣarruf ide vü itmeye bī-dāḏ

4273. Çü gördi devletini işde Şāvūr
Yaḳın müddetde ol il oldı ma‘mūr

4274. Şeh andan ṣoñra şāḏ u ḫurrem oldı
Çü devletle murāda hem-dem oldı

4275. Yigitlik ü murād u pādişāhlıḳ
Bu üçden yig beni yaratdı ḫāliḳ

4276. Dün ü gün işi şāḏī idi vü ır
Cihānı yimege itmezdi taḳṣīr

4277. Ki beglig[in] Pervīz-i cihān-dār
Cihānda dutmış-iken her ne kim var

4278. Ḳodı ʿadlī [vü] oldı şöyle bī-dāḏ
Raʿiyet ḳayġulanduġından ol şāḏ

4279. Ele çıḳup Ferruẖ-zādı cihānsuz
Göge irürdi İrān'dan özi toz

4280. Aluban her kişiden bāc [u] ṭapḳur
Yıḳuban gördügi her köyi maʿmūr

4281. Dürişdürdi öziyçün bir yiñi genc
İle sağınmadı ille yiñi renc

4282. Çü ḳaldılardı etmeksüz ü susuz
Ḳamu düşmen iline dutdılar yüz

4283. Çün oldı ṭatlu dirlik anlara zehr
Ḳarış ṭoldı vü nefrīn il ü hem-şehr

4284. Bir er vardı hünersüz [ü] şūm beḏ-sāz
Gurāz adı vü bulmış şehden iʿzāz

4285. Ki dāyim Rūm ilin ol gözler-idi
Yavuz dīv idi bir fettān er-idi

4286. Çü dāḏ şāh eyler-iken oldı bī-dāḏ
Çevürdi yüz ṭuz etmek itmedi yāḏ

4287. Ṭuz etmek bilmeyenden āh u feryāḏ
Ṭuz etmek bilmeyen hīç olmasun şāḏ

4288. Şehüñ var-ıdı Meryem'den bir oğlı
Ki ẖoş olmazdı anadan hīç göñli

4289. Ne bilişi görürdi ẖoş ne yadı
İşi dāyim şer u Şīrūye adı

4290. Eşek beyinlü beynisinde yengeç
Anuñ başında eylük umma sen hīç

4291. Ḳatı yüzlü ezraḳ gözlü [vü] aşḳar
İşi yindek yavuzlıḳ şūriş ü şer

4292. İşitdüm şöyle kim ol dīv-i mekkār
Kiçi oġlan-iken on iki yaşar

4293. Çü Şīrīn’e degindi diridi fāş
Ki Şīrīn baña çift olsaydı iy kāş

4294. Anuñ mührin mi vaṣf idem yā kīnin
Bilüsin devletin mi yā ki dīnin

4295. Serāyı şāhuñ andan pür-ġam-ıdı
Degül ‘Īsī ger ibn-i Meryem-idi

4296. Büzürgümīḏ’e didi şāh-ı Keyhān
Ki göñlüme görinmez ẖoş şol oġlan

4297. Bu şūm ılduzlu dīvi ṭañların ben
Fesādın ṭāli‘inüñ añların ben

4298. Yavuzlıḳ itmege hergiz erinmez
Ki öz anasına emīn görinmez

4299. Sözinde görmezin hergiz anuñ sāz
Anı dir ol ki hīç işe yaramaz

4300. Ne Şīrīn’e ne baña sevgüsi var
Ne ḳız ḳardaşlarını bir dem oẖşar

4301. Delim yāḏ er bulunur pes vefā-dār
Ḳarındaşdan yig olur bī- cefā yār

4302. Büzürgümīd eyitdi iy şehin-şāh
Aru göñlüñ eyü yavuzdan āgāh

4303. Dutam kim oġuldan üşenürsin
Yüzin göricek ılan ḳuşanursın

4304. Bu ucuz gevherünüñ pāresidür
Cihān gören gözinüñ ḳarasıdur

4305. Kişi nār aġacına atmaz aġaç
Ki oġlın idinüpdür başına tāc

4306. Anın ṭut aġacına ṭaş ururlar
Ki yavrısını aṣılmış görürler

4307. Yaramaz oġula düşmenlik etmeñ
Göñülden yoḳ oġul mihrine gitmeñ

4308. Buyurdı Ḫusrev-i Pervīz andan
Ki Şīrūye serāyı oldı zindān

4309. Gurāz-ı şūm çünkim oldı gümrāh
Bu ḥāli bilmez-iken Ḫusrev-i şāh

4310. Daḫı bir Zād-ı Ferruḫ adlu erdi
Ki şāhuñ işiginde mu'teberdi

4311. Şehüñ peymānesi çün ṭoldı idi
Şehe ol daḫı 'āṣī oldı idi

4312. Bu işde yār idindi ol Gūrāz'ı
Ulaşdırdılar ilden ile rāzı

4313. Gūrāz ol sübaşı bir biti yazdı
Iydı Ḳayṣer oḳıdı yoldan azdı

4314. Aña didi ki gel Īrān ilin al
Ben işde bir iş-içün düzmişem āl

4315. Çü Ḳayṣer bitiyi oḳıdı leşker
Dirişdürdi diler kim ḳopara şer

4316. Çün ol işden ḫaber bildi cihāndār
Göründi gözine düşvār iş ḫōr

4317. Ulularla oturdı Ḫusrev-i Şāh
Olanlarla her işde cüst ü āgāh

4318. Göñül endīşeye ġarḳ eyledi ol
Bulardan ṣordı her bir yañadan yol

4319. Buyurdı Zād-ı Ferruḫ vardı ṣüya
Şehüñ buyruġını bildürdi ṣüya

4320. Ki buyurur şehinşāh-ı cihāndār
Ki öñdin idüñüz cümle vefādār

4321. Çalap yolından imdi kimdür azan
Sıyan ‘ahdı vü Rūm'a biti yazan

4322. Çü Ḫusrev sözini işitdi ol ṣu
Yañaḳları ḳamunūn oldı ṣaru

4323. Kimesne aġız açmadı vü hem-rāz
Birinden çıḳmadı ol laḥẓa āvāz

4324. Gūrāz-ıla çün özi bir olupdı
İçi fikr-ile ḥileyle ṭolupdı

4325. Uġurlayın didi anlara rāzı
Ḳızardı yüzlerinüñ girü sāzı

4326. Eyitdi yoḳ size ḳorḳu[dan] āzār
Ki sizden görmedi bir suç cihāndār

4327. Birikdürüñ dili vü göñli sözi
Digüz bizde ne gördi suç şer özi

4328. Ulular çün istediler āvāzın
Hem ulu bildi anuñ gizlü rāzın

4329. Çü şāh ḳatına geldi Zād-ı Ferruẖ
İletdi sözine ol resme pāsūẖ

4330. Girü çün şāh didi kim anlara var
Ki sizde tīz eyidüñ egri kim var

4331. Çün vardı leşkere ol şūm-ı beḏ-baẖt
Silāḥ u genc adadı tāc u hem-tāẖt

4332. Didi bilmezseñüz bir şehriyārı
Ḳara bilüñ başuñuz rūzigārı

4333. Ki dutar-ısa kīne şāh-ı Īrān
Bu Īrān ilini bil-cümle vīrān

4334. Gerek kim ḳanġı oġlıdur hüner-mend
Yüzi udlu anı ög iy ẖüḏāvend

4335. Yüce taẖta çıḳaruñ u el açuñ
Güherlü tācına siz incü saçuñ

4336. V'ola zindānda Şīrūy gibi oġul
Begenmez bu işi hīç Tāt u Moġul

4337. Ururdı her kişiyle rāy u tedbīr
Bu söz üstine çün geçdi zamān bir

4338. Ki geldi didiler yaḳın Toḫār'ı
Kara oldı ḳamunuñ rūzigārı

4339. Aña ḳarşu gönüldi Zād-ı Ferruḫ
Ki egri olmasun hīç şāḏ u ferruḫ

4340. Delim sü-y-ile çün aña irişdi
Ṭapu ḳıldı vü anuñla görüşdi

4341. Biraz söyleşdiler geh gizlü geh fāş
Ṭolu kīne göñül fitne ṭolu baş

4342. Dilin uzatdı Zād-ı Ferruḫ u yād
İderdi [Ḫusrev] olduġını bī-dāḏ

4343. Şunuñ didi ki budur fikr ü rāyı
Ki bulalar yiñi bir pādişāhı

4344. Ki zindānda oldı[dı] ḳatı bī-dāḏ
Şehin-şāh oldı bī-dāḏ işlere şāḏ

4345. Ḳara rāyı olıcaḳ şāh güni
İşitmez dāḏ-ḫāh özinden üni

4346. İşitmezse gele şāhuñ ḳulaġı
Yaḳında ṣarar ayaġa ṭolaġı

4347. İnanmaz ayruġa işini 'āḳıl
Peşīmānlıḳ olur ġafletde ḥāṣıl

4348. Çü Zād-ı Ferruḫ işitdi sözini
Üründü ḳıldı Īrān'da özini

4349. Aña didi ki gel zindāna git'lüm
Biz ol dutsaḳlara bir çāre it'lüm

4350. Çıḳar’lum suçsuz ol Şīrūy-ı şāhı
Yigitdür pehlevān yoḳdur günāhı

4351. Bile altı biñ er var cümle atlu
Olupdur dutsaġuñ āḥvāli yatlu

4352. Bulursa ḥükmi Pervīz’üñ revānı
Ḳomaz Īrān’da ol bir pehlevānı

4353. Meger kim ḳoyalar ḳuyuya anı
Ki Īrānlu bula emn ü amānı

4354. Savaşa ṣü getürdi tünd ü ẖūn-rīz
Sübaşı ḳarşu çıḳdı ceng-içün tīz

4355. Yüze yüz urdı sü bir yire üşdi
Sübaşı ol savaş yirinde düşdi

4356. Ḳarardı güni vü bozuldı işi
Hemīşe şöyledür dünyāda kişi

4357. Gehī raḥat bulur olur gehī renc
Gehī miẖnet olur ḳısmet gehī renc

4358. Ṭaġıldı şehriyāruñ süyi cümle
Biri ol yaġıya ḳılmadı ḥamle

4359. Toẖār özi bu kez zindāna gitdi
Savaş ṭonıyla çoḳ zindāna yitdi

4360. Ḳatı çaġırdı Şīrūy özine ol
Añul virdi cevābın sözine ol

4361. Toẖār’uñ yüzini Şīrū çü gördi
Göñül ḳayġu ṭoluban örü durdı

4362. Aña didi ki H̱usrev ḳanı vü siz
Ne ma‘nīden gerek beni ḳoyasız

4363. Beni şimdi nite ḳılursız āzāḏ
Ki şāh dutmış-durur ger dāḏ u bī- dāḏ

4364. Aña didi Toḫār u iy şāh-zāde
Ne lāzım sen getürmek şāhı yāḏe

4365. Eger bizümle bir olmaz-ısañ sen
Bayıḳ ṭopraġa virgil baş u hem ten

4366. Ḳapuda Zād-ı Ferruḫ hem dururdı
Ḳomazdı geçmege ḫalḳı ururdı

4367. Ki nā-gāh bilmesün diyü cihān-gīr
Ḳomışdı perde-dārı ḳapuda bir

4368. Çü ṣoldı güneşüñ yüzi ḳamu su
Ḳodı baş gözlerini dutdı uyḳu

4369. Buyurdı pāsbānlarına şāhuñ
Ki ḳamu yirlü yirüñüze varuñ

4370. Cihānı ṭolduruñ feryāḏ [u] ünden
Bu gice çaġıruñ ayruḳsı dünden

4371. Ḳubād adına ḳıluñ bāng u feryād
[Ki] her arada ḳılmañ H̱usrev’i yāḏ

4372. Didiler cümle şöyle ḳılalum biz
Daḫı añmayalum Pervīz’i hergiz

4373. Çü gice ḳıldı ḳara çadırın bāẕ
İrişdi göge her yañadan āvāẕ

4374. Ki çoḳ yıl ‘ömri olsun bu Ḳubāḏ’uñ
Her ilde virsün inṣafını dāḏuñ

4375. Ḳarañu dünde uyumış-ıdı şāh
Oturmış-ıdı Şīrīn eyleyü āh

4376. Çü ünin diñledi ol pāsbānuñ
İçi yandı oda şāh-ı cihānuñ

4377. Aña didi ki şāha n’olısar bu
Bu işde görmezin ne reng ü ne bū

4378. Ol āvāzı işidüp şāh uyandı
Gözi yaşardı göñli oda yandı

4379. Didi Şīrīn’e ol ki ay yüzlü
Ne dirsin uyḳuda iy şehd sözlü

4380. Didi şāha ki gözüñ aç u işit
Ḳulaḳ dut pāsbān ünini işit

4381. Çü şāh ünin işitdi pāsbānuñ
Ṣarardı yañaġı şāh-ı cihānuñ

4382. Didi kim dünüñ çü üç baẖşı oldı
Bizüm bilgeligümüz ölçüsi ṭoldı

4383. Bu şūm oġul anadan doġıcaḳ ben
Ḳubāḏ şeh didüm gizlü adını sen

4384. Gör imdi nite oldı āşīḳāra
Yaḳındur bu günüm olmaġı ḳara

4385. Aña Şīrīn didi bir çāre bul sen
Mebāḏa saña ḳaynaḳ eyle düşmen

4386. Çü rūşen ola düşmen ṭura düpdüz
Gümānsuz cümle bu taḫta duta yüz

4387. Hemān-dem bir zırıh gencinden aldı
İki Hindū ḳılıç ḳalanı ḳaldı

4388. Başında tācı vü tī̇rkeş bilinde
Bir altundan siper daḫı elinde

4389. Savaşçı bir ḳul-ıla çıḳdı gitdi
Ḳarañu dünde bāġa ʿazm itdi

4390. Ḳızıl altunla aydın ḳıldı bāġı
Aña dek kim belürdi ṣubḥuñ aġı

4391. Ulu bāġ içre yatdı ol nigūn baḫt
Ne döşek var-ıdı altında ne taḫt

4392. Budaġa aṣdı altun ḳalḳanın ol
Ol arada ki ıraġ idi key yol

4393. Çü laʿle düzdi güneş ṭaşı daġı
Serāya girdi taʿcī̇l-ile yaġı

4394. Serāyı istediler cümle bir bir
Bulınmadı şehin-şāh cihān-gī̇r

4395. Ḳamu yaġmaladılar şāh gencin
Anuñ yāḏ itmediler hī̇ç rencin

4396. Girü döndiler andan gözleri yaş
Zamāne işlerinden içleri baş

4397. Dururdı Ḫusrev [şāh] baḳçede aç
Bıraḳmış gölge üstine bir aġaç

4398. Uzun günden çü yarım geçdiydi şāh
Acıġup etmek isterdi idüp āh

4399. Meger var-ıdı bāġuñ bāġbānı
Ki hīç bilmezdi ol şāh-ı cihānı

4400. Didi ḳulluḳçıya şāh-ı cihān-gīr
Ki çıḳarġıl bu ḳuşaḳdan derik bir

4401. Ki ol derikde var-ıdı biş ḳızıl ṭaş
Daḫı gevher anı gören ṣanur baş

4402. Eyitdi bāġbānına cihān-dār
Ki al bu derigi [vü] bāzāra var

4403. Bunı ṣat bir iki etmek ṣatun al
Ki açlıḳdan yavuz oldı baña ḥāl

4404. İletdi bāġbān etmek ṣatana
Ki etmek vire ol şāh-ı cihāna

4405. Çü gördi anı etmekçi didi kim
Bahāsını bilen kişi bunuñ kim

4406. İkisi vardılar cevher ṣatana
Didiler kim eyit buña bahā ne

4407. Çü gördi cevheri ol güher-i ḫūb
İgen ḳıymetlü vü şehlerde maṭlūb

4408. Buña kimdür bahā eyden didi sen
Uġurladuñ olısar bilürin ben

4409. Çü ḳuşaḳ pāresi Ḫusrev'de idi
Seni bu ḳulluġa digil kim idi

4410. Yola girdiler andan ive üç er
Getürüp altun u ḳıymetlü gevher

4411. Getürdiler çü gördi Zād-ı Ferruẖ
Didi şāha yüzügün bize ferruḥ

4412. Aluban gevheri yüz dutdı şāha
Didi kim Ḫusrev'üñdür bellü şāha

4413. Didi Şīrūye andan bāġbāna
Bıraḳma göz göre özüñi ḳana

4414. Eyit ṭoġru bu gevher issi ḳanı
Veger-ni ger degülmiş issi ḳanı

4415. Didi şāha ki bāġdadur şāha ol
Öñinde yā zırıh geymiş öñi yol

4416. Boyı serv aġacına ṭa'ne urur
Ṣanasın pādişāhdur şöyle durur

4417. Ḳuşaḳdan sökdi bunı virdi baña
Yüri bāzāra var didi tīz baña

4418. Getür etmek daẖı ḳatıḳ ne kim var
Bu dem gitdüm ḳatından iy cihān-dār

4419. Anı Ḫusrevdügin Şīrūy bildi
Ki devleti aña çoḳ cevr ḳıldı

4420. Iydı dergāhdan aña üç yüz atlu
Şehüñ aḥvāli oldı ḳatı yatlu

4421. Iraḳdan çünki şāh ol süyi gördi
Ḳılıç aldı ele vü örü durdı

4422. Çü şāhin-şāh yüzini gördi ol ṣū
Girü döndi ḳamu gözden döke ṣu

4423. Gelüben didiler kim Zād-ı Ferruẖ
Bu fālı bilmezüz biz hīç ferrūẖ

4424. Ki biz ḳullaruz [u] ol pādişāhdur
Ḳılıç ṣalmaḳ aña yavlaḳ ẖaṭādur

4425. Aña kimse savaşa ḳılmaz āheng
Gerekse yiri bāġ olsun gerek ceng

4426. Varuban Zād-ı Ferruẖ şāh ḳatına
Buyurdı bindi hep ser-keş atına

4427. Çü yaḳın vardı Ḫusrev yaluñuzdı
Şehe ḳarşu sözin bişürdi düzdi

4428. Didi ger vire şāhinşāh destūr
Bu suçdan ger duta bu ḳulı ma'ẕūr

4429. Varam diyem sözi her nite kim var
Dönem girü dir-ise yoluña var

4430. Aña Ḫusrev didi kim söyle sözüñ
Ki ne savaşçıdur ne dost özüñ

4431. Eyitdi Zād-ı Ferruẖ ki şehin-şāh
Cihān işinden olmış gönli āgāh

4432. Biñ öldürdüñ dut işbu ceng erinden
Ṣoñucı alu ḳalduñ mihterinden

4433. Ḳamu Īrānlu leşker düşmenüñdür
Göñülden ṣanma kim anlar senüñdür

4434. Gel imdi kim bile bu çarḫ-ı gerdān
Saña ḳılmaya rūzı derd ü efġān

4435. Didi şāh-ı cihān Pervīz aña
Yaramaz kişidendür ḳorḳu baña

4436. Ki dimişdi aña ılduz ṣayan er
Delürmişdi sözinden şāh-ı mihter

4437. Bir iki daġ arasında seni bir
Yaramaz ḳul helāḳ ide ne tedbīr

4438. Olası olısardur çār u nā-çār
Çalap emrinden ādem nite ḳaçar

4439. İletdiler aña pīli vü bindi
Ne ayruḳ aġzın açdı vü ne dindi

4440. Oturdı arḳasında ol pīlüñ şāh
Gönüldi leşkerine eyleyü āh

4441. Vezīrinden Ḳobāḏ andan eyitdi
Şehi incitmeñ ayruḳ yüki yitdi

4442. İletsünler ziyānsuz Ṭaysafūna
Ki şimdi göñli döndi ḳara ḫūna

4443. Müvekkel ḳo aña yaraḳlu yatlu
Galīnūs özile olsun biñ atlu

4444. Budur resm-i cihān-ı pür-cefānuñ
Ümīḏin dutma andan hīç vefānuñ

4445. Şeh-i ferḫunde Ḫusrev zār u miskīn
Ḳurımış aġzı olmış gözi nem-gīn

4446. Ayaġında demürden bir aġır bend
Aña devr-i zamān virmiş üküş pend

4447. Ayaġı bend-ile maḥbūs-ı maġbūn
Oturdı delim āh-ıla maḥzūn

4448. Ol acıda ki ḳalmışdı cihān-dār
Hemīn Şīrīn'i ḳodılar aña yār

4449. Şeker dudaḳlu Şīrīn söyler-idi
Göñül virürdi ḳulluḳ eyler-idi

4450. Ki devletde bunuñ gibi degül kem
Gehī gülmek sevinmek gāh mātem

4451. Yüzün birḳaç gün açuḳ olsun u aḳ
Ki baġlu ḳalmayısar dāyim ayaḳ

4452. Gerekmez kişi özin yıḳa kīnden
Ki yüz ṣayruyı gördüm döndi sinden

4453. Ne her kim diridür sıtmasuz olur
Ne her kim sıtma dutar düşer ölür

4454. Bilü-y-ile göñülden yuya gör ġam
Ki ḳayġu ḳayġu arturur ḳoma nem

4455. Bulurmışsaydı şāhlıḳ pāyidārı
Saña nite degeydi şehriyārı

4456. Bu endīşeyle çünkim şāḏ olasın
Unıdup taḫt u tāc āzād olasın

4457. Bu resme Ḫusrev'e teskīn virürdi
Bu söz-ile güni düne irürdi

4458. Degüldi ḳulluġından ṭaşra Şīrīn
Ḳılurdı acı dirligini şīrīn

ḪUSREV'İ DUTUP GÖTÜRÜP HEMĪN KATUMDA...

4459. İşit iy şāh-ı Keyhān Bārbeḏ'den
Ki nice Ḫusrev-içün ḳıldı şīven

4460. İşitdi Bārbeḏ kim mesned ü tāc
Yüzin döndürdi Ḫusrev'den ḳodı aç

4461. Gidüp Cehrem'den irdi Ṭaysafūn'a
Gözi batdı yaşa vü baġrı ḫūna

4462. Gelüp ol evde gördi şehriyārı
Ṣararmış beñzi ḳılmış çoḳ zārı

4463. Ayaġın durdı ḳarşu bir zamān ol
İrişdi ḳapuya kīl ü fiġān ol

4464. Çaġırup ṣaġu ṣaġdı pehlevī zār
Çü buldı sāz beñizlü Ḫusrev-i zār

4465. Anuñ zārīlıġın şāh işidürdi
Eren şāhdan delim āh işidürdi

4466. Ḳamu bekçileri olmışdı giryān
Olur gibi yanar od içre biryān

4467. Diridi ol cihān sulṭānı Ḫusrev
Ḳamu derd issinüñ dermānı Ḫusrev

4468. Delim devletlü çoḳ yalımlu şāhum
İşitgil nice irer göge āhum

4469. Ḳanı ol pādişāhlıḳ devlet ü baẖt
Ḳanı ol ʿızzet ü ol bī-kerān raẖt

4470. Ḳanı ol erlik ü heybet yaraşıḳ
Cihāna virür-idi baẖtuñ ışıḳ

4471. Ḳanı sulṭānlıġuñ ḳıymetlü tācuñ
Ḳanı ol mesnedüñ hem taẖt u ʿācuñ

4472. Ḳanı çalan kişiler dürlü sāzı
Ḳanı şīrīn anuñ ol dürlü nāzı

4473. Ḳanı ol Kāviyānī sancaġuñ yā
Ḳılıcuñ Çācīyān u ol ḳatı ya

4474. Ḳanı Şebdīz atuñ hem altun uyan
Ki tozın görmez-idi aña uyan

4475. Oġul isterdüñ ola arḳa vü yār
Oġuldan imdi olduñ ẖaste vü zār

4476. Gücin kesdi şehā güç eyledi çoḳ
Ki güci dükenüp olsun özi yoḳ

4477. Revānuña yaradan yār olsun
Seni yavuz ṣananlar zār olsun

4478. Yaradan-çün aduñ-çün iy ser-efrāz
Daẖı nev-rūz u güz ü yay-içün yaz

4479. Ki daẖı almayavan sāz elüme
Yig ol kim ḳoyavan başum elüme

4480. Oda yaḳam ne kim var-ısa ālet
Ki görgil düşmeni key ḳatı ḥālet

4481. Kesüben barmaġın bī- çāre elde
Dutardı oldı efsāne ol ilde

4482. Evine vardı bir çaḳmaġı çaḳdı
Ne ālet kim var-ıdı oda yaḳdı

4483. Ne kişi kim yavuzlıḳ itdi şāha
Düşüpdi dün ü gün ḳorḳu āha

4484. Yavuzlıḳ eyleyen her kişi vardı
Ki ol işde anuñ bir sözi vardı

4485. Ḳapuda cümlesi ive Ḳubāḏ'a
Getürdiler yavuzlıḳları yāḏa

4486. İki şāh ola bir ile ḫüḏāvend
Biri şāh birüñ var ayaġında bend

4487. Çü oġul ata ile barışa fāş
Ḳamu ḳullar ziyān eyleyeler baş

4488. Bu işde biz senüñle olmazuz bir
Bu işde bizüm-ile ḳılma tedbīr

4489. Didi Şīrūye kim girüñ serāya
Biraz meşġūl oluñ tedbīr ü rāya

4490. Görüñ dünyāda kim kem ola sizden
Götüre işbu ḳaydı daḫı bizden

4491. Ḳamu öldürüci isterdi anlar
Ki yolda gördiler nā-gāh bir er

4492. Gözi gök yañaḳları ṣaru idi
Teni ḳıllu vü ḳuru yaru idi

4493. Ayaḳ balçıḳlu ḳarnı aç u beḏ-baẖt
Yaramaz er başı ḳaba vü kem raẖt

4494. Kimesne bilmedi adın u ṣanın
Ulularda kiçilerde nişānın

4495. Segirdü Zād-ı Ferruẖ ḳatına ol
İrişdi ṭamulıḳ mel'ūn dutup yol

4496. Eyitdi bu işimdür buyurursañ
Benüm avum durur ger ṭoyurursañ

4497. Eyitdi Zād-ı Ferruẖ kim bu işi
Temām idersen iy erliklü kişi

4498. Virem bir kīse ṭolu saña dīnār
Daẖı oğlını virem özüñe yār

4499. Aduñ nedür didi iy tīz gürbüz
Eyitdi kim adumdur Mihr-i Hürmüz

4500. Ġarībem yoḳ kimesnem yaluñuzam
Bu işde key oñatvan yavlaḳ uzam

4501. Nişānın ṣordı vü gönüldi ol şūm
Bacaya vardı girdi vü yanar mūm

4502. Şehüñ yaṣduġına çün geldi ol şūm
Elinde ẖançeri vü tīz yanar mūm

4503. Şehüñ bağrını yırtup şem'i derḥāl
Söyündürdi vefāsuz diyü ḳattāl

4504. Şu resme urdı şāhuñ bağrına tīġ
Döküldi ḳan döker gibi suyı mīġ

4505. Ṭolu aydan çü bir güneş ayırdı
Ne yandı içi ne göñli ḳayurdı

4506. Bacadan çıḳdı şeyṭān gibi bitdi
Dirīġā şehriyāruñ yüki yitdi

4507. Melik ḫoş uyḳuda gögsi yarılmış
Cihānuñ taḫtı u baḫtından yarılmış

4508. Gözin açmış özini küşte görmiş
Zamāne bağrınuñ ḳanını ṣormış

4509. Döşek ḳanından olmış-ıdı ṭūfān
Ṣuṣamaḳdan teninde ḳurumış ḳan

4510. Göñülde didi yārı uyarayın
Güzel Şīrīn nigārı uyarayın

4511. Baña vire bir içüm ṣu meger ol
Yine fikritdi didi [kim] eger ol

4512. Uyanup görür-ise ḥālümi zār
Fiġān ide cihāndan ola bī-zār

4513. Delim gice ol uyḳu görmeyüpdür
Ferāġat döşegine girmeyüpdür

4514. Pes ol yigdür ki bu iş ola gizlü
Ben ölem uyıya ol ala gözlü

4515. Şu resme virdi cān acı şehin-şāh
Ki Şīrīn yārını ḳılmadı āgāh

4516. Uyarmadı nigārı virdi cānı
Girü ḳodı metā'-ıla cihānı

4517. Delim ḳandan ki H̱usrev'den saçıldı
Gözi Şīrīn'üñ uyḳudan açıldı

4518. Uyardı nergisini issi ḳanı
Çaġırdı kim bu gülzār issi ḳanı

4519. Perīşān oldı ol ḫūb u ḫıṭāyı
Ki düşde görmiş-idi ol ḫaṭāyı

4520. Ḥarīr örtü getürdi şāhdan ol māh
Deñiz gördi ḳızıl ḳandan didi āh

4521. Yüz urdı aġlayu ol āf-tāba
Dirīġā naḳşı uġradı ḫarāba

4522. Ḳara ḳıldı düni aġlamaġından
Ḳurur aġzı yaşı çaġlamaġından

4523. Ṣaġu saġdı birez aġladı Şīrīn
Acı olmışdı aña 'ömr-i şīrīn

4524. Oda yaḳıldı ol şīrīn nigārın
Çün ol ḥāletde gördi rūzigārın

4525. Delim āh u fiġān-ıla gönüldi
Çü işüñ ḳolayın fehm itdi bildi

4526. Getürdi ḳurdı 'anber müşk-ile ol
Ki ṣataşmış-ıdı key müşk-ile ol

4527. Yudı şāhı saçup kāfūr u gül-āb
Tene virürdi gök ayı gibi tāb

4528. Ṭonatdı düzdi tertībini şāhuñ
Ki yoḳ ancılayın hīç pādişāhuñ

4529. Çü düzdi şāhuñ ārāyişlerin māh
Segirdüben eve girdi hemān-gāh

4530. Özine yiñi ārāyiş düzetdi
Zihī nāzük ‘aceb fursāt gözetdi

4531. Meger göñülde ḳıldı endīşe ol
Budur ḫoḏ ‘āşıḳa āyīn ü hem yol

4532. Meger Şīrūye kim Şīrīn gerekdi
Velī güç olmamaġı dir yigrekdi

4533. Uġurlayın kişi ıdı aña ol
Ki bir hafta bu yasda ḳayġulu ol

4534. Geçüp bir hafta iki hafta ayı
Benüm bāġumda yıl on iki ayı

4535. Temāşā-y-ıla ‘ömrin eyleye ṣarf
Sevinmekden ḳomaya girü bir ḥarf

4536. Aña Ḫusrev’den artuḳ ḥurmet idem
Dir-ise gel gelem git dise gidem

4537. Anı genc eyleyem altunla direm
Kilīḏin cümle gencüñ aña virem

4538. Bu peyġāma Şīrīn çün gūş dutdı
Ḳaḳıyup şīre gibi cūş dutdı

4539. Ḳatı sirke gibi ol tīz oldı
Aña ol laḥẓa vestāḫīz oldı

4540. Velī aldadı tā kim küye ol şūm
İnandı didi kim olupdur mūm

4541. es andan Ḫusrev’üñ varını cümle
Yiñi vü eski ṭavarını cümle

4542. Nidā yalıncaġa muḥtāca ḳıldı
Ġarībe öksüze vü aça ḳıldı

4543. Şehin-şāh cāniyçün itdi fidā hep
Şu deñlü virdi alanlar didi ṭap

4544. Seḥer çün başın uyḳudan götürdi
Helāki göñline Şīrīn getürdi

4545. Buyurdı şehriyārı ol nikū-‘ahd
Aña ‘ud aġacından düzeler mehd

4546. Pes altun taḫta-y-ıla ḳaplayalar
Delim incü güher çoḳ saplayalar

4547. Muraṣṣa‘eyledi çün şāh-ı mehdin
Cihānuñ eglemezler-idi ‘ahdin

4548. Ki ḳılmaz kimseye hīç pāyidārı
Ne yoḳsulı ḳor u ne nām-dārı

4549. ‘Acem şāhları resmince nigārın
Ḳayurdı medhine ol şehriyārın

4550. Ḳodı ol mihdi şāhlar arḳasına
İletdiler seḥer vaḳtinde sine

4551. Cihān dutucılar ḳamusı yaya
Ne yoḳsula küyer dünyā ne baya

4552. Şāhuñ öñince cümle başın açmış
Ḳamu gözden ḳızıl ḳan yaşı saçmış

4553. Bıraḳmış zaḫmesini Bārbeḏ hem
Nikīsā zaḫmına yoġ-ıdı merhem

4554. Büzürg]mīd'üñ ümīdi kesilmiş
Çü gördi Ḫusrev'üñ yası yasılmış

4555. Yüce āvāz-ıla feryāḏ ḳıldı
Gözi yaşı ile oda yaḳıldı

4556. Açupdı baş ḳaravaşlar u ḳullar
Ḳamu geymişler-idi ḳara çullar

4557. Ṣanayduñ serv-idi arada Şīrīn
Yā almış ayı ara yire Pervīn

4558. Ḳamer gibi yaşıl mıḳna' ṣarınmış
Güneş gibi ḳızıl burḳa' bürünmiş

4559. Güzel ṭāvuslayın giderdi ol māh
Anı gören kişiler diridi āh

4560. Gümān iltürdi her kişi ki Şīrīn
Ölüminden şehüñ olmadı ġam-gīn

4561. Hemān Şīrūye daḫı bu gümānda
Ki Şīrīn sevgüsini dutdı cānda

4562. Giderdi yolca ol ay oynayu şāḏ
Cihāndan cāndan olmış göñli āzāḏ

4563. İrişdi künbeḏine şehriyāruñ
İçine ḳoydı şāh düzdi nigāruñ

4564. Şehüñ mehdin ḳodılar künbeḏine
Ne diyem mehdine yā künbeḏine

4565. Ulular durdılar cümle yüze yüz
Çeri başları ulu kiçi düpdüz

4566. Bilin baġladı Şīrīn-i şeker-rīz
Segirdüp girdi künbeḏ içine tīz

4567. Ḳapusın künbeḏüñ baġladı andan
Eline deşne aldı durdı cāndan

4568. Ciger-gāhını açdı şehriyāruñ
Hem öpdi baġrınūn aġzını yāruñ

4569. Ne yirde gördiyse zaḫmını dilber
Hem anda urdı kendüzine ḫançer

4570. Pes andan aldı şāhı ḳucaġına
Ḳodı yüz yüze ḳulaḳ ḳulaġına

4571. Ḳatı çaġırdı zī kim ḫoş iş itdi
Duranlar cümle āvāzın işitdi

4572. Ki cāna cān tene hem ten ulaşdı
Gönüldi cān u ten tenle ṭolaşdı

4573. İlāhā yarlıġa ol aşināyı
Çün ire bu söze ḳıla du'āyı

4574. Ki yā Rabb tāze dut bu ṭopraġı sen
Bu iki yāra vir uçmaḳda gülşen

4575. Ululara çü ma'lūm oldı bu rāz
Bir uġurdan çaġırdı cümle dem-sāz

4576. Ki aḥsent i zamān şābāş iy yir
Gelini güyegüye şöyle sen vir

4577. Çü muṭrib ola bu Zengī vü Ḳıfçaḳ
Dügün yindek bunuñ gibi olacaḳ

4578. Ḳılup hem taḫt iki tāc erini terk
Ḳapusın künbeḏüñ baġladılar berk

4579. Girü döndiler andan cümle nā-çār
Bu sözi yazdılar ol ṭopraġa zār

4580. Ki hīç Şīrīn’den artuḳ cümle cāndan
Durup çıḳmadı ayruḳ çün cihāndan

4581. Ki Şīrīn[den ayruḳ] bir kim görüpdür
Ki özin kimse içün öldürüpdür

4582. Göñül virme cihāna kim bu nā-merd
Kimesne ḥaḳḳına olmaz cüvān-merd

4583. Mürüvvet yoḳ kişilikden ıraḳdur
Ṭaşından Bīsutūn’uñ ḳatıraḳdur

4584. Bu dāstānda yarar göz yaşın açmaḳ
Gül-ābuñ acısın Şīrīn’e saçmaḳ

4585. Anuñ-çün kim yaşı ḳıṣa oldı
Yigitlikde ḳızıl gül beñzi ṣoldı

ḪUSREV ÖLDÜGÜ YİR-DURUR

4586. Söz eydici ḥikāyet şöyle ḳıldı
Ki Ḫusrev begligi andan yıḳıldı

4587. Ki dünlerde bir aydın gice nā-gāh
Düşinde Muṣṭafā’yı gördi ol şāh

4588. Binüp bir tāzīye yortup gelürdi
Yüzi nūrı şehüñ gözin alurdı

4589. Didi arḳuncaḳ aña iy yigāne
Dut İslāmı bıraḳ küfri yābāna

4590. Cevābın didi olmayınca başsuz
Dīnümden ṣanmaġıl kim döndürem yüz

4591. Üç ay ol ḳorḳudan ḳalmışdı ṣayru
Gözi dün uyḳusından idi ayru

4592. Bu acıdan meger bir ṭañla Pervīz
Didi ẖalvetde Şīrīn'e ki dur tīz

4593. Varalum gel açalum maẖzen-i genc
Anı gör'lüm k'aradan giderür renc

4594. İkisi daẖı maẖzene [çün] irer
Güherden bulmadılar basacaḳ yir

4595. Gümişden bir ṭılısmı gördi Pervīz
Lāṭīf üstinde bir levḥ-i dil-āvīz

4596. Ḳızıl altundan anda yatmış-ıdı
Ol işden 'ibrete şāh batmış-ıdı

4597. Ol altun levḥa ḥal olmış gümişden
Yazılmış levḥa zer ṭolmış gümişden

4598. Ḳoca buldılar istep kim oḳıdı
Şehin-şāhı ol oḳumaḳ doḳıdı

4599. Çün ol yazuyı hep oḳıdı [ol] pīr
Şehe añlatdı ma'nīsini bir bir

4600. Muḥammed kim Çalap üründü ḳıldı
Sa'ādet issi anı girtü bildi

4601. Bu ṣūrete görine bir nişān ol
'Arab dilinde bir ṣāḥib-ḳırān ol

4602. Ḳulaġın ılduzuñ mu'cizle bura
Gele ṣoñra hemīşe ḥükmi dura

4603. Risālet ḫatm ola anda gümānsuz
Nübüvvet tābı açılmaya ansuz

4604. Ḳamu millet ola devrinde ma'dūm
Anuñ şer'in dutan peyveste maḫdūm

4605. Kişide pādişāhlıḳ artuḳ ola
Ki şer'i emri-y-ile gire yola

4606. İnana aña kimüñ varsa uṣṣı
Ki savaşı ziyāndan ṣulḥ aṣṣı

4607. Çü şāh ol ṣūrete ḳıldı naẓar çoḳ
İçine düşdi ḳorḳudan eṡer çoḳ

4608. Didi kim ṣanasın bu şekl-i mevzūn
Ol atludur ki düşde gördüm ol dün

4609. Çü Şīrīn gördi şāh beynini pür cūş
Bozuldı naḳşı ol nakşı görüp uş

4610. Didi şāha ki iy ḫūb u cüvān-merd
Neyi çün iñilersin yoġ-iken derd

4611. Bu naḳşı kim ḳadīmden gizlemişler
Ḥaḳīḳat bilmek-içün izlemişler

4612. Bunuñ gibi nebī ṣāḥib-velāyet
Ki andan söylenür işbu hikāyet

4613. İlahī ḥuccetidür uyanuḳlıḳ
Virür dīnine ol ḥüccet ṭanuḳlıḳ

4614. Ger anuñ dīnine raġbet ide şāh
Bir-iken on ḳat ola devlet ü cāh

4615. Çalabuñ heybetinden emīn ola
Sa'ādet mesnedinde sākin ola

4616. Didi Şīrīn'e Ḫusrev ṭoġru dirsin
Delim sevgü-y-ile ḳayġu yirsin

4617. Yaradalı bu dünyāyı Yaradan
Atalarum daḫı oldı mu'ayyen

4618. Ben anlaruñ dīninden çıḳamazvan
Olaruñ resmini hem yıḳamazvan

4619. Göñül diler velīkin baḫtum uymaz
Ne devletlü ki baḫtı aña ḳıymaz

NĀME-İ ḪUSREV RĀ NĀME

4620. Necāşī çün kim buldı itmām
Buyurdı nāme Ḫusrev adına nām

4621. Dutar ol cümle maḫlūḳātuñ işin
Cihānuñ yaz u yayın güz ü ḳışın

4622. Düni gün eyler ü güni dün eyler
Dügüni yas u yası dügün eyler

4623. Yimez andan ḫalāyıḳ cümle yir ṭoḳ
Degül yirde vü ansuz hīç yir yoḳ

4624. Sipās u minnet aña ḳıl ḳılursañ
Bilicisin eger anı bilürseñ

4625. Elüñden nesne gelmez ḳādir oldur
Ḳamu gizlü işüñe nāẓır oldur

4626. Buyurma sen ki fermān Tañrı'nuñdur
Tenüñ içindeki cān Tañrı'nuñdur

4627. Sen iy 'āciz ki Ḫusrev oldı aḏuñ
Veger Keyḫusrev-iseñ Keyḳubāḏ'uñ

4628. Yaradılmışsın elbette ölürsin
Ölümden ṣanma kim āzād olursın

4629. Ṭanuḳlıḳ vir ki 'ālemde Çalap var
Ḳadīm ü lem yezel Deyyān u Rab var

4630. Çalap kim ādemīyi server itdi
Beni hep ādeme peyġāmber itdi

4631. Oda ṭapmaġı göñülden bıraḳġıl
Getür īmān u küfri yaḳġıl

4632. Ḳalupsın od içinde yimedin ġam
Müsülmān ol yüri oddan müsellem

4633. Çü ḫatm oldı vü nāme anı dürdi
Muḥammed yazdı 'ünvān mühr urdı

4634. Bir uṣlu çaldı ilçiyle hemān-gāh
Viribidi şāh Pervīz'e ol şāh

4635. Çü ilçi ʻarża ḳıldı nāme Pervīz
Ḳaḳımaḳdan ḳanı ḳaynar-ıdı tīz

4636. Yazu gördi ḳarası ḳan dökem tīz
Muḥammed'den aña kim adı Pervīz

4637. Ġurūrı şāhlıġuñ yoldan çıḳardı
Ḳaḳımaḳdan evini hep yıḳardı

4638. Ki kimdür benüm-ile şöyle küstāẖ
Benem Kirsī ṣāḥib-i ṭāḳ u hem kāẖ

4639. Ne Zühreyle ol ādemde temkīn
Ki yaza adumuñ üstinde adın

4640. Yüzi ḳızardı āteş-hāne oldı
Ḳaḳıdı şöyle ol dīvāne oldı

4641. Yavuz endīşe itdi yavuz itdi
Yavuz itdi kişi kim güni yitdi

4642. Çü gördi ilçi ol ẖışmı uġundı
Daẖı eglenmedi tīz girü döndi

4643. Ol oddan çün kim ilçi āh ḳıldı
Bilürler şemʻini āgāh ḳıldı

4644. Duʻā pervāne mānendi uçardı
Ki göñli ḳaṣrını küllī geçerdi

4645. ʻAcem ʻīşin duʻāsı ḳıldı acı
Yire Kisrī başından düşdi tācı

4646. Bir er geldi dutup elde bir aġaç
Sıdı ḥükm-ile aġacı didi aç

4647. Gözüñi kim demür bileklü erven
Ki dīnüñi sıyup saña gelürven

ḪATM-I KİTĀB

4648. Dilerseñ Faḫrīyā kim şāḏ olasın
Cihānda ḳayġudan āzāḏ olasın

4649. Çalap virdügine eyle ḳanā‘at
Ḥasūd olmaġı idinme ṣanā‘at

4650. Özüñe girü kīne virmegil yol
Çalap ḳullarına ḫoş mihrübān ol

4651. Ne kim ṣanur-ısañ kendü başuña
Anı sanġıl işüñe ḳardaşuña

4652. Ki ḳalmaz kimse bunda pāyidār ol
Sen eylük-ile bunda yāḏigār ol

4653. Çü senden arta ḳalur mālı dīni
Ḳomaġıl düşmene var dost-ıla yi

4654. Geçer ḳalmaz eyü yavuz ne kim var
Bilürsin ḳalmayısar bunda deyyār

4655. Ne lāzımdur cihān içün ṭalaşmaḳ
Ne dünyānuñ ḥaremine ṭolaşmaḳ

4656. Çü ‘ömrüñ dünyede yarım nefesdür
Sana bir loḳma vü bir ḫırḳa besdür

4657. Çün elli geçdi açılmadı gözüñ
Bu biş günde ne ḥāṣıl ide özüñ

4658. Sen oġlanlıḳ zamānın çün geçürdüñ
Yigitlik kārvānın çün göçürdüñ

4659. Ṭuluñuñ ḳara iken şöyle kim ḳır
Ḳarışdı ḳaraya aḳ olduñ uş pīr

4660. Ḳocalıḳ ʿömrine basduñ ḳadem uş
Nedīm oldı saña şimdi nʿidem uş

4661. Zamāne urdı saña birḳaç kez dāġ
İçüñde ḳomadı ḥasret odı yaġ

4662. Oġullar ölümi kesdi gücüñ hem
Birisi zaḫmına olmadı merhem

4663. Muḥammed diyü aġladuñ biraz gün
Ururduñ göge āh Aḥmed diyü ün

4664. Bu kez Maḥmūd-ıla ḫoş eglenürken
Ṣoñumda ḳala diyü öglenürken

4665. Saʿādet ḳılmadı baḫt-ıla yārı
Aradan gitdi virdi saña zārī

4666. Çü dün gün oldı işüñ derd-ile ġam
Güvenç ṣāḏī vü raḥatla feraḥ kem

4667. Heves ḳılmaḳ heves-nāme dimek ne
Yigitler loḳmasın şöyle yimek ne

4668. Ḫüḏāvend-i cihān sulṭān-ı aʿẓam
Muḥammed sīret ü hem ʿĪsevī-dem

4669. Cihānda pāyidār olsun hemīşe
Ki eylükdür müdām özine pīşe

4670. Eli bağışlamaġa ḳılsa āġāz
Bağışlar bu cihān mālın görür az

4671. Elinden kimse incinmez meger genc
Bağışlar genci bir kişiye bī-renc

4672. H̱üd̠āvendā anı pāyende ḳılġıl
Anı şāh ẖalḳı aña bende ḳılġıl

4673. Kemīne ḳul bu Faẖreddīn laḳablu
Bu illü yoḳ Mıṣırlu yā Ḥaleblü

4674. Adı Ya‘ḳub özi ibn-i Muḥammed
Şehini isteyen dāyim muẖalled

4675. Bu ulu ẖānedāna ol du‘ācı
Hemīşe meddāḥ u yindek s̱enācı

4676. Yidügi ni‘metüñ ḥaḳḳını bilen
Şehüñ in‘āmınuñ şükrini ḳılan

4677. Şehin-şāh adına bu dāsitānı
Düzüp geldi öper bu āsitānı

4678. Yiñi yıl başı Ferverdīn-i Nevrūz
Ki olmış-ıdı güneş ‘ālem-efrūz

4679. Receb ayı doḳızında seḥer-gāh
Ḳuzı burcında ol seyyāre yā şāh

4680. ‘Alem urmış-ıdı kim bitdi bu defter
Ḥaḳ’a minnet ḳomadı bunı ebter

4681. On ikinci güni āẕer-māhuñ
Temām itdüm du‘āsın pādişāhuñ

4682. Dürişdüm kim yazam naẓmını mevzūn
Başarsam eyleyeydüm dürr-i meknūn

4683. Şükür yüz biñ Çalab'a ḥamd bī-ḥādd
Ki degdi issine işbu mücelled

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Feūlün

+ - - - / + - - - / + - -

Ṣadaḳallāhul-'aẓīm

ve ṣadaḳa resūl el-kerīm

ve naḥnü 'alā ẕālike min eş-şāhidīn

ve'l-ḥamdü lillāhi rabbü'l-'ālemīn

SONUÇ

Husrev u Şîrîn birçok şair tarafından işlenmiş, tarihî gerçeğe dayanan bir hikâyedir. Bu hikâyeyi ilk kez Firdevsî *Şehnâme*'sinde siyasi mücadeleler şeklinde ele alır; esere asıl büyüsünü veren ve onu klasik bir aşk hikâyesi hâline getiren Nizâmî'dir.

Üzerinde çalıştığımız eser; Nizâmî'nin Husrev u Şîrîn adlı mesnevisinin Aydınoğlu İsa bin Mehmed'in isteği ile Türkçeye çevirisidir. Türk edebiyatında Anadolu sahasındaki ilk Husrev u Şîrîn çevirisi olması bakımından önemlidir. Şair çevirisine bazı ilaveler yapmış, bazı bölümleri ise değiştirmiştir. Özellikle Behrâm-ı Çûbîn ile ilgili kısmı *Şehnâme*'den alarak genişletmiştir. Nizâmî'de çok az bulunan ya da hiç bulunmayan tarihî olayları anlatarak Nizâmî'yi eserinde sadece aşkı işlemesinden dolayı tenkit etmiştir.

Fahrî, Nizâmî'de geçen bazı âdetleri çıkartmış, İran kültürüne ait unsurlar yerine Türk kültürüne ait bazı unsurları kullanmıştır. Bizce bu eserin en önemli yanı Beylikler Dönemi Türkçesini bünyesinde barındıran bir hazine olması ve Fahrî'nin özellikle tercüme yaparken hemen hemen bütün Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçeleriyle tercüme etmesidir.

Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i Şeyhî'nin mesnevisiyle karşılaştırıldığında bazı bölümlerin Fahrî tarafından daha kısa geçildiği görülür. Şeyhî, Fahrî'den farklı olarak eserinin konusunu tamamen Nizâmî'den almıştır ve aynı medeniyet dairesine mensup olan insanlar arasında bilinen bir hikâyeyi yeniden yazmıştır. Eser Nizâmî ile aynı konuyu işlemesine rağmen farklı bir hüviyettedir.

Bu eserin dil hususiyetleri bakımından incelenmesi eski Anadolu Türkçesi hazinesini araştırmacılara biraz daha açacaktır.

KAYNAKÇA

Akalın, Sami: **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Varlık Yay., 1966.

Akkuş, Metin: "Osmanlı Kültürünün Tanıtılmasında Edebî Türlerin Önemi" **Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları***,* Erzurum, Atatürk Ü. Fen-Edebiyat Fak. Yay., No:248, 2000.

Aktaş, Şerif: **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş,** Ankara, Akçağ Yay., 1998.

_______ " Roman Olarak Hüsn ü Aşk", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 27, Aralık 1983, s. 94-108.

Aktaş, Şerif, Osman Gündüz: **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Akçağ Yay., 2001.

Ateş, Ahmed: "Nizâmî," **İA,** C. IX, İstanbul, MEB Yay., 1957, s. 323.

Avcı, Casim: "Medâin", **TDV-İA**., C.28, Ankara, 2003, s.289-291.

Aytaç, Gürsel: **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara, Gündoğan Yay., 1997.

Aytür, Ünal: **Henry James ve Roman Sanatı**, Ankara, DTCF Yay., 1997.

Ayyıldız, Mustafa: "Modern Anlatı Tekniği Açısından Leylâ vü Mecnûn Mesnevisine Bir Yaklaşım", **Dergâh Dergisi**, S. 61, Mart 1995, s.22.

Başgöz, İlhan: **Folklor Yazıları**, İstanbul, Adam Yay., 1986.

Bourneur, Roland Réal Quellet: **Roman Dünyası ve İncelenmesi,** Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1989.

Boynukara, Hasan: **Roman'da Bakış Açısı ve Anlatılış**, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1997.

Çelebioğlu, Amil: **Türk Edebiyatı'nda Mesnevi**, İstanbul, Kitabevi, 1999.

________ **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, MEB, 1998.

Çetin, Osman: "Horasan", **TDV-İA**., C.18, İstanbul, 1998, s.234-241.

Çiftlikçi, Ramazan: "Türk Romanında Tip ve Karakter Problemi", **Yedi İklim Dergisi**. S.123, Haziran 2000, s.42-52.

Demir, Yavuz: **İlk Dönem Hikayelerinde Anlatıcılar Tipolojisi**, Ankara, Akçağ Yay., 1995.

Dilçin, Cem: **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 3.bs, Ankara, TDK Yay., 1995.

Dilçin, Dehri: **Edebiyatımızda Atasözleri**, 2.bs., Ankara, TDK Yay. 2000.

Doğan, Muhammet Nur: **Eski Şiirin Bahçesinde**, İstanbul, Ötüken, 2002.

Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yay., 1993.

Flemming, Barbara: "Beylikler Devrinin Bir Romantik Mesnevisi: Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i", **I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi (1st 1973 İstanbul, Turkey)**, İstanbul, 1979, s. 327-340.

Gabain, A.Von: **Eski Türkçenin Grameri,** Çev. Mehmet Akalın, Ankara, TDK Yay., 1995.

Gülmez, Mevlüt: "Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i (2317-4683) Metin-Gramer-Sözlük" Konya, Selçuk Ü., Basılmamış Yüksek Tezi, 2004.

Hacıeminoğlu, Necmettin: **Kutb'un Husrev u Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yay., 1968.

________ **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul, MEB Yay., 1992.

İpekten, Haluk: **Eski Türk Edebiyatı, Edebi Bilgiler (Nazım Şekilleri - Aruz Ölçüsü)**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. Yay., 1989.

________ **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 2.bs., İstanbul, Dergâh Yay. 1997.

________ **Divan Edebiyatında Edebi Muhitler**, İstanbul, MEB Yay., 1996.

Javelidze, Elizbar: **Ortaçağ Türk Şiiri Çalışmalarının Metodu ve Tipolojisi Üzerine**, **Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler** Haz. Mehmet Kalpaklı, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1999.

Kahraman, Mehmet: **Leylâ ve Mecnûn Romanı 'Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn'**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 2000.

Kartal, Ahmet: "Nizâmî'nin Husrev u Şîrîn'i ile Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'inin Mukayesesi," **Türk Yurdu**, C.XX, S. 153-154 Temmuz 2000, s. 360-381.

_________ "Nizâmî ile Şeyhî'nin Husrev u Şîrîn'lerinin Mukayesesi", **Tunca Kortantamer İçin**, Ed. Yavuz Akpınar, İzmir, Ege Ü., Edebiyat Fak. Yay., 2007, s. 295-353.

Korkmaz, Zeynep: **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları**, Ankara, TDK Yay., 2000.

_________ **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),** Ankara, TDK Yay.827, 2003.

Kut,Günay: "Ali Şir Nevâi", **TDV-İA**, C.II, İstanbul, 1989, s.449-450.

Kültüral, Zuhal, Latif Beyreli: **Şerîfî Şehnâme Çevirisi,** Ankara, TDK Yay., C.I, 1999.

Levend, Agah Sırrı: Divan Edebiyatında Hikâye I, **TDAY Belleten**, 1967, Ankara 1989, s.72-73.

Macit, Muhsin: **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları**, Ankara, Akçağ Yay., 1996.

Miyasoğlu, Mustafa: **Roman Düşüncesi ve Türk Romanı**, İstanbul, Ötüken, 1998.

Nizâmî: **Hüsrev ü Şîrîn** , Çev. Sabri Sevsevil, İstanbul, MEB Yay., 1994.

Onay, Ahmet Talat: **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı** Haz.Cemal Kurnaz, Ankara, TDV Yay., 1993.

Özçelik, Mehmet: "Afyonkarahisar Masallarının Formel Yapısı", **Erciyes**, S. 127, Ocak 1996, s. 25-32.

Özgüdenli, Osman Gazi: "Rey", **TDV-İA**., C.35, İstanbul, 2008, s.40-41.

Özkan, Mustafa: **"**Hüsrev ü Şîrîn**"**, **TDV-İA.** C.XIX (1999), s. 56-57.

Parla, Jale: **Don Kişot'tan Bugüne Roman**, İstanbul, İletişim Yay., 2000.

Resulzade, Mehmet Emin: **Azerbaycan Şairi Nizâmî**, (1951 tarihli MEB baskısından tıpkıbasım), İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 1991, s. 41.

Sakaoğlu, Saim: **Masal Araştırmaları**, Ankara, Akçağ Yay., 1999.

Saraç, M.A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat**, 2.bs., İstanbul, Bilimevi, 2001.

Saraç, Tahsin**:** **Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Adam Yay., 1994.

Sözen Metin, Uğur Tanyeli: **Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1994.

Stanzel, Franz K.: **Roman Biçimleri**, Çev. Fatih Tepebaşı, Konya, Çizgi Yay., 1997.

Stevick, Philip: **Roman Teorisi** Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Gazi Ü. Eğitim Fak. Yay., Ankara, 1988.

Şentürk, Ahmet Atillâ: **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler**, İstanbul, Kitabevi, 2002.

Taberi: Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, Çev. Zeki Kadiri Ugan-Ahmet Temir, 3.bs., C.III, İstanbul, MEB. Yay., 1991.**

Tanyeri, M. Ali: **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yay., 1999

Tavukçu, Orhan Kemal: "Ahmed-i Rıdvan – Husrev ü Şirin (İnceleme-Metin)", Erzurum, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Ens., (Basılmamış Doktora Tezi), 2000.

Tekin, Gönül Alpay: **Ali Şir Nevâi-Ferhâd u Şîrîn**, Ankara, TDK Yay., 1994.

Tekin, Mehmet: **Roman Sanatı I (Romanın Unsurları)**, İstanbul, Ötüken Yay., 2001.

Timurtaş, Faruk K.: "**Şeyhî**", İA, İstanbul, MEB. Yay., C.XI, 1993, s. 474-479.

________ **Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrin'i [İnceleme -Metin]**, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 2670, İstanbul, Edebiyat Fak. Basımevi, 1980.

Tökel, Dursun Ali: **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000.

Turani, Adnan: **Sanat Terimleri Sözlüğü**, 8.bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.

Türinay, Necmettin: "Klâsik Romana ve Leylâ vü Mecnûn'a Dair", **Fuzûlî Kitabı** Haz. Beşir Ayvazoğlu, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür işleri Daire Başkanlığı Yay., 1996, s. 223-244.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük C.3, Ankara, MEB Yay., 1996.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, TTK Yay., 1988.

Ünver, İsmail: "Mesnevi", **Türk Dili Dergisi**, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-16-17/Temmuz-Ağustos-Eylül, 1986, s.430-563.

Yavuz, Kemal: "XIII. ve XIV. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul, t.y., s. 9-55.

_________ **Mu'înî'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si Mesnevî Tercüme ve Şerhi (Gramer-Sözlük)**, C.I, Konya, Selçuk Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., 2007.

Yeni Tarama Sözlüğü	Ankara, TDK Yay., 1983.
Yıldırım, Suat:	Kur'an-ı Hakîm ve açıklamalı Meâli, İstanbul, Define Yayınları, 2008.
Wellek, Rene; Austin Varren:	**Edebiyat Teorisi** Çev. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir, Akademi Kitabevi, 1993.

ÖZGEÇMİŞ

01.09.1976 yılında Sivas'ın Suşehri ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Suşehri'nde tamamladıktan sonra 1993 yılında Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 1998'de lisans eğitimini "onur öğrencisi"olarak tamamladı. Aynı yıl Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Şeyh Eşref bin Ahmed'in Ma'zeret-nâme adlı yüksek lisans teziyle 2001 yılında mezun oldu.

1998 yılından itibaren çeşitli liselerde edebiyat öğretmeni olarak görev yaptı. Halen Kadıköy Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı "Türk Edebiyatı Öğretim Programı Öğretmen Kılavuzu" hazırlama komisyonunda da yer almaktadır (2009-).

Evli ve iki çocuk annesidir.